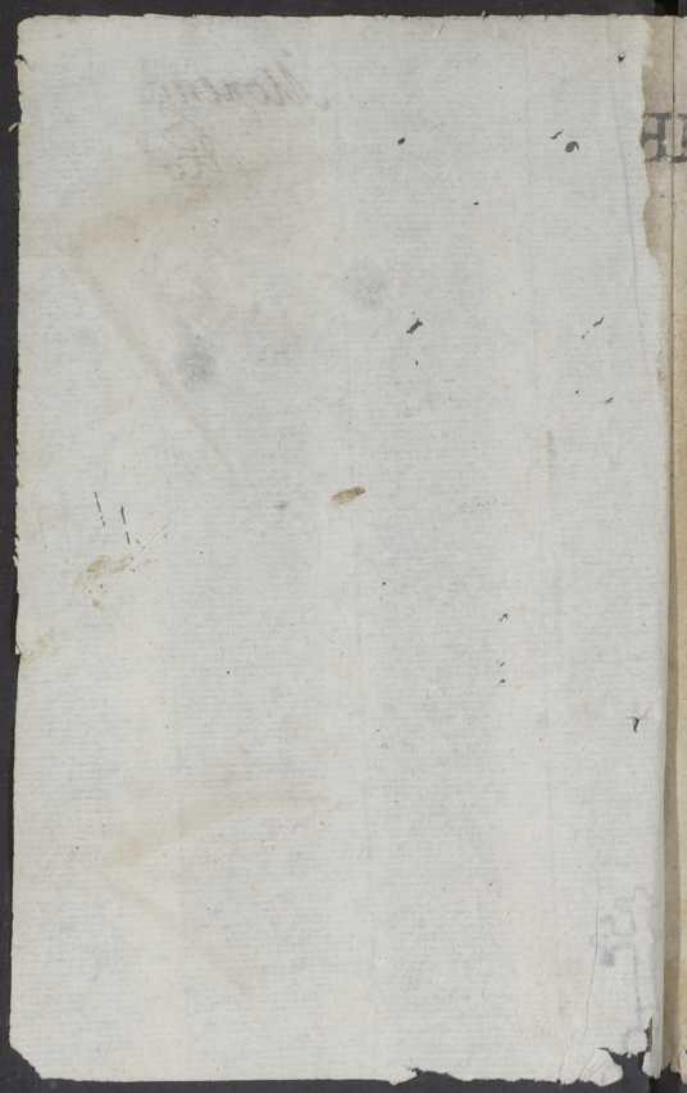

AVS
IOS
RI

5540

Moneno
8
to

LS
—
276

CATECHISMVS,

16.

EX DECRETO
CONCILII TRI-
DENTINI.

AD PAROCHOS.

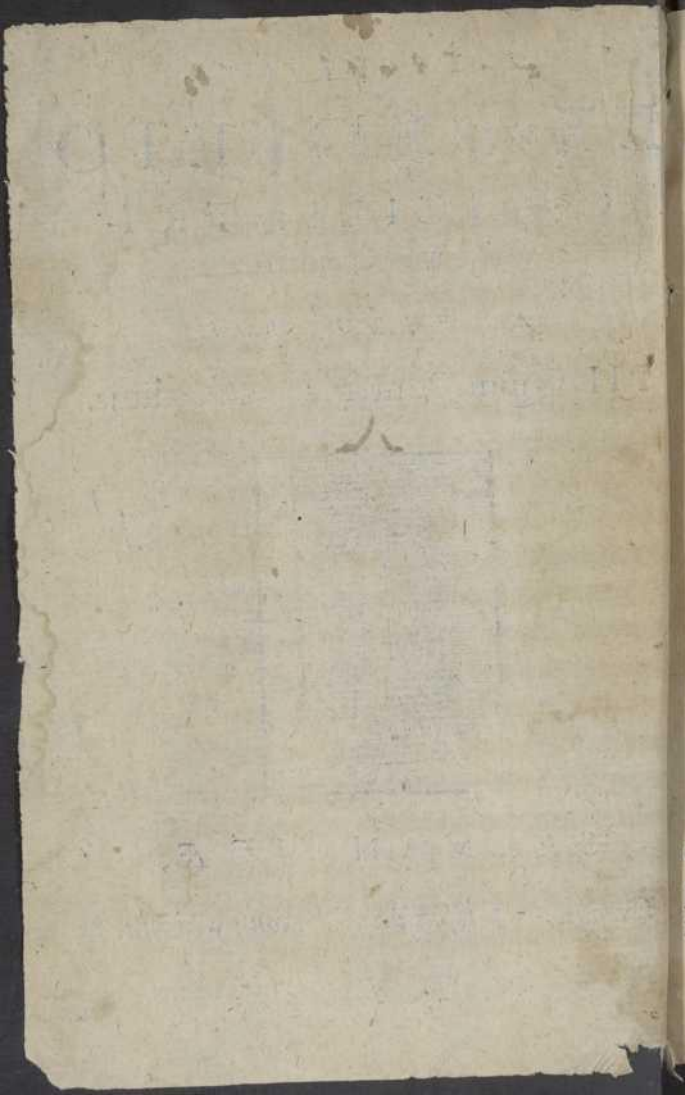
PII Quinti Pont. Max. iussu editus.

SALMANTICÆ,

Ex officina Ildefonsi à Terranova y Neyla.

M. D. LXXX.

L I C E N C I A.

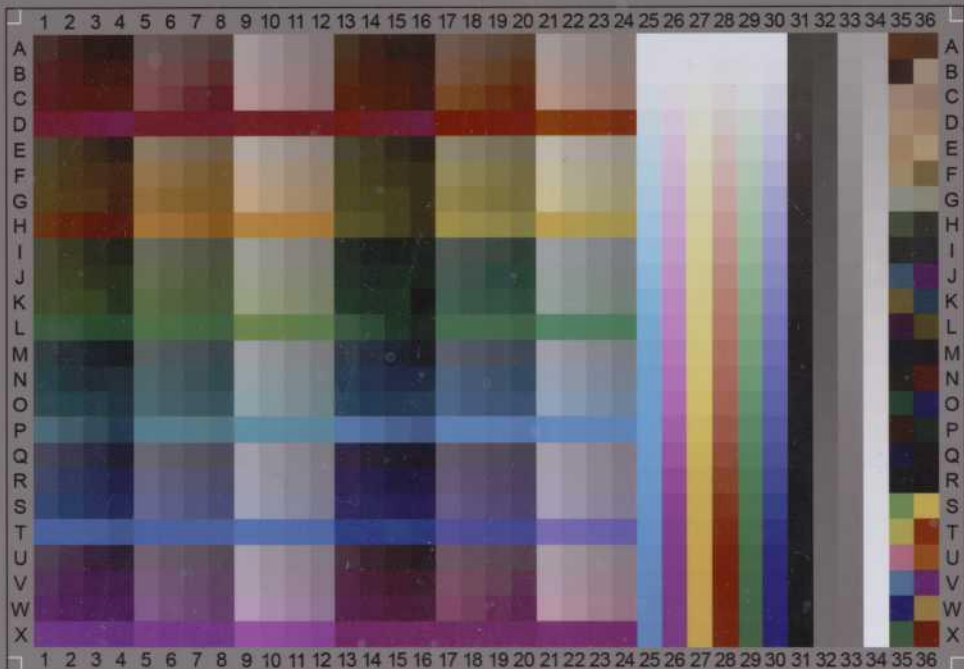
DO N Phelippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias de Hierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iuen, Duque de Milan, Conde de Flándes, y de Tirol, &c. Por quãto por parte de vos Pedro de Madrigal impresor de libros, vezino de la ciudad de Salamanca, nos fue hecha Relaciõ q por nos se auia dado licencia para imprimir vn libro intitulado Catechismus ad Parochos, y al presente tenia des necessidad de q se imprimiesse otra vez, atẽto q era muy importãte y de grande aprouechamiento, suplicandonos mandassemos dar licencia para le tornar a imprimir, o como la nra merced fuesse, lo qual visto por

L I C E N C I A .

ON Phelippe por la gra-
cia de Dios Rey de Casti-
lla, de Leon, de Aragon, de
las dos Sicilias de Hierusa-

lem, de Nauarra, de Granada de To-

www.SilverFast.com

Printed on Fuji Crystal Archive Supreme

ISO 12641-2
advanced target
2022-10

LaserSoft Imaging®

R221018

los del nro cōsejo, y como por su mādado se hizieron las diligencias en el dicho libro que la Pragmatica agora nueuanete por nos hecha dispone, fue acordado q̄ deuiamos mādardar esta nra carta para vos en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien, por la qual vos damos licencia y facultad, o a qualquier impressor delos nros reynos q̄ vro poder huuiere, para q̄ por esta vez podays imprimir, è imprimays el dicho libro q̄ de suso se haze mēciō, sin q̄ por ello cayays ni incurrays en pena alguna : y mandamos q̄ despues de impresso no se pueda vender ni venda, sin q̄ primero se trayga al nro consejo juntamēte con el original, q̄ en el fue visto, q̄ va rubricado y firmado al fin del, de Gōçalo Puma reyo nro escriuano de camara q̄ fue del nuestro consejo, para q̄ se vea si la dicha impressiō esta cōforme al original, y se tasse el precio por q̄ se huuiere

uiere de vender cada volumen, so pena de caer, è incurrir en las penas cõtenidas en la dicha pragmatica, y leyes de nros reynos, y no fagades ende al, so pena de la nuestra merced y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Dada en la villa de Madrid à diez y siete dias del mes de Enero, de mil y quinientos y setenta y nueue años.

Antonius Epus.

El Doctor Francisco de Auedillo.

El Doctor don Inigo de Cardenas çapata.

El Licenciado don Lope de Guzmã.

El Licenciado Ximenex Ortiz.

Yo Miguel de Ondarça çauala secretario de camara de su Magestad la hize escriuir por su mandado con acuerdo delos del su consejo.

AD ILLVSTRISSI-
MVM ATQVE REVE-

rendiss. D. Didacum Couarruuias à Leyua,
Conchensem Antistitem, & supremi Re-
gij Senatus Presidem meritiss.

Benedictus Boyerius.

S. P. D.

VLLVM HO-
minum genus acerbio-
re odio dignum semper
iudicaui (Præses Illu-
striss.) quàm eos, qui
de referenda bene meri-
tis gratia, minimè cogi-
tant: quorum è numero ne ipse vnus habe-
ret, quoad mihi licuit, sedulò elaboraui.
Plurimis igitur, ac maximis tuis in me of-
ficijs, quibus me immerentem assiduè ho-
nestandi finem nullum facis, cum nulla re
alia satisfacere mea me tenuitas patere-
tur, hoc saltem pertenui munusculo egre-
giam in te meam obseruantiam, ac studium
tibi deferre volui. Enim verò cogitanti
mihi, cui potissimum hunc librum inscri-
berem, occurristi tu omnium dignissi-
mus, cuius in nomine appareret. Vt enim
Pon-

EPISTOLA

Pontifici Max. & patribus propositum fuit, hoc Chatechismo, damnatis opinionibus in dies aduersus religionem nostram erumpentibus, & latè serpentibus summa vigilantia obsistere: quæque ad vitam piè, sanèteque traducendam homini Christiano necessaria plane sunt, quæ innumeralibus prope libris dispersa, nec interdum satis dilucidè traduntur, in vnum ita colligere, vt confusis ordinem, obscuris lumen, dubijs certam notitiam redderent: ita nihil tibi vel est, vel vnquam fuit Sedis Apostolicæ dignitate charius, nihilque animorum communi salute antiquius: quò tua omnia præclara spectant studia, & omnes dirigis curas. Patent multis, ac minimè dubijs argumentis eximia tua in Christi reipub. merita: te omnes colunt ob insignem doctrinam, imitantur multi ob integritatem vitæ, diligunt ob humanitatem, maximèque ob suauissimos mores, & rectam, ac simplicem naturam ab omni fastu, & fucolongissime remotam. Hæc atque alia quàm plurima virtutum ornamenta, quæ in te vno in isto editissimo dignitatis gradu, DE I primum Optim. Max. munere, ac

EPISTOLA.

de in PHILIPPI, Catholici Regis, liberalitate, prudentiaque locato, elucet, omnium tibi beneuolentiam, & amorem mirifice conciliant. Accipe igitur (Illustris. Præses) eodem, quo tibi à me dicatur animo, beneuolo, scilicet, atque hilari, non obscurum amoris in te mei argumentum, & munusculum tua pietate, doctrinaq; dignissimum. Industria autem meæ id non vulgare præmiū fuerit, meis sumptibus vtilissimum hunc librum in multa transfusum exemplaria, tuo què dicatum nomini, per hominum manus circumferri: vnde ad bene, beatèque viuendum, & ad optimis sanctissimisque institutis corruptissimos hoc seculo mores hominum confirmandos præcepta hauriuntur.

P II. V. PONT. MAX.

PRIVILEGIUM.

MOTV proprio, &c. Pastoralis officio cupientes quā diligentissimè possumus, diuina adiuvante gratia fungi, & ea, quæ sacro Tridentino Concilio statuta, & decreta fuerunt, exequi, curauimus, ut à delectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur. Catechismus, quo Christi fideles de eis rebus, quas eos nosse, profiteri: & seruare oporteret, Parochorum suorum diligentia edoceretur. Qui liber cum, Deo iuvante, perfectus, in lucem edendus sit, prouidendum duximus, ut quam diligentissime, & fidelissime imprimatur. Itaque in hac alma Vrbe eum potissimum imprimi voluimus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios ecclesiasticos libros hic imprimere solet. Quia vero, si alibi imprimeretur, euenire posset, ut non pari fide, ac diligentia talis argumēti liber imprimeretur: ob hanc causam, & quia etiam in demeriti, ut equum

est cōsultū volumus ipsius Manutij, qui in eo
imprimendo magnos sumptus fecit, & mul-
tum laboris suscepit, vniuersis, & singulis li-
brorum impressoribus, & bibliopolis tam ex-
tra, quam intra Italiam, sub excommunica-
tionis latæ sententiæ pœna nostris vero, &
Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, temporali ditioni
immediate, mediateue subiectis, etiam sub pœ-
na Quingentorum ducatorum auri, Fisco no-
stro applicandorum, & amissionis librorum,
ipso facto etiam sine declaratione cuiusquā
Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdici-
mus ne quis prædictum Catechismum latinū,
aut in vulgarem sermonem translatum, in-
tra quinquennium proximum possit impri-
mere, vel ab alijs impressum vendere, ac ne
post quinquennium quidem absque licentia
nostra, & Sedis Apostolicæ. Mandantes dile-
ctis filijs nostris Camerario, & Vicario Urbis,
nec non Gubernatori Senatori, Camere Apo-
stolicæ, causarum Auditori, & alijs Urbis or-
dinarijs Iudicibus, Legatisque, Vicelegatis,
Gubernatoribus, & potestatibus terrarum
Sanctæ

Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricelisque earū-
dem, ac venerabilibus fratribus singularum
extraterras prædictas ciuitatum Archiepi-
scopis, & Episcopis, eorūque Vicarijs, vt, quo-
tiens ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei
efficacis defensionis præsidio assistentes, præ-
missa omnia & singula contra inobedientes,
& contraueniētes ad executionem censura-
rum, & poenarum prædictarū, omni, & qua-
cumque appellatione remota, procedant, &
quilibet eorum procedat, inuocato etiam si
opus fuerit auxilio brachij secularis. Quia ve-
ro difficile esset hanc nostram cedulam origi-
nalem ad singula loca deferri: volumus quod
de eius tenore, quod ad prohibitionem nostrā
huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in
ipsis libris imprimēdis, quodque præsentis no-
stri Motus proprii, etiam absque illius registra-
tura, sola signatura sufficiat, & vbi que fidem
faciat in iudicio & extra, quacumque regula,
sive constitutione Apostolica contraria non
obstante. Non obstantibus constitutionibus,
& ordinationibus Apostolicis, privilegijs
quo-

*quoque indultis quibuscunque alijs in con-
trario fortasse facientibus.*

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Săctum Marcum,
septimo Kalend. Octob.
anno primo.

PHILIPPVS DEI
GRATIA REX CASTEL-
læ, Aragonum, vtriusque Siciliæ,
Hierusalem, Vngariæ, Dal-
matix, Croatiæq;
&c.

ON Perafanus de Ri-
bera Dux de Alcala, &
in hoc regno prædictæ
Maiestatis Vicerex, Lo-
cum tenens & capita-
neus generalis. &c. Ma-
gnifico viro Paulo Ma-
nutio regio fideli dilecto gratiam regiã, &c.
bonam voluntatem. Quum per suam Sancti-
tatem, vt fuit nobis expositum, tibi commis-
sum & iniunctum fuerit, vt expensis populi
Romani Catechismum, nouum Breuiarium,
seu Missale, & alios libros novos imprimi cu-
res, supplicatumque propterea nobis fuerit
pro tui parte, quatenus regiæ & catholicæ
Maiestatis nimine tibi concederemus per
aliquod temporis spatium, videlicet per an-
nos quindecim, libros prædictos, & quos-
cunque alios novos necnon complures
in

in melius redactos, aut cum nouis commen-
tarijs, declarationibus, seu postillis, vel tra-
ductos in latinum seu vulgare eloquium,
seu in quamcunque linguam, impressos
tamen in Vrbe sub nomine Populi Roma-
ni, in præsentis Regno imprimi non posse,
nec extra Urbem impressos in regnum im-
mitti, nec alio modo exemplari, & quouis
modo imprimi facere, & in regno prædi-
cto vendi, vel quouis modo contractari, nisi
tantummodo per te vel tuos hæredes & suc-
cessores, ac alios tui, vel tuorum hæredum
prædictorum parte, dicto tempore anno-
rum quindecim perdurante. Nos autem at-
tenta causa prædicta, & quod super hac con-
cessione fuimus suæ sanctitatis nomine re-
quisiti, ea propter tenore præsentium de-
certa nostra sciencia, deliberate, & consul-
to, ac ex gratia, speciali prædictæ Maiesta-
tis nomine, cum deliberatione & assisten-
tia regij Collateralis Concilij, statuimus, &
decernimus, quod per annos quindecim,
à die datæ præsentium in antea numeran-
dos nemini liceat in hoc Regno libros iam
dictos imprimere, aut exemplari, & impri-
mi facere, nec extra dictam Urbem im-
pressos in hoc prædictum Regnum immit-
tere,

tere, aut aliquo pacto contractare absque
speciali permissione prædicti Pauli Ma-
nutij, vel dictorum suorum hæredum, &
successorum dicto tempore annorum quin-
decim perdurante. Volentes & decernen-
tes expresse, quod si quis contra prædi-
ctam nostram ordinationem attentare
præsumperit, ipso facto incurrat in pœ-
nam ducatorum trecentorum tibi, & tuis
prædictis heredibus & successoribus pro
tertia parte applicandorum, & pro alia
tertia parte Regio fisco, & pro reliqua a-
lia accusatori: ac libri operum prædicto-
rum in hoc Regno, aut per exemplum in
quouis alio loco extra dictam Urbem im-
pressi, & in Regnum ipsum immissi, deuol-
uantur, & sint tui, vel dictorum tuorum
hæredum, & successorum. Mandantes pro-
pterea per has easdem omnibus & singu-
lis officialibus, & subditis Regijs maio-
ribus & minoribus, quocunque nomine
nuncupatis, titulo, officio, auctoritate, po-
testate, & iurisdictione fungentibus, præ-
sentibus & futuris, ad quos, seu quem spe-
ctabit, & præsentibus peruenerint, seu fuerint
quomodolibet præsentatæ vnicuique in
sua iurisdictione, quatenus tibi seu alteri le-
giti-

gitimæ personæ pro tui parte , præstent , &
præstari faciant omne auxilium , consilium,
& fauorem, opportunum, & necessarium, su
per confiscatione dictæ poenæ, & executione
dictorū librorum, in casibus præmissis ti
bi deuolutorum , adeo quod pro prædictis
ad nos recursum habere tibi necesse non sit:
& si secus factum fuerit, statim incurrant irā
& indignationem Regiam, & poenam ducatorum
auri mille, præsentibus Regio sigillo à tergo
impressis præsentanti singulis vicibus re
mansuris.

Datum Neapoli, die vltimo mensis Maij.

M. D. LXVI.

C A T E

CATECHISMVS

EX DECRETO

Concilij Tridentini.

AD PAROCHOS,

Sanctiss. D. N. Pij V. iussu editus.

*H*æc est humane mentis, & intelligentiæ ratio, vt cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna

Fidei præcones quæ sint necessarii.

salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere, nunquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, vt docet Apostolus, à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, verum mysterium illud, quod absconditum est à seculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, vt, nisi manifestum fuisset sanctis quibus voluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspi-

Rom. 1.

Col. 1.

Rom. 10.

Rom. 10.

Hebr. 1.

Ioel. 2.

Estat. 49.

Hebræ. 1.

2. Petr. 1.

Ephes. 4.

Ephes. 2.

Verba pa-
storū Ecclē
siæ tanquā
Dei verba
recipiendā.

1. Thef. 2.

† Luc. 10.

rare licuisset. Cum autem fides ex auditu concipia-
tur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit
ad æternam salutem consequendam, doctoris legiti-
mi fidelis opera, ac ministerium: siquidem dictum
est. Quomodo audient sine prædicante? quo modo
vero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab
ipsius mundi origine, clementissimus ac benignissi-
mus Deus suis nunquam defuit, sed multifarie mul-
tisq; modis locutus est Patribus in prophetis, eisq;
pro temporum conditione ad cœlestem beatitudinē
certum ac directum iter monstravit. Sed quoniam
prædixerat, daturum se doctorem iustitiæ in lucem
gentium, ut esset salus eius usque ad extremum ter-
ra, novissimè locutus est nobis in Filio, quem etiam
voce è cœlo delapsa à magnifica gloria, iussit ut om-
nes audirent, eiusque præceptis obtemperarent. De
inde verò Filius alios dedit Apostolos, alios Prophe-
tas, alios Pastores, & doctores, qui verbum vite an-
nunciarent, ne circumferremur tanquam parvuli,
fluctuantes omni vento doctrinæ, sed firmo fidei fun-
damento adherentes, coedificaremur in habitacu-
lum Dei, in Spiritu sancto.

Ac ne quis verbum auditus Dei ab Ecclesiæ mi-
nistis, tanquam verbum hominum, sed, sicut verè
est verbum CHRISTI, acciperet, ille ipse Salua-
tor noster tantam auctoritatem eorum magisterio
tribuendam esse statuit, ut diceret: † Qui vos audit,
me audit: & qui vos spernit, me spernit: quod quidē

non Deus tantum, quibus cum sermo habebatur, intelligi voluit: verum de omnibus etiam, qui legitima successione docendi munus obiret, quibus se omnibus diebus vsque ad consummationem seculi assuturum esse pollicitus est. At vero cum hæc diuini verbi prædicatione nunquam intermitteri in Ecclesia debeat, tum certe hoc tempore maiori studio, & pietate elaborandum est, vt sana & incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitæ fideles nutriantur, & confirmantur. Exierunt enim falsi propheta in mundum, de quibus dixit DOMINVS: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant, vt varijs doctrinis & peregrinis, Christianorum animos deprauarent. Quæ in re illorum impietas, omnibus Satanae artibus instructa, tam longe progressa est, vt nullis fere certis finibus contineri posse videatur, ac nisi Saluatoris nostri præclara illa promissione niteremur qui se adeo stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmavit, vt porta inferi aduersus eam præualere nunquam possint: maxime verendum esset, ne hoc tempore, tot vndiq; hostibus obsessa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Nam, vt omittamus nobilissimas provincias, quæ olim veram, & catholicam religionem, quam à maioribus acceperant, pie, & sancte retinebant, tunc autem derelinquentes viam rectam, errauerunt, atq; in eo se maxime pietatem colere palam profi-

Matth. 18.

1. Ioan. 4.

Hier. 23.

Heb. 13.

Matth. 16.

Quo astu
hereticis ne
vt ad impta
dogmata in
fundenda.

tentur, quod à Patrum suorum doctrina quam longissime recesserūt: nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipublicæ angulus inueniri potest, quo hæc pestis occultè irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mētes corrumpere sibi proposuerant, cum fieri nullo modo posse intelligerent, vt cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, à quibus tamen cauere, cum apertam heresim continerent non magni fortasse laboris, ac diligētiae fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt, qui cum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quā obrem Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto & tam pernicioso huic malo salutare aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hereses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, vt certam aliquā formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesijs illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeūdum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptiois genere cum magna pietatis & doctrinæ laude versati sunt, sed ta-

Quid Tridentinæ Synodi Patres ad edendum catechismū permouerit

men. Patribus visum est maxime referre, si liber sanctæ Synodi auctoritate, ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atq; depromere ad fidelium edificationem possint, ut quemadmodum vnus est Dominus, vna fides, ita etiam vna sit tradenda fidei, ad omniaq; pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula atq; præscriptio. Ephes. 4.

Ergo cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere videantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christiana fidei dogmata vno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur vniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam Parochos, sacerdotesq;, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodata, ea tantum in medium afferri voluit, quæ hac in re piū Pastorum studium si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita versati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, antequam ad ea sigillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrina summa continetur, institute rei ordo postulat, ut pauca quedam exponantur, quæ Pastores considerare, sibiq; ante oculos proponere in primis debent: ut sciant, quo-

niam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint: quouē pacto id, quod volunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum videtur esse, vt semper meminerint, onem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendendi, vel potius, quemadmodum Saluator noster ait, Hec est vita eterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, I E S V M CHRISTVM. Quamobrem in eo præcipue ecclesiastici doctoris opera versabitur, vt fideles scire ex animo cupiant I E S V M CHRISTVM, & hūc crucifixum: sibiq; certo persuadeant, atque intimæ cordis pietate, & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub calo, in quo oporteat nos saluos fieri, si quidem ipse propiciatio est pro peccatis nostris. At vero quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus proximum est, & cum eo, quod diximus, maximo coniunctum, vt simul etiam ostendat, vitam à fidelibus non in otio & desidiam degendam esse, verum oportere, vt, quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus, sectemurq; omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ Apostolus Pastoribus præcipit, vt loquantur, & exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noster

Ioan. 17.

1. Cor. 1.

Act. 4.

1. Ioan. 1. 2.

1. Ioan. 1.

1. Tim. 2.

Tim. 3.

Matth. 22.

nosler non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrarit, legem, & prophetas ex dilectione pendere: Apostolus deinde confirmarit, charitatem esse finem praecepti, ac legis plenitudinem: dubitare nemo potest, hoc, tanquam praeceptum minus omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissimum bonum rapiatur: cui adherere, solidam, & veram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud propheta dicere poterit: Quid enim mihi est in caelo, & à te quid volui super terram? Hec nimirum est via illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ nunquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendum aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Dñi nostri commendari debet, ut quisuis perspiciat, omnia perfecte CHRISTIANAE virtutis opera non aliunde, quam à dilectione, ortum habere, neq; ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse.

Cum autem in omni re tradenda plurimum intersit utrū hoc, an illo modo aliquid doceas: tum verò hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Obseruanda est enim audientiæ ætas ingenium, mores, conditio, ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur: & omnes Christo

Timo. 1.

Rom. 13.

Psalm. 72.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

1. Cor. 16.

Catechismi

doctrina ad

captum cu-

iusq; acco-

modata.

1. Cor. 6.

1. Cor. 4. lucrifaciat, & se ipsum fidelē ministrū, & dispensa-
torē probare possit, ac veluti seruus bonus, & fide-
lis dignus sit, qui super multa constituatur à Domi-
no. Neque verò vnius tantū generis homines fidei
sua cōmissos esse arbitretur, vt præscripta quadam,
& certa docendi formula erudire, atque ad verā pie-
tatē instituire aque oēs fideles possit: sed cū alij, ve-
luti modo geniti infantes sint, alij in Christo adoles-
cere incipiant, nōnulli verò quodāmodo cōfirmata
sint atate: necesse est diligenter cōsiderare, quibus
lacte, quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea
doctrinā alimēta præbere, quæ spiritū augeant, do-
nec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitio-
nis filij Dei in virū perfectū, in mensurā etatis ple-
nitudinis Christi. Id verò Apostolus in se ipso omni-
bus obseruandū indicauit, cū dixit, se Gracis & bar-
baris, sapiētibus, & insapiētibus debitore esse: vt vi-
delicet intelligerēt qui ad hoc ministeriū vocati sunt
ita in tradendis fidei ministerijs, ac vitæ praeceptis,
doctrinam ad audientiū sensum, atq; intelligētiam ac
cōmodari oportere: vt, cū eorū animos exercitatos
sensus habent, spiritali cibo expleuerint, ne inte-
rim paruulos fame perire patiātur, vt qui panē pe-
tant, & non sit qui frangat eis. Neque vero cuius-
quam studiū in docēdo retardari debet, propterea
quod interdū necesse sit auditore earū rerū prae-
ceptis instrui, quæ leuiiores, & humiliores videntur,
nec sine molestia ab ijs potissimū tractari solēt, quo-

rum animus in sublimiū rerum cōtēplatione versa-
tur ac cōquiescit. Nā si ipsa eterni patris sapientia
in terras descēdit, vt in carnis nostrae humilitate ca-
lestis vitæ precepta nobis traderet; quē non cōpellat 1. Theſ. 1.
charitas Christi, vt paruul⁹ fiat in medio fratrum suo-
rum tanq̃ nutrix fouēs filios suos ita cupide pximo-
rum salutē desideret, vt q̃ de se ipso Apostol⁹ testatur
eis velit nō solū euāgeliū dei, sed etiā animā tradere

Omnis autem doctrina ratio, quæ fidelibus tra- 2. Theſ. 1.
denda sit, verbo Dei continetur, quod in scripturā,
traditionesq̃, distributum est. Itaq̃, in harum rerū
meditatione Pastores dies, noctesq̃, versabūtur, me-
mores illius Diui Pauli admonitionis, quā ad Timo-
theū scriptam, omnes quicunq̃, animarū cura præ-
positi sunt, ad se pertinere existimabunt. Est autem
hæc admonitio in hunc modum: ^a Attende lectioni,
exhortationi, & doctrinæ: ^b est enim omnis scriptu-
ra diuinitus inspirata utilis ad docendū, ad arguen-
dū, ad corripiendū, ad erudiendū in iustitia, vt per-
fectus sit homo Dei, ad omne opus bonū instructus.
Sed quoniā quæ diuinit⁹ tradita fuerūt, multa sunt
& varia, vt nec ita facile aut animo cōprehēdi, aut
etiā mente, cōprehensa, memoria teneri possint, vt,
cum se obtulerit docendi occasio, eorū parata sit &
prōptæ explicatio, sapientissimē maiores nostri to-
tā hanc vim, & rationē salutaris doctrina in qua-
tuor hæc capita redactā, distribuerunt, Apostolorū
Symbolū, Sacramēta, Decalogū, Dominicam oratio-

Doctrina fi-
dei Catholi-
cæ contine-
tur scriptu-
ra & tradi-
tionibus.

a Tim. 14.

b 2. Tim. 3

nem. Nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationē & gubernationē siue ad humani generis redēptionē spectent, siue ad bonorū pramias, & maiorū pœnas pertineāt, Symboli doctrina continentur. Quæ autē signa sunt, & tanquā instrumēta ad diuinam gratiā consequendā, hæc septē sacramentorū doctrina cōplectitur. Iam vero, quæ ad leges referuntur, quorū finis est charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica præcatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his quasi communibus sacre scripture locis, nihil fere ad eorū intelligentiā, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaq; visum est monere Parochos, ut, quoties vsu venerit, ut aliquem interpretentur Euangelij, vel quemuis alium diuina scriptura locum, intelligant, eius loci, quicunq; is fuerit, sententiam cadere sub vnū aliquod quatuor illorū capitum, quæ diximus, quo tanquam ad eius doctrinæ fontē, quod explicandū sit, confugient, exēpli causa, si explanandū sit illud euāgelium, † prima dominica Aduentus. Erunt signa in sole & luna, & stellis & in terris, &c. quæ ad eā rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare viuos, & mortuos: quibus inde assumptis. Pastor vna eademq; opera fidelem populum & Symbolum, & Euāgelium docebit.

Quæ-

1. Tim. 1.

† iuxta vsu
Romanum
Lucæ. 21.

Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigēdi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri vniuersam diuinæ scripturæ vim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tēpori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem secuti, qui initiandis Christo domino, & in eius disciplina instituendis hominibus, à fidei doctrinæ initiū fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidē pertinet, prius explicare. Sed quoniam in diuinis literis multiplex est fidei significatio hic de ea loquimur, cuius vi omnino assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hæc autem, ad salutē cōsequendā esse necessariā, nemo iure dubitauit, præsertim cū scriptū sit: sine fide impossibile est placere Deo, cum enim finis, qui ad beatitudinē homini propositus est, altior sit, quā vt humanæ mētis acie perspicere possit, necesse ei erat, ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc vero cognitio nihil aliud est, nisi fides, cuius virtus efficit, vt id ratū habeamus, quod à Deo traditū esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas cōprobat: nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorū Deus auctor est, qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidē quam Deo habemus intersit, & illā, quā humanæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autē, quanquā late pateat, & magnitudine, ac dignitate differat, (est enim sic in sacris literis. Modica fidei: quare du

Fides quid sit, & ad salutē cur necessaria.

Hebræ. 1.

Matt. 24. &

bita

Luc. 17.
Iacob. 2.
Galat. 5.

bitasti? & Magna est fides tua: & Adauge nobis fidem: item, Fides sine operibus mortua: & Fides, quæ per charitatem operatur) tamen est idem genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio conuenit. Quam vero fructuosa sit, & quantâ ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctores quæ sancti Apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim symboli articulis distinxerunt. Nam cum mandatum à Domino accepissent, vt pro ipso legatione fungentes, in vniuersum mundum proficisceretur, atq; omni creaturæ Euangelium predicarent, Christianæ fidei formulam componendam censuerunt, vt sci licet id ipsum omnes sentirent, ac dicerent, neque vlla essent inter eos schismata, quos ad fidei vnitatem vocassent: sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Hanc autem Christianæ fidei, & spei professionem à se compositam, Apostoli Symbolum appellarunt, siue quia ex varijs sententijs quas singuli in commune contulerunt, conflata est, siue quia ea veluti nota, & tessera quadam vterentur, qua desertos, & subintroductos falsos fratres qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui vere Christi militiæ sacramento se obligarent, facile possent internoscere.

Galat. 2.
2. Cor. 4.

Credo in Deum. Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum sigillatim

rim, vel vniuerse certam & firmam fidem habere oportet, tum vero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod veluti veritatis fundamentum ac summa de diuinæ essentia vnitatem, & trium personarum distinctionem, earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, D E V S ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit. Nam vt Maiores nostri qui in hoc argumento pie & accuratè versati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum videtur, vt in vna diuinæ nature prima persona, & mirum creationis opus describatur: in altera, secunda persona & humane redemptionis mysterium: in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostra, varijs & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias similitudine quadam à Patribus nostris frequenter vsurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur, ita etiam in hac fidei confessione quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite articulum dicimus.

Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cœli, & terræ.

His verbis ea sententia subiecta est: Certò credo, ac sine vlla dubitatione profiteor Deum patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti virtute cœlū ipsum, & terram, & omnia, quæ cœli

Primi articuli explicatio.

cœli, & terra ambitu continentur, ex nihilo condidit: & condita tuetur, ac regit: neque solùm cum corde credo, & ore confiteor, verum summo studio ac pietate ad illum, veluti summum, & perfectissimum bonum, contendo. Hac igitur sit brevis quædam primi huius articuli comprehensio. Sed quoniã magna mysteria in singulis fere verbis latent, ea nunc diligētius Parocho perpendenda sunt: vt quantam Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplantiam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi hui⁹ Igitur credendi vox hoc loco putare, existima-
credo in ma re, opinari, non significat, sed, vt docent sacra lite-
teria fidei ra, certissima assensionis vim habet, qua mens Deo
euangelicæ sua mysteria aperienti firmiter, cōstanterq; assen-
acceptio, & titur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci ex-
professio. plicationem attinet) cui aliquid sine vlla † hesita-
† Roma. 4. tione certum, & persuasum est. Neque vero existi-
mare quisquam debet, fidei notitiam minus certam

esse, quod ea non cernantur, qua nobis credenda fi-
des proponit: etenim diuinum lumen, quo ea perci-
pimus, tametsi rebus perspicuitatem non asserat, nos
tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui di-
xit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in
cordibus nostris, vt non sit nobis opertum euangelicū
sicut ihs, qui pereunt. Iam vero ex ihs quæ dicta sunt
cōsequitur eum, qui cœlesti hac fidei cognitione præ-
ditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus
enim

Hebræ. 11.

1. Cor. 3.

enim cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, vt animus in æternæ veritatis notitia conquiescat. Ac profecto cum Apostolus testetur, Deus verax est, omnis autem homo mendax, si arrogantis & impudentis hominis est graui ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea vrgeri, vt quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei voces audientem, cœlestis ac salutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit Credo, præterquam quod intimū mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam sateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus propheta dixit: Credidi propter quod locutus sum: imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: Non possumus, quæ vidimus & audiimus, non loqui: diui Pauli præclara illa voce excitari: Non erubescō Euangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Item quo maxime huius sententiæ veritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Rom. 3.

Fidei professio.

Psal. 115.
Act. 4.

Rom. 1.

Rom. 10.

Credere in
Deum, quā
sit eximīū.

In Deum. Hinc iam Christiana sapiētia digni-
tatem & præstantiam, ex eaque, quantum diui-
næ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus da-
tum est, statim ad rei præstantissimæ, maximeq;
expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus ascen-
dere. In hoc enim multum inter se differunt Chri-
stiana philosophia, & huius sæculi sapientia, quod
hæc quidem naturalistantum luminis ductu ab ef-
fectibus, & ab ijs, quæ sensibus percipiuntur, paula-
tim progressa, nō nisi post longos labores vix tandē
inuisibilia Dei contemplatur, primamque omnium
rerum causam & auctorem agnoscit, atque intelli-
git: contra vero illa humana mētis aciem ita exa-
cuit, vt in calū nullo labore penetrare possit, atque
diuino splendore collustrata, primum quidem eter-
num ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum
posita sunt, intueri, vt nos vocatos esse de tenebris
in admirabile lumīe, quod est apud Apostolorū Prin-
cipem, cum summa animi iucunditate experiamur,
& credētes exultemus letitia inenarrabili. Rectē
igitur fideles primo se in Deum credere profiten-
tur, cuius maiestatem ex Hieremiæ sententia in cō-
prehensibilem esse dicimus: lucem enim, vt ait
Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus ho-
minum vidit, sed nec videre potest, cū enim ad Moy-
sen loqueretur: Nō videbit me, inquit, homo, & vi-
uet. Nam vt mens nostra ad Deū, quo nihil est sub-
limius, perueniat, necesse est eam omnino à sensibus
abstra-

1. Petr. 3.

1. Petr. 1.

Hierem. 32

1. Tim. 6.

1. Ioan. 4.

Exod. 33.

abstractam esse: cuius rei facultatē in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, nō reliquit tamē Deus, ut inquit Apostolus, semet- Acto. 14.
 ipsum sine testimonio benefaciens, de cælo dans plu-
 uias, & tempora fructifera, implens cibo & liti-
 tia corda hominum. Quæ causa fuit philosophis ni-
 hil abiectū de Deo sentiendi, & quidquid corporeū
 quidquid concretum & admistum est, ab eo longis-
 simē remouendi: cui etiam bonorum omnium per-
 fectam vim, & copiam tribuerunt, ut ab eo tan-
 quam à perpetuo quodam, & inexhausto fonte bo-
 nitatis ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res
 atque naturas, perfecta bona dimanēt, quem sapiē-
 tem, veritatis auctorem & amantem, iustum bene-
 ficentissimū, & alijs nominibus appellauerunt, qui
 bus summa & absoluta perfectio continetur: cu-
 ius immensam & infinitam virtutem, omnem com-
 plentem locum, & per omnia pertinentem esse di-
 xerunt. Hoc ex diuinis literis longe melius con- Ioan. 4.
 stat & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: item, Matth. 5.
 Estote vos perfecti, sicut & pater vester cælestis Hebræ. 4.
 perfectus est: tū, Omnia nuda & aperta sunt oculis Rom. 11.
 eius: & illud. O altitudo diuitiarū sapientiæ & sciē- Rom. 3.
 tiæ Dei: deinde, Deus verax est: &, Ego sum Ioan. 14.
 via, & veritas, & vita: præterea, Iustitia plena est Psal. 47.
 dextera tua: denique, Aperis tu manū tuam, & im- Psal. 144.
 ples omne animal benedictione: postremo. Quoibo Psal. 138.
 à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? &, Si

ascendero in celum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, &c. & Nunquid non celum, & terram ego impleo, dicit Dominus?

Hierem. 23 Magna & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacræ librorum auctoritate, consentanea & consequentia ex rerum effectarum inuestigatione philosophi cognouerunt. Quanquam in eo etiam cœlestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est ut, quæ viri tantum sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint, verum ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humana scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuini numinis cognitio celsenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit? hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ unitatē, & trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse vltimum hominis finem aperiunt, a quo cœlestis æternæq; beatitudinis possessio expectanda sit: si quidem a Diuo Paulo didicimus. Deū inquit **Hebr. 11.** rentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, &

Et an eius generis sint bona, ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem Apostolum Esaias propheta his verbis ostendit. A seculo nõ audierunt: neque auribus perceperunt: oculus nõ vidit, Deus, absq; te, quæ præparasti expectantibus te.

Sed ex ijs, quæ diximus, vnum etiam Deum esse, nõ plures Deos, consitendum est, nam cū Deo summam bonitatem & perfectionem tribuamus, fieri non potest, vt id, quod summū atque absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui aliquid ad summū deest, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi cõuenit. Hoc autem multis sacrarum literarū locis cõprobat, scriptū est enim: Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Præterea est Domini iussu: Non habebis Deos alienos coram me. Deinde per Prophetam sepe admonet: Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Neque vero nos moueat, quod interdum sacra litera Dei nomen creatis, etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas & iudices deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures deos stulte & impie finxerunt, sed quædam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur naturam, substantiam, essentiam, vnum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in Symbolo Niceni Concilij

1. Cor. 2.

Esa. 64.

Vnum solū
Deum esse,
non plures.

Deut. 6.

Exo. 20.

Esa. 41. 44.

48.

Ephes. 4.

Psal. 81.

Exodi. 23.

1. Cor. 8.

dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam ascendens ita vnum intelligit, vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitatem veneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipendum est. Sequitur enim in Symbolo.

Patrem. Sed quoniam Patris vox non vna ra-

Prima causa cur Deus appelletur pater.

tione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, a qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cuiusque consilio & imperio regitur, patrem vocabant: ita hac ratione factum est, vt Deum, quem omnium rerum opificem & rectorem agnoscebant, Patrem appellari voluerint: eodem nomine sacra etiam literæ vse sunt, cum de Deo loquentes, vniuersorum creationem potestatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam indicarent, legimus enim: Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At vero multo frequentius & peculiari quodam nomine præsertim in noui testamenti libris, Deus pater Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore sed

acce-

Deut. 32.

Mala. 2.

Secunda causa.

Roma. 8.

acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo
 clamant Abba pater. Eam enim charitatem dedit
 nobis pater, ut filij DEI nominemur, et simus: quod
 si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes
 autem Christi, qui est primogenitus in multis fra-
 tribus, nec confunditur vocare nos fratres. Siue
 igitur communem creationis & providentie, siue
 precipuam spiritualis adoptionis causam spectes,
 merito fideles DEVM patrem se credere profiten-
 tur. Verum præter eas rationes, quas explicaui-
 mus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria me-
 tem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim
 in luce illa inaccessibili, quã inhabitat DEV S ma-
 gis reconditum & abstrusum est, quodque humana
 ratio & intelligentia non consequi, aut ne suspi-
 ri quidem poterat, id Patris vocabulo diuina ora-
 cula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc no-
 men, in vna diuinitatis essentia non vnã tantum
 personam, sed personarum distinctionem creden-
 dam esse. Tres enim sunt in vna diuinitate personæ
 Patris, qui à nullo genitus est. Filij, qui ante omnia
 sæcula à patre genitus est. Spiritus sancti, qui iti-
 dem ab æterno ex patre & filio procedit. Atqui
 pater est in vna diuinitatis substantia, prima perso-
 na, qui cum vnigenito filio suo, & Spiritu sancto
 vnus est DEV S, vnus est DOMINVS, non
 in vnus singularitate persone, sed in vnus trinitate
 substantiæ.

Heb. 2.
 Tertia cau-
 sa.

De proprie-
tatibus per-
sonarum san-
ctissimæ Tri-
nitatis.

Iam vero hæ tres persone, cum in ijs quid-
quam dissimile aut dispar cogitare nefas sit, suis tan-
tummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur,
pater siquidem inginitus est. Filius à patre geni-
tus. Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque
ita trium personarum eandem essentiam eandem
substantiam confitemur, ut in confessione vera sem-
piternæq; deitatis, & in personis proprietatem &
in essentia unitatem, & in trinitate equalitatem
pie & sancte collendam credamus. Nam quod pa-
tris primam esse personam dicimus, hoc non ita ac-
cipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate
prius aut posterius, maius aut minus cogitemus: ab-
sit enim hæc à fidelium mentibus impietas, cum ean-
dem æternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tri-
bus personis Christiana religio prædicet. Sed pa-
trem propterea, quod ipse sit principium sine prin-
cipio, primam esse personam, vere, & sine ulla dubi-
tatione affirmamus: quæ quidem utriusque patris proprie-
tate distincta est: ita in unam illam præcipue hoc cõ-
uenit, quod filium ab æterno genuerit. semper enim
Deum simul & patrem fuisse nobis significatur, cū
Dei & patris nomina coniuncta in hac confessione
pronunciamus.

Periculosa
disputatio
S. Trinitate

Verum quoniam in nullius rei, quam huius om-
nium altissima ac difficillima notitia atque ex-
plicatione, aut periculosius versari, aut grauius
errare possumus, doceat Parochus, religiose reti-
nenda

nenda esse essentia & persona propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur, & sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hec subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius vocis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: satis enim videri debet, quod fide certum & exploratum habeamus, nos à Deo (cuius oraculis non assentiri, extrema stultitiæ atque miseriæ est) ita edoctos esse. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Rursus, tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, verbū, & spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Oret tamen assidue, ac precetur Deum, & patrem, qui vniuersa ex nihilo condidit, disponitq; omnia suauiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humane menti patefecit, oret, inquam, sine intermissione, qui diuino beneficio, hæc credit, vt aliquando in æterna tabernacula receptus dignus sit, qui videat, quæ tanta sit Dei patris fecunditas, vt se ipsum intuens atque intelligens, parem & æqualem sibi filium gignat: quoque modo duorum idem plane & par charitatis amor, qui spiritus sanctus est, à patre & filio procedens, genitorem & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat: atq; ita diuina Trinitatis vna sit essentia, & trium personarum perfecta distinctio.

Prouer. 25.

Matth. 28.

1. Ioan. 5.

Sap. 8.

1. Ioan. 1.

Omnipotentem. Solent sacra litera multis nominibus Dei summam vim, & immensam maiestatem explicare, ut ostendant, quanta religione & pietate illius sanctissimum numen colendum sit: sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim
 Gen. 17. frequentissime tribui. Ipse enim de se dicit: Ego Dominus omnipotens, & rursus Iacob, cum filios ad Ioseph mitteret, ita illis precatus est: Deus autem
 Gen. 43. meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: deinde verò in Apocalypsi scriptum est, dominus Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens
 Apoc. 1. & alibi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur, Non
 Apoc. 16. erit impossibile apud Deum omne verbum. Nunquid
 Luca. 1. manus Domini inualida est? item, Subest tibi, cum
 Num. 11 volueris, posse, & alia generis eiusdem. Ex quibus
 Sap. 12. varijs dicendi formis id percipitur, quod vno omnipotentis verbo comprehendere perspicuum est. Intelli-
 Iob. 42. gimus autem hoc nomine, nihil esse, nihil animo & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat.
 Quomodo Deus omnipotens. Etenim non solum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cognitionem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet: nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant: verum etiam multa maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ menti & intelligentiæ suspicari non licet. Neque verò
 cum

cum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Hac enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio est: Deus vero, cuius perfectissima semper est actio, ideo hac non posse dicitur quia posse ea, infirmitatis est, non summa & infinita omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentia maximè coniuncta & conuenientia non sunt.

Rectè autem sapienterq; factum Parochus ostēdat, ut, prætermiſſis alijs nominibus quæ de Deo dicuntur, hoc vnum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, cū omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni & imperio subiecta esse. Cum verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omnino est, ut cætera etiam explorata de illo habeamus, quæ si desint, quomodo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla restat ad fidem, & spem nostram confirmandam valet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil nō fieri à Deo posse. Quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum & admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis

Fides de omni potētia Dei, quæ necessaria & utilis.

Secūda vñ
litas.

notitiã perceperit, sine vlla hesitatione assentitur: quin potius, quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eò libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipue munitos nos esse oportet, vel cū admiranda aliqua opera ad proximorum vsum & vtilitatem edere cogimur, vel cum à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum

Matth. 17. Apostolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. De altero autem sanctus Iacobus ita

Iacob. 1. testatus est. Postulet in fide nihil hesitans, qui enim hesitat, similis est fluctui maris, quia vento mouetur, & circumfertur: non ergo aestimet homo ille,

Tertia. quod accipiat aliquid à Domino. Multa præterea hæc fides commoda atque vtilitates nobis præbet: in primis vero ad omnem animi modestiã & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps Apostolorum. Humiliamini sub potenti manu Dei. Monet etiam non esse trepidandum, vbi non sit timor, sed vnum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint. Inquit enim saluator noster: Ostendam vobis, quem timea-

1. Petr. 5.

Quarta.

Psal. 25.

Sap. 7.

ris. Timete eum, qui postquam occiderit, habet Quinta.
 potestatem mittere in gehennam. Utimur dein-
 de hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cog-
 noscenda & celebranda. Nam qui Deum omnipo-
 tentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest,
 quin sæpius exclamet: Fecit mihi magna qui po- Lucæ. i.
 tens est.

Sed quod patrem omnipotentem in hoc articu- Non solus
pater omni-
potens.
 lo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbi-
 tretur, ita illi hoc nomen tributum esse, ut filio etiã,
 & Spiritui sancto commune non sit. Nam quemad-
 modum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiri-
 tum sanctum, neque tamen tres Deos, sed vnum
 Deum esse dicimus: ita æque Patrem ac Filium, &
 Spiritum sanctum omnipotentem, neque tamẽ tres
 omnipotentes, sed vnum omnipotentem esse confi-
 temur. At vero, præcipua quadam ratione, Patrem
 quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus
 uti etiam filio, qui æternum patris verbum est, sa-
 pientiam, & Spiritui sancto, quia vtriusque amor
 est, bonitatem tribuimus: quamvis hæc, & alia hu-
 iusmodi nomina communiter in tribus personis, ex
 catholice fidei regula dicantur.

Creatorem cæli & terræ.

Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cog-
 nitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs, quæ
 nunc de vniuersorum creatione explicanda erunt,
 perspicui potest. Tanti enim operis miraculum fa-
 cilis

cilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creauit, idq; nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte & voluntate instituit. Neque vero vlla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi vt rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur. Nam Dei natura ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est, vt inquit Dauid: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem sua bonitate adductus, quæcunque voluit fecit, ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum vniuersa conderet, secutus est verum quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens ac veluti imitatus, summa sapientia, & infinita virtute, quæ ipsius propria est, rerum vniuersitatem initio procreauit. Ipse enim dixit, & facta sunt & ipse mandauit, & creata sunt.

Verũ celi & terre nomine, quidquid cælum & terra cõplectitur, intelligẽdum est. Nã præter celos quos opera digitorum eius propheta appellauit solis etiam splendorem, lunæq; & cæterorum siderũ ornam addidit, atq; vt essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo & constanti cursu tẽperauit, vt nihil perpetua eorũ conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri possit.

† Præte-

Pfal. 15.

Pfal. 148.

Pfal. 8.
Genes. 1.

† Præterea spiritualem naturam, innumerabilesq; Angelos, qui Deo ministrarent, atque assisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ & potestatis munere auxit atque ornavit. Nam cum illud sit in divinis literis, † Diabolum in veritate non stetisse, perspicuum est, eum, reliquosque desertores Angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse, de quo ita est apud sanctum Augustinum: Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adherent, Angelos creavit simul in eis & condens naturam, & largiens gratiam. Unde si ne bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum literarum testimonium. Tu Domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: Potentes virtute, facientes verbum illius, atq; ob eam rem sæpe in sacris literis virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamvis omnes ij cœlestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui à Deo parente & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, eternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus princeps Apostolorum scribit in hunc modum: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudetibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari.

† De creatio-
ne Angelo-
rum mundi vi-
sibilis & in-
visibilis, &
ipsius homi-
nis.

Ioan. 8.

Aug. lib. 12.
de Civitate
Dei cap. 9.

2. Reg. 14.

Psal. 102.

2. Pet. 1.

Terræ crea-
tio
Psalm. 103.
& Genes. 1.

Hominis
creatio.

Gen. 1. & 2.

Pf. 1. 88.

At vero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitq; ut ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum & florum varietate conuestiuit atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quæadmodum antea aquas, & aëra, ita etiam terras compleuit. Postremo, ex limo terræ hominem sic corpore affectum & constitutum effingit, ut non quidem nature ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis esset & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem & similitudinem suam formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteris animantibus præfere voluit, quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de vniuersorum creatione, celi, & terræ, verbis intelligenda sunt, quæ omnia breuiter quidem Prophetæ complexus est illis verbis: Tui sunt celi, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius patres Niceni concilij

eilg, additis in Symbolo duobus illis verbis, visibilium & inuisibilium, significauerant. Quæcunque enim rerum vniuersitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur: vel mente, & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur.

Nec verò ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, vt existimemus, perfectò absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius virtute constare potuisse. Nam quemadmodum omnia vt essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi cõditis rebus perpetua eius prouidentia adestet, atque eadem vi, quæ ab initio cõstituta sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum recideret. Atque id scriptura declarat, cum inquit: Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses, aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deum vniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat, verumetiam, quæ moventur, & agunt aliquid intima virtute, ad motum atque actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur: Attingat à fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum

Sap. 11.

Sap. 2.

est

Act. 17. est, cum apud Athenienses annūciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe est ab vno quoque nostrum, in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. **A T Q V E** hac de primi articuli explicatio-
ne satis fuerint, si tamen illud etiā admonuerimus,
creationis opus omnibus sanctæ & indiuiduæ Trini-
tatis personis commune esse. Nam hoc loco ex Apo-
stolorum doctrina patrem creatorem cæli & ter-
ra confitemur: in scripturis sacris legimus de filio:

Ioann. 1. Omnia per ipsum facta sunt, & de Spiritu sancto:

Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas, & alibi:
Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris
eius omnis virtus eorum.

Psal. 32. Et in Iesum Christum, Filium eius vnicum
Dominum nostrum.

Fillum Dei Mirificam & vberriam esse vtilitatem, que
profiteri q̄ ex huius articuli fide & confessione confluit, ad
fit vtile.

1. Ioan. 4. humanum genus, & illud sancti Ioannis testimo-
nium ostendit: Quisquis cōfessus fuerit, quoniā Ie-
sus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo
& beatitudinis præconium declarat, quod à Chri-
sto Domino tributum est principi Apostolorum,
Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non
reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est.

Matth. 16. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostre sa-
lutis ac redemptionis. **S E D** quoniam admirabilis
huius vtilitatis fructus maximè ex felicissimè illius
status ruina intelligitur, in quo Deus primos homi-

nes collocarat, incumbat in hanc curā Parochus, vt fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cum enim à Dei obediētia descuiisset Adam, interdictumq; violasset illud: ^a Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientie boni, & mali, ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, vt sanctitatem & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, que sancta Tridentina ^b Synodus vberius explicauit. Propterea verò peccatum, & peccati pœnam in vno Adam non constituisse commemorabunt, sed ex eo tanquam ex semine & causa ad omnem posteritatem iure permanasse. Cùm igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset, nostrum genus subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum viribus. Quare reliquum erat illud ruine, & malorum subsidium, vt Dei filij infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleretur peccati vim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperq; fuit, quam Deus initio præmonstrauit nam in illa dānatione humani generis, que statim peccatū cōsecuta est, ostensa etiā fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium diabolo dānū quod ex liberatione hominū facturum erat denū

Humani generis lapsus
^a Gen. 2.

^b Conciliū
Tri. sess. 5.
ca. 1. & 2. &
sess. 6. ca. 1.

Ioan. 1.

Gen. 2.

- ciavit: Inimicitias ponam inter te & mulierē. semē tuum & semē illius: ipsa conteret caput tuū, & tu insidiaberis calcaneo eius, & deinceps eandem promissionem sæpè confirmavit maioremque sui cōsiliū significationē ijs præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularē beneuolētiam præstare: inter ceteros vero, cum patri. & Abrahæ sæpè numero hoc mysterium significasset, tū eo tempore apertius declarauit, cū ille Dei iussis obediens, filiū suum vnicū Isaac immolare voluit: inquit enim. Quia fecisti hanc rem, & nō pepercisti filio tuo vnigenito, benedicā tibi, & multiplicābo semen tuū, sicut stellas cæli, & velut arenā, quæ est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicetur in semine tuo omnes gētes terræ, quia obedisti voci meæ. Ex quibus verbis facile colligi poterat ex progenie Abrahæ futurū, qui omnibus ab immanissima Satana tyrānide libertatis salutē afferret, illū autē Dei filiū, natū ex semine Abrahæ, secūdum carnē fore necesse erat. Non ita multo post Dñs, vt eiusdē promissionis memoria cōseruaretur, idem fæ-
- Gen. 13. dus cū Iacob Abrahæ nepote sanciuir. Nam cum ille in somnis vidit scalā stantē super terram, & cacumen illius tangens cælōs, angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam, vt testatur scriptura, audiuit etiam Dominum innixum scale, dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui & Deus Isaac: terrā, in qua dormis, tibi dabo,

bo, & semini tuo, eritque semen tuum quasi pulvis
terra. Dilataberis ad orientem, & occidentem, &
septentrionem, & meridiem, & benedicentur in te,
& in semine tuo cuncta tribus terra. Neque postea
destitit Deus, eadem sui promissi memoria reno-
uanda, & generi Abraham, & multis præterea ho-
minibus Saluatoris expectationem commouere, si
quidem Iudaorum Republica & religione constitu-
ta, notior populo suo fieri cœpit: nam & mutæ res
significauerunt, & homines prædixerunt, quæ, &
quæta nobis bona Saluator ille, & redemptor noster
CHRISTVS IESVS allaturus esset. Ac pro-
pheta quidem, quorum mens celesti lumine illu-
strata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ
homo natus efficit, doctrinam mores, consuetudi-
nem, mortem, resurrectionem, cæteraq; eius myste-
ria, hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes,
populo pronunciarunt: ita vt si futuri, & præteriti
temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter Prophe-
tarum prædicta & Apostolorum prædicationem, ni-
hil inter veterum patriarcharum fidem & nostram
interesse videamus. Sed iam de singulis articuli par-
tibus dicendum videtur.

Genes. 49.

Num. 24.

Deut. 18.

Isa. 11. 79.

IESVS, Proprium est nomen eius, quæ Deus
& homo est, quod Saluatorem significat, non qui-
dem fortuito, aut hominum iudicio, & voluntate,
sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Ange-
lus enim Maria matri ita annunciauit, Ecce conci-

Luca. 1.

Matth. 1.

Eccles. 46.

Aggæ. 1.

†Bernar. ho
mil. 3. su.
euan. Mis-
sus est. &c.

Esa. 7. 8. 9.

Hier. 23.

Zach. 3. 6.

pies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius I E S V M. Ac deinde Ioseph virginis sponso non solum, vt eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: inquit enim, Ioseph, fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: pariet autem filium, & vocabis nomen eius I E S V M: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis literis. Nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moyse successit, & populum a Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Iosedec, sacerdotis filius appellatus est. Sed † quāto verius Saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non vni alicui populo, sed vniuersis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco, vel Babylo-nico dominatu oppressis, sed in vmbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & Diaboli vinculis obstrictis lucem libertatem, & salutem dederit, qui eis celestis regni ius, & hereditatem acquisiuerit qui eos Deo patri reconciliauerit, in illis Christum Dominum adumbratum videmus, à quo ihs beneficijs, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina prædicta sunt Dei filio diuinitus imponēda ad vnum hoc I E S V S nomen referuntur: cum enim cætera salutem, quam nobis

nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum vniuersæ salutis humanæ vim, rationemq; complexum est.

I E S V S nomini Christi etiam nomen additum est, quod vñctum significat, & honoris & officij nomen est, nec vnius rei proprium, sed commune multorum: nam veteres illi Patres nostri Christos appellabant sacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris dignitatem vñgi præceperat. Sacerdotes enim ij sunt, qui populum assidujs precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est, ad eosquæ pertinet maxime legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, & nocentium audaciam vlcisci. Quoniam igitur vtrâq; harum functionum Dei maiestatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium vel ad sacerdota le munus obeundum delecti erant, vnguento vnguebantur. Prophetas etiam vngendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij celestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædicatione hortati sunt. At vero cū **I E S V S CHRISTVS** Christus in saluator noster in mundum venit, trium personarum partes, & officia suscepit, propheta, sacerdotis, ac regis: atque ob eas causas Christus dictus est, & vñctus ad illorum munerum functionem, nō quidem alicuius mortalis opera, sed celestis patris vir-

Iesus Christus rex, sacerdos, & propheta sumus.

3. Reg. 19.

Christus in regē vñctus sacerdotem & summum Prophetam

tute, non terreno vnguento, sed spirituali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animam Spiritus sancti plenitudo gratiaque, & omnium donorum vberior copia effusa sit, quam vlla alia creata natura capere potuerit, atque id praeclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus dixerit: Dillexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit Deus, Deus tuus oleo letitiae praefortibus tuis. Idem etiam ac multo apertius Esaias illis verbis demonstravit: Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum mansueti misit me. Itaque IESVS CHRISTVS summus propheta & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum patris caelestis cognitionem accepit: quod ei nomen praeclarius, ac praestantius convenit, quod omnes, quicunque prophetae nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam praecipue causam missi ut prophetam hunc, qui ad salvandos omnes venturus erat, praenuntiarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Levitica tribus sacerdotes extiterunt, verum ex illo de quo David Propheta cecinit: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Cuius rei argumentum Apostolus ad Hebraeos scribens accurate persecutus est. Sed Christum, non solum ut Deus, verum ut homo, ac nostra natura particeps est, regē etiā agnoscimus: de quo angelus testatus est

Regnabit

Psal. 44.

Esai. 61.

Christus
qualis pro-
pheta.
Deut. 18.

Qualis sa-
cerdos.

Psal. 109.
Heb. 5. 7.
Quomodo
rex.

Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius Lucæ. 1.
 non erit finis. Quod quidem Christi regnum spiri-
 tuale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in
 celo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili Psal. 71.
 providentia sue præstat Ecclesiæ: ipse eam regit,
 ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei
 leges præscribit: ipse non solum sanctitatē, & iusti-
 tiam largitur, verum etiam ad perseverandum fa-
 cultatem & vires præbet. Quanquam autem hu-
 ius regni finibus tam boni, quam mali continentur,
 atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant,
 ij tamen præ cæteris summam regis nostri bonitatē
 & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præce-
 ptis integram, atque innocentem vitam degunt:
 Neque vero hoc illi regnum hereditario, aut huma-
 no iure obligit, tametsi genus à clarissimis regibus
 duceret, sed rex fuit, propterea quod Deus in illum
 hominem contulit ² quidquid potestatis, amplitudi-
 nis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur
 totius mundi regnum tradidit, eique omnia,
 quod iam fieri cœptum est, plene perfectæque in die
 iudicii subijcientur.

2 Matth. 1.
 Matth. 28.
 Ioan. 7.
 1. Cor. 15.

Filium eius unicum. His verbis altiora my-
 steria de Iesu credenda & contemplanda, fidelibus
 proponuntur, nimirum filium Dei esse, & verum
 Deum sicuti pater est, qui eum ab æterno genuit.
 Præterea illum diuine Trinitatis secundam perso-
 nam, alijs duabus omnino æqualem confitemur.

Nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cū vnā omnium essentiam, voluntatem, potestatem, agnoscamus.

c Ioan. 5. Quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tū præclarissime illud ostendit, S. Ioānis † testi-

† Ioan. 1.

monium: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Sed cum Iesum filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est: verum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac veluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere,

Esai. 53. Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, filiū eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis & sapientiæ cum patre, vt in Symbolo Nicæno explicatius consitemur: inquit enim. Et in Iesum Christum, filium eius vnigenitum & ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verū de Deo vero, genitum non factum, consubstantialē patri, per quem omnia facta sunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur.

Ioan. 1. Quamobrem sanctus Ioannes filium eius verbum appellat. Vt enim mens nostra se ipsam quodammodo

modo intelligens, sui effingit imaginem, quam verbum Theologi dixerunt: ita Deus (quantum tamē diuinis humana cōferri possunt) seipsum intelligēs Verbum eternum generat, etsi prestat contemplari quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum verum Deum & verum hominem credere & confiteri genitum quidem, vt Deū ante omnium seculorum atates, ex patre, vt hominem vero natum in tempore ex matre Maria virgine. ET quanquā Athanaf. in symb. duplicem eius natiuitatem agnoscamus, vnum tamen filium esse credimus: Vna enim persona est, in quam diuina & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipse patris vnicus filius, nos verò homines, figmentum & opus manuum eius simus. At si humanum ortum consideremus, Hebræ. 2. multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, vt vnā cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiscantur, ij sunt, qui fide Rom. 8. Christum Dominum receperunt, & fidem quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officijs præstant. Quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

Dominum nostrum, Multa sunt, quæ de Salvatore nostro in sacris literis dicuntur: quorum alia, vt Deus est, alia vt homo, ipsi conuenire perspicuum est, quoniam à diuersis naturis diuersas earū proprietates accepit. Igitur verè dicimus Chri-

stum esse omnipotentem, aeternum, immensum, quod à diuina habet. Rursus de illo dicimus, passum mortuum esse, resurrexisse, quæ natura hominum conuenire nemo dubitat. Verum præter hæc quedam alia vtrique naturæ congruunt, vt hoc loco, cū Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad vtramq³ naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, vti pater, ita etiam omnium rerum æque Dominus est, ac pater. Et quemadmodum ipse & pater non est alius, atque alius Deus sed idem plane Deus: ita etiam ipse & pater non est alius atque alius Dominus. Sed recte etiam multis rationibus, vt homo est. Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, vt verè Dominus noster esset, ac diceretur, ita enim Apostolus docet: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomē, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Atque ipse de se post resurrectionē, Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Ob eam quoque rē Dominus dicitur, quod in vna persona, due naturæ, diuina & huma-

Athanas. in
symb.

Philp. 2.

Matth. 28.

na coniunctæ sint. Hac enim admirabili coniunctio-
ne meruit, ut quamvis pro nobis mortuus non esset,
tamen Dominus constitueretur communiter qui-
dem omnium rerum, quæ conditæ sunt, præcipue au-
tem fidelium qui illi parent, atque summo animi
studio inserviunt.

Quod igitur reliquum est Parochus fidelem po-
pulum ad eam rationem cohortabitur, ut sciat aquis-
simum esse præ cæteris hominibus nos, qui ab eo
nomen inuenimus, Christiani quæ, vocamur, & quan-
ta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non pos-
simus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia
fide intelligimus: æquum esse, inquam, nos ipsos, non
secus ac mancipia redemptori nostro, & Domino in
perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem, cum
baptismo initiaremur ante Ecclesiæ fores id^a pro-
fessi sumus. Declarauimus enim nos Satana & mun-
do renunciare, & Iesu Christo totos nos tradere.
Quod si ut Christianæ militiæ adscriberemur tum
sancta, & solenni professione nos ipsos Domino no-
stro deuouimus: quo supplicio digni erimus, si post-
quam ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, &
leges cognouimus: postquam sacramentorum gra-
tiam percepimus, ex mundi & Diaboli præceptis, ac
legibus vixerimus: perinde ac si cum baptismo ablu-
ti sumus mundo & diabolo, non Christo Domino,
ac Redemptori nomen dedissemus: sed cuius animi
amoris facibus non incendat, tanti Domini tam be-

Quantum ho-
mo Christia-
nus Christo
debeat.

a Ori. ho. 1.
In Numeros
Cirl. Hiero-
so. Cateche-
si. 1. mistag.

nigna

nigna, & propensa in nos voluntas, qui tamen si nos in potestate sua, & dominatu veluti seruos sanguine suo redemptos habeat, ea tamen charitate complectitur, vt non seruos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profecto iustissima causa est, atquæ haud scio, an non omnium sit maxima, cur eum perpetuo debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere.

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.

Maximo quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni seruitute in libertatem vindicauit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt.

At vero si consilium etiam & rationem, quæ potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficentia ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostræ præcipuum caput, sacræ literæ considerandum sæpiissime proponunt: Parochus à tertij articuli explicatione ostendere incipit: cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere,

Articuli ter
tij sententia
Concil. 2. & confiteri, eum ipsum Iesum Christum vnicum Dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in vtero virginis, non ex virili semine vt alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem

Spiritus

Spiritus sancti virtute conceptum esse, ita vt eadem persona Deus permanens, quod ex aternitate erat homo fieret quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda esse ex sacri Concilij Constantinopolitani confessione plane perspicitur: inquit enim. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de celis: & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euāgelista explicauit, vt qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore, altissimi huius mysterij cognitionē hausisset. Nam cum diuini verbi naturam declarasset illis verbis: In principio erat verbum: & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum ad extremum conclusit: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, vt vna & eadem esset diuinæ & humane naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, vt tam admirabilis coniunctio vtriusque naturæ actiones & proprietates conseruaret, atque, vt est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem: Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Concil. 2.
Constanti.
in symb.

Ioan. 1.

S. Leo. pp.
ser. pri. de-
nati. Domi-
ni.

Incarnatio-
nis opus cul-
tribuendum
sit ex perso-
nis.

Sed quoniam prætermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium Spiritus sancti virtute conceptum esse, vnam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamuis enim vnus filius humanam

SS. Trinitatis. humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuine Trinitatis personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus huius mysterij auctores fuerunt: si quidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque vnā magis, quam aliam, aut vnā sine alia agere. Quod autem vna persona ab alia procedat, hoc vnum omnibus commune esse nō potest, nam filius à patre tantum generatur Spiritus sanctus à patre, & filio procedit. Quidquid vero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine vllō discrimine agunt: atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quanquam vero hæc ita se habeant, solent tamen sacra literæ earum rerum: quæ omnibus personis communes sunt, aliā alijs tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem patri: sapientiam filio, Spiritu sancto amorem adscribunt. Et quoniam diuine incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatē declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui sancto tribuitur. In hoc mysterio quedam supra naturæ ordinem, quedam naturæ vi effecta esse animaduertimus. Nam, quod ex purissimo virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam: nonoscimus: cum illud omnium hominum corporibus commune sit, vt ex matris sanguine formetur. Quod vero & naturæ ordinem, & humanam intelli-

Damas. li. 3.
orth. fid. c. 2.

intelligentiam superat, illud est, simul atque beata virgo Angeli verbis assentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum: statim sanctissimam Christi corpus formatum, eique anima rationis compos cōiuncta est, atque ita in ipso tēporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile Spiritus sancti opus nemo dubitare potest, cum seruatō naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis animæ informari queat. Deinde verò illud accedit: maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiam diuinitas cū corpore & anima copulata est: quare simul corpus formatum, atque animatum est, corpori & anima diuinitas coniuncta. Ex quo fit, ut eodem tēporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo esset, & virgo sanctissima vere, & propriè mater Dei, & hominis diceretur, quod eodē momēto Deū & hominem concepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum: hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias prædixit: Ecce virgo concipiet: & pariet filium. Idem quoque Elizabeth, cum Spiritu sancto repleta, filij Dei conceptionem intellexisset, his verbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum

Lucæ. 1.

Lucæ. 1.

Isai. 7.

Lucæ. 1.

a Dama. li.
3. orth. fid.
cap. 2.

Ioan. 8.

Ioan. 1.

modum Christi corpus ex^a purissimis integerrime virginis sanguinibus, sine vlla viri opera, vt antea diximus, verū sola Spiritus sancti virtute formatū est, ita etiam vt primum conceptus est, illius anima vberriam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, vt alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram (vt testatur sanctus Ioannes) dat Deus spiritum, sed omnem gratiam tam affluenter in eius animam infudit, vt de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamē filiū Dei adoptiuū appellare licet, quamuis spiritū illum habuerit, quo sancti homines filiorū Dei adoptionē consequuntur. Nā cū natura filius Dei sit, adoptionis gratiam aut nomē in eū cōuenire nullo modo existimandum est. Hac sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus vt salutaris fructus, ad nos redūdare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debēt, Deū esse, qui humanam carnē assumpsit: ea verò ratione hominē factū, quā mēte nobis assequi nō licet, nedū verbis explicare: ob eū denique finē hominem fieri voluisse, vt nos homines filij Dei renascere mur. Hac cum attente cōsiderauerint tum vero omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humiliter, ac fideli animo credant, & adorent, nec curiosè, quod sine periculo vix vnquam fieri potest, illa inuestigare ac perscrutari velint.

Natus ex Maria virgine. Hec altera est De læto & iucundo christi ortu.
 huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter versabitur, cum fidelibus credendum sit, IESVM DOMINVM non solum conceptum Spiritus sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucem editum esse, cuius mysterii fides quanta cum letitia & iucunditate animi meditanda sit, angeli vox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim, Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius celestis militia cantico: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntati, quod angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri incepit, cui dictum est: Fore aliquando, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim quæ vere matrē Dei esse prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus & homo erat peperit, à Davide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipsa nature ordinem prorsus viciat: ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Præterea quo nihil admirabilius dici omnino aut cogitari potest, nascitur ex matre sine vlla matris virginitatis diminutione, & quo modo postea ex sepulchro clauso & obsignato egressus est, atque ad Discipulos clausis ianuis introiuit: vel, ne à rebus etiā, quæ natura quotidie fieri videmus, a Ioan. 10.

Aug. tract.
111 in Ioā.
Grego. ho-
mil. 26. in
Euang.

discedatur, quo modo solis radij concretā vitri sub-
stantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut
aliqua ex parte laedunt: simili inquam, & altiori
modo IESVS CHRISTVS ex materna al-
uo, sine vllō maternae virginitatis detrimento edi-
tus est: ipsius enim incorruptam & perpetuam vir-
ginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod
quidem Spiritus sancti virtute effectum est, qui in
filij conceptione & partu, matri ita affuit, vt ei &
fecunditatem dederit, & perpetuam virginitatem
conseruari, Solet interdum^b Apostolus Christum

b 1. Cor. 15

IESVM nouissimum Adam appellare, eumque
primo Adam conferre. Nam vt in primo omnes ho-
mines moriuntur, ita in secundo, omnes ad vitam
reuocantur: atque vt Adam, quod ad naturalem cō-
ditionem pertinet, humani generis parens fuit ita
Christus gratiae, & gloriae auctor est. Ad eum
modum nobis etiam licet virginem matrem cum
EVA ita cōferre, vt priori Eva secunda Eva, quae
est Maria, respondeat^c quemadmodum secundum
Adam, hoc est CHRISTVM, primo Adam re-
spondere ostendimus. Eva enim, quia serpenti fidem
habuit, maledictum, & mortem in humanū genus
^d inuexit: & Maria postquam Angelo credidit,
Dei bonitate effectum est, vt benedictio & vita ad
homines perueniret, propter Euam nascimur filij
irae: à MARIA IESVM CHRISTVM
accepimus, per quem filij gratiae regeneramur.

c Iren. lib.
3. c. 33. Ber.
homil. 2. su-
per Missus
est.
d Genes. 3
Eccles. 25.

Eue dictum est: In dolore paries filios. Maria hac Gen. 3.
lege soluta est, vt qua salua virginalis pudicitie integritate, sine vlllo doloris sensu, vt antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

Cum igitur tanta, & tam multa sint admiranda huius conceptionis & natiuitatis sacramenta, diuinae prouidentiae consentaneum fuit: vt ea multis figuris & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quae in varijs sacrae scripturae locis legimus, praecipue vero Portam illam sanctuarij, quam Ezechiel clausam vidit: item lapidem de mōte sine manibus abscissum vt est apud Danielelem: qui factus est magnus mons, Dan. 2.
& impleuit vniuersam terram: deinde Aaron virgam, quae vna inter virgas principum Israelis germinauit: & rubum, quem Moyses vidit ardere, & non comburi. Multis verbis sanctus Euangelista Christi natiuitatis historiam descripsit. Qua de re nihil est, quod plura à nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit. Num. 17.
Exod. 3.
Luc. 1.

Dāda autem illi est opera vt haec mysteria, † quae † Roma. 13.
ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo & mentibus fidelium hereant, primum quidem, vt tanti beneficij commemoratione aliquam gratiam eius Incarnatio
auctori Deo referant: deinde, vt eximiam hoc & nis filij Dei
singulari humilitatis exemplum eis ante oculos ad mysterium:
imitandum proponat. Quid enim nobis vtilius, quantopie-
atque ad animorum nostrorum superbiam & elationem ratis studio
recolendū.

**Documētū
humilitatis
in incarna-
tione.**

tionem comprimendam accommodatius esse potest, quam sepius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat. Deum hominem fieri, summamque illam, & infinitam maiestatem homini ministrare, ad cuius nutum columna celi (ut inquit scriptura) contremiscunt & pauent, eumque in terra nasci, quem in celis angeli adorant. Quid igitur, cum

**Matth. 10.
Iob. 16**

hec Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, prestare? Videant fideles, quam salutaris doctrina Christus nesciens nos instituat, antequam vocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diuersorio, nascitur in vili praesepio: nascitur media hie-

**Documētū
paupertatis
humilitatis
& patientiae
in natiuitate.**

Lucæ. 1.

me: ita enim scribit sanctus Lucas, Factum est, cum essent ibi: impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinavit eum in praesepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuit ne Euangelista humilioribus verbis omnem celi & terræ maiestatem, & gloriam includere? Neque vero scribit, non fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius Euangelista testatus est. In propria venit, & sui eum non receperunt.

**Psal. 49.
Ioan. 1.**

Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, Humanæ
 tum vero cogitent, DEV M carnis nostræ humi- naturę dig-
 litatem & fragilitatem subire voluisse, vt huma- nitas hinc
 nam genus in altissimo dignitatis gradu colloca- perspicitur.
 retur. Nam illud vnum satis declarat excellentem
 hominis dignitatem & præstantiam, quæ illi diui-
 no beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem
 verus, & perfectus DEV S sit vt iam gloriari no-
 bis liceat, filium Dei, os nostrum & carnem nostram
 esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet.
 Nusquam enim, vt est apud Apostolum, Angelos Heb. 2.
 apprehendit. Præterea cauendum est, ne maxi-
 mo nostro malo eueniat, vt quemadmodum illi in di-
 uersorio Bethlehem locus, vbi nasceretur, defuit, ita
 etiam, quando iam in carne non nascitur, locum
 in cordibus nostris inuenire non possit, vbi in spi-
 ritu nascatur. Hoc enim, cum salutis nostræ cu-
 pidissimus sit, vehementer optat. Nam vt ille
 Spiritus sancti virtute supra naturæ ordinem ho- Ioan. 2.
 mo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo san- Rom. 6. 7.
 ctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguini-
 bus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac
 deinde veluti nouam creaturam in nouitate spiri-
 tus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integri-
 tatem custodire, quæ homines spiritu Dei regene-
 ratos maxime decet. Hæc enim ratione sanctæ huius
 filij Dei conceptionis & natiuitatis imaginem ali-
 quam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli ani-

1. Cor. 13.

mo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus & adoramus.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

Quarta articulo cognitio quam necessaria.

Quantam habeat necessitatem huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoriam sapissime animo repetant, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium & opera adhibenda est, ut quam maxime illustretur, fidelesq; tanti beneficii cōmemoratio ne excitati, totos se ad D E I erga nos amorem & bonitatem suspiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam de altera postea dicitur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tyberij Caesaris iussu Iudeam provinciam administraret, cruci affixum esse, nam captus, irrisus, varijs iniuriarum & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatuſ est. Nec vero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse. Nam quod humanam naturam vere assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensisse, quare inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi persona divi-

2. Cor. 13.

ne humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilominus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturæ diuinæ & humanæ proprietates seruatae sint, atque idcirco, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit: rursus verò quod impassibile & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari videmus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudeam prouinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tanta rei, tam necessaria cognitio exploratio omnibus esse poterat, si rei gesta certum (quod & ab Apostolo Paulo factum legimus) tempus describeretur: tum etiam, quia ijs verbis declaratur, illam Saluatoris predictionem exitu comprobata esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum & crucifigendum.

Sed quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Serpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat victus est à Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum

Cur temporis & præsidis aperta fiat mentio.

1. Tim. 6.

Matth. 20.

Cur Christus in ligno mortem perperes.

Aug. li. 83. quæst. 25.

Chrysoft. in
homilia .1.
de cruce &
latrone.

1. Cor. 1.

Deut. 12.

Gala. 3.

1. Cor. 1.

fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potius
simul subire. Verum satis esse Parochus admoneat,
si fideles credant illud genus mortis à Salvatore de-
lectum esse, quod quidem ad humani generis re-
demptionem aptius, atque accommodatius vide-
retur, quemadmodum certe nullum turpius atque
indignus esse potuit. Non solum enim apud Gen-
tiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris,
ignominiaeque plenissimum semper existimatum
est, verum etiam in lege Moysis, maledictus homo
appellatur, qui pendet in ligno. Neque vero Para-
chus huius articuli historiam praetermittet, quae di-
ligentissime à sanctis Euangelistis exposita est, ut
saltem summa eius mysterij capita, quae ad confir-
mandam fidei nostrae veritatem magis necessaria
videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim arti-
culo, veluti fundamento quodam, Christiana reli-
gio, & fides nititur: eoque posito reliqua omnia
recte constituta sunt. Nam si quid aliud huma-
nae menti & intelligentiae difficultatem affert:
certe crucis mysterium omnium difficillimum exi-
stimandum est, vixque percipi à nobis potest, salutem
nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno
illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Aposto-
lus, summam Dei providentiam licet admirari. Nam
quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sa-
pientiam Deum, placuit Deo per stultitiam predi-
cationis saluos facere credentes. Quare mirandum

non

non est, si propheta ante Christi aduentum, Apostoli post eius mortem, & resurrectionem tantopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum nunquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est: deinde Isaac sacrificium: preterea agnus, quem Iudei cum e terra Egypti egredierentur, immolarunt: tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi exciterint, qui de ea vaticinati sunt, id vero multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Isaia oracula tam aperta & clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram predixisse.

Mortuus & sepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum ac sepultum esse. Neque verò sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in

Genes. 4.
Genes. 22.
Exod. 12.
Num. 21.

Psalms. 21.
16. 26. 30.
40. 54. 63.
Isai. 50.
a B. Hiero.
in epist. 103
ad Paulinum
pars altera
quartæ articuli.

Matt. 27.

Marc. 15.

Lucæ. 23.

Ioan. 19.

In morte
qualis facta
separatio.

a Dama. II.

3. orth. fi. c.

27.

b Hebr. 2.

Quare mor

tuus.

Isai. 53.

Ioan. 10.

cruce mortuum negarent. Illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti Apostoli merito opponendam censuerunt: de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur: nam omnes Euangelistæ cōsentiunt, Iesum spiritum emisisse. Præterea cum Christus, verus & perfectus homo fuerit: verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur à corpore. Quare cum Iesum mortuū esse dicimus, id significamus, eius animam à corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam à corpore: quin potius constanter credimus & confitemur, anima eius à corpore diuisa, ^a diuinitatem tum corpori in sepulchro tum anima apud inferos coniunctam semper fuisse. Decebat autem filiū Dei mori: vt ^b per mortē destrueret eum, qui habebat mortis imperium id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quam voluntariam obiit. Nec vero mortem solum, sed locum etiam & tempus: in quo moreretur, ipse sibi constituit. Ita enim Isaias scripsit: Oblatus est: quia ipse voluit. Atq; idē Dominus de se ante passionem dixit: Ego pono animam meā, vt iterum sumam eam: nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso, potestatem habeo ponendi eam & potestatem habeo iterū sumēdi eam. Quod autē ad

ad tempus & locum attinet, cum Herodes eius vi-
ta infidiaretur, ipse inquit: Dicite vulpi illi, ecce
eijcio demonia, & sanitates perficio hodie, & cras, **Lucæ. 13.**
& tertia die consumor: veruntamen oportet me
hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non
capit Prophetam perire extra Hierusalem. Ille
igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese vo-
lens obtulit, atque inimicis suis obuiam procedens,
dixit: Ego sum, & sponte sua ea omnia supplicia **Ioan. 18.**
pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affe-
cerunt. Quo quidem nihil ad commouendos animi
nostri sensus maiorem vim habere potest, cum pœ-
nas tormentaquæ eius omnia cogitatione perpendi-
mus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolo-
res patiatur, non quos ipse sua voluntate suscipiat,
sed quos vitare nequeat, hoc vero haud magni be-
neficij loco à nobis ponetur: verum si nostro tantum
nomine mortem, quam defugere poterat, libenter
occumbat, profecto hoc beneficij genus tantum est,
vt omnem non solum referenda, sed etiam habenda
gratia facultatem vel gratissimo cuique eripiat.
Ex quo **IESV CHRISTI** summa & eximia
charitas, eiusq; diuinum, & immensum in nos meri-
tum perspicitur.

Iam vero quod sepultum fuisse confitemur, **Sepultura**
hoc quidem veluti articuli pars non constituitur **Christi: cur**
quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter **exp̃ssa men-**
ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum **tio, & quid.**
mortuū

de illius passione medi-
tandum. *pas mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est,*

primum, ut minus dubitare de morte liceat, cum maximum argumentum sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus, deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque vero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud precipue his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse, quemadmodum ex fidei catholica regula verissime etiam dicimus Deum mortuum, & ex virgine natum esse. Nam cum diuinitas nunquam diuisa fuerit à corpore, quod in sepulchro conditum est, recte confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturae illa Parocho satis erunt, quae a sanctis Euangelistis dicta sunt. Duo vero in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus, in sepulchro nulla ex parte corruptum esse: de quo

Matth. 27. Propheta ita vaticinatus erat. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Alterum est, quod ad
Marc. 15. omnes huius articuli partes attinet, sepulturam sci
Lucæ. 23. licet, passionem etiam, & mortem CHRISTO
Ioan. 19. IESV, ut homini, non ut Deo conuenire: nam pa-
Psal. 15. ti & mori, in humanam tantum naturam cadunt:
Actor. 2. quamuis Deo etiam haec omnia tribuantur: quoniam de illa persona, quae simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuum est.

His cognitis, ea de Christi passione & morte Pa-

rochus

rochus explicabit, ex quibus tanti mysterij immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hac omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum: Esse eum, quem Deus constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula: qui est splendor gloriae, & figura substantiae eius, qui portat omnia verbo virtutis suae. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque vt vno verbo complectamur, patitur IESVS CHRISTVS Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit, patitur Dominus pro seruis, patitur is, per quem angeli, homines, caeli, elementa facta sunt, ille inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam aedificium concussum est. Nam vt inquit scriptura. Terra mota est, & petra scissa sunt, tenebrae etiam factae per vniuersam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutae etiam res, & sensu carentes, creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles quibus lachrymis ipsi, tanquam viui lapides huius aedificij dolorem suum declarare debeant. Iam vero cause etiam passionis exponenda sunt, vt eo

Circa Christi
et passionem
& mortem
quae contem-
planda.

1. Quis pa-
tiatur.

Ioan. 1.

Hebr. 1.

Rom. 11.

Matth. 27.

Luc. 23.

2. Cur pas-
sus.

magis

magis diuina erga nos charitatis magnitudo & vñ
 appareat. Si quis igitur querat, quæ causa fuerit,
 cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc
 potissimum fuisse inueniet, præter hereditariam la-
 bem primorum parentum, vitia, & peccata, quæ ho-
 mines à mundi origine vsque ad hanc diem admise-
 runt, ac deinceps vsque ad consummationem sæculi
 admissuri sunt. Hoc enim in passione & morte filius
 Dei saluator noster spectauit, vt omnium ætatum
 peccata redimeret ac deleteret, & pro eis patri abun-
 de, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit
 ad augendam rei dignitatem, quod non solum Chri-
 stus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœna-
 rum omnium, quas pertulit: peccatores, & au-
 ctiores, & ministri fuerunt: de quo Apostolus ad-
 monet: ita ad Hebræos scribens: Recogitate eum
 qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semet-
 ipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis
 vestris deficientes. Atque hac culpa omnes tene-
 ri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolaban-
 tur. Nam cum peccata nostra Christum dominum
 impulerint, vt crucis supplicium subiret: profe-
 cto qui in flagitijs & sceleribus volutantur, rar-
 sus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis fi-
 lium Dei, & ostentui habent. Quod quidem sce-
 lus eo grauius in nobis videri potest, quam fuerit in
 Iudeis, quod illi, eodem Apostolo teste, Si cogno-
 uissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

3. A quibus

Heb. 12.

Heb. 6.

1. Cor. 2.

nos autem & nosse eum profitemur: tamen, ^d factis d Tlmo. 1.
negantes, quodammodo violentas ei manus vide-
mur inferre. Sed à patre etiam, & à semetipso
Christum Dominum traditum esse sacrae literæ
testantur: inquit enim apud Isaiam: Propter Isal. 53.
scelus populi percussus eum, & paulo ante idem pro-
pheta, cum Dominum plagis, & vulneribus affe-
ctum, spiritu Dei plenus videret, dixit: Omnes Ibidem
nos quasi oves errauimus, unusquisque in viam
suam declinauit, & posuit Dominus in eo iniquita-
tem omnium nostrum. De filio autem scriptum est,
Si posuerit pro peccato animam suam, videbit se-
men longeuum. Sed eandem rem Apostolus grauior- Isal. 53.
ribus etiam verbis expressit, cum tamen ex altera
parte vellet ostendere, quantum nobis de immensa Rom. 8.
Dei misericordia & bonitate sperare liceat: inquit
enim: Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non 4. Quam acer
etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ba passus
vt quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus do- Lucæ 11.
ceat. Quanquam si memoria teneamus, sudorem Matth. 27.
Domini factum, vt guttas sanguinis decurrentis in
terram, cum ille tormenta & cruciatus animo per-
ciperet, quibus paulo post afficiendus erat: faci-
le ex eo vnusquisq; intelliget, nihil ad illum dolorem
addi potuisse. Nam si malorum imminetium cogita-
tio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declara-
uit: quid ipsam per passionem fuisse existimandum
est?

est? Sed tamen Christum Dominum, summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse, constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit. Nam & pedes & manus clauis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis verberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Gentes enim & Iudei passionis suasores, auctores, ministri fuerunt, Iudas enim prodidit, Petrus negauit, ceteri omnes deseruerunt. Iam verò in cruce ipsa acerbiter ne an ignominiam, an vtrumque simul queremur? Ac profecto nullū aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici nō nisi nocētissimi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris & cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio & habitus: quod quidem cum spiritus sancti virtute formatum esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quam aliorum hominum corpora esse possunt: atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & grauius tormēta illa omnia perpeſſū est. Quod vero ad intimum animi dolorem pertinet, ne mo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit: sanctis enim hominibus quicunque supplicia &

cru-

Psalm. 2.

Matth. 26.

Marc. 14.

Lucæ. 21.

cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum vim æquo animo ferre possent: imo verò in cruciati-
bus plerique intima letitia efferebantur: inquit enim Apostolus: Gaudeo in passionibus, pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Et alibi: Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus Dominus amarissimæ passionis calicem, quem bibit nulla suauitate permixta temperauit. Humane enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset. Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percepimus, à Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini passio, peccati liberatio fuit. Nam, ut est apud sanctum Ioannem, ^a Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: & Apostolus inquit: ^b Cōiunificauit vos, donans vobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à demonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus inquit: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras, & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Pœnā ^c praterita peccatis nostris debitam persoluit. ^d Tum verò

Coloss. 1.

2. Cor. 7.

5 Quo fructu passus.
Prim^a passionis fructus.

a Apoc. 1.

b Coloss. 2

Secundus.

Ioan. 2.

c Tertius.

d Quartus

E

quia

quia nullum gratius & acceptius Deo sacrificium
 a 2. Cor. 5. offerri potuit, patri nos² reconciliauit, eumque no-
 Quintus. bis placatum & propitium reddidit. Postremo,
 quoniam peccata sustulit, calorum etiam aditum,
 communi humani generis peccato interclusum, no-
 bis patefecit. Atque id Apostolus significauit il-
 Hebrae. 10. lis verbis: Habemus fiduciam in introitu sancto-
 rum in sanguine Christi. Neque verò in veteri le-
 ge huius mysterij figura & imago quaedam defuit.
 b Num. 35 Nam illi, b quibus interdictum erat, ne in patriam
 ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc
 significabant, nemini, quamuis iuste & pie vixis-
 set, aditum in caelestem patriam patere, antequam
 summus ille atque aeternus sacerdos Christus Ie-
 sus mortem obiret. Quae quidem obita, statim
 caeli fores patuerunt ijs, qui sacramentis expiati, fi-
 deque, spe, & charitate praediti, passionis eius
 participes fiunt. Haec autem omnia maxima &
 diuina bona Parochos docebit ex Domini passio-
 ne ad nos peruenisse: primum quidem, quia est inte-
 gra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio,
 quam admirabili quadam ratione Iesus Christus
 pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque
 verò precii, quod pro nobis persoluit debitis nostris
 par solum & aequale fuit, verum ea longe superauit.
 Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit, quod
 cum illi filius in ara crucis obtulit: patris iram atque
 indignationem prorsus mitigauit. Atque hoc nomine

Apostolus vsus est, cum inquit: Christus dilexit nos Ephes. 5.
 & tradidit semetipsum pro nobis oblationē & ho-
 stiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio
 de qua est apud Apostolorū principēs. Non corrupti- 1. Pet. 1.
 bilibus, aut vel argento redempti estis, de vana ve-
 stra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso
 sanguine quasi agni immaculati Christi & inconta-
 minati. Et Apostolus docet: Christus nos redemit de Galat. 3.
 maledicto legis, factus pro nobis maledictum. a Ve-
 rum, præter hæc immensa beneficia, illud etiam vel
 maximum consecuti sumus ut in hac vna passione,
 omnium virtutum clarissima exempla habeamus.
 Nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam
 charitatem & mansuetudinem, & obedientiam, &
 summam animi constantiam non solum in perferē-
 dis propter iustitiam doloribus sed etiam in morte
 oppetenda ita ostendit, ut vere dicere possimus, salua-
 torem nostrum, quæcunque vitæ præcepta toto prædi-
 cationis suæ tempore verbis nō docuit. ea omnia vno
 passionis die in seipso expressisse. Atque hæc breui-
 ter de Christi Domini saluberrima passione & mor-
 te dicta sunt. Utinam vero hæc mysteria in animis
 nostris assidue versentur: & vna cum Domino pati,
 & mori & sepeliri discamus, ut deinde, abiecta om-
 ni sorde peccati, ad nouam vitam cum illa resurgen-
 tes aliquando tandem, ipsius gratia & misericor-
 dia digni simus, qui celestis regni, & gloriæ partici-
 pes efficiamur.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

Maxime quidem refert nosse gloriam sepulture Domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictum est, sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus simulq; de resurrectione dicendum est. Qui locus etsi separatim

a De Christi descensu ad inferos quid credendum.

per se recte tractari possit: nos tamen sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. ^a Eius igitur prior parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibiq; tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulchro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulchro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet: propterea, quod; vt sepe iam docuimus, quamuis anima à corpore discesserit, ^b nunquam tamen diuinitas, vel ab anima vel à corpore separata est.

b Damasc. li. 3. ort. fid. c. 2.

De multipli et vocis inferi signif. vbi & de purgatorio animarum.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferri potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulchro non accipi vt quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. Superiori enim articulo, Christum Dominum sepultum esse, edocti sumus: nec vlla causa erat,

cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori lo-
quendi genere idem à sanctis Apostolis repeteretur:
verum inferorum nomē abditā illa receptacula sig-
nificat, in quibus anime detinentur, quæ cœlestē bea-
titudinem non sunt consecutæ. Ita vero sacræ literæ
hanc vocē multis in locis vsurparūt. Nam apud Apo-
stolum legimus: In nomine Iesu omne genu flecti cœ-
lestium, terrestriū, & infernorū: & in Actis Aposto-
lorum D. Petrus testatur: Christum dominum susci-
ratū solutis doloribus inferni. Neque tamē ea recep-
tacula vnius & eiusdē generis sunt omnia, est enim
deterrimus, & obscurissimus carcer, vbi perpetuo &
inextinguibili igne dānatorū anima simul cum im-
mundis spiritibus torquentur, qui etiā^a gehenna,^b
abyssus, & propria significatione^c infernus vocatur.
Præterea est^d purgatorius ignis, quo piorū anima
ad definitū tempus cruciata expiantur, vt ijs in eter-
nam patriam ingressus patere possit, in quā nihil^e
coinquinatū ingreditur. Ac de huius quidem doctri-
næ veritate, quam in scripturarum testimonijs^f &
Apostolica traditione confirmatum esse sancta Con-
cilia declarant, eo diligentius, & sapius Parocho
differendum erit, quod in ea tempora incidimus, qui-
bus homines sanam doctrinam non sustinent. Ter-
tium postremo receptaculi genus est: in quo anime
sanctorum ante Christi Domini aduentum excipie-
bantur, ibique sine villo doloris sensu, beatæ redem-
ptionis spe sustentari, quieta habitatione fruebantur.

Philip. 2.

Actor. 2.

Tria infer-
norum rece-
ptacula.
Infernus.
Purgatoriū
Limbus.

Matt. 5. 10.

Marc. 9.

b Apoc. 9.

20.

c Num. 16.

Deut. 32.

d Augus. in

psal. 37. &

li. 21. de ci.

Dei. c. 24.

Cip. lib. 4.

epist. 2.

e Apoc. 21

f Cœcl. Flo

rent. & Tri.

scel. 25.

Luc. 16. tur. Horum igitur piorum animas, qui in sinu Abra-
 hę Saluatorem expectabant, Christus dominus ad
 n Hic. in c. inferos descendens ⁿ liberauit. Nec vero existiman-
 4. episto. ad dum est, cum sic ad inferos descendisse, vt eius tan-
 Ephes. & in tummodo vis ac virtus, non etiam anima eo perue-
 c. 13. nerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re
 Osee. & presentia ad inferos descendisse: de quo extat fir-
 missimum illud Dauidis testimonium. Non derelin-
 quas animam meam in inferno. Verum et si Christus
 ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate
 detractum est: neque eius sanctitatis splendor macu-
 la aliqua aspersus: cum potius hoc facto verissima es-
 se omnia, quę de illius sanctitate celebrata erant,
 eumq; filium Dei esse, quemadmodum antea tot pro-
 digijs declarauerat apertissime comprobatum sit: id
 quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, &
 alij homines in ea loca venerint, inter se cōferamus.

Psal. 15. Pfal. 87. Ceteri enim omnes captiui descenderant: ipse vero
 inter ^o mortuos liber, & victor, ad profligandos
 demones, a quibus illi ob noxam inclusi & cōstricti
 tenebatur, descendit. Præterea alij omnes, qui descen-
 derunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur: par-
 tim vero, vt alio doloris sensu carerent, tamen Dei
 aspectu priuati, & spe beatę glorię quam expecta-
 bant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus
 descendit non vt aliquid pateretur, verū vt sanctos
 & iustos homines ex misera illius custodię molestia
 liberaret: eisq; passionis suę fructum impertiret.

Quod

Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa eius dignitate & potestate diminutio facta est.

His expositis, docendū erit, propterea Christum Dominū ad inferos descēdisse, ut, ereptis demonum spolijs, sanctos illos patres, ceterosque pios ē carcere liberatos secū adduceret in celum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensa letitia gaudioque implevit: quibus etiam optatissimā beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertinit.

Quo factō, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis: Hodie mecum eris in paradiso. Hanc verō piorum liberationem Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors morsus tuus ero inferne. Hoc etiā significavit Zacharias propheta, cū ait. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo nō est aqua. Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis. Expolians principatus & potestates traduxit cōfidenter, palā triumphans illos in semetipso. Verū, ut huius mysterij vim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines nō solum, qui post aduentū Domini in lucē editi erant sed qui illū post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, eius passionis beneficio salutē cōsecutos esse. Quamobrem ante quā ille moreretur, ac resurgeret, celi porta nemini unquam

Quibus de causis Christus ad inferos descendit.

Lucæ. 23.

Oseæ. 13.

Zachæ. 9.

Coloss. 8.

patuerunt: sed piorum anima, cum è viuis excessissent, vel in sinum Abrahamæ deferebantur, vel quod etiã nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendũ & persoluendũ est, Purgatorij igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, vt ibi etiam, quemadmodũ in celo, & Philip. 2. in terris, vim suã potestatemq; declararet, & omnino, vt in nomine eius omne genu flecteretur, caelestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summã Dei benignitatẽ in genus humanũ non admiretur & obtuescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, vt sibi charissimas animas inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant Deglorioso resurrectio illa Apostoli verba: Memor esto Dominum Iesum nis Christi Christũ resurrexisse à mortuis. Quod enim Timo- mysterio. theo præcipit, idem etiam reliquis animarum cura 2. Timo. 2. toribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquã Christus Dominus sexta feria hora diei nona, in cruce spiritũ emisit, & eadem die vespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini cruce depositum, in propinqui horti monumentum nouum intulerunt. Tertio à morte die qui fuit Dominicus summo mane illius anima corpori iterũ cõiuncta est: atq; ita is, qui tridũ illud mortuus fuerat,

Marc. 16.

rat,

rat, ad vitā, ex qua moriens discesserat, redijt, & surrexit. Sed resurrectionis voce non illud solū intelligendum est, Christum à mortuis excitatū esse, quod multis alijs cōmune fuit, sed sua vi ac virtute resurrexisse, quod propriū in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini cōcessum est, vt seipsum possit virtute sua à morte ad vitā reuocare. Hoc verò summe Dei potestati tantum modo reseruatum est vt ex illis Apostoli verbis intelligimus. Et si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei, quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulchro, neq, ab anima, cum ad inferos descēdisset seiuncta vnquā fuit, diuina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterū cōiūgi, tū in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & alicui sua virtute reuiuiscere, atque à mortuis resurgere. Id verò David spiritu Dei plenus prædixit his verbis Psalm. 97. Saluauit sibi dextera eius, & brachiū sanctū eius. Deinde ipse dñs diuino oris sui testimonio cōfirmavit: Ego pono animā meā, vt iterū sumā eā & potestātē habeo ponendi eā & iterū sumēdi eam. Iudæis etiā ad cōfirmādam doctrinæ veritatē dixit. Soluite Ioan. 10. templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod Ioan. 1. quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamē, vt scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdū Rom. 8. legamus, Christum dominum à patre suscitātū esse: Acto. 2. 3.

hoc ad eum vt ad hominem referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, vt Deum, spectat, qui bus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

Sed illud etiam precipuū Christi fuit, quod, ipse rimus omnium hoc diuino resurrectionis benefi-

a Colof. 1. cio affectus est. Nā in scripturis & ^a primogenitus

b Apoc. 1. ex mortuis, & ^b primogenitus mortuorum vocatur.

1. Cor. 15. Atque vt est apud Apostolū, Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientiū: quoniā quidē per hominē mors, & per hominē resurrectio mortuorum:

& sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo oēs viuificabūtur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi.

Que quidē verba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalē vitā, omni prorsus moriēdi necessitate sublata, excitamur: Atque

in eo genere Christus Dominus primum locū obtinet. Nā si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad vitā, cui iterū moriēdi necessitas adiūcta est

ante Christū multi alij à mortuis excitati sunt: qui omnes tamē ea cōditione reuixerūt, vt eis iterum moriendū esset, at Christus dominus ita resurrexit,

morte subacta & oppressa, vt mori amplius nō posset quod quidē apertissimo illo testimonio cōfirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam nō moritur

mors illi vltra non dominabitur. Quod verò articulo additur. Tertia die, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Do-

minum

Rom. 6.

minum in sepulchro fuisse, nam quod integrum naturalem diem, partemq; tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulchro conditus est, ob eam rem verissime dicitur triduo in sepulchro iacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse. Vt enim diuinitatē suā declararet, resurrectionē ad finem vsque sæculi differre voluit. Rursus vero, vt eum vere hominem, verēq; mortuum esse crederemus, nō statim post mortem: sed tertio die reuixit, quod temporis spatium ad verā mortem cōprobendam satis esse videbatur.

Patres primæ Constantinopolitane Synodi huic loco addiderunt. Secundum scripturas. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit ijs verbis: Si Christus non resurrexit inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides vestra: & si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit. Non magnū est credere, quia mortuus est Christus, hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. Ex quo factum est, vt frequentissime Dominus de sua resurrectione locutus sit, ac nunquam fere de passione sua cum Discipulis collocutus est,

quoniam

In symbolo Patrum cur adiectū, secundū scripturas.

1. Cor. 15.

D. August. in psal. 120.

- a Lucæ. 18.** quin de resurrectione loqueretur, quare cum dixisset: ^a Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur & flagellabitur, & cōspuetur, & postquā flagellauerint, occidēt eum: ad extremū addidit. Et tertia die resurget, & cū Iudæi ab eo peterēt, vt aliquo signo, & miraculo doctrinā suā cōprobaret, ^b respōdit, nul-
b Lucæ. 11. lū aliud signū eis datū iri, quā Iona propheta signū.
Matth. 12. Sicut enim fuit Ionas in vētre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic futurū affirmavit, filiū hominis in corde terra tribus diebus, & tribus noctibus.

De necessitate, sine & vtilitate resurrectionis Iesu Christi Verum vt huius articuli vim & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt. Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea vtilitates, & cōmoda in nos sint profecta. ^c Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, vt Dei iustitia ostenderetur, à quo maxime decebat eum extolli, qui, vt illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hunc Apostolus causam attulit, cum ad
Philip. 2. Philippenses inquit: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, vt fides nostra cōfirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest. Illud enim maximo argumento esse debet. Christum filium Dei fuisse, quod sua virtute à mortuis resurrexit: ^d deinde, vt spes nostra aleretur, atque sustentaretur Cum enim Christus
 resurre-

resurrexerit, certa spe nitimur fore, vt nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionē consequantur necesse est. Ita enim Apostolus argumentationē cōcludere videtur, cum ad ^a Corinthios & ^b Thessalonicenses scribit: & à principe Apostolorum Petro dictum est: ^c Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuā per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis: in hac ditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiā rem domini resurrectionem necessariā fuisse docendū est vt salutis & redemptionis nostrę mysterium absconderetur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgēs vero præcipua nobis bona restituit, quę peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictū: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quem admodū illum mori, ita resurgere etiā oportuit. Ex ijs vero, quę hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantū utilitatis Christi domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim Deū immortale esse plenum gloria, mortis & Diaboli victorē agnoscimus: quod de Christo Iesu sine vlla dubitatione credendū & consitendū est. Deinde Christi resurrectio nobis etiā corporis resurrectionem peperit: tum quia eius mysterij efficiens causa fuit: tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod

a Cor. 15.

b Thess. 4.

c 1. Pet. 3.

Quarta.

Rom. 4.

Christi resurrectionis!
utilitas prima.

Secunda.

quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus
 1. Cor. 15. ita testatur: Per hominem mors, & per hominem re-
 surrectio mortuorum. Quaecūque enim Deus in re-
 dēptionis nostrae mysterio egit ad omnia Christi hu-
 manitate, tanquam efficienti instrumento, usus est.
 Quare eius resurrectio instrumentum quoddā fuit
 ad resurrectionem nostram efficiendam: exemplar
 vero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio
 omnium est perfectissima: quemadmodum Christi
 corpus resurgens ad immortalem gloriam immuta-
 tum est, ita nostra etiā corpora, quae prius imbecilla
 & mortalia fuerant, gloria & immortalitate orna-
 ta restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatōrē
 Philip. 3. expectamus dominum nostrum Iesum Christū, qui
 reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum
 corpori claritatis suae. Hoc etiam de anima in pecca-
 tis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurre-
 ctio exemplar proponatur idem Apostolus ijs verbis
 Roma. 5. ostendit: Quomodo Christus surrexit à mortuis per
 gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambule-
 mus: si enim complantati facti sumus similitudini
 mortis eius simul & resurrectionis erimus, & paucis
 interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens
 ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non do-
 minabitur. Quod enim mortuus est peccato, mor-
 tuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Ita &
 vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, vi-
 uentes autem Deo in Christo Iesu.

Quæ ex
Christi re-
surrectione
exempla su-
menda.

Quarta.

Duo igitur à Christi resurrectione exempla pe-
rere debemus. Alterum est, vt postquam peccati ma-
culus eluimus, nouū vitæ genus instituamus, in quo
morū integritas, innocentia, sanctitas, modestia, ius-
titia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterū est, vt
in eo vitæ instituto ita perseueremus, vt adiuuante
Domino, à iustitia via, quā semel ingressi fuerimus,
non excidamus. Neque verò Apostoli verba id solū
demonstrant, Christi resurrectionē ad resurrectio-
nis exemplū nobis proponi verū etiā resurgendi vir-
tutē nobis præbere, viresque & spiritū largiri, quo
in sanctitate & iustitia permaneamus, ac Dei præ-
cepta seruemus, declarant. Namquemadmodum ex
eius morte non solū peccatis moriēdi exemplū capi-
mus, sed virtutē etiā haurimus, quæ peccatis moria-
mur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequēdam
nobis vires affert, vt deinde pie & sancte DEVM
colentes, in nouitate vitæ ambulemus, ad quam re-
surgimus. Hoc enim maximè resurrectione sua
Dominus effecit, vt qui antea vna cum illo peccatis
& huic seculo mortui eramus, cum illo etiam ad
nouam vitæ institutionem & disciplinam resurge-
remus. Cuius resurrectionis quæ potissimum signa
obseruanda sunt, Apostolus nos admonet. Nam cum
inquit, Si confurrexistis cum Christo, quæ sursum
sunt querite, vbi CHRISTVS est in dextera
Dei sedens: plane ostendit eos, qui vitam, hono-
res, otium, diuitias ibi maxime, vbi Christus est,
habere

Coloss. 3.

habere cupiunt, verè cum Christo surrexisse, cū vero addit: Quæ sursum sunt sapite, nō quæ super terram alterā etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus: num verè cum Christo surrexerimus. Vt enim corporis affectionem & valetudinem gustus indicare solet: ita, si^c quæcunque sunt vera, quæcunq₃ pudica, quæcunq₃ iusta, quæcunq₃ sancta alicui sapiat, isque cœlestiū rerum iucunditatē intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum qui ita affectus sit, ad nouam & spirituales vitam vna cum Christo Iesu surrexisse.

Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram
Dei patris omnipotentis.

Dauid propheta, cum beatam & gloriosam domini ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa letitia & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit:

Psal. 46.

Omnes gentes plaudite manibus, iubilare Deo in voce exultationis: ascendit Deus in iubilatione. Ex quo intelliget Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibiq₃ diligenter curandum, vt fideles illud non solum fide & mente percipiant sed, quo ad eius fieri poterit, iunāte Domino, factis

Sexti articuli
lexplicatio

etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de diuino hoc mysterio agitur, à priori eius parte incipiendum est, & quæ eius sit vis atque sententia, aperiendum. De Christo enim Iesu illud
etiam

etiam fideles sine vlla dubitatione credere oportet, cū perfecto iam & absoluto redēptionis nostrae mysterio, vt homo est, in calum corpore & anima ascēdisse. Nam vt Deusest, nunquā ab eo absuit, vt quī diuinitate sua loca omnia cōpleat. Ascendisse autem sua virtute doceat, nō aliena vi sublatum, quemadmodū^a Helias, qui igneo curru in celi euectus est: vel^b Abacuch Propheta, vel^c Philippus Diaconus, qui diuina virtute per aërem delati, longinqua terrarum spatia permearūt. Neg, verò solum, vt Deus, præpotenti diuinitatis virtute in calos ascendit, sed etiam vt homo est. Quāuis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, vt libuit, mouere potuit corpus vero, quod iam gloriæ adeptū erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atq; hac ratione, vt Deus & vt homo est, Christum in calum sua virtute ascēdisse credim⁹. In altera articuli parte hæc sunt.

Sedet ad dexterā patris. Quo loco tropū, id est, verbi immutationem licet animaduertere frequentem in diuinis literis, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. Neque enim, cum spiritus sit quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiore honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est, eandem rē ad cœlestia etiam transferentes ad explicandam Christi gloriam, quam vt homo præ ceteris

^a 4. Reg. 2

^b Dan. 14.

^c Acto. 8.

Ad dextrā
patris sede-
re quid sit.

Ephes. 1.

Hebr. 1.

Acto. 1.

omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere autem hoc loco non solum & figuram corporis significat, sed eam regie summæq; potestatis ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam à patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illum à mortuis & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omne principatû, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam & singularem Domini esse, ut cuius alij creatæ nature convenire non possit. Quare alio loco testatur. Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit: ascensionis historiam persequens, quam S. Lucas Euangelista in Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum observare oportebit, cetera omnia mysteria ad ascensionem, tanquam ad finem referri, in eoq; omnium perfectionem & absolutiorem contineri. Nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent: ita ascensione eius peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita quæ ad Christum Dominum pertinent summam eius humilitatem & contemtionem ostendunt: Neq; enim abiectius aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam & imbecillitatem assum-

sumpserit, patique, & mori voluerit. At vero, quod tum superiori articulo à mortuis resurrexisset, nunc vero in cælum ascendisset, & ad Dei patris dexteram sedere consitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamq; maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Iam his expositis, accurate docendum est, cuius rei causa Christus Dominus in cælum ascenderit.

Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrena huius & obscuræ habitationis locus, sed altissimum & splendidissimum cæli domicilium conueniret: ^m nec vero solum ut eius gloriæ & regni solio potiretur quod sanguine meruerat, verum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret: ⁿ deinde ut ^o regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. Nam mundi regna terrena & fluxa sunt, magnisque opibus & carnis potentia nituntur: Christi vero regnum non terrenum, quale Iudei expectabant, sed spirituale & æternum. Item, quæ eius opes & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cælis collocauit. In quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius querunt. Nam & Sanctus Iacobus testatur, p Deum elegisse pauperes in hoc mundo, p diuites in fide, & heredes regni, quod repromi-

Christi in
cælum ascen-
sionis causa
& quæ nobis inde be-
neficia.
m Secunda
causa.

n Tertia.
o Ioan. 18.

p Iacob. 2.

Quarta.

fit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in calum ascendens efficere voluit, vt nos eam ascendentem mente & desiderio prosequeremur. Nam quemadmodum morte & resurrectione sua moriendi & resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat, ita ascensu nos docet atque instruit, vt in terris positi, in calum nos cogitatione conferamus, cō-

c Heb. 11. fidentes nos^c peregrinos & hospites esse super ter-
d Ephes. 2. ram, ac patriam inquirentes,^d ciues esse sanctorum,
e Phillip. 3. & domesticos Dei. Nostra enim (vt idem inquit

Quinta.

Apostolus) conuersatio in calis est. Iam vero vim & magnitudinem inexplicabilium bonorum quae in

f Psal. 67. nos Dei benignitas effundit, diuinus^f Dauid & Apo
g Ephes. 4. stolo interprete, multo ante cecinerat illis verbum:

Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Nam decimo die Spiritū san-

h Acto. 1. ctum dedit, cuius virtute atque vbertate^h cōpleuit presentem illam fidelium multitudinem, & vere tum

i Ioan. 6. magnifica illa promissa persoluit: ⁱ Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus nō veniet

k Sexta. ad vos: si autē abiero, mittam eum ad vos.^k Ascendit etiā in calū ex Apostoli sententia,^l vt appareat nunc

l Heb. 9. vultui Dei pro nobis, & apud patrē aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit Sanctus Ioānes, hāc scri-

s. Ioan. 2. bo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit: ad-

uocatū habemus apud patrē Iesum Christum iustū & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec ve-

ro quidquam est, vnde fideles maiorem latitiam &

animi

animi incunditatem capere debeant, quam Iesum Christum patronum cause, ac deprecatorem salutis nostre constitutum esse, cuius sit apud eternum patrem summa gratia, & auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum^c promiserat, c Ioan. 14. Septima. atque omnium nostrum nomine caput ipse Iesus Christus venit in cælestis gloriæ possessionem. Nam in cælū abiens portas, quæ Adami peccato intercluse fuerant, patefecit, nobisq; viam munivit, qua ad cælestem beatitudinem perueniremus, quemadmodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat. Quod Christi ascensionis commoda. quidem, ut rei etiam euentu aperte cōprobaret, propter animas, quas ab inferis eripuerat, secū in eternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. Primum enim fidei nostre merito maximus cumulus accessit: nam si des earum rerum est, quæ sub aspectu nō cadūt, atq; ab hominum ratione ac intelligentia remota sunt. Quare si Dominus à nobis nō decessisset fidei nostre meritum minueretur: siquidē à Christo Domino^d d Ioan. 20. beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderūt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandū secundū commodum. spem in cordibus nostris magnum momentū habet. Nam quoniam Christum hominem in cælum ascendisse, & humanam naturā in dextera Dei patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiā eius membra illuc ascendamus, atq; ibi cum ca-

- Ioan. 17.** pite nostro cōiungamur: quod ipse Dominus his ver-
bis testatus est: Pater quos dedisti mihi, volo ut, vbi
Tertium. sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque vel
maximum beneficium consecuti sumus, quod amorē
nostrum ad calum rapuit, ac diuino spiritu inflāma-
uit: nam verissime dictum est: Ibi cor nostrū esse, vbi
Matth. 6. thesaurus noster est. ^a Ac profecto, si Christus Domi-
a Vide Au gusti tracta. nus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in
94. in Ioan. ipso hominis aspectu & consuetudine defixa esset &
Cyril. li. 10. illum duntaxat hominem spectaremus qui nos tan-
in Ioā. c. 39 tis beneficijs afficeret, cumq; terrena quadā beneuo-
lencia prosequeremur: verum in calum ascendens
amorē nostrū spiritualem reddidit, efficitq; ut quē
nūc absentem cogitamus, eum ut Deū veneremur &
diligamus. Id autē partim Apostolorū exemplo in-
telligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, hu-
mano fere sensu de illo iudicare videbantur: partim
vero ipsius Domini testimonio cōfirmatum est, cum
Ioan. 16. inquit: Expedit vobis, ut ego vadam. Nam imper-
fectus ille amor, quo Christum Iesum præsensem di-
ligeant, diuino amore perficiendus erat, idque spi-
ritus sancti aduentu: quare statim addit: Si enim nō
abiero paracletus non veniet ad vos. Accedit etiam
Quartum. quod in terris domum suam, id est, Ecclesiam ampli-
ficauit, quæ spiritus sancti virtute & ductu guber-
naretur. Eius vero vniuersæ inter homines ^c Pa-
Ioan. 11. storem, & summum antistitem Petrum Aposto-
f Ephes. 4. lorum principem, reliquit. Tum vero ^f dedit quos-
dam

clam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores, & doctores. Atq; ita ad dextram patris sedens, alijs atq; alijs diuersa dona semper impertitur. Nam testatur Apostolus, vnicuiq; nostrum datam esse gratiā secundum mensuram donationis Christi. Ad extremum vero, quod antea de mortis & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. Quamuis enim Christi passioni salutem & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad celum aperuit: tamen eius ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, & spiritu in celum ascendere discamus, sed diuinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

Quintum.

Sextum.

Inde venturus est iudicare viuos
& mortuos:

Tria sunt Domini nostri Iesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam & illustrandam insignia officia & munera, redemptionis, patrocinijs, & iudicij. Cum autē superioribus articulis ab eo genus humanum passione & morte redemptum esse, ascensu etiam in celum, nostram causam & patrocinium in perpetuum susceptum constet, sequitur, vt eius iudicium hoc articulo declaretur, cuius articuli ea vis est & ratio, summo illo die Christum Dominum de vniuerso hominum genere iudicaturum esse. Sacra enim litera duos filij Dei aduentus esse testantur:

alterum, cum salutis nostræ causa carnem assump-
psit, & homo in virginis aluo effectus est: alterum
cum in cōsummatione sæculi ad iudicandos omnes
homines veniet. Hic aduentus in sacris literis dies

a 1. Thef. 5 Domini appellatur: de quo Apostolus ait: ^a Dies
Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, & Salua-

b Matt. 13 tor ipse, ^b De die autem illa, & hora nemo scit. Ac
& Marc. 24 de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli:

c 2. Cor. 5. ^c omnes nos manifestari oportet ante tribunal, Chri-
sti, ut referat unusquisque propria corporis, prout

d Malac. 4. ^d gesit siue bonum, siue malum. Plena enim est sa-
Acto. 10. ^d cra ^d scriptura testimoniorum, quæ passim Paro-

Roma. 2. chis occurrent, ad rem non solum comprobendam,
Psalm. 96. sed etiam fidelium oculis subiiciendam: ut, quem-

Isaï. 3. 13. ^d admodum à mundi initio dies ille Domini, quo hu-
& 66. manam carnem induit, omnibus optatissimus sem-

per fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem
positam haberent: ita deinceps post filij Dei mortem

& ascensum in celum, alterum diem Domini ve-
hementissimo studio desideremus, ^c expectantes bea-

e Titum. 2 tam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.
De duplici Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem
iudicio. obseruanda sunt, in quibus unicuiq; necesse est in cō-

spectū Domini venire, & singularum cogitationum
actionū, verborū deniq; omnium rationem reddere,

Indictū pri- denumq; iudicis presentē subire sententiam. Pri-
uatiu. mum est: cū unusquisq; nostrū migrat à vita: nā sta-

f Heb. 8. & tim ad Dei tribunal sistitur, ibiq; de omnibus iustis-
Lucæ. 16. sima

suma quaestio habetur, quacumq³ aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnquam, atq³ hoc priuatū iudicium vocatur. Alterum verò, cū & vno die, atq³ vno in loco omnes simus homines ad tribunal iudicis stabunt, vt omnibus omnium saeculorū hominibus inspiciantibus & audiētib⁹, singuli, quid de ipsis decretū & iudicatū fuerit, cognoscāt: cuius sentētie pronūciatio impijs & scelestis hominibus non minima futura est poenarū & suppliciorū pars: rursus verò pijs & iusti non paruum ex ea premiū fructumq³ percepturi sunt, cum qualis quisq³ in hac vita fuerit apparebit. Hoc autē generale iudicium appellatur: de quo illud necessario ostēdendū est, quae causa fuerit, cur, prater priuatum de singulis, alterū etiā de vniuersis hominibus iudiciū exerceretur. Nam cum vel ipsis hominib⁹ mortuis interdū superstitēs sint filij parentum imitatores, reliqui^h sint liberi, discipuli, exēplorum, orationum, actionum amatores ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum: premia & poenas augeri necesse est: cū hac vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies: equum erat de vniuersa hac recte aut perperam factorum dictorumque ratione perfectam quaestionem haberi: quod fieri non poterat nisi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod cum piorum fama saepē ledatur, impij verò innocentiae laude commendentur:

Iudiciū generale.

g Ioel. 3.

Matth. 25.

^h Basil. de vera virginitate.

diuina iustitie ratio postulat, vt pij ereptā iniuria apud homines existimationem in publico vniuerso rū hominum cōuentu & iudicio recuperent. Deinde verò boni & mali homines quæcunq; in vita egerūt, cum non sine corporibus egerint, omnino sequitur, vt bene facta, sine malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerūt. Maxime igitur conueniebat, corporibus vna cū eorū animis debita æterna glorie præmia aut supplicia impertiri: quod quidem neq; sine omnium hominū resurrectione, neq; sine generali iudicio fieri poterat. Postremo quoniam in aduersis & secundis hominū rebus, quæ promiscue nonnunquā bonis & malis eueniūt, probādum erat, nihil nō infinita Dei sapiētia & iustitia geri, ac gubernari: par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro saeculo constitui, verum etiā publico, ac generali iudicio decerni: quo omnibus notiora & illustriora fierent, atq; vt Deo iustitie & prouidentie laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiā viri deplorare interdum, vt homines solebāt cum improbos valētes opibus, & honoribus florētes animaduertērent. Nam Propheta, Mei, inquit, pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelauī super iniquos, pacem peccatorum videns. Et paulo post. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saeculo obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo sine causa iustificauī cor meum: & laui inter innocētes

Psal. 71.

manus

manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Atque hæc frequens querela multorum fuit: Ergo necesse erat, vt generale iudicium exerceretur: ne forte homines dicerent, ^a Deū a Iob. 22. circa cardines celi per ambulantes non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, iure vna ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, vt si quorum animi in proidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrine ratione confirmarentur. Præter ea, proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, vt cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni supplicij metu atque expectatione reuocarentur. Quare Dominus, & Saluator noster, ^b b Mate. 24. cum de extremo die loqueretur, declarauit futurū Luc. 21. aliquando generale iudicium, signaq; aduentantis eius temporis descripsit, vt cum illa viderimus, finē seculi prope esse intelligamus. Ac deinde in celum ascendens, Angelos misit, qui Apostolos, eius absentia mœrentes, his verbis consolarentur: ^c Hic Iesus, c Acto. 13. qui assumptus est à vobis in celum sic veniet, quem admodum vidistis eum euntem in celum.

Verum, Christo Domino non solum, vt Deo, sed etiam, vt homini hoc iudicium datum esse, sacro litere declarāt. Quamuis enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipue tamen filio eam tribuimus, quod ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quod autem, vt homino, mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confir-

Christus
cur vt ho-
mo iudex
omnium fa-
turus.

Ioan. 5.

confirmatur, qui inquit: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime à Christo Domino nostro hoc iudiciū exerceri, vt cum de hominibus decernēdum esset, illi corporeis oculis iudicē videre, & auribus sentētiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimū erat, vt homo ille, qui iniquissimis hominū sentētis cōdēnatus fuerat, omniū deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorū princeps, cū in Cornelij domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetq; Christum à Iudeis in ligno suspensum atq; occisum, tertia vero die ad vitam resurrexisse, subiūxit:

Acto. 10.

Signa: quæ
iudiciū an-
tecedent.

Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorū. Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, sacræ literæ declarant, prædicationē Euangelij per vniuersum orbē, discessionem, &

e Matt. 24

Antichristū: inquit enim Dominus. ^c Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbē, in testimoniū omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio

d 1. Thef.

sa. 2.
Iudicij for-
ma.

Et Apostolus nos admonet, ^d ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudiciū nō fiet. Quæ autem iudicij forma & ra-

e Dan. 2.

tio futura sit, Parochis ex ^e Danielis oraculis, tum

ex sanctorum^f Euangeliorum, & 3 Apostoli do- f Matt. 24.
ctrina facile erit cognoscere. Præterea sententia, & Marc. 13
quæ à iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco g Cor. 15.
expendenda erit. Christus enim Saluator noster, le-
tis oculis pios à dextera stantes intuens, ita de illis iu-
diciū summa cum benignitate pronunciabit. Ve-
nite benedicti patris mei: possidete regnum, quod
paratum est vobis à constitutione mundi. Quibus
verbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, Matt. 25.
qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac
cum animo suo cogitauerint: ijs verbis pios & iustos
homines à laboribus ad quietem, à lachrymarū val-
le ad summum gaudium, à miserijs ad perpetuam
beatitudinem, quam illi charitatis officijs promeriti
fuerint, vocari. Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt Matt. 25.
conuersus, suam iustitiam in eos effundet, his verbis:
Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui pa-
ratus est Diabolo & Angelis eius Prioribus illis ver-
bis, Discedite à me, ^h maxima pœna significatur, h Augustin
qua impij plectendi erant, cum à Dei aspectu quam enchl. c. 113
longissime ejicientur: neque vlla spes eos consola- Chryl. ho.
ri poterit, fore aliquando, vt tanto bono per- 48. ad po-
fruantur. Atque hæc quidem à Theologis pœna dam pu. Antioc.
ni appellata est, quod scilicet impij apud inferos di-
uina visionis luce perpetuo carituri sint. Quod ve-
ro additur, Maledicti: mirum in modum auget illo-
rum miseriam & calamitatem. Si enim, cum à diui-
na præsentia expellendi essent, aliqua saltem bene-
dictione

Matt. 25.

dictione digni haberentur: hoc profecto magno eis solatio esse potuisset. At quoniam nihil eiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat: iure optimo, cum expellentur, diuina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur de inde: in ignem eternum: quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensus Theologi vocarunt: propterea, quod sensu corporis percipiat, ut in verberibus & flagellis, alioûe grauiore suppliciorum genere, inter quæ dubitari non potest, ignis tormēta summum doloris sensum efficere, cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit: ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus supplicijs cumulandam esse, atque hoc magis declarant verba illa quæ in extrema sententiæ parte posita sunt. Qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias lenius feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem & consortem habeamus, cuius prudentia atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis à perditissimorum Demonum societate diuelli nūquam licebit? Et hæc quidem sententiæ in impios iustissime à Domino Salvatore nostro referetur: ut qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & h esuriēti, ac sitiēti cibum, nec potum ministrauerint hospitem non exceperint, nudum non operauerint, aut in carcere inclusum ægrumq; non uisitarint.

Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus se-
 pissimè inculcare debent. Nam huius articuli ve-
 ritas fide concepta maximam vim habet ad franan-
 das prauas animi cupiditates, atque à peccatis homi-
 nes abstrahēdos. Quare in Ecclesiastico dictum est:
 In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua,
 & in æternum non peccabis. Ac profecto vix quis-
 quam adeo præceptum in scelera feretur, quem illa co-
 gitatio ad pietatis studium non reuocet, fore ali-
 quando, vt ei apud iustissimum iudicem omnium
 non solum factorum dictorumque, sed occultissi-
 marum etiam cogitationum ratio reddenda, &
 pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus verò ad co-
 lendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac sum-
 ma letitia efferatur, necesse est, quamuis etiam in
 egestate, infamia, cruciatibus vitæ degat, cum ani-
 mum ad eum diem refert, quo post ærumnose huius
 vitæ certamina victor vninersis hominibus audiēti-
 bus declarabitur, & diuinis, atq; illis quidem æter-
 nis honoribus, in celestem patriam receptus, afficie-
 tur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles opor-
 tet, vt optimè viuendi rationem comparent ad om-
 ne pietatis studium se exerceant, quo possint aduen-
 tantem magnum illum diem Domini maiore cum
 securitate animi expectare, atque adeò, vt filios de-
 cet, cum summa cupiditate expetere.

Credo in Spiritum sanctum.

Hactenus, quæ ad primam & secundam sanctæ
 Trini-

Iudicij me-
 moria quæ
 utilis sit.

Eccles. 7.

2 Greg. ho-
 mil. in Euā-
 gel. Ber. in
 ferm. de pri-
 mordijs, me-
 dijs, & no-
 uissimis.

Spiritus sancti cognitio fidelibus maximè necessaria. Trinitatis personam pertinebat, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt, sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de spiritu sancto traduntur, explicentur. Quæ in re declaranda omne studium & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè sentire, quam de alijs superioribus articulis existimandum sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus sancti personam

a Acto. 19 ignorare: à quibus cum quæsisset: an Spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si Spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus verbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maximè necessa-

b Octauo articuli utilitas. riam esse: ex qua cum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, se, quidquid habet, Spiritus sancti munere & beneficio consecutos esse: tum verò de seipsis modestius & humiliter sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt, qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet. Huius igitur articuli explanationem à vi & notione, quæ hoc loco Spiritus sancti vocabulo subiecta est, exordiri oportebit: Nam cum illud æque de patre & filio rectissimè dicatur: (uterque enim spiritus est, & sanctus, siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde verò hac voce Angeli etiam &

De propria
Spiritus sancti
significatione.

piorum animæ significantur: cauendum est, ne populus

pulus verbi ambiguitate in errorē inducatur. Quare docendum est in hoc articulo, Spiritus sancti nomine tertiam Trinitatis personā intelligi: quo modo in sacris literis tum veteris nonnunquā, tum noui testamenti frequenter accipitur. Nā Dauid precatur: Et Spiritū sanctū tuum ne auferas à me. In libro Sapientie legimus: Sensum tuū quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritū sanctum tuum de altissimis? & alibi: Ipse creauit illā in Spiritu sancto. In nouo verò testamento iubemur^a baptizari in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Et sanctissimā virginē^b de Spiritu sancto concepisse legimus. Tum verò a sancto Ioanne ad Christum mittitur, c qui nos Spiritu sancto baptizat: ac plurimis præterea alijs in locis ea vox legētibz occurrit. Verū nemo mirari debet, tertie personæ quemadmodū primæ & secundæ, propriū nomē tributum non esse. Nā secūda persona ideo propriū nomē habet, & filius dicitur: quia eius æternus à patre ortus, proprie generatio vocatur, vt in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille, generatio nis nomine significatur: ita personam, quæ emanat, proprie filium appellamus, & à qua emanat, patrē. Nunc cum tertie personæ productioni propriū nomen impositum nō sit, sed spiratio & processio appelletur, sequitur, vt etiā persona, quæ producit, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quæ

Psal. 50.

Sap. 9.

Eccles. 1.

a Matt. 28

b Matt. 1.

& Lucæ. 1.

c Ioan. 1.

Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur : in quibus quoniam nullam aliam naturæ & essentie communicandæ rationem, quam generandi virtute agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, quæ se ipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communis, Spiritus sancti, nomine tertia persona appellata est. Quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia ^d spirituales vitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi numinis afflatu nihil æterna vita dignum efficere possumus.

d Rom. 8.

Spiritu sanctum omni
no Patri &
Filio in om
nibus æqua
lem, & verum
Deum esse.

Verum explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum sanctum æquæ ac patrem & filium Deum esse, eidem æqualem, æquæ omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis summum bonum ac sapientissimum, eiusdemque, cum patre & filio naturæ. Quod quidem illius vocis in, cum dicimus: Credo in Spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quæ ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis appositæ est. Atque id etiam aperta sacrarum literarum testimonia confirmant. Nam cum sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset Anania cur tectauit Sathanæ cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? mox inquit. Non es mentitus hominibus, sed Deo: quæ prius Spiritum sanctum appellauerat, eundem statim Deum vocat Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum sanctum esse interpretatur: Dis-

Acto. 5.

1. Cor. 12.

siones

tiones inquit operationum sunt, idem vero Deus,
 qui operatur omnia in omnibus. Deinde subiungit:
 Hec autem omnia operatur vnus, atque idem spiri-
 tus, diuidens singulis prout vult. Præterea in Actis
 Apostolorum, quod vni Deo propheta tribuunt, ille Isai. 6.
 Spiritui sancto adscribit. Dixerat enim Isaias: Au-
 diui vocem Domini dicentis. Quem mittam? & di-
 xit mihi: Vade, & dices populo huic, Extora cor
 populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius
 clande, ne forte videat oculis suis, & auribus suis au-
 diat. Quæ verba cum Apostolus citaret. Bene, inquit Acto. 28.
 Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam.
 Deinde vero cum scriptura Spiritus sancti personam
 cum patre & filio coniungit, ut cum patris, & filij,
 & Spiritus sancti nomen in baptismo adhiberi præci-
 pit, nullus nobis de huius mysterij veritate dubitan-
 di locus relinquitur. Nam si pater Deus est, & filius
 Deus: omnino fateri cogimur, etiam Spiritum san-
 ctum qui cum eis pari honoris gradu coniungitur,
 Deum esse: Accedit autem, quod is, qui in nomine cu-
 ius rei creat & baptizatur, nullum ex eo fructum
 consequi potest. Nunquid in nomine Pauli, inquit, 1. Cor. 1.
 baptizati estis: ut ostenderet hoc eis, nihil ad compa-
 randam salutem profuturum esse. Cum igitur bap-
 tizemur in nomine Spiritus sancti, eum esse Deum fa-
 teri oportet. Sed hunc eundem trium personarum
 ordinem, quo Spiritus sancti diuinitas comproba-
 tur, licet animaduertere tū in epistola Ioānis: Tres 1. Ioan. 3.
 sunt,

sunt qui testimonium dant in celo, pater, verbum
 & Spiritus sanctus, & hi tres vnū sunt: tum ex pre-
 claro illo sancte Trinitatis elogio, quo diuina laudes,
 & psalmi concluduntur. Gloria patri & filio, & Spi-
 ritui sancto. Postremo quod ad eam veritatem con-
 firmendam maxime pertinet, quacumque Dei pro-
 pria esse credimus, ea Spiritui sancto conuenire sa-
 cra litera testantur. Quare illi templorum honorē
 tribuunt, vt cum^c Apostolus ait: An nescitis, quoniā
 e 1. Cor. 6. membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Item^f
 f 1. Pet. 1. sanctificationem, & s^g viuificationem: & h^h scrutari
 & 1. Thes. profunda Dei: & perⁱ prophetas loqui, & k^k vbique
 fa. 1. esse: quae omnia diuino tantum numini tribuenda
 g Ioan. 6. sunt, Sed illud praeerea fidelibus accurate explanā-
 2. Cor. 3. dum est, Spiritum sanctum ita Deum esse, vt eum
 h 1. Cor. 2. tertiam personam in diuina natura à patre & filio
 i 1. Pet. 1. distinctam, & voluntate productam confiteri oport-
 k Sap. 1. teat. Nam vt alia scripturarum testimonia onnitantur,
 baptisimi forma, quam Saluator noster docuit,
 apertissime ostendit Spiritum sanctum tertiam esse
 personam, quae in diuina natura per se constet, &
 ab alijs distincta sit. Quod etiam Apostoli verba de-
 Marth. 28. clarant, cū inquit, Gratia Domini nostri Iesu Chri-
 2. Cor. 13. sti, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus
 sit cum omnibus vobis, Amen. Idem vero multi
 apertius demonstrant, quae Patres in Constantinopo-
 litano primo Concilio hoc loco ad confutandam im-
 piam Macedonij amentiam, addiderunt.

Et in Spiritum sanctum Dominum, & vi-
uificantē, qui ex patre filioque procedit: qui
cum patre & filio simul adoratur & conglor-
ificatur, qui locutus est per prophetas.

Quod igitur Spiritum sanctū Dominū consiten-
tur, in eo declarāt quantū angelis antecellat, qui ta-
men nobilissimi spiritus à Deo cōditi sunt: illos enim
oēs sanctus Paulus testatur esse administratores spi-
ritus in ministeriū missos, propter eos, qui heredita-
tē capiunt salutis. Viuificantē, vero appellāt, quod
anima cū Deo cōiuncta magis viuit, quā corpus ani-
ma cōiunctione alitur ac sustinetur. Quoniam vero
spiritui sancto sacre litera hanc anima cū Deo con-
iunctionē tribuunt, rectissime viuificantē Spiritum
sanctū vocari perspicuū est. Iam vero quod sequitur.

Qui ex patre filioque procedit. Docendi sunt fi-
deles, Spiritū sanctū à patre & filio, tanquā ab vno
principio, aeterna processione procedere. Id enim ecclē-
siastica regula, à qua Christiano non licet aberrare,
credendū nobis proponit, & diuinarū literarū &^k
Cōciliorū auctoritate cōfirmatur. Nā Christus Dñs
cū de Spiritu sancto loqueretur, dixit: Ille me clari-
ficabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligi-
tur, quod in scripturis sacris Spiritus sanctus nōnun-
quā spiritus Christi, interdū spiritus patris appella-
tur: ^m modo à patre, modo à filio mitti dicitur, vt
eque à patre & filio procedere nō obscure significetur.
ⁿ Qui spiritū Christi nō habet, inquit S. Paulus

Hcb. 1.

k Conciliū
Florentinū
l Ioan. 16.
Au. trac. 99
in Ioan.

m Ioan. 14
15.
n Roma. 8.

- Galat. 4. hic nō est eius. Et idē spiritū Christi vocat, cū ad Galatas inquit: Misit Deus spiritū filij sui in corda vestra, clamātē Abba pater. Apud sanctū Matthaeū spiritus patris appellatur: Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri. Et Dñs in cena inquit. Paracletus, quē ego mittā vobis spiritū veritatis qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Tū alibi eūdē spiritum sanctū à patre mittendū affirmat his verbis: Quē mittet pater in nomine meo. Ex quibus verbis cū processionē Spiritus sancti intelligamus perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hac sunt, quae de Spiritus sancti persona tradenda erunt.

Docere praeterea oportebit, quosdam esse Spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quaedā munera, quae ab ipso, tāquā à perenni bonitatis fonte, oriri & manare dicuntur. Quāvis enim sanctissimae Trinitatis opera, quae extrinsecus sūt, tribus personis communia sint: ex ijs tamē multa Spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci. Nā cū spiritus sanctus à diuina voluntate, veluti amore inflāmata procedat, & spici potest, eos effectus, qui proprie ad Sp̄m sanctū referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus sanctus Donum appelletur. Nam doni vocabulo significatur id, quod benigne & gratuito nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quaecūq; bona & beneficia à Deo in nos collata sint (quid autē habemus, quod à Deo ut

inquit Apostolus, non acceperimus?) et nobis Spiritus sancti concessu & munere data esse, pio & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. Nam ut mundi creationem, creaturarumque rerum propagationem & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus, viuificationem Spiritus sancti proprie tribui, paulo ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, vobis spiritum: & viuetis. Precipuos tamen & maxime proprios Spiritus sancti effectus Prophetam enumerat: Spiritum sapientie & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientie & pietatis & spiritum timoris Domini: que dona Spiritus sancti vocantur: interdum autem Spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animaduertendum esse, cum in sacris literis huius vocis Spiritus sancti, metio sit, ut iudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an eius effectus atque operationis significet. Nam hec duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam creator à rebus creatis differre credimus. Atque hec eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus sancti donis Christiane vite precepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus sanctus in nobis sit. Verum præ ceteris eius amplissimis muneribus gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, & signatque spiritum promissionis sancto, quod est pignus hereditatis nostre. Hac enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo

1. Cor. 14.

Ezech. 37.

Ezal. 11.

D. Aug. lib.
11. de Tri-
ni. c. 16. &19. H
- nobis op
sub

o Ephes. 1.

h. 2. Petr. 1. iungit: ex quo fit, vt summo pietatis studio accensi,
 Ioan. 3. nouam vitam instituamus, acⁿ naturæ diuinæ par-
 Ioan. 1. ticipes effecti, filij Dei nominemur & vere simus.

Credo sanctam Ecclesiam
 Catholicam.

Quanta diligentia curare Pastores debeant, vt
 huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si
 duo potissimum considerantur, facile cognosci po-
 S. Aug. 2. in terit. Primum enim, teste S. August. propheta pla-
 psalm. 30. nius & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti
 sunt, cum in eo multo plures errare ac decipi posse,
 quam in incarnationis sacramento, prouiderent.
 Neq; enim defuturi erant impij, qui ad simie imita-
 tionem, quæ se hominem esse fingit, solos se catholi-
 cos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam
 apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe
 affirmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo
 animo conceptam habuerit, facile horrendum hæ-
 resis periculum effugiet. Non enim, vt quisque pri-
 mum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui
 Ecclesie auctoritate neglecta, impias opiniones per-
 tinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, vt
 aliquis se hæresis peste commaculet, si is fidem adhi-
 beat, quæ in hoc articulo credenda proponantur: cu-
 rent omni studio Pastores, vt fideles, cognito hoc my-
 sterio contra aduersarij artes muniti, in fidei veri-
 tate perseuerent. Pendet autem hic articulus à su-
 periori, quia cum iam demonstratum sit, Spiritum
 sanctum

sanctum omnis sanctitatis fontem & largitorē esse
 a nūc ab eodē Ecclesiā sanctitate donatā cōfitemur.

Ac quoniā Ecclesiā vocē Latini à Græcis mutua-
 ti, post diuulgatum Euangelii ad res sacras trāstul-
 lerūt: quā vim habeat hoc vocabulū, aperiendū est.

Significat autem Ecclesiā euocationē: verum scripto
 res postea vsurparunt pro concilio & cōcione. Neq;
 verò refert, vtrum populus ille veri Dei, an falsa reli-
 gionis cultor extiterit. In Actis enim de Ephesino po-
 pulo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixis-
 se: Si quid autem alterius rei queritis, in legitima
 ecclesia poterit absolui, Legitimam vocat Ecclesiam
 populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neq;
 solum gentes, quæ Deum nō nouerunt, sed etiā malo-
 ram & impiorum hominum cōcilia interdū Eccle-
 sia nominantur. Odium, inquit Propheta, Ecclesiam
 malignantium, & cum impijs nō sedabo. Comuni
 verò deinde sacrarum scripturarum consuetudine
 hæc vox ad Rempub. Christianam, fideliumq; tan-
 tum congregationes significandas vsurpata est, qui
 scilicet, ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fi-
 dem vocati sunt, vt reiectis ignorantie & errorum
 tenebris. Deum verum & viuū pie & sancte colant
 illiq; ex toto corde inseruiant. Atque, vt vnico ver-
 bo hæc res tota absoluat, Ecclesia, vt ait sanctus
 Augustinus, est populus fidelis per vniuersum orbem
 dispersus. ^b Nec verò leuia mysteria in hoc vocabu-
 lo continentur Etenim in euocatione, quam Eccle-

a Augu. in
 Ench. c. 56.

Quid pro-
 prie nomi-
 ne Ecclesiæ
 Christianis
 intelligēdū

Acto. 19.

Psal. 25.

S. Augu. in
 psalm. 149
 b In Eccle-
 siæ nomine
 quæ myste-
 ria continē-
 tur.

fia significat, statim diuina gratie benignitas & splendor elucet, intelligimusq³ Ecclesiam ab alijs rebus publicis maximè differre. Illa enim humana ratione & prudentia nituntur: hac autem Dei sapientia & consilio constituta est. Vocauit enim nos intimo quidē Spiritus sancti afflatu, qui corda hominū aperit, extrinsecus autē Pastorū & pradicatorum opera ac ministerio. Præterea ex hac vocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio & possessio, is optime perspiciet, qui animaduertit, cur olim fidelis populus sub lege positus, Synagoga, id est, congregatio dice-

August. In
Psal. 77. &
81.

retur. Nam, vt docet S. Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudū more quib⁹ magis cōgregari cōuenit, terrena & caduca tantū bona spectaret.

Quare merito Christianus populus, non Synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia terrenis & mortalibus rebus contēptis, cælestes & æternas tantummodo cōse-

3. Tim. 3.

statutur. Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysterys, ad Christianā Rēpub. significandā traducta sunt. Nam & domus & edificiū Dei ab Apostolo vocatur: Si tarda uero inquit ad Timotheum: vt scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna & firmamentū veritatis. Domus autē Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti vna familia, quā vnus pater familias moderatur, & in quam est bonarum omnium spirituum cōmunio. Dicitur etiam grex ouium Christi,

Ephes. 3. 4.

qua-

quarum ille ^a ostium est, & Pastor. Vocatur, sponsa ^a Ioan. 10.
 Christi. Despondi vos vni viro virginem castam ex-
 hibere Christo, inquit ^b Apostolus ad Corinthios. ^b 1. Cor. II.
 Idem ad Ephesios: ^c Viri diligite vxores vestras sicut ^c Ephes. 5.
 & Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio Sa-
 cramentum hoc, inquit, magnum est, ego autē dico in
 Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia cor-
 pus Christi, vt ad ^d Ephesios, & ^e Colossenses licet ^d Ephes. 1.
 videre. Et hæc singula plurimam valēt ad fideles ex- ^e Col. 1.
 citādos, vt se dignos immēsa Dei clementia & boni-
 tate prabeant, qui eos, vt populus Dei esset elegit.

His vero explicatis, necesse erit singulas Eccle-
 siæ partes enumerare, earumquē differentias docere
 quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturā, proprietate-
 tes, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam
 causam sanctissimum Dei numen laudare nunquā
 intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt
 partes: quarum altera Triumphans, altera Mili-
 tans vocatur. Triumphans, est cæterus ille clarissi-
 mus & felicissimus beatorum spirituum & eorum
 qui de mūdo, de carne: de iniquissimo demone triū-
 pharunt, & ab huius vitæ molestiis liberi ac tuti,
 æterna beatitudine fruuntur. Militans vero Ec-
 clesia, est cæterus omnium fidelium, qui adhuc in ter-
 ris viuunt: quæ ideo Militans vocatur, quod illi cum
 immanissimis hostibus, mundo, carne, Sathana
 perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen ^f duæ
 esse Ecclesiæ, censendum est: sed eiusdem Ecclesiæ,
 Ecclesiæ
 duæ partes.
 Triumphans
 Ecclesia.
 Militans.

^f Aug. li. 1.
 de Ciuitate
 Dei. c. 9.

vt antea diximus, partes due sunt, quarum vna anteceffit, & cœlesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro cōiuncta in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in

In Ecclesia
militanti
quæ homi-
nū genera
contineat-
tur.

Ecclesia militanti duo sunt hominum genera, bonorū & improborū: & improbi quidem eorundem sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita, ac moribus dissimiles: boni vero in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione, & communionem sacramentorum, sed etiam spiritali gratia, & charitatis vinculo inter se cōiuncti &

h 2. Tim. 2

colligati sunt: de quibus dicitur: ^h Cognouit Dominus, qui sunt eius. Possunt vero etiā homines aliquibus cōiecturis opinari, qui nā sint qui ad hunc piorū hominū numerū pertineāt, certo autē scire minime possunt. Quare existimandum non est, ⁱ Christū Sal-

1 Mat. 18.

1. Cor. 15.

uatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eiq; vt pareamus, præcepit. Nam cum illa sit incognita: cui certum esse poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinæ literæ, & sanctorum virorum scripta testantur: Inquam sententiam scriptum est illud Apostoli: Vnum corpus, & vnus spiritus. Hec autem Ecclesia nota est, ^k vbiq; supra montem sita comparata, quæ vndique conspicitur. Nam cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tan-

Ephes. 4.

k Mat. 5. &
Aug. in lib.
de vnitatē
eccle. c. 14.

tum

tū, sed malos etiam cōplectitur, vt multis parabolis Euangelium docet, veluti cum regnum celorum, id est. Militantē Ecclesiam, simile esse^a sagine in mare missa commemorat: vel agro, in quo Zizania superseminata sunt: vel^b area, in qua frumentum cū paleis continetur vel^c decem virginibus partim factis: partim prudentibus. Sed multo ante etiā in arca Noe,^d qua nō solū mūda, sed etiā immūda animātia cōcludebātur, huius Ecclesie figurā & similitudinē licet intueri. Quamuis autem bonos & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides vere & constanter affirmet: exīsdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, vtriusque partis diuersam admodum rationem esse. Vt enim palæa cum frumento in area cōfusa sunt: vel interdum membra varie inter mortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur. & Ex quo fit, vt tria tantūmodo hominum genera ab ea excludantur: primo infideles, deinde^e heretici & f scismatici, postremo & excommunicati. Ethnici quidem, quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam vnquam cognouerūt nec vlliūs sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: Heretici vero, atque schismatici, quia ab Ecclesia descuerunt. Neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quam transfuge ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, qui in Ecclesie potestate sint, vt qui ab ea in iudicium vocentur,^h puniantur, &

anathema

^a Matt. 13.

^b Matt. 3.

^c Matt. 25.

^d Gen. 7.

1. Pet. 3.

^{Ab} Ecclesia qui excludantur.

^e Tit. 3. &

Ioā. epist. 2.

^f 1. Cor. 1.

^g Mat. 18.

1. Cor. 9.

^h Deut. 13

Luc. 14. &

Aug. lib. 2.

cōtra. 2. ep.

Guadētij. c.

17. & ep. 50

ad Bonifa.

anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati, quod Ecclesie iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De ceteris autem quamuis improbis & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idque fidelibus tradendum assidue, ut

a Bern. ser.
66. in cantica.
Aug. ser.
49. de verb.
Dom.

b 1. Cor. 1
c 1. Cor. 16
d Col. 4.
e 1. The. 1
f Rom. 16.

g 1. Cor. 16

h Mat. 18.

& in eundē

locū ho. 16.

Chryso.

i 1. Cor. 11.

si^a forte Ecclesie antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certo sibi persuadeant. Verum vniuersa etiam Ecclesie partes, Ecclesia nominibus significari solent, ut cum^b Apostolus Ecclesiam, quae est Corinthi,^c Galatie,^d Laodice^esum, & Thessalonicensem nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat. Nam Priscæ, & Aquilæ domesticam Ecclesiam^f saluari iubet. Item alio in loco, Salutant vos, & inquit, in Domino multum Aquila & Priscilla cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem etiam scribens eandem vocem vsurpauit. Interdum quoque Ecclesie nomine eius praesides ac Pastores significantur:^h Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesie: quo in loco praepositi Ecclesie designantur. Sed locus etiam, in quem populus siue ad concionem siue alicuius rei sacra causa conuenit, Ecclesiaⁱ appellatur. Praecipue vero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul & malorum multitudinem, nec praesides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Ecclesiae ca

Aperiendae autem sunt fidelibus huius Ecclesie pro-

proprietates. ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atq; educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describetur, ut una sit: ^a Vna enim, inquit, est colūba mea, vna est speciosa mea. Vocatur autem vna tāta hominum multitudo, quæ tā longe lateq; diffusa est, ob eas causas, quæ ab Apostolo ad ^b Ephesios scripta sunt: vnum enim Dominū, vnā fidem, vnum baptisma tantū esse prædicat: Vnus est etiam eius rector ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit ^c caput super omnem Ecclesiam quæ est corpus eius. Visibilis autem is, qui ^d Romanam cathedram Petri Apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omniū patrū ratio & sententia consentiens hoc visibile caput ad vnitatē Ecclesiæ cōstituendam & conseruandam necessariū fuisse. Quod præclare & vidit & scripsit sanctus Hieronymus, contra Iouinianum ijs verbis: Vnus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio. Et ad Damasum: ^e Faceffat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communionē consortior. Super illam ^f petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque ^g extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in ^h arca Noe nō fuerit, peribit regnāte diluuiō. Quod & lōge antea ab

tholicæ proprietates p
quas a falsa
discernatur
a Can. 6.

b Ephes. 4.

c Ephes. 1.
De visibill
Ecclesiæ ca
pite Pontifi
ce Rom.

d Aug. op. 1.
165. & l. 2.
cōtr. Ille. Pe-
til. ca. 5. 12. S.
Hiero. in l. 1.
1. cont.
Iouin. circa
medium.

e Epist. 57

f Matt. 16

g Exod. 12

h Gen. 7.

a B. Irenæ.
li. 3. cō. hz.
cap. 3.

b B. Cypri.
tract. de sim-
plicita. præ-
lator.

c Matt. 16

d Ioan. 20.
vide similia
apud Iuliu.
epist. 1. &
Leonē epist.

84. ad Ana-
stasiū Theſ.
cap. 11.

e Optatus
in init. lib. 2
contra Par-
me. Dona.

f S. Bas. ho-
mil. 19. quæ
est de pœn.

g Vide simi-
lia apud S.
Hierō. in c.

16. Matt. &
B. Leonem
ser. 2. de Pe-
tro, & Paul.

h Videtur
hæc verba
redundare
Ambr. ver-

a Irenæo probatur, & b Cypriano, qui de vnitatē Ec-
clesiæ loquens ait. Loquitur Dñs ad Petrum. c Ego
Petre dicotibi, quia tu es Petrus, & super hanc pe-
tram edificabo Ecclesiam meam. Super vnū edificat
Ecclesiā: & quamuis Apostolis omnibus post resur-
rectionē suam parē potestātē tribuat, & dicat, d Si-
cut misit me pater, & ego mitto vos: accipite Spiri-
tum sanctū: tamē, vt vnitatē manifestaret, vnitatis
eiusdē originē ab vno incipiētē, auctoritate sua dis-
posuit, & c. e Optatus deinde Milenitanus ait: Igno-
rantia tibi adscribi non potest, scienti in vrbe Roma
na Petro primo cathedram Episcopālē esse collatam
in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: in
quo vno cathedra vnitatis ab omnibus seruetur, ne
ceteri Apostoli singulas sibi quisq; defenderent, vt
iam schismaticus & prauaricator esset, qui contra
singularem cathedrā alterā collocaret. Post verò Ba-
silius sic scriptum reliquit f Petrus collocatus est in
fundamēto: dixit enim, tu es Christus filius Dei viui
& vicissim audiuit, se esse petrā. Licet enim petra es-
set nō tamē petra erat vt Christus. Nā Christus vere
immobilis petra, Petrus verò propter petrā. Digni-
tates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, &
facit sacerdotes: petra est, & petrā facit: & quæ suæ
sunt, largitur seruis suis. h (Postremo verò sanctus
Ambrosius ait.) Si quis obijciat. Ecclesiam, vno ca-
pite, & sponso Iesu Christo contentam, præterea
nullum requirere: in promptu responsio est. Vt enim
Chri-

Christum Dñm singulorum sacramentorū non solū
 auctorē sed intimum etiā praeitorē habemus (nam
 & ipse est, qui baptizat, & qui absoluit, & tamē is ho-
 mines sacramentorū externos ministros instituit)
 sic Ecclesiae, quā ipse intimo spiritu regit, hominem
 suae potestatis vicariū & ministrum praefecit. Nam
 cum visibilis Ecclesia, visibili capite egeat, ita Sal-
 uator noster ^b Petrū vniuersi fidelium generis ca-
 put & Pastore cōstituit, cum illi oues suas pascēdas
 verbis amplissimis ^c cōmendauit, ut qui ei ^d succes-
 sisset, eandem plane totius Ecclesiae regenda & gu-
 bernanda potestatem habere voluerit. Vnus prae-
 rea, idemq; est spiritus: inquit Apostolus ad Co-
 rinthios, qui fidelibus gratiā perinde, atque anima
 corporis mēbris vitā, impertitur. Ad quam vnitatē
 seruandam cū Ephesios hortaretur, inquit: Solliciti
 seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis: vnum cor-
 pus & vnus spiritus. Quemadmodū enim humanū
 corp⁹ multis cōstat mēbris, eaq; ab vna anima alū-
 tur quae oculis visum, aurib⁹ auditū, & alijs sensib⁹
 diuersas vires subministrat, ita corpus Christi mysti-
 cum, quod est ^e Ecclesia ex multis fidelibus compo-
 situm est. Vna quoq; est spes, ut in eodē loco idem Apo-
 stolus testatur ad quam vocati sumus: si quidem om-
 nes eandem rem, nempe aeternam & beatam vitam
 speramus. Vna est deniq; fides, quae omnibus tenen-
 da est, ac praefenda. Non sint, inquit ^f Apostolus
 in vobis schismata: atque & vnum baptisma, quod
 qui-

ba deesse,
 excōmenta
 rijs in. c. 9.
 Lucæ forte
 petenda.
 a Ioan. 1.

b Matt. 10
 16. & 17.
 Chryso. ho-
 mil. 87. in
 Ioann. 55.
 in Ma. The-
 ophi. in. 2
 c. Ioan.

c Ioan. 2 1.
 d Chryl. li.
 2. de sacer-
 dotio, Ber.
 li. 2. de cōsi-
 derat.

1. Cor. 12.
 Ephes. 4.
 e Ephes. 4.

Ibidem.

f 1. Cor. 1.

g Ephes. 4.

quidem est Christiana fidei sacramentū. Altera proprietas Ecclesie est, vt sit sancta, quod à Principe

a 1. Petr. 2

b Ecclesia

cur sancta

appellatur

c Leui. 27

d Exo. 13.

e 1. Cor. 1.

1. Cor. 3.

f Ephes. 4.

S. Augu. in

Psal. 85.

g Psal. 60

Apostolorum accepimus eo loco: ^a Vos autem genus electum gens sancta. ^b Appellatur autē sancta, quod Deo consecrata dedicatag, sit. Sic enim cetera huiusmodi, quāquā corporea sint, sancta vocari ^c consueuerūt, cū diuino cultui addita & dedicata sint. Cuius generis sunt in lege veteri vasa, vestes, & alia: in qua ^d primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabātur, sancti sunt appellati. Nec mirū cui quā videri debet, Ecclesiā dici sanctam, tamen si multos peccatores continet. Sancti enim vocātur fideles qui populus Dei effecti sunt, qui se se fide & baptismo suscepto, Christo consecrarunt: quanquā in multis offendunt, & quae polliciti sunt, non prestant. Quemadmodū etiā, qui artē aliquā profitetur, etsi artis praecepta nō seruet, nomen tamē artificū retinent. Quare Diuus Paulus Corinthios sanctificatos & sanctos appellat: in quibus nōnullos fuisse perspicuum est, quos, vt ^e carnales & grauioribus, etiā nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod veluti ^f corpus cum sancto capite Christo Domino totius sanctitatis fonte, coniungitur, à quo Spiritus sancti charismata, & diuina bonitatis diuitiae diffunduntur. Praclare sanctus Augustinus interpretans verba illa Prophetae, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & vnus ille homo, & clamans à finibus

finibus terra cum capite suo dicere, sanctus sum: ac-
 cepit enim gratiā sanctitatis, gratiā baptismi & re-
 missionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani
 omnes, & fideles, in Christo baptizati, ipsum indue-
 runt sicut Apostolus dicit: ¹ Quotquot in Christo 1 Gala. 3.
 baptizati estis, Christū induistis, si^m mēbra sunt fa^m Ephes. 3
 cti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti
 ipsi faciūt iniuriā, cuius mēbra sancta sunt. Accedit
 etiā, quodⁿ sola Ecclesia legitimū sacrificij cultū, & n Greg. II.
 salutarē habet sacramēt orū vsum: per quā, tāquam 35. mora. c.
 efficacia diuinę gratię instrumenta. Deus verā san- 6.
 ctitatem efficit: ita, vt quicūque vere sancti sunt, ex
 tra hęc Ecclesiam esse nō possint. Patet igitur, Eccle-
 siam esse sanctā, ac sanctam quidē, quoniā corpus est
 Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine ablu-
 tur. Tertia proprietas ecclesię ea est, vt Catholica, Ecclesia cur
 nempe vniuersalis, vocetur, quę appellatio vere illi catholica
 tributa est: quoniam vt testatur S. Aug. A solis ortu appelleretur.
 vsq; ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Ne S. Aug. ser.
 que enim, vt in humanis Rebus, aut hæreticorū con 131. & 184
 uentibus vniustātū regni terminis, aut vno hominū de tēp. & in
 genere Ecclesia definita est: verū omnes homines, si- cpi. 170. &
 ue illi barbari sint siue Scythæ, siue serui, siue liberi, 166.
 siue masculi, siue fœmina, charitatis sinu cōplectitur.
 Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine Apoc. 5.
 tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione,
 & fecisti nos Deo nostro regnū, De ecclesia dicit Da Psal. 2.
 uid: Postula a me, & dabo tibi gētes hereditatē tuā,

Psal. 86.

& possessionem tuam terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me, & Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc vsque diem fuerunt, quiue futuri sunt, quamdiu mūdus extabit, verā fidem profitentes, ad eandē

a Ephes. 2.

Ecclesiā pertinet, quæ^a super fundamentū Apostolorum fundata est, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, ^b qui fecit vtraque vnum, & pacem ihs, qui prope, & ihs, qui lōge annunciauit: cōstituti sunt & fundati. Vniuersalis etiā ob eā causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere & amplecti debeant non

c Genes. 7.

secus, ac qui^c arcā, ne diluuiο perirēt, ingressi sunt.

Ecclesiæ vera à falsa distinguere certissima regula.

Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est qua vera, & falsa Ecclesia indicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab Apostolis ducit. Ecclesiæ veritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab Apostolis iam olim tradita, & in omnem orbem terrarum disseminata. Ex quo fit, ut nemo dubitare possit impias hereticorum voces longe à verā Ecclesiā fide abesse, cum doctrinā Ecclesiæ, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est, aduersentur. Quare ut omnes intelligerent, quæ nam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt. Apostolicam. Etenim Spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per Apostolicam, guber-

Symb. Constant.

nat. Qui spiritus primū quidem Apostolis tributus est, deinde vero summæ Dei benignitate semper in Ecclesiā māsit. Sed quemadmodum hæc vna Ecclesiā errare non potest in fidei ac morū disciplina traden- Hier. In dia
da: cū à Spiritu sancto gubernetur: ita ceteras om- la. aduers.
nes, quæ sibi Ecclesiæ nomē arrogāt, vt quæ Diaboli Luciferia.
spiritu ducantur, in doctrinæ & morū perniciosissi- Cyp. lib. 4.
mis erroribus versari necesse est. Sed quoniā magnā epist. 9.
vim habent figuræ veteris testamētī ad excitādos fi- Figuræ ve-
deliū animos, reuocādāq; rerum pulcherrimarū me- ræ Ecclesiæ.
moriā, cuius rei potissimum causa Apostoli his vsi
sunt: illā quoque doctrinæ partem, quæ magnas vtili- a Genes. 6.
tates habet, Parochi nō prætermittent. In his autem Cyp. de vni
illustrem significationē habet arca Noe: quæ ob eam ca ec. & li. 1
rem tantū diuino iussu a cōstructa est, vt nullus da- epi. 1. & li. 4
bitandi locus relinquatur, quin Ecclesiā ipsam signi- epi. 2. Auli.
ficet: quam Deus sic constituit, vt, quicūq; per baptis- 4. de Sym.
mum illam ingrederentur, ab omni mortis eter- ad Cathec.
ne periculo tuti esse possent: qui vero extra illam ca. 10.
essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam rece- b Gal. 4. &
pti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figurā Heb. 12.
est magna illa ciuitas Hierusalē, cuius nomine b scri- c Deut. 12.
ptura sæpius sanctā Ecclesiā significant. Nimirum d Aug. ser.
in illa c sola offerre Deo sacrificia licebat: quia in so- 181. de tēp.
la etiam Dei Ecclesiā d neque extra eam vsquam, & epist. 50.
verus cultus, verumq; sacrificium reperitur, quod ad Bonifa.
Deo placere villo modo possit. Tam illud etiam extre- Græg. li. 3.
mo loco, de Ecclesiā docēdum erit, quæ nam ratione mora. c. 6.
credimus. Ecclesiā quomodo

nos credere ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. Nam etsi quini ratione & sensibus percepit, Ecclesiam, id est, hominum conuentum in terris esse, qui Christo Domino addicti & cōsecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur: cum nec Iudei, nec Turcæ quidem de eo dubitēt: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratū est partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non vllis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus nō minus, quam ceteri intelligentie nostre facultatem, & vires superet, iure optimo consistemus, nos Ecclesie ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Ecclesie authores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram edificauit, teste Propheta: ^a Ipse fundauit eam altissimus: quam ob causam ^b hereditas Dei, & ^c Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit humana est, sed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest: ita etiam fide solum intelligimus in Ecclesia ^d clauēs regni celorū esse, eiq; ^e potestatem ^e peccata remittendi, ^f excommunicandi, verumq; Christi corpus & consecrandi traditam: deinde ciues, qui in ea morantur, ^h non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquire. Vnam igitur Ecclesiam, sanctam, & catholicam

^a Psal. 786.

^b Psal. 2.

^c Osee 2.

^d Matt. 16

^e Ioan. 20.

^f Matt. 18.

^g Luc. 22.

^h Heb. 13.

licam esse necessario credendum est. Tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritū sanctum, ita credimus, ut in eis fidē nostrā collocemus. Nunc autē mutata dicēdi forma, sanctam & nobis in sanctā Ecclesiam, credere profiteamur, ut hac etiā diuersa loquēdi ratione, Deus omnium effectōr à creatis rebus distinguatur, præclarāq; illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia, diuine bonitati accepta referamus.

g Augu. de
temp. serm.
13 l. 8. 181

Sanctorum communionem. Cum sanctus Ioannes Euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationē attulit: Ut & vos, inquit societate habeatis nobiscum, & societas nostra sit cū patre, & cū filio eius Iesu Christo. Hæc societas in cōmunionē sanctorū sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Vtinam verò in eo explicādo Ecclesiarū presides, Pauli, & aliorum Apostolorū diligentia imitaretur. Est enim non solū quodā superioris articuli interpretatio, doctrināq; vberimorum fructuā, sed etiam quis vsus mysteriorū esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. Omnia enim eius rei causa peruestigāda sunt ac percipienda, ut in hanc tā amplā & beatā societate sanctorum admittamur, admissiq; constantissime perseueremus cū gaudio gratias agere Deo patri, qui dignos nos fecit in partē sortis sanctorū in lumine.

1. Ioann. 1.

h Col. 1.

In primis igitur fideles docēdi sunt, hunc articulum esse illius, qui de vna sancta Ecclesia Catholica

In ecclesia
quomodo.

omnia do-
na sint com-
munia.

antea positus est, veluti explicationē quādam. Vni-
tas enim spiritus à quo illa regitur, effecit, vt quid
quid in eā collatum est, cōmune sit. Omnium enim sa-
cramentorum fructus ad vniuersos fideles pertinet
quibus sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo
connectuntur & copulantur & maximè omnium ba-
ptismo, quo tanquā ianua, in Ecclesiā ingredimur.
Hac autē sanctorū cōmunionē, sacramentorū commu-
nionem intelligi debere, Patres in Symbolo signifi-
cant illis verbis. Confiteor vnū baptisma. Ba-
ptismū vero in primis Eucharistia & deinceps cete-
ra sacramēta consequuntur. Nā & si hoc nomē om-
nibus sacramētis conuenit, cum Deo nos coniungāt,
illiusq; participes, cuius gratiam recepimus, efficiant:
magis tamen proprium est Eucharistia, ^a que hanc
efficit communionem. Sed alia etiam communio in
Ecclesia cogitanda est. Quæcunq; enim piè sancte-
que ab vno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, &
vt illis prosint, charitate, quæ ^b non querit, quæ
sua sunt, efficitur. Id vero cum S. Ambrosij testimo-
nio comprobatur, qui locum illū psalmi explanans:
Particeps ego sum omnium timētium te, ita inquit:
Sicut mēbrum particeps esse dicimus totius corpo-
ris, sic cōiunctum omnibus timētibus Deum. Quare
Christus eam nobis orandi formam prescripsit, vt
diceremus: Panem nostrum, non meum: ac reli-
quæ eius generis, non nobis tātum, sed omnium salu-
ti, & commodis prospicientes. At verò hæc bonorum

Symbol.
Constant.

a 1. Cor. 10

b 1. Co. 13
S. Ambr. in
psalm. 118
serm. 8.

Matth. 6.

cōmunicatio, mēbrorum humani corporis aptissima
similitudine in sacris literis saepe demonstratur. Nam
in corpore multa sunt mēbra: sed¹ & si multa sunt, a 1. Cor. 12
vnū tamē corpus cōstituunt, in quo singula proprio,
non autē omnia eodem munere fungūtur. Nec verò
omnia eandē dignitatē habēt, aut aequē vtilēs & de
coras functiōes exequentur: nullūq; suū, sed to-
tius corporis commodum, atq; vtilitas proposita est.
Omnia deinde tam apta inter se & connexa sunt
vt, si vnū aliquod dolore afficitur, cetera itē natura
cognitione & consensu doleant: si contra, bene af-
fectum est, cōmunis sit omnibus ille iucūditates sen-
sus. Atq; hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in
qua etsi diuersa sunt mēbra, nempe variae nationes,
Iudeorum, Gentium, liberi & serui, pauperes & di-
uites, cum tamē baptismo initiātur, vnum corpus cū
Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique prae-
terea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. Vt
enim^b alij in ea Apostoli, alij doctores, omnes ve-
rò publicæ vtilitatis causa sunt cōstituti: ita aliorū
est praeesse ac docere, aliorum item parere & sub-
iectos esse. At vero tot, tantisq; muneribus ac bonis
diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vi-
tam Christianā degunt, iustique & chari Deo sunt.
Membra verò mortua, nimirum homines sceleri-
bus obstricti, & à Dei gratia alienati, hoc quidem
bono non priuantur, vt huius corporis membra esse
desinant: sed cum sint mortua, fructum spiritualem

b Ephes. 4
1. Cor. 12

qui ad iustos & pios homines peruenit, non percipiunt: tamen si, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam vitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu viuunt & eos fructus capiant, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab ecclesia sunt præcisi.

Gratiæ gratis datæ quo modo communes.

a 1. Cor. 12

Nec verò tantum communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo atque iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur, ^a scientia, prophetia, donum linguarum ac miraculorum, & cætera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuata, sed publica vtilitatis causa: ad edificandam Ecclesiam conceduntur. Nam sanitatis gratia, non illius qui ea præditus est, sed egroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandem à vere Christiano homine possidetur, quod sibi cum cæteris hominibus commune esse non existimare debeat.

Externæ facultates in ecclesia quo modo communes.

b 1. Ioã. 3.

Quare ad subleuandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent. Nam qui huiusmodi bonis ornatus est, ^b si viderit fratrem suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatē non habere plane conuincitur. Quæ cum ita se habeant, satis constat, eos qui in hac sancta communione sunt, quadam felicitate perfrui, & vere illud dicere posse: ^c Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutū: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini: & Beati, qui habitant in Domo tua Domine.

c Psal. 83.

Remissionē peccatorū. Nemo est, qui cum

vi-

videat hunc articulum de remissione peccatorum, in cæteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit eo non solum diuinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maxime necessarium contineri. Nam antea declaratum est sine certæ eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur nemini ad Christianam pietatem aditum parere. Verum si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur satis illud erit, quod Saluator noster paulo ante ascensum in calum de ea re testatus est, cum discipulis sensum aperuit, vt intelligerēt scripturas: Oportebat, inquit Lucæ. 24. Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & predicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Quæ verba si Parochi animaduertent, facile intelligunt, cum cætera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum vero precipue huius articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino necessitatem impositam esse. Munus igitur Isa. 33. Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem in catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: sed etiã potestatem peccata remittendi in ea esse: quasi rite, & secundum leges à Christo Dño præscriptas sacerdotes vtantur, vere peccata remitti & condonari credendum est. Hæc autem venia, cum primum fidem profitentes

a Cō. Flor. & Trid. scf. 5. can. 5. Hiero. ad Oceanum. ep. 83. Naz. in or. in sanctū laua-
 crum. Aug. in ench. ca. 64. Greg. li. 9. epist. 39. b Cō. Tri-
 scf. 5. can. 5. Aug. i psal. 118. cōclo. 3. lib. 1. de pec. mer. c. 39. c Ezech. 18. 33. Hier. 3. Lu. 23. Aug. gust. ser. 58 & 181. de tēp. Chrys. ho. 2. in psal. 50. d Mast. 16. e Matt. 18. Ioan. 10.
 profitentes sacro baptismo abluimur, adeo cumulate nobis datur, vt nihil^a aut culpæ delendū, siue ea origine contracta, siue quid propria voluntate omissum vel commissum sit, aut pœna persoluendum relinquitur. Verum per baptismi gratiā nemo tamen ab omni naturæ^b infirmitate liberatur: quin potius cum unicuiq; aduersus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare nō desinit, pugnandum sit vix vllū reperias, qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, vt omnes plagas vitare possit. Cū igitur necess: fuerit, in Ecclesia potestati esse peccata remittēdi, alia etiā ratione quā baptismi sacramēto clauēs regni cœlorū illi cōcredite sunt quibus possint unicuiq; pœnitenti, etiam sic vsq; ad extremū vitæ diem peccasset, delicta condonari. Chrissima huius rei testimonia in sacris literis habemus: nam apud sanctum Matthæū Dominus ita ad Petrum loquitur: d Tibi dabo clauēs regni cœlorū: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatū & in cœlis: & quodcumq; solueris super terram erit solutum & in cœlis. Item, ^c quæcumq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in celo: & quæcumq; solueritis super terrā, erunt soluta & in celo. Deinde sanctus Ioannes testatur Dominum, cum insuflasset Apostolis, dixisse: ^e Accipite Spiritū sanctum, quorū remisieritis peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt. Neque vero existimandum est, hāc potestatem certis quibusdam pec-

errorū generibus definitā esse. Nullum enim tam ne
fariū facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius
remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat.
Quemadmodum etiam nemo adeo improbus & sce-
lestus fuerit, quem si errorum suorum vere pœni-
teat, certa ei venia spes proposita esse nō debeat. Sed
neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, vt
presinito solum aliquo tempore ea vti liceat. Nam
quacunque hora peccator ad sanitatē redire volue-
rit, reiiciendum non esse docuit Saluator noster, cum
principi Apostolorum interroganti, quoties pecca-
toribus ignoscendum esset, an septies? respondit: Non
septies, sed vsque septuagies septies. Verum si mini-
stros diuine huius potestatis spectamus, ea minus la-
te patere videbitur. Dominus enim nō omnibus, sed
Episcopis tantum & sacerdotibus tam sancti mune-
ris potestatem dedit. Idem etiam cēsendū erit, quod
ad rationem eius potestatis exercēde pertinet. Nam
per sacramēta solum, si eorum forma seruetur, pec-
cata remitti possunt: aliter vero nullum ius à pecca-
tis soluēdi Ecclesiæ datum est. Ex quo sequitur tum
sacerdotes, tum sacramenta ad peccata condonanda
veluti instrumenta valere quibus Christus Domi-
nus auctor ipse, & largitor, salutis, remissionem pec-
catorum, & iustitiam in nobis efficit.

Vt autem fideles cœlestē hoc munus, quod singu-
lari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatum est,
magis suscipiant, atque ad eius vsum & tractatio-

nem

a Amb. li. 1.
de pœni. c.
2. Au. serm.
58. de tēpō.
& in lib. 50.
homiliarū.
ho. 21.
b Ezech. 18
32. Luc. 23
Chrysoſt. in
psal. 50. ho.
2. Au. d. cor
re. & grat.
ca. 15. & ser.
181. de tēp.
c. 16.
c. Mat. 1. 18
d Cō. Tri.
sels. 14. c. 6.
& can. 10.
Chry. lib. 3.
de sacer. &
hō. 5. d. ver.
Isaie, vide
Dom. Amb.
li. 2 de pœ-
ni. c. 2. Gre.
homi. 26. in
Euang.

Diuinæ vir-
tutis est pec-
cata remit-
tere.

nem ardentiori pietatis studio accedant conabitur. Parochus huius gratia dignitatem, & amplitudinē demonstrare. Ea autem ex hoc potissimum perspici-
tur si, cuius virtutis sit peccata remittere, & homi-
nes ex iniustis iustos reddere, diligenter expositum
fuerit. Constat enim, infinita & immensa Dei vi
hoc effici, quam eandē in excitandis mortuis, & in
mundi creatione necessariā esse credimus. Quod si

D. Aug. tra.
62. in Ioan.

etiam, vt Augustini sententia confirmatur, maius
opus existimandū est aliquem ex impio piū facere
quā celum & terrā ex nihilo creare, cum ipsa crea-
tio non nisi ex infinita virtute possit existere: conse-
quens est, vt multo magis peccatorū remissio infini-
ta potestati tribuenda sit. Quare verissimas esse pri-
scorum patrū voces agnoscimus, quibus consistentur,
ab vno Deo peccata hominibus condonari, neque ad
aliū authorem, quā ad summā eius bonitatem &
potentiā, tam mirificū opus referendum esse. Ego
sum, inquit ipse Dñs per Prophetā, ego sum ipse, qui
deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendo-
rum eadē ratio videtur esse, quam in pecunia debi-
ta seruare oportet. Quemadmodū igitur à nemine,
nisi à creditore pecunia, qua debetur, remitti potest:
ita, cum vni Deo peccatis obstricti simus, (siquidem
quotidie oramus, & Dimitte nobis debita nostra, per-

c Matth. 6.
Diuinum il-
lud munus
quibus ho-

spicuum est, à nemine præter illum, debita nobis con-
donari posse. Hoc vero admirabile & diuinum mu-
nus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ natu-

re impertitum est. Primus omnium Christus, Saluator noster, ut homo, cum idem verus Deus esset, hoc munus à cœlesti patre traditum accepit. Ut sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: surge, tolle grabatū tuū & vade in domū tuā. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hæc peccatorū veniā largiretur priusquā in calū ascēderet, ut ibi ad dexterā Dei in perpetuum sederet, eā potestatem Episcopis & presbyteris in Ecclesiā cōcessit: quāquā, ut antea docuimus Christus sua auctoritate, ceteri, ut eius ministri, peccata dimittūt. Quamobrem si qua infinita virtute effecta sunt, maxime admirari & suscipere debemus satis intelligimus, preciosissimū hoc munus esse, quod Christi dñi benignitate Ecclesiæ donatum est. Sed ipsa etiā ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere cōstituit, animos fidelium ad huius beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: h sanguine enim vnigeniti filij sui scelera nostra expiari voluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, vltro ille persolveret, iustusq; pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro & argento redemptos esse, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati: facile statuemus, nihil nobis salubrius cōtingere potuisse hac remittendi peccata potestate, qua inexplicabile

minibus cō
municatū,
f Matt. 9.
Marc. 2.

g Ioan. 10.

Per Christi
passionē &
sanguinem
cōdonatur,
peccata.
h Hebr. 9.
Coloss. 1.

i 1. Petr. 1.

Dei

Dei prouidentia summāq; erga nos charitatē ostēdit.

Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad

2 Ezec. 18

3 5. Sapiē. 6

Rom. 6.

Galat. 5.

Apoc. 21.

Iac. 1.

omnes perueniat, necesse est. Nam qui^a Deum mortali aliquo peccato ostendit, quidquid meritorū ex Christi morte & cruce consecutos est, statim amittit. & omnino paradisi aditu, quem prius interclusum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidē cum in mentem venit, facere nō possumus, quin humane miserie consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verū si animū ad hanc admirabilem potestatem referamus quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est: & huius articuli fide confirmati, oblatam unicuiq; facultatem credamus, ut possit diuina ope adiutus, in pristinum dignitatis statum restitui: tunc verò cogimur summo gaudio & letitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profecto si grata & iucunda medicamenta videri solent, quæ nobis medicorum arte & industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad vitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicine illæ: quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis, qui sanari cupiunt, salutem asserant. Erūt igitur fideles hortādi, postquam tam ampli & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiā studeant ad suum commodum religiose conuer-

tere. Vix enim fieri potest, ut qui re vtili & necessaria nō vtatur, eam cōtemnere nō existimetur: præsertim verò cum dñs hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit ecclesie, ut oēs hoc salutari remedio vteretur. Nam quēadmodū nemo sine baptismo expiari potest: ^a ita quicunq; baptisimi gratiam mortiferis sceleribus amissam, recuperare voluerit ad aliud expiationis genus, nimirū pœnitentie sacramentū confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tã ampla venie facultate proposita, quā etiā nullius tēporis termino definiri declarauimus, ^b vel ad peccādum faciliores, vel ad recipiendū tardiores reddātur: in altero enim cū ininriose & contumeliose in hanc diuinā potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiā suam impertiatur: in altero verò magnopere verēdum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem cōfessi fuerint, quā tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

Carnis resurrectionem.

Magnam huius articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendā id maximè ostēdit, quod diuinis literis non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus cōfirmatur. Quod quidem cum in alijs Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest, hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse. Nam, ut Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio

^a Concll.

Tri. ses. 14.

c. 2. & cā. 25

Aug. li. 1. de

adulterinis.

cōiugijs. c.

28.

Abusus hu-

lus articuli

cauendus.

^b Eccl. 5.

17. Rom. 2

Aug. tra. 33

in Ioā. li. de

fid. ad Petr.

c. 3. Bern.

ser. 8. in par

uis sermoni

bus.

Vndecim

articuli fi-

des quam

necessaria.

1. Cor. 15

nō est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. In eo igitur explicando Parochus non minus opera & studij ponet, quam in eo euertēdo multorum impietas laborarit. Magnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructū redūdare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionē hominū in hoc articulo, carnis resurrectionē appellari, quod quidem sine causa factum nō est. (Nam docere voluerūt Apostoli id, quod necessario ponēdum est, animā esse immortalē. Quare ne quis forte eam simul cū corpore interijssē, vtrumque vero in vitam reuocari existimaret, cū animā plurimis^a sacrarum literarū locis immortalē esse plane constet, ob eam rē carnis tantū suscitandæ mētio in articulo facta est. (Et quanquam sæpe etiā in sacris scripturis caro integrū hominē, vt est apud Isaiam. Omnis caro factū nū: & apud sanctū Ioannē, Et verbum caro factū est, significet: hoc tamen loco carnis vox corpus declarat: vt duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantū, nempe corpus corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire: animam vero incorruptam manere intelligamus. At vero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere.) (Carnis quoque mētio facta est illius hæresis cōfutandæ causa, quæ vno Apostolo,^b Hymenæi, &

Cur non dicimus. Homini resurrexerit. sed carnis. (Prima causa.

b Sap. 2. 3.
Matth. 10.
(Secunda.

Isai. 40.
Ioan. 1.

(Tertia
2. Timo. 1.
d 1. Timo. 2.

Phi-

Phileti fuit, qui asserabant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea sed de spiritali, qua à morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum fit, eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionem confirmari.

† Verum Parochi partes erunt, hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri nouoq; testamento, & ex omni Ecclesiastica historia depromptis. Alij enim ab^a Helia, & Heliseo^b in veteri testamento: alij, prater eos, quos^c Christus Dominus à morte excitauit, à sanctis^d Apostolis, alijsq; permultis ad vitam reuocati sunt: quæ resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat, vt enim plures à morte excitatos credimus: ita vniuersos ad vitam reuocatum iri credendum est. Quin etiam precipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, vt summam fidem huic articulo tribuamus. Sūt multa^e testimonia, quæ Parochis, qui in sacris literis mediocriter versati sunt, facile occurrer. Illustriora vero loca sunt in veteri quidē testamēto, quæ leguntur apud Iob, cum ait: Se in carne sua cōspecturum Deū suū: & apud Daniele de ijs, qui in puluere terre dormiunt, alios in vitam æternā, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: In nouo autem testamento, quæ S. Matthæus refert de disputatione, quam Dominus cum Sadduceis habuit: præter ea, quæ Euangelista narrant de extremo iudicio.

† Carnis resurrectio c-
xēplis scri-
pturæ & te-
stimonijs cō-
probat.

a 3. Reg. 17

b 3. Reg. 4

13.

c Matth. 9.

Luc. 7. Ioa.

11.

d Acto. 9.

20.

e Isaia. 26

Ezec. 37.

Iob. 19.

Daniel. 12.

Matth. 22.

Ioan. 5.

1. Cor. 15. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus, ad
ad Thess. 4. Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurate oratione differuit. Sed quâvis hoc fide certissimū sit, multū tamē proderit, vel exemplis, vel rationibus ostendere id, quod fides credendum proponit, à natura aut ab humane mentis intelligentia non abhorre
re. Itaq; Apostolus querenti quomodo resurgerent mortui, sic respondit: Inspiciens tu, quod seminas, non
Similitudi- vivificabitur, nisi prius moriatur: & quod seminas,
nibus pro- non corpus quod futurum est seminas sed nudū gra
batur resur- num ut puta tritici, aut alicuius ceterorū: Deus au-
rectio. tem dat illi corpus sicut vult. Et paulo post inquit:
Seminator in corruptione, surget in incorruptione.
Ad eam similitudinem multas præterea adiūgi pos-

S. Grego. se, S. Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie
lib. 14. Mo- quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi
ra. c. 30. resurgendo reuocatur, & arbuta viriditate amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursus germinando
resurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiasti-

Rationes
qbus Theo- cis scriptoribus asseruntur, satis ad eam rem proban-
logi, resur- dam accommodatæ videri possunt. ^a Ac primum qui-
rectione p- dem, cum animæ immortales sint, & tanquā pars ho-
bant. minis ad humana corpora naturalem propensionem
a Prima. habeant, eas à corporibus seiunctas perpetuo manere
præter naturam existimandum est. Quoniam vero,
quod nature aduersatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, ut
denuo

& enuo cum corporibus iungantur: ex quo etiā sequi-
 tur vt corporum resurrectio futura sit. Quo quidem
 argumentū di genere ^a Saluator ipse noster vsus est, ^a Mat. 12.
 cum aduersus Sadduceos disputans, ex animarum
 immortalitate corporum resurrectionem conclusit. † Secunda
 † Deinde cum malis supplicia, bonis premia à iustis-
 simo Deo sint proposita: ex illis vero quamplurimi
 antequam debitas pœnas persoluant, ex his magna
 ex parte nullis affecti virtutis premijs è vita decedāt
 necesse est iterum animas cum corporibus coniungi,
 vt pro sceleribus aut recte factis corpora, quibus velu-
 ti peccati socijs homines vtuntur, vna cū anima pœ-
 na aut premio afficiantur: Qui locus diligentissime
 tractatus est à S. Chrysostomo in homilia ad populū
 Antiochenum, Quare Apostolus, cum de resurrectio-
 ne differeret, ^b Si in hac vita, inquit, tantū in Chri-
 sto sperātes sumus, miserabiliores sumus omnibus ho-
 minibus. Quæ quidem verba nemo ad animæ mise-
 riam referri existimabit: quæ cum immortalis sit,
 quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen
 vita beatitudine frui posset: verum de toto homine
 intelligenda sunt. Nisi enim corpori debita pro labo-
 ribus premia reddantur: necesse est, vt, qui quemad-
 modum Apostoli, tot ærumnas & calamitates in vita
 perpepsi sunt, omniū sint miserrimi, Idem vero mul-
 to apertius docet ad Thessalonicēses his verbis: ^c Glo-
 riamur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra, & fide
 in oībus persecutionibus vestris, & tribulationibus

S. Chry. ho.

1. ad po. An.

b 1. Cor. 15

c 1. The. 1

quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Dñi Iesu de celo, cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euāgelio Dñi nostri Iesu Christi. † Adde etiā non posse homines, quādiu anima à corpore seiuncta est, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipisci. Vt enim qualibet pars à toto separata, imperfecta est: ita etiam anima quæ corpori non est adiuncta. Ex quo sequitur, ut illi ad summam felicitatem nihil desit, corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur atq; alijs huiusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

De varia resurrectionis doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint. Nam ad Corinthios scribens, ^a Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificantur. ^{1. Cor. 15.} ^b Ioan. 5. ^b Ioan. 5. ^b bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quā eos, qui moriuntur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine

nemine excepto, Ecclesiam acquiescere ipsamque
sententiam magis veritati conuenire, scriptum re-
liquit sanctus^a Hieronymus. Idē sentit & sanctus,
^b Augustinus. Neque vero huic sententiæ repugnant
Apostoli verba, ad Thess. scripta: ^c Mortui qui in
Christo sūt, resurgēt primi: deinde nos, qui uiuimus
qui relinquimur, simul rapiemur cū illis in nubibus
obuiā Christo in aera. Nā sanctus^d Ambrosius, cum
ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præue-
niet, & quasi per soporem, ut egressa anima in mo-
mento reddatur: cū enim tollētur, morietur, ut per-
uenientes ad Dñm, præsentia Dñi recipiāt animas,
quia cū Domino mortui esse non possunt. Eademque
sententia cōprobat^r sancti Augustini auctoritate,
in lib. de Ciuitate Dei, Cum verò multū referat, no-
bis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idē cor-
pus, quod vniuscuiusque propriū fuit, quamuis cor-
ruptum sit, & in puluerem redierit, tamē ad vitam
suscitandum esse, illud etiam Parochus accurate ex-
plicādum suscipiat. Hec Apostoli est sententia, cum
inquit: ^e Oportet corruptibile hoc induere incorru-
ptionem: ea voce, Hoc, proprium, corpus aperte de-
monstrans. Iob etiam de eo clarissime vaticinatus
est: ^f Et in carne mea, inquit, videbo Deum, quem
visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi
sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius re-
surrectionis definitione. Est enim resurrectio, autho-
re Damasceno, ad eum statum, unde cecideris re-

a S. Hier. in
epi. 152. ad
Mineriu &
Alexan.

b Aug. lib.
20. de Ciu.
Dei. c. 20.

c 1. The. 4.

d S. Ambr.
in. 1. epi. ad
Thessal.

Aug. li. 20.
de Ciu. Dei
c. 20.

e 1. Cor. 15

f Iob. 19.

Hic. epi. 6

ad Pamma-

chium, ad-

uersus erro-

res. Io. Hie-

roso, Dam-

lib. 4. de or-

th. fid. c. 28.

uocatio. Deniq³, si consideremus, cuius rei causa resurrectionē futuram paulo ante demonstratum est, nihil erit, quod cuiusquā animū hac in re dubiū facere possit. Idcirco autē corpora excitāda esse docuimus, ut^a referat vnusquisq³ propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cuius opera, vel Deo, vel demoni seruiuit, resurgere oportet: ut cum eodem corpore triumpho coronas & præmia consequatur, aut pœnas & supplicia miserrima perferat. ^b Neque vero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturā veritatem, atq³ ad hominis decus & ornamentū pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti August. testimoniū legimus. Nihil tunc vitij, inquit Aug. lib. 2. in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obessi, & crassi extiterint, nō totam corporis molem assument, sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & ē diuerso, quacunque vel morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christū virtute diuina, ut, si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solū nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam huius vitæ fuerit nobis adēptum. Item alio loco. ^c Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, iuxta illud: ^d Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapientiam sunt reparandi. In primis verò, quoniam membra ad veritatem humane nature pertinent, simul restituen-

^a 1. Cor. 5.

^b Resurget
quidq^d ad
naturæ veri-
tatem, & ho-
minis decus
pertinet S.
Aug. lib. 2.
de ciui. Del
c. 19. & En-
chir. c. 99.

^c S. Augu.

Enchir. c. 98

^d Matt. 10

stentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt claudi atque omnino mæci, & quibus suis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent. Aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minimè satisfactum esset: cuius tamen cupiditatē in resurrectione explendā esse sine dubitatione credimus. Præterea, satis constat resurrectionem æquē ac creationē inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodū igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiā in resurrectione futurū omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus S. Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. Veruntamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij cicatrices, resurgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum veluti & cicatrices vulnerum Christi: quod de improbis quoque verissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. Nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. Quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed calamitatē, ac miseriam est redundatura: cum merita non ipsis membris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt adscribantur. Nam ipsi, qui pœnitentiam egerunt:

Vide. II. 22.
de ciuit. Dei
c. 20.

ad primum: illis vero, qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc verò si à Parochis attente consideretur, nunquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitandos inflammandosque pietatis studio fidelium animos: ut vite huius molestias & ærummas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis & pijs proposita est, avidè expectent.

Post resurrectionem alia erit corporum conditio.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamvis illud ipsum, atque idem corpus à mortuis renovari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen & diversam eius conditionem fore. Ut enim cetera omittamus, in eo maxime resurgentium corpora omnia à se ipsis different, quod cum antea mortis legibus subiecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum malorumque discrimine, immortalitatem assequuntur.

Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum sacrarum scripturarum, testimonia nos admonent: scriptum est enim: ^a Precipitavit mortem in sempiternum. Et alibi: ^b Ero mors tua, ò mors. Quod explicans Apostolus inquit: ^c Novissima inimica destruetur mors. Et apud sanctum Ioannem legimus: ^d Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Christi Domini merito, quod ^e mortis imperium eversum est, peccatum Adæ longo intervallo superari. Idem etiam diuine in-

sticie

^a Isa. 25.

^b Ose. 13.

^c 1. Cor. 15.

^d Apo. 21.

^e Hebr. 2.

sticia cōsentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuo fruerentur, mali vero sempiternas pœnas lucentes, ^a quæreret mortē, & nō inuenirēt, optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidē immortalitas bonis, malisq; cōmunis erit. Habebunt præterea sanctorum rediuiua corpora insignia quedam & præclara ornāmēta, quibus multo nobiliora futura sint quam vnquā antea fuerint. Præcipua vero sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina, a patribus obseruata. Eorum prima est impassibilitas, minus scilicet & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati vllōne dolore aut incōmodo affici queāt: nihil enim aut frigoris vis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit ^b Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autē impassibilitatē potius, quā incorruptionem scholastici appellauerint: ea causa fuit, ut quod est proprium corporis gloriosi significarent. Non enim impassibilitas illis cōmunis est cū dānatis quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuarè tamen possunt, atque algere, varijsq; cruciatibus affici. Hanc cōsequitur claritas, quæ sanctorum corpora tanquam sol fulgebunt. Ita enim apud sanctū ^c Matth. testatur Saluator noster: Iusti, inquit, fulgebūt sicut sol in regno patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ ^d transfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdum Apostolus gloriā, modo claritatem appellat. ^e Reformabit, inquit, corpus humilitatis

a Apoc. 9.

Quatuor dotes corporū glorificatorum.
Prima.

b 1. Cor. 15.

† Secunda.

c Mat. 13.

d Mat. 17.

e Phillip. 3.

- a 1. Cor. 15 humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis
sue. Et rursum: ^a Seminatur in ignobilitate, surget
b Exo. 34. in gloria. Huius etiam gloriæ imaginem quandā vi-
dit ^b 2. Cor. 3. populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex
colloquio & presentia Dei ita colluceret, ut in eam
filij Israel oculos intendere non possent. Est vero cla-
ritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate
ad corpus redundans, ita, ut sit quedam communi-
catio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quomo-
do etiā anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars
diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc vero mutare non
æque omnes, perinde ac primo ornari credendum est.
Erunt quidē sanctorū corpora omnia, æque impassi-
bilia, sed eundem splendore non habebunt. Nam, ut
c 1. Cor. 15 testatur Apostolus: ^c Alia claritas solis, alia claritas
lunæ, & alia claritas stellarum, stella enim ab stella
† Tertia. differt in claritate, sic & resurrectio mortuorū. † Cū
hac dote cōiūcta est illa, quā agilitatem vocāt, qua
corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: fa-
cillimeq; in quamcumq; partem anima voluerit, ita
moueri poterit, ut ea motiōe nihil celerius esse queat
d Aug. lib. 20. de ciuit. Dei. c. 18. & Hieronymus in Isaiam, docuerūt.
Quare ab Apostolo dictum est: ^d Seminatur in infir-
mitate, surgit in virtute. † His vero addita est, qua
vocatur subtilitas: cuius virtute corpus anima impe-
rio omnino subiicietur, eiq; seruiet, & ad nutū præ-
sto erit: quod ex illis Apostoli verbis ostēditur. Semina
† Quarta.

tur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hac fere sunt precipua capita, qua in huius articuli explicatione tradenda erunt.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot tantorumque mysteriorum cognitione capere possint: primum declarare oportebit maximas à nobis Deo gratias agendas esse, qui^a hac sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim viri vel prudentie laude praestantes, vel singulari doctrina praediti, in hactam certa veritate caci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam aspirare non licebat, est, quod summam eius benignitatem & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabitur. Quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. Sed in omnibus etiam alijs arumnis & calamitatibus futura resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationem asseret: quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui vna hac spe afflictum & moerentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione Dominum Deum suum^b conspiceret. Præterea, hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omni prorsus peccati labe puram agere quam diligenter

Quam salu-
tares ex ar-
ticulo Re-
surrectionis
caplatur
fructus.
a Matt. 11

Secundus
fructus.

1. Thess. 4.

b Iob. 19.
Tertius.

diligentiſſime curent. Si enim cogitauerint, ingētes illas diuinitas, quæ reſurrectionem cōſequuntur, iſſis propoſitas eſſe, facile ad virtutis & pietatis ſtudia allicientur. Contra vero, nulla res maiorem vim habitura eſt ad comprimendas animi cupiditates, hominesq; à ſcleribus auocandos, quam ſi ſæpius admonentur, quibus nam malis & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, qui extremo illo die^a procedent in reſurrectionem iudicij. Vitam æternam.

a Ioan. 5.

Sancti Apoſtoli, duces noſtri, Symbolum, quo ſi-
 Cur vltimū dei noſtra ſumma continetur, æternæ vitæ articulo.
 locū teneat claudi & terminari voluerunt: tum quia poſt car-
 hic articu- nis reſurrectionem nihil aliud fidelibus expectādum
 lus. eſt, niſi æternæ vitæ præmium: tum vero, vt perfe-
 cta illa felicità, & bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos verſaretur, doceremurquē in ea mentem & cogitationes noſtras omnes deſigendas eſſe. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittent, præmijs æternæ vitæ propoſitis, eorum animos accendere, vt quæcumquē vel diſſicillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia atque adeo incunda exiſtiment, promptioresq; ad parendum Deo & alacriores reddantur. Sed quoniam ſub his verbis, quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco uſurpantur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperienda ſunt, vt quantum cuiuſque ingenium ſexat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt

fide

fideles, his vocibus Vitam æternam, nō magis per
petuitatem vitæ, cui etiam demones sceleratique ho-
mines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitu-
dinem, quæ beatorū desiderium expleat, significari.

Atque ita intelligebat legis peritus ille, ^a qui à do-
mino Salvatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut
vitā æternā possideret, in Euangelio quasiuit: perin-
de ac si diceret: Quenam mihi præstanda sunt, ut ad
eū locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perue-
niam? In hunc vero sensum ^b sacraliter hæc ver-
ba accipiunt ut multis in locis licet animadvertere.

^a Luc. 18.

^b Rom. 6.
Mat. 19. 18

Hoc vero potissimum nomine summa illa beatitudo
appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corpo-
reis, & caducis, quæ æterna esse non possunt, consiste-
re. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis ex-
plicare poterat, quod querebatur: præsertim cū non
defuerint homines inanis cuiusdam sapiētia opinio-
ne inflati, qui summum bonum in ijs rebus pone-
rent, quæ percipiuntur sensibus. Hæc enim pereunt
& veterascunt, beatitudo vero nullo temporis ter-
mino definienda est, quin potius terrena hæc longis-
sime à vera felicitate absunt: à qua is quā maxime
recedit, qui mundi amore & desiderio tenetur. Scri-
ptū est enim: Nolite diligere mūdū, neq; ea, quæ in
mūdo sunt. Si quis diligit mūdū, nō est charitas Pa-
tris in eo. Et paulo post: Mūdus trāsit, & cōcupiscen-
tia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mētibus impri-
menda diligenter curabunt, ut mortalia contēnere,
nullam-

^c Ioan. 2.

c 1. Petr. 2. nullamq; in hac vita, in qua nō ciues, sed^c aduene-
sumus, felicitatem obtineri posse in animum indu-
cant. Quamquam hic etiam spe beati merito dice-
mur, si^t abnegantes impietate ac secularia deside-
ria, sobrie, & iuste, & pie vixerimus in hoc saeculo, expectantes beatā spem, & aduentū gloriæ ma-
gni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Hec au-
tem cum permulti, qui sibi ipsis sapientes videban-
tur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem
querendam putarent, multi facti sunt, & in ma-
ximas calamitates inciderūt. Sed illud præterea ex
vi huius nominis. Vitam æternam, percipimus se-
mel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, vt
falso nonnulli suspicari sunt. Nam felicitas ex omni-
bus bonis sine vlla mali admixtione cumulatur: quæ
cū hominis desiderium expleat, in æterna vita neces-
saria cōsistit. Neque enim potest beatus nō magno-
pere velle, vt illis bonis, quæ adeptus est sibi perpe-
tuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis & cer-
ta sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

De in enar-
rabili sãcto
rum felici-
tate.

Verum, quanta sit beatorum, qui in cœlesti pa-
tria viuunt, felicitas, eaq; ab ipsis tantū, præterea
nemine comprehendi possit, hæ ipse voces, cum, Vi-
tam beatam dicimus, satis demonstrant. Nam
cum ad rem aliquam significandam eo nomine vi-
mur, quod cum multis alijs commune est, facile in-
telligimus deesse propriam vocem, qua res illa pla-
ne exprimitur. Cum igitur felicitas ijs vocibus de-

clara-

claretur, quæ nō magis in beatos, quā in omnes, qui perpetuo viuunt, recte conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiore & præstantiore quādam rem esse quam vt proprio vocabulo perfecte significare eius rationem possimus. Nam etsi plurima alia nomina celesti huic beatitudini in sacris literis tribuuntur, cuiusmodi sunt ^a regnum Dei, ^b Christi, ^c calorum, ^d paradisus, ^e sancta ciuitas, noua Hierusalem, ^f domus patris, tamen perspicuum est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis premijs, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem & ad iustitiam, & omnia Christianæ religionis officia inuitandi. Constat enim, vitā in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere. Atqui hoc potissimū bono, cum vitā æternā dicimus, beatitudo desinitur. Quod & si exigua hæc & calamitosa vita, quæ tot, & tam varijs miserijs subiecta est, vt mors verius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut incundius esse potest: quotandē animi studio, quæ cōtentione æternā illā vitā querere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectā & absolutā bonorū omnium rationē coniunctā habet? Nā, vt sancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas, omnium malorū liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctorum literarum testimonia: scriptam est enim in-

a Acto. 14

b 2. Pet. 1.

c Matt. 5.

d Luc. 23

e Apoc. 21

f Ioan. 14

g Aug. serm. 64. de vera Domini.

- a Apoc. 7. Apocalypsi: ^a Nō esuriēt, neq³ sitient amplius, neque
b Apoc. 7. cadet super illos sol, neque vllus aestus. Et rursus: ^b
& . 2. 1. Absterget Deus omnem lachrymā ab oculis eorum: ^c
c Apoc. 21. & mors vltra non erit: neque luctus, neque clamor,
)(vide Aug. neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Iam ve
li. 2. de Cl. ro) (beatorū immōsa gloria innumeraque solida la
Del. c. 30. & titia & voluptatis genera futura sunt: cuius glorie
li. 3. de lib. magnitudinem cum animus nos. ex capere, aut illa
arb. c. ult. in animos nostros penetrare nullo modo possit, neces
Chrys. epi. se est, nos in illā, nepe in ^d gaudium Dñi introire, vt
5. ad Theo. eo circumfusi, mētis desiderii cumulate expleamus.
do. lapsus Greg. hom. Quāuis autem, vt sanctus ^c Augustinus scribit, faci
37. in euāg. lius mala, quibus carituri sumus, quā bona, ac volu
d Mat. 25. ptates, quas hausuri sumus, numerari posse videātur
e S. Augu. ferma. 64. de danda tamen erit opera, vt, quæ fideles summa illius
verb. Dñi. felicitatis adipiscēda cupiditate inflāmare poterūt
Et de Sym. breuiter & dilucide explicētur.) (Sed illa in primis
bol. ad Ca. distinctione vti oportebit, quā à grauissimis diuina
the. libr. 3. rum rerum scriptoribus accepimus: ij enim duo bo
cap. ult. norum genera esse statuunt: quorum alterū ad bea
)(De præ- titudinis naturam pertinet: alterum ipsam beatitu
mijs essen- dinem consequitur. Quare illa essentialia, hac vero
tialibus, & accessoria bona, docendi causa appellarunt) (Ac so
accidentali lida quidem beatitudo, quam essentialē communī
bus. nomine licet vocare, in eo sita est, vt Dñū videamus
)(Essentia- eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis boni
lis beatitu- tatis ac perfectionis fons & principii. Hac est vita
do in quo fi- eterna, inquit ^f Christus Dominus, vt cognoscāt te
ta. f Ioan. 17. solum

solum Deum, verū, & quem misisti Iesum Christū,
 quam sententiam S. Ioannes videtur interpretari, cū
 ait ^a Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondū ap- ^a Ioan. 3.
 paruit, quid erimus: scimus quoniā, cum apparueris
 similes ei erimus, quoniā videbimus eum, sicuti est.
 Significat enim beatitudinē ex ijs duobus constare,
 tum quod Deū intuebimur, qualis in natura sua ac
 substantia est, tum quod veluti dī efficiemur. Nam
 qui illo fruuntur, quāvis propriam substantiā reti-
 neant, admirabilem tamen quandā & prope diuinā
 formā induunt, vt Dī potius, quam homines videan-
 tur. Hoc autē cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod
 vnaquaque res vel ex eius essentia, vel ex eius simili-
 tudine & specie cognoscitur. At quoniam nihil est
 Deo simile cuius similitudinis adiumento ad perfe-
 ctam eius notitiam peruenire possimus, consequens
 est, vt eius naturam & essentiam videre nemini li-
 ceat, nisi hac eadem diuina essentia se nobis coniun-
 xerit, atque id Apostoli verba illa significant: ^b Vi- ^b 1. Cor. 13
 demus nunc per speculum in enigmate: tunc autem
 facie ad faciem. Nam quod inquit, In enigmate in-
 terpretatur sanctus ^c Augustinus in similitudine ad ^c Aug. lib.
 Deum intelligendum accommodata. Quod etiam ^d 15. de Trī.
 S. ^d Dionysius aperte ostendit, cum affirmat, nulla in-
 feriorū, similitudine superiora percipi posse. Neque
 enim ex alicuius rei corporeā similitudine eius, que
 corpore careat, essentia & substantia cognosci potest
 cum praesertim necesse sit, rerum similitudines mi-
 nus

mus concretionis habere, & magis spirituales esse, quam res ipsas, quarum imaginem referunt, quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. Quoniam vero fieri non potest, ut alicuius rei create similitudo eque pura & spiritalis, ac Deus ipse est, reperiatur: ita fit, ut ex nulla similitudine diuinam essentiam perfecte intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes create res certis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus infinitus est, neque ullius rei create similitudo eius immensitatem capere potest. Quo circa una illa ratio diuinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, ut ea se nobis coniungat, & incredibili quodammodo intelligentiam nostram altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ speciem contemplandam reddamur: id vero lumine gloriæ assequemur, cum eo splendore illustrati, Deum lumē verum in eius lumine videbimus. Nam beati Deum presentem semper intuentur, quo quidem dono omnium maximo & præstantissimo, diuinæ essentia participes effecti, vera & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam Dei benignitate cum certa spe nobis expectandam esse in ^b Symbo

a Psal. 35. ^b Symbo

Constan. bolo Patrum definitum sit: inquit enim: Expecto resurrectionem mortuorum: & vitam venturi sæculi. Diuina hæc plane sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis possunt. Verū licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quem

quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concepit, & quamvis eius substantia non mutetur, sit tamen, ut diversum quippiam, nimirum ignis esse videatur, eodem modo, qui in coelestem illam gloriam admisi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt esse non desinant, ut multo magis distare ab ijs, qui in hac vita sunt, merito dici possint, quam ferrum candens ab eo quod nullam caloris vim in se contineat. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa & absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est.

Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quadam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia: quae quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementius quoque

Essentialis
beatitudi-
nis orname-
ta.

animos nostros commovere & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: ^a Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. Nam gloria quidem beati perfructur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus, sed ea etiam, quae constat ex clara & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia & praestanti dignitate habituri sunt. At vero quantus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius servi, sed amici, fratres, ac filij Dei vocentur? Quare ita electos suos amantissimis & ho-

a-Roma. 8

- a Mat. 25.** norificentissimis verbis Saluator noster cōpellabit. ²
Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vo-
- b Psal. 138** bis regnam merito liceat exclamare, ^b Nimis ho-
norificati sunt amici tui Deus. Sed laudib⁹ etiam à
Christo Dño corā patre celesti & angelis eius, cele-
brabuntur. Præterea, si hoc cōmune omnibus homini-
bus desiderii natura ingenuit honoris, qui à viris sa-
pientia præstantibus habeatur, quod eos locupletissi-
mos virtutis suæ testes fore existimēt, quantū beato-
rum gloria accessurū putamus, quod alius aliū sum-
mo honore prosequetur? Infinita esset oblectationū
omniū enumeratio, quibus beatorū gloria cumulata
erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus.
Sed tñ hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumq;
nobis incūda in hac vita cōtingere, vel etiam optari
- c S. Ansel.** ^c queāt, ^c siue ea ad mentis cognitionē, siue ad corpo-
in li. de simi ris perfectū habitū pertineant, earū rerū omniū co-
litud. c. 47. pñs beatā celestium vitā circumfluere: quamvis hoc
& seq. altiore, quodammodo, quam oculus vidit, aut auris
- d 1. Cor. 1** audiuit, aut in cor hominis ascendit, fieri ^d Aposto-
lus affirmat. Nam corpus quidem, quod antea cras-
sum & concretum erat, cum in celo, detracta morta-
litate, tenue & spirituale effectum fuerit, nullis am-
plius alimentis indigebit: anima autem eterno glo-
ria pabulo, quod magni illius conuiuij auctor^c tran-
- e Luc. 12.** ^e siens omnibus ministrabit, cum summa voluptate
Gre. ho. 13 exaturabitur. *Quis vero preciosas vestes, aut re-*
in Euan. gales corporis ornatus desiderare poterit, vbi nul-
lus

lus harum rerum vsus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiterna glorie corona ornati erunt? Sed si ampla etiam & magnifica domus possessio ad humanam felicitatem pertinet quid celo ipso, quod Dei claritate undique colustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet.^a Quam dilectam, inquit, tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini, cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hac communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare ita etiam omni studio curare debet. Nam^b In domo patris mei, inquit Dominus, mansiones multe sunt: in quibus maiora & minora premia ut quisque, & promeritus erit, reddentur.^d Qui enim parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.) (Quare non solum ad eam beatitudinem fideles exercitabunt, verum etiam eius consequenda certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide & charitate instructi, & in oratione & sacramentorum salutari vsu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exercent ita enim. Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se preparauit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: Sedebit

^a Psal. 83.

^b Ioan. 14.

^c S. Hier. li.

2. cōt. Iouli.

Greg. 4. mo

ra. c. 41. & 4

li. dial. c. 35

^d 2. Cor. 9.

(Modus cō-

sequendi vi-

tā eternam,

Isal. 32.

populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.

D E S A C R A M E N - tis: Et primum quidem de ijs in genere.

Sacramēto
rū doctrina
cur studiose
tradenda.

Matth. 7.

C V M omnis Christiana doctrina pars scientiam, diligentiamq; desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate vberima est, Parochi facultatem & industriam postulat singularem ut eius accurata ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissima, ac sanctissima res digne & salutariter imperti ri possit, & sacerdotes, ab illa diuina interdicti regula non discedant. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas vestras ante porcos.

Principio igitur, quoniam vniuersæ de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi atq; notione oportet incipere, eiusq; ambiguitatem significationem explanare: ut, quæ huius verbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, h Sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter à profanis, quam à sacris scriptoribus, acceptum esse. Nam alij auctoribus sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum iurati aliquo seruitutis vinculo

h Sacramē
ti nomē qd
tū apud pro
fanos scri
ptores, tum
apud Chri
stianos pa
tres vulgo
significet.

lo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam Reipub. præstatu-
ros pollicentur, sacramentū militare dictum est. Atq; hæc frequentis-
sima huius vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderūt, sacramēti nomē aliquā rē sacrā quæ in occulto latet, declarat: quæadmodum Greci, ad eandē rē significandā, mysterij vocabulo vsi sunt. In eā verò sententiā, sacramenti vocē accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Ut no-
tū faceret nobis sacramentū voluntatis suæ. Deinde ad Timoth. Magnū est pietatis sacramentū. Pretere-
rea in libro Sapientie: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduerte-
re, sacramentū nihil aliud, nisi rem sacrā, abditā, atq; occultā, significare. Quare Latini doctores signa quædā sensibus subiecta, quæ gratiā quam effi-
ciunt, simul etiā declarant, ac veluti ante oculos po-
nunt, sacramenta commodè appellari posse existi-
marunt. Quanquam, ut D.† Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina virtus sub re-
rum corporearum tegumentis occulte salutem effi-
ciat. Nec verò quisquam putet hoc vocabulum nu-
per in Ecclesiam inductum esse. Nam qui sanctos
a Hieronymum, & b Augustinū legerit: facile per-
spiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam
de qua loquimur, rem demonstrandam sapissime sa-
cramenti nomine, interdum vero etiam Symbo-

Ephes. 1.
1. Tim. 3.
Sapient. 2.

† D. Greg.
in. c. 16. lib.
1. Reg. sup
illud. Direc-
tus est spūs
Dñi. &c.
a Hier. in
c. 28. Matt.
b Aug. epi.
118. c. 1. &
lib. 2. cont.
epi. Par. ca-
pit. 13.

li, vel mystici signi, vel sacri signi voce vfos esse. Atque hac de sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis sacramentis cōuenit, de quibus nihil opus est Pastoribus praecepta tradere, cum ea Euangelij lege & gratia^a sublata sint. Verū prae-
 ter nominis notionem, quae hactenus declarata est, rei etiam vis & natura diligenter inuestiganda, & quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multae rationes sint, quae ad hanc rem explicandā aptae & accommodatae videantur, nullae tamen planius & dilucidius eam demonstrat, quā definitio à D. Augustino tradita, quā deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacrae: vel, ut alijs verbis, in eandē tamen sententiam, dictum est, sacramentum est inuisibilis gratiae visibile signū, ad nostrā iustificatiōnem institutum. Quae quidem definitio, ut magis pateat, singulae eius partes à pastoribus exponendae erūt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quae sensibus percipiuntur, duo esse genera. Aliae enim ob id inuenta sunt, ut aliquid significent: aliae non alterius rei significandae, sed sua tantum causa effectae sunt, quo in numero omnes pene res, quae natura constant haberi possunt. At vero in priori genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, imagines, tubae, & aliae huiusmodi permulta ponenda sunt. Nam si

ex

a Aug. li. 19.
 cōtra Faust.
 cap. 13.

De propria
 vi, atque natura
 sacramenti.

D. Aug. lib.
 10. de Ciuit.
 Del. c. 5.

Definitio sa-
 cramenti.

Rerum sen-
 sibilium duo
 sunt genera.
 12.

ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa, quamobrem vocabula instituerentur. Hæc igitur signa propria dicuntur. Illud enim signum esse S. Aug. testatur, quod præter rem, quæ sensibus obijcit, efficit etiã, vt ex se alterius rei cognitio-
nẽ capiamus: sicut ex vestigio, quod terra impressum intuemur, transisse aliquem, cuius vestigiũ apparet, facile cognoscimus. Quæ cum ita se habeant: sacramentũ ad hoc rerũ genus, quæ significandi causa institutæ sunt^a referri perspicuum est: siquidem specie quadã, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris sua virtute, quæ sensu percipi non potest efficit. Baptismus enim, (vt, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis & solennibus verbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat: Spiritus sancti virtute omnem peccati maculam & turpitudinem interius elui, & animas nostras præclaro illo celestis iustitiæ dono augeri atque ornari: simulque ea corporis ablutio, vt, postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat. Sed ex scripturis etiam aperte colligitur, sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcisione, veteris legis sacramento, quæ Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit:^b Et signum accepit circumcisionis, signaculũ iustitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos^c omnes, qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatos esse
licet

S. Aug. li. 1.
de doctrina
Christi. c. 1.

^a Aug. ep.
23. ad Boni-
fac.

^b Roma. 4.

^c Roma. 6.

licet cognoscere, baptismum huius rei significatio-
nē habere, nimirū, vt ait idem^a Apostolus, nos conse-
a Roma.6. pultos esse cum illo per baptismum in mortē. Neque
vero parum proderit, si fidelis populus sacramēta ad
signa pertinere intellexerit. Ita enim fiet, vt quæ illis
significantur, cōtinentur, atq; efficiuntur sancta &
augusta esse facilius sibi persuaheat: cognitaq; eo-
rum sanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam
colendam ac venerandam magis excitetur.

Sacramētū
esse rei sa-
crę signum,
quomodo
intelligēdū
b S. Aug. li.
2. de doctri.
Chry. c. 1. &
sequent.
† Signa alia
naturalia,
alia ab ho-
minibus in-
uenta.

Sequitur nunc, vt verba illa, Rei sacrę, quæ est
altera diffinitionis pars, explicentur. Quod quidem
vt commodè fieri possit, paulo altius repetenda sunt,
quæ de signorum varietate sanctus^b Augustinus
acute & subtiliter disputauit. † Quædam enim si-
gna naturalia dicuntur, quæ præter seipsa alterius
rei notitiam (quod omnibus signis commune esse an-
tea demonstratum est,) in animis nostris gignunt.
veluti fumus, ex quo statim ignē adesse intelligitur.
Atq; hoc signum ob eam causam naturale appellan-
dum est, quod fumus non voluntate ignem signifi-
cat, sed rerum vsus efficit, vt, si quis fumum tantum
videat, naturā simul & vim ignis, qui adhuc latet,
subesse, mente & cogitatione percipiat. Quædam
vero signa natura non constant, sed constituta atq;
ab hominibus inuenta sunt, vt & colloqui inter se,
& alijs animi sui sensa explicare, vicissimq; aliorū
sententiam & consilia possent cognoscere. Hec au-
tem quam varia & multiplicia sint, ex eo licet ani-
maduertere

mauertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraq³ ad aurium sensum, reliqua ad ceteros sensus pertinent. Nam cum aliquid alicui innuimus, & exempli causa, sublato vexillo quippiam declaramus, satis constat, eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tiliarum, aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumq³ significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat: quo quidem præcipue sensu verba etiã accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent. Verum præter illa signa quæ hominum consensu & voluntate constituta esse, hæcenus diximus, alia quedam sunt diuinitus data, quorum tamen non vnum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commendata sunt, vt aliquid significarent, vel admonerent, cuiusmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia per multa, quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant: alia vero Deus instituit, quæ non significandi modo sed efficiendi etiam vim haberent. Atq³ in hoc posteriori signorum genere sacramenta nouæ legis numeranda esse, liquido apparet. Signa enim sunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiã sacræ, quã declarant, efficientiam in se continere certo credimus. Sed quemadmodũ signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita etiã res sacra non vnius modi existimanda est. Quod vero ad propositam sacramenti

Sacramenta
qualia sint
signa.

Rei sacræ
nomine Dei
gratia intel-
ligitur.

Non omnia
rerū sacra-
rū signa sa-
cramēta di-
cuntur.

menti definitionem attinet, diuinarum rerum scri-
ptores, sacræ rei nomine, Dei gratiā, quæ nos sanctos
efficit, ac omnium diuinarum virtutū habitu exor-
nat, demonstrant. Hinc etiam gratiæ propriam sacræ
rei appellationem tribuendū merito putarunt, quip-
pe cum eius beneficio animus noster Deo consecratur
& cōiungatur. Quare, vt explicatius quid sacramē-
tum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus
subiectam, quæ ex Dei institutione, sanctitatis & iu-
stitiæ tum significandæ tum efficiendæ vim habet ex
quo sequitur, vt facile quiuis possit intelligere ima-
gines sanctorum, cruces, & alia id generis, quāuis sa-
crarum rerum signa sint, non ideo tamen sacramē-
ta dicenda esse. Huius autem veritatis doctrinam fa-
cile erit omnium sacramentorum exemplo compro-
bare, si, quod antea de Baptismo admonuimus, cum
dicebamus solennem illam corporis ablutionē signū
esse, & efficientiā habere rei sacræ, quæ interiori Spi-
ritus sancti vi fieret, idem etiam in alijs sacramētis
exercere aliquis velit. Tam vero hisce mysticis signis,
quæ à Deo instituta sunt, illud etiam præcipue con-
uenit, vt ex Domini institutione non vnā aliquam
rem, sed plures simul significent. Quod in singulis sa-
cramētis licet cognoscere, quæ non solum sanctitatē
& iustitiā nostram, sed præterea duo alia cū ipsa
sanctitate maxime coniuncta declarant, Christi scilicet
redēptoris passionem, quæ sanctitatis causa est,
& vitam eternam, cœlestemque beatitudinem, ad
quam

quam sanctitas nostra, tanquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus sacramentis perspicui possit, merito sacri doctores unicuique sacramentorum triplicem significandi vim inesse traderunt: tum quia alicuius rei praterite memoriā afferat, tum quia aliam presentem iudicet ac demonstret, tum quia aliam futuram prænunciet. Neque vero existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiā sanctarum scripturarum testimonio non probetur: nam cum Apostolus ait: ^a Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: plane ostendit, idcirco baptismum signum dicendum esse, quod Dominicæ passionis & mortis nos admonereat. Deinde cum inquit: ^b Consepulti enim sumus cū illo per baptismum in mortē, ut, quo modo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ex ijs verbis perspicuū est, Baptismum signum esse, quo cælestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut nouam vitam instituentes, omnia vera pietatis officia, facile & libenti animo exequamur. Postremo cum addit: ^c Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: apparet, baptismum, vitæ etiam æternæ quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare. Sed præter hæc, quæ commemorauimus, varia significandi genera & rationes, sæpe etiam euenit, ut sacramentum non vnam tam-

Triplex significandi vis in vno quoque sacramento, scilicet, rei præteritis præteritis & futuris.

a Rom. 6.

b Ibidem.

c Rom. 6.

Sacramentū interdū nō vnam rem presentem tantum, sed plures designat.

tum rem præsentem, sed plures demonstrat ac notet. Id verò sanctissimum Eucharistiæ sacramentum intuitibus facile est intelligere, quo veri corporis & sanguinis Dñi præsentia, nec non gratia, quam non impure sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex ijs igitur, quæ dicta sunt Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana, miracula sacramentis nouæ legis insint, vt ea summa cum religione colenda & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Sacramenta
præsertim
legis Euan-
gelicæ cur
instituta.
† Prima
causa.

Verum ad rectum sacramentorum vsum docendum nihil accommodatius videri potest, quam diligenter causas exponere, cur sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent: † quarum prima est, humani ingenij imbecillitas. Siquidem natura ita comparatum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente atq; intelligentia comprehensa sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini aspirare liceat. Vt igitur, quæ occulte Dei virtute efficiuntur, facilius intelligere possimus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, vt eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensu cadunt, pro sua in nos benignitate declararet. Nam vt præclare à sancto Chrysostomo dictum est: si homo corporis concretione caruisset, nulla ipsa bona, neque ullis integumentis inuoluta ei oblata essent: quoniam verò anima corpori coniuncta est; omnino opus fuit, vt rerum, quæ sentiuntur

S. Chrys. ho-
mil. 83. in
Matt. & ho.
60. ad po.
Anti.

tur, adminiculo ad ea intelligenda vteretur, Altera vero causa est, quod animus noster, haud facile comouetur ad ea quae nobis promittuntur credenda.

Secunda

Quare Deus à mundi exordio quae facere instituerat, verbis quidem frequentissime indicare consuevit: interdum vero, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quae nonnunquam miraculi speciem haberent, verbis adiunxit. Nam cum Deus ^a Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret: ille vero, ne Dei quidem praecipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset: aut ne populus diuinis oraculis & dictis fidem non adiungeret: ^b Dñs promissionē suā multa signorum varietate firmavit. Quemadmodū igitur in veteri testamēto Deus fecerat, ut magni alieni⁹ promissi cōstātiā signis testificaretur: ita etiā in noua lege Christus saluator noster, cū nobis peccatorum veniam, celestem gratiam, Spiritus sancti communicationem pollicitus est, quaedā signa oculis & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignorib⁹ obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare nunquam possemus.

a Exod. 3.

b Exod. 4.

(Tertia. 8. S. Ambr. lib. 5. de sacram. c. 4.

c Luc. 10.

d Cōc. Trl.

sess. 5. cano.

3. Sess. 6. c.

3. 7. 14. sess.

7. in proce-

mio au. epl.

118. c. 1.

) (Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia (ut scribit. 8. sanctus Ambrosius) atque Evangelici ^c Samaritani medicamenta ad animarum sanitatē vel recuperandam, vel tuendam praesto essent. d Virtutem enim, quae ex passione Christi manat, hoc est

L gra-

gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit per sacramenta, quasi per alueum quēdam, in nos ipsos deriuare oportet: aliter vero nemini vlla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramēta verbo suo, & promissione sancita relinqueret in Ecclesia voluit, per quae passionis suae fructū nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus: si modo vnusquisque nostram ad se eam curationem pie & religiose admoueret.

Quarta,

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria videri possit: vt scilicet nota quaedam & symbola essent, quibus fideles inter noscerentur cum praesertim nullus hominum cētus queat, (vt etiam à Diuo Augustino traditū est.)

D. August.
lib. 19. contra
Fau. capit. 11.

siue vera siue falsa religionis nomine, quasi vnum corpus coagmentari, nisi aliquo visibilibus signorū, fœdere coniungantur. Vtrunque igitur praestant nouae legis sacramenta, quae & Christiana fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Quinta.
Rom. 10.

Praeterea aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis: Cor de creditur ad iustitiam, ore autē confessio fit ad salutē ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostrā in hominū conspectu profiteri, & notā facere videmur. Quare ad baptismū accedētes, palā testamur, nos credere, eius aquae virtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animae purgationem fieri.

Mag-

Magnam deinde vim habent sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam & exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam qua amare inter nos debemus, cum arctissimo nos vinculo colligatos, & a vnius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione, recordamur. Sexta. 1. Cor. 12.

Postremo, quod in Christiane pietatis studio plurimi faciendum est, humanae mentis superbiam edomant ac comprimunt nosque ad humilitatem exercent: dum sensibilibus elementis subicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, à quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Hec sunt quae potissimum de sacramenti nomine, natura, institutione, fidei populo tradenda esse visa sunt quae posteaquam à Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta constent, quae sint illorum partes, ac praeterea qui ritus & caeremoniae additae illis fuerint. Septimā. b Gal. 4.

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem quae supra in sacramenti definitione posita est, non vnam tantum esse. quamuis vnum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum conficitur, quorum alterum materiae rationem habet, atque elementum dicitur: alterum formae vim, & verbum communi vocabulo appellatur: sic enim à Patribus accepimus. Quae in re De materia & forma sacramentorum

notum est, atque apud omnes peruulgatum illud
 S. Au. tract. S. August. testimonium: Accedit verbum ad elemen-
 80. in Ioan. tum, & fit sacramentum. Rei igitur sensibilis nomi-
 ne tum materiam, siue elementum intelligunt, vt in
 sacramento baptismi aquam cōfirmationis chrisma;
 & extremae vñctionis oleum quæ omnia sub aspectū
 cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem ha-
 bent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus
 a Ephes. 5. vero vtrumq; aperte indicauit, cum inquit: ^a Chri-
 stus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea,
 vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ
 in verbo vitæ. Quo in loco materia & forma sacra-
 Cur mate- menti exprimitur. Addenda autem erant verba ad
 riæ forma addenda, materiam, vt apertior clariorque rei, quæ gereba-
 tur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa
 maximam vim habere perspicuum est: at si ipsa de-
 sint, plane obscurum erit, quid nam materia sacra-
 mentorum designet ac demonstret. Nā, vt in baptis-
 mo licet videre, cum aqua non minus refrigerandi,
 quam abluendi vim habeat, & vtriusque rei symbo-
 lum esse possit, nisi verba addantur, vtrum horum in
 baptismo significet, aliquis fortasse coniectura ali-
 qua diiudicabit: nemo autem ea de re quippiam cer-
 ti affirmare audebit: at cū verba adhibentur, statim
 intelligimus, abluendi vim & significationem habe-
 re. In hoc autem nostra sacramenta antiquæ legis sa-
 cramentis plurimum præstant, quod in illis admini-
 strandis nulla, quod quidem acceperimus, definita
 forma

forma seruaretur: quo etiam fidebat, vt incerta admodum & obscura essent: nostra vero formam verborum ita prescriptam habent: vt si forte ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non possit: ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. He igitur sunt partes, quae ad naturam & substantiam sacramentorum pertinent, ex quibus vnus quodque sacramentum necessario constituitur.

His accedunt caeremoniae, quae tamen si praetermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat: tamen si quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera sacramenti ratione imminui credendum est. Ac merito quidem à primis vsque Ecclesiae temporibus illud semper seruatum est, vt sacramenta solennibus quibusdam caeremonijs ministrarentur. Primum enim maxime decuit, sacris mysterijs cum religionis cultum tribuere, vt sancta sancte tractare videremur. Praeterea, quae sacramento efficiuntur, caeremoniae ipsae magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde vero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis & charitatem excitant: quo maior cura & diligentia adhibenda erit, vt fideles vim caeremoniarum quibus singula sacramenta conficiuntur cognitam & perfectam habeant.

Ceremoniae an in sacramentorum administratione sint omnino necessariae. & quibus de causis adhibeantur.

b Dionys. in lib. de Ecclesi. Hier. Tertul. de corona mili. Orig. ho. 5. in Numer. Basil. de Spiritu sanct. c. 27. Amb. in lib. de sacramentis, & de ijs qui ministrantur.

De numero
sacramento
rum.

Sequitur, vt sacramentorum etiam numerus explicetur, quæ quidem cognitio hæc vtilitatem affert quod populus eo maiori pietate omnes animi sui vires ad laudandam & predicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis ac beatæ vitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholice igitur Ecclesie sacramenta,

a Mat. 28.

Ioan. 3.

Luc. 24.

Acto. 8.

Ioan. 20.

Matt. 26.

Iac. 1. 5.

1. Tim. 14.

b. Florët. &

Tridë. can.

1. de sacra-

mentis in ge-

ner. sess. 7.

quemadmodum ex ^a scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & ^b Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad viuendum, vitamq; conseruandam, & ex sua, rei q; publicæ vtilitate traducendam, hæc septem necessaria videntur: vt scilicet in lucē edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad Rempublicam attinet, vt magistratus nūquam desint, quorum authoritate & imperio regatur: ac postremo, legitima sobolis propagatione se ipsum, & humanum genus conseruet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, quæ anima Deo viuunt, respondere satis apparet, ex ijs facile sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus, veluti ceterorum ianua, quo Christo renascimur. Deinde Confirmatio: cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur & robaremur. Baptizatis enim iā Apostolis, vt

Baptismus.

c Ioan. 3.

Cōfirmatio

Diuus

Divus Augustinus testatur, inquit Dominus, a Sede
 te in civitate, donec induamini virtute ex alto. Tū
 Eucharistia quæ tanquam cibo vere celesti, spiritus
 noster alitur & sustinetur. De ea enim dictum est
 à Salvatore: b Caro mea vere est cibus, & sanguis
 meus vere est potus. Sequitur quarto loco Pœnitenti-
 tia, cuius ope sanitas amissa c restituitur, postquam
 peccati vulnera accepimus. Postea vero extrema
 vñctio, quæ peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi
 virtutes recreantur: siquidem Divus Iacobus, cū de
 hoc sacramento loqueretur, ita testatus est: d Et si
 in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo quo
 publica sacramentorum ministeria perpetuo in Ec-
 clesia exercendi, sacrasque omnes functiones exe-
 quendi potestas traditur. Postremo additur Matri-
 monium, ut ex maris & femine legitima & sancta
 coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis
 conservationē procreentur, & religiose educantur.
 e Illud vero maxime animadvertendum est, quā-
 vis omnia sacramenta diuinam & admirabile vir-
 tutem in se contineant, tamen non parem omnia &
 æqualem necessitatem aut dignitatem, aut vñ ean-
 demque significandi vim habere. Atque ex ijs tria
 sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ
 ceteris necessaria dicuntur, f Baptismum enim vni
 cuique sine vlla adiunctione necessarium esse Salva-
 tor his verbis declaravit: g Nisi quis renatus fuerit
 ex aqua & Spiritu sancto, nō potest introire in reg-

D. Aug. epl.
 108.

a Luc. 24.
 Eucharistia
 b Ioan. 6.

Pœnitentia
 c Ioan. 10.
 Extrema vñ-
 ctio.
 d Iacob. 5.

Ordo.
 1. Tim. 4.
 Matrimo-
 nium.
 Matt. 19.
 Ephe. 5.
 e De prestā-
 tia & diffe-
 rentia sacra-
 mētorum &
 eorum au-
 thore.
 f Baptis. quā
 bus necessa-
 rius.
 g Ioan. 3.
 Aug. ser. 14
 de verb. a-
 po. & tract.
 13. in Ioā.

Pœnitentia num Dei. Pœnitentia vero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt, neque enim eternum exitum effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pœnituerit. Aug. li. 1. d. adult. cōiu. c. 28. & li. 2. c. 16.

Ordo quibus Ecclesia omnino necessarius est. Verum si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecellit. Quæ omnia facilius intelligentur, cū sūo loco ea, quæ ad singula sacramenta p̄tinet, explicabūtur.

Sacramēto Deinceps videndum est, à quo hæc sacra & diuina mysteria acceperimus. Neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, à quo donum ipsum profectum est, dignitate & præstantia quam maxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat: ipsa vero sacramenta iustitie adipiscenda mirifica quædam instrumenta sint: patet, vnum eandemque Deum in Christo iustificationis & sacramentorum authorem agnoscendum esse. Præterea, sacramenta eam vim & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum vero vnius Dei potentie proprium sit, in corda & mētes hominum illabi: ex hoc etiam perspicitur, sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse: quemadmodum, ab eo quoque intus dispensari, certa & constanti fide tenendum est.

Hoc enim testimoniū de illo se accepisse sanctus Ioā

nes affirmat, cum ait: Qui misit me baptizare in Ioan. 1.
 aqua ille mihi dixit: super quem videris spiritū de-
 scendentem, & manentem super eū, hic est, qui ba-
 ptizat in Spiritu sancto. Sed quamuis Deus sacra- Sacramēto
 mentorum author & dispensator sit, ea tamen non rū ministri,
 per angelos, verum per homines ministrari in Eccle qui & qua-
 sia voluit. Nō minus enim ^a ministrorum officio, quā les sint.
 materia & forma, ad sacramenta conficienda opus a Cōci. Flo
 esse, perpetua sanctorum Patrum traditione confir- ré. Tri. sess.
 mandum est. Atque hi quidem ministri, quoniam in 7. can. 10. d
 sacra illa functione non suam, sed ^b Christi personā Sacramētis
 gerunt, ea re fit, vt, siue boni, siue ^c mali sint, modo In genere.
 ea forma & materia vtantur, quam ex Christi in- b 1. Corin.
 stituto semper Ecclesia catholica seruauit, idque fa 3. 4.
 cere proponant, quod Ecclesia in ea administratio- c Cōci. Tri.
 ne facit, vere sacramenta conficiant & conferāt: ita sess. 7. cano.
 vt gratiae fructum nulla res impedire possit, nisi, qui 12. de sacra
 ea suscipiunt, ^d se ipsos tanto bono fraudare, & men.
 Spiritui sancto velint obistere. Hanc vero in Eccle- d Prosper.
 sia certam & exploratam sententiam semper fuis- sent. 69. ex
 se sanctus Augustinus in ijs disputationibus, quas ad S. Augu. in
 uersus Donatistas conscripsit, clarissimè demonstra- Psal. 142.
 uit. Quod si etiā scripturae testimonia querimus, ip- Aug. in lib.
 sum Apostolū, his verbis loquentē audiamus: ^e Ego, epist. & tra-
 inquit, plātavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementū stat. contra
 dedit: neque enim qui plantat, est aliquid, neq, qui Donatistas.
 rigat, sed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco sa c 1. Cor. 3.

est eorum improbitas, quorum manu sata sunt: ita nihil vitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt.

a Ioan. 4. Quare, vt ex Diui Ioannis ² Euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam Iscariotes plures baptizauit, ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita vt preclare Diuus Augustinus scriptum reliquerit: Dedit baptismum Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum ^b est post Ioannem: quia, si datum est à Iuda, baptismus Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat: non Iudam Ioan-
 D. Aug. tra. nes, & baptizatum ^b est post Ioannem: quia, si da-
 5. in Ioannē tum est à Iuda, baptismus Christi erat: quod autem
 b Acto. 19. tum baptismo Ioannis, etiam per manus Ioannis da-
 Aug. libr. 2. to, recte preponimus.
 cont. litt. Pe-
 rillian. c. 37.
 Cyri. in Ioā.
 lib. 2. c. 59.

Hiero. ad- Neque vero Pastores, neque alij sacramentorum
 nerf. Lucife. ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitren-
 Sacramēta tur, si posthabita morum integritate, ac conscientie
 nouæ legis munditia, illud tantum cogitent, quo modo sacra-
 impura con- menta ab illis rite ministrentur. Id enim, & si dili-
 scientia mi- genter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad
 nistrare quæ- eam functionem pertinent, posita non sunt. Memi-
 perniciosū nisse autem semper debent, sacramenta diuinam
 ipsis mini- quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amitte-
 stris. re, at vero impure ea ministrantibus æternam per-
 niciem & mortem asferre. Sancta enim, quod se-
 mel atque iterū ac sapius admonere oportet, ^c san-
 cte & religiose tractanda sunt. Peccatori, vt est

e Isaiæ. 51.
 Leui. 21.
 2. Reg. 6.

apud

apud^a Prophetā dixit Deus: Quare tu enarras in-
finitas meas, & assumis testamentum meum per os
tuum? tu vero odisti disciplinā. Quod si homini pec-
catis contaminato minus licet de rebus diuinis age-
re, quantum ab eo scelus cōcipi existimandum erit,
qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen
sacra mysteria polluto ore conficere, vel infedas ma-
nus sumere, contrectare, atq; alijs porrigere, & mini-
strare vereatur: cum presertim apud sanctum Dio-
nysium scriptum sit, malis symbola (ita enim sacra-
menta appellat) ne contingere quidem permissum
esse. Sanctitatem igitur, sacrarum rerum ministri
in primis sectentur, pure ad sacramenta administrā-
da accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, vt
ex eorum frequenti tractatione & vsu, vberiore in
dies gratiam, adiuvante Deo, consequantur.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit,
quinam sacramentorum effectus sint, id enim sacra-
menti definitioni, quæ supra tradita est, non parum
lucis allaturum videtur, ij autem duo precipue nu-
merantur. Ac principem quidē locum merito^b gra-
tia illa obtinet, quam vsitato à sacris doctoribus no-
mine, iustificantem vocamus. Ita enim Apostolus
apertissime nos docuit, cum inquit: Christum dele-
xisse Ecclesiam, & se ipsum tradidisse pro ea, vt illā
sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo.
Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis
per sacramentum efficiatur, vt, quemadmodum S.

Psal. 49.

Bern. in ser.
de cōuersio-
ne ad cleri-
cos. c. 29. In
decla. super
euan. Ecce
nos.

S. Diony. d.
Eccles. hier-
rar. c. 1.

De duplici
effectu sa-
cramentorū.

b Cōc. Flo.
Tri. can. 6.
7. & 8. de sa-
cra. Aug. in
psal. 77. q.
48. sup. Le-
ut. lib. 19.
cōc. Faust. c.
11. & 16.
Ephes. 5.

Angu-

D. Aug. tra
Stat. 80. in
Ioan.

a Bed. in. c.
3. Ioan.

b Mat. 3.
Marc. 1.
Luc. 3.

c Acto. 2.

Augustini sententia celebratum est, Aqua corpus abluat, & cor tangat: id quidem^a humana ratione atque intelligentia comprehendere non potest. Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem suapte natura eavi præditam esse, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus omnipotentis Dei virtutem in sacramentis inesse, qua id efficiant, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt. Quocirca, ne vlla vnquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus quid illa interius efficerent, miraculorum significationibus declarare, ut eadem perpetuo interius fieri constantissime crederemus, quamuis longe à nostris sensibus remota essent, itaque, ut omittamus, Saluatorem nostrum in Iordane baptizato, ^b celos apertos esse, & Spiritum sanctum columbæ specie apparuisse: ut admoneremur, eius gratiam, cum salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi: ut hoc inquam omittamus, magis enim ad baptismi sanctificationem quam sacramenti administrationem pertinet) nonne legimus, cum Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei veritatem adeundum, pro Christi gloria pericula alacriores & fortiores fuerunt, ^c tunc factò repente de celo sonitu, tanquam aduenientis Spiritus vehementis, apparuisse illis dispersitas linguas quasi ignis? Ex quo intellectum est, Sacramen-

to Confirmationis eundē nobis Spiritum tribui, easq;
vires addi, quibus possimus carni, mundo, & Sathana,
perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare
& resistere. Atque hæc miracula, quoties Apostoli
sacramenta ista ministrarent, ^a initio nascentis
Ecclesie aliquandiu visa sunt, donec firmata iam
fide & corroborata fieri desierunt.

Ex ijs igitur, quæ de priori sacramentorum effectu
gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud
etiam plane constat, excellentiorem & præstantiorem
vim sacramentis nouæ legis inesse, quam
olim veteris legis sacramenta habuerūt: ^b quæ cum
infirmæ essent, egenaq; elementa, ^c inquinatos sanctificabant
ad emundationem carnis, non animæ. Quare, ut signa tantum
earum rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt.
At vero sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia,
qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit
immaculatum Deo, ^d emundant conscientiam nostram
ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti,
atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis
virtute operantur. Quocirca si ea cum ^e antiquis
sacramentis conferamus, præterquam, quod plus
efficaciæ habent, & utilitate vberiora, & sanctitate
augustiora esse inuenientur. Alter vero sacramentorum
effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo
proprius, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis sacri,

a Act. 8. 19

Aug. tract.

6 in episto.

Ioan.

De excellē

tia sacramē

torū nouæ

legis ad ve

tera compa

ratorum.

b Galat. 4.

c Heb. 9.

d Heb. 9.

e Con. Flo.

Trid. can. 2

& seq. de sa

cra. Aug. in

psal. 73. lib.

19. con.

Faust. c. 13.

& lib. 3. de

doct. Chris.

c. 9.

Item. q. 3. in

li. Numer.

est

est character, quem anima imprimunt. Nam cū Apostolus ait: ^a Vinxit nos Deus, qui & signauit nos &

2. Cor. 1.

Character
quid sit.

Signauit, nō obscure characterē descripsit: cuius proprium est, aliquid signare & notare. Est autē character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eiq; perpetuo inhaeret: de

D. Aug. lib.

2. con. ep.

Parm. c. 13.

Er Epist. 50.

post mediū.

quo ita apud S. Aug. scriptum est. An minus forte sacramēta Christiana, quā corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? illa namq; militi ad militiā, quā deseruisset reuertēti, non noua immitur, sed antiqua cognoscitur & approbatur. Itā vero character hoc præstat, tū vt apti ad aliquid sacri suscipiendum vel peragendum efficiamur, tum vt aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac baptis-

Baptismi
character
qd efficiat.

mi quidem characterē vtrumque consequimur, vt ad alia sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur. Idem autem in characterē Confirmationis & sacri Ordinis licet cognoscere:

† Confirma-
tionis.

† quorum altero veluti Christi milites ad eius nominis publicam confessionem & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, & spiritualia nequitia in celestibus armamur atque instruimur, simulq; ab ijs, qui nuper baptizati, tanquam modo

† Ordinis.

geniti infantes sunt, discernimur: † alter vero tum potestatem sacramenta consiciendi & ministrandi coniunctam habet, tum eorum, qui eiusmodi potestate

state pradi sunt, à reliquo fideiū cœtu distinctio-
nem ostendit. Tenenda igitur est catholica Ecclesiæ
regula, qua^a docemur, tria hæc sacramenta chara- a Cœc Flo.
cterem imprimere, neque vlllo vnquam tempore ite- Trid. can. 9
randa esse. de sacra. in
genere.

Hæc sunt, quæ generatim de sacramentis traden-
da erunt, in cuius argumenti explicatione, Pastores
duo potissimum efficere omni studio conentur. Pri-
mum est, vt fideles intelligant, quanto honore, &
cultu & veneratiõe hæc diuina & celestia munera
digna sint: alteram vero, vt, quoniã à clementissimo
Deo ad communem omniū salutem proposita sunt,
ijs pie & religiose vtantur, atque ita Christiana per-
fectionis desiderio exarDESCANT, vt, si pœnitentiæ præ-
sertim & Eucharistiæ saluberrimo vsu aliquandiu
careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc
autem facile Pastores assequi poterunt, si quæ de sa-
cramentorum diuinitate & fructu supra dicta sunt,
auribus fidelium sepius inculcabunt. Primum à Do-
mino Saluatore nostro à quo nihil nisi perfectissimū
proficisci potest, instituta esse: præterea, cū ministrā-
tur, spiritus sancti intima cordis nostri: permeantes
efficacissimum numē præsto esse: deinde, admirabili
& certa curā darum animarum virtute prædita es-
se: tum per ea immensas illas Dominice passionis di-
uitias ad nos deriuari: Postremo vero ostendent, to-
tum Christianū ædificium, firmissimo quidem lapi-
dis angularis fundamento inniti, verū nisi verbi Dei
pra-

prædicatione, & sacramentorum usu vndiq; fulciatur, magnopere verendum esse, ne magna ex parte labefactatum concidat. Vt enim per sacramenta in vitam suscipimur: ita hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Baptismo doctrina cur fidelibus necessaria, & quibus temporibus tradenda.

3 Colo. 2.
Rom. 6.

EX ijs quidem, quæ hæcenus de sacramentis vniuerse tradita sunt, cognosci potest, quæ necessarium sit ad Christianæ religionis vel doctrinæ percipiendam, vel pietatem exercendam: ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda catholica Ecclesia proponit: sed, si quis diligentius Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam baptismi cognitionem à fidelibus magnopere requiri: adeo non solum frequenter, sed grauib; verbis & spiritu Dei plenis, eius mysterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo^a redemptoris nostri mortem, sepulturam, resurrectionē nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitandum, constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam & studium in huius sacramenti tractatione collocasse arbitrentur: verum, præter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptismi mysteria potissimum explananda essent, in sabbato magno Paschæ, & Pentecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque caeremonijs hoc sacramentum celebrare cōsueuerat, alijs etiam die-

diebus occasionem capient de hoc argumento dis-
 rendi. Atque illud in primis tempus maxime oportu-
 num ad eam rem videri poterit, si interdū, cum ba-
 ptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multi-
 tudinem cōuenisse, animaduerterint, tunc enim fa-
 cilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ
 ad hoc sacramentum attinent, persequi, vnum sal-
 tem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum
 doctrinam, quam auribus percipiūt, simul etiam sa-
 cris baptismi ceremonijs expressam vident, pioq; &
 attento animo contemplantur. Ex quo, deinde fiet,
 vt vnusquisque ijs rebus admonitus, quæ in alio geri
 videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obli-
 gauerit, cum baptismo initiatus est: simulque illud
 cogitet, an vita & moribus talem se præbeat, qualē
 ipsa Christiani nominis professio pollicetur.

Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponan-
 tur: quoniam sit baptismi natura & substantia, ape-
 riendum est: si prius tamen ipsius vocis significatio
 explicetur. Ac baptismus quidem Græcum esse no-
 men, nemo ignorat: quod etsi in sacris literis non so-
 lum eam^a ablutionem, quæ cum sacramento con-
 iuncta est, sed etiam^b omne ablutionis genus, (quod
^c aliquando ad passionem translatum est) signifi-
 cat: tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamuis
 corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum
 sacramento coniungitur, nec sine præscripta ver-
 borum forma ministratur, quæ quidem significa-

De nomine
 baptismi.

a Ephes. 4.

b Mar. 7.

c Luc. 12.

a Rom. 6. tione a Apostoli ex Christi Domini instituto frequē
 1. Petr. 3. tissime vsi sunt. Alia quoque nomina ad eādem rem
 b Aug. epi. significandam sancti patres vsurparunt. Sacramen
 23. tum enim fidei appellari, quod illud suscipientes, vni
 S. Diony. c uersam Christiana religionis fidem profiteantur, b
 Arco c. 3. d uersam Christiana religionis fidem profiteantur, b
 Eccle. hier. D. August. testatur. c Alij vero quia fidē corda no-
 Nazianz. in stra illuminatur, quam in baptismo profiteamur, hoc
 oratio. in sū sacramentum illuminationem vocarunt. Nam &
 Etū lauacrū Apostolus ita inquit: d Rememoramini pristinos dies
 d Heb. 10. in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis
 e S. Chrys. f passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant
 significās. e Chrysostomus præterea in oratione, quā
 ad baptizatos habuit, tum expurgationem, quia
 f 1. Cor. 5. per baptismum: f expurgamus vetus fermentum, ve
 g Rom. 6. simus noua conuersio: tum sepulturam, tum plan-
 h S. Dion. tationem, tum crucem Christi nominat: quātū om-
 de eccle. hic nium appellationum causam ex B Epistola ad Roma
 rar. capit. 2. nos scripta licet colligere. Cur autem a D. Dionysius
 par. 1. principium sanctissimorum mandatorum vacau-
 rit, perspicuum est: cum hoc sacramentum veluti in-
 nua sit, qua in Christiana vitæ societatem ingredi-
 mur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi
 initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter ex-
 ponenda erunt.

Baptismi
 pro sacra-
 mēto sum-
 ptū definitio

Quod autem ad rei definitionē attinet, etsi mul-
 ta ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen
 aptior & commodior esse videtur, quam ex verbis
 Domini apud Ioannem & Apostoli ad Ephesios li-
 cet

cet intelligere. Nam cum Saluator dicat: ^a Nisi quis ^a Ioan. 3.
 renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introi-
 re in regnum Dei. Et Apostolus, cum de Ecclesia lo-
 queretur: ^b Mundans ea lauacro aque in verbo: ita ^b Ephes. 5.
 fit, ut recte & apposite definiatur, Baptismum esse sa-
 cramentum regenerationis per aquam in verbo. Na-
 tura enim ex Adam ^c filij irae nascimur, per Baptis- ^c Ephes. 8.
 mum vero in Christo, filij misericordiae renascimur:
 siquidem ^d dedit hominibus potestatem filios Dei fieri ^d Ioan. 1.
 ijs, qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguini-
 bus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate
 viri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandē
 verbis baptismi naturam explicari contigerit, docen-
 dus erit populus, hoc sacramentum confici ablutio-
 ne, cui ex Domini Saluatoris ^e instituto certa & so ^e Mat. 28.
 lennia verba necessario adhibetur, quemadmodum
 semper sancti Patres docuerunt. Quod apertissimo
 illo D. Aug. ^f testimonio demonstratur: Accedit ver ^f Aug. tra-
 bum ad elementum, & fit sacramentum. Id vero co-
 diligentius monere oportebit, ne forte fideles in eum
 errorem inducantur, ut existiment, quod vulgo dici
 solitum est, aquam ipsam, quae ad conficiendum bap-
 tismum in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse
 tunc enim sacramentum baptismi dicendum est, cum
 aqua ad abluendum aliquem, additis verbis, quae a
 Domino instituta sunt re ipsa utimur.

Iam vero quoniam singula sacramenta ex materia
 & forma constitui initio diximus, cum generatim

de omnibus sacramentis ageretur: idcirco, quæ utraque sit in baptismo, à Pastoribus declarandum erit.

Materiam igitur siue elementum huius sacramen-

^a Cōc. Florent. Trid.

sess. 7. can.

12. de Bapt.

Chrys.

hom. 24. in

Ioan.

^b Ioan. 3.

^c Ephes. 5.

^d 1. Ioā. 5.

^e Acto. 8.

10.

^f Matth. 3.

Luc. 3.

ti, esse omne ^a naturalis aqua genus siue ea maris sit siue fluuij, siue paludis siue putei, aut fontis, quæ siue vlla adiunctione aqua dici solet. Nam & Saluator docuit: ^b Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non potest introire in regnum Dei. Et Apostolus inquit: ^c Ecclesiam lauacro aquæ mundatam esse. Et

in B. Ioannis epistola scriptum legimus: ^d Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & san-
^e guis. Quod etiam ^e alijs sacrarum literarum testi-

monijs comprobatur. Quod vero à Ioanne Baptista ^f dictum est, venturū esse Dominum, qui baptizaret in spiritu sancto, & igne, id quidem nullo modo de baptismi materia intelligēdū est, sed vel ad intimū Spiritus sancti effectum vel certe ad miraculum re-

^g Acto. 2.

ferri debet, & quod die Pentecostes apparuit, cum Spiritus sanctus e celo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus Dñs noster prædixit: ^h

^h Acto. 1.

Ioannes quidem baptizauit aqua: vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies.

Verum idem quoque à Domino tum figuris,

Figuræ &

prophetiæ

antiquæ de

aqua baptis-

mi.

tum prophetarum oraculis significatum esse ex diuinis scripturis animaduertimus. Diluuium enim quo mundus purgatus est, quod ⁱ multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intēta esset ad malum huius aquæ figuram & similitudi-

nem.

nem gessisse, Apostolorum Princeps in^a priori episto-
la ostendit. Et maris rubri transitum eiusdem aque
significationem habuisse, D. Paulus ad^b Corinthios
scribens exposuit. Vt interim omittamus tū^c Na-
man Syri abluionem, tum d probatica piscina ad mi-
rabilem vim, & alia id genus^e multa, in quibus hu-
ius mysterij symbolum inesse facile apparet. De prædi-
cationibus autem dubitare nemo potest, quin^f aqua
illa, ad quas tam liberaliter Isaias Prophetam omnes
sufficientes inuitat, vel quas è templo egrediētes & Eze-
chiel in spiritu vidit, tum præterea fons ille, quem do-
mum David habitantibus Hierusalem paratum in
abluionem peccatoris & menstruat^h Zacharias
prænuñciauit, ad salutarem baptismi aquam indi-
candam atque exprimendam pertineant.

Quantum vero baptismi natura & virtuti con-
sentaneum fuerit, vt eius propria materia aqua in-
stitueretur, pluribus quidem rationibus D. ⁱ Hiero. 1 AquaBap-
ad Oceanum scribens demonstrauit. Sed quod ad-
hunc locum attinet. Pastores docere in primis pote-
runt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine vlla
exceptione ad consequendam vitam necessarium
erat idcirco aquæ materiam, quæ nunquam nõ præ-
sto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxi-
me idoneam fuisse. Deinde aqua effectum baptismi
maxime significat. Vt enim aqua sordes abluit, ita
etiam baptismi vim atque efficientiam, quo pecca-
torum macula eluuntur, optime demonstrant. Acce-
dit

a 1. Pet. 3.

b 1. Cor.
10.

c 4. Reg. 5.

d Ioan. 5.

e Hier. ad

Oceanum

epist. 83.

f Esa. 55.

g Ezech. 47

h Zach. 13

1 AquaBap-
tismi mate-
ria cur insti-
tuta sit.S. Hier. epist.
83.

Prima ratio

Secunda.

Tertia.

Tertia.

dit illud quod quemadmodum aqua refrigerat corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

Illud vero animaduertendum est, quamuis aqua simplex, quæ nihil aliud admistum habet, materia apta sit ad hoc sacramentum conficiendum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, ta-

a Dion. A- men ex^a Apostolorum traditione semper in catholi-
reo. Ecclef. ca Ecclesia obseruatum esse, ut cum solennibus cere-
Hierar. c. 2. monijs baptismus conficitur, sacrum^b etiam chris-
Cyp. lib. 1. ma addatur, quo baptismi effectum magis declara-
ep. 12. Ba- ri perspicuum est. Docendus quoque erit populus, et-
sil. de Spir. san. ca. 27. si aliquando incertum esse potest, utrum hæc an illa
Amb. lib. 1. vera aqua sit, qualem sacramenti perfectio requirat
de sacra. ca. hoc tamen pro certo habendum esse, nunquā ex alia
5. & de ijs: materia quam ex aquæ naturalis liquore baptismi
qui myst. ini sacramentum vlla ratione confici posse.

b Dion. ca. 2. Eccle. hierar.

Quam sit ne-
cessaria for-
ma baptis-
mi cognito

Sed duarum partium ex quibus baptismus con-
stare debet, postquam altera hoc est, materia, di-
ligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadē
diligentia formā etiam tradere, quæ est altera eius
pars maxime necessaria. In huius autem sacramenti
explicatione, eo maiori cura & studio elaborandum
putabunt, quod tam sancti mysterij notitia non solū
sua sponte fideles vehementer delectare potest, quod
quidē in omni diuinarū rerū sciētia cōmuniter ene-
nit, verum etiā ad vsus fere quotidianos summo opere
expetēda est. Cū enim sæpe incidat tēpora, quēadmo-
dum

dum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sapissime à mulierculis baptismū ministrari oporteat: ita sit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent cognita & perspecta esse debeant. Quare dilucidis & apertis verbis, quæ facile percipi ab omnibus possint Pastores docebunt, hanc esse perfectam & ab solutam baptismi formam. Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Ita enim à Dño & saluatore nostro traditum est, cum Apostolis apud Matth. præcepit: ^a Euntes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Ex illo autē verbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius sacramenti formā actionē ministri exprimendā esse qđ quidem sit, cum dicitur. Ego te baptizo. Ac quoniā præter ministros, tū illius personam, qui baptizatur tū principalem causam, quæ baptismū efficit, significare oportebat: idcirco illud pronomē, TE, & distincta diuinarum personarum nomina addūtur, ut ab soluta sacramenti forma ijs verbis concludatur, quæ modo exposita sunt. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Neque enim sola filij persona, de quo à Ioāne scribitur: ^b Hic est, qui baptizat: sed simul oēs S. Trinitatis persone ad baptismi sacramentū operantur. Quod autē. In nomine, non in nominibus, dictum est, hoc plane declarat vnā Trinitatis naturam & diuinitatem. Etenim hoc

Baptismi
forma quæ-
sit.

^a Matt. 28.

^b Ioan. 1.

loco, nomen, ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, virtutem & potestatem, quæ vna & eadem est in tribus personis, significat. Sed in hac forma quam integram & perfectam esse ostendimus obseruandū est, quadam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, sacramentum confici non potest: quædam vero non ita necessaria, vt, si desint, sacramenti ratio non constet, cuiusmodi est vox illa, Ego: cuius vis in verbo Baptizo continetur: imo vero in Ecclesijs Græcorum, variata dicendi ratione, prætermitti consuevit: propterea, quod nullam fieri oportere ministri mentionem iudicarunt: ex quo factum est, vt in baptismo hac forma passim vtantur: Baptizetur seruus Christi in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, à quibus tamen perfecte sacramentum ministrari, ex^a Concilij Florentini sententia, & de finitione apparet: cum ijs verbis satis explicetur id, quod ad baptismi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur.

a Cōc. Flo.
in doct. de
sacram.

De baptis.
in nomine
Iesu.

b Act. 1.8.
10. & 19.

Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum b Apostoli in nomine tantum Domini Iesu Christi baptizarent: id quidem Spiritus sancti asslatur eos fecisse exploratum nobis esse debet: vt initio nascentis Ecclesie, Iesu Christi nomine prædicatio illustrior fioret, diuinæque & immensæ eius potestatis magis celebraretur. Deinde vero rem penitus introspicientes, facile intelligimus, nullam earum partiū in ea forma desiderari, quæ ab ipso Salueatore præscripta

scripta sunt, qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam patris personam, à quo vnctus, & Spiritū sanctum, quo vnctus est significat. Quamquam dubium fortasse videri potest, an huiusmodi forma Apostoli aliquem baptizauerint, si a Amb. & b Basilij, sanctissimorum, & grauissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, vt dixerint, ijs verbis significari baptismum non qui à Ioanne, sed qui à Christo Domino traditus esset, tametsi à communi & vsitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in Epistola ad Galatas vsus videtur, cum inquit ^c Quicumq; in Christo baptizati estis: Christum induistis: vt significaret, in fide Christi, nec alia tamē forma, quā idem Saluator & Dñs noster seruandā præceperat, baptizatos esse.

Haecenus igitur de materia & forma, quæ ad baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam vero in hoc sacramento cōficiendo legitima etiam ablutionis rationem seruari oportet: idcirco eius quoque partis doctrina à Pastoribus tradenda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesie more & consuetudine receptum esse, vt baptismus vno aliquo ex tribus modis confici posset. Nam qui hoc sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur.

a S. Ambr. lib. 1. de Spiritu sancto. cap. 3.
b S. Basil. de Spiritu sancto. c. 12.

c Galat. 3.

Immersioe an sit opus, an vero sufficiat ablutio vel adspersione.

Ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismū vere perfici credendum est. Aqua enim in baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionē, quā efficit quare baptismus ab ^a Apostolo lauacrum appellatus est. Ablutio autem nō magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu à primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus: quam vel aque effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel adspersione quemadmodum à Petro factū esse colligitur, ^b cum vno die tria millia hominū ad fidei veritatem traduxit & baptizauit. * Vtrū vero vnica, an trina ablutio fiat nihil referre existimā dum est: Vtrouis enim modo & antea in Ecclesia baptismum vere confectum esse, & nunc confici posse, ex Diui Gregorij magni epistola, ad ^c Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, quem vnusquisque in sua Ecclesia seruari animaduertit: Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnestum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum: simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem verba sacramēti, que formam continent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse.

Baptismus
à quo Instituitur.

His expositis, conueniet præterea docere, & in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, à Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt

^a Ephe. 5
Tit. 3.

^b Acto. 8.

[†] An trina ablutione sit opus.

^c B. Grego.
ll. a. epl. 41.

cebunt: explicabuntq; duo diuersa tempora baptis-
mi notanda esse: alterum cum Saluator eum insti-
tuit, alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est.
Ac, quod ad primum attinet, tunc à domino hoc sa-
cramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à
Ioanne ^a baptizatus sanctificandi virtutē aquae tri-
buit. Testantur enim sancti, ^b Gregorius Nazanze-
nus, & ^c Au eo tempore aqua vim generandi, in spi-
ritualem scilicet vitam, datam esse. Et alio loco ita
scriptum reliquit: ^d Ex quo Christus in aqua mergi-
tur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: ^e Ba-
ptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu
munde carnis aquas mundans, vt vim abluendi ha-
beant. Aqua ad eam rem illud maximo argumento
esse potuit: quod tunc sanctissima Trinitas, in cuius
nomine baptismus conficitur, numē suum præsens de-
clarauit. ^f Vox enim patris audita est: filij persona
aderat: & Spiritus sanctus in columbae specie descen-
dit, præterea cali aperti sunt, quo nobis iam per ba-
ptismum licet adscendere. Quod si quis scire cupiat,
quanam ratione tanta & tam diuina virtus à Do-
mino aquis tributa sit, id quidem humanam intelli-
gentiam superat. Hoc vero satis percipi à nobis po-
test, baptismo à Domino suscepto, sanctissimi & pu-
rissimi eius corporis tactu aquam ad baptismi salu-
tarem vsum consecratam esse, ita tamen, vt hoc sa-
cramentum, & si ante passionem institutum fuerit,
à passione tamen, quæ omnium Christi actionum
tanquam

Baptismus
quando in-
stitutus.

a Mat. 3.

b B. Greg.

Naz. oratio

ne in natalē

Saluatoris

circā finem

c Aug. ser.

29. de tēp.

d Ser. 36.

de tempore

e Ser. 37.

de temp.

f Matt. 3.

Marc. 1.

Luc. 3.

Lex de bap-
 tismo susci-
 piendo: quā
 do lata est.

a Mar. 16.
 Matt. 28.

b 1. Pet. 1.

c Ephes. 5.

d Ioan. 3.

tanquam finis erat, vim & efficientiam duxisse, cre-
 dendum sit. Sed de altero etiam, quo scilicet tempo-
 re lex de baptismo lata fuerit, nullus dubitandi lo-
 cus relinquitur: nam inter sacros scriptores cōuenit,
 post Domini resurrectionem, cum Apostolis præce-
 pit: ^a Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos
 in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: ex eo tē-
 pore omnes homines qui salutem eternam consecu-
 turi erāt, lege de baptismo teneri cōpisse. Quod qui-
 dem ex Apostolorum Principis auctoritate colligi-
 tur: cum inquit, ^b Regenerauit nos in spem viuā per
 resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Idemq; ex
 illo Pauli loco: ^c Seipsum tradidit pro ea, vt illā san-
 ctificaret, (cum de Ecclesia loqueretur) mundans eā
 lauacro aquæ in verbo: licet cognoscere. Vterq; enim
 baptismi obligationem ad tempus, quod mortem Do-
 mini consecutum est, videtur retulisse, vt dubitan-
 dum nullo modo sit, verba etiam illa Saluatoris: ^d
 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non po-
 test introire in regnum Dei: id ipsum tempus spectas-
 se, quod post passionem futurum erat.

Ex ijs igitur, si accurate à Pastoribus tracten-
 tur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam
 in hoc sacramento dignitatem agnoscant, ac sum-
 ma animi pietate venerentur: præsertim vero cum
 cogitarint, præclara illa & amplissima munera,
 quæ, cum Christus Dominus baptizaretur, miracu-
 lorū significationibus declarata sunt, singulis, cum
 baptizan-

baptizantur, intima Spiritus sancti virtute donari atq; impertiri. Vt enim, si quemadmodum^a Elisei a 4. Reg. 6 puero contigit, nobis oculi ita operiretur, vt celestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem diuina baptismi mysteria in maximam admirationē non traducerent: cur idē etiam euenturum non existimemus, cum à Pastoribus huius sacramenti diuitie ita expositae fuerint, vt eas fideles si non corporis oculis, at mentis acie, fidei splendore illuminatae, contemplari queant?

Iam vero, à quibus ministris hoc sacramentum conficiatur, non vtiliter modo, sed necessario tradendum videtur: tum vt ij, quibus præcipue hoc munus commissum est, illud sancte & religiose curare studeant: tum, vt ne quis, tanquam fines suos egressus, in alienam possessionem intempestiue ingrediatur, vel superbe irrumpat: eum in^b omnibus b 1. Cor. 4 ordinem seruandum esse Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinē: ac in primo quidem^c Episcopus & sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, vt iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. His enim in Apostolis præceptum est à Domino. d Euntes baptizate: quamuis Episcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deferere cogerentur, baptismi ministeriū sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod vero sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita vt præsentē etiam Episcopo ministra-

Qui proprii
ministri ba
ptismi.

c Isidor. li.
2. de offic.
ecclē. c. 24.
Hilarius in
psalm. 77.
Amb. in. c.
4. ad Ephes.
d Mat. 28.

re baptismum possint, ex doctrina Patrum, & vsu
Ecclesie constat. Nam cum ad Eucharistiam conse-
crandam instituti sint, ^a quæ est pacis & unitatis sa-
cramentum: consentaneum fuit, potestatem ijs dari
omnia illa administrandi, per quæ necessario huius
pacis & unitatis quilibet particeps fieri posset. Quod
si aliquando Patres sacerdotibus, sine Episcopi venia
baptizandi ins permissum non esse dixerunt, id de eo
baptismo, qui certis anni diebus solenni ceremonia
administrari consueuerat, intelligendum videtur. Se-
cundum ministrorum locum obtinent Diaconi qui-
bus, sine Episcopi aut sacerdotis concessu, non licere
hoc sacramentum administrare, plurima sanctorum
Patrum decreta testantur. Extremus ordo illorum
est, qui cogente necessitate, sine solennibus ceremo-
nijs baptizare possunt: quo in numero sunt omnes,
& de co'sec. dist. 4. In ne-
cessitate. illi sectam profiteantur. Nam & ^d Iudeis quoque,
infidelibus, & ^e hereticis, cum necessitas cogit, hoc
munus permissum est, si tamen id efficere proposuerit
eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administra-
tionis genere efficit. Hac autem cum multa veterum
Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt tum
vero à sacra & Tridentina Synodo anathema in eos
sanctum est, qui dicere audeant, baptismum, qui
etiam datur ab hereticis in nomine patris, & filij,
& Spiritus sancti, cum intentione faciendi, quod
facit Ecclesia, non esse verum baptismum. In quo
pro

profecto summam Domini nostri bonitatem & sapientiam licet admirari. Nam cum hoc sacramentum necessario ab omnibus percipiendum sit, quem admodum aquam eius materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest: sic etiam neminē ab eius administratione excludi voluit: quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solēnes ceremonias adhibere non quidem quod ritus, aut ceremonie plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quam sacramentum habeant. Neque vero hoc munus ita omnibus promiscue permissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maxime deceat: mulier enim si mares adsint, laicus itē presente clerico, tum clericus coram sacerdote, baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quanquam obstetrices, quae baptizare consueverunt, improbanda non sunt, si interdum presente aliquo viro, qui huius sacramenti consuevendi minime peritus sit, quod alias viri magis proprium officium videretur, ipse exequantur.

Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratum est, baptismū cōficiūt, aliud etiā ministro rū genus, qui ad sacrā & salutarem ablationē celebrandā ex vetustissima catholica Ecclesie cōsuetudine adhiberi solēt nūc patrini, olim susceptores sponsores, seu fideiussōres, cōmuni vocabulo, à vetū diuinā a scriptoribus vocabātur. De quorum munere, quoniā ad oēs fere laicos p̄tinēt, accurate à pastorib⁹

De patrins
baptizando
rum.

a S. Dion.
Arcop. in ec
cle. hierar.
c. 7.

agen-

agendum erit, vt fideles intelligant, quæ potissimum
ad illud recte perficiendum necessaria sint. In primis
vero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad ba-
ptismum præter sacramenti ministros, patrini etiã
adhibeãtur & susceptores adiungerentur. Quod quidẽ optimo
iure factũ esse omnibus videbitur, si meminerint, ba-
ptismũ esse spirituale regenerationẽ, per quam filij
Dei nascimur. De ea enim ita loquitur D. Petrus^a
a 1. Pet. 3. Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo
lac cõcupiscite. Vt igitur, post quã aliquis in hanc lu-
cem editus est, nutrice & pedagogo indiget, quorũ
ope atque opera educetur, ac doctrina & bonis arti-
bus erudiatur: ita etiam necesse est, vt qui ex baptis-
mi fonte vitã spirituale viuere incipiunt, alicuius fi-
dei & prudẽtiã committantur, à quo Christiana re-
ligionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis ra-
tionem institui possint, atq; ita paulatim in Christo
adolescere, donec tãdem viri perfecti, iuuante Dño
euadãt: cum præsertim Pastoribus, qui publicæ Para-
chiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis
non supersit, vt priuatam illam curam p̃heros in fi-
de erudiendi suscipere possint. Huius autem vetustis-
simæ consuetudinis præclarum testimonium à Diuo
b Diony. c. Dionysio habemus, cum inquit: b Diuinis nostris du-
cibus (sic enim Apostolos vocat) in mentem venit, &
vlt. Ecclẽ. visum est suscipere infantes, secundum istum san-
Hierarc. ctum modum, quod naturales parentes pueri cum
cuidam docto in diuinis, veluti pedagogo, tra-
derent

derent, sub quo, sicut sub diuino patre & saluationis sancta susceptore reliquum vite puer degeret. Eandem vero sententiam confirmat a Higinij auctoritas. † Quamobrem sapientissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat, cum baptizato: sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum eis veris parentibus affinitate deuinciatur ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniiri non possint, atq; inita dirimantur, Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. Etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videantur. Hoc igitur vniuersi susceprores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in ijs quæ ad Christianæ vitæ institutio- nem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solenni cæremonia sponponderunt. Audiamus quid ea de re S. Dionysius scribat, verba sponsoris exprimens: Spondeo puerum inducturum, cum ad sacræ intelligentiæ venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenūciat cōtrarijs omnino, profiteatur peragatq; diuina, quæ pollicetur. Item D. Augusti. Vos inquit, ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in baptismo suscepistis moneo, ut cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte susci-

a Higinij
pp. de conf.
di. 4. c. in ca
the.
† De affini-
tate, quæ in
baptis. con-
trahitur.

Patrinorū
officiū.

Diony. loco
supra citato

August. ser.
163. & 215
de temp. &
de conse. di
stin. 4. c. vos
ante omnia

N pere

pere ac profecto decet maxime eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequendo nunquam defatigari: & qui se alterius pedagogum & custodem professus est, minime pati illum esse desertum, quem semel in fidem & clientelam suam recepit, do-

Filijs spirit-
ualibus, quæ
sint traden-
da.

Quæ autem filijs spiritualibus tradenda sint paucis
Diuus Augustinus comprehendit, cum de hoc ipso suscep-
torum officio loqueretur: inquit enim: Debent
eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiã dili-
gant, charitatem teneant, & ante omnia Symboli
& orationem Dominicam eos doceant: Decalogum
etiam, & quæ sunt prima Christianæ religionis ru-
dimenta. Quæ cum ita se habeant, facile intelligi-
mus cuiusnam hominum generi sanctæ huius tutela
administratio committenda non sit, nimirum ijs,

Ad patrilo-
rum officiũ
qui homi-
nes admittẽ
di nõ sint.

qui eam gerere aut fideliter noliunt aut sedulo & ac-
curate non queant. Quo circa, præter naturales pa-
rentes, quibus non licet eã curationẽ suscipere (vt ex
eo magis appareat, quantũ hec spiritualis educatio
à carnali distet) heretici in primis, Iudæi, infideles

a Cõc. Tril.
Sess. 24. ca.
2. reforma.
matrimo.

ab hoc munere omnino prohibendi sunt, vt qui in
ea cogitatione & cura semper versentur, vt fidei ve-
ritatem mendacijs obsecurent atque omnem Chri-
stianam pietatem evertant.

Plures quoque ne baptizatum de baptismo sus-
cipiant, sed vt tantum siue vir, siue mulier, vel ad
summum vnus & vna, à Tridentino Concilio statu-

tum est, tum quia discipline, atque institutionis or-
do à multitudine magistrorum perturbari poterat:
tum quia providere oportebat, ne inter plures eius-
modi affinitates coniungerentur, quæ impedirent,
quo minus legitimo matrimonij vinculo omnium in-
ter homines societas latius diffunderetur.

† Sed cum ceterarum rerum cognitio: quæ ha-
tenuis expositæ sunt, fidelibus utilisissima habenda sit:
tum vero nihil magis necessarium videri potest, quàm
ut doceantur, a omnibus hominibus baptismi legem
à Domino præscriptam esse, ita, ut nisi per baptismi
gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam
& interitum à parentibus, siue illi fideles, siue infi-
deles sint, procreentur. Igitur sæpius à Pastoribus ex-
plicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: b
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non po-
test introire in regnum Dei.

† Quam legem non solum de ijs, qui adulta
etate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelli-
gendam esse, id què ab c Apostolica traditione Ec-
clesiam accepisse, communis Patrum sententia &
authoritas confirmat. † Præterea, credendum est, no-
uisse Christum Dominum baptismi sacramentum,
& gratiam pueris denegari, de quibus dicebat d
Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me ve-
nire: talium enim est regnum celorum, quos amplexa-
batur, super quos manus imponebat, quos benedi-
cebat. Deinde cum legimus totam aliquam familiam à

† Quam ne-
cessaria ba-
pti. suscep-
tio tam adul-
tis, quam in-
fantibus.

a Cóc. Trif.
ses. 7. can. 5.
de baptis. &
ses. 1. can. 3.
& 4.

b Ioan. 3.

† Primū ar-
gumentum
pro baptis-
mum infantum.

c Dion. ca.
vlt. ecclesi.
Hierarch.

Clémens li. 6.

cōstit. Apo.
ca. 15. Aug.

li. 40. de Ge.

ad lit. ca. 33

li. 1. de pec.

mer. c. 16.

† Secundum.

d Mar. 19.

Mar. 10.

Ber. ep. 140.

ad Helde-

phon.

† Tertium.

a 1. Cor. 1. Paulo^a baptizatam esse, satis apparet, pueros etiā,
 Actor. 16. qui in illorum numero erant, saluari fonte ablutos
 esse. Deinde^b circuncisio, quæ figura fuit baptismi
 † Quartum. eum morem maxime commendat. Pueros enim^c
 b Genes. 21 octauo die circuncidi solitos, nemo est, qui ignoret.
 c Leuit. 12. Ac quibus circūcisio^d manu facta in expoliatione
 † Quintum. corporis carnis proderat, ysdem baptismum, qui est
 d Rom. 5. circuncisio Christi non manu facta, prodesse perspi-
 cō. Mileti. cuum est. Postremo, vt Apostolus docet:^e Si vnus de
 can. 2. Tri. lecto mors regnauit per vnum, multo magis abun-
 sel. 5. cano- dantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipien-
 ne. 4. Chry. tes, in vitam regnabunt per vnum Iesum Christum.
 homl. de A- Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine no-
 dam & Eva xam contraxerint: multo magis per Christum Dñm
 Cypr. lib. 3. possunt gratiā & iustitiā consequi, vt regnent in
 epist. 8. Au. ferm. 14. de ver. Apof. vitam: quod quidē sine baptismo fieri nullo modo po-
 epl. 18. In test. Quare docebunt Pastores, infantes omnino ba-
 enchl. c. 52. ptizandos, & deinde paulatim teneram etatē Chri-
 & 64. li. 1. stianæ religionis præceptis ad verā pietatē informan-
 de peccat. dū esse. Nā, vt à Sapiēte præclare dictum est:^f Ado-
 mer. ca. 9. & lescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non
 23. li. 3. c. 4. recedat ab ea. † Neque enim dubitare licet, quin
 Ber. epl. 77. fidei sacramenta, cum abluuntur, accipiant: non
 f Paul. 22. quia mentis suæ assensione credant: sed quia paren-
 Paruu. an fi tum fide si parentes fideles fuerint: sin minus, fide
 dē habeant Ber. ser. 66. (vt Diui Augustini & verbis loquamur) vniuersa
 in ca. & epl. 77. Au. ser. societas
 14. de verb. Apof. lib. 1. de pecc. mer. cap. 19. Tri. can. 13. de ba-
 ptismo.

societatis sanctorum maniantur. Etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placeat ut offerantur, & quorum charitate ad communionem sancti Spiritus adiunguntur.

Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, quam primum id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos, & solennibus ceremonijs baptizandos curent. Nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparanda ratio nisi eis baptismus præbeatur, relictæ sit: facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam necessitas postulet, carere patiantur: cum præsertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pænæ vitæ pericula illis impendant.

Diuerfam vero rationem in ijs seruandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ cōsuetudo declarat. Nam Christiana quidē fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt. Quod si ad Dominum Deum conuertantur: tum vero monere oportet, ne ultra tempus, ab ecclesiâ præscriptum baptismi sacramentum differant. Nam cum scriptum sit: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi sunt; perfectam conuersionem in noua per Baptismum generatione positam esse: præterea, quo serius ad baptismum

a D. Aug.
epist. 23. ad
Bonifaciū.

Infantū baptismus cur
nō differen
dus.

b Aug. ut su
pra. cum re
liquis.

Adulti non
statim bap
tizandi, sed
nec ipsi ni
mīū differen
re debēt ba
ptismi susce
ptionem.
Ecclesi. 5.

risimum veniunt, eo diutius sibi cavendum esse ceterorum, sacramentorum usu & gratia, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea sine baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu privari, quem ex baptismo percipimus. Siquidem non solum omnium scelerum quae antea admissa sunt maculam & sordes baptismi aqua prorsus eluit ac tollit, sed divina gratia nos ornat, cuius ope & auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, iustitiamque & innocentiam tueri: quae in re summam Christianae vitae constare facile omnes intelligunt. Sed quamvis haec ita sint, non consuevit tamen Ecclesia baptismi sacramentum huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit.

a Ambros. *in ora. de obitu Valentin. Aug. II. 4. de Bapt. conf. Doct. nat. c. 22. Bern. epist. 77. Cō. Tril. scilicet. 6. can. 4. li. 3. Decretalium tit. de Bapt. & eius eff. c. 3. & 4. b* Concil.
 Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem peris imminere supra dictum est, coniunctum habet, cum illis, qui rationis usu praediti sunt baptismi suscipiendi propositum atque consilium, & male actae vitae poenitentia, satis futura sit ad gratiam & iustitiam, si repetitus aliquis casus impediat, quo minus saluari aqua ablui possint, Contra vero haec dilatio aliquas videtur utilitates asserre. Primum enim, quoniam niam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc sacramentum ficto & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur cuius rei causa in antiquis Concilijs decretum legimus, ut ^b qui ex Iudeis ad fidem catholicam veniunt, ante quam baptis-

baptismus illis administretur, aliquot menses inter catholicos essent. deinde, in fidei doctrina, quæ profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ & Pentecostes diebus solenni cæremonia baptismum suscipiant. Sed interdum tamen baptismi tempus iuste aliqua, & necessaria de causa differendum non est, veluti si vitæ periculum instare videatur, ac præsertim si illi abluendi sint, qui iam fidei mysteria plene perceperint. Quod quidē^a Philippum, & b Apostolorum Principem fecisse satis constat, cum alter Candacis reginæ Eunuchū alter Cornelium, nulla interposita mora, sed statim, ut se fidē amplecti professi sunt baptizavit. Docendum præterea & populo explicandum erit, quomodo affecti esse debent qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint propositumque illis sit, baptismum suscipere. Nam cum unusquisque in baptismo peccato moriatur, & nonā vitæ rationē & disciplinā suscipiat, æquū est, nō invito cuiquā, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libetī animo, accipiūt, baptismū præberi. Quare ex sancta traditione semper servatū animadvertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari. Nec vero in pueris quoque, infantibus eā volūtate decesse existimandum est, cū ecclesiæ volūtas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit. Præterea amentes &

Agathæ. canon. 14. & de conf. dist. 4. c. Inde quorum.

a Act. 8.
b & 10.

In baptizādo quid pri mum requiritur.

furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi voluntatem habeant, nisi vita periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in vita discrimine versantur, si antequam furere inciperent, eius voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt sin minus, à baptismi administratione abstinendum est, Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate nunquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide ecclesie non secus ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse Ecclesie auctoritas & consuetudo satis declarant. Verum præter baptismi voluntatem fides ea etiam ratione, quæ de voluntate dictum est, ad consequendam sacramenti gratiam maxime necessaria est. Etenim Dominus & Salvator noster docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde, ut quolibet admissorum scelerum, & male actæ vitæ poeniteat, atque ut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuatur, opus est. Aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. Nihil enim baptismi gratiæ & virtuti adeo repugnat, quam eorum mens & consilium, qui nullum unquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo coniungamur, plane constat, merito à sacra ablutione rejiciendum esse, cui in vitis & peccatis perseverare propositum est.

Marc. 16.

est: præsertim vero, quia nihil eorum, quæ ad Christum & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: in enimque baptismum, si iustitiæ & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligemus, qui secundum^a carnem ambulare, non secundum spiritum cogitat: et si, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur. si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magna illi hominum multitudini, qui (ut ait scriptura) compuncti corde, ab eo, & à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esset, quasiuerant: ita respondit: ^b Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. Et alio loco: ^c Pœnite mini, inquit, & cōuertimini, ut deleantur peccata vestra. Item Beatus ^d Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes.

a Rom. 8.

b Actor. 2.

c Acto. 3.

d Rom. 6.

Hæc vero si fideles sæpe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & diuinum baptismi beneficium sola sua misericordia adductus tribuit: deinde, cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse, debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere or-

nari sunt: illud etiā in primis à Christiano homine
requiri facile intelligēt, vt quotidie iā sancte & re-
ligiose traducere vitā studeant, perinde ac si ea ipsa
die baptismi sacramentū & gratiā cōsecuti essent.
Quamquā ad inflāmmandos veræ pietatis studio ani-
mos nihil magis proficiet, quā si Pastores accurata
oratiōe explicauerint quinuā sunt baptismi effectus.

De his igitur quoniam sæpe agendum est, vt fide-

De primo
effectu bap-
tismi, remis-
sione, scili-
cet, omniū
peccatorū.

a Aug. In en-
chir. c. 64. li-
1. cont. duas
epi. Pelag.
c. 13. & lib.
3. c. 3.

b Eze. 36.
c 1. Cor. 6.
Chrys. 2. ho-
mi. ad bap-
tizādos & ad
Neophylos.

d D. Aug. li-
1. de pecca-
merit. & re-
mis. c. 15.

les magis perspiciant se in altissimo dignitatis gra-
du positos esse nec se ab eo deici vllis aduersarij infi-
dijs, vel impetu, vllō vāquam tempore patiātur hoc
primum tradere oportet, a peccatum, siue à primis
parentibus origine contractum, siue à nobis ipsis cō-
missum, quamuis etiā adeo nefarium sit, vt ne co-
gitari quidem posse videatur, admirabili huius sa-
cramenti virtute remitti & condonari. Id vero mul-
to ante ab Ezechiele prænunciatum est, per quem
Dominus Deus ita loquitur: b Effundam super vos
aquam mundam, & mundabimini ab omnibus in-
quinamentis vestris. Et c Apostolus ad Corinthios,
post longam peccatorum enumerationem, subiecit:
Et hec quidem fuistis, sed abluti estis, sed san-
ctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuo à
sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sen-
tus enim d Augustinus in libro, quem de baptismo
paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante
carne tantum contrahitur peccatum originale: re-
generante autem spiritu, non solum originale, sed

sed etiam voluntariorum peccatorum sit remissio. Et S. Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptismo condonata sunt crimina, Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem sacra etiam^b Tridentina Synodus idem declaravit, cum anathema in eos decrevit, qui aliter sentire auderent, qui ne assensuere non dubitarent, quamvis peccata in baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli aut radicibus euelli, sed quodammodo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namq; (ut eiusdem sanctæ Synodi^c verbis utamur) in rematis nihil odit Deus: quia nihil^d damnationis est his, qui vere cōfessuli sunt cum Christo per baptismum in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed^e veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundum Deum creatus est, induentes innocentes immaculati, puri innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt.

† Ac fateri quidē oportet sicut eodem loco ipsius Synodi auctoritate decretum est, in baptizatis concupiscentiam vel fœnitē remanere: sed illa vere peccati rationem non habet. Nam ex Diui quoque^f Augustini sententia, in paruulis baptizatis concupiscentiæ reatus absoluitur, ad agonem relinquitur. Atque idem alibi testatur^g Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur sed infirmitas manet Cōcupiscentia enim, quæ ex peccato est, nihil aliud est nisi animi appetitio, natura sua rationi repugnans,

B. Hier. 83.
ep. ad Oceanum.

b Trid. Synod. sess. ca. 5

c Ibidem.
d Roma. 8
& 6.

e Ephes. 4.
Coloss. 3.

† Concupiscentia in renatis non est proprie peccatum.

f D. Aug. li. 2. de pecc. mer. & remiss. c. 4.

g Et lib. 3. cont. 2. epi. Pela. cap. 3. Idem lib. 1. de nup. & concu. c. 25 Ber. de concu. na Domi.

qui

qui tamē motus si volūtatī consensum, aut negligē-
tiā cōiunctā nō habeat, à vera peccati natura longe

Roma. 7.

abest, Ac cū D. Paulus inquit: ^a Cōcupiscētiā ne-
sciebam, nisi lex diceret: Non concupisces: ex his ver-
bis, non ipsam concupiscendi vim, sed voluntatis vi-
tium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit D.

b D. Greg.

li. 9. epi. 39.

Grego. ita scribens. ^b Si quī sunt qui dicant peccata
in baptismo superficie tenus dimitti, quid est hac pra-
dicatione infidelius? cum per fidē sacramētū anima
à peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhareat. At-
que ad eam rem demonstrandam Saluatoris nostri

c Ioan. 13.

testimonio utitur, cum apud sanctum Ioānem ait: ^c
Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est
mundus totus. Quod si cui expressam huius rei figu-
ram & imaginem libet intueri proponat sibi ad con-

d 4. Reg. 5

templandum ^d Naaman Syri leprosi hīstoriā, qui
cum septies Iordanis aqua se ablūisset, testante scri-
ptura, ita à lepra mūdatus est, ut eius caro, caro pue-
ri videretur. Quare baptismi proprius affectus est,
peccatorum omnium, siue originis vitio, siue nostra
culpa contracta sint, remissio: cuius rei causa à Do-
mino & Salvatore nostro institutum esse clarissi-
mis verbis Apostolorum princeps (ut alia testimonia

e Acto. 2.

Per baptis.
non solum
præcedētia
peccata, sed

omittamus) explicauit, cum inquit: ^e Pœnitentiā
agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomi-
ne Iesu Christi in remissionem peccatorum.

† Iam vero in baptismo non solum peccata re-
mittuntur, sed peccatorum etiā, & scelerum pœ-
ne

na omnes à Deo benigne cōdonātur. Nam et si omni- illorum etiā
 bus sacramētis hoc cōmune est, vt per illa virtus pas- pœnas re-
 sionis Christi Dñi cōmunicetur: de solo tamē baptis- mīti.
 mo dictum est ab ^a Apostolo, nos per ipsum Christo a Rom. 6.
 cōmori, & cōsepeliri. Ex quo sancta Ecclesia semper
 intellexit, sine maxima sacramenti iniuria fieri nō
 posse, vt ei, qui baptismo expiandus sit, eiusmodi pie-
 tatis officia, quæ vsitato nomine sancti Patres opera Colos. 2.
 satisfactionis vocarunt, ^b imponantur. Nec vero, b Cōc. Flo.
 quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesiæ consuetudi-
 ni aduersantur: quæ olim ^c Iudæis, cum baptizaren- c Greg. li. 7
 tur precipiebat, vt quadraginta cōtinuos dies ieiuna regist. epif.
 rent. Neque illud institutū ad satisfactionē pertine- 24. in dict.
 bat: sed qui baptismū percepissent, ea oratione admo-
 nebātur, vt sacramēti dignitatē venerantes, ieiunijs
 & orationibus aliquādiu sine intermissione operam
 darent. Sed quanquam in baptismo pœnas pecca-
 torum condonari exploratum esse debet: ab eo ta-
 men pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob gra-
 ue aliquod scelus persoluenda sunt, nemo liberatur,
 ita vt, qui morte dignus sit, per baptismum à pœna
 quæ legibus constituta est, eripiat. Tametsi vehe-
 menter laudanda esset eorum Principum religio &
 pietas, qui eam quoque animaduersionem, vt Dei
 gloria in suis sacramentis illustrior fieret fontibus
 remitterent ac condonarēt. Efficit præterea baptis-
 mus post huius vitæ curriculum, pœnarum omnium
 quæ originale peccatum consequuntur, liberationem
 siquidem

Baptismus
 post hanc vi-
 tam liberat
 à pœnis pur-
 gatorij.

Roma. 6.

siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei commorimur. Si enim ut inquit Apostolus, cōplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Cur non re-
stituatur sta-
tus naturæ
integræ.

Quod si querat aliquis, cur statim post baptis-
mum in hac etiā mortali vita his incōmodis non ca-
reamus, atq; ad perfectum illū vitæ gradum, in quo
Adam primus humani generis parens ante peccatū
collocatus fuerat, sacre ablutionis virtute non trās-
feramur? Id quidē duabus potissimū de causis factū
esse, respondebitur. Quarū prima est, quod nobis, qui
per baptismū Christi corpori cōiuncti atq; eius mē-
bra effecti sumus plus aliquid dignitatis tribuēdum
non erat, quam ipsi capiti nostro tributū esset. Cum
igitur Christus Dominus etsi ab initio ortus sui gra-
tiæ & veritatis plenitudinem habuit, tamen huma-
ne naturæ fragilitatem quam suscepit, non ante de-
posuit, quā passionis tormēta & mortem pertulit, ac
deinde ad immortalis vitæ gloriam resurrexit: quis
mireretur cum videat fideles, qui iam per baptismum
celestis iustitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamē ca-
duco & fragili corpore vestiri, ut postquam multis la-
boribus pro Christo perfuncti, & morte obita denuo
ad vitam renocati fuerint, tandem digni sint, qui
cum Christo cōsēpiterno persuantur? Altera
vero causa, cur in nobis post baptismum infirmi-
tas corporis morbus, dolorum sensus concupiscen-
tia

Prima cau-
sa.

Secūda cau-
sa.

tie motus relinquatur, illa est, ut scilicet tanquam
segetem & materiam virtutis habeamus, ex qua
deinde vberiore gloria fructum, atque ampliora
præmia consequeremur. Nam cum patienti animo
vitæ incommoda omnia toleramus: prauasque ani-
mi nostri affectiones sub rationis imperium diuinæ
ope subicimus, certæ spe uitæ debemus fore, ut sic cum
^a Apostolo bonum certamen certauerimus, cursum
consummauerimus, fidē seruauerimus reposita quo-
que iustitiæ coronam reddat nobis Dñs in illa die iu-
stus iudex. Sic vero etiā cum filiis Israel videtur Do-
minus egisse: quos et si ab ^b Aegyptiorum seruitute,
Pharaone, atque eius exercitu in mare demerso libe-
rauit, tamen non statim in beatam illam promissio-
nis terram introduxit, sed prius in multis varijsque
casibus exercuit ac deinde, cum eos in promissa ter-
ra possessionem misisset, ceteros quidem incolæ a pa-
trijs sedibus exturbauit: quosdam vero nationes re-
liquas fecit ^c quas delere non potuerunt, ut populo
Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occa-
sio nunquam deesset. Huc accedit quod si per baptis-
mum, præter dona cælestia quibus anima orna-
tur, corporis etiam bonæ tribuerentur, dubitari
merito posset, quin multi præsentis potius vitæ
commoda, quam futuræ speratæ gloriæ conse-
stantes, ad baptismum venirent: cum tamen
non falsa hæc & incerta, quæ videntur, sed vera at-
que æterna ^d quæ non videntur, bona Christiana ho-

Aug. libr. 5.
cont. Iulia.
Pelagi. li. 3.
de Trin. c.
16. lib. 2. de
pecc. mer. &
remiss. c. 33.
& 34. de cl
ul. Dei. lib.
22. c. 23.

a 2. Tit. 4.

b Exo. 14.

c Iudic. 3.

Tertia.

d 2. Cor. 4.

mini semper proposita esse debeant. Sed interim tamen huius vite conditio, quæ miseriarum plena est, suis voluptatibus & letitijs non caret. Quid enim nobis qui iam per baptismum, veluti ^a palmitēs, insiti

^a Ioan. 15.

^b Mat. 16.

^c 2. Tim. 2.

1. Cor. 9.

(De altero

bap. fructu.

seu effectu,

gratia vide

licet & bo-

nis quæ eā

comitatur.

^d Marc. 16

^e Eph. 5.

1. Cor. 6.

^f Tri. Syn.

sel. 6. c. 11.

& 7.

Aug. li. 1. d.

pec. mer. c.

9. lib. d. gra

tia & li. ar-

bitrio. c. 9.

Naziāze. in

orat. in san.

ctū lauacrū.

sumus in Christum, iucundius aut optabilibus esse potest, quā ^b cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi nullisque aut laboribus defatigari aut periculis retardari, quo minus ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio contendamus, alij virginitalis lauream alij doctrinæ, & prædicationis coronā, alij martyrij palmā, alij alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia ^c nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huiusmodi vite studio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

)(Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendū erit huius sacramēti virtute nos non solum à malis, quæ vere maxima dicēda sunt, liberari, verū etiā eximys bonis & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur, quæ iusti & filij Dei effecti æternæ quoq; salutis heredes institumur. Nā, ut scriptū est: ^d Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: ^e mūdaturq; ecclesiā lauacro aquæ in verbo, Apostolus testatur. Est autē gratia (quæ admodū Tridēna Synodus, ab omnibus credendū, pænā anathematis proposita decreuit) non solū, per quā peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhaerens ac veluti splendor quidam, & lux, quæ

anima

animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores, & splendidiore reddidit. Atque id ex sacris literis aperte colligitur, cum gratia a ef- fundi dicant, eamque b spiritus sancti pignus soleant appellare. Huic autem additur nobilissimus omnium vir- tutum comitatus quæ in animam cum gratia diuinitus in- funduntur. Quare, cum Apostolus ad Titum ait: c Sal- uos nos fecit per lauacrum regenerationis & reno- uationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum: d. D. August. verba illa, Abunde effudit, explanans: Nimirum, in- quit, ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum. Iam vero per baptismum etiam Christo capiti tamquam membra copulamur & connectimur. Quæadmodum igitur à ca- pite vis manat, quæ singule corporis partes ad pro- prias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Christi è Dñi plenitudine in omnes, qui iustifi- cantur, diuina virtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles red- dit. Neque vero mirum cuiquam videri debet, si, cum tanta virtutum copia instructi & ornati simus, tamē non sine magna difficultate & labore pias honestas- que actiones inchoamus, vel certe absoluiamus. Id enim ob eam rem non euenit, quod virtutes, à quibus actiones ipse proficiuntur, Dei beneficio nobis do- nate non sint: sed quoniam post baptismum acerrima cupiditatis pugna e aduersus spiritum relicta f est: in qua tamen contentione animo frangi aut de- bilitari

a Tit. 3.
b Ephes. 5.
2. Cor. 1. &
5. Con. Tri.
fes. 6. can. 7
c Tit. 3.

d Aug. ex
quo habet
illud Glos-
sa interlin.

e Ion. 1.

f Galat. 5.

- a Philp. 4. bilitari Christianum hominem non decet: cum Dei
 b 1. Cor. 13 benignitate freti, optima spe niti debeamus, fore,
 c Detertio vt quotidiana rectè viuendi exercitatione, quacun-
 effectu ba- que pudica sunt, quæcunque iusta, quæcunque san-
 ptismi, qui cta, eadem etiam facilia & iucunda videantur. Hæc
 est charater Cōci. Flor. libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, vt b
 & Tri. scf. 7 Deus pacis sit nobiscum.
 cā. 9. de fac. c Præterea per baptismum consignamur chara-
 in genere. tere, qui ex anima deleri nunquam potest: de quo
 d Baptisim. nihil est vt plura hoc loco differantur, cum liceat ex
 sine sacrile ijs, quæ supra dicta sunt, cum vniuerse de sacramē-
 glo, iterari tis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum
 non posse. pertinere, in hunc locum transferre.
 e Primū ar gumentū. d Sed quoniā ex characteris vi & natura ab Ec-
 f Ephes. 4. clesia definitum est, baptismi sacramentum nulla
 1. Cōc. Car. ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquan-
 can. 1. Leo do in errores inducantur, sæpe & diligenter à Pa-
 eplst 79. ad storibus admonendi erunt. c Hoc verò docuit Apo-
 Nicetam, & stolus, inquiens: f Vnus Dominus vna fides, vnum
 37. ad I. co- baptismum. Deinde cum Romanos hortatur, vt mor-
 nérauē. tui per baptismum in Christo, cauerent, ne vitam,
 g Secūdum Rom. 6. quam ab illo accepissent, amitterent, cum inquit: S
 Basi. 15. de Spū sancto. Quod enim Christus mortuus est peccato, mor-
 Damaf. 11. 4 unus est semel: hoc videtur aperte significare, sicut
 orth. fidei. ille mori iterū non potest, ita nobis denuo mori per
 c. 10. Aug. baptismum non licere. Quare sancta etiam Ec-
 eplst. 203. & clesia, se vnum baptismum credere, palam profite-
 de vnico ba pri. contra tur
 Petil. c. 13. Tertium Symbo. Const.

tur: quod quidem rei natura, & rationi vehementer cōsentaneū esse, ex eo intelligitur, † quod baptis-
mus est quadam spiritualis regeneratio. Quem-
admodum igitur naturali virtute semel tantum ge-
neramur, & in lucem edimur, atq; (ut^a D. Augusti-
nus ait,) vterus non potest repeti: sic etiam vna est
spiritualis generatio, nec baptismus vllō vnquam
tempore iterandus est.

† Quartum

a D. Aug.
tract. 11. in
Ioan. & Be-
da in cap. 3
Ioan.

De eorū bap-
tismo, quos
incertū est
esse bap-
tizatos.

Neque vero quisquam putet eum ab ecclesia ite-
rari, cum adhibita huiusmodi verborum formula,
aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus
sit: Si tu es baptizatus, te iterum nō baptizo: si vero
nondū baptizatus es, ego te baptizo in nomine Pa-
tris, & Filij, & Spiritus sancti. Ita enim non im-
pie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismum
administrari, dicendum est. Quia in re tamen dili-
genter à Pastoribus aliqua prouidenda sunt, in qui-
bus fere quotidie non sine maxima sacramenti in-
iuria peccatur. Neque enim desunt, qui nullum sce-
lus admitti posse arbitrentur si quemvis sine dele-
ctu cum adiunctione illa baptizent: quare si infans
ad eos deferatur, nihil prorsus querendum pu-
tant, an is prius ablatus fuerit: sed statim ei bap-
tismum tribuunt: quin etiam, quamvis exploratum
habeant, domi sacramentum administratum esse,
tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita so-
lenni caeremonia, cū adiunctione repetere non dubi-
tant, quod quidē siue sacrilegio, facere non possunt.

a De conf. & eam maculam^a suscipiunt, quam diuinarum re-
 distio. 4. c. rum scriptores Irregularitate vocant. Nam ea bap-
 Quis, & tismi forma ex^b Alexandri pape auctoritate in il-
 c. Eos quos. lis tantum permittitur, de quibus, re diligenter per-
 b Lib. 3. de quista, dubium relinquitur an baptismum rite su-
 cre. de bap. sciperint aliter vero nunquam fas est, etiam cum ad
 & eius effe- iunctione baptismum alicui iterum administrare.
 & u. cap. De quibus.

Quartus ba-
 ptismi effe-
 ctus regni
 celestis re-
 seratio.

c Matth. 3.
 Matth. 1.
 Lucæ. 3.
 Beda in. c. 3
 Luc. Concl.
 Flor.

Præter cætera vero, quæ ex baptismo cōsequimur
 illud veluti extremum est, quo reliqua omnia viden-
 tur referri, quod scilicet celi aditum, propter pecca-
 tum prius inreclusum, unicuique nostrum patefa-
 cit. Hæc autem, quæ in nobis baptismi virtute efficiū-
 tur, ex ihs plane intelligi possunt, quæ in Saluatoris
 baptismo contigisse, euangelica auctoritas^c confir-
 mauit. Etenim celi aperti sunt, & Spiritus sanctus
 columbæ specie in Christum Dominum descendens
 apparuit: ex quo significatum est, eis, qui baptizan-
 tur diuini numinis charismata impertiri, & calo-
 rum ianuam reseruari: non quidem, ut simulatque
 baptizati sunt sed ut magis opportuno tempore in-
 grediantur in illam gloriam, cum omnium miseria-
 rum expertes, quæ in beatam vitam cadere non pos-
 sunt, pro mortali conditione immortalitatem asse-
 quentur. Atque hi quidē sunt baptismi fructus: quos
 si quidē sacramenti vim spectemus, æque ad omnes
 pertinere dubitari nō potest: sin autem, quo quisque
 animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, con-
 sideremus: plus minusue celestis gratia, & fructus

ad unum aliquem quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

Restat nunc, ut quæ de huius sacramenti pre-
cationibus, ritibus, & ceremonijs tradenda sint,
aperte & breuiter explicentur. Nam quod Aposto-
lus de linguarum dono admonuit, cum inquit: ^a Si-
ne fructu esse si quæ aliquis loquitur, à fidelibus non
intelligentur; idem fere ad ritus; & ceremonias,
transferri potest. Imaginem enim & significatio-
nem earum rerum præferunt, quæ in sacramento
geruntur. Quod si illorum signorum vim & pote-
statem fidelis populus ignoret, non magna admo-
dum ceremoniarum utilitas futura esse videbitur.
Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles
intelligent, certoque sibi persuadeant, si minus
necessarie sint, plurimi tamen faciendas, ma-
gnoque in honore esse oportere. Id vero tum insti-
tuentium auctoritas, qui sine controuersia sancti
Apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa ceremo-
nias adhiberi voluerant, satis docet. Ita enim sa-
cramentum maiori cum religione ac sanctitate ad-
ministrari, ac veluti ante oculos poni præclarum il-
le, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in
animos fidelium immensa Dei beneficia magis im-
primi perspicuum est. Sed omnes ceremonias, &
precationes, quibus in baptisui administratione
Ecclesia utitur, ad tria capita redigenda sunt, ut in
eis explicanda certus ordo à Pastoribus seruari pos-

De precatio-
nibus ritib⁹
& ceremo-
nijs baptis-
a 1. Cor. 14
De baptis-
mi ritib⁹ &
ceremonijs
vide Dio. A
reo. li. Eccl.
hierar. c. 2.
Cle. epi. 3.
ad valuer-
fos Ternul.
de corona
militis Ori-
ge. ho. 5. &
12. In Nu-
meros Cyp.
li. 1. epi. 12.
Basil. c. 27.
ep. Spi. li. in.
Ciri. Hig. ca-
tech. my. sta-
gog. 1. 2. 3.
& 4. Ambr.
li. 1. d. 1. 2.
c. 1. & seq. &
li. 2. c. 5. De
ijs q. myste-
rit. c. 1. &
seq. Raba.
li. de insti-
Cleric. c. 27.
& 28.

sit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memo-
 ria facilius retineantur. Ac primum quidem illarū
 genus est, quæ, antequā accedatur ad baptismi fon-
 tem, seruantur alterum earum, quæ cum ad ipsum
 fontem ventum est, adhibetur: tertium earum, quæ,
 † Cæremo- peractio iam baptismo addi solent † In primis igitur
 niæ, quæ an- aqua paranda est, quæ ad baptismū vti oportet. Con-
 tecedunt ac- seceratur enim baptismi fons, addito mystica vñctio-
 cessum fon- nis oleo. Neque id omni tempore fieri permissum est
 tis baptismi sed: more maiorum, festi quidam dies, qui omnium
 celeberrimi & sanctissimi optimo iure habēdi sunt,
 expectantur, in quorū vigilijs, sacra ablutionis aqua
 conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessi-
 tas aliter facere coegisset, in veteris^a Ecclesiæ more
 a Leo. epi. positum fuit, vt baptismus administraretur. Sed quā
 4. ad Episco- nis Ecclesia hoc tempore, propter communis vitæ pe-
 pos Siciliæ. ricula, eam consuetudinem retinendam non iudica-
 rit: tamen solennes illos dies Paschæ & Pentecostes,
 quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum
 religione adhuc obseruauit. Post aquæ consecratio-
 nem, alia deinceps, quæ baptismum antecedunt, ex-
 plicare oportet. Afferuntur enim, vel etiam adducū-
 tur, qui baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, at-
 que ab eius introitu omnino prohibentur: quod indi-
 gni sint, qui domū Dei ingrediātur, antequā a se tur-
 pissima seruitutis iugū repulerint, & totos se Chri-
 sto Dño eiusq; iustissimo imperio addixerint. Tū ve-
 ro sacerdos ab eis exquirat, quid nā ab Ecclesia pe-
 tant

tant. Quo cognito, primum eos Christiana fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit id autē Catechismo efficitur, cuius institutionis more à Dñi Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest: cū ipse Apostolis iusserit: ^a *Ite in mundum vniuersum. & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quaecunque mandauimus vobis. Ex quo licet cognoscere, baptismū non esse administrandum, priusquā summa saltē religionis nostræ capita exponantur. Quoniā vero Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta etate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet: si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, solēnemq; spōsionē facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum diabolū eiusq; vires frangendas, & debilitandas, sacris & religiosis verbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismum aliæ ceremoniæ, quarū singulæ, vt quæ mysticæ sint propriæ atq; illustrem significationē habēt. Nam, cū sal in illius os, qui ad baptismū addacēdus est, inseritur, hoc significari perspicuū est eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecuturū esse, vt à peccatorum putredine liberetur, saporemq; bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur. Obsignatur præterea signo crucis frons oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, vt Deum ex-*

a Marc. 16.
Matth. 28.
Aug. in lib.
de catechizandis rudibus. 26.

Aug. lib. 1.
de nup. ca.
10. tit. 2. ca.
28. & 29.
Chrysos. in
ho. de Adā
& Eua.

a Ioan. 9.

cipere, præceptaq; eius intelligere, ac seruare possit. Postea vero illi nares & aures salua liniuntur statimq; ad baptismi fontem mittitur vt quæadmodũ facus ille euangelicus, a quẽ Dñs iusserat oculos luto illitos Siloes aqua abluerẽ, lumen recuperauit: ita etiã intelligam⁹ sacra ablationis eã vim esse, vt menti ad celestẽ veritatẽ perspicendam lumen asserat.

Ceremoniæ
quæ adhibentur
apud fõ
tem.

His peractis, ad baptismi fontem veniunt, ibiq; alia ceremoniæ, & ritus adhibentur: ex quibus Christiana religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim, ter conceptis verbis, eum, qui baptizandus est, interrogat, Abrenuncias Satane, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille aut eius nomine patrinus, ad singulas interrogationes

Aug. li. 2. de
Symbo. c. 1.
& lib. 3. c. 1.

respondet: Abrenuncio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primum sancte & religiose polliceri debet, se Diabolum & mundum deserere, ac nullum vnquam tempus fore, in quo vtrumq; veluti hostẽ teterrimũ, non detestetur. Deinde ad ipsum baptismi fontem consistens, interrogatur à sacerdote hoc modo: Credis in Deum patrem omnipotentem? Cui ille respondet: Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus fidem suam solẽmi religione profitetur. Quibus sane duabus sponsonibus omne Christiana legis vim, & disciplinam contineri perspicuũ est. Sed cum iam baptismũ administrare oportet, querit sacerdos ab eo, qui baptizandus est: Num baptizari velit? Quo quidẽ per se
vel

vel eius nomine, si infans sit, patrino annuente, statim in nomine patris & filij & Spiritus sancti, salutari aqua eū abluit. Quēadmodū enim homo, sua voluntate serpenti obediens merito damnatus est: ita Dñs neminem ad suorum numerum, nisi voluntariū militem, adscribi voluit: vt diuinis iussis sponte obtemperans, eternam salutem consequeretur.

Iam postquam baptismus absolutus est, sacerdos ^{Cæremonie} summum baptizati verticem chrismate perungit, ^{post baptis-} vt intelligat se ab eo die Christo capiti tanquam ^{mum.} membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum vero à Chrismate appellari. Quid vero chrisma significet, ex ijs satis intelligi, quæ tunc sacerdos orat D.ª Ambrosius testatur. Induit postea sacerdos baptizatum veste alba, dicens. Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam eternam. Infantibus vero, qui vestitu nō vtuntur, ijsdem verbis album sudariolum datur, quo symbolo significari sancti Patres docent tum resurrectionis gloriam ad quam per baptismum nascimur: tum nitorem & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorū maculis, anima in baptismo ornat ut: tum innocentiam atque integritatem quam in omni vita baptizatus seruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui ostendit, fidem charitate inflammata, quam in baptismo accepit, bonorum operum

a D. Amb.
lib. 1. de sacramen. c. 2
& li. 2. c. 7.

studio alendam atque augendam esse. Ad extremum
verò nomen baptizato imponitur: quod quidem ab
aliquo sumendum est, qui propter excellentē animi
pietatem & religionē in sanctorū numerū relatus
est. Ita enim facile fiet, vt quiuīs nominis similitudi
ne ad virtutis & sanctitatis imitationē excitetur:
ac præterea, quē imitari studeat, eū quoque prece-
tur, & speret sibi aduocatū ad salutem tū animi, tū
corporis defendendā venturū esse. Quare reprehen-
dendi sunt, qui gentiliū nomina, & eorū præcipue,
qui omnium sceleratissimi fuerant, tā diligenter cō-
sectantur, & pueris imponunt: cum ex eo intelligi
possit, quāti Christianæ pietatis studium faciendum
existiment, qui impiorum hominū memoria tanto-
pere delectari videtur, vt velint fideliū aures huius-
modi profanis nominibus vndiq; circunsonare.

Hæc de baptismi sacramento si à pastoribus ex-
planata fuerint, nihil eorū fere prætermissum esse
videbitur, quæ ad hanc cognitionem maxime per-
tinere existimanda sunt. Demonstratum est enim,
quid ipsum baptismi nomen significet, quæ sit eius
natura & substantia: tum, ex quibus partibus con-
sistat. Dictum est, à quo institutus fuerit: qui mini-
stri ad conficiendum sacramentum necessarij sint:
quosue tanquam pedagogos ad sustentandam bap-
tizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditū
est etiam, quibus & quemadmodum animo affectus
baptismus administrari debeat: quæ sit eius virtus,
& effi-

& efficientia: postremo, qui ritus & caeremonia seruentur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiose explicatum est. Quae omnia ob eam praecipue causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura & cogitatione perpetuo versentur: ut in ijs, quae sancte & religiose spoponderunt, cum baptismo initiati sunt, fidem seruent: atque eam vitam instituant, quae sanctissima Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS Sacramento.

SI in sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia requirenda vnuquā fuit, nunc certe opus est, illud quā maxime illustrare: cum in sancta Dei Ecclesia hoc sacramentū à multis omnino praetermittatur: paucissimi vero sint, qui diuinae gratiae fructū, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo praecipue die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse iudicauerint, docēdi erūt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate & religione suscipiendū ne ipsorum culpa, maximoque malo eueniat, ut frustra in eos diuinum hoc beneficium collatum esse videatur.

† Sed ut à nomine initiū sumatur, Cōfirmationē

b Amb. li. 1.
de sacramē.
ca. 2. Chrys.
hom. 21. ad
pop. Antioch.
Ori. ho. 12. in li. Numeror.

Cōfirmatio
nis sacramē
ti doctrina
cur hodie
necessaria.

† Cōfirmatio
nōis nomē
cur hūc Sa
cramēto im
positum.

ab Ecclesia hoc sacramētū idcirco vocari, docendum est quoniā qui baptizatus est, cū ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solēnibus illis verbis. Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti; nisi aliud sacramenti efficientiam impediāt noua virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit. In confirmatione autem & veram propriā sacramenti rationē catholica Ecclesia semper agnouit

a S. Melchi. papa in ep. ad ep̄os Hispaniæ.

b S. Clemens papa episto. 4. ad Iulium & Iulianum.

c In episto. ad omnes Christianos

d In epist.

2. ad Orientales Episcopos.

e Episto. 3. ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ,

f Cap. 4.

Eccl. ihera.

quod & a Melchisedes Pontifex & plures etiam alij sanctissimi, & vetustissimi Pōtiffices aperte declarāt ac sanctus b Clemens eius veritatis doctrinā grauiori sentētia cōprobare nō potuit: inquit enim: Omnibus festinandū est sine mora nasci Deo, & demum ab Episcopo cōsignari, id est septiformē gratiā Spiritus sancti percipere: cum alioqui perfectus Christianus nequaquā esse possit is, qui iniuria & volūtate, nō autē necessitate cōpulsus, hoc sacramentum pretermiserit, vt à B. Petro accepimus, & ceteri Apostoli, precipiente Domino docuerunt: Hanc vero eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, * Urbanus: d Fabianus, e Eusebius, Romani Pontiffices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere. Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos f Dionysius Areopagita Archiepiscopus, cum diceret, quā ratione hoc sacrum vnguentum conficere, eoque vti oportet

ter, & ita inquit: Baptizatum sacerdotes induunt veste congrua munditia, ut ad Pontificem ducant ille vero sacro atque prorsus diuino vnguento baptizatum signans, sacratissima communionis participem facit, b Eusebius quoque Casariensis tantum huic sacramento tribuit, ut dicere non dubitavit Novatium hereticum spiritum sanctum promereri non potuisse: quia, cum baptizatus esset, in graui egritudine signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia, tum à Dino Ambrosio c in eo libro quem de ijs, qui initiatur, inscripsit: tum à Diuo d Augustino in libris, quos aduersus Petilianum Donatista epistolas edidit: quorum vterque adeo de huius sacramenti veritate nihil dubitari posse existimauit, ut eam scriptura etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli: e Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: alter vero, quod in Psalmis legitur, f Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, tum illud eiusdem Apostoli, g Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: ad Confirmationis sacramentum referri restatuse est.

(Quamuis autem à h Melchiade dictum sit baptismum confirmationi maxime coniunctum esse, non idem tamen sacramentum, sed ab altero longe disiunctum existimandum est. Constat enim varietatem gratia, quam singula sacramenta tribuunt,

a Cap. 2.
Eccl. hiera.
b Euseb. li.
6. Hist. eccl.
cap. 43. vel.
35. & epist.
Cornellij Ps.
ti. ad Fabium
Anthiochem.
c D. Amb.
in fine c. 7.
de ijs. qui
init. &
li. 3. de sa-
cra. c. 2.
d D. Aug.
li. 2. cōt. li.
Petil. c. 104
& li. 3. d ba
pist. contra
Don. ca. 6.
e Ephes. 4.
f Psal. 132
g Rom. 5.
(Cōfirma-
tio à baptis-
mō differat
h S. Melch.
pp. in me-
dio epi. ad
epistol. Hi-
span. & ci-

natur de cō
sec. dist. 5.
ca. De his.

a 1. Cor. 13

& rei sensibus subiecta, quæ ipsam gratiā significat, efficere, vt varia quoque & diuersa sacramenta sint. Cū igitur baptismi gratia homines in nouā vitā gignatur: cōfirmationis autē sacramēto, qui iam geniti sunt, viri euadāt, ^a euacuatis, quæ erāt paruuli, satis intelligitur, quātū in naturali vitā generatio ab incrementō distat, tantundē inter se differre Baptismū qui regenerādi vim habet, & Cōfirmationem, cuius virtute fideles augescunt, & perfectū animi robur assumunt. Præterea quoniā nouum atq; distinctum sacramenti genus constituendum est, vbi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit: facile perspicui potest, quemadmodum baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia cōfirmari, vt nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu à veræ fidei confessione deterreantur. Quod quidem cum sacro Cōfirmationis chrismate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius sacramenti rationē à baptismo diuersam esse. Quare ^b Melchiades Pontifex vtriusque discrimen accu-

b S. Melch.
pp. in epi. su
pra citat cu
sus verba ha
bes de conf.
dist. 5. c. Spi
ritus sanctus.

rata oratione persequitur, ita scribens: In baptismo homo ad militiam recipitur, & in cōfirmatione coarminatur ad pugnam. In fonte baptisimatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam. Cōfirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in baptismo regeneramur ad vitā, post baptismum ad pugnam confirmamur, in baptismo ab-

laumur, post baptismum roboramur: regeneratio per se saluat in pace baptismum recipientes, Confirmatio armat atque instruit ad agones. Verum hæc iam non solum ab alijs Concilijs tradita, sed præcipue à sacra^a Synodo Tridentina decreta sunt vt iam de ijs non solum aliter sentire, sed ne dubitare quidem vlio modo liceat.

^b Quoniã verò suprâ demonstratum est, quam necessarium esset, communiter de omnibus sacramētis docere, à quo nã ortum habuerint: idẽ etiã de Cōfirmatione tradere oportet, vt fideles huius sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandũ est, Christum Dñm non solũ eius^c authorem fuisse, sed sancto d Fabiano Pontifice Romano teste, chrisimatis ritum, & verba, quibus in eius administratisne catholica Ecclesia vtitur, præcepisse. Quod quidem ijs facile probari poterit, qui Confirmationẽ sacramentũ esse consitentur: cum sacra omnia mysteria humana nature vires superent, nec ab alio, quam à Deo possint institui.

^c Iam verò, quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Hæc autem chrisma appellatur: quo nomine, à Græcis accepto, et si profani scriptores quodlibet vnguētũ genus significant illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo vnguētum accõmodarunt, quod ex oleo, &^f balsamo, solẽni Episcopi cõsecratione conficitur. Quare duæ res

a Sln. Trf. sess. 7.

b De origi-
ne & autho-
re sacramē-
ti Cõfirma-
tionis.

c Cõc. Trf. sess. 7. can. 2
de sacramē-
ti in genere.

d S. Fab. pp.
in epist. 2. ad
Episc. Oriẽ.

e Materia
4. huius sa-
cramēti Cõ-
fir. quæ sit.

Vide Aug.
sentẽ. 362.
in Psal. 44.
libr. 15. de
Trin. ca. 26

Basil. c. 27.
de Spũ sau-
cto.

f Cyprian.
de vnctione
Christi.

corpo-

smatis. corpore & permixta, Confirmationis materiam præ-
 Greg. in. c. bent: quæ quidem diuersarum rerum cõpositio quæ-
 1. Cant. Fa- admodum multiplicem Spiritus sancti gratiã quæ cõfir-
 bla. vt sup. matis tribuitur, declarat, ita etiã ipsius sacramenti
 Conc. Flor. excellentiã satis ostendit. Quod autẽ ea sit huius sa-
 Con. Brac. cramenti materia cum sancta Ecclesia & concilia per
 2. can. 4. petuo docuerunt, tum à factò a Dionysio, & cõpluribus
 2 S. Dion. alijs grauissimis Patribus traditum est, in primisq; à b
 de eccl. hic Fabiano Pontifice, qui Apostolos chrisimatis cõfectio-
 rar. c. 2. & 4 nẽ à Domino accepisse nobisq; reliquisse testatus est,
 b S. Fabia. Neque vero vlla alia materia quã chrisimatis, aptior
 pp. in. 2 ep. videri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacra-
 ad Eccl. O- mento efficitur. Oleum enim quod pingue sit, & na-
 ric. & cita- tura sua manet, ac diffuat, gratiæ plenitudinem ex-
 tur de cõse- primit: quæ per Spiritum sanctum à Christo capite
 dist. 3. è Li- in alios redundat, atque effunditur; c sicut vnguem-
 teris vestris tum quod descendit in barbani Aaron, vsque in orã
 e Psal. 132 vestimenti eius. Vixit enim eum Deus c oleo lætitiæ
 d Psal. 44. præ cõsortibus suis, ac c de plenitudine eius nos om-
 e Ioan. 1. nes accepimus, Balsamum vero, cuius odoratus iu-
 cundissimus est, quid aliud significat, quam fideles,
 cum sacramento Confirmationis perficiuntur eam
 virtutum omnium suauitatem effundere, vt illud
 Apostoli queant dicere: Christi bonus odor sumus
 1. Cor. 2. Deo? Habet præterea balsamum eam vim; vt, quid-
 quid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat.
 Quod quidem ad huius sacramenti virtutem signi-
 ficandam valde accommodatum videtur: cum pla-
 ne

ne constet, fidelium animos, cœlesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur præparatos facile à scelerum cogitatione defendi posse. Consecratur autem chrisma solennib⁹ caremonijs ab Episcopo. Ita enim Salvatorem nostrum docuisse in extrema cœna, cū chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, ^a Fabianus Pontifex sanctitate & martyrij gloria clarissimus tradidit. Quanquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque alijs sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, vt sanctitatem quoque illi tribuerit. Non solum enim aquam elemētum baptismi esse voluit, cum inquit, ^b Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non potest introire in regnum Dei: sed cum ipse baptizatus est, effecit, vt ea deinceps vi sanctificandi prædita esset. Quare dictum à S. ^c Chrysostomo: aqua baptismi purgare peccata credentium non potest, nisi tactu Domini corporis sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam vsu ipso, & tractatione non sacravit, necessarium est, vt sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neq^{ue}, ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest: qui eiusdē Sacramenti ordinarius minister institutus est.

Sed explicāda erit præterea altera pars, ex qua sacramentum constituitur, forma scilicet, & verba, quæ ad sacram vñctionem adhibentur: monendiq^{ue}, fideles, vt in hoc sacramento suscipiendo, tunc ma-

^a S. Fab. pp
vt supra.

^b Ioan. 3.

^c S. Chryf.
de cōsec. d.
4. ca. nunq̃
& simil. habetur hom.
4. oper. imperfect. in
Matth.

De forma
Confirmationis.

ximè, cum ea pronuntiari animaduertunt: ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid celesti gratiæ impedimenti esse possit. His igitur
 a C6c.Flo. verbis Confirmationis forma absoluitur: ^h Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Sed tamen, si ad veritatem rationem quoq; reuocemus, idem facile probari potest. Etenim sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius sacramenti naturæ & substantiam explicant. At qui maximè hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis causa in sacramento operatur: tū robur animi & spiritus, quod per sacram vñctionē fidelibus ad salutem tribuitur: deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem verba illa. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: quæ extremo loco posita sunt: alterum ea, Confirmo te chrismate salutis: quæ in medio sunt: tertium, quæ in principio formæ locantur, Signo te signo crucis: satis declarant. Quanquam, si etiam ratione aliqua probari non possit hanc esse huius sacramenti veram & absolutam formam. Ecclesiæ Catholice auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis p^{ri}
 sacramenti
 Cōfirmatio
 nis minister
 i Hiere 23

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissæ sit, Nam cum multi sint, ut est apud prophetam qui currant,

currant, neque tamen mittantur: necesse est, qui
 veri & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis
 populus Confirmationis sacramentum & gratiam
 consequi possit. Solum itaque Episcopum huius
 sacramenti conficiendi ordinariam potestatem ha-
 bere, sacrae literae ostendunt. Nam in Actis^a Apo-
 stolorum legitur: cum Samaria verbum Dei acce-
 pissent, Petrum & Ioannem ad eos missos esse, qui ora-
 uerunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum.
 Nondum enim in quenquam illorum venerat, sed
 baptizati tantum erant. Quo in^b loco licet videre,
 eum qui baptizauerat, quod tantum esset Diaco-
 nus, confirmandi potestatem nullam habuisse, sed
 munus illud perfectioribus ministris, hoc est, Aposto-
 lis reservatum esse. Quin etiam ubique^c sacrae
 scripturae sacramenti mentionem faciunt, idem ob-
 servari potest. Neque ad eam rem demonstrandam
 desunt sanctorum Patrum, atq; Pontificum, d Vr-
 bani, e Eusebij, f Damasi, g Innocentij, h Leonis
 clarissima testimonia: quemadmodum ex eorum de-
 cretis perspicuum est. D. quoque Augustinus gravi-
 ter queritur de corrupta Aegyptiorum & Alexan-
 drinorum consuetudine, quorum sacerdotes aude-
 bant Confirmationis sacramentum administrare.
 Ac iure quidem hoc factum esse, ut eiusmodi munus
 ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt
 Pastores e Episto. 3.

a Act. 8. Eu-
 feb. Pontifex
 ut sup. Vide
 Clem. epi.
 4. Melch. in
 epi. ad Episc.
 Hisp. C. c.
 Flo. Tri. ca.
 3. de Consi.
 & scilicet. 2 3. ca.
 4.
 b Beda in
 c. 8. Acto.
 Innoc. 1. epi.
 1. ad Decem-
 niu Eugubi
 nu. c. 2. Hic
 adversus
 Luciferia-
 nos. Augus-
 tra. 6. in
 epi. Io. Cy-
 pria. ad Iu-
 balanum.
 c Acto. 19.
 Isido. lib. 2.
 de Eccle. of-
 fic. ca. 16.
 d In fine e-
 pisto ad eos
 Christianos
 e Episto. 3.

P 2

Pastores e Episto. 3.

ad Episc. Tusciae & Campa. f Epi. 4. c. 3. g Episc. 1 ad Decenniu.
 .3. h Epi. 88. ad German. & Gallia Episcopos.

† De patri-
nis. Pastores declarare. Vt enim in extruendis edificijs,
etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cements, calce
ligna, & reliqua materia parant atq; componunt,
absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam
hoc Sacramentum, quo veluti spirituale edificium perfici-
tur, a nullo alio, nisi a summo sacerdote admini-
strari opus erat. † Additur etiam Patrinus, quemad-
modum in baptismo fieri demonstratum est. Nam, si qui
gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indi-
gent, cuius arte & consilio doceantur, qui ictibus ac
petitionibus, saluis ipsis, conficere aduersarium possint
quanto magis fideles, cum sacramento Confirmationis,
quasi firmissimis armis, tecti ac muniti in spiri-
tuale certamen, cui eterna salus proposita est, descen-
dunt, ducis ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad
huius quoque sacramenti administrationem patri-
ni aduocandi sunt quibus cum eadem spiritualis af-
finitas coniungitur, quae legitima nuptiarum fede-
ra impedit, ut antea docuimus, cum de patribus age-
retur, qui ad baptismum adhibendi sunt.

De disposi-
tione & aeta-
te confirma-
torum.

Sed quoniam saepe euenit, ut fideles in hoc sacra-
mento suscipiendo aut prepropere festinatione, aut
dissoluta quadam negligentia, & cunctatione vti-
tut: (nam de ijs qui ad eum impietatis gradum ve-
nerunt, ut illud contemnere & aspernari audeant,
nihil est quod dicamus) aperiendam est etiam Pa-
storibus, qui, quae aetate: quo pietatis studio praediti
esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet.

Atque

Atque illud in primis docendum est, hoc sacramen-
tum eiusmodi necessitate non habere, ut sine eo sal-
uus quis esse non possit. Quāquam vero necessarium
non est, à nemine tamen prætermitti debet: sed po-
tius maxime cauendum est ne in re sanctitatis ple-
na, per quam nobis diuina munera tam large imper-
tiuntur, aliqua negligentia committatur. Quod enim
omnibus communiter ad sanctificationem Deus pro-
posuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum
est. Ac sanctus quidem Lucas cum admirabilem illā
Spiritus sancti effusionem describeret, ita inquit: *Actor. 2.*
Et factus est repente de cælo sonus tanquam adue-
nientis spiritus vehementis, & repleuit totam domū.
Deinde, paucis interiectis: Ex quibus verbis licet in-
telligere, quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figurā
& imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmatio-
nis sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est,
pertinere. Atque id etiam ex ipsius sacramenti ratio-
ne, facile colligitur. Illi enim sacro Chrismate confir-
mari debent, quibus spiritali incremento opus est,
& qui ad perfectum Christianæ religionis habitum
perducendi sunt: At nulli id non maxime conuenit.
Vt enim hoc spectat natura, ut qui in lucem edūtur,
adulescant, atque ad perfectam ætatem perueniant,
etiamsi interdum, quod vult, minus assequatur: ita
communis omnium mater catholica Ecclesia vehe-
menter optat, ut in eis, quos per baptismum regene-
rauit. Christiani hominis forma perfecte absolua-
tur.

tur. Id autem quoniam mystice vñtionis sacramen-
to efficitur, perspicuum est, eam ad vniuersos fide-
les aque pertinere. In quo illud obseruandum est,
omnibus quidem post baptismum Confirmationis sa-
cramentum posse administrari: Sed minus tamen
expedite hoc fieri, ante, quam pueri rationis vsum
habuerint. Quare si duodecimus annus non expecta-
tus videatur, vsque ad septimum certe hoc sacramen-
tum differre, maxime conuenit. Neque enim Confir-
matio ad salutis necessitatem instituta est, sed, vt
eius virtute optime instructi & parati inueniremur
cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod
sane pugne genius pueros, qui ad huc vsu rationis ca-
rent, nemo aptos esse iudicauit. Ex his igitur, effici-
tur, vt, qui adulta iam ætate confirmandi sunt, si qui-
dem huius sacramenti gratiam, & dona cõsequi cu-
piant, eos non solum fidem & pietatem asserre, sed
grauiora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo
delere oporteat. Quæ in re elaborandum est, vt pec-
cata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohorta-
tione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda in-
citantur admoneanturq̃, laudabilem illam antiquæ
Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, vt non
nisi ieiuni hoc sacramentum susciperent. Quod qui-
dem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum
est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effe-
ctus intellexerint.

Itaque Pastores, docebunt, Confirmationē hoc
cum

Ætas confir-
mātorum.

Preparatio
cõfirmādo-
rum.

a De cõf di-
stinct. §. c.
vt ieiun. ex
Con. Aure-
lianen.
† De effectu
cõfirmatio-
nis.

cum ceteris sacramentis cōmune habere, vt nisi impedimentū aliquod ex parte eius, qui recipit, inferatur, nouā gratiā tribuat. Etenim hæc sacra & mystica signa eiusmodi esse demonstratū est, quæ gratiā declarant atq; efficiunt: ex quo sequitur, vt peccata etiā cōdonet ac remittat: quoniam gratiā simul cū peccato ne fingere quidē nobis licet. Sed præter hæc, quæ cū alijs cōmuniacensenda sunt, primū quidem illad propriè Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiā perficit, qui enim per baptismum Christi effecti sunt, quasi infantes modo geniti cōtinentatem adhuc & mollitiē quādam habent: ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mūdi & diaboli impetus robustiores fiunt, & eorum animus infide omnino confirmatur ad confitendum & glorificandam nouen Dñi nostri Iesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, vt b quidam non minus imperite, quam impie fixerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopū adducebantur, vt fidē Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita vt confirmatio nihil à catechesi differre videatur: cuius consuetudinis nullum probarum testimonium asserri potest: scilicet ab eo nomen rei impositum est, quod huius sacramenti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cepit, nosque ad Christiana soliditatis perfectionem

a Diony. c. 2. & 4. Eccles. hierar. Cyp. de unitioe chris. Tercia. d. baptis. Pactanus de baptismo, Cyr. catech. 3. mystig August. lib. 15 de Trinita. ca. 26. Theodin. 1. c. cāti. Ambr. li. 3. de sacra. ca. 1. & de istis q. myst. Initiantur. ca. 7. b Cōc. Trident. sess. 7. can. 1. de cōfirmat.

a S. Melch.
pp. loco su-
pracitato,

adducit: nec verò confirmat solum, sed auget etiam, de quo Melchisedech ita testatur. ^a Spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsus, in fonte plenitudinē tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentū prestat ad gratiā: deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autē pulcherrime indumenti translatione scriptura significauit, atque expressit; inquit enim Dñs Saluator, cum de hoc sacramēto loqueretur. ^b

b Luc. 14.

Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Quod si pastores voluerint diuinā huius sacramēti efficiētiā ostendere: hoc verò ad cōmouendos fidelium animos maximā vim habiturū esse, dubitari non potest, satis erit, quid ipsis Apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horā adeo infirmi, & remissi fuerūt; vt cū

c Matt. 26

d Matt. 16

Dñs comprehensus est, statim ^c se in fugam coniecerint: Petrus vero, qui ^d Ecclesie petra & fundamentum designatus erat, & summam constantiam, excelsiq; animi magnitudinem pre se tulerat vnus muliercule voce perterritus: se Iesu Christi discipulum esse, non semel, aut iterum, sed tertio

e Ioan. 10.

f Acto. 13.

negauerit: ac post resurrectionem ^e omnes propter metum Iudeorum inclusi domi, se continuerunt. At verò in die Pentecostes tāta Spiritus sancti virtute omnes repleti sunt, vt dum Euangelium, quod eis commissum erat, non solum Iudeorum regione, sed vniuerso orbe audacter & libere disseminaret, nihil

filis

sibi feliciter accidere posse existimauerint, quā quod digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent. Habet præterea confirmatio eam vim^b vt characterem imprimat: quo fit, vt nulla vnquam ratione iterari possit: quod etiam in baptismo supra obseruatum est: ac de sacramento ordinis quoque suo locoplenius exponetur. Hæc igitur si à pastoribus sæpe & accurate explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles cognita huius sacramenti dignitate atque vtilitate, illud summa cum diligentia sancte & religiose suscipere studeant.

Restat nunc, vt aliqua etiam de ritibus & ceremoniis, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia vtitur, breuiter perstringantur. Quæ explicatio quanto vsui futura sit, Pastores intelligēt, si, quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere voluerint. Qui igitur confirmantur sacro chrismate, in fronte vnguntur. Nam hoc sacramēto Spiritus sanctus, in animos fidelium sese infundit in eisq; robur & fortitudinē auget, vt in spiritali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quo circa declaratur eos nullo metu aut verecundia, quarum affectionum signa maxime in frōte solēt apparere, à libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præter ea nota illa, qua Christianus à cæteris veluti miles insignib⁹ quibus siliā ab alijs distinguitur, in illustrio

a Acto. 5.

b Cōc. Flo.
Trid. sess. 7.
ca. 9. de sacra.
in gene
re. sess. 23.
can. 4.

Ceremoniæ
quæ in confirmatione
adhibentur.

ri corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque solenni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste precipue hoc sacramentum administraretur: quod hoc maximè die^a Apostoli Spiritus sancti virtute roborati & confirmati sint, cuius diuina facta recordatione fideles admonerentur, quæ, quæ tamq[ue] mysteria in sacra vnctione cogitanda essent. Deinde vero, qui vnctus & confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortē athletam, paratum esse oportere ad omnia aduersa inuictō animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo caditur. Postremo autē pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cœlestis plenitudinem & pacem, b qua exuperat omnem sensum, consecutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de chrismatis sacramento à Pastoribus non tam quidem nudis verbis & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisq[ue] fidelium cogitationibus inferere videantur.

De dignitate
e sacramē.

Eucharist.

Dionysius
Ecccl. hierar.

ca. 1. & 3.

Concil. Tri-
dent. sess.

13. can. 2.

& 3.

DE E V C H A R I S T I Æ

Sacramento.

Quemadmodum ex omnibus sacris mysterijs, quæ nobis tanquam diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistia sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio à Deo metuen-
da est

da est, quā si res omnis sanctitatis plena, vel potius
 quæ ipsum sanctitatis authorem & fontem cōtinet,
 neque sancte, neque religiose à fidelibus tractetur.
 Id vero Apostolus & sapienter vidit, & de eo nos
 aperte admonuit. Nam cum decherasset, quanto illi
 scelere obstricti essent, qui corpus Dñi non diiudica-
 rent, statim subiicit: ^a Ideo inter vos multi infirmi
 & imbecilles, & dormiūt multi. Vt igitur fidelis po-
 pulus, cum celesti huic sacramento diuinos honores
 tribuendos esse intellexerit & gratia vberiores fru-
 ctus capiat & iustissimam Dei iram effugiat, illa
 omnia à Pastoribus diligentissime exponenda erūt,
 quæ eius maiestatem magis illustrare posse videantur.

Qua in re opus erit, vt Pauli Apostoli rationem
 secuti, qui se quod à Domino acceperat, Corinthiis
 tradidisse professus est, in primis huius sacramenti
 institutionem fidelibus explicent: ita vero gestam
 rem esse, ex Euangelista perspicue colligitur: Cum
 enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos,
 cuius quidem amoris vt diuinum aliquod atque
 admirabile pignus daret, sciens horam iam adue-
 nisse, vt transiret ex hoc mundo ad patrem: ^c ne
 ullo vnquam tempore à suis abesset, inexplicabili
 consilio, quod omnem naturæ ordinem & conditio-
 nem superat perfecit. ^d Etenim, celebrata cum di-
 scipulis agni paschalis cœna, vt figuræ veritati, vm-
 bra corpori cederet, panem accepit, ^e Deoque gra-
 tias agens benedixit, ac fregit deditq; discipulis suis
 & dixit

^a 1. Cor. 11

Institutio
 huius sacra-
 menti.

^b Ioan. 13

^c Mat. 28.

Vide in Cle-

ment. lib. 3.

de reliq. &

vener. san-

cto.

^d Chry. ho.

24. in. 1.

ad Co. Leo.

Ser. 7. de pas-

sione Dñi.

^e Mat. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

& dixit Accipite & māducate: Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem accepit, postquā cenauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.

Varia nomina.

† Amb. li. 5.
de Sacr. c. 3
Cyp. de laps.
sis Ori. li. 8.
cōtra Ccl.
sum. Chryf.
hom. 14. in
1. Cor. illud
Calix bene
dictio.

a Roma. 6.

b Mat. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Cor. 11.
c Psal. 10.

Huius ergo admirabilis sacramenti dignitatem atq; excellentiā, cū sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, vt vno vocabulo demonstrarent pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. † In ter dū enim Eucharistiā appellāt: quod verbū vel bonā gratiam, vel gratiarum actionem, Latine reddere possumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendū est: tum quia vitam eternam, de qua scriptum, est, Gratia Dei vita eterna, prae significat: tū quia Christum Dñm, qui vera gratia atq; omnium charisma tum fons est, in se continet. Nec vero minus apte gratiarum actionem interpretamur, siquidem cum hāc purissimam hostiam immolamus, immēsas quotidie gratias pro vniuersis in nos beneficijs Deo agimus, atq; in primis pro eius gratia tam excellenti bono, quā nobis hoc sacramento tribuit, sed id ipsum etiā nomen cum his, quae à Christo Dño gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optime cōuenit. Et enim panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque, cum huius mysterij magnitudinem contemplaretur, antequam carmē illud pronunciaret: Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & mi-

& miserator Dñs, escā dedit timētibz se: gratiarū
 actionē prapōndā existimauit, cū inquit: Confessio
 & magnificōtia opus eius: Frequenter etiā nomine
 sacrificij declaratur: de quo mysterio paulo post la-
 tius dicēdū erit. Vocatur præterea Cōmunio: quod
 verbum ex illo Apostoli loco sumptū esse liquet, vbi
 ait. ^a Calix benedictionis, cui benedicimus, nōne cō-
 municatio sanguinis Christi est? & panis, quē frāgi-
 mus nonne participatio corporis Dñi est? Nam vt
 Damascenus explanauit, hoc sacramentum Christo
 nos copulat, atque eius carnis & Deitatis partici-
 pes efficit, nosq; inter nos in eodem Christo conciliat
 ac coniungit, & veluti vnum corpus coagmentat.
 Ex quo factum est, vt sacramentum etiam ^c pacis
 & charitatis diceretur, vt intelligeremus, quam in-
 digni sint Christiano nomine, qui inimicitias exer-
 cent, odiūq; dissidia, & discordias, vt deterrimas fi-
 delium pestes omnino exterminandas esse: cum prae-
 sertim quotidiano religionis nostrae sacrificio, nihil
 nos studiosius seruare, quam pacem & charitatem,
 profiteamur. Sed ^d Viaticum etiam frequenter à
 sacris scriptoribus appellatur: tum quia spiritua-
 lis cibus est, quo in huius vitae peregrinatione susten-
 tamur: tum quia viam nobis ad eternam gloriam,
 & felicitatē munit. † Quare ex veteri Ecclesiae ca-
 tholica instituto seruari videmus, vt nemo fidelium
 sine hoc sacramento è vita excedat. Ac vetustissimi
 quidē Patres, ^e Apostoli auctoritatem, secuti, Cœne

etiam

a Cor. 10.
 b Damaf.
 4. ortho. fi-
 dei. c. 14. vl
 de etiā Ire.
 li. 5. Hila. li.
 8. de Trinl.
 Cyril. Hie-
 ro. cate. 4.
 mysta. Chr.
 hom. 61. ad
 pop. & 45.
 in Ioan. Cy-
 rill. in Ioan.
 li. 4. c. 16. &
 17. & li. 10.
 ca. 13. Aug.
 tract. 26. in
 Ioan.
 d 1. Nice.
 Cōc. can. 12
 3. Arela. ca.
 24. Tribu.
 ca. 23. Pan-
 li. in vita
 Ambros.
 † Con. Car-
 thag. 4. can.
 77. & 78.
 Chry. ho. 1.
 in cœnā Do-
 mini.

Leo. ser. de
passion.

etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quod in illo nouissima carne salutaris mysterio à Christo Domino sit instituta. Neque vero propterea à cibo aut potione Eucharistiam cōficere aut sumere licet, quod ab Apostolis salutariter introducta consuetudo quemadmodum veteres scriptores memoriae prodiderunt, perpetuo retenta ac seruata est, vt à ieiuniis tantum perciperetur.

Cypria. l. 2.

epi. 3. Aug.

li. 10. de ci-

uit. Del. c. 6.

& lib. 3. de

Trin. cap. 4

Amb. lib. 5.

de sac. c. 4.

Au. epi. 59

ad Paulinū,

q. 5.

1. Cor. 11

Verba sunt

Lanfrāci cō

tra Bereng.

sub nomine

August. in

tract. de cō

secr. dist. 2.

c. hoc est, q

bus similia

habet Aug.

de catechi.

lud. ca. 16.

Sed explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse sacramentum, atque vnum ex septē illis, quæ sancta Ecclesia semper religiose coluit ac venerata est. Nam cum calicis consecratio sit, mysterium fidei appellatur. Præterea, vt infinito pene sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera sacramenta numerandum esse perpetuo senserunt: ex ipsa ratione & natura sacramenti idem conuincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta: habet deinde gratia significationem & efficientiam. Præterea de Christi institutione neque Euangelista, neque^a Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cū in vñ conueniant ad sacramenti veritatem confirmandam, nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. Interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter vero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia

ristia continetur, sacramentum vocari consuevit: inquit enim D. Augustinus, sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius Dñi nostri Iesu Christi. Atq; ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse nimirum corpus & sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum hæc omnia minus proprie sacramēta dici perspicuum est. ¹ Ipsa autem panis & vini species veram & absolutam huius nominis rationem habent.

Sed quantum hoc sacramentum à reliquis omnibus differat, facile colligitur. Nam cetera sacramēta materie usu perficiuntur, dum, scilicet, alicui administrari ea contingit. Baptismus enim sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur: at verò ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materie consecratio: vtrumq; enim sacramentum esse non desinit, quamuis † in pyxide asseruetur. Deinde in consiciendis alijs sacramentis nulla fit materia atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptismi aqua, aut chrisinatis oleum, cum illa sacramenta adnūm ministrantur, priorem aquæ & olei naturam non amittunt: in Eucharistia vero, quod panis & vinum ante consecrationem erat, confecta consecratione, vere est corporis & sanguinis Domini substantia: Licet autem duo sint elementa, panis, scilicet, & vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ sacra-

mentum

† Aug. ll. 10
de ciui. Dei
cap. 5.

Eucharistiæ
& aliorū sa-
cra. diffé-
tia. Cyril. ad
Calosyr.

Amb. lib. 4.
de sacr. c. 4.
& 5. Chryl.
de S. Philo.
& hom. 24.
In. 1. ad Co-
rinth.

† Amphill.
in vita Basi-
lij.

mentum conficitur: non tamen plura sacramenta, sed vnum tantum esse, Ecclesiæ auctoritate docti cōfitemur. Aliter cum septenarius sacramentorum numerus quemadmodum semper traditum, atq; à

a Indecre. Concilijs Lateranensi, ^a Florentino, & ^b Tridentino, decretum est, constare non poterit. Nam, cum b sel. 7. cā. huius sacramenti gratia vnum corpus mysticū, efficiatur, vt sacramentum ipsum rei, quam efficit, cōueniat, vnum esse oportet: atque vnum quidem, non

Cur in duplici specie institutum.

quia indiuiduū sit, sed quia vnius rei significationē habet. Nam quemadmodū cibus & potio, quæ duæ diuersæ res sunt, ad vnā tantum rem adhibentur, vt scilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuersas sacramenti species respondere, consentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, quo mentes sustinentur & recreantur. Quare à Domino Salvatore dictum est: ^c Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

Eucharist. sacramentū quid significet.

Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistia sacramentum significet: vt fideles sacramenta oculis intuentes, simul etiam diuinarum rerum contemplatione animum pascant. Tria vero sunt, quæ nobis hoc sacramento indicantur. Primum est Christi Domini passio, quæ iam præterijt: ipse enim docuit: ^d Hoc facite in meam commemorationem:

d Luc. 22.

e 1. Co. 11

& Apostolus testatus est: ^e Quotiescūq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortē Domini annuntiabitis, donec veniat. Alterum est diuine

na & celestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conseruandam hoc sacramento tribuitur. Quæadmodum enim baptismo in nouam vitam gignimur Confirmatione roboramur, ut Satana repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistie sacramento alimur ac sustentamur. Tertium est, quod futurum prænunciat, æterna iucunditatis & gloriæ fructus, quem in celesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysterijs ita significantur, ut totum sacramentum, quauis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tamquam ad vnius rei significationem, referatur.

Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus huius sacramenti materia: tum ut ipsi rite illud possint conficere: tum etiam, ut fideles ad moueantur, cuius rei Symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agitur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Euangelistæ, Matthæus, Marcus, & Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: Hoc est corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noster seipsum panem appellauit: cum inquit: Ego sum panis viuus, qui de celo descendi. Cum autem varia sint panis genera, vel quæ ma-

Quæ sit huius sacramenti materia,

Matth. 26.

Marc. 14.

Lucæ. 11.

Ioan. 1.

teria differunt, vt cum alius ex tritico, alius ex hor-
deo, aut ex leguminibus ceterisque terra fructibus
confectus est, vel quia diuersis qualitatibus prædi-
ti sunt (vni enim fermentū additur, alter verò ferme-
ti omnino expers esse potest) quod ad primum atti-
net, Saluatoris verba ostendūt, panē ex tritico cōfici
oportere. Cōmuni enim loquendi consuetudine, cū
panis absolute dicitur, panē ex tritico intelligi satis
cōstat. Id etiā veteris testamenti figura declaratur.

a Leuit. 24

Præceptū enim à Dño fuerat, vt panes^a propositio-
nis, qui hoc sacramentū significabāt, ex simila cōfi-
cerētur. Sed quēadmodū nullus panis, nisi triticeus,
apta ad sacramentū materia putāndus est: (hoc enim
Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesie Catholi-
cæ auctoritas firmavit) ita etiam ex ijs, quæ Chri-

b Ansel. in
epist. de fer-
mentato &
azymo.

Raban. ll. 1
de iustif. cle

ri. cap. 31.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luce. 22.

stus Dñs gessit, b azymum esse debere, facile intelli-
gitur. Ipse enim primo azymorū die, quo nihil fer-
mentati domi habere Iudeis licebat, hoc sacramen-
tum cōfecit, atq; instituit. Quod si quis Ioannis Euā-
gelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante
festum diem Pasche acta esse commemorat: ea ra-
tio facile dissolui potest. Etenim quem primum
azymorum diem ceteri Euangelistæ appellarunt:
quod feria quinta vespere dies festi azymorum in-
ciperent, quo tempore Saluator noster Pascha ce-
lebrauit: eum ipsum diē Ioannes pridie Pasche fuisse
describit: vt qui diei naturalis spatium, quod ab
oriēte Sole inchoatur, in primis notandum existi-
marit.

Ioan. 13.

marit. Quapropter D. etiā Chris. primū azymorum
dicē interpretatur eū dicē, quo ad vespērā azyma co-
medēda essent. Sed azymi panis cōsecratio quātum
cōueniat integritati & mentis mūditiā, quā fideles
ad hoc sacramentum afferre debent, ab Apostolo do-
cemur, cum inquit. Expurgate vetus fermentum vt
sitis noua cōspersio, sicut estis azymi: etenim: Pascha
nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur nō
in fermento veteri, neque in fermēto malitiā, & ne-
quitia, sed in azymis synceritatis & veritatis. Ne-
que tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda
vt, si illa panis desit, sacramentum confici non possit:
vtrumq; enim panis genus verā & propriam panis
rationem, & nomen habet. Quāquam nemini licet
priuata auctoritate, vel potius temeritate laudabilē
Ecclesie suē ritum immutare: atq; eo minus id face-
re Latinis sacerdotibus permissum est, quibus prater
ea a Pontifices Max. preceperunt, vt ex azymo tan-
tum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera
huius sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo
tamen illud animaduertendū est, quam multa ma-
teria ad sacramentum conficiendū vti oporteat, desi-
nitum non esse: cum illorum etiam certus numerus
definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra
mysteria percipere. Superest, vt de altera huius sacra-
menti materia & elemēto dicatur. Est autem vinū
ex vitis fructu expressum, cui modicū aqua permix-
tum sit. Nam Dominum Saluatorem vino in huius

2. Cor. 5.

Flo. Cō. scf.
vlt.

a Leo. 9.
epif. contra
Michael,
Cōstant. c.
56. & 20. In
noc. 3. li. 4.
de myste.
miss. c. 4 li.
3. decretal.
tl. de celeb.
miss. c. vlt.
Vino cura-
qua misce-
tur.

Matt. 26. sacramenti institutione vsum esse, catholica Eccle-
 a Marc. 14 sia semper docuit: cum ipse dixerit: ^a Non bibā amo-
 do de hoc genimine vitis vsque in diem illum. Quo
 b S. Chrys. in loco Chrysostomus, ^b De genimine, inquit, vitis,
 hom. 83. in quæ certe vinum, non aqua, produxit. Vt tanto ante
 Matth. illorum heresim, qui aquam solam in hisce mysterijs
 adhibendam senserunt, conuellere videretur. Aqua
 vero Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primum
 c Cōc. Flo. quod id à Christo Domino factum esse, & ^c Concilio
 Cartha. 3. c. rum auctoritate, & S. Cypriani testimonio compro-
 non. 24. batur: ^e deinde, quod sanguinis & aquæ, quæ ex eius
 d S. Cyp. li. latere exierunt, hac permixtione memoria renoua-
 2. epl. 3. ad tur. Tum vero aquæ vt in ^f Apocalypsi legimus, popu-
 Cæcilium. lum designant: quare & aqua vino admixta, fidelis
 e Alexā. 1. epist. 1. populi cum Christo capite coniunctionem significat.
 f Apoc. 17 Atq; hoc ex Apostolica traditione perpetuo sancta
 g Cō. Bra. Ecclesia seruauit. Sed quāuis aquæ admiscenda ita
 3. can. 3. graues rationes sint, vt eam sine mortali peccato
 pratermittere non liceat: ea tamen si desit: sacramē-
 tum constare potest. Illud autem sacerdotibus ani-
 maduertendum est, vt quemadmodum in sacris my-
 sterijs aquam vino adhibere oportet, sic etiam modi-
 cam infundendam esse. Nam Ecclesiasticorum scri-
 ptorum sententia & iudicio aqua illa in vinum con-
 uertitur. Quare de eo ^h Honorius Pōtifex, ita scri-
 li. 3. decret. bit: Periculosus in tuis parribus inoluit abusus, vide-
 tit. de mis. licet, quod maior quātitas aquæ in sacrificio, quam
 cele. ca. de vini, adhibetur: cum secundum consuetudinem ra-
 pernitosus tionabilem

tionabilem Ecclesie generalis longe plus vini, quam aquae adhibendum sit. Huius igitur sacramenti haec duo tantum elementa sunt: ac merito pluribus a decretis sancitum est, ne quid aliud praeter panem & vinum quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat.

Sed iam videndum est, haec duo panis & vini symbola quam apta sint ad eas res declarandas, quarum sacramenta esse credimus & consistemus. Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita: ipse enim Dominus ait: ^b Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cum igitur corpus Christi Domini vitae aeternae alimentum illis praebeat, qui eius sacramentum pure & sancte suscipiunt recte ipsi potissimum rebus conficitur, quibus haec vita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis & sanguinis Christi communionem mentem animamque saturari. Non nihil etiam haec ipsa elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in sacramento corporis & sanguinis Domini veritatem. Nam cum panem & vinum in humanam carnem & sanguinem vi naturae quotidie immutari animaduertamus facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus panis & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque eius sanguinem caelesti benedictione conuerti. Afferret etiam aliquid adiumenti haec admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod sit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinse-

a De conf. dist. 2. c. No oportet. c. In sacra ca. cum omne.

Panis & vini symbola quid significant primo.

b Ioan. 6. Co. Tri. ses. 13. cano. 2.

Secundo.

c. Dama II. 4. orth. fide 9. 14. Cypr. de cena Do. mli. 7. 30. 9.

Tertio.

cus panis & vini mutatio apparet, tamen eorū substantia in carnem & sanguinē Christi vere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interius tamen ad vitam renouamur, dum verā

Quarto.

Aug. tra. 26

1. Ioā. Chry.

ho. 24. in. 1.

ad Cor. Cy.

ril. li. 11. in.

Ioā. c. 6. Hi.

lar. lib. 8. de

Trinit. Cō.

Tri. scil. 13.

c. 2.

Forma cōse-

crationis pa-

nis.

vitam Eucharistie sacramento accipimus. Accedit ad hæc quod cum vnū Ecclesie corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio quam panis viniq; elemētis. Panis enim ex multis granis conficitur & vnum ex multitudine ramorum existit: atque ita nos, cum multi simus, huius diuini mysterij vinculo arctissime colligari, & tāquam vnum corpus effici declarant.

Sequitur nunc, vt de forma, qua ad consecrandū panem vti oporteat, agatur, non quidē eius rei causa, vt hæc mysteria fidei populo, nisi necessitas cogat, tradantur: (eos enim, qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne forma ignorantione, in sacramento conficiendo à sacerdotibus turpissime peccetur. Itaq; à sanctis Euangelistis Mattheo, & Luca, itemq; ab Apostolo docemur illam esse formam. Hoc est corpus meum. Scriptum est enim: Canantibus illis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum. Quæ quidem consecrationis forma cum à Christo Domino seruatā sit, ea perpetuo catholica Ecclesia vsa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, & Con-

cilij

Matt. 26.

Marc. 14.

Luce. 22.

1. Cor. 10.

2. Ambli. 4.

de sacra. ca.

4. & 5. Chr.

ho. de pro-

ditione Iu-

dæ, & hom.

2. ad Timo

the.

cilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atq;
in pröptu est, cū præsertim ex illis Saluatoris verbis:

^a Hoc facite in meam cōmemorationē, idem liceat
cognoscere. Nam quod Dñs faciendū præcepit, non
solū ad id, quod egerat sed etiā ad ea, quæ dixerat,
referri debet: atq; ad verba maximè pertinere intel
ligendum est, quæ non minus efficiendi, quā signifi
candi causa prolata erant. Sed ratione etiā id facile
persuaderi potest. Nā forma ea est, quæ illud signifi
catur, quod in hoc sacramēto efficitur. Cū autē hæc
verba id, quod fit, significant, ac declarent, hoc est
panis conuersionē in verū Dñi nostri corpus: sequi
tur, formā in illis ipsis verbis constituendam esse. In
quā sentētiā, quod ab Euangelista dictū est, ^b Be
nedixit, licet accipere. Perinde enim videtur intelli
gendū, ac si dixisset, accipiens panē benedixit dicens:
Hoc est corpus meū. Quāuis enim Euāgelista, verba
illa, Accipite, & comedite, præposuerit illis, tamē nō
materie consecrationē, sed vsum tantūmodo signifi
cari perspicuū est. Quare à sacerdote quidem omni
no proferri debent, sed ad sacramentū cōficiendū ne
cessaria nō sunt, quæadmodū etiā profertur cōiunctio
illa. Enim, in corporis & sanguinis consecratione.
Aliter enim fiet, vt, si hoc sacramentū nemini admi
nistrandum sit, confici non oporteat, aut non possit
quidem, cum tamen dubitare non liceat, quin sa
cerdos prolatis ex more atque instituto sanctæ Eccle
siæ verbis Domini, aptam panis materiam vere con

^a Lucæ. 22

Vide Iusti.

Apolog. 1.

Ambros. de
Iis. qui my
ster. initian
tur. cap. 9.

^b Matt. 26

secret: quamvis deinde contingat, vt nulli vnquam sacra Eucharistia administretur.

Forma con-
secrationis
calicis.

Iam verò, quod ad vini, quæ est altera huius sacramenti materia, consecrationem attinet, ob eandem causam, quam supra commemorauimus, opus est, vt sacerdos eius formam cognitam & perspectam habeat. Eâ igitur his verbis comprehendere certo credendum est: Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Ex quibus verbis plura quidem e sacris scripturis colliguntur: quædam verò in Ecclesiâ ex Apostolica traditione conseruata sunt. Nam quod dicitur: Hic est calix:

Lucæ. 12.

1. Cor. 11.

D. Luca, & ab Apostolo scriptum est: quod verò sequitur. Sanguinis mei, vel sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: partim à D. Luca, partim à

Lucæ. 22.

Matth. 26.

Lib. 3. de cr.

de celebra.

Miss. c. Mar

the.

D. Matthæo dictum est. Verba autem illa. Aeterni, & Mysterium fidei, sancta traditio, Catholica veritatis interpres & custos nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit si, quod antea dictum est de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur hoc etiam loco attēdatur. Cōstat enim, his verbis, quæ vini substantiam in sanguinem Dñi conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis

in passione domini admirabiles fructus, qui ad hoc sacramentum maxime pertinent. Unus est, ^a aditus ad eternam hereditatem, quæ noui atque æterni testamenti iure ad nos venit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysteriam fidei: Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorẽ Deus proposuit, ut ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, ^b remissio peccatorum.

a Heb. 10.

Rom. 3.

b Hebr. 9.

Quoniam verò hæc ipsa consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimeq; ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod verò dicitur: Hic est calix sanguinis mei: sic intelligendum est: Hic est sanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & apposite, dum sanguis hic, ut est si-

Explicatio
verborum
quibus vinum
consecratur

Euthym. 1.

Lucæ.

delium potus consecratur, calicis mentio facienda est. Neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde. Noui testamenti: quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in veteri testamento fiebat (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus. Sine sanguine testamentum dedicatum non esse) sed vere & re ipsa hominibus tradi: quod ad nouum testamentum pertinet: quare Apostolus inquit: Ideo noui testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente, remissionem accipiant, qui vocati sunt, æternæ hereditatis. Verbum vero, Æterni, ad hereditatẽ eternam

Hebr. 9.

Ibidem.

2 August.
epist. 23.

que Christi Dñi, æterni testatoris morte ad nos iure peruenit, referendū est. Quod subiūgitur: *Mysteriū fidei*, non rei veritatē excludit, sed quod occulte latet, atq; ab oculorum sensu remotissimū est, certa fide credendū esse significat. Diuersa verò hisce verbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quā habet, cum baptismo etiam tribuūtur. Nā quod sanguinē Christi, sub vini specie latentem fide cernimus, *mysterium fidei* dicitur. At^a *baptismus*, quoniā vniuersam Christianæ fidei professionē complectitur, à nobis fidei sacramētum, à Græcis *mysteriū* iure appellatur. Quanquā alia etiam ratione sanguinē Domini, fidei *mysterium* dicimus, quod scilicet, in eo maxime plurimum difficultatis & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credendum proponit, Christum Dominum, verum Dei filium: simulque Deum & hominem, mortem pro nobis pertulisse: que quidem mors sanguinis sacramento designatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his verbis: *Qui effundetur in remissionem peccatorum*. Sanguis enim, separatim consecratus, ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem vim & momentum habet. Sed verba illa, que adduntur: *Pro vobis & pro multis*, à Matth. & Luca, singula à singulis sumpta sunt, que tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul coniunxit: *per-*
tinent

Matth 26

Lucæ. 21.

tinent autem ad passionis fructum, atq; utilitatem declarandam. Nam si eius virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem à Salvatore effusum esse fatendum erit: si vero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire facile intelligemus. Cum igitur, Pro vobis dixit, vel eos qui aderant, vel delectos ex Iudeorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibus cum loquebatur, significauit. Cum autem addidit, Pro multis, reliquos electos ex Iudeis, aut gentibus intelligi voluit. Recte ergo factum est, ut pro vniuersis, non diceretur, cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum dilectis solum attulit. Atq; huc spectant verba illa Apostoli: Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit: Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis verbis latent mysteria, quæ pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino facile assequuntur.

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur: quæ ut à fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam^a Apostolus admonet gravissimum scelus admitti ab ijs, qui non diiudicant corpus Domini, hoc in primis doceant Pastores, animum atque rationem à sensibus

Heb. 9.

Ioan. 17.

Quæ admirabilia hoc sacramento contineantur.

^a 1. Cor. 11
Chry. hom. 83. in Matt. & hom. 60. ad pop.

omni

omni studio aduocandā esse. Si enim fideles ea tantū in hoc sacramēto cōtineri sibi persuaferint, quæ sensibus percipiunt, in summā impietate adducantur, necesse est: cum nihil aliud, præter panis ac vini speciem oculis, tactu, odoratu gustu sentiētes, panē tantūmodo ac vinū in sacramēto esse iudicauerint. Curandū igitur est, vt fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atq; ad immensam Dei virtutem & potentiam contemplandā excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda atq; suspicienda, quæ in hoc sacramento verbis consecrationis effici, fides catholica sine vlla dubitatione credit ac confitetur. Primum est, verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in celis sedet ad dexteram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere: quamuis nihil magis a sensibus alienum & remotum videri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si verba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia quæ aut oculis ceruntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine vlla re subiecta esse, mira quadam atq; inexplicabili ratione, ac panis quidem & vini accidentia omnia licet videre, quæ tamen nulli substantiæ inhaerent, sed per se ipsa constant: cum panis & vini substantia in ipsum Domini corpus & sanguinem ita mutetur, vt panis & vini substantia omnino esse desinat.

Verum, vt prius de primo agatur, conentur Pastores

Tria admiratione digna.

Præsentia corporis Domini.

Transubstantiatio.

Accidentia sine subiecto.

De veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia

stores explicare, quam perspicua & clara sint Sal-
natoris nostri verba, quæ corporis eius veritatem in
sacramento demonstrant. Nam cum inquit: Hoc est
corpus meum. Hic est sanguis meus: nemo, qui modo
sana mentis, sit ignorare potest, quid nobis intellige-
dum sit: præsertim cum de humana natura sermo ha-
beat, quam in Christo vere fuisse Catholica fides
dubitare neminem patitur: ut vir sanctissimus atq;
doctissimus Hilarius præclare scripserit, de veritate
carnis & sanguinis Christi, cum ex ipsius Domi-
ni professione & fide nostra, caro eius vere sit cibus,
relictam non esse ambigendi locum. † Verum alter
præterea locus à Pastoribus enucleandus est ex quo
aperte licet cognoscere verum Domini corpus & san-
guinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus, po-
steaquam commemoravit panem & vinum à Domi-
no consecratum & sacra mysteria Apostolis suis ad-
ministrata esse subiungit: ^b Probet autem se ipsum
homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui
enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi man-
ducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quod
si, ut heretici dicunt, nihil aliud in sacramento ve-
nerandum esset, præter memoriam & signum pas-
sionis Christi, quid opus erat tam grauibus verbis
fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graui enim il-
la, iudicii, voce declaravit Apostolus, nefarium ali-
quod scelus ab eo admitti, qui, impure sumens cor-
pus Domini, quod in Eucharistia occulte later, ab
alio

mentum.
Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 21.
Chry. hom.
60. ad po-
pu. Cyril.
Hiero. Ca-
tech. 4. mis.
Epiph. in
Ancorato
Theoph. in
Mat. Marc.
Ioã. & Euth.
In Matthæ.
a S Hil II. 8
de Tri. tra-
ctans illud:
Ut sint vnū
& cæter.
Secundum.
b 1. Cor. 11
Am. in hūc
locū, Aug.
contra Do-
na. c. 8. & l.
1. cōtra. Cre-
sco. cā. 25.
& epi. 118.
c. 3.
Chr. ho. 45
i Ioã. & Cō.
cl. Tri. scil. 1
c. 1. & 7.

Tertium. alio ciborum genere non distinguit. Quod etiam supra in eadem epistola vberius explicauit Apostolus a 1. Cor. 10 his verbis: ^a Calix benedictionis, cui benedicimus, Chr. ho. 14. nonne communicatio sanguinis Christi est: & pan. 1. ad Co nis quem frangimus, nonne participatio corporis Do rnt. Theo. mini est? Quae quidem verba veram corporis & san & Oecun. in guinis Christi Domini substantiam demonstrant. huc locum.

Hec igitur scripturae loca Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum nihil in eis dubij aut incerti relictum esse, praesertim cum haec Ecclesiae Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit ad cuius sententiae cognitionem duplici via & ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiae, atque omni deinceps aetate floruerunt, & Ecclesiastica doctrina optimi testes sunt, consulimus. Hi vero summo consensu omnes huius dogmatis veritatem apertissime tradiderunt. Quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fide suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est verum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut verum ex virgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. ^b Et alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis Diuus Chrysostomus non minoris fidei, & granita-

D. Amb. de
ijs. qui myf.
init. c. 9.
b Lib. 4. de
Sac. 4.
S. Chrysost.
ad populū
Antio. ho-
mi. 60. & 51

tis: qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipsam
 veritatem profitetur & docet, tum verò præcipue
 homilia. 60. de ijs, qui sacra mysteria impure sum-
 munt, itemque homilia. 44. & 45. in sanctum
 Ioannem, inquit enim: Pareamus Deo, neque con-
 tradicamus: licet vel cogitationibus, vel oculis no-
 stris videatur aduersari, quod dicitur: Ipsius enim
 sermo infallibilis est: sensus noster facile seducitur.
 His verò omni ex parte consentiunt, quæ Diuus Au-
 gustinus, ^a acerrimus catholica fidei propugnator
 semper docuit, atque in primis titulum Psalm. 33.
 exponens: scribit enim: Portare se in manibus suis
 homini impossibile est, solique Christo conueni-
 re potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quan-
 do commendans ipsum corpus suum, ait. Hoc
 est corpus meum. Ac b Cyrillus præterea, c Iu-
 stinus, & d Irenæus adeo aperte libro quarto in
 Ioannem veram Domini carnem in hoc sacramen-
 to esse affirmat, vt eius verba nullis possint falla-
 cibus & captiosis interpretationibus obscurari.
 Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia
 requirent, facile erit sanctos e Dionysium, f Hila-
 rium & Hieronymum, h Damascenum addere, intra
 merabilesque alios, quorum de hac re grauissimas
 sententias, doctorum & piorum hominum indu-
 stria & labore in vnum congestas, passim legimus.
 Altera restat via, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in
 ijs, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, con-
 trarie

1. trac. illud
quod. 1. Re.

21. secundū
70. legitur.

Et ferebat
in manibus
suis.

b S. Cyrill.
lib. 4. in Ioā

can. 12. 13.

14. 15. &
16. & li. 30

c. 13. & lib.
11. ca. 26.

& 27.

c S. Iustin.
apolo. 2. ad
Anto. piū.

d B. Ire. li.
4. c. 1. 33.

34. & li. 5.
cont. heres.

e Eccl. hie.
cap. 3.

f lib. 8. de
Tri.

g Tho. 3.
epist. 146.

ad Damasc.
Ecc. li. 150

ad Hedibā
q. 2.

h li 4. de or
th. fid. c. 13

traria scilicet, doctrinae & opinionis damnatio. At
verò constat, semper corporis Christi veritatem in
sancto Eucharistiae sacramento, ita per vniuersam
Ecclesiam diffusam & disseminatam esse, & con-
sentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam

Gultmun-
dus li. 1. de
veritat. cor
po. & san-
gui. & Late
ra. Fran. de
Euchar. cō-
tra Bereng.
V valdē. to-
mo. 2. ca.
43.

a Conc La
ter. c. 1.
b Cōc Flo
rent. in do-
ctr. de sacr.
c Cōc Tri
dent. scilicet 13

Amb. lib. 4.
de sacr. c. 4.
& 5. Dam.

ut cum ante quingentos annos Berengarius id ne-
gare ausus esset, ibiq; signum tātummodo esse affere-
ret statim in Vercellensi concilio, quod Leonis. IX.
authoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs
condemnatus, ipse haresim suam anathemati addi-
xerit. Qui postea cum ad eandem impietatis insa-
niam redisset, tribus alijs Cōcilijs Turonensi, & duo-
bus Romanis, quorū alterum Nicolaus. II. alterum
Gregorius. VII. Pontifices Maximi, conuocarunt,
damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius
III. in ^a Concilio Lateranensi magno cōfirmavit
ac deinceps ^a Florentina, & ^c Tridentina Syno-
dis eiusdem veritatis fides apertius declarata, ac
stabilita est. Hec igitur si pastores diligenter expo-
suerint: (ut nihil dicamus de ijs, qui erroribus obce-
cati, nihil magis, quam veritatis lucem, oderunt)
& infirmos confirmare, & piorum mentes summa
quadam letitia & voluptate afficere poterunt: cum
praesertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter
ceteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides
comprehendatur. Nam cum Dei summam omnium
rerum potestatem credunt & confitentur, credant
etiam necesse est, potestatem ei non desuisse maxi-

mi huius operis efficiendi, quod in Eucharistia sacra-
 mento admiramur & colimus. Deinde cū credunt
 sanctā Ecclesiā Catholicam; necessario sequitur, ut
 simul credant eā esse, quā explicauimus, huius sacra-
 menti veritatē. Sed nihil est profecto, quod ad piorum
 iucunditatē & fructū addi possit, cū huius altissimi
 sacramenti dignitatē contēplantur. Primū enim in-
 telligunt, quanta sit Euangelica legis perfectio. cui
 datum est id re ipsa habere, quod signis tantum &
 figuris Mosaicae legis tempore adumbratum fuerat.
 Quare diuinitus dictū est a^b Dionysio, Ecclesiam
 nostrā mediā esse inter Synagogā & supremā Hie-
 rusalem, ac propterea vtriusque participem, Ac pro-
 fecto satis mirari fideles nunquam poterunt, sanctae
 Ecclesiae perfectionem, eiusque gloriae altitudinem:
 cum inter eam & celestem beatitudinem vnus tan-
 tum gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum
 cœlitibus commune est, ut vtrique Christum Deum
 & hominem praesentem habeamus: sed (quō vno
 gradu ab eis distamus) illi praesentes beata visione
 perfruuntur, nos praesentem, & tamen ab oculorum
 sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabi-
 li integumento se occultantem, firma & constanti
 fide veneramur. Præterea, fideles hoc sacramento
 Christi Saluatoris nostri perfectissimam charita-
 tem experiuntur: eius enim bonitatē maxime de-
 uit, naturam, quam a nobis sumpserat, a nobis nūn-
 quam subtrahere; sed, quantum fieri posset, esse, ver-
 a

lib. 4. orth.
 fid. cap. 14.

a 1. Co. 11
 Aug. li. 10.
 de ciuit. Dei
 ca. 20. & lib.
 20. c. 21. cō-
 tra. Fau. &
 epist. 19.
 b S. Dion.
 de Eccles.
 hier. cap. 5.
 part. 1.

Chrysos. ho-
 mil. 83. in
 Matth. & li.
 3. de sacer-
 dot. Idem
 homil. 2. ad
 pop.

2. Prouer. 8. *Et proprie dictum videretur, ^a Delicia meae esse cum filiis hominum.*

Iam verò hoc loco à Pastoribus explicandū est nō solum verū Christi corpus, & quidquid ad verū corporis rationem pertinet, veluti ossa & nervos, ^a sed etiam totū Christū in hoc sacramēto cōtineri. Doce-
re autē oportet, Christū nomen esse Dei & hominis
vnius scilicet, personae, in quo diuina & humana na-
tura cōiūcta sit: quare virāq; substātiā, & quae vtri-
usq; substātiā cōsequētia sunt, diuinitatē & totā ha-
manā naturā, quae ex anima & omnib⁹ corporis par-
tib⁹, & sanguine etiā cōstat, cōplectitur, quae omnia
in sacramēto esse credendū est. Nam cū in calo tota
humanitas diuinitati in vna persona & hypostasi cō-
iūcta sit, nefas est suspicari, corp⁹, quod in sacramē-
to inest, ab eadē diuinitate seiūctū esse. In quo tamē
Pastores animaduertant necesse est, nō omnia eadē
ratiōe aut virtute in hoc sacramēto cōtineri. Quaedā
enim sunt, quae ex vi & efficiētia cōsecrationis in sa-
cramēto esse dicimus. Nā cū verba illa efficiāt quid
quid significāt, id esse in sacramēto ex vi sacramēti
diuinarū rerū scriptores appellarūt, quod verborum
forma exprimit. Ita si cōtingeret, vt aliqd ab alijs
reb⁹ omnino seiūctū esset, id solū, qđ forma significa-
ret, in sacramento esse, cetera nō itē esse docuerunt.
Quaedā verò in sacramēto cōtinentur, qđ illis rebus
coniūcta sint, quae forma exprimiuntur. Nā cū forma
quae

De eōcomi
tantia par-
tū corporis
Chri in hoc
sacramēto.
a Cōc. Tri
dēt. sess. 13
can. 1.

Conc. Tri.
sess. 13. c. 3

qua ad panē cōsecrādū adhibetur, corpus Dñi signi-
 ficet: cum dicitur: Hoc est corpus meū ipsum Christi
 Dñi corpus ex vi sacramenti in Eucharistia erit. At
 quia corpori sanguis, anima, & diuinitas cōiūgitur
 hac quoque in sacramēto erunt omnia, nō quidē ex
 cōsecrationis virtute, sed vt ea, quæ corpori coniun-
 cta sunt. Atque hac ex concomitantia in sacramen-
 to esse dicuntur: qua ratione totum Christum in sa-
 cramento esse perspicuum est. Si enim duo aliqua in-
 ter se re ipsa coniungantur: vbi vnum sit, ibi alterū
 etiam esse necesse est. Sequitur itaque totum Chri-
 stum vsque adeo tam in panis, quam in vini specie
 contineri, vt quemadmodum in panis specie non cor-
 pus modo, sed etiam sanguis & totus Christus vere
 inest: sic contra in vini specie non solum sanguis, sed
 corpus, & totus Christus vere inest. Sed quamquam
 hac ita se habere omnibus fidelibus certum & per-
 suasissimum esse debet: optimo tamen iure institū-
 tum est, vt separatim duæ consecrationes fierent. Pri-
 mo enim, vt passio Domini, in qua sanguis à corpore
 diuisus est, magis referatur, cuius rei causa in conse-
 cratione sanguinem effusum esse meminimus. Dein
 de maxime consentaneum fuit, vt quoniā sacramen-
 to ad alendā animā vtēdum nobis erat, tāquā cibis
 & potus institueretur, ex quibus perfectum corpo-
 ris alimētū constare perspicuū est. Neque vero illud
 pratermittēdum, non solum in vtraq; specie, sed in
 quauis vtriusque speciei particula totum Christum

Sub vtraq;
 bet specie
 totus Chri-
 stus cōtine-
 tur. Concl.
 Trid. ibidē
 & can. 3.

Cur conse-
 cretur, vtra-
 que species

b Hila. pap.

De cōf. dis. cōtineri. Sic enim Aug. scriptum reliquit: ^a Singuli
 2. cap. Vbi accipiant Christum Dñm, & in singulis portionibus
 pars est. E- totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se
 mise. ho. 5. prabet in singulis. Atque id præterea ex Euangeli-
 de pasch. stis facile colligi potest. Neque enim credendum est,
 Amb. in præ singula panis frusta propria verborū forma à Dño
 fa. Miss. Do cōsecrata esse, sed eadē simul omnē panem, qui ad sa-
 min. 5. post crā mysteria cōficienda, atq; Apostolis distribuēda sa-
 Epipha. tis futurus esset. Id quod de calice factum esse appa-
 a Citatur d̄ ret, cum ipse dixit, ^b Accipite, & diuidite inter vos.
 cōf. dist. 2. c. Singuli. † Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinent, vt
 Et apud ostendant Pastores verum Christi corpus & sangui-
 Gultmun- nem in Eucharistiæ sacramento cōtineri. Nūc quod
 dū lib. 1. cō. alterum erat propositum, docebunt etiam panis &
 Beren. vini substantiam in sacramento post cōsecrationem
 b Luc. 22. † De trās- non remanere. Hoc vero quamuis maximam admi-
 substantia- rationem merito habere possit, tamen cum eo, quod
 ne panis & prius demonstratum est, necessario coniungitur. Et
 vini in verū enim si est verum Christi corpus sub panis & vini
 corp⁹ & san- specie post consecrationem, omnino necesse est, cum
 guinē Chri- ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel crea-
 sti. tione: vel alterius rei in ipsum conuersione factum
 esse. At vero fieri non posse constat, vt corpus Christi
 in sacramento sit, quod ex vno in alium locum vene-
 rit. Ita enim fieret, vt à celi sedibus abesset: quo-
 niam nihil mouetur, nisi locum deferat, à quo moue-
 tur. Creari autem corpus Christi minus credibile
 est ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest

Relinquitur ergo, ut in sacramento sit corpus Domini quod panis in ipsum conuertatur, Quare nulla panis substantia remaneat necesse est. Hac ratione adducti Patres & Majores nostri, in Concilijs, ^a Lateranensi magno, & ^b Florentino, huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt: ^c Tridentina vero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis & vini, una cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi; anathema sit. Hac vero ex testimonijs scripturarum facile fuit colligere: primum, quod in eius sacramenti institutione ipse Dominus dixit: ^d Hoc est corpus meum. Vocis enim, Hoc, ea vis est, ut omnem rei presentis substantiam demonstret, Quod si panis substantia remaneret, nullo modo vere dici videretur: Hoc est corpus meum. Deinde Christus Dominus apud Ioannem: ^e Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: panem videlicet carnem suam vocans. Ac paulo post subiicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et rursus: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Cum ergo tam clavis & perspicuis verbis carnem suam panem & cibum verum, sanguinem itam verum potum nominauerit, satis videtur declarasse, nullam in sacramento substantiam panis & vini remanere. Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam qui eos euol-

^a Late. C6.

c. 1.

^b Eugenius

III. in ep.

ad Arme-

nios data,

approbate

Con. Flo.

^c Sess. 13.

can. 2. Vide

etiam Const.

sess. 8. art. 1.

V. vicleff.

^d Mat. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

^e Ioan. 6.

D. Amb. l. 4. uerit, facile intelliget. D. quidē Ambros. ita scribit:
 de Sacra. c. Tu forte dicis, Meus panis est vsitatus: sed panis
 4. Vide & ill. iste panis est ante verba sacramentorum: ubi accesse-
 4. de fide. c. rit consecratio, de pane fit caro Christi. Quod quidē
 5. & q. mysl. ut facilius probare posset, varia deinde affert exem-
 inlt. ca. 9. pla & similitudines. Alibi vero, cum verba illa inter-
 2 Psal. 134. pretaretur: ^a Omnia quaecūque Dñs voluit: fecit in
 De cōs. dist. celo & in terra: Licet inquit, figura panis & vini
 2. c. Omnia videatur, nihil tamē aliud, quā caro Christi & san-
 Vide etiam guis post consecrationem credendū est. Atq; eisdem
 Chry. ho. de fere verbis eandē sententiā S. Hilarus exponens, do-
 Encic. & ho. 34. in Matt. cuit, quāuis extrinsecus panis & vinū videatur, vero
 Cyril. Hier. tamē corpus & sanguinem Domini esse: Sed moneāt
 catech. 13. Pastores hoc loco mirandum non esse, si post cōsecre-
 & 4. mysl. tionem, panis etiam vocetur. Hoc enim nomine Eu-
 Greg. Nyss. charistia appellari consuevit: tum quia panis speciem
 in Cate. ma habeat: tum quia naturalem alendi & nutriendi cor-
 tori, cap. 37 poris vim, quæ panis propria est, adhuc retineat.
 Cyp. de cæ. nam autem esse sacrarum literarum cōsuetudinem
 na Domini, ut res ita appellet, cuiusmodi esse videantur, satū
 Emisc. ho. 5 de Pascha. ostendit, quod in Genesi dictū est, ^b tres viros Abra-
 b Gen. 18. he apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. Et duo ^c
 c A& 1. Vi de etiā Iud. illi, qui Apostolis ascendente in celum Christo Do-
 de etiā Iud. 15. mino apparuerunt, cum essent angeli, viri dicun-
 Tobl. 5. tur. Difficillima est omnino huius mysterij explica-
 Marc. 16. tio: sed tamen conabuntur Pastores, ijs, qui magis in
 diuinarum rerum cognitione profecerunt (nam qui
 adhuc imbeciliores sunt, verendum esset, ne res ma-
 gitudine

gnitudine opprimerentur) conabuntur inquam, tra-
dere huius admirabilis conuersionis modo: quæ ita
fit, vt tota panis substantia diuina virtute in totā cor-
poris Christi substantiā totaq; vini substantia in to-
tam sanguinis Christi substantiā, sine vlla Dñi nostri
mutatione conuertatur. Neque enim Christus aut
generatur, aut muratur, aut augefcit, sed in sua sub-
stantia totus permanet, quod mysteriū cū¹ D. Amb.
declararet: Vides, inquit, quam operatorius sit ser-
mo Christi. Si ergo tāta vis est in sermone Dñi Iesu,
vt inciperent esse, quæ non erāt, mūdus scilicet: quā-
to magis operatori⁹ est, vt sint quæ erant, & in aliud
cōmutentur. In quā sententiā alij etiā veteres, & gra-
uissimi patres scriptū reliquerunt: D. quidē Aug.
Fideliter fatemur ante consecrationem panē esse &
vinū, quod natura formauit, post consecrationē re-
ro carnē Christi & sanguinē quod bñdictio cōsecre-
auit. Damascenus: Corpus secundū veritatē coniun-
ctū est diuinitati, corpus ex sancta virgine: nō quod
ipsum corpus aſūptū de celo descēdat, sed quod ipse
panis & vinū in corpus & sanguinē Christi trans-
mutētur. Huius itaq; admirabilis cōuersio conueniē-
ter & proprie à sancta catholica Ecclesia trāsubstā-
tiatio est appellata, quemadmodū sacra^k Tridē. Sy-
no. docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma
in ea mutatur, recte & proprie transformatio dici
potest: ita etiā, quod in sacramento Eucharistie tota
vnius rei substantia in totā alterius rei substantiam

h. D. Amb.
li. 4. de sac.
c. 4. Citatur
sub nomine
i Aug. de cō-
secr. d. 2. c.
Nos autem
& reperian-
tur similia
apud Amb.
de inician-
dis c. 9.
Damas. li. 4
de orth. f.
de i. c. 14.

k Sess. 13.
c. 4. & Cōc.
Late. c. 1. &
lib. 3. de cr.
de celebra.
miss. c. cum
March. quæ
auſtictiam

transeat, verbum transubstantiationis recte & sapienter à maioribus nostris inuentum est.

Sacrosanctum
Eucharisticum
sacramentum
piè credendum
non curiose scrutandum.
Eccl. 3.
Cyrill. lib. 4.
in Ioã. c. 13.
& 14. Chrysostomus.
hom. 45.
in Ioan.

Sed illud sapientissime à sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosius inquireant, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum quid hoc sit, fide cognoscendum est: quo modo fiat, curiosius non inquirendum. Non minorem vero cautionem Pastores adhibeant oportet in eo etiam mysterio explicando, quo modo Christi Domini corpus, vel in minima panis particula totum contingatur: vix enim vnquam huiusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana charitas hoc postulauerit, primum quidem meminerint, fidelium animos illa voce premunire:

Luce. 1.

Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Deinde verò doceant, Christum Dominum in hoc sacramento, ut in loco non esse. Etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudine aliqua prædita sunt: Christum verò Dominum ea ratione in sacramento esse non dicimus ut magnus, aut parvus est, quod ad quantitatem pertinet, sed ut substantia est. Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. Nemo vero dubitat, substantiam aque in paruo atque in magno spatio contineri: Nam & aeris substantia, tota quæ eius natura sic in parua, ut in magna aeris parte, remanet

Christus non
est in sacra-
mento ut in
loco.

tota aquæ natura nõ minus in vñula, quam in flumine insit, necesse est, cum igitur panis substantiæ corpus Domini nostri succedat, fateri oportet, ad eundem planè modum in sacramento esse, quomodo panis substantia ante consecrationem. Ea verò utrũ sub magna, an sub parua quantitate esset nihil ad rem omnino pertinebat.

Tertium restat, quod in hoc sacramento maximum atque admirabile videatur: quod quidem iam duobus alijs explicatis, facilius à Pastoribus tractari posse existimandũ est: panis videlicet, & vini species in hoc sacramento sine aliqua re subiecta cõstare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Dñi & sanguinẽ vere in sacramento esse, ita vt nulla amplius subsit panis & vini substantia: quoniã ea accidentia Christi corpori & sanguini inherere non possunt: relinquitur, vt supra omnem naturæ ordinem ipsa se nulla alia re visa sustentent. Hec perpetua & constans fuit catholice Ecclesiæ doctrina: quæ etiã facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis aut vini substantiam.

Conc. Constant. sess. 8. in ar. V. vicleff

† Cyrill. ad Calosyr.

Ambr. li. 4. de sac. c. 4. & lib. 6. c. 1. & Theo. in c. 26. in Mathæ.

Sed nihil magis fidelium pietati cõuenit, quam, omisiss subtilioribus questionib⁹, huius admirabilis sacramenti maiestatem venerari & colere, ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis & vini specie ministranda instituerit, † Nam cum à communi homi-

&. 14. Mar. nū natura maximè abhorreat, humana carnis esca
 &. c. 6. Ioā. aut sanguinis portione vesci, sapiētissimè fecit, vt san-
 Damas. lib. ctissimū corpus & sanguis sub earū rerū specie, pa-
 4. c. 14. nis, inquā, & vini, nobis administraretur, quorum
 quotidiano & cōmuni alimēto maximè delectamur.

Vide Euseb. Adiunctæ verò etiā sunt duæ illæ utilitates: quarū
 lib. 5. histo. prima est, quod ab infidelium calumnia liberati su-
 Eccles. c. 1. mus, quam facile effugere non possemus, si Dñm sub
 propria specie comedere videremur, altera est, quod
 dum corpus & sanguinē Dñi ita sumimus, vt tamē
 quod verè sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fi-
 dē in animis nostris augēdam plurimum valet: quæ

S. Greg. Pō fides: vt S. Gregorij sententia peruulgatum est: ibi
 tif. hom. 26 non habet meritum, vbi humana ratio præbet expe-
 super Euan rimentum. Hæc autem, quæ hæctenus exposita sunt:
 gelium. nō nisi magna adhibita cautione, pro audientii ca-
 ptu, & temporum necessitate explicanda erunt.

De multipli Verum, quæ de huius admirabili sacramenti
 ci & admi- virtute & fructibus dici possunt, nullum esse genus
 rabili fru- fidelium existimandum est, ad quos earum rerum
 cturanti sa- cognitio non pertineat, quibus maximè necessaria
 crament. videri non debeat. Vt enim Eucharistie utilitatem
 fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ
 de hoc sacramento tam multis verbis disseruntur,
 cognoscenda sunt. Sed quoniam immensa eius uti-
 litates & fructus nulla oratione explicari possunt
 vnus, aut alter locus à pastoribus tractādus erit vt
 ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysterijs bo-
 norum

norum omnium copia & affluentia inclusa sit. Hoc
 vero aliqua ex parte ita assequuntur, si omnium sa-
 cramentorum vi atque natura patefacta, Eucharis-
 tiam fonti, cetera riuulis cōparauerint. Vere enim,
 ac necessario fons omnium gratiarum dicēda est, cū
 fontem ipsum celestium charismatum & donorum,
 omniumq; sacramentorum auctorem Christum Do-
 minum admirabili modo in se contineat, a quo tan-
 quam a fonte ad alia sacramenta, quidquid boni &
 perfectiōnis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diui-
 ne gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc sacra-
 mento impertiuntur, facile colligi poterunt. Cōmo-
 de etiam fieri videbitur, si panis & vini natura, quæ
 huius sacramenti symbola sunt, perpendatur. Nam
 quos vsus corpori panis & vinum affert, eos omnes
 animæ salutis & iucunditati, ac meliori quidem ac
 perfectiori ratione, Eucharistia sacramentum præ-
 bet. Neque enim hoc sacramentum in substantiā no-
 stram, vt panis & vinum, mutatur: ^a sed nos quodā
 modo in eius naturam conuertimur: vt recte illud ^b
 D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Ci-
 bus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec
 tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu
 mutaberis in me. ^c Quod si gratia, & veritas per
 Iesum Christum facta est: in animam quoque in-
 fluat, necesse est, cum eum pure & sancte accipit,
 qui de se ipso dixit: ^d Qui manducat meam carnem,
 & bibit meum sanguine, in me manet, & ego in illo

Nam

a Leo. ser.
 14. de Pas-
 sion. Dom.
 Cyrill. 4. In
 Ioan. c. 17.
 li. 11. c. 16.
 Chryl. hom.
 45 in Ioan.
 & 60. ad po-
 pul.
 b. S. Aug. li.
 7. cōf. c. 10.
 c. Ioan. 1.

d Ioan. 6.

- a Cyrill. 1. Nam qui pietatis & religionis studio affecti hoc sacramentū sumunt, nemini dubiū esse debet quin ita
 10. In Ioan. c. 13. Conc. Floren. Ioan. 6. fidelium Dei in se admittant, ^a ut eius corpori tanquā viua mēbra inserātur: siquidē scriptum est: Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Item: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Quē lo-
 B. Cyrill. 11. 4 cū Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei verbū
 In Ioan. ca. 12. 14. & c. pif. 10. ad Nestorium. vnies se ipsum propriæ carni fecit ipsam viuificatiuā: Eū ergo docebat miro quodā modo vniri corpori
 bus per sacram eius carnem & pretiosum sanguinē quæ accipimus in benedictione viuificatiua in pane & vino. Verū, quod dicitur Eucharistia gratiam tribui Pastores admoneāt oportet, ita intelligendū nō esse, perinde ac necesse non sit, ut, qui re ipsa hoc sacramētū vtiliter percepturus est, gratiā antea adeptus fuerit. Cōstat enim quæadmodum mortuis corporibus naturale alimētū nihil prodest, ita etiā anima, quæ spiritu nō viuit, sacra mysteria nō prodesse. Ac propterea panis & vini speciem habent, ut significetur, non quidem reuocandæ ad vitam animæ, sed in vita conseruandæ causa instituta esse. Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (quæ omnes præditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, ne iudicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio & voto percipiant.
 1. Cor. 11. b Cō. Tri. Est enim omnium sacramentorum finis, & Ecclesiæ 13. sasticæ unitatis ac coniunctionis ^b symbolum: neque

extra Ecclesiam cōsequi gratiā vllus potest. Deinde quoniā vti corpus cibo naturali nō cōseruatur modo sed etiam augetur gustusq; nouam quotidie ex eo voluptatem & suauitatem percipit: ita etiam sacra Eucharistie cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitq; vt spiritus diuinarum rerum delectatione magis ac magis commoueat: ob eam causam fit, vt gratiam hoc sacramento tribui recte & verissime dicatur. Inre enim manna cōparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti vero Eucharistia & condonari leuiora peccata, quæ venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re parū offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodū etiam (neque enim a propostita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur ac deperit, paulatim addi & refici naturali alimēto sentimus. Quare merito à D. Ambro. de hoc celesti sacramento dictū est: Iste panis quotidianus sumitur in remediū quotidianæ infirmitatis. Verū hæc de ijs peccatis intelligēda sunt, quorū sensu & delectatione animus nō permoet. Illa præterea in sacris mysterijs vis est, vt nos à criminibus puros & integros, atq; à tentationum impetu incolumes seruet, ac tanquā celesti medicamento animā præparet, ne alicuius mortifera perturbationis veneno facile infici ac corrūpi queat. Atq;

ca. 2. Aug.
li. 21. de ci-
uita. Dei. c.
25.

Sap. 16.
Coact. Tril.
scf. 13. c. 2.
Bern. ser. de
cena Dñi.

D. Amb. li.
2. de Sacra.
c. 6. & lib. 5
c. 4.

B. Ignatius
in eplst. ad
Ephesi. Ber.
de cena Do-
mini.

- S. Cyp. l. 1. ob eam etiam causam vt testatur D. Cyprianus cum
 epist. 2. ad olim à tyrannis fideles ad tormenta & eadem pro-
 Corneliū; pter Christiani nominis confessionem vulgo raperē-
 tur: ne illi forte dolorum acerbitate victi, in saluta-
 ri certamine deficerent, vetus in Ecclesia catholica
 mos fuit, vt ijs ab Episcopis Dominici corporis & san-
 guinis sacramenta præberentur Sed carnis etiam li-
 bidinē cohibet ac reprimat. Dū enim charitatis igne
 animos magis incendit, cōcupiscentia ardorē restin-
 guat necesse est. Postremo, vt vno verbo omnes huius
 sacramenti vtilitates & beneficia cōprehendantur,
 dicendum est, sacra Eucharistia summā vim esse ad
 eternam gloriam comparandam, Scriptū est enim.
 Qui manducat meam carnem, & bibit meū sangui-
 nem, habet vitam eternam: & ego resuscitabo eum
 in nouissimo die. Huius videlicet sacramenti gratia
 fideles, dum hanc vitam degunt, summa conscientie
 pace & tranquillitate perfruuntur: deinde eius vir-
 tute recreati, non secus atq; ^a Helias, qui sub cineri-
 cū panis fortitudine ambulauit vsque ad montem
 Dei Horeb, ^b cum ex vita emigrandi tempus adue-
 nit, ad eternam gloriam, & beatitudinem ascendat.
 Hæc omnia à Pastoribus latissime explicabuntur, si
 vel D. Ioan. cap. 6. in quo multiplices huius sacra-
 menti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint,
 vel admiranda Christi Domini facta percurrentes,
 ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos
 fuisse existimamus, in quorum. C. recta mortalis re-
 ceptus
- Cyrl. lib. 4
 in Ioā. c. 17
 Chry. ho. 15
 in Mat. Ber.
 de cēna Do-
 mini.
- Ioan. 6.
- a 3. Reg. 19
- b Chry. ho.
 14. in. 1. ad
 Cor. & lib. 2
 de sacerdo-
 tio.
- c Lucæ, 10
 & 11.

ceptus est, vel a qui illius vestis, aut simbria tactu sa a Matth. 23
nitatem recuperarūt multo nos beatiores & felicio 14.
res esse, in quorū animā immortalī gloria prāditus
ingredi non grauetur, vt eius vulnera sanet omnia
eamq; amplissimis muneribus ornatū sibi cōiungat.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacra De triplici
Eucharistiae fructus, qui modo commemorati sunt, modo sumē
percipi possint, neq; vnam tantum esse communi- di sacramē.
candi rationem, vt fidelis populus discat meliora
chrismata emulari. Recte igitur & sapienter Ma-
iores nostri, vt in b Tridentina Synodo legimus. b Trid. Sy
Tres huius sacramenti sumendi rationes distinxe- nod. sess. 13
rant. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, c. 8.
vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore &
corde accipere non verentur, quos c Apostolus ait c 1. Co. 11
indigne manducare, & bibere corpus Domini. De
his Diuus Augustinus ita scribit: Qui nō manet in D. Aug. tra
Christo, & in quo non manet Christus, procul du- ctat. 26. in
bio non manducat spiritualiter eius carnem, li- Ioan.
cēt carnaliter & visibiliter premat dentibus sacra-
menta corporis & sanguinis. Qui itaque hoc mo-
do affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex
his nullum capiunt fructum, sed ipso d Apostolo te- d 1. Co. 11
ste, iudicium sibi manducant & bibunt. Alij vero Aug. tract.
spiritu tantummodo Eucharistiam sumere dicun- 25. in Ioan.
tur: ij sunt, qui desiderio & voto propositum caele- Prosper. sen
stem illum panem comedūt, fide vix incensi, c quae tent. 339.
per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, c Galat. 5.
maxi-

2 1. Co. 11

maximos certe vtilitatis fructus consequuntur. Alij deniq³ sunt, qui sacramento & spiritu sacram Eucharistiā percipiunt: qui cum ex^a Apostoli doctrina prius se probauerint, ac veste nuptiali ornati ad diuinā hanc mēsam accesserint, ex Eucharistia capiūt vberimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis & cœlestibus bonis priuare, qui cum ad corporis Domini sacramentum etiā sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram communionem accipere.

De præparatione cū animi: tū etiā corporis.

Ioan. 13.

Theoph. in

Ioā. Chryf.

hom. 45. in

Io. Theod.

c. 11. prior.

ad Cor. Ba-

sil lib. 2. de

bapt. c. 3.

Aug. lib. 5.

contr. Do-

na. c. 8. &

lib. 1. cōtr.

Crescō. Grā

ma. ca. 35.

Sed iam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primum quidem, vt pateat, eam præparationem maximè necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nā antequam Apostolis pretiosi corporis & sanguinis sui sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit: vt declararet omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, si optimè affecto & præparato animo Eucharistiā aliquisumat, amplissimis cœlestis gratiæ muneribus ornatur: ita contra si imparatus accipiat, non solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus & maximè salutaribus hoc proprium est, vt, si in tem-

pore

pore ijs vtamur, vehemēter prosint: sui alieno tempore adhibeantur, perniciem & exitium asserant. Quare mirandum non est, ingentia quoque & præclarissima Dei dona, cum bene cōstituto animo accipiuntur, ad cœlestem gloriam consequendam maximo nobis adiumento esse: at verò cum ijs nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem asserre. Id verò arcæ Dñi exemplo comprobatur. Arcæ enim fœderis, qua nihil præstantius Israëliticus populus habuit, cui etiā per^a illā maxima & innumerabilia beneficia Dñs tribuerat, à philistæis ablata, b summam illis pestē & calamitatē cū eterno dedecore cōiunctam importauit. Sic etiā cibi, qui ore accepti, in stomachū bene affectū illabuntur, corpora alunt & sustentant: qui verò in stomachū vitiosis humoribus pleni infundi solent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, vt discernant mensam à mensa, hanc sacram ab alijs profanis, cœlestem hunc panem à communibus. Atque hoc fit, cum certo credimus præsens esse verum corpus & sanguinem Domini, quem in celo angelī adorant, c ac cuius nutum columnæ celi conuolunt, & pauent, d cuius gloria plenum est, eælum & terra. Hoc nimirum est diiudicare corpus Domini, quod Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij magnitudinem venerari potius oportet, quam in disputationibus eius veritatē curiosius perquirere. Altera vero illa præparatio maxime necessaria

a Iosue. 3. 6

b 1. Reg. 3

Aug. epist.

18. ad Ia-

nuā. cap. 3.

Theo. in. 1.

ad Cor. c. 11

c Iob. 26.

d Isai. 6.

1. Cor. 11.

Chry. lib. 1.

de cōpūctio est, vt vnusquisque à seipso querat, num pacem cum
 de cordis. alijs habeat, num proximos vere atq; ex animo dili-
 a Matt. 5. gat. ^a Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi re-
 cordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid ad-
 uersum te, relinque ibi munus tuum: ante altare, &
 vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniem
 Basi li. 1. de offeres munus tuū. Deinde cōscientiā nostram ser-
 baptis c. 3. uari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo pec-
 Cypria. ser. cato contaminati simus, cuius poenitere necesse sit vt
 de lapsis. prius contritionis & confessionis medicamento illud
 eluatur. Desinitum est enim à sancta Tridēmina
 Syn. Tridē. fcl. 13. c. 7. Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati cōsciē-
 & can 11. tia stimulet si sacerdotis facultas data sit, antequā
 Chrys hō. 5 se sacramentali confessione purgarit, quantūuis si-
 in Matth. & bi contritus esse videatur. sacram Eucharistiā acci-
 hō. 3. in epī pere. Præterea taciti cum animis nostris cogitemus,
 ste. ad Ephe quā indigni simus, quibus diuinum hoc beneficiū
 flos. à Dño tribuatur: b quare illud Centurionis, de quo
 b Orig. ho idē ipse Saluator testatus est, se nō inuenisse tantā
 mil. 5. in di fidem in Israel ex animo dicendū est: c Dñe, nō sum
 uersos Euā dignus, vt intres sub tectū meum. Exquiramus etiā
 gelij locos. à nobis ipsis, an illud Petri nobis vsurpare liceat: d
 c Matth. 8 d Ioan. 21
 d Ioan. 21
 Match. 22. Dñe tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet,
 eum, qui sine veste nuptiali in Dñi cōuiuio accubue-
 rat, in tenebrosū carcerem coniectum: sempiter-
 nis poenis addictum fuisse. Neque verò animi solum
 Augu epif. sed etiam corporis præparatione opus est. Nam ieiū-
 118. ad la- ni ad sacram mensam accedere debemus: ita vt sal-
 nu. c. 6. tem

tem à dimidia anteceditis dici nocte, vsque ad illud
 temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, ni-
 bil omnino comederimus aut biberimus. Postulat
 etiam tanti sacramenti dignitas, vt qui matrimo-
 nio iuncti sunt, aliquot dies à concubitu vxorum ab-
 stineant, ^a Davidis exemplo moniti, qui cum panes
 propositionis à sacerdote accepturus esset, putum se,
 & pueros suos ab vxorum consuetudine tres ipsos
 dies esse professus est. Hec fere sunt, quæ maxime ob-
 seruari à fidelibus oportet, vt se ad sacra mysteria
 vtiliter accipiendæ antea parent. Reliqua enim, quæ
 hac in re prouidenda esse videntur, ad hæc ipsa ca-
 pita facile redigi poterunt.

Sed ne forte aliqui segniore ad hoc sacramen-
 tum percipiendum reddantur: quod tantam præpa-
 rationem adhibere graue admodum & difficile du-
 cant, fideles sepe admonendi sunt, omnibus eam le-
 gem propositam esse, vt sacram Eucharistiam acci-
 piant. Præterea constitutum est ab ^b Ecclesia, vt
 qui semel saltem singulis annis in Pascha non com-
 municauerit, ab Ecclesia arceatur. Neque tamen fi-
 deles hoc satis habeant, se huius decreti auctoritati
 obtemperantes, semel tantummodo corpus Domi-
 ni quotannis accipere: verum sæpius iterandam
 Eucharistie communionem existiment. Virum au-
 tem singulis mensibus, vel hebdomadis: vel diebus id
 magis expediat certa omnibus regula præscribi non
 potest, veruntamen illa est sancti Augustini æterna
 certissima:

Chr. ho. 27.
 Ina. ad Cor.
 Aug. ser. 2.
 de tempore
 & de conse.
 dist. 2. cap.
 Omnis ho-
 mo.
 a 1. Reg. 21.
 Eucharistie
 sacramentū
 quādo, quo-
 ties, & à quib-
 us sumen-
 dum.
 b O. Late.
 sub Innocē.
 3. ca. 11. &
 O. Tridē.
 sess. 13. can.
 9.
 St. Au. æver.
 Domi.
 Ser. 28. quæ
 de sumptus
 est ex Ambr.
 lib. 4. de sa-
 cra. c. 14.

† Exod. 6. certissima: Sic viue, vt quotidie possis sumere. Quare
 † Basil. ad re Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, vt
 Cæsariâ pa quemadmodum corpori in singulos dies alimentum
 tritiâ: Amb. subministrare necessarium putant: ita etiam quoti-
 lib. 4. de sa die hoc sacramento alenda & nutrienda anima cu-
 cra. c. 6. Ig- ram non abiciant. Neque enim minus spiritali ci-
 Ephes. bo animam, quam naturali corpus indigere perspi-
 Cyp. ser. 6. cuum est. Vehementer autem proderit hoc loco re-
 de orat. Do petere maxima illa & diuina beneficia, quæ, vt an-
 mi. C6. Tri. teza demonstratum est, ex Eucharistie sacramen-
 ses. 13. ca. 8. tali communionem consequimur. Illa etiam figura
 a D. Aug. erit addenda. † cum singulis diebus corporis vires
 ferm. 28. de manna reficere oportebat: Itemq; sanctorum † Pa-
 ver. Domi- trum auctoritates, quæ frequentem huius sacramen-
 b Acto. 2. ti perceptionem magnopere commendant. Neque
 Vnde etiam Hier. ep. 28 enim vnius sancti patris Augustini ea fuit senten-
 ad Luciniũ. tia. ^a Quotidie peccas, quotidie sume, sed, si quis
 & i Apolog. diligenter attenderit, eundem omnium Patrum,
 c6. Iouin. qui de hac re scripserunt, sensum fuisse facile com-
 Tert. lib. 2. periet. Ac tempus quidem olim fuisse, cum fideles
 ad vxorem Aug. epist. quotidie Eucharistiam acciperent, ex Apostolo-
 118. ad Ia- ram ^b Actis intelligemus: Omnes enim, qui tunc
 nu. c. 3. Christianam fidem profitebantur, vera & synce-
 c. Anaclet. ra charitate ita ardebant, vt, cum sine intermis-
 ep. 1. & cita sione orationibus, & alijs pietatis officijs vacarent,
 tur, de con- quotidie ad sacra Domini corporis mysteria su-
 secr. dist. 1. menda parati inuenirentur. Eam postea consue-
 ca. Episcop. tudinem, quæ intermitteri videbatur, ^c Anacletus,
 & dist. 2. c. peracta, sanctissi-

sanctissimus martyr & pontifex aliqua ex parte re-
nouauit: precepit enim, vt ministri, qui Misse sacri-
ficio interessent, communicarent: quod ab ^a Aposto-
lis constitutum esse affirmaret. ^b Diu etiam in Ec-
clesia ille mos fuit, vt sacerdos, peracto sacrificio,
cum Eucharistiam sumpisset, ad populum, qui ade-
rat, conuersus, his verbis ad sacram mensam fideles
inuitaret: Venite fratres ad communionem, tunc
qui parati erant, summa cum religione sacrosancta
mysteria sumebant. Sed cum deinde charitas, &
pietatis studium adeo refrixisset, vt raro admodum
ad communionem fideles accederent, sancitum est
à ^c Fabiano Pontifice, vt ter quotannis, natali Do-
mini, & Resurrectione, & Pentecoste omnes Eu-
charistiam sumerent, id quod postea à multis Con-
cilijs, præsertim vero ab ^d Agathensi primo confir-
matum est. Ad extremum, cum eo res adducta esset,
vt non modo sancta illa & salutaris perceptio non
seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharis-
tie communio differretur: decretum est ^e Latera-
nensi Concilio, vt semel ad minus singulis annis in
Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acci-
perent: qui vero id facere neglexissent, Ecclesie ad-
itu prohiberentur.

Verum quamuis hæc lex Dei, & Ecclesie au-
thoritate sancita, ad omnes fideles pertineat: docen-
dum est tamen eos ^f excipi, qui nondum rationis
vsum propter ætatis imbecillitatem habet: Hi enim

a Cano. 9.
Apost.
b Vide Dio-
ny. Areo. de
Eccles. hic.
ca. 2. par. 2.
c S. Fabia.
papa epist.
3. ad Hila.
Episc. & ha-
betur de cō
sec. dist. 2.
c. Esi non.
d Cō. Aga.
c. 18. & Cō
ci. Eliber. vt
citur ab
Iuone, par.
2. c. 33. &
cōf. dist. 2.
cap. Omnis
homo. Et
Cō. Turō. c.
50. c. Conc.
Latet sub
Innoc. 3. c.
21.
f Cō. TH.
f. 13. ca. 9
& f. 11. c.
4. & can. 4.

neque sacram Eucharistiam à profano & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam, pietatem animi & religionem asserre possunt. Atq;

Matth. 26. id etiam à Christi Domini institutione alienissimum videtur: inquit enim: Accipite & comedite. De commu
nitione infan
tum. Infantes autem idoneos non esse, qui accipiant & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in

Vide Cyp. quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam praberent: sed tamen tum ob lapsis post. eas causas que ante dicta sunt, tum ob alias Christi- med. Et Eua- grium Scho- stiana pietati maxime consentaneas iam diu eiusdè Ecclesiæ auctoritate id fieri desyt. Qua vero etate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius consti- lasticu li. 4. hst. ecclef. c. 35. Nice. li. 17. c. 25. tuere poterit, quam pater & sacerdos, cui illi consi- tentur peccata. Ad illos enim pertinet explora-

re, & à pueris percunctari an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant, à mentibus præterea, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt sacramenta dare minime oportet: quamvis, si antequam in insaniam inciderint, piam & religiosam animi voluntatem præ se tulerunt, licebit eis in fine vitæ, ex Concilij² Carthagi-

2 C6. Car. 4. cap. 76. De commu- nens decreto, Eucharistiam administrare: modo vo- nicandi ritu mitionis, vel alterius indignitatis & incommodi pe- An laici cõ- riculam nullum timendum sit.

municare
posset sub
vtraque spe
cle. † Quod vero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacer-

sacerdotes, corpus Dñi in sacrificio conficientes, sub
 vtraque specie sacrā Eucharistiā sumant. Nā, vt à
 Tridentina Synodo explicatum est, quāuis Christus
 Dñs in vltima cēna altissimū hoc sacramentū in pa-
 nis & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradi-
 derit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Dño
 Salvatore cōstitutā esse, vt omnibus fidelibus sacra-
 mysteria sub vtraque specie administranda sint. Et
 enim idem Dñs noster, cum de hoc sacramēto loque-
 retur, alterius tantum spec. e. sapius meminit, vt cū
 inquit: ^b Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet
 in aeternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea est:
 pro mundi vita: &, Qui manducat hunc panem, vi-
 uet in aeternum. Multis verò, & q̄s quidē gratissi-
 mis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, vt
 hanc potissimum sub altera specie communicandi
 consuetudinem non solum approbaret, sed etiam de-
 creti auctoritate firmaret, Primum enim maxi-
 me cauendum erat, ne sanguis Domini in terram
 funderetur: quod quidem facile vitari posse non vi-
 debatur, si in magna populi multitudine eum mini-
 strare oportuisset. ^d Præterea, cum sacra Eucharis-
 tia agrotis præsto esse debeat, magno opere timēdum
 erat, ne, si diutius vini species asseruaretur, coace-
 sceret: Permulti præterea sunt, qui vini saporem,
 ac ne odorem quidem perferre vilo modo possint.
 Quare ne, quod spiritalis salutis causa dandū est,
 corporis valetudini noceret, prudentissimè sancitū

scilicet. 1. c. 1. vide Luc. 4 & ibi. Theo-
 dor. & Bed. Aug. lib. 3. de conse-
 cr. Euāg. c. 15. & ser. 140. 146. de tē-
 po. Chryso-
 st. 17. ope. imperf. Vi-
 de Cōc. Cō-
 stāt. scilicet. 13. Euseb. h. 6. histo. Eccl. ca. 36 Aug. ser. 252. de tēpo. Tert. li. 2. ad yxo-
 rē Basil. ad Cæsariā pa-
 triam. b Ioan. 6. Cōmunicā-
 di consuetu-
 dinem sub
 vna specie
 Ecclesia cur
 approbat. c 1. Causa. d Secūda. e Tertia.

Quarta. est ab Ecclesia, vt panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes, quod in pluribus prouincijs summa uini penuria laboratur:

Quinta. neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longissimis & difficillimis itineribus, conuehi potest. Deinde quod maximè omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub vtraque specie totum Christum esse, sed corpus tantum ex angue sub panis, sanguinem autem sub vini specie contineri asserabant. Vt igitur fidei catholica veritas magis ante omnium oculos poneretur sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est, panis communio inducta est. Sunt & alie rationes, ab ijs collectæ, qui de hoc argumento disserunt: quæ si opus esse videbitur à Parochis afferri poterunt.

Iam de ministro, quamuis id à nemine fere ignorari possit, agendum est, ne quid prætermisum sit, quod ad huius sacramenti doctrinam pertinere videatur. Itaque tradendum est, solis sacerdotibus potestatem datam esse, vt sacram Eucharistiam^a conficiant, ac fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesia semper seruatum esse, vt fidelis populus à sacerdotibus sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, sancta^b Tridentina Synodus explicauit: ostenditq; hanc consuetudinem, tanquam ab Apostolica traditione profectam, religiose retinendam esse: cum præsertim huius rei illustre nobis exemplum Christus

stus^c Dominus reliquerit, qui & sanctissimum corpus suum cōsecrauit, & Apostolis suis manibus porrexerit. Verum, ut quacunq; ratione tanti sacramenti dignitati consuleretur, non modo eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, ^d sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi cōsecratus esset, sacra vasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectiōē necessaria sunt tractare aut tāgere auderet, modo grauis aliqua necessitas non incideret. Ex qua tñ sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam, vel consecrandam, vel administrandam, vel sumēdam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruentur, ^c idem valet in Eucharistie sacramento. Neg, enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi Domini virtute & potestate geri credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut sacramentum est, explicanda erant.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, explanare oportet: ut intelligant Parochi quæ potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decreuit. Dominicis & festis diebus fidei populo tradere debeant. Etenim hoc sacramentum non solum thesaurus est cælestium diuitiarum: quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus &

c Mat. 26
Marc. 14.

d Sixtus I.
epi. 1. & Ste
pha. 1. epist.
1. ad Hilar.

c Chrysol.
hō. 2. i. 2. ad
Timo. 3. &
homil. 3. ad
Colo. & ho
mil. 8. in. 1.
ad Corin.
De missæ sa
crificio.
Trid. Syno.
sess. 22. c. 8

amorem: sed in eo præcipua quadam ratio inest, quæ ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre possimus. At verò hæc victima si rite & legitime immoletur, quam grata & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris legis sacrificia, de quibus scriptum est: ^f Sacrificium & oblationem noluisti: & iterum: ^g Si voluisses sacrificiū dedissem: utique holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut ^h scriptura Deū odoratum esse odorem suauitatis, id est, grata ei & accepta fuisse testetur: quid nobis sperandū de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur atque offertur, de quo cælestis vox bis audita est: ⁱ Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hoc igitur mysteriū Parochi diligenter exponent, ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiā duabus de causis à Christo Domino institutam esse. Altera est ut cælestē animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spirituales tueri & conseruare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificiū haberet, quo peccata nostra expiarentur, & cælestis pater sceleribus nostris sæpe grauiter offensus, ab ira ad misericordiā, à iusta animaduersionis seueritate ad clementiam traduceret. Huius rei figuram & similitudinem in agno Paschali licet animaduvertere, qui ut sacrificiū & sacramentum à filijs Israel offerri &

conie-

Missæ sacri
ficiū Deo
quā sit gra-
tum & acce-
ptum.

^f Psal. 39.

^g Psal. 50.

^h Genes. 8

ⁱ Matth. 3.
& 17.

Deut. 16.

comedi consueuerat. Nec vero cum Saluator noster Deo patri seipsum in ara crucis oblaturus esset vllā sue erga nos immense charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cum nobis visibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud, semel in cruce paulo post immolandum, instauraretur, eiusq; memoria vsque in finem seculi quotidie summa cū utilitate ab Ecclesia per vniuersum orbem diffusa cole-retur. Differūt autem plurimum inter se hæc duæ ra-tiones, sacramentum enim consecratione perficitur: omnis vero sacrificij vis in eo est, vt offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, vel ad egrotum deferretur, sacramenti, non sacrificij rationē habet: deinde etiam vt sacramentum est, ijs, qui diui nam hostiam sumūt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratæ sunt: vt au-tem sacrificium est, non merendi solum sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam vt Chri-stus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac sa-tisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscū communicant, Dominicæ passionis fructus meren-tur, ac satisfaciunt.

Iam, de huius sacrificij institutione nullum am-bigendi locus: sancta Tridentina Synodus reliquit declarauit enim in extrema Cena à Christo Domi-no institutum esse: simulque anathemate eos dam-nauit, qui asserunt, verum & proprium sacrificium Deo non offerri, aut offerre nihil aliud esse, quam Christum

Institutio
sacrificij
MILIT. Tri. Sy
no. sess. 22.
can. 1.

Etusd. Sym.
scf. 22. cap.
3. Aug. l. 8.
de Clui. Del
2a. 27.

Christum ad manducandum dari. Nec vero illud
pratermisit, quin diligenter explicaret, vni Deo sa-
crificium fieri. Nam etsi Ecclesia interdum Missas
in memoriam & honorem sanctorum celebrare con-
suevit, non tamen illis sacrificium, sed vni Deo, qui

Sanctos immortalis gloria coronauit, offerri docuit.
Quare nec sacerdos vnquam dicere solet: Offero
tibi sacrificium Petre, vel Paule, sed dum vni soli
Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum
martyrum insigni victoria, eorumque patrocinium
ita implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur

a Probatio
huius sacri-
ficij ex scri-
ptura sacra
noui testa-
menti.

b Luc. 22.
1. Cor. 11.
Cō. Tri. scf.
22. c. 1. Dio
nyf. Arcop.
c. 3. eccl. hic
rar. Martia-
lis ad Burde
gal. c. 3. Cy
pria. libr. 2.
ep. 3. Itē. li.
4. cap. 32.
Chrys. hom.
83. in Matt.
c 1. Cor. 11

in cælis, quorū memoriam facimus in terris, ^a Hæc
autem, quæ de huius sacrificij veritate à catholica
Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accepit, cum
extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria ^b Apo-
stolis commendans: Hoc facite inquit, in meam com-
memorationem. Eos enim, quemadmodum à sancta
Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præ-
cepitq; vt ipsi, & qui eis in sacerdotali munere suc-
cessuri essent, corpus eius immolarent & offerrent,
atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta
satis demonstrant, cum ait: ^c Non potestis calicem
Domini bibere, & calicem demoniorum. Non pote-
stis mensæ Domini participes esse, & mensæ demoni-
orum. Vt enim pro demoniorum mensa altare, in
quo eis immolabatur, intelligendū est: ita etiā (vt qđ
Apostolus proponit, probabili argumentatione con-
cludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in

quo

quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Quod si ex veteri testamento huius sacrificij figuras & oracula requiramus: primum quidem de eo ^a Malachias apertissime vaticinatus est, his verbis: Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus & in omni loco sacrificatur: & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea hæc hostia tam ante, quam post latam legem, varijs sacrificiorum generibus pronunciata est. Etenim bona omnia quæ in ijs sacrificijs significabantur, hæc vna victima, tanquam omnium perfectio & absolutio, complexa est. Veruntamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet videre quam in ^b Melchisedech sacrificio. Ipse enim Saluator sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum in extrema cæna sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit, Vnum itaque & idem sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: ^c quemadmodum vna est & eadem hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui seipsum in ara crucis semel tantummodo cruentum immolauit. Neque enim cruenta & incruenta hostia, due sunt hostiæ, sed vna tantum: cuius sacrificium, postquam Dominus ita præcepit: ^d Hoc facite in meam commemorationem. in Eucharistia quotidie

sacrificiū figuris & prophetis veteri testamēti prædictū.

^a Malach. i. vide Iust. in dialog. cum Triph. Iræ.

l. 4. cap. 33. Chry. ipsal.

95. Aug. ll. 18. de Ciui.

Dei. c. 35. & ll. 19. c. 23.

^b Gen. 14. Psalm. 109.

Heb. 7. Vi. de Euseb. 5.

de demō. c. 3. Ambr. de

init. c. 8. & ll. 4. de Sac.

c. 3. & 6. & l. 5. cap. 6.

Aug. In. c. 26. de Ciui.

Dei. c. 22. c. Chry. ho. 2.

in. 1. ad Tim. & ho. 17

ad Heb. c. Luc. 22.

1. Cor. 11.

† Chrys. ho. tidie instauratur. † Sed vnus etiam atque idem sacerdos est Christus Dominus. Nam ministri, qui sacrificium faciunt, non suā sed Christi personam suscipiunt, cum eius corpus & sanguinem conficiunt. Id quod & ipsius cōsecrationis verbis ostenditur. Neque enim sacerdos inquit: Hoc est corpus Christi: sed Hoc est corpus meum: personam videlicet Christi Domini gerens, & panis & vini substantiam in veram eius corporis & sanguinis substantiam conuertit.

Quae cum ita sint: sine vlla dubitatione docēdum est, id quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum Missae sacrificium esse non solum laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij, quod in cruce factum est, sed vere etiā propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus & offeramus, dubitandum non est, quin misericordiam a Domino consecuturi sumus, & gratiam in auxilio opportuno. Huius enim victimae odore ita delectatur Dominus, vt gratiae & poenitentiae donum nobis impertiens, peccata condonet. Quamobrem & solennis est illa Ecclesiae precatio, Quoties huius hostiae commemoratio celebratur, toties opus nostrae salutis exercetur: nimirum vberissimi illi crucis hostiae fructus per hoc incruentū sacrificiū ad nos

† Tridēns. manant. † Deinde vero huius sacrificij causam vim esse

esse, Parochi docebunt, ut non solum immolanti & c. 2. & cā. 30.
 sumentis prodest, sed omnibus etiam fidelibus, siue illi Itē scilicet. 15.
 nobiscum in terris uiuant, siue iam in Domino mor In decre. de
 tui, nondum plane expiati sint. Neq; enim minus purgatorio
 ex Apostolorum certissima traditione pro his uti- a Chrysos.
 liter offertur, quam pro uinorum peccatis, pœnis, hoīn. 3. ad
 satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus & an- Phil. & 69.
 gustis. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas com ad popul.
 munes censendas esse, b ut quæ ad communem om- Dā. de defū
 nium fidelium utilitatem & salutem pertineant. ctis. Augus.
 Habet autem hoc sacrificium multos, eosq; maxi- de cura pro
 mē insignes ac solennes ritus, quorum nullus su- mortuis c.
 peruacancus aut inanis existimandus est: verū 1. Trid. scilicet.
 omnes eo spectant, ut & tanti sacrificij maiestas 22. c. 6. &
 magis eluceat, & salutaribus mysterijs intuen- can. 8.
 dis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrificio occulta b Chrysos.
 sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de libr. 6. de sa
 his nihil est, ut plura dicamus: tum quia hoc argu- cerd. Trid.
 mentum longiorem explicationem postulare uide- scilicet. 22. c. 5.
 tur, quauis propositæ institutioni conueniat: tum & cā. 7. Dio
 quia innumerabiles pene libellos & commentarios, nyl. Arcop.
 qui de hac re à pijs & doctissimis uiris conscripti c. 3. Eccles.
 sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus hierar. Cle-
 igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Euchari- mens lib. 8.
 stium, tum quia sacramentum, tum quia sacrificiū cō. Apost.
 sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, ex ca. 15. & se
 posuisse. quēt. Irido.
 lib. officior.
 Eccl. c. 15.
 Cyril. Gate
 ch. 5. mltā.
 Beda. lib. 1.
 De histor. c. 29.

CATECHISMVS DE POENITENTIAE

Sacramento.

Sacramenti
poenitentiae
necessitas

Cōc. Trid.
sess. 14. c. 1.

Aug. lib. 1.
de adul. cō.

c. 28. Leo.
epist. 91. ad

Theodor.
For. Fab.

episto. 2. ad
Orienta. E-

piscopos.

Quemadmodum humana natura fragilitas
& imbecillitas omnibus nota est, eāq; in se
ipso quisque facile experitur: ita quantam habeat
necessitatem poenitentiae sacramentum, ignorare
nemo potest. Quod si diligentiam, quae a Pao-
chis in vno quoq; argumento adhibenda est, ex rei,
quam tractant, magnitudine & pondere metiri
oportet: omnino fatebimur, eos vnquam in huius
loci explicatione adeo diligentes, futuros esse, vt fa-
tis videri possit: quin etiam de hoc sacramento, quā
de baptismo, eo accuratius agendum est, quod ba-
ptismus semel tantum administratur, nec iterari po-
test: poenitentiae verò toties locus datur, eiusque
repetenda toties necessitas imposita est, quoties post
baptismum peccare contingat. Ita autem a^a Tride-
tina Synodo dictum est, sacramentum poenitentiae
non secus lapsis post baptismum, ac baptismum non
dum regeneratis, ad salutem necessarium esse, vul-
gataq; illa sancti^b Hieronymi sententia ab omni-
bus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnope-
re comprobatur: poenitentiam esse secundam tabu-
lam. Vt enim constricta naui, vnum vitæ seruanda
perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam
de naufragio liceat arripere: ita post amissam ba-
ptismi innocentiam, nisi quis ad poenitentiae tabu-
lam confugiat, sine dubio de eius salute desperan-
dum

a Trid. Syn.
sess. 14. c. 2.

b S. Hiero.
in. c. 3. Isa.

sup illud.

Ruit Hieru-
salem & epi-

sto. ad De-
me. & Cōc.

Trid. sess. 6.
c. 14. Ter-

tu. de poen.
Ambros. ad

virg. lapsā.
c. 8.

dum est. Hac autem non ad Pastores solum sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint: ne forte in eis rei maxime necessaria incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debet, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in via Domini progredi possint. Quod si non unquam offenderint, tunc vero summam Dei benignitate intuentes, ^a qui tanquam bonus Pastor omnium suarum vulnera obligare, eis que mederi solet hoc saluberrimum poenitentiae medicamentum nunquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

a Ezec. 34

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicandum est varia huius nominis potestas & notione aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim poenitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij a catholica fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur poenitentiam nullam in temporis praeteriti rationem habere, nihil aliud, quam novam vitam esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim poenitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod antea placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonumne an malum fuerit. Sic omnes poenitet, ^b quorum tristitia secundum seculum est, non secundum Deum: cuiusmodi poenitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est poenitentia, cum quis ex scelere admissio, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit.

De varia poenitentiae significatione.

b 1. Cor. 7.

T

Tertia

Gen. 6.

1. Reg. 15

Psalm. 105

Hierem. 26

b Gen. 6.

1. Re. 15

Tertia est, cum non solum admissi sceleris causa in-
 timo animi sensu dolemus, vel eius doloris externū
 etiam aliquod signū damus, verum vnius Dei causa
 in eo mœrore sumus. Ac singulis quidē penitētiæ ge-
 neribus, quæ cōmemorata sunt penitentiæ vox pro-
 prie conuenit: Nā cum in sacris literis Deū peni-
 tere legimus, id per translationē dici perspicuū est.
 Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores
 accommodatum est, sacre literæ utuntur, cum Deum
 mutare aliquid constituisse declarant, quod non ali-
 ter facere videatur, quam homines, quos si alicuius
 rei pœniteat, eā cōmutare omni studio laborāt. Sic
 ergo scriptum est? Penituisse eum, quod hominē se-
 cisset. Et alio loco: quod Saul regē cōstituisset. Ve-
 rū inter has penitentiæ significationes magnū di-
 scrimen obseruare oportet. Prima enim in vitio po-
 nenda est: altera est quedam cōmoti & perturbati
 animi affectio: tertiā tum ad virtutem pertinere, tū
 sacramentū esse dicimus, quæ significatio huius loci
 propria est. Ac primum quidem de ipsa, vt virtutis
 parte agendū est, nō solum, quia fidelis populus ad
 omnia virtutis genus institui à Pastoribus debet: sed
 etiam, quia huius virtutis actiones tanquam mate-
 riam præbent, in qua pœnitentiæ sacramētum ver-
 satur: ac nisi prius, quæ sit pœnitentiæ virtus, rectē
 intelligatur, sacramenti etiam vim ignorari necesse
 est. Quare in primis monendi hortandiq; sunt fide-
 les, vt omni contentione & studio in intima animi
 pœni-

pœnitentia, quā virtutē dicimus, elaborēt: sine qua ea
quæ extrinsecus adhibetur, parū admodū profutura
est. Intima autē pœnitentia est illa, cū^a ad Deū nos a Ezec. 18
ex animo cōuertimus, & cōmissa à nobis scelera de-
testamur, & odio habemus, simulq; illud nobis certū
& deliberatum est, malā vitæ consuetudinem, corru-
ptosq; mores emendare non sine spe veniæ à Dei mise-
ricordia consequendæ. Hanc vero dolor & tristitia,
quæ perturbatio & affectio est, & passio à multis vo-
catur, consequitur, veluti comes peccatorum, dete-
stationi adiuncta. Quamobrem apud complures ex
sanctis Patribus pœnitentiæ definitio huiusmodi ani-
mi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pœnitet
fides pœnitentiā antecedit, necesse est. Neque enim
potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide ca-
reat, ex quo fit, vt nullo modo pœnitentiæ pars recte
dici possit. Quod autē intima hæc pœnitentia, vt an-
tea diximus, ad virtutem pertineat, aperte ostendūt
multa, quæ de pœnitentiā tradita sunt, præcepta. Lex
enim de ijs tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum
virtute, præcipit. Negare præterea nemo potest,
quin dolere, quando, quomodo, & quatenus oportet
virtutis sit: hoc autem vt recte fiat, pœnitentiæ vir-
tus præstat. Interdum enim euenit, vt ex admissis
sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines
capiant. Quin etiā, vt à Salomone scriptum est, non Prover. 15
nulli sunt, qui cū malefecerint, letantur. Rursus ve-
ro alij ita se morori animi & egritudini dedunt, vt

de salute etiā prorsus desperent: qualis fortasse Cain
videri potest, qui ait: Maior est iniquitas mea, quam
ut veniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pœ-
nitentia ductus, suspendio vitam & animam amisit:

Genes. 4.

Match. 27.

Ut igitur modum in dolore tenere possimus, pœni-
tentia virtute adiuvamur. Sed idem etiam ex ijs re-
bus colligi potest, quas sibi tanquam finem proponit,
is quem vere peccati pœnitet. Primum autem hoc ei
propositum est, ut peccatum aboleat, omnēq; animæ
culpam & maculam abstergat. Alterum est, ut pro
sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad
iustitiam referri perspicuū est. Nam etsi inter Deū
& homines propria iustitia ratio intercedere non po-
test, cum tam longo intervallo inter se distent, ali-
quam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est in-
ter patrem & filios, inter dominum & servos. Ter-
tium est ut homo in Dei gratiā redeat: in cuius of-
fensionem & odium propter peccati fœditatem in-
currit: Hec vero omnia satis declarant, pœnitentiā
ad virtutem spectare.

Quib⁹ vñs
ad virtutē
pœnitentię
perueniāt

Vide Conc

Trī. sess. 6.

de iustifi. c.

6.

2 Thre. 5.

b Heb. 11.

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hāc
diuinam virtutem liceat ascendere. Primum itaque
Dei misericordia nos preuenit, cordaq; nostra ad se
conuertit. Quod cum precaretur Prophetā: ^a Con-
uerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur.
Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum
animo tendimus. ^b Credere enim oportet acceden-
tem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, & in-
quiren-

quirentibus se remunerator sit. Præterea motus timoris conſequitur: & ſuppliciorum acerbitate propoſita, animus à peccatis renocatur. Atque huc videtur ſpectare illa Iſaie verba: ^a Sicut quæ concipit cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus. Huc deinde accedit ſpes impetrandæ à Deo miſericordiæ, quæ erecti, vitam & mores emendare cõſtituimus. Poſtremo charitate corda noſtra accenduntur ex qua liberali ille timor, probis & ingenuis filiis dignus, oritur, atq; ita vnum illud veriti, ne quæ in re Dei maiestatem ledamus, peccandi conſuetudinẽ omnino deſerimus. Hiſce igitur quaſi gradibus ad hanc præſantiſſimam pœnitentiæ virtutem peruenitur: quæ prorsus diuinæ & cœleſtis virtus exiſtimanda eſt: cui ſcilicet regnum cælorum ſacra litera pollicentur. Nam apud S. Mattheum ſcriptum eſt: ^b Pœnitentiã agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Et apud Ezechielẽ: ^c Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt: & cuſtodierit omnia præcepta mea, & ſecerit iudiciũ, & iuſticiã vitam viuẽ. Tum alio loco: ^d Nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat. Quod quidem de æterna & beata vita intelligendum eſſe, plane conſtat.

De externa vero pœnitentiã docendum eſt, eam eſſe in qua ſacramenti ratio conſiſtit, habereq; externa quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur

De pœnitentiã
ut eſt ſacramentum

clarantur ea, quæ int'ius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factū sit, ut Christus Dominus pœnitentiam in numerum sacramentorum referri voluerit. Huius autem rei illa omnino causa fuit, ut nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cum ait, ^a Si impius egerit pœnitentiā, & c. minus dubitare nobis liceret, vehementer enim pendere animo de intima pœnitē-

^a Ezec. 18.

Pœnitentiæ
sacramentū
Deus cur in
stituerit.

tia opus esset, cum de suo cuiq; iudicio in ijs, quæ agit merito timendū sit. Vt igitur Dominus huius vōstræ sollicitudini subueniret, pœnitentiæ sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiaque nostræ ob fidem, quæ sacramentorum virtuti merito habenda est, pacatiōres redderentur. Neque enim aliter accipienda est vox sacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Christi Domini, qui ait paralitico: ^b Cōfide fili, remittuntur tibi peccata tua. Deinde vero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusq; passionis beneficio consequi possit, consentaneum nobisq; utilissimum fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius vi & efficientia Christi sanguis ad nos desluens peccata post baptismū admissa elueret, atq; ita reconciliationis beneficium illi vni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Pœnitentiā
esse vere sa-
cramentum
Ioan. 10.

Quod vero pœnitentiæ sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. Vt enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod

quod origine contractū fuit delet: eadē ratione poenitentia, quæ peccata omnia post baptismū, voluntate vel actione suscepta, tollit vere & proprie sacramentū dicēdū est. Deinde, quod caput est, cum illa, quæ extrinsecus tum à poenitente, tū à sacerdote fiunt, declarant ea, quæ intērius efficiuntur in anima quis neget poenitentia vera & propria sacramenti ratione præditā esse? Siquidē sacramentū sacra rei signū est: peccator autē, quē poenitet, rerum & verborū notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse: itemque ex ijs, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittentis, facile cognoscimus. Quanquā hoc aperte indicant illa Saluatoris verba: Tibi dabo claves regni celorū & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in celis. Absolutio enim, sacerdotis verbis enunciata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

Neque vero solum fideles docendi sunt, poenitentiam in numero sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Querenti enim Petro, num septies venia peccati danda esset, Dominus respondit: Non dico tibi vsque septies sed vsque septuagies septies. Quare si cum eiusmodi hominibus agendum sit, qui summa Dei bonitatis & clementie dissidere videantur: confirmandus erit illorum animus, atque ad spem diuinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facile consequentur tum

& Ma. 18. V1
de Cō. Tri.
fess. 4. d. pæ
ni. c. 1. & ca. 1
& fess. 6. c. 2
14. Cōc. Flo
& Cōstā. fess
15. Lucif. 31
5. d. aceret. de
Hæret. c. Ad
abolendam

Matt. 16.

Poenitentia iterari potest
Cōci. trid.
fess. 14. d. pæ
nit. c. 1. Au.
lib. de vera
& falsa poe
nit. c. 5. & c
pisto. 54. ad
Macedon.

huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris literis permulti occurrent: tum verò is rationibus & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro 4 de lapsis, Ambrosii, libris de pœnitentia petere licebit.

a S. Chrys.
episto. 5. ad
Theodoru
lapsum.

De materia
huius sacra.

Iam quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius sacramenti materia: docendum est, in eo maximè hoc sacramentum ab alijs differre, quod aliorum sacramentorum materia est res aliqua naturalis, vel arte effecta: sacramenti vero pœnitentiæ quasi materia sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio, ut à Tridentina Synodo declaratum est: qui quatenus in pœnitente, ad integritatem sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Neque vero hi actus, quasi ma-

Trid. Syn.
fess. 14. c. 3.
de pœnit. &
canon. 4 &
Flor. In do-
ctr. de sacr.

teria à sancta Synodo appellantur, quiæ veræ materie rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in baptismo, & chrisma in confirmatione. Quod autem ab alijs dictum est, peccata ipsi huius sacramenti materiam esse: nihil plane diversum dici videbitur, si diligenter attendamus. Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur: ita peccata, quæ pœnitentiâ delentur, recte huius sacramenti materia vocari possunt. Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda

Forma hu-
ius sacram.
Coc. Flor. 6.

nō est, quod eius rei cognitio excites fidei animos
ad percipiendā summā cum religione huius sacra-
menti gratiam. Et autem forma, Ego te absoluo:
quam nō solum ex illis verbis licet colligere. Que-
cūq; solueritis super terram, erunt soluta & in
coelis: sed ex eadem Christi Domini doctrina ab
Apostolis traditam, accepimus. Ac quoniā sacramen-
ta id significant, quod efficiunt: & illa, Ego te absol-
uo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacra-
menti administratione effici: planum est, hanc esse
pœnitentiæ perfectam formam: ^a Sunt enim pecca-
ta tanquam vincula, quibus constrictæ animæ tenen-
tur, & ex quibus pœnitentiæ sacramento laxantur.
Quod quidem non minus vere de illo etiam homi-
ne sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ con-
tritionis vi, accedente tamen confessionis voto, pec-
catorum veniam à Deo consecutus sit. Adduntur
præterea complures preces non quidem ad for-
mam necessarias, sed ut ea remoueantur, quæ sacra-
menti vim & efficienciam illius culpa, cui admini-
stratur, impedire possent. Quamobrem peccato-
res Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam
potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque
enim, ut olim in veteri lege sacerdotes testimonio
suo aliquem à lepra liberatum esse, duntaxat re-
nuntiabant: ita nūc in Ecclesia eā tantū potestas sa-
cerdotibus facta est, ut aliquē peccatis absolutū esse
declarent: sed vere tanquam Dei ministri absol-

& Trid. sess.
14. c. 3.
Matth. 18.

a Psal. 118
Prouerb. 5.
Leo epl. 9 &
ad Theod.
Foroiulien
serm. Maior
sacerdotū
nouæ legis
potestas? q̄
veteris le-
gis. Leu. 13
14. Chry. 11.
3. de sacer.
Ambro. lib.
1. de pœni.
c. 1. & 7. Vi
de Aug. ser.
8. & 44. de
verb. Dñi &
in Psal. 101
cōc. 1. Chry
sost. hō. 5.
de ver. 1. sal.
Greg. hom.
26. in Euan-
gel.

uunt, id quod Deus, ipse gratia & iustitia author ac parens, efficit. Diligenter vero ritus et iura, qui ad hoc sacramentum adhibentur, fideles obseruabunt, ita enim fiet, ut animo magis hereant, quae hoc sacramento consecuti sunt, nimirum se tanquam seruos clementissimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos esse, & simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent,) se tanti beneficii gratos & memores probare. Nam quem peccatorem poenitet, is se humili ac demisso animo ad pedes sacerdotis deiecit: ut cum se tam humiliter gerat, facile possit agnosce re superbia radices euellendas esse, à quibus omnia scelera, quae deflet, ortum habuerint & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam & potestatem veneratur.^a Sacerdos enim quemadmodum in alijs, ita in poenitentiae sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua poenitens ita enumerat, ut se maxima & acerbissima animaduersione dignum esse fateatur: supplexque delictorum veniam petit. Quae sane omnia vetustatis suae certissima testimonia à sancto Dionysio habent.

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihil que maiorem illis alacritatem poenitentiae suscipienda afferet, quam si à Parochijs saepe explicatam fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. Vere enim de poenitentia illud dici posse intelligunt, eius quidem

a Con. Tri,
sess. 14. de pe
nit. c. 6. & ca
no. 10. Am
br. l. 1. de pe
nit. 1. Hier,
epi. 1. ad He
liodorum
b Episto. ad
Demoph.

Quam salu
tates fructus
ex poeniten
tiae sacram.

quidē radices amaras, fructus vero suauissimos esse. Penitentia itaq; omnis in eo vis est, ut nos in Dei gratiā restituat, cū eaq; summa amicitia coniūgat. Hęc vero reconciliationē interdū in hominibus pjs, qui hoc sacramētū sancte & religiose percipiūt, maxima cōscientia pax & tranquillitas, cū summa spiritus inuēditate consequi solet. Nullum est enim tam graue & nefarium scelus, quod penitentia sacramēto non quidem semel, sed iterum & sepius nō deleatur. Quā de re ita Dominus per Prophetam inquit Si impius egerit penitentiam, ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea & fecerit iudiciū & iustitiā, vita uiuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et sanctus Ioan. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra. Et paulo post: Si quis peccauerit inquit (nullum uidelicet peccati genus excipiens,) aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Quod autem in scripturis legimus, quosdā dē Dño misericordiam non esse consecutos, quāuis eam vehementer implorauerint: id uero idcirco factum esse intelligimus, quod eos uerē atq; ex animo delictorum non penitebat. Quare cum huiusmodi sententiæ in sacris literis, uel apud S. Patres occurrent quibus uidetur affirmare aliqua peccata remitti nō posse

percipiatur
a Cō. Tri.
fess. 14. de
pœni. ca. 3.

Ezech. 18.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

2. Mach. 9.

An aliqua
peccata re-
mitti non
possint.

posse, ita eas interpretari oportet, vt difficilem admodum esse veniæ impetrationē intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod egrotus ita affectus sit, vt salutaris medicina vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod nō remittitur; nec condonatur: propterea, quod proprium salutis re medium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam

D. Aug. l. 1.
de ser. Dñi
in mōte, ca.
43. & 44.

à D. August. dictum est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionē Dei, per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidia facibus agitur, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala cōscientia agnoscere, & annūciare cogatur. Sed vt ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius vis est, vt peccata deleat, vt sine pœnitentia remissionē peccatorum impetrare, aut nec sperare quidem vlla modo liceat. Scriptum est enim: Nisi pœnitentiā habueritis, omnes similiter peribitis. Quod quidem de grauioribus & mortiferis peccatis dictum à Domino est: et si aliquo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ venialia vocantur. Sæpius enim

D. Aug. lib.
5. homil.
Iarū, homi
lia. 30. c. 8.
De partib⁹
Integrals pœ
nitentiæ.

Augustinus inquit: Cum quedam sit pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata venialia absque pœnitentia dimitti possent.

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est vniuerso loqui curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus raro

& salutaris pœnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti proprium, ut præter materiam & formam qua omnibus sacramentis communia sunt partes etiã, ut antea diximus, illas habeat, quæ tanquam totam integramq; pœnitentiam constituant, Contritionem scilicet Confessionem & Satisfactionem: de quibus D. Chrysostô. his verbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius cõtritio in ore confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicantur, quæ ad aliquod totum constituendum necessarie sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris cõstat, manibus, pedibus, oculis & alijs huiusmodi partibus quarum aliqua si desit, merito imperfectum videatur, perfectum vero, si nulla desideretur: eodem etiam modo pœnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur, ut, quãvis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen, nisi tertia etiam pars id est, satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit necesse sit. Quare adeo inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi & satisfaciendi consilium & propositum inclusum habeat, confessionem contritio & satisfaciendi voluntas, satisfactionem vero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium partium eam rationem asserre possumus, quod animo, verbis, & re ipsa peccata in Deum committant

C6. Tri. sol.
 14. de pen.
 c. 3. & ca. 4.
 & lels. 6. de
 Iustifi. c. 14
 S Chr. to. 5
 ser. de pœn.
 2. Reg. 16.
 Psal. 50. &
 6. & 37. &
 101.
 2. Reg. 12.
 & 14.
 3. Reg. 21.
 & Ioan. 3.

tur. Quare consentaneum fuit, vt nos ipsos Ecclesie clauibus subijciētes, quib⁹ rebus Dei sanctissimū nomen à nobis violatum esset, iisdem etiā eius iram placare, & peccatorū veniam ab eo impetrare conaremur. Sed idē etiā alio argumento confirmari potest. Etenim pœnitentia est veluti quedā delictorū compensatio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio in quē peccatum cōmissum est, cōstitutā. Quare & volūtas cōpensandi requiritur, in quo maxime contritio versatur, & pœnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat necesse est, vt pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit, ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio & necessitas perspicitur.

De Contritione.

Quoniam vero harum partium vim & naturā tradere fidelibus oportet, prius incipiendum est à contritione, eaque diligenter explicandā. Neque enim ad vllum temporis punctum, cum in memoriam praterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, contritione animus debet vacare. Hinc

Cōtritionis definitio: Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commissō, cum proposito non peccandi de cætero. Et paulo post, de contritionis motu subicitur: Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelli-

14. ca. 4. &
& can. 5. de
pœnit. Vi-
de & Cōcil.
Florent.

intelligēt fideles contritionis vim in eo tantū positā
 non esse, ut quis peccare desinat: aut propositū ei sit,
 nouū vitæ genus instituerē, aut ipsum eū instituat:
 † sed in primis male actæ vitæ odiū & expiationem † Aug. In l.
 suscipiendā esse. Id verò maxime confirmant illi san- de pñiten
 ctorum Patrum clamores, quos in sacris literis fre- medici ca. 2
 quenter profusos esse legimus: ^a Laboravi, inquit & 15. & sc. 3
 David, in gemitu meo: lauabo per singula noctes in Natal. do
 lectum meū: & Exaudivit Dominus vocē fletus m. i minl.
 Et rursus alius: ^b Recogitabo tibi oēs annos meos a Psal. 6:
 in amaritudine animæ meæ. Quas certe & alias hu b Esa. 38.
 iusmodi voces, vehemens quoddā ante actæ vitæ o-
 diū & peccatorū detestatio expressit. Quod autē
 contritio dolore desinita est, monendi sūnt fideles Cōtritione
 ne arbitrentur cum dolorem corporis sensu perci- propria vis
 pi. Contritio enim est voluntatis actio. Et S. Aug. & efficacia.
 testatur, dolorē pñitētiæ comitē esse, non pñiten-
 tiā. Verum peccati detestationē & odiū, doloris vo-
 cabulo Patres significarunt: tū quia sacra licet ita Psal. 12.
 utuntur: (inquit enim David: Quādiū ponā cōsiliū
 in anima mea: dolorē in corde meo per diē) tū quia
 dolor in inferiori animæ parte, que vim concupiscē-
 di habet, ex ipsa contritione oritur, ut non incom-
 mode contritio dolore desinita fuerit, quod dolorem
 efficiat, ad eumque declarandum pñitentes vestem
 etiam mutare soliti sint, de quo Dominus apud san- Matt. 3.
 ctum Matthæū inquit: Vae tibi Corozain, vae tibi
 Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent
 virta-

virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Recte autem cōtritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandā vim doloris impositum est, ducta similitudine à rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia cōfringūtur: vt eo vocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, pœnitentiæ vi cōtundi atq; conteri. Quare nullus alius dolor vel ex parentū, & filiorum obitu: vel cuiusvis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur: sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atq; innocentis afficimur. Verum alijs quoq; vocabulis eadem res declarari solet. Nam & contritio cordis dicitur: quia

a Matth. 5 cordis nomen frequenter à sacra litera pro voluntate
& 13 Luc. usurpant. Vt enim à corde motionum corporis principium sumitur: ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur, ac regit. Vocatur etiā à sanctis patribus cordis compunctio, qui libros de contritione conscriptos, & cōpunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim quemadmodū ferro tumida vlcera secantur, vt inclusum virus possit erumpere: ita corda, quasi scalpello contritionis adhibito, inciduntur, vt peccati mortiferum virus queant eijcere. Quare & scissio cordis à toele propheta appellata est: Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in ieiunio & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra. Summum verò & maximum dolorem ex peccatis

Loel. 2.

catis, quæ cōmissa sunt suscipiendū esse, ita vt nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. Nam cum perfecta cōtritio sit charitatis actio, a quæ ab eo timore, qui filiorū est, proficiscitur: patet eundē charitatis & contritionis modū statuendū esse. At quoniā charitas, quæ Deū diligimus perfectissimus est amor, hinc fit vt contritio vehementissimū animi dolorē coniunctū habeas. Vt enim maxime diligendus est Deus: ita, quæ nos à Deo alienat, maxime detestari debemus. In quæ etiā illud obseruandum est, eodē loquendi genere, charitatis & contritionis magnitudinē in sacris literis significari. De charitate dictū est: Diliges Dominū Deum tuū ex toto corde tuo. Rursus, quod ad contritionē pertinet, clamat Dominus per Prophetam: Conuertimini in toto corde vestro. Præterea si, vti Deus summū bonū est inter omnia, quæ diligenda sunt, ita etiā ^b peccatum summū est malum inter omnia, quæ odisse homines debent, illud sequitur, vt quæ ob causam Deum summe diligendum esse confitemur ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat, necesse sit. Omnibus vero rebus Dei amorem anteponendum esse, ita vt ne vite quidē conseruande causa peccare liceat, aperte nos docet illa Domini verba: Qui amat patrē aut matrē plus quā me, nō est me dignus: Et qui voluerit animā suam saluam facere, perdet eam: Sed illud etiā animaduertendum est, vt quemadmodum,

21. Ioan. 1.

Deut. 6.

Ioc. 1.

^b Psal. 5. Ec

clest. 12. Sa-

piē. 14. Chr.

hō. 17. in Ge

ne. & hō. 18

in epist. ad

Romanos:

^c Mat. 10. 16

Marc. 8. luc:

14. Ioan. 13

- S. Ber, circa mediū li. de diligendo Deū. sancto Bernardo teste, nullus finis & modus charitati praescribitur: (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est, ipsum diligere sine modo) ita peccati detestatio: nullus modus desinatur. Sit praeterea non solū maxima, sed vehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignauitā & socordia excludat.
- Deut. 4. Etenim in Deuteronomio scriptum est. Cū quaesieris Dñm Deum tuum, inuenies eū: si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione animae tuae. Et apud Hieremiā: Quæretis me, & inuenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro, & inueniar à vobis
- 2 Amb. li. 2 ait Dñs. Quanquāsi id minus nobis consequi liceat, depæni. c. 5 vt perfecta sit, vera tamen & efficax cōtritiō esse potest, sepe enim vsu venit, vt, quæ sensibus subiecta sunt, magis, quā spiritualia nos afficiant. Quare nō nulli interdum maiore ex filiorū obitu: quā ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idē etiam iudicium faciendum est, si lacrymae doloris acerbitate non consequantur: quæ tamen in poenitentia summo opere optanda & commendanda sunt. Præclara est enim ea de re sancti Augustini sententia: Non sunt, inquit, in te Christianæ charitatis viscera, si luges corpus, à quo recessit anima, animam vero, à qua recessit Deus, nō luges. Atque huc spectant illa saluatoris nostri verba, quæ supra allata sunt: ^c Vae tibi Corozaim, vae tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes: quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilicio poenitentiam egissent.
- e Matth. li. Tametsi

Tamet si ad eam rem comprobendam satis esse debet
clarissima^a Niniuitarū,^b Davidis,^c peccatricis,^d
Apostolorum Principis exempla: qui omnes plurimis
lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccato-
rum veniam impetrarunt.

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fide-
les, ut ad singula mortalia crimina proprium contri-
tionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias
cōtritionē describit, cū ait: "Recogitabo tibi omnes
annos meos in amaritudine animæ meæ, etenim, Re-
cogitare omnes annos, est singulatim peccata excute-
re, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem
quoque scriptum legimus: "Si impius egerit penitē-
tiā ab omnibus peccatis suis, vita viuet. Atq; in hanc
sententiā S. Aug. inquit: Cōsideret peccator quali-
tatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in
persona. Neque tamen hac in re desperent fideles de
summa Dei bonitate & clementia: is enim cum no-
stre salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tri-
buendam nobis veniam interponit, sed peccatorē pa-
terna charitate complectitur, simul atque ille se col-
legerit, & vniuersa peccata sua detestatus (quæ de-
inde alio tempore, si facultas erit, singula in memo-
riam reducere ac detestari in animo habeat) ad Do-
minū se conuerterit. Ita enim nos per Prophetam iu-
bet sperare, tam inquit: Impietas impij non nocebit
ei, in quacumque die conuersus fuerit ad impietate
sua: Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad veram

a Ionæ. 3.

b Psalm. 6.

56. & 101.

c Lucæ. 7.

d Matt. 26

& Luc. 22.

Singula pec-

cata morta-

lia in cōtri-

tlone exprē-

mēda & de-

testanda.

e Isai. 38.

f Ezech. 18.

g Lt. de ve-

ra & falsa

pceni. c. 14.

& Chry. li. 2

de compun-

ctiōne cor-

dis. & hom.

42. in Mat.

& 41. ad po-

pul.

Ezech. 33.

contritionē maxime sunt necessaria: de quibus fidelē populū accurate oportebit docere: vt quisquis intelligat, qua ratione cōparare eam possit: regulamq; habeat, qua diiudicet, quātum absit ab eius virtutis perfectione. Primum enim necesse est ^a Peccata om-

^a Vide Chry. ho. 2. in psal. 50. & li. 1. & 2. de cōpunctione cordis.

^b Iacob. 2.

^c Aug. lib. de pœnitentiæ medicina. c. 11. d Ezec. 18.

nia, quæ admisimus, odisse, & dolere, ne, si quadā tātum doleamus ficta & simulata, neque salutaris pœnitentia à nobis suscipiatur. Nam vt à S. Iacobo Apostolo dictū est: ^b Quicūq; totam legem seruauerit, offendit autē in vno, factus est omnium reus. Alterū est, vt ipsa contritio, confitendi & satisfaciendi voluntatem coniunctam habeat, de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ^c vt pœnitens vitæ emendandæ certam & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc vero Propheta his verbis aperte nos docuit: ^d Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est: & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiā, vita viuet, & non morietur: omniū iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: Et paulo post: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Ac paucis interiectis, conuertimini, inquit, & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes prauaricationes vestras, in quibus prauicati estis: & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiam Christus Dominus mulieri, qua in adulterio

adulterio deprehensa est, prescripsit: Vade inquit, & Ioan. 8.
iam amplius noli peccare. Itē paralytico illi, quē ad
probaticā piscinam curauerat: Ecce, ait, sanus factus Ioan. 5.
es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ra-

tio plene ostendunt duo illa ad contritionē esse in pri-
mis necessaria, dolorē scilicet peccati admissi, & pro-
positū cautionēq; ne quid huiusmodi in posterū cō-
mittatur. Nam qui amico reconciliari velit, quē in-
iuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eū
iniuriosus & contumeliosus fuerit, & diligenter reli-
quo tēpore prouideat, ne qua in re amicitiam lesisse
videatur: quæ duo obedientiam adiunctam habeant
necesse est. Hominem enim legi, siue naturali & di-
uine, siue humane, quibus subiectus est parere conue-
nit. Quare si quid pœnitens alteri per vim aut frau-
dem abstulit, restituat oportet: itemq; alicuius aut
commodi, aut officij compensatione illi satisfaciat,
cuius dignitatem, aut vitam dicto, facto ve violauit.

Tritum enim est omnium sermone, quod apud san-
ctum Augustinum legimus: Non remittitur pecca-
tum, nisi restituatur ablatum. Neque vero inter cæ-
tera quæ ad contritionem maxime pertinet, minus
diligenter & necessario curandum est, vt quidquid
iniuriarum ab altero acceperis, id totum remitta-
tur, ac condonetur. Ita enim Dominus & Saluator
noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis homi-
nibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester
cælestis delicta vestra: si autem non dimiseritis ho-

S. Aug. epif.
54. ad Ma-
cedo.

Matth. 6.

minibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione observanda sunt: cetera quæ ad hanc rem colligi à Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta & absoluta: verum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his veræ & salutaris penitentia ratio constare non possit.

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si ea doceant, quæ ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, vitam, actionesq; suas dirigant, vehementer proderit, contritionis vim & utilitatem sæpius proponere. Nam cum pleraque alia pietatis studia, veluti beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus sancta & honesta opera hominum culpa, à quibus proficiuntur, à Deo interdum repudiuntur: ipsa certe contritio nunquam illi grata & accepta esse non potest. Nam inquit Propheta: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Quin etiam statim, ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis à Deo tribui, alio loco eiusdem Propheta verba illa declarant: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leprosis animaduertimus, qui à Salvatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos peruenirent, à lepra liberati sunt. Ex

Veræ contritionis vis & utilitas.

Psal. 50.

Psal. 31.

Lucæ. 17.

Vide Cōcl.

quo

quo licet cognoscere, vera contritionis (de qua supra dictum est) eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Dño impetremus. Plurimum etiā valebit ad fidelium mētes excitādas, si Pastores rationē aliquā tradiderint, qua se quisque ad contritionē exercere possit. Mouere autem oportet, ut omnes conscientia suam frequenter excutientes, videant, num, qua a Deo, siue Ecclesiasticis sanctionibus praecepta sunt, seruauerint. Quod si quis alicuius sceleris reum se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexque a Dño veniam exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet: in primisque diuina gratia presidio se ad iuuari petat, ne in posterū eadē illa peccata admittat, que admisisse vehementer poenitet. Curandum erit praeterea Pastoribus, ut in peccatum summum fidelium odium cōcitetur: tū, quia summa est illius feditas & turpitudine: tum quia gravissima dēna, & calamitates nobis affert. Nā Dei beneuolentia, a quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare & consequi licebat, a nobis abalienat & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos, sempiternae morti nos addicit.

Hactenus de contritione: nunc ad confessionem, quae est altera poenitentiae pars, veniamus. Quantum vero cura & diligentia in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex ea facile intelligent, quod omnibus fere p̄ys persuasum est, quid hoc

Tri. sc. 14. d.
poenit. c. 4.

Chry. hō. 15
in Gene. &
in ser. de pe
nit. & cōfess.
sione Itē hō
i. in pla. 50.
& hō in ps. 4
Chrysost.
hō. 22. ad po
b Iacob. 1.
Rom. 6.
Ioan. 8. & 1.
Ioan. 3.
Ezec. 18. &
13.
Amb. ad vir
ginē lapsā
c. 8.

De cōfessio
ne sacramē
tali.

tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia summo Dei beneficio cōseruatū est, id magna ex parte confessioni tribuendū esse: vt nulli mirandum sit humani generis hostem, cum fidē catholicā funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suā satellites, hanc veluti Christiana virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse. Primū itaque docendum est confessionis institutionem nobis summopere vtilem atque adeo necessariam fuisse. Vt enim hoc concedamus, contritione peccata deleberi, quis ignorat illam adeo vehementem, acrem, ac incensam esse oportere, vt doloris acerbitas cū scelerum magnitudine equari, conferrique possit? at quoniam pauci admodū ad hunc gradū peruenirēt, fiebat etiā, vt à paucissimis hac via peccatorum veniæ speranda esset. Quare necesse fuit, vt clementissimus Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. Quod quidem admirabili cōsilio effecit cū clauēs regni cœlestis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credendum, & constanter affirmandum: si quis ita animo affectus sit vt peccata admissa doleat, simul que in posterum non peccare constituat: et si eiusmodi dolore nō afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit: ei tamen, cum peccata sacerdoti rite cōfessus fuerit, vi^a clauium scelera omnia remitti ac condonari: vt merito à sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ clauibus adi-

Cōfessionis
institutio
quā sit vtilis
& necessaria
Tertul. in l:
de peniten:

à Cōc. Trl.
sess. 14. d. pe
nit. c. 5. Am
br. li. 1. d. pe
nit. cap. 2.

aditum in cœlum aperiri : de quo nemini dubitare fas est, cum à Flor. Concilio decretum legamus, pœnitentiæ effectum, esse absolutionē à peccatis. Verū ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat confessio utilitatem quod ijs, quorum est corrupta vitæ consuetudo nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quā si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti & fidei amico patefaciant, qui eum opera & consilio iuuare possit. Quare ad eadem rationē maxime salutare existimandum est ijs, qui scelerum conscientia agitantur, ut sacerdoti, tanquam Christi Dñi vicario, ^b cui perpetui silentij seuerissima lex posita est, animæ suæ morbos & vulnera aperiat : statim enim parata sibi medicamenta inueniēt, quæ nō solum præsentis ægritudinis sananda, verū ita præparanda animæ cœlestem quandam vim habent : ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem morbi & vitij genus recidere. Neque vero illa confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem & coniunctionem magnopere pertinet. Constat enim si sacramentalem confessionem è Christiana disciplina exemeris plenā omnia occultis & nefandis sceleribus futura esse, quæ postea & alia etiā multo grauiora homines peccati consuetudine deprauati, palam committere non verebuntur, Etenim consistēdi verecundia, delinquendi cupiditati & licentiæ tanquam frenos iniicit, & improbitatem coercet.

Flor. Conc.
In. Decreto
Eugen. 4.

b Cōc. Late
sub Innocē:
3. cap. 21.

Chrysost. 20.
hō. In Gen.

Confessio- natura & uis, Pastoribus tradendū erit. Eam igitur
nis sacramē- definiunt esse peccatorum accusationē, quæ ad sacra
ralis descri- mēti genus pertinet, eo susceptā, ut veniam virtute
ptio & natu- clauium impetremus. Recte autē accusatio dicitur,
ra. quod peccata ita cōmemoranda non sunt, quasi sce-
a Prouer. 18 lera nostra ostentemus, ut ij faciunt, qui letantur
Gr. l. 3. 1. Mo- cum male fecerint, aut omnino enarranda, ut si rem-
ral. c. 13. & aliquā gestā otiosis auditoribus delectandi causa ex-
14. & psal. ponamus: verum^a accusatorio animo ita enumeran-
2. penit. Au- da sunt, ut ea etiā in nobis vindicare cupiamus. Ve-
fer. 8. de ver- nie autē impetranda causa, peccata confitemur:
bis domini. b
b S. Chriſt. quoniam hoc iudicium longe diſsimile est forensibus
hom. 50. in capitaliū rerum quæſtionibus, in quibus confessioni
Genesi. pœna & supplicium, non culpa liberatio & erra-
Citantur a ti venia constituta est. In eandē fere sententiā, quā
S. Thom. in nis alijs verbis, sanctissimi Patres videntur confes-
4. sent. dist sionē definiuisse: veluti cum S. Augu. inquit Confes-
17. q. 3. art. sio est, per quam in orbus latens spe venia aperitur:
2. vide etiā & S. Gregorius. Confessio est peccatorum detesta-
Gre. l. 8. Mo- tio: quarum utraque, quod in superiori definitione
ral. c. 15. l. 61 continetur, facile ad eam referri poterit. Sed iam,
1. reg. c. 2. quod omnium maximi faciendum est, docebunt Pa-
rochi, ac sine vlla dubitatione fidelibus tradēt, hoc
sacramentum à Christo Domino, qui bene omnia,
& vnius salutis nostre causa fecit, ob eius summam
bonitatem & misericordiam institutum esse. Apo-
stolis enim, post resurrectionem vnum in locum con-

gregatis, insufflauit dicens: ^a Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem retinendi & remittendi peccata sacerdotibus tribuerit: perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. Atque idem significare visus est ^b Dominus, cum Apostolis id negotij dedidit, vt Lazarum, à mortuis excitatum, à vinculis soluerent, quibus constrictus erat. Nam S. Augustinus eum locum ita explanat. † Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt proficere, plus confitentibus parcere, quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum: ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam pertinet, quod ihs, qui à lepra in itinere curatus est, praeceperat, vt sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestatem remittendi & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit, perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. At, quoniam, vt sancta ^c Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum poenis iustitiae modus teneri non potest, nisi plane cognita & perspecta causa fuerit, ex eo sequitur, vt poenitentium confessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Haec igitur Pastores docebunt, quae à sancta Tridentina Synodo decreta,

a Ioan. 20.
Cō. Tri. scil.
14. de pœni.
c. 5. Gre. homil. 26. in Euāg. Amb.
li. 1. de pœni. c. 2.
b Ioan. 11.
Greg. vt supra.
† Aug. li. de vera & falsa pœni. c. 19 & ser. 8. de verbis Dñi & tract. 49. in Ioan. & cō. 2. i psal. 101. Itē tractat. 22. in Ioā. & l. 50. ho. 27. Luc. 17. Hier. in c. 16. Mat. Chry. l. 3. d. sacer. Au. l. 2. de visi. in firmorū. c. 4 c. Cō. Tri. scil. 14. c. 5.

† Dionys. ac perpetuo à catholica Ecclesia tradita sunt. Si
 Arco. epl. 8. enim Patres sanctissimos attente legimus, nusquam
 ad Demoph non apertissima testimonia occurrent quibus con-
 Clemēs epl. firmetur, hoc sacramentum à Christo Domino insti-
 1. ad fratres tutum esse, & confessionis sacramentalis legē, (quā
 Domin. illi exomologesin, & exagoreusin Græco vocabulo
 Orig. ho. 1. appellant) tanquam Euangelicam accipiendam es-
 & 2. in Psal. se. Quod si etiam veteris testamenti figuras exqui-
 37. Cypr. de rimus: sine dubio ad peccatorum confessionem vi-
 laps. Leo ep. dentur pertinere varia illa sacrificiorum genera,
 80. ad Epif. per. Cāpa. quæ ad expianda diuersi generis peccata sacerdoti-
 Cyrilli. 2. in bus fiebant.
 Leuit. Ter-
 tul. 1. de pœ
 nitētia. Hic
 re. in. c. 10.
 Eccl. Augu.
 ho. 41. & 50
 & ho. 12. ibi
 dem.

† Sed quemadmodum confessionem à Domino
 Salvatore institutam esse fideles docendi sunt: ita
 etiam monere eos oportet, quosdam ritus & solen-
 nes caeremonias Ecclesie auctoritate additas esse:
 quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius
 tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & cō-
 fitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam
 De ritib. & facilius consequendam preparant. Cum enim aper-
 caeremonijs to capite ad pedes sacerdotis abiectione, demisso in ter-
 ad Cōfessio ram vultu, supplices manus tendentes, aliāq; huius-
 nē adhiben modi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad
 dis. Dionys. sacramēti rationem necessaria non sunt, peccata cō-
 ep. 8. ad De sitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacra-
 moph. Ter. mento celestem vim agnoscendam tum à nobis diui-
 in lib. de pœ nam misericordiam summo studio requirendā, atq;
 nit. Aug. 11. efflagitandam esse.
 2. de vilitat.
 infirmorū.
 c. 4.

Ia m vero, nemo existimet confessionē à Domino
 quidem institutam sed ita tamen, vt eius vsus ne-
 cessarium esse non edixerit. Etenim sic statuunt fi-
 deles, oportere eum, qui mortali scelere premitur,
 confessionis sacramento ad spiritualem vitam reuo-
 candum esse, quod quidem pulcherrima translatio-
 ne à Domino aperte significatum videmus: cum hu-
 ius sacramenti administrandi potestatem, ^a clauem
 regni celorum appellauit. Vt enim locum aliquem
 ingredi nemo potest sine eius opera, cui clauēs com-
 misse sunt: sic intelligimus neminem in celum ad-
 mitti nisi fores à sacerdotibus, quorum fidei clauēs
 Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus
 plane clauium vsus in Ecclesia esse videbitur: ac fru-
 stra is, cui clauium potestas data est, quempiam cæ-
 li aditu prohibebit, si tamen alia via introitus pa-
 tere queat. Hoc vero præclare à sancto Augusti-
 no cognitum est, cum inquit: ^b Nemo sibi dicat: oc-
 culto ago apud Dominum pœnitentiam: nouit Deus
 qui mihi ignoscat, quid in corde ago: ergo sine cau-
 sa dictum, ^c Quæ solueritis in terra: soluta erunt
 in celo ergo sine causa clauēs data sunt Ecclesie
 Dei: Atq; in eandem sententiam sanctus Ambro-
 sius in libro de pœnitentia, scriptum reliquit, cum
 Nouatianorum haresim conuelleret, qui soli Domi-
 no potestatem peccata remittendi reseruandam asse-
 rebant: Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui
 ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit: Deus
 nobis

Cōfessionis
 vsus lapsis
 ad salutē ne-
 cessarius.

Basil. in re-
 gulis bre-
 uioribus. q.

288. & 289.

Cypria. de
 lapsis. & l. 3

epi. 14. & l.

1. episto. 3.

ad Corne-

lium. Aug.

li. 21. cōtra

Faustū Ma-

nic. c. 29. &

In psal. 66.

Orig. ho. 2.

In psal. 37.

a Matt. 16

b S. Au. l.

50 hom. 49

c Matt. 18

S. Amb li. 1

de pœnitē-

c. 2. n. 60

ibi. 2. 2. 2.

c. 2. n. 60

ibi. 2. 2. 2.

ibi. 2. 2. 2.

Etas confi-
tentium.

Late. Conc.

c. 21.

nobis iussit, eius ministris obtemperare: quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus, Sed cum mi-
nime dubitari possit, cōfessionis legē ab ipso Dño la-
tam & constitutam esse: sequitur, vt videndum sit,
qui nam quo etatis & anni tēpore ei parere debeāt.
Primū itaq; ex Latera. Concilij canone, cuius initiū
est. Omnis vtriusque sexus, perspicitur, neminem cō-
fessionis lege adstrictum esse ante eam etatem, qua
rationis vsum habere potest. Neque tamen ea etas
certo aliquo annorum numero definita est: sed illud
vniuerse statuendum videtur, ab eo tempore confes-
sionem puero indictam esse, cum inter bonū & ma-
lum discernendi vim habet, in eiusq; mentem dolus
cadere potest. Nam cum ad id vitæ tempus quisque
peruenerit, in quo de salute aeterna deliberandum est
tum primum sacerdoti peccata confiteri debet: cum
aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerū cō-
scientia premitur. Quo vero potissimum tempore

Quoties &
quando cō-
fiteātur. La-

te. Concl. c.

21. & Con.

Tri. ses. 14.

de pœnit. c.

5. & can. 8.

a Cō. Tri.

ses. 13. de

Eucharist. c.

7. & can. 11.

sancta ecclesia decreuit: iubet enim semel saltem
quotannis fideles omnes peccata sua confiteri. Ve-
rum si quid salutis nostræ ratio postulet, considerare-
mus, profecto, quoties vel mortis periculum immi-
net, vel aliquam rem tractare aggredimur, cuius
tractatio homini peccatis contaminato non conue-
niat, veluti cum^a sacramenta administramus aut
percipimus, toties confessio prætermittēda non est.
Atq; idem omnino seruare oportet: cum veremur, ne

nos alicuius culpa, quam admiserimus, obliuio capiat: neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus: neque peccatorum veniam à Domino impetramus: nisi ea penitentia sacramentum per confessionem deleat.

Sed quoniā multa in cōfessione obseruāda sunt quorū alia ad sacramenti naturam pertinēt, alia nō itā necessaria sunt: de his accurate agendū erit. Neque enim desunt libelli & cōmentarij, ex quibus facilio est horū omniū explicationem depromere,) Illud autē in primis doceant Parochi, in confessione curandū esse, ut integra & absoluta sit. Et enim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet. Nā venialia, quæ nos à Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametsi recte atque recte liter (quod piorū usus demonstrat) confitemur, tamen sine culpa pratermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. At mortifera peccata, ut iam diximus, singula enumerāda sunt, quamuis etiā occultissime lateant, & eius generis sint, quæ in nobis tantam extremis Decalogi capitibus interdiciuntur. Sepe enim euenit, ut ea grauius animam vulneret, quā illa, quæ aperte ac palam peccare homines solent ita vero à sancta Tridentina Synodo definitum, atque catholica Ecclesia semper traditum est, quem admodum sanctorum Patrum testimonia declarāt. Est enim apud sanctum Ambrosium in hunc modum: Non potest quis iustificari à peccato, nisi confite

De conditionib. & circūstātijs ad confessionē requisitis.

(Cōc. Trl. sess. 14. d. p. n. c. 5. & c. 7. & 8. P. clausus in par. rānc. ad penit. Aug. in li. de vera & falsa penit. c. 9. & 20. Itē. l. 2. c. 4. & 5. de visitat. infirmorū Chrys. hō. 41. ad pop. & 31. ad Hebr.

a Trl. Syno sess. 14. ca. 5. b 8. Amb. li. de parad. ca. 12.

a Hier. sup confessus fuerit peccatum. S. etiā^a Hieronymus in illud. Eccle fia. 10. Si mordeat serpens. &c.

S. Cypr. ser. 5. de lapsis circa finem.

Cōc. Later. sub Inno. 3. c. 21. Vuor matiē. can. 25. Tridēt. ses. 14. de pœnit. c. 5. Aug. lib. 1. de visit. in firmorum c. 4. & 5. Item lib. de ver. & falsa pœni. c. 14 & cap. 20.

confessus fuerit peccatum. S. etiā^a Hieronymus in Ecclesiaste idē plane confirmat, inquit enim, Si quē serpens Diabolus occulte momorderit, & nullo con scio, eū peccati veneno infecerit si tacuerit & pœ nitentiā non egerit, nec vulnus suū fratri aut magi stro voluerit cōfiteri, magister, qui linguā habet ad curandum, prodesse nō poterit. Præterea S. Cypria nus in sermone de lapsis apertissime hoc docet his verbis: Quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore cōstricti sint, quoniā tamen de eo cogitauerunt, id i psūm apud sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omniū Ecclesiæ doctorū cōmunis vox est: atque sententia: Sed in cōfessione summa illa cu ra & diligentia adhibēda est, quā in rebus graui si mis ponere solemus, omneque studiū ita eo. confere dū, vt sanemus animæ vulnera, & peccati radices euellamus. Neque vero solum peccata graua narrā do explicare oportet, verū etiā illa, quæ vnum quod que peccatū circumstant, & prauitatē valde augent vel minuant. Quædam enim circūstantiæ adeo gra ues sunt, vt peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet, quare hæc omnia semper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandū est, utrū ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itemq; si cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libe ra, aut alterius vxore, aut propinqua, aut alicuius voti sponsione Deo consecrata, aperiat necesse est. Hæc enim diuersa peccatorum genera constituunt,

ita ut primum quidē simplex fornicatio, alterū adulterium, tertium incestus, quartū sacrilegium à de-
 uinarum rerū doctoribus appelleretur. Furtū etiā in
 peccatis numerandum est: verum si quis aureum nū-
 mū furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui cen-
 tum vel ducentos, vel ingentē aliquā auri vini, pre-
 sertim vero, qui sacrā pecuniā abstulit. Quæ etiā
 ratio ad locum, & ad tēpus pertinet: quorum exem-
 pla notiora sunt ex multorum libris, quam ut à no-
 bis cōmemorentur. Hæc igitur, ut diximus enume-
 randa sunt: quæ vero prauitatē rei magnopere non
 augent, sine crimine omitti possunt. Sed ad confessio-
 nē adeo necessarium est, ut, (quod antea diximus) Conc. Trid.
 integra & absoluta sit, ut si quis dedit opera, alia
 quidē ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, a-
 lia vero tantummodo confiteatur, non solum ex ea cō-
 fessione is cōmodum nullum cōsequatur, sed etiā no-
 uo scelere se obstringat, neque eiusmodi peccatorū
 enumeratio confessionis nomine, in qua sacramen-
 ti ratio insit, appellanda est: quin potius pœnitenti
 confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius
 peccati reum facere, quod sacramenti sanctitatem
 simulatione confessionis violauerit. At vero si alia
 de causa confessioni aliquid desuisse videatur, vel
 quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel
 quia conscientia suæ latebras non ita accurate per-
 quisuerit, cum tamē illud in animo haberet, ut in-
 tegre peccata omnia confiteretur: nihil ei opus erit

confessione iterare: satis autē habebit, si quādo peccata, quæ oblitus erat in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tēpore cōfiteri. In quo tamen animaduertendū est ne forte nimis dissolute & remisse conscientia nostra scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere Auduerimus, vt ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus. Id enim si factū fuerit cōfessionē iterare omnino oportebit. Præterea curandum est, vt confessio nuda, simplex, & aperta sit, nō artificiose composita vt à nonnullis fit, qui potius vitæ suæ rationem exponere, quā peccata cōfiteri videntur. Ea enim confessio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos nouimus, certa que pro certis, ac dubia pro dubijs demonstret. Quod si vel peccata nō recensentur: vel alieni à re, quā tractamus, sermones inserantur: perspicuum est, confessionē hac virtute carere. Vehementer etiā commendandi sunt, qui prudentiā & verecūdiam in explicandis rebus adhibēt. Neque enim nimis multis verbis agendū est, sed quæ ad cuiusque peccati naturam & rationē pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt. Illud vero tum confitenti, tum sacerdoti maxime elaborandum est, vt eorum sermo in cōfessione secreto habeatur. Quare sit, vt nemini omnino^a neque per nūcium, neque per literas quoniā ea ratione nihil iam occulte agi potest, peccata cōfiteri liceat. Sed nulla res fidelibus ad hoc cura esse

Confessio
qualis esse
debeat.

Aug. li. 11. d. fa-
lutarib⁹ do-
cumentis. c.
5.

a Aug. de
vera: & fal-
sa pœnit. c.
10.

esse debet, quā ut frequenti peccatorū cōfessione animā studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere vrgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quā statim peccata sua cōfiteri. Nam, ut sibi quisque diuturnā vitæ spatiū polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluendis corporis, aut vestium sordibus tam diligētes simus, non eadem saltē diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

Sed iam de ministro huius sacramēti dicēdū est.

Eum autem sacerdotem esse: qui ordinariam aut delegatā absoluedi potestatem habeat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis apparet. Habeat enim oportet nō solū ordinis verum etiā iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre vero huius ministri testimonium præbent illa Dñi verba apud S. Ioannē: *Quorū remiseritis peccata, remittantur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt.* Neque enim omnibus sed Apostolis tantum hæc dicta fuisse cōstat: quibus in hac functione sacerdotes succedunt, idq; etiā maxime consentaneum est. Nam cum omne gratiæ genus quæ hoc sacramento tribuitur, à Christo capite ad mēbra deriuetur: merito debent corpori Christi mystico, id est, fidelibus illud administrare, qui soli verum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent: cum præsertim fideles hoc ipso penitentiæ sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti idoneiq; reddantur. Verum quanta olim religione

Dr. legiti-
mo & ido-
neo confes-
sionis sacra-
mentalis mi-
nistro.

2 Ioan. 10.

C6. Tri. scf.
14. de penit.
c. 6. & ca. 10
Flor. Itē La-
tera. sub In-
nocen. III.
8. xi. Bas. 10
regalis bre-
uit. q. 288.
9. quæst. 2.
& capitū. Si

Episco. In. 6 in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis cō-
 Cō. Tri. scf. seruātū fuerit, ex veteribus Patrum decretis facile
 14. de pœ- intelligitur: quibus cautū est, ne quis Episcopus, aut
 ni. ca. 7. & sacerdos in alterius parochia aliquid gerere aude-
 Late. 1. 1. ret, sine eius auctoritate, qui illi præsset, aut nisi
 Tit. 1. magna necessitas cogere videretur. Itā vero ab Apo-
 stolo sancitū est cum Tito praecepit vt in singulis ciui-
 tatibus sacerdotes constitueret: qui scilicet doctrina
 & sacramentorum caelesti pabulo fideles alerent &
 educarēt. Quāquā si mortis periculum imminet, &
 Trid. Syno. proprij sacerdotis facultas non datur: ne hac occasio
 scf. 14. c. 7. ne aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditū fuisse, Cō-
 Idoneus cōfessionis ciliū Tridentinū docet, vt vnicuiq; sacerdoti liceret,
 minister q̄s nō solū omni peccatorū genere, cuiuscumq; potesta-
 sit Aug. de tis sit, illa condonare, sed etiam ab excommunicatio-
 vera & falsa nis vinculo soluere. † Tam praefer ordinis & iurisdi-
 pœni. c. 20. ctionis potestatem, quae prorsus necessaria sunt, im-
 & de saluta- primis opus est, vt huius sacramenti minister tum
 ri. documen- scientia & eruditione, tum prudentia praeditus sit.
 tis. c. 52. Indicis^a enim & medici simul personam gerit. Ac
 a Aug. hb. quod ad primum attinet, satis constat, non vulga-
 20. de ciui- rem scientiam necessariam esse, qua & peccata inue-
 ta. Dei. c. 9. stigare, & ex varijs peccatorum generibus, quae gra-
 b Orig. ho. uia, quae lenia sint pro cuiusque hominis ordine &
 1. & 2. in genere indicare possit. Vt autem^b medicus est sum-
 psal 37. ma quoque prudentia indiget. Etenim diligenter pro-
 S. Basi. in re uidendum est, vt ea remedia egroto adhibeantur,
 gul. breuio quae ad illius animam sanandā, & in posterum con-
 1. lib. q. 129. & Cō. Late. 6. 23.

tra morbi vim muniendam aptiora esse videatur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuius maximo studio curandum esse, ut eum sibi sacerdote[m] deligat, quæ vitæ integritas, doctrina prudens iudiciu[m] commendat: qui & quantum in eo officio, cui præest, p[ro]deris ac momenti sit, & quæ cuiq[ue] sceleris p[er]na conueniat, & qui vel soluendi vel ligandi sint, optime nouerit. Sed quonia[m] nemo est, qui non vehementer cupiat sceleris & turpitudinem suam occultari: monendi sunt fideles nihil esse, quod timeant, ne ea, quæ ipsi confessione patefecerint, à sacerdote ulli ynquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus sibi v[er]o tempore creari possit. Sacre enim sanctiones grauissimo in eos sacerdotes animaduerti voluerunt, qui peccata omnia quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo & religio[s]o silentio cõpressu non tenuerint. Quare in Concilio Lateranensi magno ita legimus. Caueat omnino sacerdos ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo prodatur aliquatenus peccatorem.

Ex Leone
papa episto.
80. Concl.
Lat. c. 21.

Sed iam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quedam precipua capita explicentur quæ ad confessionis vsum & tractationem non parum sunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus vulgo nihil longius videri solet, quam ut dies illi, qui Ecclesiasticæ lege confessioni præscripti sunt, effluant: tantum absint à Christiana perfectione, ut vix peccatorum suorum nemineant, quæ sacerdoti patefacienda essent, nodum ca-

De cõditionibus ad confessionem vere p[en]itentis necessarijs.

tera diligenter curet, que ad diuinā gratiā concilian-
dā vim habere maximā perspicuū est. Quare cū illo-
rum saluti omni studio succurrendum sit: hoc pri-
mum sacerdotes in pœnitente diligenter obseruabūt
si veram peccatorum suorum contritionem habeat,
certumq; illi sit ac deliberatum, in posteriā a pecca-
tis abstinere. Quod si ita animo affectū esse animad-
uerterint, moneant, & vehementer hortetur, ut pro
tanto & tam singulari beneficio maximas gratias
Deo agat, ab eoq; cœlestis gratie præsidium petere
numquam desinat: quo munitus ac testus, facile po-
terit prauis cupiditatibus resistere ac repugnare.
Docendus est etiam, ut nullum patiat ur esse diem,
quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs
meditetur, ad eumq; imitandum, & summa chari-
tate, amandum ipse se excitet atque inflammet. Hac
enim meditatione assequetur, ut ab omnibus demo-
nis tātationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Ne-
que enim vlla alia est causa, cur tam cito vel leni-
ter ab hoste impugnati, animo & viribus succumba-
mus, quam quod ex cœlestium rerum meditatione
diuini amoris ignem concipere non studemus, qua
mens recreari atque erigi possit. Sin autem sacer-
dos intellexerit eum, qui velit confiteri, adeo pec-
cata sua non dolere, ut vere contritus dicendus sit:
conetur magno contritionis desiderio eum afficere,
ut deinde huius præclari doni cupiditate incensus,
illud à Deo misericordiam petere & efflagitare in
animum

animum inducat. In primis autē reprimēda est quorunda superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam exēpli causa, cū aliquis fateatur se ira vehementius commotū fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, à quo prius sibi iniuriā factā esse queritur. Mouendus itaque est, hoc elati animi & hominis peccati sui magnitudinē vel despicientis, vel plane ignorantis signum esse: tum vero eiusmodi excusationis genus, ad augendū potius, quā minuendum peccatum pertinere. Nam qui ita factū suum probare contendit hoc videtur profiteri, se tunc patientia vsurum esse, cum à nemine iniuria ledetur. quod quidē nihil homine Christiano indignius esse potest. Etenim cum illius vicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit: tamen peccati prauitate nō commoretur, sed fratri irascitur, ac, cum ei praeclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stultitia quadam verecundia impediti, peccata confiteri non audent. His igitur hortando animos addere oportet: monēdique sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur: nullique mirū videri debere si intelligat homines peccare: qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatē proprie cadit. Alij sunt, qui vel quod raro peccata confiteri

teri solent vel quod nullam curā & cogitationem in
peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec cōmis-
sa confessione expedire, nec unde eius officij initium
duendum sit satis sciunt: quos certe acrius obiurga-
re opus est, atque in primis docere, prius quā ad sa-
cerdotē aliquis aleat, omni studio curandum esse, ut
peccatorū suorū contritione commoveatur: id vero
prestari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sin-
gularim recognoscere studeat. Quare, si sacerdos
huiusmodi homines prorsus imparatos esse cogno-
uerit, humanissimis verbis à se dimittet, hortabitur
que, ut ad cogitanda peccata aliquod spatiū sumāt,
ac deinde reuertantur. Quod si forte affirmauerint:
se in eā rē omne studiū & diligētiam suā contulisse
(quoniā sacerdoti maxime verēdum est, ne semel di-
missi, amplius nō redeāt) audiēdi erūt, praesertim ve-
ro si emendanda vitæ studium aliquod pra se ferāt,
adducique possint, ut negligentiam suam accusent,
quam se alio tempore diligentī, & accurata medi-
tatione compensaturos promittant: in quo tamen
magna cautio adhibenda est. Si enim, audita con-
fessione indicauerit, neque in enumerandis peccatis
diligentiam, neque in detestandis dolorem pœniten-
ti omnino defuisse, absolui poterit: sin autem vitium
que in eo desiderari animaduernerit, auctor illi &
suasor erit, ut maiorem curā quod antea dictum est
in exsutienda conscientia adhibeat, hominēque, ut
blandissime poterit, tractatū dimittet. Sed quoniā
inter

interdum contingit, ut mulieres alicuius sceleris in
priori confessione oblitæ, iterum ad sacerdotem non
audeant redire, quod vereantur, ne vel in suspicio-
nē magna improbitatis populo veniant, vel singu-
laris religionis laudē querere existimentur: sæpe tã
publice, tũ priuatim docendũ est, neminē tantã me-
moriam esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata
meminisse queat: quapropter fideles nullũ re deterre-
dos esse, quo minus ad sacerdotē reuertantur, si in me-
moriã alicuius criminis redierint, quod antea fuerit
pretermissum. Hec igitur, atque alia huius generis
multa in cõfessione a sacerdotibus obseruanda erũt.

De satisfac-
tione tertia
pœnitentiæ
parte, & pri-
mum quid
ea sit.

Nunc ad tertiam pœnitentiæ partem, quæ satis-
factio appellatur veniendum est. Primum itaque
satisfactionis nomen & vis exponenda est. Hinc
enim catholice Ecclesiæ hostes amplam occasionem
dissidij & discordiæ cum maxima Christi ani popu-
li perniciæ arripuerunt. Est autem satisfactio, rei
debitæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil
videtur deesse. Quare cum de gratiæ reconcilia-
tione loquimur, idē satisfacere significat, quod al-
teri tantum præstare quantum irato animo ad vl-
ciscendam iniuriam satis esse possit: atque ita satis-
factio nihil aliud est, quam iniuriæ alteri illatæ con-
pensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, sa-
tisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad
declaramandam eam compensationem usurparunt,
cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid per-

solut. Quo ingenere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio varie accipiat. Ac prima quidē & prestantissima illa est qua pro scelerum nostrorum ratione etiā si Deus summo iure nobiscū velit agere, quidquid à nobis debeat, cumulare persolutum est. Hac vero eiusmodi esse dicitur, qua nobis Deum propitium & placatum reddidit, eāque vni Christo Dño acceptā ferimus: qui in cruce pretio pro peccatis nostris soluto plenissimē Deo satisfecit. Neque enim vlla res creata tantū esse potuit, quæ nos tā graui debito liberaret, atque ut S. Ioan. testatur, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tantū, sed etiā pro totius mūdi. Hac igitur plena & cumulata est satisfactio scelerum omnium rationi, quæ in hoc seculo commissæ sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominū actiones apud Deum plurimum valēt, ac sine eo nulla prorsus æstimatione digna haberentur. Atque huc Davidis verba videtur spectare: qui postquā secū ipse reputans, illud protulisset. Quid retribuā Dño pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc satisfactionem, quā calicis nomine expressit, dignū tot, tantisque beneficijs inuenire potuit. Quare subiicit, Calicē salutaris accipia, & nomen Dñi inuocabo. Alterū satisfactionis genus, quæ canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimo Ecclesiæ vsu receptum est, ut cū penitentes à peccatis soluantur,

pena

1. Ioan. 2.

Psal. 115.

pœna aliqua eis irrogetur: cuius pœna solutio, satisfactio vocari consuevit. Eodem vero nomine quodlibet etiam pœna genus significatur, quā pro peccatis non quidem à sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam atq; à nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pœnitentiam, vt sacramentū est, minime pertinet: sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quā diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis dependit hoc adiuncto, vt statutū cū animo & deliberatū habeamus, peccata in posterū omni studio vitare. Ita enim nonnulli desinierunt: ^a Satisfacere, est Deo debitum honorē impendere. Quod autem nemini debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omnino vitare constituat, satis appareret. ^b Et satisfacere, est causis peccatorum excidere & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quā sententiam alij assenserunt, satisfactionem esse purgationem, quæ eluitur, quidquid sordidum propter peccati maculam in anima resedit, atque à pœnis tēpore desinitis, quibus tenebamur, absolui mur.

Quæ cum ita sint, facile erit fidelibus persuadere quam necessarium sit, vt pœnitentes in hoc satisfactionis studio se exercent. Docendi enim sunt duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis semper culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium apud inferos constitutum condonetur, tamen non semper contingit, quemadmodū à Trident. Synodo declaratum est, vt

Dominus

a Ansel. l. 1.
Car. Deus
homo. c. 11

b Au. de ec
cle. dogma
tibus. c. 54.

Trid. Syno.

Isa. 14. c. 8. Dñs peccatorum reliquias & pœnam certo tempore
& ca. 12. definitam qua peccatis debetur, remittat. Cuius rei

perspicua sunt exempla in sacris literis, Genesis ter-
tio capite: Num. xij. & xxij. & alijs permultis locis:

Nō semper sed illud Dauidis clarissimum, & maxime illustre
dimissa cul- inruemur: cui etsi Nathan dixerat: Dñs quoque trā-
pa remitti- stulit peccatū tuū, nō morieris, is tamē grauissimas
tur & pœna pœnas ultro subiit, Dei misericordiam his verbis dies
omnis. noctesq; implorans: Amplius laua me ab iniquitate

Gen. 3. mea, & à peccato meo munda me, quoniam iniqui-
Num. 12. tatem meam ego cognosco, & peccatum meū cōtra

14. & 20. me est semper. Quibus verbis illud petatum est à Do-
2. Reg. 12. mino, vt non solum crimen, sed pœnam etiam cri-
videatur & mini debitam condonaret, atque à peccati reliquijs
ca. 24. Psal. purgatum, in pristinum decoris & integritatis sta-
30. tum restitueret. Atque hæc cum summis precibus

peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio
suscepti, tum Absalonis quem vnice diligebat, defe-
ctione & morte multauit, alijsq; pœnis & calami-
tatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo

Exod. 32. etiam, etsi Dominus Moysis precibus exoratus, po-
pulo idololatre pepercerat, tamen minatus est se tan-
ti flagitij grauēs pœnas repetiturum esse, ipseque

d. Aa. in. 1. de vera & falsa pœn. c. 18. & li. 22. cont. Faust. c. 67. Gle. I. 4. Moral. in flagitij grauēs pœnas repetiturum esse, ipseque
Moyses testatus est fore, vt illud Dominus seuerissi-
me in tertiam & quartam vsque generationem vl-
cisceretur. Hæc vero à sanctis d. Patribus in Ecce-
lesiastica catholica semper tradita esse ipsorum auctori-
tate apertissime comprobatur. Verum quia de cau-
sa

sa factū sit, vt pœna omnis pœnitentie sacramento, ca. 21. & II.
 aque ac baptismo nō cōdonetur praeclare à sancta 3. ca. 27.
 Tridēna Synodo explicatum est his verbis: Diuina Aug. tract.
 instituta ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gra- 124. in Ioā.
 tiā recipiatur, qui ante baptismū per ignoratiā de- & lib. 2. de
 liquerint aliter vero, qui semel à peccati & damo- pec. mer. &
 nis seruitute liberati & accepto Spiritus sancti do- remi. ca. 34.
 no, sciētes tēplū Dei violare, & Spiritum sanctū & in Enchi.
 cōristare nō formidauerint. Et diuinā clemētiā de- c. 66.
 cet, ne ita nobis absque vlla satisfactiōe peccata di- a Tri. Syn.
 mittantur, vt occasione accepta peccata leuiora putā- sess. 14. c. 8.
 tes, velut iniuriū & contumeliosi Spiritui sancto in b 1. Cor. 3
 grauiora labamur, d thesaurizātes nobis irā in die c Ephes. 4.
 iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuo- d Roma. 2
 cant, & quasi freno quodā coercēt hæ satisfactoria
 pœne, cautioresq; & vigilantiores in posterum pœ-
 nitentes efficiunt. Accedit, vt tanquam testificatio-
 nes quadam sint doloris, quem ex peccatis commissis
 capimus: quā ratione Ecclesie sit satis, quæ nostris
 sceleribus grauius offensa est. Nam, vt sanctus Au- S. Aug. En-
 gustinus ait: Cor contritum & humiliatum Deus chi. c. 65.
 non spernit. Verum quia plerumq; dolor alterius cor-
 dis occultus est alteri, neque in aliorum notitiā
 per verba, vel alia quacumq; signa procedit, recte ab
 ijs, qui Ecclesie præsunt, tempora pœnitentiæ consti-
 tuuntur, vt Ecclesie, in qua ipsa peccata remittun-
 tur, satisfiat. Præterea pœnitentiæ nostræ exempla
 alios docent, quomodo ipsi vitam instituere, & pie-
 tatem

tatem sequi debeant. Cum enim penas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni vita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia observatum est, ut cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiam penitentia ei indiceretur: ut ceteri timore perterriti, deinceps peccata diligentius vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quae grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, antequam publicam penitentiam suscepissent, non absoluerentur. Interim vero Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque ut ipsi etiam penitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad penitentiae sacramentum accesserant, ita mollitos esse, ut vera contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de veteris disciplina seueritate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique, ex fidelibus, ad peccatorum veniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem atque gemitum cordis necessarium putent, sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant. Deinde vero huiusmodi penarum perpessione consequimur, ut capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse & tentatus similitudinem & imaginem geramus.

Nihil

Aug. II. 50.
homiliarum
hom. 49. &
50. ca. 11.
Et li. de vera
& falsa
penit. c. 11.

Paulinus in
vita Ambr.
sub finem.

a Heb. 2.

Nihil enim tam deforme videri potest (vt à S. Ber. dictū est) quā sub spinoso capite delicatum esse mēbrum. Nā teste ^a Apostolo , coheredes sumus Christi: sitamē cōpatimur: & (quod ^b alio loco scripsit) si cōmortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & cōregnabimus. D. etiā Bernar. duo affirmat in peccato reperiri, maculā animae, & plagam, ac turpitudinē quidē ipsam Dei misericordia tolli: verū sanandis peccatorum plagis valde necessariam esse eā curā, quae in remedio poenitentiae adhibetur. Quem admodum enim, sanato vulnere, cicatrices quaedam remanent, quae & ipsa curanda sunt, ita in anima culpa condonata, supersunt reliquiae peccatorum purgandae. Idem plane D. Chrysosto. sententia confirmat, cum ait: Non satis est sagittam ē corpore extrahi, sed plaga quoque à sagitta inscripta sananda est: sic etiam in anima post acceptā poenitentiae veniā poenitentia curanda est, plaga relicta. Frequentissime enim à S. August. docemur, duo haec in poenitentia animaduertēda esse, Dei misericordiam, & iusticiā: misericordiam, qua peccata & poenas aeternas illi debitas condonat: iusticiam, qua poenis tēpore definitis hominem punit. Postremo, † poenitentiae poena à nobis suscepta Dei animaduersionem suppliciaq; in nos constituta anteuertit. Ita enim docet Apostolus, cū ait: Si nosmetipsos diiudicaremus, nō utique iudicemur: dū iudicemur autē à domino corripimur ut non cum hoc mundo damnemur. Quae cum fidelibus

D. Bern. ser.
5. de omni-
bus sanctis.

^a Rom. 8.
^b 2. Tim. 2.

D. Bern. in
serm. de cæ-
na domin.

D. Chry. ho.
80. ad popu.
Antioch. &
hom. 10. in
Matthæ.

S. August. in
psal. 50. ad
ver. ecce e-
nim veritē
tē dilexisti.
† Greg. 11. 4.
Moral. c. 21.

1. Cor. 11.

libus explicata fuerit, vix fieri poterit quo minus ad poenitentia opera maxime excitantur.

Eius autē quanta vis sit, ex eo colligitur, quod tota Christi Dñi passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. Alterum est, vt immortalis glorie premia mereamur: ita vt calix etiā aquae frigidae quē in iunomine dederimus, mercede nō careat: alterum, vt pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque vero id perfectissimā & cumulativissimā Christi Dñi satisfactionē obscurat: sed illud potius cōtra euenit, vt nihil to clariorē & illustriorē reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videtur esse, quod non solum ea nobiscū cōmunicantur, quae ipse solas sed illa etiā, quae tāquā caput in mēbra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit: quae ratione fieri perspicuū est, vt iusta & honesta piorum actiones tātum ponderis & dignitatis habeāt. Christus enim Dominus tanquam caput in membra, & vitis in palmites: gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem cōiuncti sunt, continenter diffundit. Quae quidē gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur & consequitur, & sine qua mereri, & satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, vt iustus nihil deesse videatur, cum operibus, quae Dei virtute efficiūt, & diuinae legi pro humanae mortis aliquē cōditione satisfacere, & vitam aeternam, quam scilicet si Dei gratia ornati ē vita decesserint, consequen-

Satisfactio
nostra quid
efficiat.

Matt. 10.

C6c. Trid
lect. 6. c. 16.

quætur, mereri, possint. Nota est enim illa Saluatoris vox. Qui autem biberit ex hac aqua, quæ ego dabo ei, non sitiet in æternū: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

Sed duo precipue in satisfactione requiruntur. Primum est, ut is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. Opera enim, quæ sine fide & charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt. Alterum, ut eiusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua dolorem & molestiam afferat. Cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque (ut sanctus martyr Cyprianus ait,) redemptrices peccatorum, omnino necesse est, ut aliquid acerbitalis habeant. Quanquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sepe enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut, quæ perpeffu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Neque tamen idcirco sit, quo minus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant. Siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore & pietate inflammati ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia letissimo animo perferant. Verū omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria precipue conferendum esse, orationem, ^cieiuniū, ^deleemosynam: quæ quidem tribus bonis animæ, corporis & ijs, quæ externa commo-

Ioan. 4.

Quæ ad veram satisfactionem requirantur.

S. Cypr. li. 1.

epist. 3. post

medium ha

bet similem

sententiam

a Hier. epi.

27. in epita.

Paulæ ad eu

stoch. Amb.

l. 1. de pœni

ca. 16. & ad

virg. lap. c. 8

Euseb. Emi.

hō. 5. ad mo

nach. & hō.

10. Theodo.

in epito di

uino. decr.

ca. de penit.

Chrys. hō.

42. ad pop.

Cypr. de la

plis & l. 1

epi. 2. & l. 3.

epi. 14. cap.

Amb. 4. de

pœnit. c. 16.

d Au. ex hō.

50. c. 15. & in

I

da

Enchi. c. 70. Cypr. in ser. de oper. & eleemosynis.

al. Ioan. 2.

da dicuntur, que omnia à Deo accepimus, respondent. Nihil vero aptius & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nā cum^a omne, quod est in mundo, concupiscētia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet ieiunium, alteri eleemosynam, tertia orationem rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimū omnis satisfactio referatur. Hic vero sunt, Deus, proximus, nos ipsi. Quare Deum oratione placamus: proximo eleemosyna satisfacimus: nos ipsos vero ieiunio castigamus. Sed quoniā multæ variæ que ærumna & calamitates, dū in hac vita sumus, nos premunt: illud maxime fideles docēdi sunt, eos, qui patienti animo, quidquid laboriosè & incōmodi Deus immiserit, ferant, amplam satisfaciendi & merendi materiam nactos esse: qui autem inuiti & repugnantes pœnam huiusmodi sustineant, omni satisfactionis fructu priuari, sed Dei tantum peccata iusto iudicio vlciscentis, animaduersionem & supplicium perferre. In eo vero summa Dei bonitas & clementia maximis laudibus & gratiarum actionibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus posset pro altero satisfacere. Quod quidem huius partis pœnitentiæ maxime proprium est. Vt enim, quod ad contriti-

tritionē & confessionē attinet, nemo pro altero dolere aut confiteri potest: ita, qui divina gratia predicti sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur persolvere. Quare sit, ut quodā pacto alter alterius onera portare videatur. Nec vero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum symbolo sanctorum communione confitemur. Nam cum omnes eodē baptismo abluti Christo renascamur, eorundē sacramentorum participes simus, in primis vero eiusdē corporis & sanguinis Christi Domini cibo & potu recreemur: hoc apertissime demonstrat, nos omnes eiusdem esse corporis membra. Quemadmodum igitur, neque pes suae tantū, sed etiā oculorum utilitatis causa munere suo fungitur: neque rursus, quod oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendū est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamen id sine vlla exceptione verū est, si commoda omnia quae ex ea capiuntur, spectemus. Nam satisfactionis opera, medicinae etiam & curationes quaedam sunt, quae poenitenti ad sanandos prauios animi affectus prescribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Haec igitur de tribus poenitentiae partibus, contritione, confessione, & satisfactione copiose & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis à sacerdotibus observari oportet, ut, audita peccatorum confessione, ante, quam

pœnitentem à peccatis absoluant, diligenter curent, vt si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati dammandus merito esse videatur, cumulata satisfactione compenset. Nemo enim absolueudus est, nisi prius, quæ cuiusq; fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt,

Ephef. 4. quibus etsi prolixè pollicentur se officio satis esse facturos, tamen certum est ac deliberatum nunquam promissa exoluere: omnino ò cogendi sunt, vt restituant: sæpeq; illud^a Apostoli eis inculcandum est, vt qui farabatur, iam non furetur: magis autē laboret operando manibus suis quod bonum est, vt habeat unde tribuat necessitatē patienti. † In irroganda autem satisfactionis pœna, sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atq; vt hac regula peccata metiri videantur, & pœnitentes scelerum suorum grauitatem magis agnoscat: opera pretiū erit interdū eis significare, quæ pœna quibusdam delictis ex veterum canonum præscripto, qui pœnitentiales vocantur, constitutæ sint. Igitur vniuersis satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maxime cōuenit pœnitentibus præcipere, vt certis aliquot & de finitis diebus orationi vacent ac pro omnibus, & præsertim pro ijs, qui ex hac vita in Domino decesserūt, preces Deo faciant. Hortari vero etiam eos oportet, vt sæpe eadem satisfactionis opera, à sacerdote indi-

ita, vltro suscipiāt, ac repetant: atque ita mores suos componant: vt ijs omnibus, quæ ad pœnitentiæ sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis pœnitentiæ studia nunquam intermittant. Quod si interdum etiam ob publicam offensionem, publica pœnitentiâ præscribenda fuerit, quâuis eam pœnitens refugiat ac deprecetur, non erit facile audiendus: verum persuadere ei oportebit, vt quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti & alacri animo excipiat.

Hac de pœnitentiæ sacramento, singulisq; eius partibus ita docenda erunt, vt non solum ea fideles perfecte intelligant, sed etiam iuuante Domino, re ipsa pie & religiose præstare, animum inducant.

D E E X T R E M Æ

Vnctionis Sacramento.

CV M sancta scripturarum oracula ita doceāt: Eccles. 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissimæ tuæ, & in æternum non peccabis: tacite Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, vt in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem extrema vñctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam non habere, facile intelligitur de eo sæpe agendum esse, non solum ob eam causam, quod illarum rerum mysteria, quæ

ad salutem pertinent, aperire & explicare maxime
conuenit, sed etiam, quia fideles, moriendi necessita-
tem omnibus propositam esse, animo repetentes pra-
uas cupiditates coercebunt. Quare fiet, ut in ipsa
mortis expectatione minus se perturbari sentiant,
sed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptismi
sacramento aditum nobis ad veram vitam patefe-
cerit, ita etiam, ut ex hac mortali vita decedentes,
expeditiorem ad celum viam haberemus, extrema
unctionis sacramentum instituit. Ut igitur, quae ad
eam explicationem magis necessaria sunt, eodem se-
re ordine, qui in alijs sacramentis seruatus est, ex-
ponantur, primum illud tradendum erit, hoc sacra-
mentum idcirco extremam unctionem apellatum
esse, quod hac omnium sacrarum unctionum, quas
Dominus Saluator noster Ecclesiae suae commenda-
uit, vltima administranda sit. Quare hac ipsa vn-
ctio à maioribus nostris sacramentum etiam vnctio
nis infirmorum, & sacramentum exeuuntium dicta
est, quibus vocabulis fideles in memoriam nouissi-
mi illius temporis facile redire possunt. Quod autem
extrema unctioni propria sacramenti ratio conue-
niat, in primis explanandum est. Id vero perspicuum
fiet si verba, quibus sanctus Iacobus Apostolus huius
sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmus
quis in vobis? inquit: Inducat presbyteros
Ecclesiae, & orent super eum, vngentes eum oleo in
nomine Domini: & oratio fidei saluabit, infirmum
& alle-

De nomine
hulus sacra-
menti.

Iacob. 5.

Videatur
Petrus Da-
mala. in ser.
1. in Dedi-
ca. Ecclesiae.
Beda in. c. 5
Iacob. Chry
so. l. 3. de sa-
cerd. Cyril.
l. 2. in Leui.
Theophila.
in. c. 6. Mar.
& Beda ibi-
dē. Aug. ser.
215. de tem.

& alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei: Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramenti vim & naturam. Hanc vero catholica Ecclesia de extrema vñctione perpetuam doctrinam fuisse, cum^a alia plura Concilia testantur, tum^b à Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, vt in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere aut sentire audeant. Ac^c Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constante itaque docendum est à Pastoribus, verum sacramentum esse: nec plura, sed vnum, quamuis per plures vñctiones administretur, quarum singulis propriæ preces ac peculiari forma adhibenda est. Vnum vero est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis & diuersis rebus composita est, vna tantum forma perficitur: ita hoc sacramentum, et si ex pluribus rebus & verbis constituitur, vnum tamen signum est, & vnius rei, quam significat, efficiētiam habet,

)(Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum, inquam, & verbum. Hec enim à sancto^d Iacobo prætermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animadvertere. Eius igitur elementū, siue materia, quemadmodum

a Conc. Flo.
& Cōst. ses.
15. art. 8.

Vuorma-
tiē conc. cā.
72. Meldé
can. 1. apud
Burchardū.
li. 4. can. 75
b Trid. Syn
ses. 14. ca. 1.

& can. 1. de
extr. vñctio
c Innoc. epi.
1. ad Decēt.
ca. 8. & citat

dist. 95. c. 11
Iud superff.

Videatur &
Bern. invita
S. Malachie
Aug. li. 2. de
visitat. in sir

c. 4. Item in
speculo. &
Intra. dere-
ctitudinea
tho. conuer
sat.) (Dema

Tri. Syn. ses
14. ca. 1. de
Extre. vnct.
& Beda in. c.
6. Mar. Cōc
Medē. cā. 1.
apud Ioāne
part. i. cap.
209. Innoc.
vt supra
Theophi-
laēt. in. c. 8.
Marci.

Concilia, ac præcipue Tridentinū decreuit, est oleū ab Episcopo consecratum, liquor scilicet non ex quavis pingui & crassa natura, sed ex olearum baccis tantūmodo expressus. Aptissime autē hac materia illud significat, quod vi sacramenti interius in anima efficitur. Nam vt oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti virtus anime tristitiam ac dolorem minuit. Oleum præter ea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet: tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accommodatū est. Quæ omnia, quid in agrotō diuina virtute per huius sacramenti administrationem efficiatur, declarant.

De forma.

Hæc de materia satis sint.

Forma vero sacramenti est verbum & sollemnis illa precatio, quam sacerdos ad singulas vnctiones adhibet, cum inquit. Per istam sanctam vnctionē indulgeat tibi Deus, quidquid oculorū siue nariū, siue tactus vitio deliquisti. Quod autem hæc vera sit & propria huius sacramēti forma sanctus Iacobus Apostolus significat, cū ait: Et orēt super eū, & oratio fidei saluabit infirmū. Ex quo licet cognoscere, formæ precationis modo proferendam esse: tametsi, quibus potissimū verbis concipiēda sit, Apostolus non expresserit. Verū hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita vt omnes Ecclesie eam forma rationē retineant, qua omnium mater & magistra sancta Ecclesia Romana vtitur. Nam etsi aliqui nonnulla

Iacobus. 5.

nulla verba immutant, cū pro, Indulgeat tibi Deus, ponunt, Remittat, vel parcat, interdum etiam, Sanct, quidquid cōmisisti: tamē, quoniam nulla fit sententia immutatio, constat eandē ab omnibus formā religiose seruari. Nec vero quisquā miretur, cur factū sit, vt aliorum sacramentorū forma vel absolute significet, quod efficit, vt cum dicimus: Ego te baptizo: aut, Signo te signo crucis: vel tanquam ab impetrantibus pronuncietur, vt cū in sacramento ordinis administrando, dicitur. Accipe potestatem: hæc vna vero extreme vnctionis forma precatione quadam absoluat: id enim optimo iure constitutū est. Nā cum hoc sacramentū propterea adhibeatur, vt præter spirituale gratiā, quā tribuit, sanitatem etiam restituat egrotis: tamē, quia non semper sequitur, vt egroti à morbis conualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod sacramenti vis constanti & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprii in huius quoque sacramenti administratione: sed eorum maxima pars precationes continent, quibus sacerdos ad egroti salutem impetrandam utitur. Nullum enim est aliud sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem quoniam eo potissimum tēpore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt: quare & alij omnes, quos tum adesse contigerit, & præcipue Parochi debent orare DE V M ex animo, & eius misericordie

Ritus & precationes, quæ in huius vnctionis administratione adhibentur. Concil. Trid. sess. 14. de extre. vnctione ca. 3. & canon. 3.

laborantis vitam & salutē omni studio commēdare.

Vnctionis
extremæ sa-
cramentū a
Christo in-
stitutum est
Cōc. Tril. se.
14. de ext. vn-
ctio cap. 1. &
canon. 1.
a Mar. 6. Be-
da Inc. 6.
Mar. Theo-
ph. ibidem.

Verum cum demonstratum sit, extremam vn-
ctionem vere & proprie in sacramentorum nume-
ro habendam esse: illud etiam sequitur, eius insti-
tutionem à Christo Domino profectam esse: qua
postea à sancto Iacobo Apostolo fidelibus proposi-
ta & promulgata est. Quanquam idem Saluator
huius vnctionis specimen quoddam dedisse visus est
cum discipulos suos binos & binos ante faciē suam
misit, De illis enim apud Euangelistam ita scrip-
tum est: ^a Exeuntes predicabant, vt pœniten-
tiam agerent, & demonia multa eijciebant, & vn-
gebant oleo multos egros, & sanabant. Quam qui-
dem vnctionem non ab Apostolis inuentam, sed à Do-
mino preceptam: non naturali aliqua virtute pre-
ditam, sed mysticam potius ad sanandos animos,
quam ad corpora curanda institutam fuisse creden-
dum est. Quam rem sancti, Dionysius, Ambrosius,
Chrysostomus, & Gregorius Magnus asserunt, vt
nullo modo dubitandum sit, quin hoc vnum ex se-
ptem catholice Ecclesie sacramentis summa cum re-
ligione accipere oporteat.

Quibus hoc
sacramentū
nō sit admi-
nistrandum
Primo.
Con. Tril. se.
14. de ext.
Vnct. c. 3.

Sed docendi sunt fideles, quamuis hoc sacra-
mentum ad omnes pertineat, quadam tamen homi-
num genera excipi, quibus administrandum non
sit. Ac primum excipiuntur, qui sano & firmo
corpore sunt: is enim extremam vnctionem tri-
buendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit:

^a Infirmatur quis in vobis? & ratio ostendit: siqui- ^a Iacob. 5.
dem ob eā rem instituta est, nō modo, vt anima, sed
etiam vt corpori medicinam asserat. Cum igitur illi
tantum, qui morbo laborant, curatione indigeāt: id
circo ijs etiam, qui adeo periculose agrotare viden-
tur, vt, ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum
sit, hoc sacramentū præberi debet. In quo tamen gra-
uissime peccant, qui illud tempus agroti vngendi ob-
seruare solent, cum iam omni salutis spe amissa, vitæ
& sensibus carere incipiat. Constat enim ad vberio-
rem sacramenti gratiam percipiendam plurimū va-
lere, si agrotus, cum in eo adhuc integra mens & ra-
tio viget, fidemq; & religiosam animi voluntatem
asserre potest, sacro oleo liniatur. Quare parochis
animaduertendum est, vt eopotissimum tempore ce-
lestem medicinam adhibeant, illam quidem semper
visua admodum salutarem, cum eorum etiam picta-
te & religione, qui curandi sunt, magis profuturam
intellegerint. Nemini igitur, qui grāui morbo affe-
ctus nō sit, sacramentū vunctionis dare licet, tamen si
vitæ periculum adeat: vel quia periculosam nauiga-
tionē paret: vel quia prælum initurus sit, à quo cer-
ta mors illi impendeat: vel etiam, si capitis damna-
tus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui ^{Secundo.}
rationis vsu carent, ad hoc sacramentum suscipien-
dum apti non sunt: & pueri, qui nulla peccata ad-
mittunt, quorum reliquias sanare huius sacra-
menti remedio opus sit: amentes item, & furiosi,
nisi

nisi interdum rationis vsum haberent, & eo potissimum tempore p̄i animi significationem darent, peterentq̄, vt sacro oleo vngerentur. Nam qui ab ipso ortu nunquam mentis & rationis compos fuit vngendus non est: secus vero, si egrotus, cum mente adhuc integra huius sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam & furorem incidit. Non sunt autē omnes corporis partes vngendæ, sed eæ tantum, quas velati sensuū instrumenta natura homini attribuit: oculi propter visionē, aures propter auditū, nares propter odoratum, os propter gustum, vel sermonē, manus propter tactum: qui tamen si toto corpore æqualiter fusus est, in ea tamē parte maxime viget. Hūc autem vngendi ritum vniuersalis Ecclesia retinet, atq̄ etiam huius sacramenti natura optime conuenit: medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis quāuis vniuersum corpus male affectū sit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, à qua tãquā à fonte ipso & origine, morbus manat: idcirco non totum corpus, sed ea membra, in quibus potissimum sentiēdi vis eminet, renes etiam, veluti voluptatis & libidinis sedes vnguntur: tum pedes, qui nobis ingressus, & ad locum mouendi principium sunt. In quibus illud obseruare oportet in vna eademque egrotatione, cum ager in eodem vitæ periculo positus est, semel tantum vngendum esse. Quod si post susceptam hanc vñctionem ager conualuerit: quoties postea in id vitæ discriminē inciderit, toties eiusdem

Quæ corporis partes inungendæ & quare.

Cō. Tri. scilicet
14. de exire.
vñctio. c. 3.

dem sacramēti subsidium ei poterit adhiberi: ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse.

Quoniam vero omni studio curare oportet, ne quid sacramenti gratiam impediat: ei vero nihil magis aduersatur, quam alicuius peccati mortiferi conscientia: seruanda est catholica Ecclesia perpetua consuetudo, vt ante extremam vnctionem, Pœnitentiæ & Eucharistiæ sacramentum administretur. Ac deinde egroto persuadere Parochi studeant, vt ea si de se vngendum sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverant. In primis autem animæ salus, deinde corporis valetudo cum illa adiunctione si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec vero dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ & solennes preces à Deo audiantur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ & Domini nostri Iesu Christi personam gerens, vtitur. Quæ vna maxime re cohortandi sunt vt huius salaberrimi olei sacramentum sancte & religiose sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & vires, cum animi, tum corporis deficere videantur.

Iam vero, quis extreme vnctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim: Inducat presbyteros. Quo nomine eos non significat, qui ætate prouectiores sunt, quemadmodum sapienter Tridentina Syno-

Extrema
Cito quæ præ
paratione
suscipiēda.

Minister
quis.
Iacob. 5.
Trid. Syno.
ses. 14. c. 3.
& c. 4. de ex-
tre. vnctio-
ne.

Chry. lib. 3. de sacer. Cy-
ril lib. 2. in
Leuiti. In-
noc. 1. ep. 1
ad Decetiu
Bagu. c. 8.

us exposuit, aut qui in populo principem locum ob-
tinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per ma-
nuum impositionem rite ordinati sunt. Sacerdoti
igitur huius sacramenti administratio commissa est.
Neque tamē ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuius sacer-
doti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat,
siue alteri, cui ille eius muneris fungēdi potestatem
fecerit, hoc sacramentum administrare licet. Illud

De effectu
& fructibus
hulus sacra-
menti.
Primus effe-
ctus.

vero maxime animaduertendum est, sacerdotem in
ea administratione, quemadmodum etiam in alijs
sacramētis sit, Christi Domini nostri, & sanctæ Ec-
clesiæ, eius sponsæ personam sustinere.

C6. Tri. fcl.
14. ca. 2. &
ca. 2. Chryf.
lib. 3. de sa-
cer. Cyri. li.
2. in Leuiti.
Ber in vita,
S. Malachtæ
Au. ser. 215
de tempore
& de reditu
dine, Catho-
licæ conuer-
sationis. Pet.
Damia. ser.
1. in dedic.
Ecclesiæ.

Explicandæ etiā sunt accuratius utilitates, quas
ex hoc sacramento capimus: vt, si nihil aliud fideles
ad eius usum possit allicere, ipsa saltem utilitate du-
cantur: cum ita comparatū sit, vt omnia fere nostris
cōmodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc
sacramento gratiam tribui, quæ peccata & in pri-
mis quidem leuiores, & vt communi nomine appel-
lantur, venialia remittit: exitiales enim culpa, pœ-
nitentiæ sacramento tolluntur. Neque enim hoc
sacramentum primario loco ad grauiorem crimi-
num remissionem institutum est, sed baptismus
tantum & pœnitentia vi sua hoc efficiunt. † Alte-
ra est sacræ vñctionis utilitas, quod animam à lan-
guore & infirmitate, quam ex peccatis contraxit,
& à ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tem-
pus autē huic curationi opportunissimum existimā-
dum

† Secundus.

dum est cum graui morbo afflicti amur, ac vitæ periculū impendet. Etenim homini natura insitū est, vt nihil in rebus humanis æque, ac mortē pertimescat. Augēt autē magnopere hunc timorem præteritorū scelerum memoria: cum præsertim grauissima conscientia nostra accusatio nos urgeat. Vt enim scriptum est, Venient in cogitationē peccatorū suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Deinde illa cura & cogitatio vehementer angit, quod paulo post stare oporteat ante tribunal Dei, à quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autē euenit vt fideles hoc terrore perculsi, se miris modis excitari sentiant. Nihil autē ad mortis tranquillitatē magis conducit, quā si tristitiā abijciamus, & leto animo Dñi aduentū expectemus: paratique simus, depositū nostrū, quādo cunque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio & sancto gaudio repleatur, extreme vnctionis sacramentū efficit. Præterea, aliud etiam (quod merito omnium maximum videri potest) ex eo consequimur. Nā et si humani generis hostis, quo ad viuimus nunquā desinit de interitu & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, vt nos omnino perdat, ac si fieri possit, spem nobis diuine misericordie eripiat, vehementius omnes neruos contendit, quam cum supremum vitæ diem appropinquare animaduertit.

Quam

Saplen 4.

Greg. l. 2. 4.
Moral. c. 17.
& c. 18.

Tertius
a Cyril. Ale
in ora. de c-
xitu animæ
Gre. hō. 39.
in Euan. Cl
machus gra.
7. Sulpi. de
transitu S.
Martini.

Quamobrem fidelibus arma & vires hoc sacramen-
to subministrantur, quibus aduersarij vim & impe-
tū frangere, & illi fortiter repugnare possint. Al-
lenatur enim & erigitur agri animus diuina boni-
tatis spe, eaque cōfirmatur, morbi incōmoda omnia
fert leuius, ac ipsius Demonis, calcaneo insidiantis
artificiū & calliditatem facilius eludit. Accedit po-
stremo si quidem profutura sit etiā corporis sani-
tas. Quod si agroti hoc tēpore cā minus consequun-
tur, id quidē non sacramenti vitio, sed ob eā potius
causam euenire credendum est, quod eorum magna
pars vel qui sacro oleo perūguntur, vel à quibus ad-
ministratur fides infirmior est. Testatur enim Euan-
gelista Dñm apud suos multas virtutes non fecisse
propter incredulitatē illorū. Quanquam etiā recte
dici potest, Christianam religionē, ex quo altius tan-
quam radices egit in animis hominū, minus iā hu-
iusmodi miraculorū adminiculis indigere, quā olim
nascētis Ecclesie initio necessaria esse viderētur. Sed
tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. Ut
cunque enim, quod ad corporis valetudinem atti-
net, Dei consilio & voluntate ceciderit, certa spe-
niti fideles debent, se huius sacri olei virtute spiri-
tualem sanitatem cōsecuturos esse, futurumque, ut
si eos vita decedere contingat, præclaræ illius vocis
fructum percipiant, quia scriptum est, Beati mor-
tui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extrema un-
ctionis sacramento breuiter quidem dicta sunt: ve-

rum

Quartus.

Bedaln. c. 8

Luc. Augu.

fer. 215. de

tē. & in tra.

de reſtitudi

ne Catholi-

cæ cōuerſat.

Petrus Da-

mia. vt ſup.

Matth. 13.

Apoc. 14.

rum, si hac ipsa rerum capita à Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt, dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

DE ORDINIS

Sacramento.

SI quis aliorum Sacramentorum naturam & rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab Ordinis sacramento ita pendere, ut sine illo partim cōfici & administrari nullo modo queant: partim solenni cerimonia, & religioso quodam ritu ac cultu carere videantur. Quare necesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam, persequentes, eo diligentius de ordinis etiam sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hac explicatio primum quidem illis ipsis: deinde alijs, qui Ecclesiastica vitæ rationem ingressi sunt: postremo etiam fideli populo ipsis quod; dum in huius argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur, alijs qui in sortem Domini vocati sunt partim ut eodem pietatis studio afficiantur, partim vero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri: de

Doctrinade
Ordine quā
utilitate af-
ferat.

Sacerdotij
dignitas.

Amb. In. 1. d

digni. sacer

dotal. c. 23.

& c. & in ex

hortatione

ad vir. Igna

tius. ep. ad

Smyrueneses

Chry. 1. 3. d

facerdotio

& hō. 4. & 5

de verbis Iſa

ia. vidi do-

minum

a Malac. 2.

1. Cor. 11.

b Exod. 22.

c Matt. 26.

d Matt. 18.

e Ioan. 20.

Matt. ult.

f Ephes. 4.

inde, quoniam ſepe contingit, vt multi adſint, vel
qui ſpe liberos ſuos ad huc infantēs eccleſiæ miniſte-
rio deſtinariint, vel qui ſua ſponte & voluntate il-
lud vitæ genus ſequi velint: quos certe ignorare mi-
nime æquum eſt, quæ præcipue ad hanc rationem
pertinent. Primum itaque fidelibus tradendam eſt,
quanta ſit huius inſtituti, ſi ſummum eius gradum
hoc eſt ſacerdotium ſpectemus, nobilitas & excel-
lentia. Nam cum epiſcopi, & ſacerdotes tanquam
Dei interpretes & internuncij quidā ſint, qui eius
nomine diuinam legem, & vitæ præcepta homines
edocent, & ipſius Dei perſonam in terris gerunt:
perſpicuū eſt, eam eſſe illorum functionem, qua nul-
la maior excogitari poſſit. Quare merito non ſolum
a angeli, ſed Dei etiam, quod Dei immortalis vim
& numen apud nos teneant appellantur. Quamvis
autē omni tempore ſummam dignitatē obtinuerit:
tamen noui teſtamenti ſacerdotes cæteris omnibus
honore longe antecellunt. Potestas enim tum corpus
& ſanguinem Domini noſtri c conſiciendi & offe-
rendi, & tum peccata remittēdi, quæ illis collata eſt,
humanam quoque rationē atque intelligentiā ſupe-
rat, nedum ei aliquid par & ſimile in terris inueni-
ri queat. Deinde vero, quemadmodum c Saluator
noſter à patre, Apoſtoli autem ac diſcipuli in vniuer-
ſum mundum à Chriſto Domino miſi ſunt: ita quo-
tidie ſacerdotes, eadē, quæ illi, potestate præditi ad
conſummationē f ſanctorum in opus miniſterij, in a
difica-

dificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij onus nemini temere imponendū est, sed ijs tantum, qui illud vite sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint, Nec vero quisquam sumat sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tāquam Aaron. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesie ministris vocantur. Nam qui in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt atq. intrudunt, de his Dominum intellexisse docendū est, cum inquit: Non mittebam Prophetas & ipsi currebant: quo quidem hominum genere nihil infelicius ac miserius, nihil Ecclesie calamitosius esse potest.

† Sed quoniam in omni actione suscipienda magnopere refert, quem sibi quisque finem constituat (optimo enim sine posito recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volunt admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignum proponant. Qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc viuendi rationem se conuertunt, ut, quæ ad victum, vestitumq. necessaria sunt, parent, ita, ut præter questum nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum vulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificij genere spectare videantur. Quamuis enim, ex Apostoli sententia, natura & diuina lex iubeat, ut qui altari seruiunt, ex altari viuatur: tamen questus & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est.

Heb. 5.

Cō. Trl. scf.

23. c. 4. doctrinæ d. Ordinis sacra. & can. 7. Cypr. lib. 4. epist. 2.

a Hier. 23

& ca. 14. 27

& 29.

† Quata circumspectio ne ad sacros ordines accedendū: & quo fine, p. posito.

1. Cor. 9.

Videatur

D. Bern. in

Declā. & c.

pist. 2. ad

Fulcrem,

Alios honorum cupiditas & ambitio ad sacerdotale
 ordinem ducit. Alij vero, vt diuitijs affluat, initiari
 volunt: cuius quidem rei illud argumentum est, quod
 nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficiũ is
 deferatur, nullam sacri ordinis cogitationẽ habent.
 Hi v̄ro sunt, quos ^a Saluator noster mercenarios
 appeat: & quos ^b Ezechiel dicebat: semetipsos, &
 non oues pascere: quorum turpitudine & improbitas
 nõ solum sacerdotali ordini magnas tenebras offun-
 dit, ita vt iam nihil fere à fideli populo haberi possit
 contemptius & abiectius: verũ etiam efficit, vt ipsi
 nihil amplius ex sacerdotio consequantur, quam Iu-
 das ex Apostolatus munere, quod illi sempiternum
 exitium attulit. Illi autẽ ostio in ecclesiam introire
 merito dicuntur, qui à Deo legitime vocati ecclesia-
 stica munera eius vnus rei causa suscipiunt, vt Dei
 honori inseruiant. Neque tamen hoc ita accipiendũ
 est, quasi eadem lex aequẽ omnibus non sit imposita.
 Homines enim ob eam rem conditi sunt, vt Deũ co-
 lant, quod præcipue fideles, qui baptismi gratiam
 consecuti sunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex
 totis viribus prestare debent. Verum qui ordinis sa-
 cramento initiari volũt, hoc sibi proponant opus est,
 vt non solum Dei gloriã in omnibus rebus querant,
 quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus
 cõmune esse constat: sed etiã, vt alicui certo Ecclesia
 ministerio addicti, in sanetitate & iustitia illi ser-
 uiant. Nam vt in exercitu omnes quidem milites
 impera-

^a Ioan. 10.

^b Ezech. 34.

imperatoris legibus parer, sed inter eos tamen alius
cetero, alius praefectus est, alij alia munera obeunt:
ita quamvis omnes fideles pietatem & innocentiam
sectari omni studio debeant, quibus rebus maxime
Deus colitur, eos tamē qui ordinis sacramento sunt
initiati, praecipua quadam munera & functiones in
Ecclesia exequi oportet. Nam & sacra pro se ipsis &
pro omni populo faciunt, & divinae legis vim tradūt
ad eamq; prompto & alacri animo seruandam fide-
les hortantur & instituunt: & Christi Domini sa-
cramenta, quibus omnis gratia impertitur & auge-
tur, administrant: & ut vno verbo complectamur, a
reliquo populo segregati, in omnium longe maximo
& praestantissimo ministerio se exercent.

Ignatius ad
Heron. Hie
ro. ep. 1. ad
Hellodorū,
& 85. ad E-
uagriū: &
con. Lucife-
ria. Victor.

Aphricanus
li. 2. de per-
sec. Vvada-
li Chry. li. 6
de sacer. &
hom. 60. ad
popu. Leo.
epil. 62. ad

Maximum
Antloc.

† De duplici
potestate -
Ecclesiastic.
ordinis & iu-
risdictionis
a Ordinis
potestas.

† His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea
tradenda, quae propria huius sacramenti sunt, ut
intelligant fideles, qui in Ecclesiasticum ordinem co-
optari volunt, ad quodnam officij genus vocentur,
quantūq; ipsi Ecclesia, eiusque ministris potestas di-
uinitus tributa sit. Ea autem duplex est: ordinis: &
iurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi
Domini corpus in sacrosancta Eucharistia refertur.
Iurisdictionis vero potestas tota in Christi corpore
mystico versatur. Ad eam enim spectat, Christianū
populum gubernare & moderari, & ad eternam ce-
lestemq; beatitudinem dirigere. Verum 2 ordinis
potestas non solum consecrandae Eucharistiae vim &
potestatem continet, sed ad eam accipiendam homi-

num animos preparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Eucharistiam quouis modo referri possunt. Eius vero plura ex sacris literis testimonia afferri possunt: sed illa præclara & grauissima sunt, quæ apud S. Ioannem, & Matthæum

Ioan. 20.

Matth. 18.

leguntur: inquit enim Dominus. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittantur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Et, Amen dico vobis: quæcumq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in celo: & quæcumq; solaueritis super terram erunt soluta & in celo. Quæ quidem loca à Pastoribus ex^a san-

a. Aug. 11 q.

veteris & no

ul testa. q.

93. Leo. ep.

81. ad Dio-

scorū Chry.

hom. 85. in

Ioan. Aug.

11. 20. de ci-

uita. Dei. c.

9. Chry. ho.

5. de verb.

Esatæ. vidl

Dominum.

b Heb. 7.

ctorum Patrū doctrina & authoritate explanata, maximum veritati lumen asferre poterunt. Hec autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturale ge certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum sacerdotium, suamq; potestatem spirituale habuerit necesse est, cum legem habuisse satis constet. Hæc duo enim ita coniuncta esse testatur^b Apostolus, ut eorū altero translato, simul etiā alterū transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendū esse, consequens erat ut in quauis Republica aliqui sacrorum & diuini cultus procurationi præficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit, quæ tamen si dignitate superior fuit, quam illa, qua in lege natu-

tura sacerdotes præditi erant : longe tamen inferior, quam legis Evangelicæ spiritualis potestas existimanda est. Hac enim cœlestis est, omnemque angelorum etiam virtutem superat, neque à sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedech, ortum habet, is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quamvis virtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. Quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solenni religione consecrati : quæ quidem consecratio Ordinis sacramentum, vel sacra Ordinatio vocatur.

Placuit autem sanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei iudicaret. Est enim ordo (si propriam eius vim & notionem accipiamus) dispositio superiorum & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variæ functiones omnia vero certa ratione distributa sint, & collocata, recte & commode Ordinis nomen ei impositum videtur.

Quod autem inter cetera Ecclesiæ sacramenta, sacra ordinatio numeranda sit : sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, com-

Chryl. l. 3. de sacerdot.

Hebr. 7.

2. Cur Ordinis sacramentum dicitur.

bDiony. areop. de cœl. hierar. c. 10. Anac. epi. 1.

Esse vere & proprie sacramentum Tri. Syn. sess.

23. c. 3. Au.

li. 2. con. epi

Parmen. c.

13. & 1. cœt

Donatist. c.

1. de bono coniu. cap.

24. Greg. in

c. 10. l. 1. Re.

Leo. epi. 81

ad Dioscor.

C6. Flo. Am

brin. 12. c. 1

ad Cor. & 1.

de sacer. dignitas. c. 5.

probauit. Nam cum sacramentum sit rei sacra signum: id vero, quod hac consecratione extrinsecus sit gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur: omnino sequi perspicuum est, Ordinem vere ac proprie sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino &

2. 2. Tim. 1.

† Sacra. ordi

nis varios ha

bet sui exer

cédendi minist.

Syn. Trl. ses

23. ca. 2. &

cā. 2. doctri.

Cōc Romā.

sub. Syl. c. 1.

3. 7. & 9. Ca

ri^o Pō i. epl.

ad Felicē. Vi

de & Dam.

In pontif. in

eodē Calo.

Cōc. Char.

4. c. 6. 7. 8. 9

Laodiceē. cā.

24. Igna. In

epl. ad Anri

och. Corne

Pōt. in epl.

ad Fabiū An

tioc. apud

Eusebiū lib. 6

hist. eccl. c.

35.

aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit. Accipe potestatem offerendi sacrificium: &c. Quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecranda Eucharistie caractere animo impresso, tradi, cui gratia adiuncta sit, ad illud munus rite & legitime obeundum: quod Apostolus his verbis declarat. ^a Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis. & sobrietatis.

† Iam vero, ut sacra Synodi verbis utamur, cum diuina res sit tanti sacerdotij administratio, consentaneum fuit, quo dignius & maiori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diuersi ministeriorum ordines, qui sacerdotio ex officio deferuirent atque hi quidem ita distributi, ut qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent.

Docendum igitur erit hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperque ita à catholica

lica Ecclesia traditum esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum rectè ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ sacrificium, & Eucharistiam vel conficiendam vel administrandam (cuius causa precipue sunt instituta) necessaria videntur. Ex his alij maiores, qui etiam sacri, dicuntur, alij minores sunt, Maiores vel sacri sunt, Ordo sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referantur Acolyti, Exorcistæ. Lectores, Ostiarii, de quorum singulis pauca dicenda sunt: ut habeant Parochi, unde eos potissimum instituunt, quos noverrint aliquo ordine initiandos esse. Incipiendum est autem à prima tonsura, quam quidem, docere oportet quandam preparationem esse ad ordines accipiendos. Ut enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus preparari solent: ita, cum tonsa capillo Deo dedicantur, tanquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum est quod Dominum sortem & hereditatem suam habere incipiat veluti qui in Hebræorum populo, divino cultui incipati erant; quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum in

Ordines alij
maiores, alij
minores.

Prima tonsura.

quis

Num. 18.

Capilli quo
modo & cur
tondeantura S. Dion. ec
cle. hier. c. 6par. 1. Ceol
fridus in ep.quæ est a-
pud Bedā. l.

5. his. Ang.

c. 22. b. Ani
cet. in ep. ad

epil. Gallia

Isido. l. 2. de
offic. eccl. c.

4 Conc. 4.

Tolet. c. 40

& Tribur.

c. 10.

b De cōtem
ptu mundi

cap. 4.

c. Cap. 12. h

Da os ante ge
nera.

quit : Ego pars & hereditas tua. Ac quamuis id
omnibus fidelibus commune sit , præcipua tamen
ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministe-
rio consecrarunt , Tondentur vero capilli ad co-
ronæ speciem & similitudinem, quam perpetuo con-
seruare oportet : & vt quisque in altiori deinceps
ordinis gradu collocatur : sic eius orbis forma la-
tior circumscribi debet, quod quidem ex Apostolo-
rum traditione acceptum esse, docet Ecclesia : cum
de huiusmodi tondendi more sancti , Dionysius
Areopagita, ^b Augustinus, ^c Hieronymus, vetu-
stissimi & grauisimi Patres meminerint. Pri-
mum autem omnium ferunt, Apostolorum Prin-
cipem eam consuetudinem induxisse ad memoriam
coronæ , quæ ex spinis contexta , Saluatoris no-
stri capiti fuit imposita : vt quod impij ad Christi
ignominiam & cruciatum excogitarunt, eo Apo-
stoli ad decus & gloriam vterentur : simulque si-
gnificarent, curandum esse à ministris Ecclesiæ, vt
omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem
& figuram gerant. Quamquam nonnulli afferant
hac nota regiam dignitatem declarari , quæ ijs
maxime, qui in sortem Domini vocati sunt, vide-
tur conuenire. Quod enim Petrus Apostolus fi-
deli populo tribuit : ^d Vos genus electum, regale
sacerdotium , gens sancta : peculiari quadam &
magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros
pertinere facile intelligimus. Et si non desunt, qui
vel

d. 1. Petr. 2.

vel perfectioris vite professionem à Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent: quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore, tondentur. Post primam Tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consuevit. Eius munus est, templi clauēs & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propius, quam par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpelleret. Alia etiam ministeria illi commissæ erant, ut ex ritibus, quæ ad eius consecrationem adhibentur, perspicere potest. Nam Episcopus clauēs ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium vult institueret, Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. Nam Thesaurarij officium, qui erat idem sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus est, Lectoris munus. Ad eum pertinet, in Ecclesia veteris & noui testamenti libros clara voce, & distincte recitare, præsertim vero eos,

Ostiarius
Isido. lib. 2.
de offic. Ec-
cle. c. 14. &
Rabanus li.
1. de insti-
tu. cle. c. 12.

Cō. 4. Car-
tha. can. 9.

Lector.
Isido. lib. 2.
de offic. Ec-
cle. c. 11. &
Rabanus li.
1. c. 11.

qui

Concl. 4.
Carthagi.
ca. 8.

Exorcista
Isidorus vt
sup. ca. 13.
& Rabanus
ca. 10. in Cō
cil. 4. Car-
tha. can. 7.
Acolytus.
Isid. l. 7.
Etymolo-
gicarū cā. 12
Rabanus vt
sup. c. 1. Cō
cil. 4. Car-
tha. can. 6.

qui inter nocturnā psalmodiā legi solent. Eius quo-
que partes erant, prima religionis Christiana rudi-
menta fidelibus tradere. Episcopus itaq; presente po-
pulo, in eius ordinatiōe librū, quo descripta sunt que
ad hanc functionē attinent, illi tradens, inquit. Ac-
cipe, & esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter
& vtiliter impleueris officium tuum, partē cum ijs,
qui verbū Dei bene ministrarunt ab initio. Tertius
est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est no-
mē Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiri-
tibus obsidentur. Quare Episcopus cum eos instituit,
librū in quo exorcismi continentur, eis porrigit, vsue
ea formula verborū: Accipe, & cōmenda memorie,
& habe potestātē imponēdi manus super energume-
nos, siue baptizatos, siue cathecumenos. Acolytorum
quartus est gradus, & vltimus eorū omnium, qui mi-
nores, & non sacri appellantur. Eorum munus est,
ministros maiores Subdiaconos & Diaconos in alta-
ris ministerio affectari, eisque operam dare. Præter-
ea lumina deferunt & asseruant, cum Missa sacri-
cium celebratur, præcipue vero, cum euangelium le-
gitur: ex quo & ceroferarij alio nomine vocati sunt.
Cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo serua-
ri consuevit. Primum quidem, postquam eos officij
sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tra-
dit in hunc modum: Accipe ceroferarium cum cereo
& scias te ad accendenda Ecclesiæ luminaria man-
cipari in nomine Domini. Deinde item vtriusque

euos, quibus aqua & vinū in sacrificio ministratur. Accipe vrceolos ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Dñi.

A minoribus ordinibus, iisdemq; non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est (vt nomen ipsum declarat) Diacono ad altare inferuire. Sacra enim lintea, vasa, panem & vinum, ad sacrificij vsum necessaria, parare debet: Nunc episcopo & sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim à Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, et tanquam testis ad sacrum assistit prohibetq; ne sacerdos sacra faciens à quoquam perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solennibus ceremonijs, quæ in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primum enim Episcopus legem perpetuæ continentie huic ordini impostam esse admonet, edicitq; neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse, cui vltro hanc legem accipere non sit propositum: deinde, post solennem litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera & functiones sint, enumerat atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quem calicem, & sacram patenam accipiunt, ab Archidiacono vero, (vt intelligatur Subdiaconum Diaconi officio subseruire) vt calos vino & aqua plenos

De maioribus ordinibus. & eorum muneribus, Subdiaconus. Isidorus lib. 2. de officijs. Eccl. c. 10.

Gre. libr. 3. ep. 34. Leo. epist. 92. ad Rust. c. 3. & epist. 84. ad Anastasium c. 4. Isid. vt supra Conc. Carthag. 4. can. 5.

vna cum lebetē & linteolo, quo manus abstergerentur, dicente Episcopo: Videte, cuiusmodi ministerium vobis traditur: ideo vos admoneo, vt ita vos exhibeatis, vt Deo placere possitis. Adduntur præterea alie preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornavit, ad quarum singulas propria verba & cæremonia adhibentur: tradit ei epistolarum

Idiaconus.

Isido. lib. 2.

de offi. Ec-

cle. c. 8. Cō

Aquilgranē

te. c. 7. Aure

li. Pruden-

tius in vita

S. Laurētij.

Leo in ser.

de S. Laurē

tio, Ambr.

lib. 1. offic.

c. 41. Cypri-

lib. 3. epi. 9

ad Roga-

tiā. Ignati⁹

in episto. ad

Heronen.

Chryso. ho-

mil. 40. ad

popul.

rum libram, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro viuis, quam pro defunctis. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusq; semper habitum est. Ad eum enim pertinet, Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eiq; & sacerdoti sacra facienti, vel alia sacramenta ministranti præsto esse, & in Missæ sacrificio Euangelium legere. Olim vero fidelium animos sæpius excitabat, vt sacra attenderent, Sanguinem etiam Domini administrabat, in quibus ecclesijs ea consuetudo erat, vt fideles Eucharistiam sub vtraque specie sumerent. Diacono præterea ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissæ erat, vt unicuiq; necessaria ad victum subministraret. Ad Diaconum etiam attinet, tanquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in vrbe pie & religiose, quine secus vitam traducant, qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant: vt, cum de omnibus Episcopum certiores fecerit,

cerit, ille vel priuatim vnumquemque hortari, admonere vel palam corrigere & obiurgare possit, vti se magis profecturum esse intellexerit. Cathecumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei praterea, si absit Episcopus & sacerdos, Euangelium explanare, nō tamē ē superiori loco, vt intelligatur hoc eius propriū munus non esse. Quanta vero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hūc ordinis gradum adscendat, 1. Tim. 3. Aposto. ostendit, cum ad Timoth. Diaconi mores, virtutem & integritatem exposuit. Hoc idē satis etiā declarant ritus & solennes ceremonie, quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem vtitur Episcopus, & alia addit sacrarū vestium ornamenta. Praterea, manus ei imponit: quod quidem ab apostolis factitatum esse legimus, cū primos Diaconos instituerunt. Denique Euangeliorum librum ei tradit, his verbis: Accipe potestatem legēdi Euangelium in Ecclesia Dei tam pro viuīs, quam pro defunctis, in nomine Dñi. Tercius omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotiū: qui vero illo præditi sunt, eos veteres patres duobus nominibus vocare solent. Interdum enim Presbyteros appellant, quod Græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, item quæ huic ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter

1. Tim. 3.

A. Cor. 6.

Sacerdos.

Presbyteri,
cardi.Isidor. lib. 2
offic. Eccle.
c. 2.

morum

Sap. 4.

Sacerdotes

vndedicti.

Sacerdotiū
duplex.

morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. Vt enim scriptum est: Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero cōputata: canī autē sunt sensus hominis, & etas senectutis vita immaculata. Interdū vero Sacerdotes vocantur tum quia Deo consecrati sunt tum quia ad eos pertinet sacramēta administrare, sacrasque res & diuina tractare.

Internū Am

br. l. 4. d. fac.

c. 1. Leo fer.

3. Inanniuer

sa. Pōtifi cā.

tus Aug. li.

20. de ciuit.

c. 10. Basil. l.

2. de bapti.

c. 8. Apo. 1

Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris literis describitur, alterum interius, alterum externum vtrumque distinguendum est, vt de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles postquam saluari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue vero iusti, qui spiritum Dei habent & diuine gratiæ beneficio, Iesu Christi summi sacerdotis, viuā membra effecti sunt. Hi enim fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolant: quo in genere bonæ omnes & honestæ actiones quas ad Dei gloriam referunt, numeranda sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus. Christus lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo & patri suo. In quam sententiam ab Apostolorum Principe dictum est. Ipsi tanquam lapides viui superedificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, vt exhibeamus corpora nostra hostiam viuēte san-

1. Pet. 2.

Rom. 12.

san-

sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium no-
strum. Dauid item multo ante dixerat: Sacrificium
Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humi-
liatum Deus non despicies. Quæ omnia ad interius
sacerdotium spectare facile intelligitur. Externum
vero sacerdotium, non omnium fidelium multitudi-
ni sed certis hominibus cõuenit, qui legitima manu
um impositione, solēnibusque sanctæ Ecclesiæ ceremo-
nijs instituti, & Deo consecrati ad aliquod propriū
sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdo-
tij discrimen in veteri etiam lege obseruari potest.
Nam de interiori Dauidem locutum esse, paulo ante
demonstratum est, externi vero nemo ignorare po-
test, quā multa Dñs Moyse & Aaroni precepta de-
derit. Præterea vniuersam Leuiticam tribum mini-
sterio tēpli adscripsit, ac lege cœuit, ne quis ex alia
tribu in eam functionem se inferre auderet: quare
Ozias Rex lepra à Domino percussus, quod sacer-
dotale munus vsurpasset, arrogantia & sacrilegiū
sui grauisimas pœnas dedit. Quia igitur eandē sa-
cerdotij distinctionem in lege Euangelica licet anti-
maduertere: docendi erunt fideles, nunc de sacerdo-
tio externo agi, quod certis hominibus attributum
est. Hoc enim tantummodo ad Ordinis sacramentū
pertinet.

Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium
facere, Ecclesiastica sacramenta administrare,
quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicit-

Psal. 50.

Externum

Cō. Tri. scil.

23. ca. i. do-

ctring. & cā

Au. li. 20.

de clare c. 10

& 21. Epi-

phā. h. gr. 49

Leo ep. 62.

ad maximū

2. Par. 26.

De Sacerdo

tum officijs

Chryl. 3. &

6. de sacce. &

Hom. 60. ad

populū

& 83. in Mat.
 † Amb. de
 dignitate sa-
 cerd. cap. 5
 Innocent. 3
 li. de alta-
 ris ministe.
 Cap. 9. Dio-
 ny. Areo. Ec-
 cle. Hierar.
 cap. 4.
 a Ioan. 30.
 b Varij gra-
 dus sacerdo-
 tum Leo. e-
 pist. 84. ad
 Anastas.
 Thessal. Sa-
 cerdotes
 simplices.
 Episc. Isido.
 lib. 2. de offi-
 cijs Eccles.
 cap. 7. Ana-
 cle. epist. 2.
 ad valuer-
 fos Episc. Ita-
 lia. c. 2. Leo
 epist. 88. ad
 Episc. Gall.
 & Germ. Ig-
 natius ad
 Philadel.

tur. † Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem in-
 stituit, primum quidem manus ei. vna cum omnibus
 sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam hu-
 meris aptans, eam ante pectus in crucis formam co-
 ponit: quo quidem declaratur, sacerdotem virtute in-
 dui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, &
 iugum suae diuinae legis perferre, eamque non ver-
 bis solum, sed vita sanctissime & honestissime actae
 exemplo tradere. Postea manus sacro oleo iniun-
 git: tum vero calicem cum vino & patenam cum ho-
 stia tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sa-
 crificium Deo, Missas que celebrandi tam pro viuis,
 quam pro defunctis. Quibus ceremonijs & ver-
 bis interpres ac mediator Dei & hominum consti-
 tuitur: quae praecipua sacerdotis functio existiman-
 da est. Ad extremum vero, manibus iterum eius ca-
 piti impositis, Accipe, inquit, spiritum sanctum: quo-
 rum remiseritis peccata remittuntur eis & quorum
 retinueritis retenta sunt: eique caelestem illam,
 quam Dominus discipulis suis dedit, peccata retine-
 di ac remittendi potestatem tribuit. Hac vero sunt
 sacerdotalis ordinis propria, & praecipua mune-
 ra: qui tamen si vnus est, varios tamen dignitatis
 & potestatis gradus habet: Primus est eorum, qui
 sacerdotes simpliciter vocantur: quorum functiones
 haecenus declaratae sunt. Secundus est Episcoporum
 qui singulis episcopatibus praepositi sunt: vt non so-
 lum

Damasus epist. 4. de Chorep. Epiph. haerel. 7. 5.

lum ceteros Ecclesie ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum vigilantia & cura prospiciant. Quare in sacris literis, Pastores omnium saepe appellatur: quorum munus & officium Paulus descripsit, ut in ^a Apostolorum Actis ^a Acto. 20. legimus, in ea concione, quam ad Ephesios habuit. Idemq; ^a ^b Petro, Apostolorum Principe, diuina ^b 1. Pet. 5. quedam Episcopalis ministerij regula tradita est, ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur: Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerint. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis praesunt: qui Metropolitani etiam vocantur, quod illarum urbium antistites sint, quae antiquam matres habeantur illius prouinciae. Quare superiorem, quam Episcopi, locum & ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differunt. In quarto gradu Patriarchae collocantur, id est, primi, supremique Patres. Olim in vniuersa Ecclesia, praeter summum Romanum Pontificem quatuor tantum Patriarchae numerabatur, neque omnes tamen dignitate pares, nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiore locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus Euangelista

Archiepiscopi.
Anacletus
episto. 2. ad
vniuersos.
Episc. Italiae
ca. 4. & ep. 3
ad oēs Episc.
ca. 3. Patriarchae
Anacletus. v. l. u.
pra.

iussu Principis Apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus sedem primo locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes catholica Ecclesia Romanum Pontificem Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus

Archiepiscopum, totius orbis terrarum patrem, & Summus Patriarcham appellat semper venerata est, Cum enim in Petri Apostolorum principis cathedra sedeat in qua vsque ad vitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinem non quidem vllis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit. Quam

Anacleto obrem omnium fidelium & Episcoporum, ceterorumque antistitem, quocumque illi munere & potestate præditi sunt, pater ac moderator, vniuersali Ecclesie, vt Petri successor, Christi, Domini verus & legitimus Vicarius præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt, & que sint Ecclesiasticorum ordinum ac graduum præcipua munera & functiones, & qui huius sacramenti minister sit. Constat enim, ad Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam

Minister huius sacram. sanctarum literarum autoritate, certissima traditione, omnium Patrum testimonio Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ vsu & consuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permixtum sit, vt minores & non sacros ordines interdum administrarent: tamen hoc proprium Episcoporum

pi munus esse nemo dubitat: cui vni ex omnibus, pro
 terea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores
 & sacri dicantur, initire. Nam Subdiaconos, Dia-
 conos, & Sacerdotes vnus tantum Episcopus ordinat.
 Episcopi ex Apostolorum traditione, quæ perpetua
 in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis conse-
 crantur.

cap. 1. & 72
 Laodiceñũ
 c. 13. Theo-
 phy. 1mo. 4. 11.
 Luc. 22. 1. 14.
 1. 1. 1. 1. 1.

Sequitur nunc, vt explicetur, quinam ad hoc sa-
 cramentum, in primisq, ad sacerdotalem ordinem
 apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur: ex
 hoc enim difficile non erit statuere, quid in alijs ordi-
 nibus dandis, pro cuiusque officio & dignitate, obser-
 uare oporteat. Maximam autem in hoc sacramen-
 to cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quod
 cetera gratiam ad illorum sanctificationem & vsum
 tribuunt, à quibus percipiuntur: at vero qui sacris ini-
 tiantur, ob eam rem celestis gratiæ participes fiunt,
 vt eorum ministerio, Ecclesie, atq, adeo omnium ho-
 minum saluti consulatur. Ex quo factum esse intelli-
 gimus, vt statim tantummodo diebus, quibus etiam so-
 lenni ieiunia ex vetustissimo catholice Ecclesie more
 indicuntur, ordinationes fiant: vt scilicet fidelis
 populus eiusmodi sacrarum rerum ministros p̄s. &
 sanctis precationibus à Deo impetret, qui ad t̄ti. mi-
 nisterij potestatem recte, & cum Ecclesie utilitate go-
 rendam aptiores esse videantur. Primum itaq, in eo
 qui Sacerdos creandus est, vitæ & morum integritas
 cōmendetur magnopere oportet: non solum, quia si

Qui nā de-
 beant ad di-
 gnitatem sa-
 cerdotij ad-
 mitti.

1. 1. 1. 1. 1.

Cō Tr. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1. 1.
 1. 1. 1. 1. 1.

Leo Mag. licuius mortiferi peccati conscius se initiari curat,
nus epi. 87. vel etiam patiatur, nouo se & maximo scelere ob-
ad Episcop. stringit: sed etiam, quia virtutis & innocentie lu-
Mauritanti men alijs praeferre debet. Ea de re quid Apostolus Ti-
ad Titu. 1. to, & Timotheo precipiat, Pastoribus declarandum
2. Tim. 3. erit: & simul illud docendum, ea corporis vitia, quae
 in veteri lege ex Dñi prescriptione aliquem ab alta-
 ris ministerio excludabant, in Euangelica lege ad
 animae vitia praecipua transferenda esse. Quare san-
Leul. 21. ctam illā cōsuetudinē in Ecclesia seruari animadu-
 rimus, ut qui sacris initiandi sunt, prius poenitentia
 sacramento cōscientiā purgare diligenter studeant.
 Praeterea in sacerdotē nō solum ea cognitio requiren-
 da est, quae ad sacramentorū vsum, & tractationem
 pertinet: sed etiā sacrarū literarum scientia nā in-
 structū esse oportet, ut populo Christianae fidei my-
 steria, & diuina legis praecepta tradere, ad virtutem
 & pietatem incitare, a vitijs reuocare fideles possit.
 Sacerdotis enim duo sunt munera: quorū alterū est
 ut sacramenta rite conficiat & administret, alte-
 rum, ut populum fidei suae commissum ijs rebus &
 institutis, quae ad salutem necessaria sunt erudiat.
Mal. 2. Malachias enim ita testatur: Labia sacerdotis cu-
 stodient scientiam, & legem requirent ex ore eius:
 quia Angelus Domini exercituum est. Vt igitur in
 horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus,
 prestare, quod debet, possit: alterum certe non vul-
 gare, sed exquisitam potius doctrinam desiderat:
 quam

quamuis eque ab omnibus sacerdotibus summa re-
cōditariū rerū scientia non exigatur, sed quæ ad sus-
cepti officij & ministerij functionē unicuique satis
esse possit. Pueris autem & furiosis vel amentibus,
quod usu rationis carent, hoc sacramētū dādum nō
est: quamuis sijs quoque administraretur, sacramen-
ti characterē in eorum animam imprimi, certo cre-
dēdū sit. Qui vero atatis annus in singulis ordini-
bus sit expectandus, ex sacris Tridentini Concilij de-
cretis facile erit cognoscere. Excipiuntur etiam ser-
ui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui nō
sui iuris, sed in alterius potestate est: viri præterea
sanguinum, & homicide, quia Ecclesiastica lege re-
pelluntur: atque irregulares sunt. spurij quoque, &
ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non sunt procrea-
ti. Decet enim, ut qui sacris addicuntur, nihil in se ha-
beant, quo ab alijs merito contemni ac despici posse
videantur. Ad extremum etiam admitti non debēt,
qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut man-
ci sunt: ea enim fœditas & debilitatio tum offensio-
nem habet, tum vero sacramētorum administratio-
nem impedit, necesse est.

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pasto-
res doceant, qui sint huius sacramenti effectus:
Constat vero, quamuis Ordinis sacramentum, ut
antea dictum est, maxime ad Ecclesie vtilitatem
& pulchritudinem spectet, † tamen in eius quo-
que anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gra-

Tri. Syn. scil
23. c. 12. re
formationis

Depreclari
sacramenti.
Ordinis effe-
ctibus.
† Primus.
Amb. lib. de
dignitate.

face. c. 5. N^o tiam efficere: quia idoneus, habilisque ad recte mu-
 cep. l. 12. Eo nus suum fungendum, sacramentaque administranda
 cl. hist. c. 14 reddatur: quemadmodum etiā baptismi gratia qui
 Conc. Flor. libet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur
 Gre. in c. 10. lib. 1. Regū.) (Aliam quoque gratiā hoc sacramento tribui per
) (Secūsus. spicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad
 Cō. Tri. sel. sanctissimum Eucharistia sacramētum refertur, in
 23 c. 1 & cā sacerdote quidem plenam & perfectam, ut qui Do-
 1. Matt. 26. mini nostri corpus & sanguinem vnus potest consi-
 tere, in alijs vero inferiorum ordinum ministris ma-
 iorem, minoremue, quo quisque ministerio suo ma-
 gis minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque
 Character. hac etiā character spiritualis dicitur, quod qui sa-
 Cō. Tri. sel. cris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ im-
 23 c. 4. Au. pressa ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cul-
 de bono cō iui mancipentur, ad quam^a Apostolus videtur spe-
 Jug c. 34. & tui mancipentur, ad quam^a Apostolus videtur spe-
 Lib. 1. de bap ctasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gra-
 cōt Donat. tiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiā,
 ca. 1. & li. 2. cum impositione manuum presbyterij. ^b Et alibi: Ad
 cōt. epi. par. moneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per
 cap. 23. impositionem manuum mearum. Hæc de Ordinis sa-
 a 1. Tim. 4. cramento satis dicta sint. Potiora enim tantum re-
 b 2. Tim. 1. rum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut
 illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate
 erudiendi argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII

Sacramento.

Quoniam Pastoribus beata & perfecta Christi-
 ani populi vita proposita esse debet, ijsqui-
 dem maxime optandum esset quod Apostolus
 se cupere ad Corinthios scribebat his verbis: Volo om-
 nes homines esse sicut meipsum: nimirum, ut omnes
 continentia virtutem sectarentur: nihil enim beatius
 in hac vita fidelibus potest contingere, quam ut ani-
 mus, nulla mundi cura distractus, sed atque & re-
 stincta omni carnis libidine, in vno pietatis studio
 & celestium rerum cogitatione conquiescat. Sed quo
 niam, ut idem Apostolus testatur, unusquisque proprium
 donum habet ex Deo, alius quidem sic alius vero sic
 & matrimonium magnis & diuinis bonis ornatum
 est, ita ut inter alia catholica Ecclesie sacramenta
 vere & proprie numeretur, ac Dominus nuptiarum celebri-
 tate presentia sua honestarit: satis apparet, eius do-
 ctinam tradendam esse: cum praesertim liceat animad-
 uertere tum S. Paulum, tum Apostolorum Princi-
 pem, quae non solum ad dignitatem sed etiam ad offi-
 cia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate
 scripta reliquisse. Diuino enim spiritu afflati op-
 time intelligebant, quanta & quam multa com-
 moda ad Christianam societatem peruenire possent, si
 fideles matrimonij sanctitatem cognitam haberent,
 & inuiolatam seruarent: contra vero, ea ignorata

1. Cor. 7.

Ibidem.

Ioan. 2.

Ephes. 5.

Colos. 3.

1. Pet. 3.

vel neglecta, plurimas maximasque calamitates & detrimenta in Ecclesiam importari?

Primū itaque matrimonij natura & vis explicāda est. Nā cum vitia saepe honesti similitudinē gerāt cauere oportet, ne fideles, falsa matrimonij specie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animā cōmaculēt, cuius rei declarandæ causā, à nominis significatione ordiendum est. Matrimonium ab eo dicitur, quod fœmina idcirco maxime nubere debet, ut mater fiat: vel quia prole concipere, parere, educare, matris munus est, Cōiugiū quoque à coniungēdo appellatur, quod legitima mulier cum viro quasi vno iugo adstringatur. Præterea nuptia, quia, ut inquit sanctus Ambrosius, pudoris gratia puella se obnuberent: quo etiā declarari videbatur, viris obediētes subiectasque esse oportere. Ita vero ex communi theologorum sentētia definitur: Matrimonium est viri & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens. Cuius definitionis partes, ut planius intelligatur, docēdum est, quāmuīs hæc omnia in perfectio matrimonio insit, cōsensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio, & vinculum, quod ex ea pactioe efficitur, & coniugū copulatio, qua matrimonium consummatur: nihil horum tamē matrimonij vim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam & nexum, qui coniunctionis vocabulo significatus est. Additur verò, Maritalis, quoniam

S. Am. l. l. de
Abrahā. c. 9
in fine.

Matrimonij
descriptio.
& eiusdē ex
plicatio.

Amb. de in
stitutione
vi. l. c. 6.

quonia alia pactio-
 res obligatur, ut sibi mutuam operam prae-
 tii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à Ma-
 trimonii ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas
 personas: quoniam qui à nuptiarum cōiunctione le-
 gibus omnino exclusi sunt, ñ matrimonium intrare nō
 possunt: neque, si incant, ratum est. Exēpli enim gra-
 tia: qui intra quartū gradū propinquitate cōiun-
 ti sunt puerq, ante decimū quartū annū, aut puella
 ante duodecimam, quae etas legibus constituta est,
 ad matrimonij iusta fœdera ineūda apti esse nō pos-
 sunt. Quod vero extremo loco positū est. Individuā
 vita consuetudinem retinens: indissolubilis vinculi
 naturam declarat, quo vir & vxor colligantur.

† Ex his igitur patet, Matrimonij naturam & ra-
 tionem in vinculo illo consistere. Nam quod alia cla-
 rissimorum virorum definitiones hoc videntur con-
 sensui tribuere, ut, cum dicunt coniugium esse con-
 sensum maris & fœminae, hoc ita accipiendum est, cō-
 sensum ipsum, matrimonij causam effectricem esse:
 quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Et
 enim obligatio & nexus oriri non potest, nisi ex con-
 sensu & pactio-
 sensu. Sed illud maxime necessariū est
 ut consensus verbis, quae praesens tempus significant,
 exprimat. Neque enim matrimonium est simplex
 donatio, sed mutua pactio: atque ita sit, ut consensus
 alteri tantum, ad Matrimonium coniungendum
 satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum
 esse

a Callixtus

I. ep. 2. ca. 4.

Cō. Lat. sub

Innocentio

c. 50. Trid.

sess. 24. can.

3. & 4. & de

reform. Ma

tri. c. 2. 3. 4.

& 5.

† Matrimo-

nij natura &

ratio in quo

consistat.

Cōci Flo. in

epist. Euge.

III. ad Ar

me.

esse oporteat. At qui ad declarandum mutuum animi consensum verbis opus esse, perspicuum est, Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione Matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, ut cum duo, qui disunctissimis & maxime diuersis in locis essent, ad nuptias consentiret, antequam alter alteri voluntatem suam vel literis, vel nuncijs declarasset, veri & stabilis matrimonij lege coniungerentur: quod tamen à ratione & sanctæ Ecclesiæ consuetudine & decretis alienum est. Recte autem dicitur oportere, ut consensus verbis exprimat, quæ præsentis temporis significationem habeant. Nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent. Deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ vero non sunt parum, vel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubij ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur, neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit: tamen si fidem prestare debet: quod si non faciat, violatæ fidei reus esse conuincitur. At vero qui matrimonij fœdere alteri iungitur quamuis postea poeniteat, tamen quod factum est, mutare irritumque & infectum reddere non potest. Cum itaque coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio, qua re ipsa vir mulieri & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit, idcirco necesse est verbis, quæ præsentis tempus designant,

gnant, matrimonium contrahi: quorū verborum vis postquam etiam enunciata sunt, permanet, virum & uxorem indissolubili vinculo cōstrictos tenet. Sed verborum loco tum nutus & signa, quæ intimū consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt, tum ipsa etiā taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parētes loquuntur. Ex his igitur Parochi fidelibus tradēt, matrimonij naturam & vim in vinculo & obligatione sitam esse, ac præter consensum, eod, quod dictum est, modo expressum, vt verum matrimoniū existat, concubitum necessario non requiri. Nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, vt Patres testantur, vero matrimonio iunctos fuisse plane constat. Quare à sanctis Patribus dictum est, matrimonium non concubitu, sed consensu existere: quod etiam à S. Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

Iam vero, hisce explicatis, illud docendum erit, Matrimonium duplicem rationem habere. Nam vel vt naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed à natura) vel vt sacramentum, cuius vis naturalium rerum conditionē superat, considerandum est. Ac quoniam gratia naturam perficit, neque prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale: rei ordo postulat, vt de matrimonio, vt natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tam ve-

Cōcubitus
nō necessa-
rio requiritur.

Aug. li. 1. de
nupt. & con-
cupis. c. 11.
S. Ambr. de
Instit. virg.
c. 6.

Duplex ma-
trimonij ra-
tio, vt est in
officiū natu-
ræ, & vt sa-
cramentum

1. Cor. 13.

Matrimonij
authordcus
est.

Genes. 1.

Genes. 2.

ro, quæ illi, vt sacramentum est, conueniunt, expla-
nanda erunt. In primis itaque docendi sunt fideles
matrimonium à Deo institutum esse: scriptum est
enim in Genesi: masculum & feminam creauit eos,
benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite & multipli-
caminus, & Non est bonum hominem esse solum, fa-
ciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: Ada
vero non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit
ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumq; obdor-
misset, tulit vnā de costis eius, & repleuit carnem
pro ea, & edificauit dominus Deus costam quam ta-
lerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad
Adam: dixitq; Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis,
& caro de carne mea: hac vocabitur virago, quoniā
de viro sumpta est. Quamobrem, relinquet homo pa-
trem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, &
erunt duo in carne vna. Quæ ipso Domino authore
apud S. Matth. ostendunt matrimonium diuinitus
institutum esse. Neque vero Deus Matrimonium tan-
tammodo instituit, verum, vt sancta Tridentina Sy-
nodus declarat, perpetuum etiam & indissolubilem
nodum ei addidit: siquidem Saluator ait: Quod Deus
coniunxit, homo non separet. Quamuis enim matri-
monio, quatenus naturæ est officium, conueniat, vt
dissolui non possit: tamen id maxime fit, quatenus
est sacramentum. Quæ ex re etiam in omnibus, quæ
naturæ lege eius propria sunt, summam perfectio-
nem consequitur, tamen & proles educandæ studio

Matth. 19.

Tri. Sy. scil.

14. in doct.

Matrimo.

Matth. 19.

& alijs matrimony bonis repugnat, vt eius vinculu
dissolubile sit.

Quod vero à Dño dictū est: ^a Crescite & multi-
plicamini: id eò spectat, vt, cuius rei causa matrimo-
nium institutū erat, declararet, non vt singulis homi-
nibus necessitatē imponat. Nūc enim aucto iam hu-
mano genere, nō solū vlla lex vxorem ducere aliquē
non cogit, sed potius virginitas summopere cōmēda-
tur, & vnicuique in sacris literis suadetur, vt que
matrimony statu præstantior sit, maioreque in se
perfectionē & sanctitatē cōtineat: Dñs enim Salua-
tor noster ita docuit: ^b Qui potest capere, capiat: &
Apostolus ait: ^c De Virginibus præceptum Dñi non
habeo consilium autem do, tanquam misericordiā
consecutus, vt sūm fidelis.

Sed quibus de causis vir & mulier coniungi de-
beant, explicandum est. ^d Prima igitur est hæc ipsa
diuersi sexus natura instinctu expetita societas,
mutui auxilij spe conciliata: vt alter alterius ope
adiutus, vitæ incommoda facilius ferre, & senectutis
imbecillitatem sustentare queat. ^e Altera est pro-
creationis appetitus, non tam quidem ob eam rem,
vt bonorum & diuitiarum heredes relinquantur,
quam vt vera fidei & religionis cultores educen-
tur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis,
cum vxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris
literis satis apparet. Quare Angelus, cum To-
biam admoneret: quo pacto malidæmonis vim posset
repe-

Obiectio
nis ex Gene
si solutio.
a Gene. i.
Nulla lex v
xorē ducere
cogit: sed
suadetur vir
gin. Esai. 56
& ibidē Hie
rō, Bas. in. l.
de virg. Au-
de san. virg
ca 24. & 25
Tertu. lib. i
ad vxorem
b Mat. 19. c. l
Cor. 7.
Matrimoni-
um quibus
de causis iu-
cundum.
d Prima.
e Secunda.

Tob. 6.

repellere: Ostendam, inquit, tibi qui sunt, quibus praeualere potest demonium, ij namque, qui coniugii ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mēte excludāt, & suae libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem demonium super eos Deinde subiicit: Accipies virginem cum timore Dñi, amore filiorum magis, quā libidine ductus: vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris. Atq; vna etiā hac causa fuit, cur Deus ab initio matrimoniū instituerit. Quare sit, vt illorum sit scelus grauissimū, qui matrimonio iūcti, medicamentis vel conceptū impediunt, vel partum abigunt: hæc enim

Tertio.

Aug. l. 9. de

Genes. ad li

teram ca. 7.

Chrysost. in

Psa. 43. Am

bro li. 1. de

Abrahā. c. 7

homicidarum impia conspiratio existimāda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit: cum propter iniustitiam, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit: vt scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonio remedio ad vitandam libidinis peccata vtatur. De quo ita Apostolus scribit: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorē habeat, & vnaquæque suū virum habeat. Ac paulo post, cum docuisset, interdum orationis causa à matrimonij debito abstinentiū esse subiicit: Et iterū reuertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam vestram. Hæc igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie & religiose, vt sanctorum filios decet, nuptias velut contrahere.

1. Cor. 7.

Quod

Quid si ad eas causas alie etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque inhabendo uxoris delectu hanc illi preponant, ut heredis relinquendi desiderium, diuitie, forma generis splendor, morum similitudo: huiusmodi sane rationes danda non sunt, cum Matrimonij sanctitati non repugnet: Neque enim in sacris literis Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pulcritudine illectus, Lia prætulerit.

Genes. 29.

Hac de Matrimonio, ut naturalis coniunctio est, docenda erunt: ut autem sacramentum est, explicare oportebit, eius naturam multo præstantiorem esse & omnino ad altiorē finē referri. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ita deinde, ut populus ad veri Dei, & saluatoris nostri Christi cultum & religionem procrearetur atque educaretur, sacramenti dignitas illi tributa est. Cum enim Christus Dominus vellet ætatis illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterij diuinitatē hac potissimum maris & femine sancta coniunctione declarauit. Quod quidem aptissime factum esse intelligi ex eo potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quam matrimonij vinculum constringit: maximaque inter se vir & uxor charitate & beneuolentia deuincti sunt. Atque idcirco fit, ut frequenter sacra litera

Matrimonium. ut est sacramentum ad quod finis referatur.

Matrimo- nuptiarum similitudine diuinam hanc Christi &
 niū sacramē Ecclesie copulationem nobis ante oculos proponant.
 tum esse & *Iam vero matrimonium sacramentum esse, Ec-*
 vñ de septē *clesia Apostoli autoritate confirmata, certum &*
 legis Eūge *exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios*
 licet. *scribit. Viri debent diligere vxores suas, vt corpo-*
 Ephes. 5. *ra sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit:*
 Amb. in c. 5 *nemo enim vnquam carnem suam odio habuit sed*
 ad Ephes. Lu *nutrit & fouet eam sicut & CHRISTVS,*
 cius. 3. l. 5. *Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de*
 decret. Gre *carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relin-*
 gor. tit. 7. de *quet homo patrem & matrem suam, & adharebit*
 negetti. c. 9. *uxori suæ, & erunt duo in carnē vna. Sacramen-*
 An. de fide. *tum hoc magnum est: ego autem dico in CHRI-*
 & operibus *STO & in Ecclesia. Nam quod inquit: Sacra-*
 cap. 7. & de *mentum hoc magnum est: nemini dubium esse debet*
 nuptijs & *ad matrimonium referendum esse: quod scilicet viri*
 concupisce. *& mulieris coniunctio cuius DEVS author est,*
 io. Leo. epi. *sanctissimi illius vinculi, quo CHRISTVS*
 9. ad Rost. *Dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramen-*
 Narbō. Cō. *tum, id est, sacrum signum sit. Atque hanc esse horū*
 Flor. & Tri. *verborū propriam & verā sententiam, veteres san-*
 sel. 24. indo *cti Patres, qui eum locum interpretati sunt, osten-*
 Arina & Ma *dunt: idemque sancta^a Tridentina Synodus explica-*
 trimonio, & *uit. Constat ergo, virum Christo, vxorem Ecclesia*
 can. 1. *ab Apostolo comparari, virum esse caput mulieris,*
vt est Christus Ecclesie: eaque ratione fieri, vt vir
vxorem diligere, & vicissim vxor virum amare &
colere

a Tridenti.
 Syn. sess. 24

colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semetipsum tradidit. Rursus vero, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed Ephes. 5. gratiam quoque hoc sacramento significari & tribui, in quo maxime ratio sacramenti inest, ea Synodi verba declarant: Gratiam vero, qua naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atq; perfectior, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, ut vir & uxor, mutue charitatis vinculo coniuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat, alienosque & illicitos amores & concubitus non querat, sed in omnibus sit honorabile connubium & torus immaculatus.

Tri. Syn sessio 24. In doct. de matrimonio.

Sed quantum matrimonij sacramentum iis matrimonij prestat, qui ante, vel post legem inire solebant, ex eo licet cognoscere, quod & si gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus à naturæ lege alienos esse, itemq; stupra, adulteria, & alia libidinis genera vindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti vim habuerunt. Apud Iudeos vero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent,

Heb. 13.

Genes. 23. fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahae benedicerentur: magne apud eos pietatis officium merito esse videbatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Saluator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagaret sed illae quoque coniunctiones vera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit quod siue natura post peccatum, siue Moysis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium à primi ortus sui decore & honestate decidiſſe. Dum enim natura lex vigeat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores duceret. Deinde vero in lege Moysis permissum erat, dato repudiij libello, si causa fuisset, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab Euangelica lege sublatum, matrimoniumq; in pristinam statum restitutum est.

Nam quod polygamia à matrimonij natura aliena esset, (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae: & erant duo in carne una: Ac deinde subiungit: Itaque iam non sunt duo, sed una caro: Quibus verbis planum fecit, matrimonium ita à Deo institutum esse, ut duorum tantum, non plurium coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissime docuit inquit

Isidorus l.

2. de offic.

Eccle c. 19.

C6. Tri. scf.

24. can. 2.

Matth. 19.

inquit enim: Quicumque dimiserit uxorem suam, Marc. 10.
 & aliam duxerit, adulterium committit super eam
 & si uxor dimiserit virum suum, & alij nupservit,
 mœchatur. Nam si viro liceret plures uxores ducere
 nulla omnino causa esse videretur, cur magis adul-
 terij reus dicendus esset, quod præter eam uxorem,
 quam domi haberet, aliã duceret, quam quod prio-
 re dimissa cum alia cõiungeretur. Atq; ob eam rem
 fieri intelligimus, ut si infidelis quispiam, gentis sue
 more & consuetudine, plures uxores duxisset, cum
 ad veram religionem conuersus fuerit, iubeat eum
 Ecclesia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantũ
 iustã & legitimã uxoris loco habere.

Verum eodem Christi Domini testimonio faci-
 le comprobatur, nullo diuortio vinculum matrimo-
 niũ dissolui posse. Si enim post libellum repudiũ mu-
 lier à viri lege soluta esset, liceret ei sine vllò adul-
 terij crimine alteri viro nubere: atqui Dominus
 aperte denunciat: Omnis, qui dimittit uxorem suã,
 & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij vin-
 culum nulla re, nisi morte, dirumpi perspicuum est. Matth. 19.
 Quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum in-
 quit: Mulier alligata est legi, quanto tempore vir
 eius vivit. quod si dormierit vir eius, liberata est à
 lege: cui vult, nubat, tantum in Domino. Et rur-
 sus: His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non
 ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod
 si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reco-
 Marc. 10.
 Luc. 16.
 1. Cor. 7. &
 ad Roma. 7
 1. Cor. 7.
 Videatur
 cã 48. Apo-
 stol. & Aug.
 de adulteri

nis cōlogijs lib. 2. c. 5. & 9. & l. 50 ho- miliarū: ho. 49. & de bo- na cōlug. c. 7. 15. 18. & 14. Hie. ep. 30. In Epi- taphio Fa- biolæ ad Oceanum. Cō. Tri. fef. 24. can. 5. 6 7. & 8. Cō- cil. Mileui. can. 17.

ciliari. Eam vero optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de causa virum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur. Neque enim sancta Ecclesia viro, & uxori per- mittit, ut sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

Ac ne forte alicui videatur durior Matrimo- ni lex, quod nulla vnquam ratione dissolui possit: docendum est, quæ sint cum ea utilitates coniuncta. Primum enim homines in coniungendis matrimo- nijs virtutem potius & morum similitudinem, quā diuitias & pulchritudinem spectandam esse intelli- gant: quæ quidem re communi societati maxime cō- suli, nemo dubitare potest. Præterea si diuortio ma- trimonium dissolueretur, vix vnquā disidendi cau- se hominibus, quæ eis ab antiquo pacis & pudicitia hoste quotidie obiceretur, deessent. Nunc vero cum fideles secum cogitant, quamuis etiam coniugij con- uicta & consuetudine careant, se tamen matrimo- nijs vinculo constrictos teneri, omnemq; alterius vxo- ris ducendæ spem sibi præcisam esse, ea re fit, ut ad iracundiam & disidia tardiores esse consueverint.

Quod si interdum etiam diuortium faciant: & diu- tius coniugis desiderium ferre non possint: facile per- amicos reconciliari ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus san- cti Augustini salutaris admonitio. Is enim ut ostenderet fidelibus haud grauate faciendum esse

8. Aug. l. 2. de adul. cō- iug. c. 6. & 9.

ut cum vxoribus, quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur, Cur inquit, vir fidelis non recipiet vxorem quam recipit Ecclesia? aut cur vxor viro adultero, sed pœnitenti non ignoscat, cui etiam ignouit Christus? Nā quod scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram: de ea sentit, quæ cū deliquerit pœnitere & à cœpta turpitudine desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione & nobilitate, tum gentilium, tum Indæorum matrimonijs longe præstare.

Prouer. 18.

Docendi præterea sunt fideles tria esse matrimo-
nii bona, prolem fidem, sacramentum: quorum com-
pensatione illa incommoda leniuntur, quæ Aposto-
lus indicat his verbis: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporū, quæ extra matrimonium merito damnæ de-
sent, cum honestate coniunctæ sint. Primum igitur bonū est proles, hoc est, liberi, qui ex iusta & legitima suscipiuntur vxore: id enim tanti fecit Aposto-
lus, ut diceret: Saluabitur mulier per filiorū genera-
tionē. Nec vero hoc de procreatione solū, sed de edu-
catione etiā & disciplina, quæ filij ad pietatem cru-
diuntur, intelligendū est: sic enim statim subdit Apo-
stolus: Si in fide permanserint. Monet enim scriptu-
ra filij tibi sunt? erudi illos & curua illos à pueri-
tia illorum. Idem etiam Apostolus docet: eiusque in-
stitutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, &

1. Cor. 7.
Conc. flor.
Aug. de. bo-
nocōing. c.
24. & 1.9. de
nuptijs & cō-
cup. l. i. c. 11
1. Thimo. 2.

Ecl. 7.

Genes. 2.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Leuit. 20.

Num. 5.

Ephes. 5.

alijs sanctissimi Patres in sacris literis præbent. Quæ vero sint parentum & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Sequitur fides: quod est alterum matrimonij bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cum baptismum percipimus: sed fidelitas quedam, qua mutuo vir uxori, & uxor viro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat: sanctumque illud coniugij fœdus nunquam se violaturum pollicetur. Id facile colligitur ex illis verbis, quæ à primo parente enunciata sunt, cum Eua uxorem suam accepit: quæ deinde Christus Dominus in Euangelio comprobauit. Quare relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Item ex eo Apostoli loco: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quare optimo iure grauissimæ animaduersiones à Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in veteri lege constitutæ erant. Postulat præterea matrimonij fides, ut vir & uxor singulari quodam, sanctoque & puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se amet: sed ut CHRISTVS dilexit Ecclesiam. Hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: Viri, diligite uxores vestras, sicut & CHRISTVS dilexit Ecclesiam, quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramen-

eramentum appellatur, vinculum scilicet matrimo-
nij, quod nunquam dissolui potest Nam, ut est apud
Apostolum, Dñs præcepit vxorem à viro non disce-
dere. quod si discesserit, manere innuptam, aut viro
suo reconciliari: & vir vxorem nō dimittit. Si enim
matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniun-
ctionem cum Ecclesia signat, necesse est, ut Christus
se ab Ecclesia nunquam disiungit, ita vxorem a viro
quod ad matrimonij vinculum attinet, separari nō
posse. Verum, ut hæc sancta societas sine querela fa-
cilius conseruetur, viri & vxoris officia, quæ à san-
cto Paulo & à Principe Apostolorum Petro descri-
pta sunt, tradenda erunt.

Ergo viri munus est, vxorem liberaliter & ho-
norifice tractare: quæ in re meminisse oportet, Euam
ab Adamo sociam appellatam esse, cum inquit: Mu-
lier, quam dedisti, mihi sociam. Cuius rei causa a-
liqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non expe-
dibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmo-
dum etiam ex capite condita non est, ut se viri Do-
minam non esse intelligeret, sed viro potius sub-
iectam. Decet præterea virum in alicuius honesta
rei studio semper occupatum esse, tū, ut ea suppedi-
tet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt,
tum ne inerti otio languescat: à quo vitia fere om-
nia fluxerunt: deinde vero familiam recte consti-
tuere, omnium mores corrigere singulos in officio
cōtinere. Rursus autem vxoris partes sunt, quas A-

1. Cor. 7.
Aug. li. 1. de
nuptijs &
cō ca. 10. &
21. & de bo-
no cōia. ca.
24.

Mutua viri
& vxoris of-
ficia.

Gen. 3. Ecc.

7. 25.

1. Cor. 11.

Ephes. 5.

Colos. 3.

Chry. hom.

20. Inepi. ad

Ephes.

1. Pet. 4.
Videatur &
Colof. 3.
Tit. 2.
1. Tim. 2.
Ephc. 5.

postolorum princeps enumerat, cum inquit: Mulieres subdite sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo per mulierum conuersationem sine verbo lucriant, considerantes in timore sanctam conuersationem vestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis, homo in in corruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, sic enim aliquando & sancta mulieres sperantes in Deo ornabant se subiecta proprijs viris, sicut Sara obediebat Abraha, Dominum eum vocans: Earum quoque precipuum studium sit filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi vero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum, magis, quam virum, neminem diligendum, eo ve pluris faciendum esse neminem: cui etiam omnibus in rebus, quae Christianae pietati non aduersantur, morem gerere & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat.

)(Deritib.
In matrimo
nio contrahē
do obseruā
dis.
Euaristus e-
pl. 1. ad oēs
Epif. Aphr.
Tri Syn. sel.
14. d. ref. c. 1

)(Harum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent. De quibus non est expectandum, ut hoc loco praecepta tradantur, cum à sancta Tridentina Synodo, quae hac in re maxime obseruanda sint, copiose & accurate constituta
sue

fuerint, neque illud decretum à Pastoribus ignorari possit. Satis igitur est eos admonere, ut, quæ ad hanc partem attinent, à sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant. In primis autem, ne adolescentes & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sapissime docebunt, ea neque vera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ præsentè Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi vel ordinari licentia, certòq; testium numero, non contrahantur.

Sed quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt. In quo argumento pleriq; graves & doctissimi viri, qui de vitijs & virtutibus conscripserunt adeo diligenter versati sunt ut facile omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre: cum præsertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros nunquam fere è manibus deponere. Itaq; tum illas præceptiones, tum quæ à sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod vel à cognitione spiritali, vel à iustitia publicæ honestatis, vel à fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex quibus perspicui potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum matrimonium contrahunt. Neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed diuinam putare debent: in qua singularem mentis integritatem & pietatem adhibendam esse,

Patrum

Patrum veteris legis exempla satis ostendunt: quorum matrimonia tametsi sacramenti dignitate praedita non erant, ea tamen maxima semper cum religione & sanctimonia colenda esse existimarunt. Inter cetera autem maxime hortandi sunt filij fami-

Inuitis aut ter cetera autem maxime hortandi sunt filij fami-
liis, ut parentibus & ijs, in quorum fide & potestate
inicijs par **lias, ut parentibus & ijs, in quorum fide & potestate**
sib. matri- **sunt cum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, ne**
moniu non **dum inuitis & repugnatis, matrimonia non ineant.**
contrahen- **Nam in veteri testamento licet animaduertere filios**
dum. **a patribus semper in matrimonium collocatos esse,**
qua in re plurimum illorum voluntati deferendum

1. Cor. 7. **esse, Apostolus etiam videtur ijs verbis indicare: Qui**
matrimonio iungit virginem suam, bene facit: &
qui non iungit, melius facit.

De usu ma- **Extrema illa restat pars, quae ad matrimonij**
trimonij. **usum pertinet, de quibus ita agendum est à Pastori**
Psal. 11. **bus, ut nullum ex eorum ore verbum excidat, quod**
fidelium auribus indignum esse videatur, aut pias
mentes ledere, aut risum mouere queat. Ut enim
eloquia Domini, eloquia casta sunt: ita etiam ma-
xime decet, Christiani populi doctorem eiusmodi
orationis genere uti, quod singularem quandam gra-
uitatem, & mentis integritatem pra se ferat. Qua-
re duo illa maxime docendi sunt fideles, primum
quidem non voluptatis aut libidinis causa matrimo-
nio operam dandam esse: sed eo utendum intra illos
fines, qui ut supra demonstramus, à Domino præ-
scripti sunt. Meminisse enim conuenit, quod Aposto-
lus

lus hortatur: Qui habent uxores, tanquam non habentes sint, tum vero à S. Hieronymo dictum esse: Sapientis vir iudicio debet amare coniugem, non affectu: regit impetus voluptatis, nec preceptum feretur ad coitum. Nihil est facilius, quam uxorem amare quasi adulteram. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus à Deo impetranda sunt, alterum est, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi & obsecrandi causa à matrimonij officio interdum abstineant: in primis, id sibi observandum sciant, tribus saltem diebus, ante quam sacram Eucharistiam percipiant, sapientius vero cum solennia Quadragesima ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte & sancte preceperunt. Ita enim fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies diuine gratie cumulo augeri sentiant: & pietatis studia sectantes, non modo hanc vitam tranquille & placide traducant, sed aeterna etiam Dei benignitate consequenda, vera & stabili spe, quæ non confundit, nitantur.

1. Cor. 7.

S. Hier. li. 1.

contra Iovinianum in fine.

Roma. 5.

DE DEI PRÆCEPTIS in Decalogo contentis.

Decalogum, legum omnium summam & epitomen esse, Sanctus Augustinus litteris commendauit. Cùm multa locutus sit Dominus, duæ tantum tabule dantur Moyfi lapideæ,

S. Aug. q.

140. super

Exodum.

Matth. 22.

Malach. 2.
2. Cor. 3.Matth. 5.
Roma. 2.

Galat. 6.

lapideæ, quæ dicuntur tabula testimonij futuri in æ-
ca. Nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus ex illis
decem præceptis, quæ duabus tabulis cōscripta sunt, pē-
dere intelliguntur si diligenter, querantur, & recte
intelligantur: quomodo hæc ipsa rursus decem præce-
pta ex duobus illis, dilectionis, scilicet Dei, & proxi-
mi, in quibus tota lex pendet & Propheta. Itaque
cum sit totius legis summa, Pastores oportet in eius
contemplatione die noctuq, versari, non ut vitam
suam modo ad hanc normā cōponant: sed etiam, ut
populum sibi creditum in lege Domini erudiant. Nā
labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem re-
quirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum
est: quod ad Pastores nouæ legis maxime pertinet,
qui Deo propiores, à claritate in claritatem trans-
formari debent, tanquam à Domini spiritu: & cum
eos lucis nomine nuncupauit Christus Dominus, pro-
priae sunt illorum partes, ut sint lumen eorum, qui in
tenebris sunt eruditores insipientium, magistri in-
fantium, & si quis præoccupatus fuerit in aliquo de-
lictō, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant.
In confessionibus etiam, iudicis personam sustinent
ac pro genere & modo peccatorum sententiam fe-
runt. Quare nisi suam sibi inscitiam, nisi alijs etiam
esse fraudi velint, in eo sint necesse est quam vigilan-
tissimi, & in diuinorum præceptorum interpretatio-
ne exercitatissimi, ut ad hanc diuinam regulam, de
quacūq, & actione & officij prætermissione iudiciū
facere

facere possint, & ut est apud apostolum, sanā doctrinam tradant, id est, quæ nullam contineat errorē, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur: ut sit populus Deo acceptus sectator bonorum operum. 1. Tim. 4. Ti. 2.

Iam vero in huiusmodi tractationibus et Pastor sibi & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominum, ad huius legis iussu seruanda possunt impellere, illud maximam vim habet, Deum esse huius legis auctorem. Quamuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. Cuius rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius legislatoris verba, quæ paulo post explicabuntur, sed infinita pene scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi à Deo legem in animo insitā esse sentiat, quæ bonum à malo, honestum à turpi, iustum ab iniusto possit discernere: cuius vis & ratio legis cum ab ea, quæ scripta est, diuersa non sit, quis est, qui ut intima sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur æminam lucem, pene iam prauis moribus & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Moyse legem dedit, tam potius illustriorem reddidisse, quam nouam tulisse, docendum est: ne forte, cum populus audit, legi Moysi derogatū esse, putet his legibus se non teneri. Certissimum enim est non propterea his præceptis parendum esse, quod per Moysen data sunt, Galat. 3.
sed

sed quod omnium animis ingenua, & per Christum
Dñm explicata sunt & confirmata. Iuuabit tamen
plurimum, & ad persuadendum magnum habebit
momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legē tulit:
de cuius sapientia & equitate dubitare non possu-
mus, nec eius infinitam vim atque potētiam effugere.

Exodl. 20.
Malach. 1.

Quare cū per Prophetas Deus iuberet seruare legē,
dicebat se Dñm Deum esse. Et in ipso Decalogi exor-
dio. Ego sum Dñs Deus tuus, & alibi: Si Dominuse-
go sum, ubi est timor meus? Nō solum autem excita-
bit fidelium animos ad seruanda Dei praecepta sed
ad gratiarum etiam actionē, quod suam Deus, quae
salutem nostram contineret, voluntatē explicarit.

Deut. 4.
Psal. 147-

Quare non vno loco scriptura maximum hoc bene-
ficiū declarans, populum commonefacit, vt suam
dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat, ve-
luti in Deuteronomio. Hæc est, inquit, vestra sapien-
tia & intellectus coram populis, vt audientes vni-
uersi praecepta hæc, dicant. En populus sapiens, &
intelligens gens magna. Et rursus in psalmo: Non
fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non mani-
festauit eis.

Quantama-
lestare lex.

Decalogida-
ta Exod. 19.

Verum si Parochus rationem præterea lata le-
gis ex scriptura auctoritate demonstrarit, facile in-
telligent fideles, quam pie ac suppliciter acceptam
Dei legem colere oporteat. Triduo enim ante, quam
ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, vt vesti-
menta lauarent, vxores non attingerent, quo
san-

sanctiores ac paratiores essent ad accipiendam legē: ut ad diē tertium adessent. Deinde, cum ad montē essent adducti, vnde Dñs illis per Mosē leges erat laturus vni Mosi dictum est, ut in montē ascēderet: quo Deus maxima cum maiestate venit, & locū tonitruis, fulgoribus, igne densisque nebulis circumfudit, ac loqui cū Mosē cōpit, ei que leges dedit. Quod diuina sapientia nullā aliā ob causam factū voluit, nisi nos ut moneret, casto humilique anima legem Dñi accipiendam esse: quod si praecepta negligere mus, paratas nobis à diuina iustitia poenas immineret. Quin etiam legis iussu difficultatem non habere ostendat Parochus: quod vel vna hac ratione ex S. Augustino docere poterit, cum dicit: Qui quēso, dicitur impossibile esse homini amare, amare inquam, creatorem beneficū, patrem amantiissimū, deinde etiam & carnem suam in fratribus suis: at vero qui diligit, legem impleuit. Quare Ioan. Apost. praecepta Dei gratuita non esse aperte testatur: nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cū fructu ab homine, teste B. Bernardo, exigipotuisset. Quamobrem summā Dei benignitatem admiratus est August. sic ipsum Deū affatus. Quid est homo, quod amari te ab eo vis: & si non faciat, ingentes minaris poenas? an non satis magna hac est, si non diligam te? Quod si quis eam offerat excusationem, impediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturae: dicendū est, Deum, qui

† Aug. in l. de natura & gra. c. 69. & serm. 61. ac 191. de tēpo. Chrys. lib. 1 de compunctio cordis. & hō. 39. ad pop. & 8. at que. 65. ad pop. Basil. q. 76. in regulis breuioribus Hieron in symbol. ad Damasū Cō. Trisef. 6. c. 11. cā. 18. a Rom. 13. b 1. Ioan. 5. e Bern. in tra ctā: de diligendo Deo.

- amore requisiuit, amoris vim inferere cordibus per Spiritū sanctum suū: hic autē spiritus bonus petentibus à patre cœli datur: ut merito sanctus Aug. precatus sit: Da quod iubes, & iube quod vis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi Dñi mortē, per quam princeps huius mundi eiectus est foras, non est, quod quisquam rei difficultate deterreatur; nihil enim est auctori difficile.
- Rom. 5.
Luc 11.
S. Aug. l. 10.
cōf. c. 29.
31. 37. & d.
bonor. per-
sc. cap. 10.
- Præterea ad eandē persuadendā plurimum valēbit, si explicabitur, necessario legi obtemperandum esse præsertim cum nostris temporibus nō defuerint, qui siue facilis siue difficilis sit lex, ad salutem tamē nequaquam necessariam esse, impie & magno ipsorū malo dicere non veriti sunt. Quorum nefariam impiamque sententiam sacræ scripturæ testimonijs Petroachus confutauit, eiusdē maxime Apostoli, cuius illauctoritate impietate suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus: non præputium, non circumcisionem quidquam esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quod vero eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantum dicit valere, intelligimus plane eam nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet mandata Dei ac seruat, diligit Deū Domino ipso teste, apud Ioannē: Si quis diligit me, sermonē meum seruabit. Nam etsi iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, ante quam singula legis præcepta externis actionibus impleat: tamē fieri non

ri non potest, ut, qui per etatē ratione uti queat, ex
 impio fiat iustus, nisi animum habeat paratū ad om-
 nia praecepta Dei seruanda. Ad extremum vero, ne
 quid praetermittat Parochus, quo fidelis populus ad-
 ducatur, ut legem seruet, quam sint eius vberes sua-
 uesq; fructus demonstrabit: quod facili poterit ex his
 quae Psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. In
 eo enim legis Dei laudes celebratur: quarum haec est Psal. 18.
 vel maximā, quae Dei gloriam & maiestatem multo
 amplius explicat, quā decore suo atq; ordine faciunt
 ipsa caelestia corpora: quae ut omnes quamuis barba-
 ras nationes in sui admirationem rapiūt, ita efficiūt
 ut rerum omnium opificis & conditoris gloriam, sa-
 pientiam, ac potentiam agnoscant. Ac lex quidē Do-
 mini conuertit animas ad Deum, agnoscētes enim
 vias eius & Dei sanctissimā voluntatē per legem,
 conuertimus pedes nostros in vias Domini. At quia
 soli timētes Deum vere sapientes sunt: hoc illi de-
 inceps tribuit, ut sapientiam praestet paruulis. Hinc
 veris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitio-
 ne, ingentibus praeterea voluptatibus & premijs,
 & in hac vita, & in futuro seculo illi cumulantur,
 qui Deū legem obseruant. Nec vero tam nostra utili-
 tatis gratia, quam Dei causa, nobis est seruanda lex,
 qui suam hominum generi in lege voluntatem ape-
 ruit: quam cum ceterae creaturae sequantur, hominē
 ipsum eandem sequi multo est equius. Ne id quidem
 silentio praetercundum est, vel in hoc maxime sua in-

nos Deū clementiam, & summa bonitatis diuitias ostendisse: quod cū sine vllō premio nos potuisset, vt sue glorie seruiremus, cogere: voluit tamen suā gloriā cum vtilitate nostra cōiungere: vt quod homini vtile, idem esset Deo gloriosum. Quoniam igitur id maximum & praeclarissimum est, docebit Parochus vt à Prophetā vltimo loco dictum est, in custodiēdis illis retributionem multā esse. Nō enim tantū ille nobis benedictiones promissa sunt quae ad terrenā magis fœlicitatem spectare videbantur, vt benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro, sed copiosa merces in calis, & mensura bona, conferta, coagitata, & superfluens proposita est, quā pijs & iustis actionibus mereamur diuina misericordiae adiumento.

Psalms. 18.

Deut. 8.

Matth. 5.

Luc. 6.

Exod. 20.

DE PRIMO PRÆCEPTO

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis, non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, &c.

Roma. 1.

Quamuis hac lex Iudæis in monte à Domino data fuerit: tamen quoniam natura omnium mentibus multo ante impressa & consignata erat, atque ob eam rem Deus vniuersos homines illi perpetuo parere voluit, plurimum proderit, verba illa quibus Moyse ministro atque interprete, Hebraeis promulgata est, & populi Israelitici historiam, quae

quam mysteriorū est plena diligenter explicare. Principio narrauit, ex omnibus nationibus, quæ sub celo erant, vnā Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham, quæ peregrinum esse voluit in terra Chanaan cuius possessionem cum ei pollicitus esset, tamē & ille, & posteri eius amplius quadringentos annos vagi fuerunt, antequam promissam terram incoherent: in qua quidem peregrinatione nunquam eorū curam dimisit. Transibant quidem illi de gente in Pal. 104. gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullā vnquam illis iniuriam fieri passus est, imo vero in reges animaduertit. Priusquam autem in Ægyptū descenderent, virum præmisit, cuius prudentia & illi & Ægypti fame liberaretur. In Ægypto vero ea illos benignitate complexus est, vt repugnante & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirū in modum auerentur: & cum valde affligerentur, ac tanquam serui durissime tractarentur, ducem Moysen excitauit qui eos in manu potēti educeret. Huius præcipue liberationis initio legis meminit Dominus his verbis: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Ex his vero Deut. 9. illud maxime Parocho animaduertendum, vnā ex vniuersis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum præberet, non quod ceteris iustitiant numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus, sed quod ipsi Deo sic placuit, potius vt gentem

- exiguam & inopem augetet & locupletaret, quo eius potentia & bonitas notior apud omnes esset & illustrior. Cum igitur ea esset illorum hominum cōditio, ihs conglutinator est, & hos amauit ita, vt cum esset Dominus cali & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, quo ceteras gentes ad emulationē prouocaret, vt, perspecta Israelitarū felicitate, omnes homines ad veri Dei cultum se conferrent, quem admodum etiam Paulus testatur, se gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad emulationem carnem suā prouocare. Deinde fideles docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari passum esse posteros etiā durissima seruitute premi, diuexarique permisisse, ob eam rem, vt doceremur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos ac peregrinos in terris, itaq; in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit cōmune cū mūdo tum vero, vt ad Dei cultum translati intelligeremus, quanto feliciores demum sint q̄, qui Deo, quam qui mundo seruiunt: cuius rei nos scriptura commonet, inquit enim. Veruntamen seruient ei, vt sciāt di-
stantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Præterea explicabit, post amplius quadringentis annis Deum promissa præstitisse, vt ille populus fide ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere vult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare: vt in primi præcepti explanatione dicetur. Postremo, locum ac tempus notabit,

Deut. 10.

Rom. 11.

Rom. 2. 1.

Parall. 12

abit, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit: nempe postquam eductus ex Aegypto in desertum venit: ut beneficii recentis memoria allectus & loci asperitate in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur, homines enim maxime deuinciuntur, quorum beneficentia experti sunt: atque ad Dei præsidium confugiant, cum se omni spe humana destitutos esse agnoscunt, Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam celestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis à mundi illecebris & carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per prophetam scriptum est. Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab uerbis.

Esai. 28.

Enitatur itaque Parochus, & quantum potest efficiat, ut fidelis populus hac uerba semper in animo habeat: Ego sum Dominus Deus tuus Ex quibus intelligent, legislatorem se creatorem habere, à quo & conditi sunt, & conseruantur: iureque illud usurpent. Ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Quorū uerborum uehemens & frequens admonitio eam vim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddantur, & à peccatis abstineant. Quod autem sequitur. Qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis: cū Iudæis tantum uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis: tamen si interiorē salutis uniuersæ

Quid princi-
piū hoc De-
calogi. Ego
sum Domi-
nus Deus
tuus: signifi-
cet.

Psal. 94.

Coloss. 1.

Hier. 16.

Ioan. 11.

Rom. 6.

Luc. 1.

Rom. 6.

a Heb. 6.

b Gala. 4.

c Rom. 6:

rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet, qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed e peccati regione & potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis sue translati sunt. Cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud. Ecce dies venient: dicit Dominus, & non dicetur vltra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed viuit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos, & quæ sequuntur. Pater enim indulgentissimus per filium suum filios, qui erant dispersi, congregauit in vnam, vt iam nõ vt serui peccato, sed iustitiæ, seruiamus illi in sanctitate & iustitiâ corâ ipso omnibus diebus nostris. Quare fideles omnibus tentationibus tanquã clypeum opponent illud Apostoli: Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? iam non sumus nostri, sed eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos suo sanguine sibi acquisiuit, quo modo peccare poterimus in Dominum Deum nostrum: ^a ipsumque iterũ cruci affigere? Vt igitur vere liberi, ^b & ea quidem libertate, qua nos Christus liberauit, ^c sicut exhibeamus membra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Non

Non habebis Deos alienos coram me,

Exod. 20.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem vero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea vero sunt in priori tabula descripta. Secundo loco, in verbis istis, quæ proposita sunt duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi vim habet, Nā quod dicitur. Non habebis Deos alienos coram me: eā habet sententiam coniunctam. Me verum Deum coles, alienis dyscultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, spei, & charitatis, Nam cum Deum dicimus immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem fidelem, recte sine ulla iniquitate confitemur, ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem & auctoritatem tribuamus, necesse est: qui vero omnipotentiam, clementiam, & ad benefaciendum facilitatem ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? At si bonitatis ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud præmium, hinc illa conclusio, quæ in præcipiendo mandandoque in scriptura videtur Deus, Ego Dominus. Altera autem præcepti pars illa est. Non habebis Deos alienos coram me. Quæ loquendi formula legislator usus est, non quod sa-

his explicata nõesset hac sententia affirmatione præcepti in hunc modum, *Me vnum Deum coles* : si enim Deus est, vnus est : sed propter cecitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum venerabatur; cuiusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, a qui, vt Helias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & deos gentium colebant.

His explicatis, addendum erit hoc esse præceptum omnium primum & maximum, non ordinetantum ipso, sed ratione, dignitate, præstantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quàm Dñi, quàm regis charitatē & auctoritatem. Ipse nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti sumus: ipse nobis ad vitam victumque res suppeditat necessarias, Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, spem, & charitatem nõ habent: quorum peccatum latissime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur: qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit: qui somnijs, angurijs, ceterisque vanissimis rebus fidem habent, qui de sua salute spem abijciunt, nec diuinæ bonitati confidunt, qui diuitijs tantum qui corporis valetudine ac viribus nituntur, quæ fusijs ab ijs explicata sunt, qui de vitijs & peccatis conscripserunt.

De cultu.

Verum illud etiã in huius præcepti explicatio-

ne accurate docendum est, venerationem & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ celesti gloria persfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumq; ceterum cultum, quæ semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo damens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu atq; honore affici patiatur, continuo putet nolle regē, suis ut magistratibus honos deferatur? Et si enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum veteris testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. ^a Quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines venerarentur: eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo debetur. Spiritus enim sanctus, qui ait: ^b Soli Deo honor & gloria: idem precepit, ^c ut honore parentes & seniores assiceremus. Sancti præterea viri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut est in diuinis literis, adorabant, id est, supplices venerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera non modo ad Ecclesie sue, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem vtitur, quorumq; ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectu non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus

& veneratione sanctorum.

a Apo. 19.

22.
Iudic. 13.

b 1. Tim. 2.

c Deute. 3.

Exod. 19.

Leuic. 19.

Genes. 23.

2. Reg. 24.

1. Paral. 28.

& 29.

Daniel. 10. regibus ipsis antecellāt? Adde charitatē, qua nos dili-
 Tob. 12. gunt, qua ducti, pro ijs provincijs, quibus præsunt,
 Apoc. 8. vt ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt:
 Matth. 18. quod etiam præstare ijs, quorum sunt ipsi custodes,
 † Ambro. in ne dubitandum quidem est: nostras enim preces Deo
 li. de viduis. offerunt & lachrymas. Quamobrem in Euangelio
 Victor li. 3. docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse:
 de perfec. quod angeli eorum in cælis semper vident faciē Pa-
 Vuandal. tris, qui in cælis est. † Inuocandi itaque sunt, quod
 † Genes. 32 & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium sa-
 Osee. 12. lutis nostræ sibi delatum libentissime suscipiunt.
 a Gene. 48 Extant diuina scripturæ testimonia huius inuocatio-
 b Nazia. in nis. † Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fue-
 ora. funebri rat, petit, vt sibi benedicat imo etiam cogit: se enim
 in Athanas. non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione
 Theodore. accepta: neque solum sibi ab eo tribui, quem intueba-
 lib. 8. Græ- tur, sed ab eo etiam, quem minime videbat, tum cū
 carū affect. c Actione. dixit: ^a Angelus, qui eruit me de cunctis malis, bene-
 3. & 7. dicat pueris istis, ^b Ex quibus etiam colligi poterit
 d Gangrē. tantum abesse, vt sanctis, qui in Domino dormierūt
 Cō. can. 10. honore afficiendis atq; inuocandis, & sacris eorum
 e Tri. Cōc. reliquijs cineribusq; venerandis, Dei gloria minua-
 sel. 25. tur: vt eo maxime augeatur, quo magis hominum
 f Gre. Na- spem excitat, confirmat, & ad sanctorum imitatio-
 zian. in Cy- nem cohortatur: quod officium ^c Niceno altero, & ^d
 pri. Item in Gangrensi ac Tridentino Concilijs, & sanctorum
 Basi. Ephrē. Patrum auctoritate comprobatur.
 in ser. de S. † Quo
 Martyrib. Au. 7. de ba
 ptis. cō. Do
 nati. can. 1.

S. Paulinus Nolanus in vita S. Eligii.

† Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenū potissimum legat: ad quorum rationē, quod caput est, accedit consuetudo ab Apostolis suscepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retenta & conseruata. Cuius rei quis firmitus aut clarius requirat argumentū diuinae scripturae testimonio, quae sanctorū laudes celebrat admirabiliter? Extant enim quorundam sanctorū diuinae praeconia: quorum laudes cum sacris literis celebrentur, quid est, quod illis singularem honorem non habeāt homines? Et si ob eam causam magis etiam colendi & inuocandi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, & multaq; eorum merito & gratia in nos Deus confert beneficia. Si enim gaudium est in caelo super vno peccatore poenitentia agente: nonne etiam celestes ciues poenitentes adiuuabunt? nonne rogati peccatorum veniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratia? Quod si dicatur, ut a nonnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorū patrocinium, quod Deus sine interprete precibus nostris occurrat: has impiorū voces illi S. Augustini facile cōuincunt, multa Deū non cōcedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium ac-

cesserit. Basil. ho. 26.

de S. Mamā. Chry. ho. 66. ad popul. & ho. 2. in psal. 50. hom. 17. in Matth. ho. 42. in Gene. Leo. ser. 1. de Petro & Paulo, & serm. 2. de anniuersar. Pontif. d. Lucā. 15. e S. Aug. q. 149. super Exodū & serm. 1. & 4. de S. Stepha. Genes. 10. Iob. 42.

† Sāctorum
veneratio &
inuocatio
cōtra hære-
ticos quo-
modo sit de-
fendenda.

a Damasc. l.
4. de ortho.
fid. c. 16.

† Eccle. 41.
Heb. 11.

b 2. Mach.
15. Apo. 5.
Zach. 1. le-
re. 15. Ber.

In vigil. Pe-
tri & Paul.
& ser. 2. de
S. Victo. Ba-
sil. ho. in. 40.
mārt. Amb.
in lib. de vi-
duls.

c Gen. 26.
Exod. 32.

3. Reg. 11. 15
4. Reg. 8. &
19. Esai. 37

Basil. ho. 26.

a Matth. 8. cessarit. Quod illustribus Abimelec, & Iob amico-
 Lucæ. 7. rum confirmatur exemplis: quorum peccata non mi-
 1. Tim. 1. si Abraham & Iob precibus condonauit. Si vero etiã
 b Heb. 9. afferatur fieri inopia & imbecillitate fidei, vt san-
 c Ber. ser. 2. ctos internuncios & patronos adhibeamus: quid ad
 de S. Victo- illud respõdebunt? Centurionis exemplum, qui vel
 re & serm. 1. in singulari illo fidei præconio, quod Dominus Deus
 in die Petri & Paul. ser. impertuit, seniores tamen Iudeorum ad Saluato-
 2. de Aduer- rem misit, vt laboranti puero salutem impetraret?
 sa & in vita Quare si fatendum est, vnum nobis mediatorem pro
 Malachia. 2. positum Christum Dominum, b qui scilicet vnus nos
 d Rom. 15 per sanguinem Patri celesti reconciliauit, & qui
 Heb. 13. æterna redemptione inuenta, semel in Sancta in-
 1. Cor. 1. gressus, pro nobis interpellare non cessat: c ex eo ta-
 Philip. 1. men nullo modo sequi potest, quo minus ad sancto-
 Ephes. 6. rum gratiã confugere liceat. Nam si propterea sub-
 Colos. 3. fidijs sanctorum vti non liceat, quod vnum patronũ
 1. Thessa. 5 habemus Iesum Christum: nunquam id commissis-
 2. Thess. 3. set d Apostolus, vt se Deo tanto studio, fratrum vi-
 c Chry. ho. uentium precibus adiuuari veller: Neque enim mi-
 66. ad pop. nus viuorum preces, quàm eorum, qui in cælis sunt,
 Hier. in Epi- sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriã &
 raphia. Pau- dignitatẽ imminueret. Sed cui fidẽ non faciãt & ho-
 la epist. 27. noris, qui sanctis debetur, & patrociniũ quod nostri
 Grego. Na- suscipiunt, e mirabiles effecte res ad eorũ sepulchra
 zian. in Cy- & oculis, & manibus, membrisq; omnibus captis in
 pria. pristinum statum restitutus mortuis ad vitam reuo-
 Hiero. con- catis, ex corporibus hominum eiactis demonijs
 tra Vigilantiũ Gre- que
 go. li. 3. cpi
 40. 30.

que non audisse, ut multi non legisse, ut plurimi gra-
uissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi, S.^a Am-
bro. & Aug. literis prodiderunt. Quid multa? si
vestes, sudaria, si umbra sanctorum, prius, quam
vita migraret, depulit morbos, viresque restituit: quis
tandem negare audeat Deum per sacros cineres, ossa,
ceterasque sanctorum reliquias eadem mirabiliter effi-
cere? Declarauit id cadaver illud, quod forte illatum
in sepulchrum Elisei, eius tacto corpore subito renixit.
Quod vero sequitur: Non facies tibi scul-
ptile, neque omnem similitudinem, quæ est
in celo, & quæ in terra deorsum, nec eo-
rum, quæ sunt in aquis sub terra, Non ado-
rabis ea, neque coles: quidam hoc alteram præ-
ceptum existimantes, duo postrema ipsa prius præ-
cepti contineri voluerunt: ut sanctus Augustinus
illi extremæ adiungens, hæc ipsa verba ad primæ præ-
ceptum pertinere voluit. Quam sententiam, quia
in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Et si in
promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuit
se præmium & pœnam cuiusque cum primo præ-
cepto coniungi. Nam vero quis existimet, omnino
pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc præ-
cepto prohiberi. Nam in scripturis, iussu Dei simula-
cræ, & imagines effectas legimus, Cherubim, & ser-
pentis anei. Superest igitur, ut imagines ob eam rem
veritas interpretemur, ne quid simulacris, quasi dijs
colendis, de vero Dei cultu detraheretur. Duplici
autem

a S. Ambro.
ep. 85. & les

91.

b S. Au. l. 2. c.

de ciuit. Dei

c. 8. & epist.

137. c. Acto.

19. de & 5.

c. 4. Reg. 13

Exod. 10.

S. Au. super

Exod. q. 7.

& coep. i. in

psal. 32.

f Exod. 25.

3. Reg. 6.

g Num. 21

autem potissimum ratione, quod ad hoc praeceptum
 attinet, Dei maiestatem vehemēter ladi perspicuū
 est: altera si idola & imagines, tanquam Deus, co-
 latur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas vel
 virtus, propter quam sint colēda, vel quod ab eis sit
 aliquid petendū, vel quod fiducia in imaginibus sit
 figēda, veluti olim fiebat à gentibus, quae in idolis spē
 suā collocabāt, quod passim sacrae litera reprehē-
 dunt: altera, si quis conetur diuinitatis formam ali-
 quo artificia effingere, quasi corporeis oculis con-
 spici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis
 enim Deum, vt inquit Damascenus, qui sub aspectu
 non cadit, qui corporis expers est, qui nullis ter-
 minis circumscribi, nec vlla figura describi queat,
 possit exprimere? quae res in altera Nicena Syno-
 do vberius explicatur. Praclare igitur apostolus
 eos mutasse. De incorruptibilis gloriam in similitu-
 dinem voluerunt, quadrupedum ac serpentum di-
 xit. Haec enim omnia tanquā Deū venerabantur, cū
 illibartum rerū imagines ponerent. Quo circa Israe-
 lite, qui ante vituli simulacrum clamabant, hi sunt
 Dytui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti:
 idololatrie sunt appellati, qui mutarūt gloriā suā in
 similitudinē vituli comedētis fenu. Cum igitur Do-
 minus. Deos alienos coli prohibuisset, vt penitus
 idololatriam tolleret, imaginē diuinitatis ex are du-
 ci aut alia quauis materia fieri prohibuit: q̄ Isaias
 declarans inquit. Cui similem fecistis Deum, aut
 quam

Tertul. li. 2.
 aduer. Mar-
 cionem.

Grig. li. 6. 9.
 epist. 9.

Damas. li. 4.
 de orth. fide
 cap. 17.

Rom. 7.

Exod. 32.
 Psal. 105.

Isai. 40.

quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc precepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deuteronomij verba satis declarant, ubi Moyses, Astor. 18.
 populum auertere ab idololatria cum vellet, aiebat: Deut. 4.
 Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorẽ rei create tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem Deique legem quidquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in veteri, quam in nouo testamento apparuerunt. Nemo enim tam rudis est, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi. Sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones quæ Deo tribuuntur: veluti cum ex Daniele pingitur Dan. 7.
 antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur, vt Heb. 1.
 intelligant fideles quam propensi sint in humanum Matt. 3.
 genus, & tanquam parati ad ministeria Dñi exequenda: omnes enim administratorij spiritus sunt Marc. 1.
 propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Colu- Luc. 3.
Ioan. 1.
Astor. 1.

† Euseb. lib. 7. c. 14. Ecc. hist. Niceph. li. 1. Eccl. hist. ca. 7. & 43. & l. 6. c. 15. 16. 7. Syn. Itē. 3. Syn. cā. 3. Ath. d. Pas. imagin. c. 4. Damasc. in vita. S. Sylu. Au. li. 1. de. cōsen. Euāge. c. 10. Gre. li. 9. ep. 9. & li. 7. in di. 1. ep. 53. Damasc. li. 4. ortho. fid. cap. 17. & in trib. lib. de imaginib. a Athā ser. 4. cōt. Arria Basil. de spū sancto. c. 18. Damasc. l. 4. c. 17. b Trī. Cōc. sess. 15. Dā. l. 4. ca. 17. & Gre. ut sup

ba vero species, & lingua tanquā ignis, in Euangelio, & actis Apostolorum, quas spiritus sancti proprietates significant, multo notius est, quam ut oporteat pluribus verbis explicari.

At vero cum Christus Dominus eiusque sanctissima & purissima mater, ceterique omnes sancti, humana pręditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi atque honorari, non modo hoc pręcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: ¶ quod & Apostolicorum temporum monumenta & ecumenica Synodi & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrū inter se consentientium scripta confirmant. Non solum autem dicere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem & cultum adhibere ostendet Parochus, cū honos, qui eis exhibetur, referatur ad ipsa^a prototypa verum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit: ut ex Damasceni libro quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quę est secunda Nicena, intelligitur. Verum quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare con tendit, si quid forte à populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, ^b Tridentini Concilij decretum secutus, quo ad eius fieri poterit, studebit corrigere, ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur: tum rudes, & qui imaginem ipsa-

ipsarum institutum ignorant, docebit imagines sacras ad utriusque testamenti cognoscendam historiam, atque eius memoriam identitatem renovandam: quæ rerum diuinarum memoria excitati, ad colendum atque amandum ipsum Deum vehementius inflammemur. Sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam ac mores nos ipsos confirmemus.

Ego sum Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me: Et faciens misericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

Duo sunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum est, quod et si ob summum scelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, apte hoc loco poena proponitur, communis tamen est omnium appendix præceptorum. Omnis enim lex ad præcepta seruanda homines poena & premio inducit. Hinc illa tam frequentes in sacris literis, & crebra Dei promissiones. Ut enim innumerabilia veteris testamenti testimonia prætermittamus, in Evangelio scriptum est: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Et alibi: Qui facit voluntatem

- Matth. 19. patris mei, qui in celis est, ipse intrabit in regnum
calorū. Tū illud: Omnis arbor, quæ nō facit fructum
Matth. 7. 3. bonū, excidetur, & in ignē mittetur. Et: Omnis, qui
5. & 6. irascitur fratri suo, reus erit iudicio, Atq; alibi: Si
nō dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet
vobis peccata vestra. Alterū est, quod longe alia ra-
tione perfecti, alia carnales homines hanc appendi-
Romæ. 8. cem docēdi sunt. Perfectis enim, qui spiritu Dei agē-
tur ei; prompto & alacri animo parent, instar est
cuiusdā letissimi nūcij & magnum argumentū pro
pense in eos diuinæ voluntatis. Agnoscunt enim sūi
amātissimi Dei curam, qui nūc præmijs, nunc panis
ad sui cultū & venerationē homines prope compel-
lat. Agnoscunt eius immēsam in se beneuolētiā, qui
sibi imperare, suāq; opera ad diuini nominis gloriā
vti velit. Neque solum agnoscunt, sed magna spe
sunt, illum, cum quod vult, iubeat, etiam daturū vi-
res, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus
qui nondum spiritu seruitutis liberati sunt, magisq;
metu pœnarū, quā amore virtutis abstinēt à pecca-
tis, eius appēdicis sensus grauis & acerbus est. Quā-
obrem sunt p̄ijs exhortationibus subleuandi, & quo
lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem
quoties alicuius explicandi præcepti occasio incide-
rit, eadem hac sibi habeat proposita.

Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo
in primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem
obseruandam hac ipsa in appendice positi homines
maxime

maximè incitent. Nā quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandū, quod caro sepe, quæ terroribus diuinæ cōminationis minus cōmouetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quibus irā Dei effugere, ac propositam pœnam vitare possit: cui autem certo persuasum est Deū fortē esse, illud magni Davidis usurpat: Quo ibo à spiritu tuo & quo à facie tua fu-
 Psal. 138.
 giam? Eadem quoque, diuinis interdum diffisa promissis, tātās hostium vires esse credit, vt ad sustinendum minime parem sese esse existimet, At firma & stabilis fides nihil titubans, cū diuina vi ac virtute nitatur, homines contra recreat atq; confirmat: inquit enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea
 Psal. 14.
 quem timebo? Alter vero aculeus zelus ipse diuinus est: nonnunquam enim homines putāt Deum humana non curare, ne illud quidem legē ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna vitæ confusio. Cum autem Deū zelotem credimus eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus vero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorē & charitatem, qua Deus nullā à se animam patitur impune fornicari: Psal. 72.
 quotquot autē ab eo fornicātur, perdit. Est itaq; zelus Dei tranquillissima eius, sincerissimaq; iustitia, qua anima falsis opinionibus, prauisq; cupiditatibus corrupta, repudiatur, & à Dei coniugio tanquam adultera remouetur. At vero zelum hunc Deū suauissimam dulcissimū experimur, cum summa eius

atque incredibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur. Nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior arctiorq; cōiunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos valde diligit, ostendit Deus, cum crebro se, vel sponso, vel marito comparans, Zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus hoc loco sic diuini cultus atq; honoris cupidos homines esse debere: vt zelantes potius quam amantes iure dici possint, illius exemplo qui de se ipso, Zelo (inquit) zelatus sum pro Domino Deo exercituum. Imo vero Christum ipsum imitetur: cuius illud est: Zelus domus tue comedit me.

3. Reg. 19.
Psalm. 68.
Ioan. 2.

Est autem comminationis explicanda sententia, non inuitos peccatores passurum Deum sed eos vel tanquam parentem castigat urum, vel tanquam iudicē acriter ac seuerē in eos animaduersurū. Quod alio in loco significans Moyses, Et sciens, inquit, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis custodiens pactum & misericordiam diligentibus se & ijs, qui custodiunt praecepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. Et Iosue, Non poteritis, inquit, seruire Domino Deus enim sanctus & fortis amulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & serueritis dijs alienis, conuertet se, & affliget vos atque subuertet.

Deut. 9.

Iosue. 24.

Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamq; impiorum & facinororum.

uiores generationem pertinere: nō quod poste-
 riores Maiorum scelerum pœnas semper luant: sed
 licet illi liberique eorum impune tulerint, nō omnis
 tamen eorū posteritas iram Dei pœnamque vitabit:
 quod Iosie Regi accidit: huic enim propter singu-
 larē pietatē cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in
 pace in sepulchrū maiora suorum inferretur, ne vide-
 ret cōsequentium tēporum mala, quæ propter Ma-
 nassis aui impietatē, Iudæ, & Hierusalem erat eue-
 tura, eo mortuo posteros eius est ultio Dei consecuta
 sic, ut ne filys quidē Iosie pepercerit. Qua autem ra-
 tione hæc legis verba sententiæ illi, quæ est apud Pro-
 phetā, non aduersentur: Anima quæ peccauerit, ipsa
 morietur sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis
 omnibus antiquis Patribus consentiens, aperte ostē-
 dit: inquit enim: Quisquis prauiparentis iniquita-
 tem imitatur, etiam ex eius delicto cōstringitur:
 quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur,
 nequaquam delicto illius grauatur.

2. Pa. 34. 35

4. Reg. 22.

Ezech. 18.

S. Gre. li. 15.

moral. c. 22

Vnde fit, ut iniquus filius iniqui patris non so-
 lum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccato per-
 soluat: cum vicijis patris, quibus iratum Dominum
 non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adiun-
 gere non formidat: & iniustum est, ut qui sub distri-
 cto iudice vias parentis iniqui non timet imitari,
 cogatur in vita præsentī etiam culpas parentis ini-
 qui persolvere. Commemorabit deinde Parochus,
 quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas ac

miserericordia. Irascitur tertia, quartaq³ generatio-
ni Deus, misericordiam vero in millia impertit, in eo
autem, quod dictum est : Eorum, qui oderunt me:
peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitio-
sius ac detestabilius, quā summā ipsam bonitatem,
summam veritatem odisse? Hoc vero ad omnes pec-
catores idcirco pertinet, quod quemadmodum, qui
habet mādata Dei: & seruat ea, Deū diligit: ita qui
legem Dñi contemnit, & mandata eius non seruat,
Deum odisse merito dicendum est. Quod vero extre-
mum est: Et ijs, qui diligunt me: seruanda legis mo-
dū, ac rationē docet. Necesse est enim, eos, qui legem
Dei seruant, eadem charitate atque amore, quo in
Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quae dein-
ceps in singulis praeceptis commemorabuntur.

Ioan. 16.

Exod. 10.

DE SECVNDO PRÆCEPTO

Non assumes nomen Domini Dei
tui in vanum.

Quamquam primo diuinae legis praecepto, quae
Deum pie sancteque colere iubemur hoc, quod
secundo loco sequitur, necessario continetur:
(nam qui sibi honorē tribui vult, idem postulat, seve
summo verborum honore prosequamur, prohibet-
que contraria: quod & illa Domini apud Mala-
chiam verba aperte indicant: Filius honorat patrē
& seruus Dominum suum: si ergo Pater ego sum,

Malac. 1.

vbi

ubi est honoremus?) Deus tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino & sanctitatis plenissimo nomine honorando legē separatim ferre, idq; nobis disertis & perspicuis verbis prescribere voluit. Quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquā satis fore, si hac de re generatim loquatur: sed eiusmodi locū hūc esse in quo ipse diutius cōmorari, & quacūque ad hāc tractationē pertinet distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque verò nimia hac diligentia censenda est: cū non desint, qui adeo errorū tenebris abcecati, sint, ut quē angeli glorificant, ei maledicere non vereātur. Neque enim lege semel lata deterrentur: quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, imo singulis pene horis ac momētis, impudētissime audeāt. Quis enim nō videat, omnia iureiurando affirmari: omnia imprecationibus & execrationibus referta esse: vsque adeo, ut nemo fere vel vēdat aliquid, vel emat, vel negotiū aliquod gerat, qui nō iusiurandi religionē interponat. Deique sanctissimum nomē millies, vel in re leuissima & inani temere nō vsurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sepe fideles admoneat, quā graue hoc scelus sit & detestabile. Id vero, in huius precepti explicatione id primum constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, eorum etiam rerū præceptionem cōiunctam esse: quas præstare homines debent. Vtrumque autem separatim docendum est, primum

quidē, ut ea quæ tradēda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex: mox etiā quid vetet, Nā quæ imperat, illa sunt: nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. Hac rursus, quæ prohibet: nemo diuinū nomen cōtemnat, nemo illud in vanū assumat, ne ve per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorē tribuere, Parochus fidelibus precipiat, Dei nomen, ipsius inquam literas & syllabas, aut omnino per se nudū verbū tantummodo attēdēdū non esse: sed in eam cogitationē veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem ac sempiternam maiestatem vnius & trini numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorū Iudeorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronunciare non auderent, quasi in quatuor illis literis, non in re, diuina vis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit: Non assumes nomen Dei: id non de vno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. Multa enim Deo imposita sunt nomina, ut Dñi omnipotentis, Domini exercituum, regis regum fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur: quæ parem eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. Neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assidue celebranda sunt, rem vtilissimam & pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

Quam

Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi di-
 uini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic di-
 cetur, vis & pondus omnium videtur esse. Primum
 igitur laudatur Deus, cum in omniū conspectu Deū
 ac Dominum nostrum fidenter ^a confitemur, Chri-
 stumq; salutis nostræ auctorem quemadmodum ag-
 nostimus, ita etiam predicamus. Itemq; cum verbo
 Dei, quo voluntas eius euuincitur, sancte & diligen-
 ter operamur: in eius meditatione assidue ver-
 samur, studiose illud addiscimus, aut legendo, aut au-
 diendo, perinde, vt cuiusq; personæ & muneri aptū
 & consentaneum est. Deinde diuinum nomen ve-
 neramur & colimus, cum officij & religionis cau-
 sa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus
 tum prosperis, tum aduersis illi singulares gratias
 agimus: inquit enim Propheta: Benedic anima mea
 Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius,
 Extantq; plurimi David Psalmi, quibus egregia
 quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes sua-
 uissime decantat. Extat admirabile illud patientiæ
 exemplum Iob: qui cum in maximas illas horribiles-
 que calamitates incidisset, Deum tamen excelsio &
 inuicto animo laudare nunquam intermisit. Nos
 itaque cum animi corporisq; doloribus cruciamur
 cū miseris & eruinis torquemur statim ad Deum
 laudandum omne studium & animi nostri vires cō-
 uertamus, illud Iob dicentes: Sit nomen Domini be-
 neditum. Neque vero minus Dei nomen honoratur
 si fiden-

Deus quib;
 modis lau-
 dandus.

^a Matt. 10.
 Marc. 8.

Luc. 9 & 12

Rom. 10.

1. Tim. 2.

Psal. 1.

Iosu. 1.

Psal. 102.

Iob. 1.

si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam & robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum præcipue in Psalmis.

Psal. 49.

16. 43. & 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus à superioribus valde differt. Nam quæ supra enumerauimus, ita suapte natura bona sunt atq; expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quàm si in illis sedulo exequendis seipsum dies noctesq; exerceat. Benedicam, inquit David, Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

Psal. 62.

Psal. 33.

Iusiurandū
quāuis bo-
nū sit, eius
tamen fre-
quens vsus
malus est.

At iusiurādū licet bonum sit, eius tamē frequens vsus minime est laudabilis. Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurandum ea tantū de causa institutum est, vt esset tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum quod dicimus necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit, eorundem vero frequentatio pernicioosa omnino est: ita etiam, nisi, cum grauis & iusta causa, subest, iureiurando vtī non est salutare, quod si sæpius adhibeatur, tātum abest, vt profit, vt magnum detrimentum afferat. Quamobrem præclare docet

Chrysost.

Sancius Chrysostomus, non nascente, sed iam adul-

to mundo, cum mala longe lateq³ propagata vniuer³ hom. 26. ad
sum terrarum orbem occupassent, nihilq³ suo loco pop. Anti.
& ordine cōsisteret, sed perturbata & permista om-
nia, sursum deorsum, magna rerum confusione fer-
rentur, & quod malorum omnium grauissimū est,
mortales fere omnes in fœdam idolorum seruitutem
se ipsos abiecissent: tum deniq³ longo sane interual-
lo iusiurandum in hominū consuetudinem irrepfis-
se. Nam cum in tanta hominum perfidia & iniqui-
tate nemo facile ad credendum adduceretur Deum
testem inuocabant.

Verum cum in hac precepti parte precipua sit il-
laratio docendi fideles, quomodo iusiurandum pie
sancteq³ adhibere debeant: primum dicendum est,
iurare nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacūq³ id
verborum forma & conceptione fiat. Nam & Testis
est mihi Deus, & Per Deum, idem sunt. Est etiā illud
iusiurandū, cum ad faciendā fidē per res creatas iu-
ramus, vt per sacra Dei Euangelia, per crucem, per
sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus.
Neque enim hac ipsa per se iureiurando auctorita-
tē, aut robur aliquod asserunt, sed Deus ipse hoc præ-
stat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus
elucescit. Ex quo sequitur, vt per Euangelium iurā-
tes, per Deum ipsum iurent cuius veritas Euangelio
continetur & declaratur. Similiter & per sanctos,
qui tēpla Dei sunt, quique Euangelicæ veritati cre-
diderunt, eamq³ omni obseruātia coluerūt, & per gē
tes

Inrare quid
valeat apud
scripturas.

tes & nationes latissime disseminarunt. Eadē ratio est illius iurisiurādi, quod per execrationem profer-
tur: quale est illud sancti Pauli: Ego testem Deū in-
uoco in animā meam. Etenim hoc pacto aliquis Dei
iudicio tanquam mendaciū vltori subicitur. Neque
propterea negamus nonnullas ex hisce formulis ita
accipi posse, quasi iurisiurādi vim nō habeāt: sed ta-
men vtile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his
etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam
& regulam dirigere. Duo autem sunt iurandi gene-
ra, primum quidem, quod assertorium appellatur, nō
mirum cum aliquid de re presenti, aut præterita re
ligiose affirmamus, vt Apostolus in episto. ad Gala-
tas: Ecce coram Deo, quia non mentior. Alterum ve-
ro promissorium dicitur, ad quod etiam commina-
tiones referuntur futurum tempus spectans, cum ali-
quid, ita fore pro certo pollicemur & confirmamus
cuiusmodi est illud Dauidis, qui Bersabea coniugi,
iurans per Dominum Deum suum, promisit Salomo-
nem, eius filium, regni heredem fore, atq; in ipsius lo-
cum successuram.

Iuramentū, Verum enimvero licet ad iusiurandum satis sit,
vt rectū at- Deum testem adhibere: tamen, vt rectum sanctū-
que sanctū que sit, multo plura requiruntur, quæ sunt dili-
gitanter explicanda. Ea vero breuiter, teste Diuo
Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iu-
rabis, vt ait Dominus in veritate, & in iudicio, &
in iustitia: Quibus sane verbis illa breuiter sum-
ma

1. Cor. 1.

Iurandi ge-
nera.

Galat. 1.

3. Reg. 1.

Iuramentū,
vt rectū at-
que sanctū
fit, quæ re-
quirantur,
Hier. 4. & in
eūdē locū
S. Hiero.

matimque cōplexus est, quibus omnis iurisiurandē
perfectio continetur, veritatem inquam, iudiciū, &
iustitiam. Primū itaque in iureiurando locū veritas
habet, nimirū vt, quod asseritur, & ipsum verū sit,
& qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem te-
mere aut leui cōiectura adductus, sed certissimis ar-
gumentis. Alterum vero iurisiurandi genus, quo al-
iquid promittimus, eodē plene modo veritatem re-
quirit. Nā qui aliquid pollicetur, ita animatus esse
debet, vt cū tempus aduenerit, id re ipsa praestet &
promissum exoluat. Neque enim vir probus id vn-
quam se facturū recipiet, quod sanctissimi Dei pra-
ceptis & voluntati aduersari putet, sed quidquid
promittere & iurare licuerit, id semel promissum
nunquam mutabit: nisi forte esse, commutata rerū cō-
ditione, tale esse inceperit: vt iam si fidē seruare &
promissis stare velit, Dei odiū & offensionē subiret. Psal. 14.
Veritatem autē in iureiurando necessariam esse, Da-
uid quoque indicat illis verbis: Qui iurat proximo
suo: & non decipit. Sequitur secundo loco iudiciū:
neque enim iusiurandū temere & incōsiderate, sed
consulto & cogitato adhiberi debet. Itaque iura-
turus, primum quidem consideret vtram necessita-
te cogatur: nec ne: remque totam accurate expen-
dat, an eiusmodi sit, vt iureiurando indigere videa-
tur. Tempus praeterea spectet, locum attendat, alia
que per multa, quae rebus adiuncta sunt, circumspi-
ciat: non odio, non amore, aut animi perturbatione
ali-

aliqua impellatur, sed ipsius rei vi & necessitate. Er enim, nisi hæc consideratio & diligens animaduersio antecesserit, sane iniurandum præceptum & temerarium erit: cuiusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima & inani, nulla ratione aut consilio sed praua quadam consuetudine iurant. Id vero passim quotidie à venditoribus & emptoribus fieri videmus. Nam illi, ut quam plurimo vendant, hinc rursus, quam minimo emant res venales vel laudare, vel vituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque

a 1. q. 3. c. iudicio & prudentia opus sit, pueri vero ita acute
Honestum. perspicere ac distinguere nondum per ætatem possint:
idcirco constitutum est à sancto Cornelio Pontif. ne
Con. Tole. à pueris ante pubertatem, hoc est, ante xiiii annum
8. c. 2. Am. iniurandum exigatur. Reliqua est iustitia, que ma
b. l. 1. off. c. xime in promissis requiritur. Quare si quis iniustum
50. & l. 3. c. aliquid & inhonestum promittit, & iurando pec
12. Isido. l. cat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat.
2. sentent. Extat huius rei in Euangelio exemplum Herodis re
siue de sum. gis, qui temerario iureiurando obstrictus, puellæ sal
bono. c. 31. tatrici caput Ioanis Bap. tanquam saltationis præ
Mar. 6. miu, dedit. Tale etiã fuit Iudæorū iniurandū, qui se
Acto. 23. ipsos (ut est in Actis Aposto.) ea cōditione deuouerūt
Iurare cul. nihil gustaturos, donec Paulum occidissent.
liceat.

His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquatur quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit. quique hisce conditionibus, tanquam præsidys quibusdam, iniurandum munierit. Sed & mul-

multis argumentis id probare facile est. Nā lex Do-
 mini, qua immaculata est & sancta, hoc præcepit.
 Dñm, inquit, Deum tuū timebis & illi soli seruiēs:
 ac per nomen illius iurabis: & à Davide scriptum Deut. 6.
 est: Laudabuntur omnes, qui iurā in eo. Præterea
 sacra literæ indicāt, ipsi Ecclesiæ lumina sanctissi- Psal. 61.
 mos Apostolos, iureiurando nonnunquam vsos esse,
 idque ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod & 2. Cor. 1.
 Angeli ipsi interdū iurāt. Nā à sancto Ioanne euāg. Philipp. 1.
 in Apocalypsi scriptū est, angelum iurasse per viuen- 1. Thess. 2.
 tem in sæcula. Quin etiā & Deus ipse iurat, angelo-
 rū Dñs: & in veteri testamēto multis in locis Deus Apoc. 10.
 promissiones suas iureiurādo confirmat, vt Abrahæ,
 & Davidi, qui illum de Dei iureiurando prodidit:
 Iurauit, inquit Dñs, & non pœnitebit eum: tu es sa Heb. 6.
 cerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech. Gen. 22.
 Neque vero obscura est ratio ad explicandum, cur Exod. 33.
 iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totā rē
 consideret, & ipsius ortum finēque intueatur. Et
 enim iusiurandum à fide originem ducit, qua homi-
 nes credunt Deum totius veritatis esse auctorem,
 qui nec decipi vnquam possit, nec alios decipere: Hebr. 4.
 cuius oculis nuda sunt omnia & aperta, qui deniq;
 vniuersis rebus humanis admirabili prouidentia
 consulit, mundūque administrat. Hac igitur fide
 homines imbuti, Deum veritatis testem adhibent,
 cui fidem non habere, impium ac nefarium erit.
 Quod vero ad finem attinet, eo tendit iusiurandum,

Heb. 6.

Mat. 5.

atque id omnino spectat, ut hominis iustitiam & innocentiam probet, sineque litibus & controuersijs imponat, quod etiam Apostolus in epistola ad Hebræos docet. Neque huic sententiæ verba illa Saluatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: Audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Dño iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est neque per terram: quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolimam, quia ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iuraueris: quia non potest vnum capillum albu facere, aut nigrum, sit autem sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, a malo est. His enim verbis iusiurandum generatim vniuerseque damnari non est dicendum, cum iam supra viderimus Dñm ipsum, Apostolosque frequenter iurasse: sed peruersum Iudeorum iudicium redarguere Dñs voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum esse, præter mendacium. Itaque de rebus leuissimis & nullius momenti, & ipsi iurabant sepiissime & ab alijs iusiurandum exigebat. Hunc morem Saluator reprehendit atque improbat, docetque omnino à iureiurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas. Nam propter humanam imbecillitatem iusiurandum institutum est, & reuera à malo prouenit: quando quidem aut iurantis inconstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus, contumaciam, qui, ut credat, aliter ad-

ducit

duci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excu-
sationē habet. Et quidem dum inquit Saluator: Sit **Matth. 5.**
sermo vester, est, est: nō, non: hac loquendi formula
satis declarat, se iurandi consuetudinem in collo- **Chry. ad po**
quijs familiarium & lenium rerum prohibere. Quā **pu. Antioch.**
obrem illud precipue à Domino admonemur, ne fa- **ho. 4. 5. 6. 7**
ciles nimium & propensi ad iurandum simus, Idque **8. 9. 10. 11.**
sedulo docendum erit, & fidelium auribus inculcan- **12. 14. 15.**
dum: infinita enim fete mali ex nimia iurandi con-
suetudine emanare, & sacrarum literarum autho-
ritate, & sanctissimorum Patrum testimonijs com-
probatur. In Ecclesiastico scriptum est: Iurationi nō **Eccle. 2. 3.**
assuescat os tuum: multi enim casus in illa: Item: Vir
multum iurans, implebitur iniquitate, & non disce-
det à domo illius plaga. Plura hac de re legi possunt
apud sanctos Basilium & Augustinum in libris con-
tra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de veti-
tis dicatur.

Vetamur diuinum nomen in vanum assumere:
apparet enim eum, graui peccato se obstringere, qui
non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur.
Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiā ver-
ba declarant: Non assumes nomen Dei tui in
vanum, quasi rationē asserret, cur hoc facinus sce-
lestum adeo ac nefarium sit, nimirum propterea,
quod eius maiestas minuitur, quem nos Deum &
Dominum nostrum esse profiteamur. Hoc igitur prae-
cepto prohibetur, ne homines falsum iurent. Nam

qui à tanto scelere non refugit, vt Deum falso teste-
tur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut
illi inscitia notam inurit, dum ipsum alicuius rei ve-
ritatē latere arbitratur, aut certe improbitatis &
prauī affectus, qui mendacium testimonio velit con-
firmare. Iurat autē falso non is solum, qui quod fal-
sum scit, verū esse iurando affirmat, sed ille etiam, qui
iureiurando id asserit, quod cum verū sit, tamē ipse
falsum putat. Nam cum mēdaciū ea re mendaciū
sit, quod contra mentem & animi sententiam pro-
fertur perspicuum est, hunc plane mentiri & periur-
rum esse, Simili quoque ratione peierat, qui id iurat
quod verum existimat, & tamen re vera falsum est:
nisi quantum potuit curam & diligentiam adhibue-
rit, vt totam rem compertam atq; exploratam ha-
beret. Quamuis enim ipsius oratio mēti consentiat,
tamen huius precepti reus est. Eiusdem vero peccati
reus censendus est, qui se aliquid iureiurando factū
rum promittit, cum tamen aut promissum implere
in animo non fuerit, aut si fuit quod promissit, re-
ipsa non praestat: quod etiam ad eos pertinet, qui cō-
se voti sponsione Deo obligarunt, non praestant. Pra-
terea in hoc precepto peccatur, si desit iustitia, qua
ex tribus iurisiurandi comitibus vna est. Itaque
siquis iuret se peccatum aliquod mortiferum com-
missurum, exempli causa, eadem hominis, huius
precepti reus est, licet ille serio atque ex animo di-
cat, & iusiurandum veritatem habeat, quam primi-

Deut. 23.

Psalm. 49.

Psalm. 75.

Eccles. 5.

1. Tim. 5.

loco requiri declarauimus. His adiungi debet illa in
 tandi genera, quæ à contemptu quodã proficiſcuntur,
 cum quis iurat ſe non obtemperaturum Euangelicia
 conſilijs: cuiusmodi ſunt, quæ ad celibatum & pau-
 pertatem hortantur. Quãuis enim nemo ea neceſſa-
 rio ſequi debeat: ſi quis tamen iuret, nolle ſe illis pa-
 rere conſilijs, is eo iureiurando diuina conſilia con-
 temnit & violat. Præterea hanc legẽ is violat & iu-
 dicio peccat, qui quod verũ eſt iurat idq; ita ſe habere
 exiſtimat leuibus quibuſdam cõiecturis adductus
 & longe petitis. Nam etſi huiusmodi iuriurandũ ve-
 ritas comitatur ſubest tamen aliquo modo falſum:
 nam qui ſic negligenter iurat, in magno peierandi pe-
 riculo verſatur. Falſo præterea iurat, qui per falſos
 deos iurat. Quid enim eſt à veritate alienius, quam
 mendaces & fictitios deos, tanquã verum Deum, te-
 ſtare? Verum quoniam ſcriptura, cum periurium in-
 terdixit, inquit: Nec pollues nomẽ Dei tui: neglectio **Leuit. 19.**
 prohibetur, quæ fugienda eſt in reliquis, quibus ex
 huius præcepti auctoritate honor debetur: quale eſt
 verbum Dei cuius maiestatem non ſolum pijs, ſed in-
 terdum etiã impijs reueretur, vt in Iudicum hiſtoria **Iud. 3.**
 de Eglon Moabitarum Rege memorie traditum eſt.
 Dei autem verbum ſumma iniuria afficit, quicunq;
 ſacram ſcripturam à recta & germana eius ſenten-
 tia ad impiorum dogmata & hæreſes flectit. Cuius
 ſceleris admonet nos Princeps Apoſtolorum verbis
 illis: Sunt quadam difficilia intellectu, quæ indocti
 Scriptura ſacra nõ de
 prauanda.
 1. Pet. 3.

& instabiles deprauant sicut & ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Præterea fœdis & in honestis maculis sacra scriptura cõtaminatur, cum eius verba & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa vana assen-

Trl. Sy. scf. tationes, detractiões, sortes, libellos famosos &
 A. in decre- si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sa-
 to de editio cra Tridentina Synodus animaduerti iubet. Deinde
 ne & vsu sa vt ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium
 crofũ libro in suis calamitatibus implorant: ita debitũ Deo ho-
 rum. norem is negat, qui illius subsidium nõ inuocat: quos
 P sal. 13. 52 redarguit David, cum inquit: Deum non inuocau-
 rant: illic trepidauerunt timore, vbi nõ erat timor.
 At vero longe, magis detestabili scelere se ipsos ad-
 stringunt qui sacrosanctum Dei nomen ab omnibus
 creaturis benedicendũ & summis laudibus extollen-
 dum, aut etiam sanctorum nomen cum Deo regnan-
 tium, impuro & contaminato ore blasphemare
 atque execrari audent. Quod quidem peccatum vs-
 que adeo atrox atque immane est, vt interdum sa-
 cra litera, si de blasphemia sermo incidat, benedictiõ-
 nis nomine vtantur.

3. Reg. 21.

Iob. 1. 2.

Quoniam vero pœne & supplicij terror peccandi
 licentiam vehementer coercere solet: idcirco Páro-
 chus vt hominum animos magis permoueat, atq; ad
 hoc præceptũ seruandũ facilius impellat, alteram il-
 lius partẽ & quasi appendicẽ diligenter explicabit.

Nec

Nec enim habebit in fontem Dñs eum qui Exod. 20.
assumpserit nomen Domini Dei sui frustra:
Ac primū quidē doceat summa ratione factum esse,
vt huic precepto minæ adiungerentur: quo quidem
& peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agno-
scitur: qui cum hominum perditione non delecte-
tur, ne ipsius iram & offensionē subeamus, hisce sa-
lutaribus minis nos deterret, nimirū vt illū benemo-
lū potius, quā iratū experiamur. Vrgeat hunc locū
Pastor, instetque summo studio, vt populus sceleris
grauitatē agnoscat, & illud detestetur vehemētius,
& in eo euitādo maiore diligētia & cautionē adhi-
beat. Ostendat præterea, quāta sit hominū procliui-
tas ad hoc peccatū cōmittendū, vt nō satis fuerit legē
ferre, nisi etiā minæ adderētur. Incredibile enim est
quātū hæc cogitatio utilitatis habeat. Nam vt nihil
aque nocet, atque incauta quadam animi securitas:
ita propria imbecillitatis cognitio plurimū prodest.
Tū illud etiā declaret, nullū a Deo certū supplicium
cōstitutū fuisse, sed tantum vniverse minari, quicun-
que se hoc scelere adstrinxerit, nō impune laturum.
Quapropter diuersa supplicia, quibus quotidie af-
fligimur, huius peccati admonere nos debent: hinc
enim facile licet conijcere, homines eare in maxi-
mas calamitates incidere, quod huic precepto non
obtemperēt: quibus sibi propositis, cautiore eos in
posterum fore verisimile est. Fideles itaque sancto
timore perterriti, omni studio peccatum hoc sa-
giant.

Matt. 19.

giant. Nam si omnis verbi otiosi in extremo iudicio reddenda ratio est: quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præ se ferunt.

DE TERTIO PRÆCEPTO

Memento, vt diem Sabbathi sanctifices, Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

Septima autem die, sabbathum Domini Dei tui est.

Exod. 20.

Nom facies omne opus in eo tu, & filius tuus & filia tua, & seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus coelū & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei sabbathi, & sanctificauit eum.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, recte atque ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniā quem intimis sensibus pie colimus, fide & spe adducti, quam in eo positā habemus nō possumus eum nō in externo cultu venerari, eidemque gratas agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerū occupationibus detinentur, non facile præstari possunt: certum tempus statutū est, quo

quo ea commodè effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum utilitatēque admirabilem afferat: maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. Ad eius autem inflammandum studium magnam vim habet primum illud præcepti verbum. Memento. Nā quē admodum fideles tale præceptum meminisse debēt: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo & docendo sæpe redigere. Quantum vero fidelium referat hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cū enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, verbi Dei audiendi causa, ad Ecclesiam conuenire: cum edocti fuerint diuinas iustificaciones, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiant legē Dñi. Quamobrem sapissime sabbathi celebritas cultusque præcipitur in sacris literis, ut in Exodo

Exod. 16. 20

31.

Leuit. 16. 19

23.

Deut. 5.

Isa. 56. 58.

66.

Hierem. 17.

Ezec. 10. 2.

23. 46.

Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus

Differentia
huius præ.

cepta ceteris. rebus hoc præceptum cum ceteris conveniat, quibusue differat ab eis. Hoc enim pacto causam ille, rationeque cognoscet, quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctumque habeamus. Certa igitur illa differentia videtur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. Quo factum est, ut quavis lex Moysis abrogata sit, omnia tamen præcepta quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus seruet. Quod ideo fit non quia Moses ita iusserit, sed quod naturæ conveniunt: cuius vi homines ad illa servanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu præceptum si statutum tempus spectatur, non fixum & constans est, sed mutabile: neque ad mores, sed ad caeremonias pertinet: neque naturale, quoniam non à natura ad id docti aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis servitute est liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, caeremonieque antiquæ erant, morte scilicet Christi. Nam cum illæ caeremonie sint quasi adumbratae imagines lucis & veritatis: illud utique necesse erat, ut lucis ac veritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur. Quia vere sanctus Paulus ad Galatas scripsit, cum Mosaici ritus cultores reprehenderet. Dies observatis, & menses & tempora, & annos, timeo vobis, ne forte sine salutem.

Videatur
 Augu. epist.
 119. ad La-
 nua. c. 12.

Gal. 4.
 videatur
 Hier. in hoc
 c. 4. ad Gal.
 & Aug. in li
 cõt. Adamã
 tum. c. 16.

sa laborauerim in vobis. In quam etiam sententiam scripsit ad Colossenses, & hac de differentia. Conuenit autem hoc preceptum cum reliquis non ritu & ceremonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæq; ius attineat. Nam Dei cultus ac religio, quæ hoc precepto exprimitur, à naturæ iure existit, cum illud natura comparatum sit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur. Cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias, easq; publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus ac diuinis obeandis erant consecrata. Est enim naturale homini, vt is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & alijs eiusmodi rebus. Et quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, vt menti aliquid etiã temporis concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret. Atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusq; Deo debitus tribuatur, hoc sane ad morum precepta pertinet. † Quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad diuinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. Nam & S. Ioannes in ^a Apocalypsi, Dominici diei meminit: & ^b Apostolus per vnũ sabbathi, quæ est dies Dominicus, vt sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus, iam tum in ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse.

Coloss. 2.

Quomodo
hoc præceptum cum reliquis conueniat.

Dies Dominicus à quo institutus sit.

Aug. serm. 251. de tēp. & epi. 118. ad Ianu. c. 1 & ep. 119. cā. 13.

a Apoca. 1.

b 1. Cor. 16

c S. Chrys.

ho. 43. in 1.

ad Corinth.

Iam vero, vt sciant fideles quid eo die agere, à qui-
busue actionibus abstinere debeant, nō alienum est
vt Parochus totum præceptum, quod in quatuor par-
tes recte distribui potest, ad verbum diligenter inter-
pretetur. Itaque primum generatim proponat, quid
ijs verbis præscribatur.

Memento, vt diem sabbathi sanctifices.

Ob eam vero causam initio præcepti verbum il-
lud, Memento, apposite additum est, quod huius
diei cultus ad caeremonias pertineat. Quae de re po-
pulus admonendus esse videbatur, cum naturæ lex,
etsi aliquo tēpore Deū religionis ritu colēdū esse do-
ceat, hoc tamē, quo potissimum die fieri deberet, non
præscripsit. Præterea fideles docendi sunt ex ijs ver-
bis modum & rationē colligi posse, quae in tota heb-
domada, opus facere cōueniat, ita scilicet, vt diem fe-
stū semper expectemus, quo die cū actionū & operū
nostrorū Deo quasi reddēda ratio sit: eiusmodi ope-
ra efficiamus necesse est, quae neque Dei iudicio repu-
diētur, neque nobis, vt scriptum est, in singulū sint,
i. Reg. 15. & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod

certe animaduertere debemus, nō de futuras scilicet
occasionibus, quamobrē nos huius præcepti capiat obli-
uio, vel aliorū, qui illud negligūt exemplo adductos,
vel spectaculorum ludorumq; studio: quibus plerūq;
ab huius diei sancto religiosoque cultu abducimur.
Sed iam ad id veniamus, quod sabbathi significatio-
ne demonstratur. Sabbathum, Hebraicum nomen, si

Sabbathum
quid signi-
ficet.

Latine

Latine interpreteris, cessatio dicitur: sabbathizare propterea cessare & requiescere Latino vocabulo appellatur. Qua significatione factum est, ut sabbathi nomine dies septimus diceretur, quoniam absoluta perfectaque mundi vniuersitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem in Exodo Dominus vocat. Postea vero non solum septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. In quem sensum Phariseus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in sabbatho. Atque hoc quidem de sabbathi significatione. Sanctificatio autem Sabbathi, sacris in literis cessatio est, quae sit à corporis laboribus & à negotiis, ut aperte ostendunt haec, quae sequuntur, praecepti verba. Non operaberis. Neque vero id solum significat: (aliter enim satis fuisset dicere in Deutero. Obserua diem sabbathi) sed cum in eodem loco addatur, ut sanctifices eum, hoc verbo ostenditur, sabbathi diem religiosum esse diuinisque actionibus & sanctis rerum officiis consecratum. Itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus, cum pietatis & religionis officia Deo praestamus: hocque plane sabbathum est, quod Isaias delicatum appellat: quoniam festi dies sunt veluti deliciae Domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic sanctoque sabbathi cultui misericordiae adiunguntur opera: certe maxima sunt & multa praemia, quae eodem capite nobis proponuntur. Itaque verus ac proprius huius praecepti sensus eo spectat.

Genes. 2.

Exod. 20.

Deut. 5.

Luc. 18.

Deut. 5.

Leo. ser. 3.

de quadra-

gesima. Gre-

go. l. 11. ep.

3. Aug. ser.

251. de tē-

po.

Isaia. 158.

stat, vt homo & animo & corpore in eam curam in-
cūbat, vt statuto aliquo tēpore, à negotijs corporisq;
laboribus feriat, Deum pie colat ac veneretur.

Altera vero praecepti parte demonstratur, diem
septimum Dei cultui diuinitus dicatum esse. Nam
ita scriptum est.

Sex diebus operaberis & facies omnia ope-
ra tua. Septimo autem die Sabbathum
Domini Dei tui est.

Quae verba ad eam sententiam referuntur, vt
sabbathum Domino consecratū interpretemur, eiq;
eo die religionis officia tribuamus, septimumque
diem intelligamus signum esse quietis Domini. Hic
vero dies diuino cultui dicatus est: quia rudi popu-
lo minus expediebat habere eam facultatem tempo-
ris arbitrati suo deligendi, ne forte Aegyptiorum sa-
cra imitaretur. Itaque è septem diebus, vltimus ad
Deum colendum delectus est: quae quidem res ple-
na mysterij est. Quare Dominus in exodo, & apud
Ezechielem signum vocat. Videte itaque, ille in-
quit, vt sabbathum meum custodiatis: quia signum
est inter me & vos in generationibus vestris, vt scia-
tis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Itaque si-
gnum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare
oportere, sanctosque eidem praebeere, cum diem
etiam videamus ei dicatum esse: siquidem ille dies
sanctus est, quod tam praecipue sanctitatem & reli-
gionē homines colere debeant, Deinde signū est, &
quasi

Exod. 31.

Ezec. 20.

Exod. 31.

Dies septi-
mus cur li-
gnum voce
tur.

quasi monumentum condita huius admirande vni-
 uersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum me-
 moria traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à du-
 rissimo Egyptiæ seruitutis iugo solutos ac libe-
 ratos esse meminissent: id quod Dominus ostendit
 illi verbis: Memoro, quod & ipse serueris in Æ-
 gypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in
 manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit
 tibi, ut obseruares diem sabbathi. Est signum item
 tum spiritualis, tum cælestis sabbathi. Spirituale
 autem sabbathum in sancta quadã & mystica quie-
 te consistit, nimirum cum vetus homo, Christo con-
 sepultus, ad vitam renouatur, atque in his actioni-
 bus, quæ Christiana pietati conueniunt, studiose se
 exercet. Debent enim, qui aliquando erant tenebræ
 nunc autem lux in Domino sunt, ut filij lucisambu-
 lare in omni bonitate, iustitia, & veritate, neque
 communicare operibus infructuosis tenebrarum.
 Cæleste vero sabbathum est, ut ait D. Cyrill. eum
 locum Apostoli tractans: Relinquitur ergo sabbatis
 mus populo Dei: illa vita, in qua omnibus bonis
 cum Christo viuente fruamur, peccato radicitus
 extirpato, secundum illud: Non erit ibi leo, nec pra-
 ua bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, & via
 sancta vocabitur: omnia enim bona in visione Dei
 mens sanctorum adipiscitur. Quare fideles hortan-
 di erunt his verbis, & à Pastore incitandi: Festine-
 mus ingredi in illam requiem.

Deut. 5.

Ephes. 5.

S. Cyrill. l. 4.

In Ioan. c. 81

Heb. 4.

Isai. 35.

Heb. 4.

Sabbathūm Præter diem septimum habebat populus Iudeus
Dominicū alios etiam festos & sacros dies diuina lege consti-
 diē cur tran- tutos, quibus maximorum beneficiorum memoria
 statum. renouaretur. Placuit autem Ecclesia Dei, vt diei
 Aug. ser. 151 sabbathi cultus & celebritas in Dominicum trans-
 detēp. & ep. feratur diē. Nam, vt eo die primum lux orbi terra-
 119. ad lanu- rum illuxit: sic redemptoris nostri, qui ad vitam æ-
 cap. 13. ternam nobis aditum patefecit, Resurrectione,
 a Aug ser- quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra re-
 154. de. tēp uocata est. Vnde & Dominicum diem Apostoli di-
 & 251. Leo ciuoluerunt. Solemnem præterea hunc diem esse
 epi. 81. ad infacris literis animaduertimus, quod eo die mun-
 Diosc. di creatio initium habuit, quod Spiritus sanctus A-
 † Alij festi postolis datus sit. † Alios autem dies festos ab Ec-
 dies ab Ec- clesia, initio & consequentibus deinde temporibus
 clesiæ cur in Apostoli & sancti Patres nostri instituerunt, vt pie
 stituti. & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus.
 b Ignari⁹ in Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies,
 epi. ad Phil. qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni con-
 Conc. Aga secrati sunt, deinde qui sanctissima Virgini matri,
 1ē. cano. 21. cū vero Apostolis, ac Martyribus, ceterisque san-
 e Au. li. 20. ctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum
 cōt. Faustū. victoria Dei bonitas & potentia laudatur, ipsis de
 Manichæū. bitu honores tribuuntur, atque ad eorum imitationē
 c. 21. & conc fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præ-
 2. in psal. 88 ceptum seruandū, magnā vim ea ipsius pars habet,
 11ē. le. 47. d victoria Dei bonitas & potentia laudatur, ipsis de
 Sanctis li- bitu honores tribuuntur, atque ad eorum imitationē
 do. l. 1. d Ec fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præ-
 cles. offi. ca. ceptum seruandū, magnā vim ea ipsius pars habet,
 34. & 35. quæ illis verbis expressa est: Sex diebus opera-
 Ber. in vigi- beris: septimus autem dies sabbathum Dei
 lia Petri & est
 Pauli.

est: Parochus debet illam partē diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi & desidiosi vitā traducāt: sed potius Apostolicę vocis memores, negotiū suū quicquid 1. Tess. 4. agat & operetur manibus suis, sicut ab eo præcipum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dñs iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus: ne aliquid eorum, quæ alijs hebdomada diebus fieri agi ve oporteat, in diem festū reijciatur: atque ita animus à rerum diuinarum cura studioque auocetur.

Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quæ quodāmodo describit, quā ratione sabbathi diem colere debeamus: præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur, quare inquit Dominus: Non facies omne opus in eo tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus verbis ad id primum institumur, ut, quæcunque diuinum cultum impedire possant omnino vitemus. Facile enim perspicitur, omne seruilis operis genus prohiberi, nō quidem ea re, quod sua natura aut turpe aut malum sit, sed quoniam mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est: abstrahit: Quo magis peccatā fidelibus vitanda sunt, quæ nō solum animum à diuinarū rerum studio auocant, sed nos à Dei amore prorsus seiuungunt. Non tamen ea actiones, neque ea opera vetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, e-

In sabbatho
quę actiones.
prohibentur.
Videatur &
Cōc. Magū
tinū can. 37
Tiburtens.
can. 35. & 2
Matil. ca. 1.

Matt. 12.

Li. 2. decre-
tal tit. 9. De
fertis c. Li-
cet Ioan. 5.
Item Luc. 14

tiam si seruilis sint, vt altare instruere templum alicuius festi diei causa ornare, & reliqua huius generi. Ideoque à Dño dictum est: Sacerdotes in templo sabbatum violare, & sine crimine esse. Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, quorum iactura facienda sit, si die festo pretermittantur, quēmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dñs in Euāgelio festis diebus fieri posse declarauit, quæ facile parochus apud S. Matthæum & Ioannē obseruabit: sed vt nullæ res pretermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur, facta est iumentis mentio: quo animalium genere impediuntur homines, quo minus sabbatum diem colant. Si enim die sabbati alicui operis actioni iumentis vsus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. Itaque solum per se opus facere non potest, sed hominē, qui illud mollitur, adiuuat. Eo autem die nemini opus facere licet, ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines vtuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam spectat, vt, si iumentorum laboribus homines parcere Deus vult, eo certe magis ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera atque industria vtuntur.

Festis diebus
quæ actōes
exercendæ.

Neque vero Parochus illud prætermittere debet, vt diligenter doceat, quibus in operibus atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illa vero eiusmodi sunt, vt ad Dei templum

plum accedamus, eoq³ loco sincera piag³, animi attrō- Cōci. Aga-
 rione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus: diuina the. can. 47.
 Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram insti- & 21.
 tuta sunt, ad animæ vulnerū curationē crebro adhi- Tribur. l.
 beam⁹. Nihil vero est, quod opportunius aut melius can. 35.
 Christianis hominibus fieri possit, quā si peccata sua Cōcell. 1. Au-
 sacerdotibus sape confiteantur. Ad quam rem perfi- rel. can. 28.
 ciendā poterit Parochus populū adhortari, sumpta
 huius probandæ rei ratione & copia ex ijs, quæ de pœ-
 nitentiæ sacramento suo loco traditæ ac præcepta
 sunt. Neque solū ad hoc sacramentū populū excita-
 bit, sed sedulo etiā atq³ etiā ad illud adhortabitur,
 ut sacrosanctū Eucharistiæ sacramentū crebro per- Cyril. l. 3. in
 cipiant. Attente præterea diligenterq³ sacra cōcio fi- Ioan. c. 37.
 delibus audienda est: nihil enim minus ferendū est, Amb. lib. 5.
 neque tam profecto indignum quam Christi verba de Sacram.
 contemnere aut negligenter audire. Exercitatio itō c. 4. Chryl.
 atq³ studium fidelium in precibus, diuinisq³ laudi hom. 24 in
 bus frequens esse debet, præcipuāq³ eiusdem cura, ut 1. ad Cor. &
 quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertinent, ea 61. ad popu.
 diligenter addiscat, seduloq³ se exerceat in ijs officijs Cōc. 2. Ma-
 quæ pietatem continent, pauperibus & egenis ele- tis. ca. 1. &
 mosynam tribuendo, egros homines visitando, mœ- Tribur. ca.
 rentes, quique dolore afflictī iacent, pie consolando 35.
 do. Nam ut est apud sanctum Iacobum: Religio Iacob. 1.
 munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc
 est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eo-
 rum. Ex his quæ dicta sunt, facile erit colligere, quæ

contra huius precepti regulam committuntur.

Parochi vero officium in eo item esse debet ut certos quosdam locos in promptu habeat, vnde rationes atq; argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuaideatur, ut huius precepti legem summo studio accurataq; diligentia seruet, ad hoc plurimū valet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum & rationi consentaneum sit, nos certos quosdam dies habere quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumq; nostrum, à quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & veneremur. Si enim iussisset, nos quotidie sibi religionis cultū tribuere, nonne pro suis erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto alacriq; animo eius dicto audientes essemus: nunc vero paucis ad eius cultum institutis diebus, non est, cur nos negligentes atq; difficiles in eius officij functione simus, quod sine grauisima culpa prætermittere nō possumus. Demonstret deinde Parochus quanta huius precepti virtus sit, cū ij, qui illud recte seruauerint, in cōspectu Dei esse cum eoq; colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiēdis, Dei vocē accepimus: quæ ad aures nostras corū opera peruenit qui de rebus diuinis pie sancteq; concionantur. Tum in altaris sacrificio præsentem Christum Dominū adoramus. Et his quidē bonis illi maxime fruuntur

frauntur, qui hoc praeceptum seruant diligenter: qui vero hanc legem omnino negligunt, & cum Deo & Ecclesia non obediunt, neque eius praeceptum audiunt, & Dei & sanctarum legum hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo quod praeceptum hoc eiusmodi est vt nullo labore seruari queat. Cum enim Deus nō labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse iubeat: magna temeritatis indicium est, huius praecepti legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quae de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, vt ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæ pretium erit, saepe illud verbum, Memento, cogitatione repetere, magnasq; illas utilitates & commoda sibi ante oculos proponere quae ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est, & multa alia ad id genus pertinentia, quae bonus & diligens Pastor, vt occasionis ratio postulat, copiose lateq; persequi poterit. Num. 15.

DE QUARTO PRAECEPTO.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longeuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

Cum in superioribus praeceptis summa sit vis & dignitas, merito, quae nunc persequimur,

Matt. 22.

Marc. 12.

1. Ioan. 4.

quia maxime necessaria sunt, proximum locum obtinent. Nam illa finem, qui Deus est, continuo spectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: et si longius progressi, ad Deum, id est, illud extremum, cuius gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quobrem Christus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo, similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici vix potest, quantas habeat utilitates: cum & suos fructus ferat vberes illos quidem ac præstantes: & sit tanquam signum, ex quo primi præcepti obedientia & cultus elucet. Qui non diligit, inquit Dominus Ioannes fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Ad eundem modum, si patres, quos secundum Deum diligere debemus, non veneramur, & colimus cum nobis in conspectu fere semper sint: Deo summo parenti & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuimus? ex quo perspicuum est, utraq; præcepta inter se congruere. Huius autem præcepti usus latissime patet. Nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea sunt quos in parentum loco colere debemus vel potestatis, vel dignitatis, vel utilitatis, vel præstantis alicuius muneris & officii nomine. Parentum præterea maiorumque omnium laborem leuat. Cum enim id in primis curent, ut, quos habent in sua potestate, recte & diuina legi convenienter viuant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore & monitore, summum honorem parentibus tribui oportere.

Quod

Quod ut præstare possimus, necesse est, nosse quandam differentiã, quæ est inter præcepta primæ & secundæ tabulæ. Ergo hæc primũ à parochis sunt explicanda, idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuisse in duabus tabulis incisa: in quarũ altera, quemadmodum à sanctis patribus accepimus tria illa continebantur, quæ iam sunt exposita: reliqua vero in alterã tabulã erant inclusa, atque hæc nobis per appositã fuit descriptio, ut præceptorum rationem ordo ipse distingueret. Nã quicquid in sacris literis diuina lege iubetur aut vetatur, id duorũ generũ oritur ex altero. Aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria præcepta docent: quod vero ad hominum cõiunctionẽ & societatem pertinet, id reliquis septem præceptis continetur. Quocirca non sine causã eiusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorẽ, alia ad alterã tabulã præcepta referantur. Nam superioribus tribus præceptis de quibus dictũ est, quasi subiecta materies, quã tractent, est Deus, id est, summũ bonum, cæteris vero, proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem hæc autẽ ea quæ ad finẽ referuntur, spectant. Præterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa summe diligendus est: charitas autem proximi à charitate Dei ortum habet, atque ad eum tãquam ad certam regulam dirigenda est. Nam si parentes chares

habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur: id ea re maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque alijs praeferre voluit, quorum opera ceteros homines regit ac tuetur: qui cum nobis author sit, ut eiusmodi personas vereamur, idcirco id praestare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit ut honor quē parentibus habemus Deo potius, quā hominibus haberi videatur. Sic enim apud S. Matth. est, cū de obsequantia in superiores agitur: Qui recipit vos, me recipit. Et Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens: Serui inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculū seruientes quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi. Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quē amor augeri infinite potest. Propterea que nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior, necesse est. Quem eius iussu ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circum scribitur: iubet enim Dñs proximos diligere, sicut nos ipsos. Quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse

Matt. 10.

Ephes. 6.

Deu. 6.

Luc. 10.

Luc. 14.

esse discipulus. In quam sententiam item dictum est **Luc. 9.**
*Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos: cum quidam
 primum humare patrem veller, postea Christum sequi.*
 Cuius rei dilucidior illa apud S. Mattheum expli- **Marc. 10.**
 catio est: Qui amat patrem aut matrem plus quam
 me, non est me dignus. Nec tamen vlla dubitatio est,
 quin parentes vehementer amandi, observandique
 sint: sed ad pietatem in primis necessariam est Deo,
 qui parens & effector est omnium, precipuum ho-
 norem & cultum tribui: ideoque mortales paren-
 tes amari, ut ad celestem sempiternumque patrem
 tota amoris vis referatur. Quod si interdum paren-
 tum iussa Dei praeceptis repugnent: non dubium est:
 quin liberi parentum cupiditati, Dei voluntatem
 anteferre debeant, diuina illius sententia memores:
 Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Acto. 5.

Honorare
 quam vlm
 habeat a-
 pud scriptu-
 ras.

Quibus rebus expositis, Parochus verba prae-
 cepti interpretabitur, atque illud primum, Honorare
 quid sit, est enim, de aliquo honorifice sentire,
 & quae illius sunt maximi putare omnia. Huic au-
 tem honori haec omnia coniuncta sunt, amor, obser-
 uantia obedientia, & cultus. Scite autem in lege
 posita est honoris vox non amoris, aut metus, etiam
 si valde amandi ac metuendi parentes sint. Etenim
 qui amat, non semper observat & veneratur: qui
 metuit, non semper diligit: quem vero aliquis ex
 animo honorat item amat & veretur. Haec cum **Patrum no-**
 Parochus explicarit, tum ager de Patribus, quique **mine qui in**
 sint

colligendi.

sint ij, qui vocetur hoc nomine. Nam etsi de ijs precipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti lex videtur, quemadmodum ex pluribus diuina scriptura locis facile colligim⁹. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum generatæ alia sunt in sacris literis, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur. Ac primum Ecclesie presides, & pastores, & sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens: Non, inquit, ut confundam vos, hac scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

1. Cor. 4.

Eccle. 44.

Nā si decem nullia pedagogorū habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euāgelium ego vos genui. Et in Ecclesiastico scriptū est: Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ij, quibus aut imperiū, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui Rēpubli-

4. Reg. 1.

cā gubernant, patres appellantur. Sic Naaman a famulis pater vocabatur. Præterea patres eos dicimus, quorum procuratori, fidei, probitati, sapientieque alij cōmendantur: cuiusmodi sunt tutores & curatores, pedagogi, & magistri. Quare Eliam, &

4. Reg. 2.

4. Reg. 13.

Eliseum filij prophetarum Patrem vocabāt. Postremo patres dicimus senes & ætate confectos, quos etiam vereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cuiuscunque sint generis, præsertim vero eos, ex quibus nati su-

mus

mus, à nobis honorandos: de quibus diuina lex precipue loquitur. Sunt enim immortalis Dei quasi quedam simulacra, in ijsq; ortus nostri imaginem intuemur: ab ijs vita nobis data est, ijs Deus vsus est, vti nobis animum mentemq; impertiret: ab ijs ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanam cultum ciuilemq; instituti, ad moram integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat vero Parochus, merito nomen. Matris, in hoc præcepto expressum, vt eius beneficia & merita erga nos consideremus, quanta cura & sollicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore pepererit, & educarit.

Porro ita obseruandi parentes sunt, vt quem eis tribuimus, honor, ex amore atque intimo animi sensu depromptus videatur, quibus hoc officium debetur maxime, cum erga nos sint ita affecti, nullum vt laborem, nullam contentionem, nulla pericula nostra causa refugiāt, nihilq; illis accidere possit iucundius, quam vt filijs charos se esse sentiant, quos maxime diligunt. Ioseph cum in Aegypto honore & amplitudine regi esset proximus, patrem, qui in Aegyptum venerat, honorifice excepit: & Salomon matri aduenienti assurrexit: eamque veneratus, regio in solio ad dexteram collocauit: Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent. Nam eos tum etiam honoramus, cum à Deo suppliciter petimus, vt eisdem bene & feliciter omnia eueniāt, vt in maxima gratia & honore sint apud

Parentes
quomodo
obseruandi.

Genes. 46.

3. Reg. 3.

apud homines, vt ipsi Deo ac sanctis, qui in calis sunt commendatissimi sint. Item parentes honoramus, cum nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemq; conferimus. Cuius rei suasor Salomon: Audi, inquit, filii mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo Cuiusmodi sunt etiam D. Pauli cohortationes. Filij obedite parentibus vestris in Dño: hoc enim iustum est. Item: Filij obedite parētibus per omnia, hoc enim placitum est in Dño, Et sanctissimo ram hominū exemplis cōfirmatur. Etenim Isaac, cū à patre ad sacrificium vinciretur, modeste ac sine recusatione paruit; & Rechabitha, ne à patris consilio vnquam discreparent, vino se in perpetuum abstinerunt. Item parentes honoramus, cum eorum recte facta, moresq; imitatur. Is enim plurimum tribuere videmur quorum esse volumus quam simili. Item, parentes honoramus, quorum consilia non modo exquirimus verum etiam sequimur. Item quibus subuenimus ea impertientes quae victus, cultusq; desiderat: quod Christi testimonio comprobatur: qui Phariseorum impietate redarguens: Quare & vos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem: & Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, manus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum

Prover. 1.

Ephes. 6.

Colos. 3.

Genes. 22.

Rler. 35.

Amb. lib. 5.

Hexame. c.

16.

Matth. 15.

aut matrem suam: & irritum fecistis mandatū Dei propter traditionem vestrā. Et honoris quidem officia parētibus tribuere semper debemus sed tum maxime, cum periculose agrotant. Danda enim opera est ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum confessionem attinet, vel ad reliqua sacramēta, quæ à Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idq; nobis cura sit, ut p̄j, religiosiq; homines eos crebra interuisant, qui vel imbecillos confirmant & consilio iuuent, vel optime animatos ad spem erigant immortalitatis: ut cum mentem à rebus humanis excitarint, totam cōijciant in Deum, sic fiet, ut fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu ac religionis prasidio muniti, mortem non modo non pertimescendam, cum necessaria sit sed, cū adiutum ad eternitatem expediat, etiam appetendā censeant. Postremo vel mortuis parentibus honor tribuitur, si ijs funus facimus: si exequias cohonestamus, si honorem sepultura impertimus: si iusta & sacrificia anniuersaria curamus: si, quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus.

Honorandi autem sunt non modo ij ex quibus nati sumus verum etiam alij, qui patres appellantur, ut Episcopi & sacerdotes ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pedagogi ut senes, & ceteri eiusmodi. Digni enim sunt qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis

Maiores Ecclesiastici & seculares quomodo honorandi.

1. Tim. 5. Episcopis, & alys Pastoribus ita scriptum est: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo: & doctrina. Iam vero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederūt? quibus is præclarū illud benivolentiae testimoniū tribuit. Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Quin etiam sacerdotibus ea supeditanda sunt, quæ ad vitæ vsus necessarios requiruntur. Quare Apostolus: Quis inquit, militat suis stipendijs vnquam? Et in Ecclesiastico scriptum est: Honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs: da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & pargationis. Illis etiā obtemperandū esse docet Apostolus: Obedite, inquit, præpositis vestris, & subiaceite eis. Ipsi enim peruiigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quin potius à Christo dño præceptum est, vt vel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei: omnia ergo, quæcunque dixerint vobis seruare & facite, secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Idem de regibus, de principibus de magistratibus, & reliquis, quorū potestati subijcimur, dicendū est. Is vero quod honoris, cultus obseruantia genus tribuendū sit, Apostolus ad Romanos late explicat: pro quibus etiā orandū esse monet. Et D. Petrus: Subiecti inquit, estote omni creaturæ humanæ propter Deum, siue regi, quasi

præcellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis. Nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim veneratio hominum excellentes dignitatis gradus, quia diuinæ potestatis est instar: in quo etiam Dei prouidentiam veneramur, qui publici muneris procurationem ijs attribuit, quibusque utitur tanquam potestatis suæ ministris. Nec enim hominum improbitatem aut nequitiam, si tales sunt magistratus, sed diuinam auctoritatem, quæ in illis est, reueremur: ut, quod per mirum fortasse videatur, quamuis in nos sint inimico insensoque animo, quamuis implacabiles: tamen non satis digna causa sit, cur eos non per officiose obseruamus. Nam & Davidis magna in Saule officia existerunt, cum ei tamen esset offensior: quod innuit illis verbis: Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus: At vero, si quid improbe, si quid inique imperent, cum id non ex potestate, sed ex iniustitia atque animi peruersitate agant, omnino non sunt audiendi.

Psalm. 119.

Vbi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmiū: quamque consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt. Nam in eo fructus est maximus, ut diu uiuant: propterea quod digni sunt, qui beneficia quam diutissime perfruantur, cuius memoriam perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referant, a quibus lucis & vitæ usuram habent, iure & merito vitam ad summam senectutem

- et utem perducunt. Tum adiungenda est diuina promissionis illustris explanatio. Neque enim solū semperterna ac beata, sed huius etiam, quam in terris agimus vite usus promittitur. Cuius sententie interpretis est D. Paulus cum inquit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vite, quæ nūc est, & futura. Nec vero hac merces aut exigua est, aut cōtemnenda, etiam si sanctissimis viris, vt Iob, vt Dauidi, vt Paulo mors fuerit optabilis, & ærumnosa ac miseris hominibus vite propagatio sit iniucūda. Nam illorum verborū adiunctio, Quam Dñs Deus tuus dabit tibi: non modo tēporis diuturnitatē ad viuēdum, sed etiā quietem, incolumitatem ad bene viuēdum pollicetur. Nā in Deuteronomio non solum inquit: Vt longo viuas tēpore: sed illud etiā addit. Vt bene sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitum est. Hæc autem bona eis suppetere dicimus, quorū pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promissi fides & constantia non erit cum interdum, qui maiorem pietatē parētibus præstiterunt ijs vita breuior sit: quibus id quidem contingit, vel quod ijs optime consulitur, qui prius vita excedunt, quam a virtutis & officij religione discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animum illorum: vel quia, dum perniciēs & rerum omnium perturbatio impendet, & corporibus euocantur, vt communium temporum accerbitatem euadant: A facie enim malitia, inquit
1. Tim. 4.
Job. 1.
Psal. 119.
Philip. 1.
1. Cor. 5.
Deut. 5.
Eph. 6.
Sap. 4.

Propheta, collectus est iustus: quod sit, ne eorum aut
 virtus aut salus periclitetur, cum à mortalibus fla-
 gitiorum poenas repetit Deus: vel ne tristissimis tem-
 poribus, ex propinquorum, amicorumque calami-
 tatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metu-
 endum est maiorem in modum, cum viris bonis im-
 matura mors accidit: ac quemadmodum ijs qui gra-
 ti in parentes sunt, officij merces & fructus est à
 Deo propositus: sic ingrati & impij filij grauissi-
 mis pœnis reseruantur: scriptum est enim: ^a Qui ma-
 ledixerit patri suo, vel matri morte moriatur. Et,
^b Qui afflixit patrē & fugit matrē, ignominiosus
 est, & infelix. Et, ^c Qui maledixit patri suo vel ma-
 tri extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. Et:
^d Oculum, qui subsannat patrem, est qui despicit par-
 tum matris sue, effodiant eum corui de torrentibus
 & comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniu-
 riam intulerunt, multos fuisse legimus: in quibus vl-
 ciscendis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidē
 inultum reliquit, sed scelere debitas pœnas dedit.
 Absalon, quem, ob eius scelus, tribus hastis transfixū
 puniuit. De ijs vero, qui sacerdotibus non obtempe-
 rant, scriptum est: Qui superbiert, nolēs obedire sa-
 cerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino
 Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

Esaï. 37.

^a Exod. 21

Leuit. 20.

^b Prou. 19^c Prou. 20.^d Prou. 30

2. Reg. 18.

Deus. 17.

Parētum in

liberos offi-

cia Chri. hō

Et quemadmodum diuina lege sancitum est, vt
 parentibus filij honorem habeant, vt pareant, vt ob-
 sequantur: sic parentum propria officia sunt, atque

60. In Matt.
& ll. 3. cont
vitupe. om-
nostic. vitæ
Daniel. 13.

Coloss. 3.

a Re. 2. 3. 4

Videatur
Chryl. hom

18. ad popu

Hierô. ep. 7

ad Lactã. de

instit. filia

Orig. in c. 1

Iob. Gre. in

lib. 1. Reg.

b Chry. hō

13. ad popu

munera, vt sanctissimis disciplinis ac moribus filios
imbuant, usque optima dent viuendi praecepta, vt
ad religionē instructi & parati, Deum sancte inui-
lateque venerentur. Quod a parentibus Susanna fa-
ctum esse legimus. Itaque Sacerdos parentes cōmo-
neat, vt se liberis magistros praebeant virtutis, equi-
tatis, continentiae, modestiae & sanctitatis: triaque
praesertim declinent, in quibus saepe offendere con-
sueuerunt: primū, ne quid acerbius in liberos aut lo-
quantur, aut statuunt: quod Apostolus in epistola ad
Coloss. ita praecipit: Patres, nolite ad indignationem
prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant:
nā periculū est, ne fracto abiectoque animo sint, dū
omnia timēt. Quare illud praecipiat, vt nimiam seue-
ritatē effugiant, malintque liberos corrigere, quā vl-
cisci: deinde si qua culpa cōmissa est, cū necessaria sit
castigatio & obiurgatio, ne quid liberis per indul-
gentiam dissolute remittāt, saepe enim filij parentū
nimia lenitate & facilitate deprauantur: quāobrem
a dissoluta indulgentia deterreat exēplo a Helisum
mi sacerdotis: qui, quod in liberos indulgentior fue-
rat, maximo supplicio est affectus: postremo, ne, quod
Foedissimum est in filiorum educatione ac doctrina,
praepostera consilia ineāt. ^b Etenim permulti in hac
vna cogitatione curaueversantur, vt opes, vt pecu-
nias, vt lautum & amplum patrimonium liberis re-
linquant: quos non ad religionem, non ad pietatem,
non ad bonarum artium disciplinā, sed ad auaritiā
&

& ad rem familiarem augendam cohortantur: nec de filiorum existimatione & salute sunt solliciti, dum modo pecuniosi sint & perdiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest: ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam scelera & flagitia transferant, quibus tandem non ad calum se duces prebent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis praeceptis parentes instituat, eosque ad Tobie exemplum ac similem virtutem excitet: ut, cum Tob. 4. filios ad Dei cultum & sanctimoniam probe erudierint: ab his etiam amoris, & obseruantiae, & obsequij vberimos fructus capiant.

DE QUINTO PRÆCEPTO

Non occides.

Magna illa, quæ pacificis hominibus proposita Mat. 5. est, felicitas, quoniam filij Dei vocabuntur, Pastores maxime commouere debet, ut præcepti huius disciplinam fidelibus diligenter accurateque tradant. Nam ad conciliandas hominum voluntates, nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi præcepti lex recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte seruetur: quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione coniuncti homines concordiam & pacem maxime colant. Sed quam necesse sit præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod immensa illa vniuersæ terræ inundatione facta, hoc vnum in primis est, quod Deus hominibus interdixit

- Genes. 5. Sanguinem, inquit, requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis in Euangelio etiam, quæ primum veteres leges à Domino explicatæ sunt, in ijs hæc prima est de qua apud S. Mattheum ita scriptum est: Dictum est enim, Non occides, & reliqua quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur. Fideles præterea attente libenterq; præceptum hoc audire debent: si enim eius vis spectatur, ad vitam cuiusque tuendam valet quoniam ijs verbis, Non occides, homicidium omnino interdictum est. Itaque singuli homines tantum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si ira Dei proposita: gravissimisq; alijs pœnis, nominatim prohibuit sit, ne quis eorum ledatur, Ergo ut præceptum hoc auditu iucundum est: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis vim Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri vetitum est: alterum, quod facere iubemur, ut concordie amicitia, charitateq; inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta deniq; incommoda patienter feramus.

Quæ cædes In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum hoc præcepto non vetentur. docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non vetentur. Nam bestias occidi prohibitum non est: quoniam si illis vesci à Deo hominibus est concessum: fas item est, illas occidi. Quare ita

S. Augustinus: Cū audimus, inquit, Non occides, non accipimus hoc dictum esse de frutetis, quia nullus est eis sensus: nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur. Alterū permissum cedis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legum præscripto iudiciōq; in facinorosos homines animaduertūt, & innocentes defendunt, quo in munere dum iuste versantur, non modo ij cedis nō sunt rei, sed huic diuina legi, qua cedes vetatur, maxime obediūt. Cum enim legi huic finis is propositus sit, vt hominum vitæ salutiq; consulatur magistratuū item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animaduersiones eodem spectāt, vt audacia & iniuria supplicijs repressa, tuta sit hominum vita. Quare Dauid: In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operātes iniquitatē. Quæ ratione ne illi quidem peccāt, qui iusto bello, non cupiditate aut crudelitate impulsī, sed solo publicæ utilitatis studio vitam hostibus adimūt. Sunt præterea huiusmodi cedes, quæ nominatim iussu Dei fiunt. Leui filij non peccauerunt, qui vna die tot millia hominum occiderunt, quæ cæde facta, sic ad eos locutus est Moyses: Consecrasti manus vestras hodie Domino. Neque vero huius præcepti reus est, qui non sponte, neque meditato, sed fortuito hominem occidit: quæ de re in Deuteronomij libro ita est: Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri

S. Aug. 11. 2.
de ciuit. Dei
ca. 20.

Psal. 100.

Deute. 19.

& nudius tertius nullum cōtra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse cum eo simpliciter in silnam ad ligna cadenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum ferrūq; lapsum de manubrio amicum eius percussit & occiderit. Hæ cades eiusmodi sunt, quæ quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur: quod S. Augustini sententia cōprobatur. Absit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter bonū aut licitū facimus si quidem præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputentur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: exempli causa: si quis gravidam mulierē pugno vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur. Enisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret vllō modo gravidam mulierem percutere. Altera, si non omnibus circumspēctis, negligenter, & incaute aliquem occiderit. Quæ etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri satis apparet.

Leui. 24. &

29.

Genes. 9.

Deut. 6.

Exod. 20.

& 21.

Matth. 5.

Atque hæc quidem, quas modo commemorauimus, cades sunt, quæ hoc legis præcepto non continentur: quibus exceptis reliquæ omnes prohibentur siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cades sit. Nam quod ad eos pertinet qui cades faciunt, nemo plane excipitur, non di-

uites

nites non potentes homines, non Domini, non parentes: sed delectu omni & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus. Si vero h̄ spectantur, qui interficiuntur: ad omnes hæc lex pertinet: nec quisquā est tā humilis & abiectæ cōditionis homo, quin legis huius vi defendatur. Neq; vero seipsum interficere cuius fas est, cū vite sue nemo ita potest atē habeat ut suo arbitrati mortē sibi cōsciscere liceat: ideoque legis huius verbis nō ita præscriptū est. Ne aliū occidas, sed simpliciter. Ne occidas, Sin autem multiplicem cedis faciendæ modum attendimus: nemo est, qui excipiat. Non solum enim suis cuiquam manibus aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitæ homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, vel alia quacunque ratione id fieri prorsus vetitum est, in quo summa tarditas stupor que Iudeorum fuit, qui crederent se hoc præceptum servare, si manus tantum à cæde abstinerent. Sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem spirituale esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum sincerumque nos habere iubet, illud nō satis omnino est, quod illi satis cumulate se præstare arbitrabantur. Nam ne irasci quidem cuiquam licere, in Evangelio traditum est, cum dicat Dominus: Ego autem dico vobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus verbis perspicuum

Matt. 5.

Ephes. 4.
Colosso. 3.

est, eum culpa non carere; qui fratri succenseat, quāvis iram animo inclusam contineat: qui vero eius ira significationem aliquam dederit, grauiter peccare, ac multo grauius, qui non vereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. Et quidē hoc verū est si nulla subsit irascendi causa. Nam ira causa, quæ à Deo legibusque conceditur, ea est, cū in eos animaduertimus, qui nostro imperio potestatique

1. Cor. 6.

parent si in eis sit culpa. Christiani enim hominis ira non à carnis sensibus, sed à spiritu sancto proficisci debet, cū nos templa sancti spiritus, in quibus lesus Christus habitet, esse conueniat. Multa præsertea sunt à Dño tradita, quæ ad perfectam huius legis rationē pertinent: qualia illa sunt, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dextram maxillā tuā prebe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo Ex his, quæ iā cōmemo-

Matt. 5.

rata sunt, animaduertere licet, quam proclines sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita sunt, quamue multi reperiātur, qui si minus manu, animo saltem cedis scelus committunt.

Deremedi-
js aduersus
homicidiū.

Et quoniam huius tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere: præcipuum autem illud est, ut intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cedis: idque vel plurimis, maximisque

misque sanctarum literarum testimonij perspicui Genes. 9.
potest. Vsq̃ue enim adeo homicidiũ detestatur Deus
in sanctis litteris, vt à bestijs, hominum cadis pœ-
nam se repetiturum dicat, ac belluam, quæ hominẽ
leserit, occidi iubeat. Neque aliam ob causam à san-
guine hominem abhorrere voluit nisi, vt omni ra-
tione à nefaria hominis cæde & animum & manus
abstineret. Sunt enim homicidæ humani generis, ac
quæ adeo naturæ hostes acerbissimi, qui quantum in
ijs est, vniuersum Dei opus euertunt, cum hominem
tollant, cuius causa is omnia, quæcunque procrea-
ta sunt, se fecisse testatur. Imo vero in Genesi, cum
prohibitum sit, hominẽ occidi, quia illũ Deus ad ima-
ginẽ suã & similitudinẽ creauit, insignem Deo iniu-
riam is facit, quasi quæ violentas illi manus asferre
videtur, qui eius imaginẽ è medio tollit. Hoc diuina
animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de
sanguinarijs hominibus conquestus est illis verbis:
Veloces pedes eorum ad effundendũ sanguinem, ne-
que simpliciter dixit, occidunt, sed, Effundunt san-
guinem: quæ verba, ad detestabilis illius sceleris am-
plificationem, immanemque illorum crudelitatem
ostendendam, protulit. Vtque declararet in primis
quam præcipientes illi diabolico quodam impulsu ad
id facinus ferantur, dixit: Veloces pedes eorum.

Iam vero, quæ in hoc præcepto seruanda esse
Christus Dominus iubet, eo spectant, vt pacem cum
omnibus habeamus: inquit enim, cum hunc locum

interpretaretur. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuus: & quæ sequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, vt doceat, sine vlla exceptione omnes charitate cõplectēdos esse: ad quã in huius præcepti explicatione fideles, quã maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi virtus maxime elucet. Cum enim odium hoc præcepto aperte retetur, quoniam qui fratrem suum odit, homicida est: certe illud consequitur, vt amoris & charitatis præceptum detur. Cumque hac lege de charitate & amore præceptum sit, tum omnium etiã illorum officiorum atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent præcepta traduntur. Charitas patiens est, inquit D. Paulus. Patientia igitur nobis præcipitur, in qua nos animas nostras possessuros esse Saluator docet. Beneficencia deinde charitatis comes est & socia: quoniam charitas benigna est. Benignitatis autem atque beneficentiae virtus late patet, eiusque officium in his rebus maxime versatur, vt pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus: & quo quisque opibus nostris magis indiget eo in illum plus liberalitatis conferamus. Hæc beneficentia & bonitatis officia, quæ perse sunt illustra, eo sunt illustriora, si inimicis præstentur: ait enim Saluator. Diligite im-

micos

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13.

Luc. 21.

1. Cor. 13.

Matth. 5.

micos vestros: benefacite ijs, qui oderunt vos. Quod
 etiā Aposto. monet illis verbis: Si esurierit inimicus
 tuus, ciba illū: si sitit, potū da illi: hoc enim faciēs car
 bones ignis cōgeres super caput eius: noli vinci à ma
 lo, sed vince in bono malām. Denique si charitatis le
 gē spectemus, quæ benigna est: omnia, quaecunque ad
 mansuetudinē, levitatem aliaq; id generis virtutes
 pertinent, officia colere, ea legē præscribi intellige
 mus. At vero longe omnīū præst. ntissimum officiū,
 quod charitatis plenissimum est, in quo maxime nos
 exercere convenit, illud est, vt iniurias, quas accepi
 mus, equo animo remittamus, atq; cōdonemus: quod
 vt plane efficiamus, saepe nos diuina litera, vt antea
 dictum est, monent atq; hortantur: cum non beatos
 solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt: sed errato
 rum etiam veniam ijsdem à Deo datam affirmant.
 Qui vero hoc ipsum facere negligunt, aut omnino
 recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam vl
 ciscendi libido hominum mentibus fere insita est,
 Parochus maximam in eo diligentiam ponat neces
 se est, vt iniuriarum obliuisci, easq; remittere Chri
 stianum hominē oportere, non doceat solū, sed peni
 tus etiam fidelibus persuadeat. Cumq; hac ipsa de re
 apud sacros scriptores multa fiat mētio, eos consulat
 ad refellendā illorū pertinaciā, qui vlciscendi cupidi
 tate animo obstinato sunt atq; obfirmato. Argumēta
 in promptu habeat, quæ illi Patres gratissima & ad
 eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt.

Rom. 12.

Ephes. 4.

Coloss. 3.

Ephes. 4.

Deut. 32.

Rom. 12.

Heb. 10.

Eccles. 28.

Mat. 18. & 6.

Luc. 6.

Marc. 11.

Verum

Iob. 1.

Verum hac potissimum tria explicanda sunt. Primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti aut iniurie precipuam causam non fuisse, quem ipse vlciſci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldeis, & à demone grauiter læsus, nulla tamen eorum habitatione, ut vir rectus, & homo admodum pius, recte pieq; ijs verbis vsus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius viri oratione & exemplo, Christiani homines sibi persuadeant, quod verissimū est, omnia quaecunq; in hac vita patimur, à Dño, qui iustitie omnis misericordieq; parens est & auctor proficisci. Neque vero ille nos (que eius est immensa benignitas) ut inimicos punit sed uti filios corrigit, & castigat. Nec profecto si recte animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri & quasi satellites Dei; & quāquam homo potest male aliquē odisse, pessimeq; illi cupere, tamen nisi permissu Dei, nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus Ioseph fratrum impia consilia, sic Dauid iniurias sibi à Semei illatas aequo animo tulit. Ad hanc item rem illud arguementi genus valde pertinet quod sanctus Chrysostomus grauiter atque erudite pertractauit, nemine scilicet, nisi à seipso, lædi. Nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rem recta secū via reputent, cōperient profecto, nullam se ab alijs iniuriam aut damnum accepisse. Et si enim, quibus ipsi leditur, ea extrinse-

Genes. 45.

2. Reg. 16.

S. Chrys. 10.

5. In homil.

Quod ne-

mo leditur

nisi à se ipso

extrinse-

extrinsecus eueniunt: tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminant. Alterum est, quod duo precipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinet, qui pio erga Deum studio adducti iniurias libenter remittunt Matth. 18. Quorum primum illud est, quod aliena debita remittentibus promissit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent. Ex quo promisso quæ gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam Matth. 5. perfectionem assequimur: quoniam condonandis iniurijs, quodammodo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Postremo explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cum iniurias quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odiū nō solū peccatū graue esse, sed etiā diuturnitate peccati grauius inherere. Cū enim is, in cuius animo hic affectus infederit, inimici sui sanguinē sitiāt illius vlciscēdi spe plenus dies noctesq; in perēni quadā mala mētis agitatione ita versatur, ut nūquam à cedis aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare videatur. Quo fit, ut is vel nunquam vel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltē ex parte iniurias remittat. Quare merito vulnere comparatur, cui telū infixum hæret. Mul

1. Ioan. 2.

ta præterea incōmoda & peccata sunt, quæ hoc vno
odij peccato quasi vinculo quodam iuncta tenentur.
Ideoq; D. Ioānes in hāc sententiā ita dixit: Qui fratrē
suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, &
nescit, quo eat: quia tenebræ obcæcauerūt oculos ei.
Itaq; sapius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fie
ri potest, vt dicta aliquis aut facta illius prober, quē
oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existūt, ire
inuidia, obtrectationes, & alia eiusmodi: quibus illi
quoque implicari solēt, qui aut cognatione, aut ami
citiā iuncti sunt. Itaq; sæpe fit, vt ex vno peccato mul
ta existant. Neque iniuria dicitur hoc peccatum ef
se diaboli.

Ioan. 8.

Quandoquidem ipse ab initio homicida
fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noster Iesus
Christus, cum sibi mortem Pharisei afferre cuperet,
illos à patre diabolo genitos esse dixit. Sed præter
hec, quæ dicta sunt vnde sceleris huius detestandi ra
tiones peti possint, alia quoque remedia, & ea profe
cto maxime opportuna, sanctarū literarū monumē
tis tradita sunt. Ac primum omnium remedium &
maximum est, Saluatoris nostri exemplum, quod ad
imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cum
ne minima quidē peccati suspicio in eum cadere pos
set, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci deni
que affixus, eam habuit orationem plenissimam pie
tatis, Pater, dimitte illis: nō enim sciūt, quid faciūt.
Cuius aspersione sanguinis testatur Apostolus, me
lius loquentem, quam Abel. Alterum autem reme
dium

Lucæ 23.

Heb. 12.

dium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem atque illum iudicii diem recordemur: Memorare, inquit ille nouissima tua, & in eternum non peccabis. Quae sententia eodem spectat, ac si dicat. Illud saepe etiam atque etiam cogita, breui fore, ut mortem ob eas proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit & maxime necessarium, summam Dei misericordiam impetrare. Eam tibi ob oculos iam nunc perpetuoque proponas, necesse est: ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maiusue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te aut tuos re aut oratione violarint.

Eccle. 7°

DE SEXTO PRÆCEPTO.

Non moechaberis.

Quoniam viri & uxoris vinculum arctissimum est, & nihil utrique iucundius accidere potest quam intelligere se mutuo quodam & singulari amore diligi: contra, nihil molestius, quam sentire à se debitum & legitimum amorem alio transferri: recte quidem atque ordine illam, quae hominis vitam à cæde tuetur, legem hanc, quae de moechia suo adulterio est, consequitur, ut sanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionem, unde magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterij scelere violare aut dirimere audeat. Sed tamen

in

in hac ipsa re explicanda cautus admodum sit Paro-
 chus, & prudens & tectis verbis rem commemoret,
 quæ moderationem potius desiderat, quam oratio-
 nis copiâ. Verendum est enim, ne dum is late atque
 copiose nimis explicare studet, quibus modis homi-
 nes ab huius legis præscripto discedant, in illarum re-
 rum sermonem forte incidat, unde excitanda libidinis
 potius materia quàm restinguenda illius ratio man-
 re solet. Sed quoniâ hoc præcepto multa continen-
 tur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco expli-
 cabuntur à Parochis. Eius igitur duplex vis est: al-
 tera, quæ disertis verbis adulterium vetatur: altera,
 quæ eam sententiâ inclusam habet vt animi corporis
 quæ castitatem colamus. Vt autem ab eo quod prohibi-
 tum est docendi initium sumatur: Adulterium est legiti-
 morum iniuria siue alienus, siue proprius ille sit. Et-
 enim si maritus cum muliere soluta re habet, suum ipse
 torum violat: si vero solutus vir alienam cognoscat
 vxorem, adulterij labetorus alienus inquinatur. Hoc
 vero adulterij interdicto omnia prohiberi, diuus
 Ambrosius, & August. auctores sunt, quæcunque
 inhonesta sunt & impudica. In hanc sententiâ hæc
 verba accipienda esse, ex sacris litteris, tum ve-
 teris, tum noui testamenti licet colligere: nam præ-
 ter adulterium, alia libidinis genera apud Moysen
 puniuntur, Est Iudæ in Genesi iudicium in nulum
 suam. Est præclara illa in Deuter. Moysis lex, ne
 de filiabus Israel vlla esset meretrix. Extat præter
 ea To-

adulterium
quid sit.

a lib. i. de A
brahâ cap. 4
b Au. q. 71
super Exod.

Genes. 38.

Deut. 23.

ea Tobie ad filium eiusmodi adhortatio: Attende ti- Tob. 4.
 bi fili mi ab omni fornicatione: Ecclesiasticus item,
 Erubescite, inquit, à respectu mulieris fornicarie. Eccle. 41.
 In Evangelio etiam Christus Dñs inquit, de corde
 exire adulteria & fornicationes, quæ coinquinant Matth. 15.
 hominem. Apostolus vero Paulus hoc vitiū sepe mul-
 tis grauiſſimisque verbis detestatur: ^a Hæc est, ait, a 1. Theſſ. 4.
 voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abſtineatis vos b 1. Cor. 6.
 à fornicatione. Et: ^c Fugite fornicationem. Et: ^c Ne c 1. Cor. 5.
 cōmiscamini fornicarijs. ^d Fornicatio autē, inquit d Ephes. 5.
 & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur
 in vobis. Et: ^e Neque fornicarij, neque adulteri, ne- e 1. Cor. 6.
 que molles, neque masculorum concubitores regnū
 Dei possidebunt. Præcipue vero ob eā rem adalte-
 riū diserte vetitū est, quia præter turpitudinē, quæ
 illi cū alijs intemperantie genoribus communis est in-
 iustitie quoque peccatū non solū in proximum, sed
 etiā in ciuile societate adiunctū habet. Est illud itē
 certū, qui se à caterarum libidinum intemperantia
 non abſtinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, inconti-
 nentiā facile labi. Quare hoc adulterij interdicto fa-
 cile intelligimus, omne impuritatis & impudicitie
 genus, quo polluitur corpus, prohiberi: imò vero
 omnem intīmā animi libidinem hoc præcepto ve-
 titam esse, tum ipsius legis vis significat, quā spi-
 ritualem esse constat, tum Christus Dominus do-
 cuit illis verbis: Audistis quia dictum est antiquis,
 Non mæchaberis: Ego autem dico vobis, quia om- Matt. 5.

omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendū eam
iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ
Trid. Syn. ses fidelibus publicè tradenda duximus, si tamen ea ad
24. ca. 8. re- dantur, quæ à sancta Tridentina Synodo in adulte-
for. Matrim ros, & eos, qui scorta & pellices alunt, decreta sunt,
Prætermis- multis alijs ac varijs impudicitia & li-
bidinis generibus, de quibus priuatim unusquisque
à parochia admonendus erit, ut temporis & persona-
rum ratio postulabit.

Castitas
calque pro
dixerit, nec
stus neces-
sario seruan-
da.

a 1. Cor. 7.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi vim habent. Docendi igitur sunt fideles ac vehementer hortandi, ut pudicitiam & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis & spiritus, persicientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud ac plane diuinum virginitatis propositum sancte & religiose colunt, tamen ijs etiam conuenire, vel qui cœlibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti, à vetita libidine puros se & integros seruant. Quoniam vero multa à sanctis Patribus tradita sunt quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime versetur. Hæc autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione cōsistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in ea
maxi-

maxime versatur, ut intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudine & perniciēs: quā cognita facilius fiet eius detestandi ratio. Perniciosum vero scelus esse intelligi ex eo potest: quoniam propter hoc peccatum ē Dei regno pelluntur atq; exterminantur homines, quod malorum omnium ultimum est. Et haec quidem calamitas omnium scelerum cōmunis est: illud autem huius peccati propriū: quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scribentis: Fugite fornicationem: non enim peccatum, quodcumq; fecerit homo, extra corpus est: qui autē fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictū est, quoniā illud iniuriose tractat, cum eius violat sanctitatem. Quā de re ad Thessalonicenses ita Divus Paulus, Haec est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstinētis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes, quae ignorant Deū. Deinde id quod scelestius est si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, mēbra, quae Christi sunt, ea meretricis facit, ita enim D. Paulus ait: Nescitis quoniā corpora vestra, mēbra sunt Christi: tollens ergo membra Christi, faciā membra meretricis ab sit, an nescitis quoniam qui adheret meretrici, unū corpus efficitur? Est praeterea homo Christianus, ut idem testatur, tēplum Spiritus sancti: quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum sanctū ejicere. In

1. Cor. 6.

1. Thess. 4.

1. Cor. 6.

Ibidem.

1. Cor. 7.

adulterij autē scelere magna inest iniquitas, si enim
 ut vult Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eo-
 rū alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter
 sui corporis potestate iusque habeat, sed mutuo quo-
 dā sint inter se quasi seruitutis vinculo ita deuincti,
 ut vir ad vxoris voluntatem, contraq; vxor ad viri
 nutum voluntatemq; se accommodare debeat, certe si
 alteruter corpus suū, quod est alieni iuris, ab eo, cui
 illud adstrictum est, disiungit, is admodū iniquus est
 & nefarius. Et quoniā infamiae metus & ad ea, quae
 iussa sunt, vehementer incitat homines, & à vetitis
 magnopere deterret, docebit Parochus adulterium
 hominibus insignem turpitudinis notā inurere. Nā

Prouer. 6.

sacris literis ita proditum est: Qui adulter est, pro-
 pter cordis inopiā, perdet animā suā: turpitudinem
 & ignominiam congregat sibi & opprobrium illius
 non delebitur. Verum huius sceleris magnitudo ex
 supplicij seueritate facile perspicitur. Adulteri
 enim, lege à Domino in veteri testamento prescri-

Leuit. 20.

Ioan. 8.

pta, obruebantur lapidibus, quin etiam ob vnius li-
 bidinem, non solum qui scelus admisit, sed vniuer-
 sa interdum ciuitas, ut de Sichimitis legimus, dele-
 ta est. Multa diuinæ animaduersionis exempla in

Gen. 34.

sacris literis prodita sunt, quae ad deterrendos à ne-
 faria libidine homines Parochus colligere poterit,
 ut Sodoma, & reliquarum finitimarum urbium

Gen. 19.

Num. 25.

Iud. 20.

interitus: Israelitarum, qui fornicati sunt cum filia-
 bus Moab in deserto, supplicium: Beniamitarum
 deletio-

deletio. Qui vero mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores ac pœnarum cruciatus, quibus sepe plectuntur, non effugiunt: Nam mente cæci (quæ pœna grauissimæ est) ita fiunt, vt neque Dei, neque fama, neque dignitatis, neque filiorum denique vitæq; sue rationem habeant, hocq; pacto adeo nequam & inutiles fiunt, vt nihil graue committi eis debeat, & ad nullum fere officij munus idonei sint. Huius rei exempla à Dauide & Salomone petere nobis licet: 1. Reg. 21. quorum alter postquam adulteratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo crudelis extitit, vt Vriaz 3. Reg. 11. optime de se meritum morti obtulerit: alter cum fetotum in mulierum libidinem profudisset, ita à vera Dei religione sese auertit, vt alienos Deos sequeretur. Aufert igitur, vt Oseas dixit hoc peccatum cor Ose. 4. hominis, sepeq; obcecatur.

Nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione cõ- Ne violetur
sistunt. Quorum primũ illud est, vt otium maxime su- castitas: quã
ciamus: in quo Sodomitæ homines, vt est apud Ez- ta cura ad-
chiele, cũ hebesceret, in spurcissimũ illud nefaria li- hibenda.
bidinis scelus precipites lapsi sunt. Deinde crapula Ezech. 16.
magno opere est vitanda. Saturari eos, inquit Prophe- Hic. 5.
ta, & mœchati sunt: quoniã vëter expletus acatura
tus libidinẽ parit. Hoc ipsum illis verbis Dãs signifi- Hier. ep. 83
cavit: Attēdite vobis, ne forte grauetur corda vëstra ad Occa-
in crapula & ebrietate. Hoc item Aposto. Nolite, in- num.
quit, inebriari vino, in quo est luxuria. Sed maxime Luc. 12.
animus ad libidinẽ oculis inflammari solet. Quo per Ephes. 5.

- Matth. 5. tinet illa Christi Dñi sententia. Si oculus tuus scāda-
lizat te, erue eum, & projice abs te. Multa preterea
Iob. 31. sunt prophetarū de eadem re voces, vt est apud Iob:
Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem qui-
dem de virgine. Sūt multa denique ac pene innume-
rabilia exēpla malorū, quæ ex oculorū aspectu ortū
habuerunt. Sic David, sic rex Sichen peccauit, hocq;
Daniel. 13. item pacto senes illi Susanna calumniatores deliquē-
runt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus
valde excitatur, occasionem libidini non parua[m] se-
pe præbet: ideoq; Ecclesiasticus monet: Auerte faciē
tuam à muliere compta: Cum igitur mulieres in ni-
mio ornatus studio versentur, nō alienum erit, si Pa-
rochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, vt eas
interdum moneat, obiurgetq; verbis, quæ hoc de ge-
nere grauissima Apostolus Petrus ita protulit: Mu-
lierum nō sit extrinsecus capillatura, aut circunda-
tio auri, aut indumenti vestimentorū cultus. D. Pau-
lus item: Non in tortis inquit crinibus, aut auro,
aut margaritis, vel veste pretiosa. Multa enim au-
ro & margaritis adornata, ornamenta mentis &
corporis perdiderunt. Hoc autē libidinis incitamen-
tum quod ē vestium exquisito ornatu existere solet,
alterum sequitur, quod est turpis obsceniq; sermo-
nis. Nam verborum obscenitate, quasi face quadā
subiecta adolescentum accenduntur animi Coriū-
pūt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apo-
stolus, hocq; ipsam cum maxime efficiat delicates
&

& molliores cantus, ac saltationes: ab ijs quoque Libri obscæ
 diligenter cauendum est. Quo ingenere numerantur ni nolēgēdi
 itē libri obscæ & amatorie scripti: qui ita vitan-
 di sunt, vt imagines, quæ aliquam turpitudinis spe-
 ciem præ se ferunt: cum ad turpes rerum illecebras,
 inflammandosque adolescentū animos visin illis sit
 maxima. Sed Parochus in primis curet, vt quæ de
 ijs à sacrosancto Tridentino Concilio pie religio-
 seque constituta sunt, ea sanctissime seruentur. Hac
 vero omnia, quæ commemorata iā sunt, si magno ad-
 bibito studio, curaque vitentur, omnis fere libidinis
 materia tollitur, sed ad illius vim opprimendam ma-
 xime valent frequens Confessionis, & Eucharistie
 vsus, tum assidue ac pie quidem ad Deū preces, cum
 elemosynis atque ieiuniis coniunctæ. Est enim casti-
 tas donum Dei, quod recte petentibus non denegat,
 nec patitur nos tentari supra id, quod possumus. Cor-
 pus autē non ieiunijs modo, & ijs præsertim, quæ S.
 Ecclesia instituit, sed vigilijs etiam pijs peregrinatio-
 nibus, atque alijs affuētationū generibus exercendū
 est sensuumque appetitiones reprimende: in his e-
 nim atque alijs eiusmodi rebus maxime, cernitur
 temperantiæ virtus, in quam sententiam ad Corin-
 thios ita D. Paulus scribit: Omnis, qui in agone con-
 tendit, ab omnibus se abstinere: & illi quidē vt corri-
 pibilem coronam accipiant, nos autem incorruptā.
 Et paulo post: Castigo, inquit, corpus meum, & in-
 seruitutē redigo: ne forte, cum alijs prædicauerim,
 ipse

Tricō. ses.
 25. in decre-
 to de. S. ima-
 ginibus.

1. Cor. 10.

1. Cor. 9.

Ibidem.

Rom. 13. ipse reprobus efficiar. Et alio loco: Carnis curam non feceritis in desiderijs.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

Non furtum facies.

Rom. 2.

Veterem hunc Ecclesie morem fuisse, ut huius præcepti vis & ratio inculcaretur auditoribus indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui ceteros ab ijs vitijs maxime deterrent, quibus ipsi cumulati reperiuntur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? Quo doctrina bono non solum frequens illorum temporum peccatum corripiebant, sed etiam turbas ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoveri solent. In ijs & delictis est delictorum incommotis atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere versetur: ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinae magistrorum. Parochi hunc urgebunt locum, & assidue ac diligenter huius præcepti vim ac sententiam explicabunt. Adprimam officium & diligentiam suam conferent ad declarandum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdicitis, Non occides, Non inechaberis quasi præsidijs, & vitam corpusque nostrum, & famam exultationemque tueatur: sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tanquam custodie quamdam externas res ac facultates.

muniat atque defendat. Quam enim hæc verba subiecta habent notionem, nisi eā, quam supra diximus, eū de alijs præceptis loqueremur? vitare videlicet Deum bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint, à quo quam auferri aut violari. Quod diuine legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habende & referende gratia, nobis optima ratio proposita est, vt non tantū præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi & inflammandi sunt. Est autē hoc præceptū, quæadmodū superiora, diuisum in duas partes: quarū altera, quæ furtum vetat, aperte est annuntiata: alterius sententia & vis, quæ iubemur benigni & liberales esse in proximos, in priore occulta est & inuoluta. De priore igitur prius dicetur: Non furtum facies.

Dux partes
hulus præce-
pti.

In quo illud animaduertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cum occulte ab inuito Domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra voluntatem scientis Domini possidetur. Nisi forte existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim & iniuriam non improbare: cum extet illud Apostoli: Rapaces regnum Dei non possidebunt. Quorum omnem rationem & consuetudinem fugiendam esse, idem scribit Apostolas. Quamquam vero maius peccatum rapine sit, quam furtum, quæ præter rem, quam ali-

Furti nomi-
ne quid in-
teelligendū.

1. Cor. 6.

1. Cor. 5.

cui adimunt, præterea vim afferunt, & maiore imponunt ignominia: mirandum tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinæ legis præceptum, non rapina. Id enim summa ratione factum est: quia furtum latius patet, quam rapina, quas ita tummodo illi facere possunt, qui potentia & viribus præstant. Quamquam nemo non videt, exclusi eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Varijs autem nominibus notatur iniusta possessio & vsus rerum alienarum, ex varietate eorum, que inuitis & inscijs dominis auferuntur. Nam si priuatum quid priuato adimititur, furtum dicitur: si surripitur publico, peculatus appellatur. Plagiatum vocant, si homo liber, vel seruus alienus in seruitutem abducitur. Si vero sacra rei eripitur, nominatur sacrilegium: quod facinus maxime nefarium ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona, que necessario & sacrorum cultui, & Ecclesie ministris, & pauperum vsui pie ac sapienter fuerant attributa, in priuatus cupiditates, perniciosasque libidines conuertantur. Sed præter ipsum furtum id est, externam actionem, furandi etiam animus & voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis lex, qua animam, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furti, falsa testimonia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa natura vis

Matt. 15.

& ratio satis ostendit: Est enim iustitia cōtrarium
 quæ suum cuiq; tribuit. Nam bonorum distributio-
 nes, & assignationes iam inde ab initio iure gētium
 constitutas, diuinis etiam & humanis legibus confir-
 matas ratas esse oportet, ut vnusquisq;, nisi humanā
 societatem tollere velimus, ea teneat quæ ei iure obti-
 gerunt. Nam ut Apostolus ait: Neque fures, neque 1. Cor. 6.
 auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces
 regnum Dei possidebunt. Et si huius sceleris impor-
 tunitatem & immanitatem per multa declarant,
 quæ furtum consequuntur. Fiant enim iudicia te-
 mere & inconsulto, multa de multis: erumpūt odia:
 suscipiantur inimicitiae: existant interdum acerbis-
 sima innocentium hominum damnationes. Quid di-
 cemus de ea necessitate, quæ diuinitus imposita est
 omnibus satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit?
 Non enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum S. Aug. epl.
 nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cum quis as- 54. ad Ma-
 suerit ex alienis locupletari, quantam habeat dif- cedonium.
 ficultatem, præter id, quod vnusquisque & ex alio-
 rum cōsuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex
 testimonio Habacuc Prophete licet intelligere: in- Habac. 2.
 quit enim. Væ ei, qui multiplicat non sua vsque-
 quo; & aggrauat contra se densum lutum? Lu-
 tum appellat densum, rerum alienarum possessio-
 nem, vnde emergere & expedire se homines diffi-
 cile possint. Furcorum autem tam multa sunt gene-
 ra, ut ea dinumerare sit difficillimum. Quare de his
 duobus

duobus furto, & rapinis, dixisse satis erit, ad quæ, tã
quam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur.
Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum a
scelesto facinore deterrendum conferent omnem cu
ram ac diligentiam Parochi.

De varijs
furtorũ ge-
neribus.
S. Aug. li. 5.
ho. 9. & de
verbis apof.
sermo. 19.

Verum huius generis partes persequamur. Sunt
igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel
aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas reti
nent: ait enim S. Aug. Si inuenisti, & non reddidisti
rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inue
nire potest, illa sunt bona in vsus pauperum confere
nda: quæ, vt restituat, qui adduci non potest, ea re faci
le probat se vndiq; ablatum omnia si possit. Eodẽ
se alligant scelere, qui in emendis vendendisq; rebus
fraudes adhibent. & vanitatem orationis horũ frau
des vindicabit dominus. Grauiiores & iniquiores in
hoc furtorũ genere sunt ij, qui fallaces & corrupti
merces vendunt pro veris & integris: qui uẽ ponde
re, mensura, numero ac regula decipiunt emptores.

Deut. 25.
Leuit. 19.

Est enim in Deuteronomio: Non habebis in sacculo
diuersa pōdera. Et in Leuitico: Nolite facere iniquũ
aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mēsurā:
statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modus,
æquusq; sextarius. Est & alio loco: Abominatio est
apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa
non est bona. Furtum præterea apertum est operario
rum & artificum, quæ totam & integram merce
dem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam ac debitam
operam

operam non dederunt. Nec vero distinguuntur à furibus serui dominorum rerumq; custodes infidi: quin etiā eo sunt detestabiliore, quam reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatum aut occlusum esse potest. Furtum præterea facere videntur, qui fictis simulatisq; verbis, quib; fallaci mendicitate pecuniam extorquēt: quorum eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod vel publicum officium conducti sunt, nullam vel parvam operam nauantes manus negligunt, mercede tantum ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem, à solerti auaritia, quæ omnes pecunie vias nouit, excogitatam, persequi longum est, & vt diximus, difficile: itaque de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicendum videtur, si prius monuerit Parochus Christianum populum, vt meminerit illius Apostoli sententiæ: Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec vllò sibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Et illud cogitent perpetuo: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.

Rapina igitur patet latius. Nam qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces: De diuersis quos S. Iacobus ad pœnitentiam inuitat illis verbis: rapinis. Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs ve-

1. Tim. 6.

Matth. 7.

Tob. 4.

Iacob. 5.

stris

Leuit. 9.

Deut. 24.

Malach. 3.

Tob. 4.

Usura quid

Ezech. 18.

Luc. 6.

Catonis sen-
tētia de qua
vide Ambr.
c. 14. lib. de
Tob.

stris, quæ aduenient nobis. Cuius penitentie causam subiūgit. Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis clamat: & clamor eorum in aures domini Sabbath in troiuit, quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam vehementer improbat. In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesie praesidibus & magistratibus debentur, vectigalia, tributa decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, vel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiam referuntur foeneratores in rapinis acerrimi & acerbissimi, qui miseram plebem cōpulant, ac trucidant vsuris. Est autem vsura, quidquid præter sortē & caput illud, quod datum est, accipitur siue pecunia sit siue quiduis aliud, quod emi, aut estimari possit pecunia. Sic enim apud Ezechielem scriptum est: Usuram & superabundantiam non acceperit. Et Dominus apud Lucam: Mutuum date nihil inde sperantes. Grauißimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes & maxime odiosum, hinc illud: Quid foenerari? quid hominē, inquit, occidere? Nam, qui foenerantur, bis idem vendunt, aut id vendunt, quod non est. Item, rapinas faciunt numarij iudices, qui venalia habēt iudicia, & precio muneribusq; delianti optimas tenuiorum & egentium causas enertunt. Fraudatores creditorum & inficiatores quicquid sumpto temporis spatio ad soluendum suum vel alieni fide merces emunt, neque fidem liberant, dam-

damnabuntur eodem crimine rapinarum: quorum
etiam delictum grauius est, quod mercatores, illo-
rum destitutionis ac fraudationis occasione, ma-
gno detrimento ciuitatis vendunt omnia carius. In Psal. 26.
quos illa Davidis sententia videtur conuenire: Mu-
tuabitur peccator, & non soluet. Quid de locupleti-
bus dicemus is, qui ab illis, qui soluendo non sunt,
quod commodarunt, exigant acerbius, & pignora
etiā ea auferunt contra Dei interdictū, quæ ad eorū
corpus tuendum sunt necessaria. Inquit enim Deus
Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum,
ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum,
quo operitur indumentum carnis eius, nec habet
alius, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiri
eū, quia misericors sum. Horū exactionis acerbita-
tem, iure rapacitatē atque adeo rapinas appellabi-
mus. Ex numero eorū qui raptores dicuntur, à san-
ctis patribus, sunt, qui in frugū inopia comprimunt
frumentum faciuntque, ut sua culpa carior ac da-
rior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus
ad victū & ad vitā necessarijs: ad quos illa Salomo-
nis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta, ma-
ledicetur in populis. Quos suorum scelera in ad mo-
nitos, Parochi liberius accusabūt, ac propositas illis
peccatis poenas explicabunt vberius.

Exod. 22.

Prouer. 11.

Hec de vetitis: nunc ad iussa veniamus: in qui-
bus satisfactio vel restitutio primum locum habet.
Peccatum enim non remittitur, nisi restituatur

De restitu-
tione quæ
hoc præce-
pto præcipi-
tur.

abla-

ablatum. Sed quoniam non is solū qui furtum fecit, ei, cui furatus est id debet restituere, sed omnes praeterea, qui furti participes fuerunt, hac lege restitutionis tenentur: aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, vel restituendi necessitatē effugere nō possint. Sunt autē plura hominū genera: ac primū est eorū qui furari imperant: qui non modo sunt ipsi furtorū socj & auctōres, sed etiā in illo furū genere deterrimi. Alterū genus par voluntate primis, potestate dispar, in eodē tamen furum gradu ponendū eorū qui cum iubere nō possint, suafores sunt, atque impulsores furtorum. Tertiū genus est eorum, qui cum furibus cōsentiunt. Quartū genus est eorū, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiā faciunt: si lucrum dicendum est, quod, nisi respicerint, eos addicit aeternis cruciatibus: de quibus sic loquitur David: Si videbas furem, currebas cum eo. Quintum genus est furum, qui cum furta. possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant & obsistant, ut eorum licentiam permittant atque concedant. Sextum genus est eorū qui cum & furtum factum, & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed etiam se scire dissimulant. Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum praebent ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt. Ne ha-

ius quidem sceleris omnino sunt expertes approbatores furorum & laudatores. Nec vero etiam ab eadem culpa sunt alieni filij familias, & vxores, qui pecunias à patribus & viris surripiunt.

Iam vero huic præcepto illa subiecta sententia est, vt pauperum & inopum misereamur, eorumque difficultates & angustias nostris facultatibus & officijs subleuemus. Quod argumētū quia sæpiissime & copiosissime tractandū est, petent ea Parochi ex virorum sanctissimorum, ^a Cypriani, ^b Ioannis Chrysostomi, ^c Gregorij Nazianzen. & aliorum libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt quibus huic muneri satisfaciāt. Sūtenim inflāmādi fideles ad studiū & alacritatē opitulādi ijs, quibus aliena misericordia viuendum est. Sunt vero etiam docendi, quantā habeat necessitatē eleemosyna, vt videlicet re & opera nostra in egenes simus liberales, verissimo illo argumento, quod summo iudicij die detestaturus sit eos Deus & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosyna officia prætermiserint ac neglexerint: illos autem collaudatos in patriam cœlestem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. Est vtraque Christi Domini ore pronunciata sententia: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum: & : Discedite à me maledicti, in ignem æternum. Vtrentur præterea sacerdotes accommodatis illis ad persuadendū locis: Date & dabitur vobis Proferent Dei promissum, quo nihil vberius, nihil

De operib⁹
misericor-
diæ per elee-
mosynas in
pauperes.

a In ser. de
eleemosyna

b Hom 3 1.

33. & sequē
ad popul.

c In oratiōe
de cura pau-
perum.

Matt. 5.

Luc. 6.

- Marc. 10.** magnificentius ne cogitari quidē potest. Nemo est, qui reliquerit & cetera, qui non accipiat centies tantum nunc in tēpore, hoc, & in seculo futuro vitam aeternā. Adijcient illud, quod à Christo Dño dictū est
- Luc. 16.** Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cū defeceritis, recipiāt vos in aeterna tabernacula. Huius vero necessarij muneris partes exponunt, ut qui largiri non possunt egentibus, quo vitam sustentent, saltē commodent pauperi, iuxta Christi Dñi praeceptum. Mutuum date, nihil inde sperantes. Atque huius rei felicitatem beatus David expressit: Iucundus homo, qui miseretur, & commodat. Est autem Christiana pietatis, nisi sit aliunde facultas bene merendi de ijs, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam otij causa labore, opera, ac manibus ea querere, quibus inopum indigentiam leuare possint, ad id omnes suo exemplo hortatur in epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis verbis: Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos Item ad eosdem: Operam detis, ut quieti sitis & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut praecepimus vobis. Et ad Ephesios. Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus quod bonū est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Est etiam frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis ne ceteris graues, aut molesti simus, quae temperantia sane quam elucet in omnibus Apostolis, sed maxime

xime eminet in D. Paulo: cuius illud est ad Thessa- 1. Theff. 2.
lonicem. Memores estis, fratres, laboris nostri & fa-
tigationis: nocte & die operantes, ne quem vestrum
grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium
Dei. Atque idem alio loco Apostolus: In labore & 2. Theff. 3.
fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum
grauaremus.

Sed vt ab vniverso hoc genere nefariorum faci-
norum abhorreat fidelis populus, Parochus à prophe-
tis petere, & à reliquis diuinis libris sumere par erit
detestationem furtorum, & rapinarum, & horribi-
les minas à Deo propositas eis, qui illa scelera cōmit- Amos. 8.
tunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui conte-
ritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicē-
tes, quando trāsibit mensis, & venūdabimus merces,
& sabbatum, & aperiemus framentū, vt imminua-
mus mensuram, & augeamus sictū, & supponamus
stateras dolosas? Sunt in eadē sententia multa apud
Hieremiam, in Prouerbijis, & apud Ecclesiasticum. Hier. 7.
Nec vero dubitandum est, quin hæc malorū semina, Prouer. 16.
quibus malis opprimitur hæc ætas magna ex parte & 20.
in his inclusa sint causis. Verum vt assuescant Chri- Eccle. 10.
stiani homines prosequi omni liberalitatis ac beni-
gnitatis officio egentes & mendicos, quod ad alterā
huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi
maxima præmia, quæ beneficiis & largis, & in hac
& in altera vita daturam se Deus pollicetur.

Sed quia nō desunt, qui etiā se in furtis excusent

admonendi sunt fore, vt nullam eorum peccati excu-
sationē accipiat Deus: imo vero futurum, vt illa pur-
gatione non modo non leuetur peccatum sed mirum
in modum augeatur. Ecce nobilium hominum nō se-
renda deliciae, qui culpā extenuare sibi videntur, si
se affirmarint, nō cupiditate, aut auaritia ad detra-
hendum alteri sua descendere, sed tuenda causa am-
plitudinis familiae & maiorum suorum, quorū exi-
stimatio ac dignitas rueret, nisi rerum alienarū ac-
cessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiē-
dus est: simulq; demonstrandum vnā esse rationē cō-
seruandi & amplificandi opes, & copias, maiorum-
que gloriam si Dei voluntati paruerint, si eius pra-
cepta seruauerint: quibus contemptis, fundata &
optime constituta opes euertuntur, reges ex regio so-
lio & summo gradu honoris praecipites exturbantur:
in quorum locū infimi interdū homines, & qui sum-
mo in odio illis fuerunt, diuinitus vocantur: Incredi-
bile est: quantopere his succēseat Deus, cuius rei te-
stis est Esaias apud quē sunt illa Dei verba: Princi-
pes tui, infideles, socij furum: omnes diligunt mune-
ra: sequuntur retributiones, propter hoc ait Domi-
nus Deus exercituum fortis Israel: Heu consolabor
super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis
& conuertam mauum meam ad te, & excoquam ad-
purum scoriam tuam. Non desunt, qui non iam il-
lam asserant causam splendoris, & gloriae, sed victus
& vita commodiorem facultatem & elegantiam.

Qui

Qui refellendi sunt, docendiq; quam impia sit eorū
 & actio & oratio, qui vllam commoditatem antese-
 rant Dei voluntati & glorie: quam, negligēdo eius
 precepta, offendimus mirādum in modum. Et si que
 potest esse in furto cōmoditas, quod summa in cōmo-
 da cōsequantur? Super furē enim, inquit Ecclesiasti-
 cus, est cōfusio & pœnitētia. Sed fac esse vt cum illis
 nō agatur incōmode: dedecorat fur diuinum nomen
 repugnat eius sanctissima voluntati, salutaria ipsius
 precepta contemnit. Quo ex fonte omnis error om-
 nis improbitas, omnis fluit impietas. Quid, quod au-
 dire licet interdum fures, qui nihil se eo peccare con-
 tendant, quod detrahant aliquid locupletibus & co-
 piosis hominibus, qui ea detractiōe nihil damni fa-
 ciet, ne sentiāt quidē? misera sane & pestifera defen-
 sio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere,
 quod eam furandi consuetudinem cepit, vt non faci-
 le possit ab illa mēte, & actiōe desistere; qui nisi au-
 dierit Apostolum dicentem: Qui furabatur iam nō
 furetur: velit, nolit, etiam consuetudinē capiet eter-
 norum suppliciorum. Nonnulli sunt, qui excusant
 se occasione data, alteri aliquid ademisse. Est enim
 illud tritum sermone prouerbiū: Fures qui non
 sunt, fieri occasione. Qui hac ratione sunt de nefa-
 ria sententia deducendi, resistendum esse prauiscu-
 piditatibus. Nam si continuo est reperficiendum id,
 quod libido persuaserit: quis modus, quis finis erit
 scelerū ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa de-
 fensio,

Eccles. 5.

Ephes. 4.

fensio, vel summa potius intemperantie & iniustitie confessio. Nam qui dicit: se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem: idem propemodum fatetur, se semper, oblata occasione, peccaturum. Sunt, qui furari se dicant vlciscendi causa, quod ab alijs eadem iniuria sint affecti. Quibus ita respondendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quenquam rei suae iudicem esse: tum multo minus concedi, ut poenas ab alijs repetant eorum, quae alijs in eum peccauerunt. Postremo, quidam furtum satis illa ratione defensum rectumque arbitrantur, quod cum sint aere alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluant. Quibus cum ita agendum est, nullum esse grauius, ac alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debuium illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus. Dimitte nobis debita nostra: Quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, id est, plus peccare, ut quod debet hominibus dissoluat: multoque praestare coniici in carcerem, quam mandari supplicijs inferorum sempiternis: longe etiam esse grauius Dei quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem ac pietatem confugere debere: a quo quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera, quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum.

Matth. 6.

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

Non loqueris contra proximū tuum
falsum testimonium.

Quantam non modo vtilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & præcepti explicatio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis verbis: Si quis in verbo nō offendit, hic perfectus est vir. Et idem: Lingua modicū quidē membrum est, & magna exaltat: ecce quantus ignis, quam magnam siluam incendit. Et que sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo mouemur, primum latissime patere hoc lingue vitium quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur: Omnis homo mendax: vt propemodum sit vnū hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur, Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cum sepe maledici hominis culpa facultates, fama, vita, animæ salus amittatur, vel eius, qui leditur, quod contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur: vel eius, qui ledit, quod prauo pudore, & falsa cuiusdam estimationis opinione deterritus, adduci non possit, nulli, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, vt quantas possunt maximas Deo gratias agant de hoc salutari præcepto non dicendi falsi testimonij: quo non solum ipsi alijs iniuriam facere vetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto

Iacob. 3.

Psal. 115.

Ephes. 4.

Quid falsi
testimoniij no-
mine signifi-
catur.

Deut. 14.

Matt. 18.

Quid proxi-
mi vocabu-
lo significa-
tur.

Luc. 10.

pro eadē ratione & via progrediendum est, qua in ca-
teris progressi sumus, vt videlicet animaduertantur
in eo duae leges: altera prohibens, ne falsum dicatur
testimoniū: iubens altera, vt simulatiōe fallacijsque
sublatis, dicta & facta nostra simplici veritate me-
tiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios illis ver-
bis admonuit: Veritatem facientes in charitate, cre-
scamus in illo per omnia. Sed prior huius praecepti
pars habet hanc rationem, vt quamuis nomine fal-
si testimoniij significetur quidquid in bonā vel in ma-
lam partē de altero constāter dicatur, siue in iudicio
siue extra iudiciū, tamē praecepue prohibeatur illud
testimoniū quod in iudicio falso dicitur à iurato. Iu-
rat enim per Deū testis, quod ita testificātis, & dini-
nū nomē interponētis oratio plurimū fidei habet &
pōderis, itaque quia periculosum est hoc testimoniū,
id circo praecepue prohibetur: iuratos enim testes, ni-
si exceptionibus legitimis excludantur, aut eorū sit
aperta improbitas atque peruersitas, ne iudex qui-
dē ipse potest reuocare, praesertim cū extet iussum di-
uinae legis, vt in ore duorū vel triū testiū stet omne
verbū. Sed vt praeceptum fideles plane intelligāt, do-
cēdi erūt, quid significet hoc, proximi, vocabulum
in quem falsum testimoniū dicere minime licet. Est
autem proximus, vt ex Christi Domini doctrina
colligitur, quicumque eget opera nostra, siue ille
propinquus sit: siue alienus, siue ciuis, siue aduenā,
siue amicus, siue inimicus. Nefas enim est existi-
mare

mare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro
 testimonio quos iussu Dei ac Dñi nostri diligere o-
 porteat. Quin etiā, quia sibi quisque quadā ratione
 proximus est, nemini fas est in se falsum testimoniū
 dicere: quod qui cōmittant sibi ipsi notam inurentes
 ignominie ac turpitudinis, & se ipsos & Ecclesiam
 ledunt, cuius sunt membra: quo modo etiam qui sibi
 mortē consciscunt, nocent ciuitati: ita enim est apud S. Aug. lib. 1.
 S. Augustinum. Nec recte intelligentibus poterat vi- deciui. Del.
 deri, non esse prohibitu, vt aduersus se ipsum quis cap. 20.
 quā falsus testis assisteret, eo quod in precepto ad-
 ditum fuit, Contra proximum tuum. Sed non
 id eo, si aduersus se ipsum quisque falsum testimoniū
 dixerit, ab hoc crimine se putet alienum, quando re-
 gulam diligendi proximū à semetipso dilector acce-
 pit. Verum quia prohibemur proximū ledere falso
 testimonio, nemo propterea contrarium permitti
 nobis arbitretur, vt peierando liceat conciliare ei, S. Aug. c. 12
 qui nobiscum natura ac religione coniunctus sit, a 13. li. de mē-
 aliquid utilitatis aut commodi. Nemini enim menda dacio.
 cio & vanitati, multo minus perurio studendū est.
 Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescen-
 tium docet ex Apostoli sententia, mendacium in fal-
 sis testimonijs numerandū esse, etiam si in cuius-
 quam falsa laude dicatur. Nam locum illum tra-
 ctans, Inuenimur autem & falsi testes Dei, si testi- 1. Cor. 15.
 monium diximus aduersus Deum, quod suscitaue-
 rit Christum, quem non suscitauit, si mortui non re-

1. Cor. 15. surgunt. Falsum, inquit, testimonium vocat Aposto-
lus, si quis de Christo, & quod ad eius laudē videtur
pertinere, mentiatur. Sapissime vero etiā cōtingit, ut
qui alteri fauet, obfit alteri. Certe errādī causa asser-
tur iudici, qui interdū falsis testibus adductus, cōtra
ius secūdum iniuriā statuit, & iudicare cogitur. Nō
nūquā etiā fit, ut qui ob falsum alicuius testimoniū
causam iudicio vicerit, idq; impune tulerit, exultās
iniqua victoria assuescat corrūpere, & adhibere fal-
sos testes, quorum opera sperat se posse ad id, quod-
cunque concupierit, peruenire. Est vero id & ipsi te-
sti gravissimū, qui & ab eo, quē iureiurādo subleua-
rit, & adiuerit, falsus & periurus agnoscitur, &
ipse, quod ei ē sentētia succedit scelus, quotidie maio-
rē exercitationē & cōsuetudinē capit impietatis &
audacia: Ut igitur testiū vanitas, mēdacīa, & periur-
ria, prohibētur: sic & accusatorū, & reorū, & patro-
norū cognitorū, & procuratorū, aduocatorū, & om-
niū denique, qui iudicia cōstituunt. Postremo vetat
Leuit. 19. Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed e-
tiam extra iudicium, quod alteri incommodū aut
detrimentū possit asferre. Est enim in Leuit. quo lo-
co hac precepta iterantur, his verbis: Non facietis
furtum, nō mētiemini, nec decipiet vnusquisque pro-
ximū suū. Vt nemini dubium esse possit, quin à Deo
Psal. 5. omne mendacium hoc precepto eicētum condemne-
tur. Quod apertissime testatur Dauid in hunc mo-
dum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Prohibetur autem hoc precepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa & quam graua & incommoda & mala nascantur. Hoc vitium maledice & contumeliose dicendi occulte in alterum, passim improbant diuina litera. Cum hoc, inquit Dauid, non edebam. Et S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec vero precepta solum sacra litera, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nam & Aman, confictis criminibus adeo incendit in Iudeos Assuerum, ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Reserta est eiusmodi exemplis sacra historia, quorum commemoratione sacerdotes operam dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant. Ut autem peccati huius vis, quod de altero detrahatur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis amplificandisque criminibus: & si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, graue aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus non necesse sit, peruulgarit, is obrectator & maledicus iure dicitur. Verum totius obrectationis nulla capitalior est, quam eorum, qui catholice doctrinae eiusque predicatoribus obrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum & errorum magistros extollant laudibus. Nec vero ab horum hominum

Detrahtio
nis vitium
quam dete-
stabile.

Psal. 100.
Iacob. 4.

Heb. 13.

numero

numero & culpa seiunguntur, qui detrahētibz & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahēre enim vel detrahentem audire,

- S. Hiero. in scribunt S. Hiero. & Bernar. vtrum damnabilis sit, ep. ad Nepo non facile constat. Non enim essent, qui detraherēt, tianum cir- si non adessent, qui detrahentes audirent. In eodem ca finem. genere sunt qui suis artificijs distrahunt homines, S. Ber. li. 2. & inter se cōmittunt, magnopereq; serendis discor- de confide- dijs delectantur: vt summas contunções ac societa- ratione ad tes fictis sermonibus dirimentes amicissimos viros ad Euge. in fi- immortales inimicitias & ad arma cōpellant: Hanc ne. pestem sic detestatur Dominus: Non erit criminator neque susurro in populo. Tales erant multi ex confi- Li. cult. 19. liarijs Saulis, qui eius voluntatem a Dauide aliena- re, & in illum regem incitare conabantur. Peccant 1. Reg. 24. denique in hanc partem blandi homines & assenta- & 26. tores, qui blanditijs & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecu- niam, & honores aucupantur, dicentes, vt est apud Isaie. 5. Prophetam, Malum bonum, & bonum malū. Quos vt arceamus & pellamus à consuetudine nostra, mo- nuit nos David illa oratione: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem pecca- toris non impinguet caput meū. Quāquam enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui vel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseverandi in vitijs, quam diu vixerit. Et quidem

quidem in hoc genere illa est assentatio deterior
 quæ ad proximi calamitatem atque perniciem ad-
 hibetur, Sic Saul, cum Davidem furori & ferro Phi-
 listæorum obijcere cuperet, ut occideretur, ei blandie-
 batur illis verbis: Ecce filia mea maior Merob, ipsam
 dabo tibi uxorem, tantummodo esto vir fortis, & præ-
 liare bella Domini. Sic Iudei insidiosa oratione Chri-
 stum Dominum sunt assati: Magister, scimus, quia
 verax es, & viam Dei in veritate doces. Lōge autem
 perniciosior oratio est amicorum, affinium, & cognato-
 rum, qua ad eos interdum utuntur assentatorie,
 qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiri-
 tu: dum affirmant nullum esse tum ei à morte peri-
 culum: dum letum & hilarem esse iubent eumq; à
 peccatorum confessione, tanquam à tristissima cogi-
 tatione deterrent: dum denique eius animum auer-
 tunt ab omni cura & meditatione extremorum pe-
 riculorum, in quibus maxime versatur. Quare fu-
 giendum est omne mendaciorum genus, sed illud in
 primis, quo graui damno quisquam affici possit Ple-
 nissimum vero impietatis est mendacium, cum quis
 in religionem, vel de religione mētitur. Sed illis etiā
 maledictis & probris grauitur offenditur Deus, qua
 cōmittuntur libellis, quos famosos vocāt, & alijs hu-
 ius generis cōtumelijs. Præterea ioco, vel officij causa
 fallere mendacio, ut si nemo in illo vel damnum vel la-
 crum fecerit, tamen omnino indignū est: ita enim nos
 Apostolus admonet, deponentes mendaciū, loquimur Ephes. 4.

1. Reg. 18.

Matth. 22.

Marc. 12.

ni veritatem. Nam in eo est ad frequens gravisq;
mendacium magna proclivitas: & ex iocosis menda-
cijs capiunt homines mentiendi consuetudinem, unde
veniunt in opinionem, non esse veraces quamob-
rem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habent iu-
rare perpetuo. Postremo, priore parte huius precepti
simulatio repudiatur: nec modo, quæ simulatè di-
cuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt.
Tam enim verba, quam facta, nota ac signa quedam
sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque: ob eamq;
causam Dominus sæpe Phariseos arguens, hypocri-
tas appellat. Et hæc de priore precepti lege, quæ ad
vetandum spectat.

De iustitia
vnicuiq; in
inviolabiliter
administrā-
da.

Roma. 14.

Acto. 7.

Acto. 16.

Deute. 1.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dñs. Per-
tinet autem hæc precepti vis & ratio ad id, ut iuste
& ex legibus forensia iudicia exerceantur, neve oc-
cupent homines & usurpent iudicia. Non enim fas
esse alienum servum iudicare, ut scribit Apostolus,
ne, re & causa incognita, sententiam ferant. Quo in
vitio fuit sacerdotum & scribarum cōsiliū, qui de
sancto Stephano iudicarūt. Quod item peccatū fuit
magistratus Philippēsum: de quibus inquit Aposto-
lus: Casos nos publice indemnatos, homines Roma-
nos miserunt in carcerē, & nūc occulte nos eiciunt?
Ne condemnēt innocētes, aut nocentes absolūt, ne
precio aut gratia, ne odio aut amore moveantur. Sic
enim Moses seniores admonet, quos populi iudices
cōstituerat: Quod iustū est iudicate, siue cuius sit il-
le, siue

le, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum
ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cu-
iusquam personam, quia Dei iudicium est, De reis autem
& fontibus, vult eos Deus verum confiteri, cum ex
iudicii formula interrogantur. Est enim testimoniū
ac predicatio quedam, illa confessio laudis & glo-
ria Dei, ex ipsius Iosue sententia, qui Achan ad ve-
ri confessionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriam
Dño Deo Israel, Sed quoniam hoc preceptum testes
potissimum attingit, de his etiam à Parocho diligenter
agendum erit. Nam precepti vis ea est, ut non solum
prohibeat falsum testimonium sed verum etiam dici-
peret. Est enim in humanis rebus maximus usus ve-
ri testimonij, quod sunt innumerabiles res, quas à
nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide co-
gnoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam
testimoniarum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi sci-
mus, neque tamen licet ignorare: De quo extat illa
sancti Augustini sententia. Qui veritatem occultat, &

Iosu. 7. °

De testibus

11. q. 3. cap.
Quisquis.

qui prodit mendacium, uterque reus est: ille, quia
prodesse non vult: hic, quia nocere desiderat. Licet
vero interdum verum tacere, sed extra iudicium.
Nā in iudicio, ubi testis legitime interrogatur à iu-
dice vera omnia patefacienda sunt. Quo loco cau-
endum tamen est testibus, ne suae memoriae nimium co-
fisi, quod exploratum non habent, id pro certo af-
firmant. Reliqui sunt patroni causarum & advoca-
ti, actores deinceps & petitores. Illi igitur opera ac

De patronis
& advocatis

patro-

De petitoribus & accusatoribus.

patrocínio suo non deerūt, necessarijs hominū tēporibus, & egentibus benigne subuenient: tū iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumniarum lites protrahēt, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris & opera sua, illa iure & equo metiantur. Petitores vero & accusatores monendi sunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti periculū iniquis criminationibus creēt. Iussu hoc denique diuinitus descriptum est p̄sonis, vt in congressibus & colloquijs verē semper & ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidē, a quibus laedi se & exagitari intelligunt, cū illud propositum habere debeant, sibi cū illis eā necessitudinē & societatem intercedere, vt mēbra sint eiusdē corporis.

Mēdaclum. quamperniciolosum.

Ioan. 8.

Prover. 6.

Vt autem libentius hoc mendaciū vitium caueant fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam ac turpitudinem. Nam in sacris literis, mendaciū pater demon dicitur. Quod enim demon in veritate non stetit, mendax est & mendaciū parens. Adiunget ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quae mendacium consequuntur: & quoniam sunt innumerabilia, fontes & capita incommodorum & calamitatum monstrabit: ac primum in quantam cadat DEI offensionem, quantumue eius odium incurrat homo vanus & mendax Salomonis auctoritate declarauit eo loco: Sex sunt, quae odit Dominus, & septimum detesta-

tur anima eius: Oculos sublimes, linguā mendacem,
 manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinās
 cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum
 in malū, proferentem mēdacia, testē fallacē: & quæ
 sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatē, qui
 in insigni odio sit apud Deū, quo minus gravissimis
 afficiatur supplicijs? Deinde quid impurius, aut for-
 dius ut sanctus inquit Iacobus, quā in eadē lingua, Iacob. 3.
 qua benedicimus Deum & patrē, maledicere homi-
 nes, qui ad imaginē & similitudinē Dei facti sunt,
 ita ut fons de eodē foramine emanet dulcē & amarā
 aquā? Quæ enim lingua prius laudē & gloriā Deo
 tribuebat, postea, quantum in ea est, eum ignomi-
 nia afficit ac dedecore, mentiendo. Quare sit, ut à
 celestis beatitudinis possessione mendaces exclu-
 dantur. Cum enim in hunc modum quæreretur à Deo
 David: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Psal. 14.
 respondit spiritus sanctus: Qui loquitur veritatem
 in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Ma-
 ximum vero etiam illud in mendacio incommodum
 est, quod fere est insanabilis is animi morbus. Cum
 enim peccatū, quod in ferēdo falso crimine, aut pro-
 ximi fame & existimatione obrectando commis-
 sum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quem
 criminatus fuerit, satisfaciat iniuriam, id autem
 difficile fiat ab hominibus primo, ut antea monui-
 mus pudore, & inani quadā dignitatis opinione de-
 territis: qui in eo peccato sit, hunc additum esse æ-

ternis inferorū pœnis, dubitare non possumus. Neque enim quisquā speret, se calumniarū vel obre-
ctationis veriam consequi posse, nisi prius ei satisfi-
ciat, de cuius dignitate & fama aut publice in iudi-
cio, aut etiā in privatis & familiaribus cōgressibus
aliquid detraxerit. Præterea, letissime patet hoc de-
trimentum, & in cæteros diffunditur: quæ vanitate
& mendacio fides ac veritas tollitur, arctissima vin-
cula societatis humane: quibus sublatis sequitur
summa vitæ confusio, ut homines nihil à demonibus
differre videantur. Docebit porro, vitandā esse loqua-
citatē Parochus: cuius vitiatione & reliqua peccata
fugiuntur, & est magna cautio mendacij: à quo vitio
loquaces sibi haud facile tēperare possunt. Postre-
mo is illū errorem eripiet Parochus, qui se in vani-
tate orationis excusant, & mendacium, prudentiū
exemplo defendunt: quorū esse aiūt mentiri in tēpo-
re. Dicit id, quod verissimum est, prudentiā carnis,
mortē esse. Hortabitur auditores, ut in difficultati-
bus & angustiis Deo cōfidant, neque ad artificium mē-
tiendi confugiant. Nā illi, qui utuntur per fugio, facti-
le declarāt, se sua magis nūci prudētia, quam in Dei
providentia spē ponere. Qui causam sui mēdacij con-
ferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi do-
cendi sunt non licere hominibus se ipsos vlcisci, ne-
que malum malo cōpensandum esse, sed potius vin-
cendum in bono malum: quod si etiam fas esset, hanc
referre gratiam nemini tamen utile, se suo vlcisci

De vitandis
mendaciorū
excusationi-
bus.

Rom. 8.

sci detrimento: esse autem id grauiſſimum detrime-
tum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui aſſerūt
humana natura imbecillitatem & fragilitatem, tra-
dendum erit hoc officij præceptum, vt diuinum au-
xilium implorent, nec infirmitati humanitatis ob-
temperent. Qui conſuetudinem oppanunt, admonen-
di ſunt ſi mentiri aſſueuerunt, vt dent operam, vt cō-
trariam conſuetudinem capiant vere loquendi, præ-
ſertim cum qui uſu & conſuetudine peccāt grauius
delinquant quam ceteri. Et quoniam nō deſunt, qui
ſe tegant excuſatione ceterorum hominum, quos
paſſim mentiri & peierare contendunt, hac ratione
illi ab ea opinione deducendi ſunt, non eſſe imitan-
dos malos, ſed reprehendendos & corrigendos: cum
autem ipſi mentimur minus auctoritatis in repre-
ſione & correptione alterius noſtram habere oratio-
nem. Alios ſe ita defendentes, quod vera dicendo ſe-
pe incommodo ſint affecti, ſic reſellent ſacerdotes,
eſſe illam accuſatione, non deſenſionem, cum ſit of-
ficiū Chriſtiani hominis, quāuis potius facere iu-
ſturam quam mentiri. Reſtant duo genera eorum,
qui ſe in mendacio excuſent: alteri, qui dicant, ſe
iocis cauſa mentiri: alteri, ſe idem facere utilitatis
gratia, quippe qui bene nec emerent, nec venderent,
niſi mendacium adhiberent: utroſque à ſuo errore
Parochi auertere debebunt. Ac ſuperiores quidem
illos à vicio abducent, & docendo quantū eo in gene-
re peccandi conſuetudinem augeat uſus mentiendi.

- Matth. 12. & illud inculcando, Omnis otiosi verbi reddendam esse rationem: proximos autem hos acerbius etiam obiurgabunt, quorum in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui prae se ferant, se minime illis Dei verbis fidem & auctoritatem tribuere.
- Matth. 5. Querite primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adiicientur vobis.

DE NONO ET DECIMO Præcepto.

- Exod. 20. Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis uxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

IN his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem ferre constitui, quæ cætera præcepta seruentur. Nam quod his verbis præscriptum est, eo spectat, ut si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortalis gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, sabbatum colet, id est, quiete perpetua fruetur, maioresque venerabitur, neminem denique neque re, neque verbis, neque vilo alio modo ledet. Nam stirps ac semen malorum omnium est praua concupiscentia: qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum & scelerum

scelerum genus. His animaduersis, & parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quanquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea, quod cum non dissimile sit eorum argumentū, eandem docendi viam habet. Parochus tamē & cohortādo & monendo poterit cōmuniter vel separatim, vt cōmodius sibi videbitur, ea tractare: sin autē Decalogi interpretādī munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horū duorum præceptorum dissimilitudo, quidue vna concupiscentia ab altera differat: quam differētiam libro questionū in Exodū D. Augustinus declarat. Nam ex ijs altera solū spectat, quid vtile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines & voluptates.

D. Aug. q.
71. in Exo-
dum.

Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius, & quod vtile est, consecratur, quam voluptatem: si vero alienam vxorem appetit, non vtilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet. Verum horum præceptorum duplex fuit necessitas: altera, vt sexti, septimique præcepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ vxoris potius cupiditatem prohiberi, vetito adulterio: nam si cōcupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen pleriq; ex Iudeis, peccato obcecatis, in eam opinionem adduci non poterant, vt crederent, id à Deo prohibitum esse: imo vero, lata & cognita hac Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt: id quod

Matth. 9.

animaduertere licet ex illo Domini sermone apud s.
 Mat. Audistis quia dictū est antiquis: Nō moechabe-
 ris ego autē dico vobis: & quæ sequuntur. Altera est
 horū præceptorū necessitas, quod aliqua distincte ex-
 plicatę, vetantur, quæ sexto & septimo explicate
 nō prohibebātur. Nā exēpli causa septimum præce-
 ptū prohibuit, ne quis iniuste cōcupiscat aliena aut
 eripere conetur: Hoc autem vetat, ne vllō modo quis
 cōcupiscat, etsi iure legeę, assequi id possit, ex cuius
 adeptione proximo damnum importari videat.

Sed illud in primis, antequam ad præcepti expli-
 cationem veniamus, fideles docendi erunt, nos hac le-
 ge non ad id solum institui, vt cupiditates nostras
 cohibeamus: sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ
 immensa est, cognoscamus. Nam cum superioribus
 legis præceptis nos quibusdam quasi præsidijs manifes-
 set, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret, hoc adiun-
 cto præcepto, illud maxime providere voluit, ne ap-
 petitionibus nostris nos ipsi laderemus: quod facile
 futurum fuit, si non vitare atque optare libe-
 rum nobis atque integrum esset. Hæc igitur non con-
 cupiscendi lege præscripta, illud à Deo pronisum est
 vt cupiditatum aculei, quibus ad perniciosā quo-
 que incitari solemus, huius legis vi quodam modo
 excussi, nos minus vrgeant, maiusque propterea tem-
 poris spatium nos molesta illa cupiditatum solici-
 tudine liberati, ad ea præstanda pietatis & religio-
 nis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa maxima-
 que

que debemus. Neque id solum hæc lex nos docet, ve-
 rum etiam illud ostēdit, legē Dei eiusmodi esse, que
 non externis solū munerū functionibus sed etiā inti-
 mo animi sensu seruāda sit: hocque inter diuinas & Lex diuina
 humanas leges interest: quod hæc rebus tātum exter- ab humana
 nis contentæ sunt: ille vero, quoniam animum Deus quid affe-
 intuetur, ipsius animi purā sinceramque castitatē at- rat.
 que integritatē requirūt. Est, igitur diuina lex, qua
 si speculū quoddā, in quo natura nostræ vitia intue-
 mur. Quāobrem dixit Apost. Cōcupiscentiā nescie-
 dā, nisi lex diceret: Nō concupisces. Cū enim concu- Rom. 7.
 piscencia, id est peccati fomes, qui ex peccato origi-
 nē habuit, perpetuo nobis infixas inhereat, ex hoc
 agnoscimus in peccato nos nasci: quia propter suppli-
 ces ad eū confugimus, qui solus potest peccati sordes
 eluere. Habent autem hæc singula præcepta illud
 cum ceteris commune, ut partim aliquid retent, par-
 tim iubeant. Quod ad prohibendi vim attinet, ne-
 quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, qua Galat. 5.
 vitio caret, aliquo modo vitium esse, ut concupisce-
 re spiritum aduersus carnem, vel expetere iustifi-
 cationē Dei in omni tempore, id quod David sum-
 mopere cupiebat, Parochus doceat, quæ concupis- Psal. 118.
 centia illa sit, quam huius legis præscriptio fuge-
 re oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam
 esse cōmotionem quandā, ac vim animi, qui impulsus
 homines, quas non habent res incōpables appetunt. Et
 quādamodū reliqui animi nostri motus nō perpetuo

mali sunt: ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malum est si cibum, aut si potum appetimus: aut cum frigemus, si calefcere: aut contra, cum calemus, si frigesce- re cupimus. Et quidē recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, nobis à natura insita est: sed primorū parentum nostrorum peccato factum est, vt illa natura si- nes trāsiliens, vsque adeo de prauata sit, vt ad ea cōcupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui ac rationi repugnant. Quin etiā hæc vis, si moderata est, suis- que finibus continetur, sæpe etiā non mediocres vti- litates præbet. Nam illud primum efficit, vt assiduis precibus Deū oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. Oratio enim cupiditatis no- stræ interpretis est. Quod si recta hæc concupiscendi vis abesset, non tam multe preces essent in Ecclesia Dei. Efficit præterea, vt chariora sint nobis Dei munera. Quo enim vehementiori alicuius rei cupi- ditate flagramus, eo charior illa nobis res est atque iucundior, cum eā adepti sumus: tū vero delectatio ipsa, quam ex re cōcupita sentimus facit, vt maiore pietati gratias Deo agamus. Itaque, si concupiscere aliquādo licet, fateamur necesse est, nō omnē cōcupi- scēdi vim prohibitiā esse. † Et quāquam D.^{us} Paulus concupiscētiā peccatū esse dixit: id in eā tamen sen- tentiam accipiendum est, in quam ^b Moyses locu- tus est, cuius ille testimonium affert id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. Nam illam carnis concu- piscen-

† Concupi-
scentia quo
sensu à Pau-
lo peccatū
dicitur.
a Rom. 7.
videatur Au-
gus. l. i. d. nū-
ptijs & cōcu-
pisc. c. 63. &
l. 6. cōtra Iu-
lian. Pelagi.
cap. 11.
b Exod. 20

piscientiam vocat in epistola ad Galat. Spiritu, in- Galat. 5.
quit, ambulate & desideria carnis non perficietis.

Naturalis igitur illa cupiditatis vis & moderata,
que fines suos non egreditur, nō vetatur, multoque
minus spiritualis illa recte mentis cupiditas, qua ad Sap. 6.
eorū appetitionem incitamur, qua carni repugnāt.

Ad hanc ipsam enim sacra litera nos adhortantur: Eccle. 24.
Concupiscite sermones meos. Et: Trāsite ad me om-

nes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto
non ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonū, tum ad Quæ cupiditas prohibi-
malū vti licet, sed vsus prave cupiditatis, que car-
nis concupiscentia & peccati fomes vocatur, ac si ta sit.

animi assensionem adiunctā habeat, semper in vitij
numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantū
concupiscendi libido vētitā est, quam carnis concu-
piscentiā vocat Apostolus, illi scilicet concupiscendi Galat. 5.
motus, qui nullum rationis modū habent, neque fi-

nibus à Deo constitutis continentur. Hæc cupiditas
damnata est, vel quia malum appetit, veluti adulte-
ria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria
scelera de quibus ita Apostolus: Non simus, inquit, 1. Cor. 10.

concupiscentes malorū quemadmodū & illi cōcupie-
runt: vel quia, et si res natura sua male non sunt,
causata tamen aliunde extat: quare illas concupisce-
re nefas sit. Quo in genere sunt ea, que ne possi-
deamus Deus aut Ecclesia prohibet: nō enim ea no-
bis appetere licet, que possidere omnino nefas sit.
Qualia olim in veteri lege fuerūt, aurū, argētū ex

Dom. 7.

quibus idola conflatæ erant, quæ Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causa hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam, quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa, quæ cum aliena sint, ea concupiscere vetat diuina lex, rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus. Nam tum peccatû natura existit, cum post malariû cupiditatû impulsu animus rebus prauis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat: id quod D. Iacobus, cû peccati originem & progressionem ostendit, illis verbis docet: Vnusquisque têtatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero, cû cõsummatum fuerit, generat mortẽ. Cû igitur lege ita caueatur. Non concupisces, hæc verba ad eû sensum referuntur, ut nostras cupiditates à rebus alienis cohibeamus. Alienarum enim rerû cupiditatis sitis immensa est atque infinita, neque vnquam satiatur, ut scriptum est: Auarus non implebitur pecunia. De quo ita est apud Isaiam: Væ, qui coniungitis domû ad domum, & agrum agro copulatis.

Eccle. 1.
Isai. 5.Domus
vocabulo

Sed ex singularum vocum explicatione facilius intelligetur huius peccati scditas & magnitudo. Quare Parochus docebit, domus vocabulo nõ locum modo, quem incolimus, sed vniuersam hereditatem signifi-

significari, ut ex diuinorum scriptorum usu consue-
tudinēq; cognoscitur. In Exodo scriptum est: Obste-
tricibus a Domino domus esse edificatas. Sententia
eo spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse at-
que amplificatas interpretemur. Ex hac igitur inter-
pretatione animaduertimus, hac præcepti lege veri-
tum nobis esse, ne diuitias auide expetamus, neque
alienis opibus, potentie, nobilitati inuideamus, sed
statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue
excelsus, contenti simus. Aliena deinde gloria appeti-
tionē vitā esse intelligere debemus. Nā hoc itē ad
domum pertinet. Quod vero sequitur. Non bonē,
nō aliū: id ostēdit nō solū, quæ magna sunt, ut do-
mus nobilitas & gloria, ea cū aliena sint, concupisce-
re nobis non licere: sed etiam parua, qualia illa sint,
siue animata, siue inanimata. Sequitur deinceps:
Neque seruū: quod intelligendū est tam de capti-
uis, quam de reliquo genere seruorum, quos, ut cate-
ra alterius bona concupiscere non debemus. Liberos
vero homines, qui voluntate seruiunt vel mercede
conducti, vel amore obseruantiaque impulsī, nul-
lo modo, neque verbis, neque spe, neque pollicitationi-
bus, neque præmijs quis corrumpere aut sollicitare
debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixe-
runt: imo vero, si ante id tempus, quo se in illorum fa-
mulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius
præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos, ipsos
omnino reuertantur. Quod autem in præcepto men-

quid signifi-
cetur.
Exod. 1.

tio fit proximi, id eo pertinet, vt hominū vitium demonstraretur, qui vicinos agros aut proximas domos aut aliam rem eiusmodi, quæ secum cōtinens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiae ponitur, ab amore ad odium cupiditatis vitio traducitur. Hoc vero præceptum ij minime violant, qui res quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt aut iusto precio emunt. Ii enim non modo proximā nō ledunt, sed, valde adiuvant, cum ei pecunia maiori commodo, vsuique futura sit, quam res illa, quas ipse venditat. Hæc de re aliena nō concupiscenda legem altera sequitur quæ prohibet, ne alienam concupiscamus vxorem. Quæ lege concupiscendi libido nō ea quidem tantum prohibita censetur, quæ adulter alterius vxorem appetit, sed etiam quæ affectus aliquis alterius vxorem in matrimonium ducere cōcupiscit. Eo enim tempore cum repudiū permittebatur libellus, illud facile euenire poterat: vt, quæ ab vno repudiata esset, eam alter vxorem acciperet. At hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad vxores relinquendas sollicitarentur: aut vxores maritis difficiles se ac morosas ita præberent, vt eam ob causam quædam quasi necessitas viris, imponeretur illas repudiandi. Nunc vero grauius est peccatum, cum mulierem, etiā si à viro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere nō liceat, nisi marito mortuo. Itaq; qui alterius vxorem concupiscit, facile ex vna in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori,

aut adulteriū admittere cupiet. Atque hoc idem de
 ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt.
 Neque enim has item concupiscere licet, cum ij, qui
 hac pacta rescindere student, violent sanctissimum si
 dei fœdus. Et quemadmodum, quæ alteri nupta est,
 eam cōcupiscere omnino nefas est: sic quæ ad Dei cul-
 tum religionemq; est cōsecrata, nullo pacto licet illā
 uxorem appetere. Si vero quis mulierem quæ nupta
 est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi da-
 ri concupiscit, neque si in matrimonium alij colloca-
 tam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id
 quod Pharaoni, & Abimelech cōtigisse legimus, qui
 Saram in matrimonium habere cōcupierunt, cum
 eam minime naptam, Abrahamq; sororem, non uxore
 arbitrantur: ille certe qui eo animo est, eiusmodi
 praecepti legem violare non videtur.

Genes. 12.

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tol-
 lendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt,
 explicare alteram praecepti rationem debet: quæ in
 eo consistit, ut si diuitie affluant, cor non appo-
 namus, easque pietatis & diuinarum rerum studio
 abicere parati simus, & in subleuandas pauperum
 miseras libenter pecuniam erogemus: si desint fa-
 cultates, egestatem equo & hilari animo feramus.
 Et quidem nisi rebus nostris dandis liberalitate ute-
 mur, rerum alienarum cupiditates restringemus.
 De paupertatis autem laudibus diuitiarumq; despi-
 cientia, in sacris literis, & apud sanctos Patres faci-
 le erit

Remedia
 aduersus no-
 xias concu-
 piscencias.
 psal. 62.

le erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac itē lege præcipitur, vt ardenti studio summaq; cupiditate optemus id potissimū effici, nō quod nos cōcupiscimus, sed quod Deus vult, quēadmodum

Matth. 6.

Dñi oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, vt nos singulari quodā modo sancti efficiamur, animūq; nostrum sincerum atq; ab omni labe purum integrūq; conseruemus, & exerceamus nos in ijs mentis ac spiritus officijs, quæ corporis repugnant sensibus: horūq; edomitis appetitionibus, ratione ac spiritu duce rectum vitæ cursum teneamus: quine præterea sensus materiam cupiditatibus nostris libidiniq; præbent, eorum vim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorem restringendū, plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum verò illud incommodum est, quod quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis cōcupiscentijs eius. Num quemadmodū, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident: ita si ijsdem succumbimus, Dominum à regno suo expellimus, & in eius locū peccatum introducimus. Alterum præter ea incommodum est, quod ab hac concupiscendi, vi veluti fonte quodam, omnia peccata manant, vt diuus Iacobus docet, Diuus item Ioannes: Omne, inquit, quod est in

Rom. 6.

Iacob. 1.

1. Ioan. 2.

mundo,

mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur: homines enim ijs cupiditatum tenebris obcæcati, honesta & præclara putant omnia, quæcumque ipsi concupiscunt. Opprimitur præterea concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo agricola Deo insitum est. Sic enim apud D. Marcum scriptum est: Alij sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbū audiūt, & arumna sæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentia introeuntes, suffocant verbū & sine fructu efficitur.

Marc. 4°

Iam vero, qui præ cæteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc præceptum diligētius cohortari debet, illi sunt, qui lusonibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoresque itē, qui rerum penuriam annonæque caritatem expetunt, atque id egre ferunt, ut alij præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quo carius vendere, aut vilius emere ipsi possint: qui in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut ferari ipsis, liceat: medici item, qui morbos desulerant: iure consulti, qui causarum litiumque vim, copiamque concupiscunt: tum artifices, quævis autē di, omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent,

tinent, penuriam exoptant, vt inde plurimum lucrifaciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi atque appetentes sunt non sine aliqua famæ alterius obrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetunt, ignaui nulliusque pretij homines sunt: famæ enim & gloria, virtutis atque industrie, non ignauiæ aut inertiæ, præmium est.

DE ORATIONE ET PRIMUM quidem de ea in genere.

IN officio & munere pastoralis cum primis necessaria est ad salutem fidelis populi, præceptio Christianæ precationis: cuius vim ac rationem multos necesse est ignorare, nisi pia & fidei Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo vt p̃ij auditores intelligant, quid à Deo & quomodo orandum sit. Omnes autem necessarie precationis numeros cōtinet diuina illa formula quam Christus Dominus Apostoli & per illos eorūque successores, omnibus deinceps qui Christianam religionem susciperent, notam esse voluit. Cuius verba atque sententias sic animo ac memoria comprehendere oportet, vt in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores: quæ magis opportuna visa sunt, hic proposuimus, sum-

sumpta ab ijs scriptoribus, quorum eo in genere doctrina & copia maxime laudatur: nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex iisdem fontibus haurire poterunt,

De necessitate orationis.

Primum igitur docedū est, quā sit oratio necessaria: cuius præceptum non solum consilij causa traditum est, sed etiam necessarij iussi vim habet. Quod à Christo Dño declaratū est illis verbis: Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatē ipsa, etiā illo Dominica precatationis quasi procemio, ostendit Ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Itaque cū esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud à discipulis ipse rogatus esset: Domine doce nos orare: Luc. 11. præscripsit eis orandi formā Dei filius, & spem attulit impetrationis eorū, quæ postularent: & ipse documentū fuit precatationis, qua non solū utebatur asidue, sed etiā in ea pernoctabat. Cuius deinde officij ijs qui se ad Iesu Christi fidē cōtulissent, Apost. præcepta tradere non destiterunt. Nā S. Petrus & Ioannes, de ea diligentissime pios admonent: & eius rationis memor Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem. Prætereā tam multis indigemus bonis & commodis, ad animam & corpus tuendum necessarijs, ut ad precatationem confugere oporteat, tanquam ad unam omnium optimam & indigentia nostræ interpretē

Luc. 18.

Luc. 11.

Luc. 6.

1. Pet. 3. 4.

1. Ioan. 3. 5

1. Thess. 5.

Phil. 4.

Coloss. 4.

& conciliatricem eorum, quibus egenus. Nam, cum nihil cuique debeat Deus: reliquum profecto est, ut quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tanquã instrumentum necessariũ nobis dedit ad id quod optaremus, consequendũ: præsertim cum quædã esse constet, quæ nisi eius adiunẽto nõ liceat impetrare. Habent enim factæ preces præstantẽ illã virtutẽ, quæ maxime demones eijciuntur. Est enim quoddã demoniorũ genus, quod non eijcitur, nisi ieiunio & oratione. Quare magnã sibi adiununt facultatẽ singulariũ donorũ, qui hanc cõsuetudinẽ, exercitationemque non adhibent, pie ac diligẽter orãdi. Petitione enim non solũ honesta, sed etiã assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut

Matt. 17.

Hier.in.c. 7

Matt.

Luc. 11.

Ioan. 16.

inquit S. Hieronymus, scriptum est. Omnipotenti datur, ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: petite ergo, & accipietis.

De utilitate Orationis.

Habet autem hac necessitas iucundissimam utilitatem, quæ fructus ex seedit vberrimos: quorum copiam sument Pastores à sacris scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huc temperi accommo-
datos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus siquidem est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis literis thymiamati compara-

tur, Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, si **Psal. 140.**
 cut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratio-
 ne Deo subiectos esse profiteamur: quem bonorum
 omnium auctorem agnoscimus & predicamus, in
 quem solum spectamus, quod vñ incolumitatis sa-
 lutisq; presidium atque perfugium habemus: Huius
 fructus illis etiam verbis admonemur: **Inuoca me in Psal. 49.**
 diatribulationis, eruam te, & honorificabis me. Se-
 quitur fructus amplissimus & iucundissimus oratio-
 nis, cum à D^o preces audiuntur. Est enim ex S. Au- **Serm. 226.**
 gust. sententia, cali clavis oratio. Nam ascendit in- **de temp.**
 quit precatio, & descendit Dei miseratio. Licet alta
 sit terra, altum calum: audit tamen Deus hominis
 linguam. Cuius orandi muneris tanta vis est, tanta
 utilitas, vt ea re celestium donorum amplitudinem
 consequamur. Nam & impetramus nobis, vt ducem
 & adiutorem adhibeat Spiritum sanctum: & fidei
 assequimur. conseruationem & incolumitatem, &
 uitationem pœnarum, & diuinum patrociniū in tē-
 tationibus, & ex Diabolo victoriam, omnino inest in
 precatōne singularis gaudij cumulus. Quamobrem
 sic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, vt gau- **Ioan. 16.**
 dium vestrum sit plenum. Nec vero, quin huic peti-
 tioni prestō sit & occurrat Dei benignitas, vllus reli-
 quus est dubitandi locus, Quod multa cōprobāt diui-
 na scriptura testimonia, quæ, quia sunt in promptu,
 illa modo apud Esaiam exempli causa attingemus: **Esa. 58.**
 Tunc enim, inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet

clamabis, & dicet, ecce adsum. Et rursus: Eritq; ante
quā clamēt ego exaudiā: adhuc illis loquentibus ego
audiā. Exēpla autē eorū, qui Deū exorauerunt, quia
propemodum sunt & infinita, & posita ante oculos,
omittimus. At interdū fit, vt quæ petimus, à Deo non
impetremus, Ita est: sed tū maxime prospicit utilita-
ti nostra Deus, vel quod alia nobis maiora & amplius
bona impertitur: vel quod nec necessarium nobis
est, nec vtile, quod petimus, imo vero fortasse super-
uacaneum id futurū sit, si dederit, atq; pestiferum.

S. Aug. ser.
53. de ver-
bis Domini
73. in Ioan.

Quedam enim, inquit S. Augustin. negat propitiū
Deus, quæ cōcedit iratus. Nonnūquā etiā sit, vt adeo
remisse ac negligenter oremus, vt ne ipsi quidē quod
dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio, mentis
ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deū
referri debet, peregrinatur, nulloq; studio, nulla ad-
hibita pietate temere precationis verba funduntur:
quo modo inanem huius orationis sonitum, Christia-
nam precationem esse dicemus? Quare minime mi-
rum est si Deus nostra non obsequitur voluntati: cū
vel ipsi nolle id nos, quod petimus pene probemus, no-
stra negligentia & ignorance precationis: vel po-
stulemus ea, quæ nobis sunt obfutura. Contra vero
scienter ac diligenter petentibus multo plus tribui-
tur, quam à Deo postulauerint. Quod & Apostolus
testatur in epistola ad Ephesios: & illa prodigi filij
similitudine declaratur, qui præclare secum actum
esse existimaturus fuit, si in loco mercenarij famu-
li erant

Ephes. 3.

Luc. 15.

li eum habuisset pater. Et si recte cogitantibus, non solum postulantis nobis cumulat gratiā suā Deus non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi, quod ostendunt diuine literę, cum illa utuntur loquendi formula: Desiderium pauperum exaudivit Dominus. Intimis enim & tacitis egentium studiis ne expectata quidem eorum voce Deus occurrit. Psalm. 9. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi virtutes & exercemus & augemus, maxime vero fidem. Rom. 10. Ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: (quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quam non crediderunt?) sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem ac certiore fidem habent diuine curę & providentię: quę potissimum id requirit à nobis, ut ad se de ijs, quę nobis opus sunt referentes, omnia postulemus. Posset vero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidē, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animarum rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitę necessarios: sed beneficentissimus parens vult à filiis inuocari, vult nos quotidie rite petendo petere fidentius, vult, impetratis ijs, quę postulamus in dies magis testificari, ac predicari suā in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiā charitas: nā illum auctorē agnoscentes omnium honorum utilitatumq; nostrarū, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & ut amantes colloquio & congressu magis ad amorem incenduntur: sic p̄ homines, quo sæpius Deo facientes preces, & eius

implorantes benignitatem, quasi cum ipso collo-
quuntur: eo maiori in singulas preces affectu le-
titia, ad eum amandum & colendum incitantur ar-
dentius. Propterea nos hac uti vult exercitatione
preces, ut flagrantis petendi studio, quod opta-
mus, tantum ea assiduitate & cupiditate proficiamus
ut digni simus, in quos illa conferatur beneficium, qua
antea ieiunus & angustus animus noster capere non
poterat. Vult praeterea nos id, quod est, intelligere
ac pra nobis ferre, si gratiae celestis auxilio dese-
ramur: nostra opera nihil consequi posse, propterea-
que toto animo ad orandum incumbere. Valent au-
tem maxime haec tanquam orationis arma contra
naturae nostrae hostes acerrimos: inquit enim sanctus
Hilarius: Aduersus Diabolum, armaque eius, oratio-
nem nostrarum sonitu certandum est. Praclarum
praeterea illum orationis fructum assequimur, quod
cum procliuus simus ad malum, & ad libidinis va-
rios appetitus vitio infirmitatis ingente, patitur,
se nostris cogitationibus concipi ut, dum illum ora-
mus & mereri eius contendimus munera, accipia-
mus innocentiae voluntatem, & ab omni labe, deli-
ctorum omnium amputatione, purgemus. Postre-
mo ex S. Hieronymi sententia, ira divina resistit ora-
tio. Itaque sic ad Moysen locutus est Deus: ^a Di-
mitte me: cum quidem poenas eum ab illo populo pe-
tere volentem, precibus impediret: nihil enim est,
quod aequae Deum leniat iratum, aut etiam paratum

* Hilari. in
Psalm. 73.

S. Hieron. in c.
7. Jerem. su-
per illud.
Non obli-
tas mihi.
a Exod. 32

ad plagas sceleratis inferendas, aque retardet & re-
moret à furore, ac preces piorum hominum.

De partibus, & gradibus orationis,

Exposita necessitate & utilitate Christiane pre-
cationis, scire præterea oportet fidelem populum,
quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim
ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apo-
stolo: qui in epistola ad Timotheum cohortans ad pie
sanctæque orandū, orationis partes diligenter enu-
merat: Obsecro, inquit, primum omnium fieri obsecra-
tiones, orationes, postulationes, gratiarum actiones,
pro omnibus hominibus. Quod vero subtilis quedam
est harū differentia partiū si eius explicationem audi-
toribus, Parocho cōducere existimabunt, cōsulent in-
ter ceteros S. Hilariū & Aug. Sed quoniā duæ sunt
precipue partes orationis, postulatō, & gratiarum
actio, à quibus tanquā à capite, manant reliquæ: mi-
nime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum
accedimus, ut cultum ei ac venerationem adhiben-
tes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de bene-
ficijs, quibus assidue ab eius benignitate ornatur,
exaugemur gratias agamus. Vtramque hanc, ma-
xime necessariam, partem orationis, D E V S
ipse pronuntiavit ore Davidis, illis verbis: In-
uocame in die tribulationis: eruum te, & hono-
rificabimus. Quantum autem egerimus divina libe-

1. Tim. 2.

S. Aug. epl.
59. q. 5.

Psal. 49.

talitatis ac bonitatis, quis ignorat, modo summam hominum egestatē & miseriam intueatur? Quam vero sit propensa Dei voluntas in genus humanum quam effusa in nos benignitas, omnes intelligunt qui sensu oculorum & mente præditi sint. Nā quocunque oculos conijcimus, quocunque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod à Dei largitate profectum non sit? & si omnia sunt eius dona ac munera bonitatis, quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrem, & gratiarum actione prosequantur?

Sed vtriusque officij & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum aliis alio est altior atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponunt ei Pastores summam perfectamque orandi rationē & ad eā, quam diligentissime poterunt, hortabuntur. Sed quinā est optimus orandi modus, & summus precatationis gradus: nepe is, quo pī & iusti homines vtuntur: qui freti veræ fidei stabili fundamēto, quibusdā optime mētis, orationisque gradibus in illū locū perueniūt, ex quo infinitam Dei potentiā, immensam benignitatem ac sapientiā contemplari possunt: ubi etiā in spem certissimam veniunt, se & quidquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum

vim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus lar-
 giturū se ijs, qui diuinū auxiliū pie & ex animo im-
 plorant. His quasi duabus alis, elata in cœlum ani-
 ma, ardētī studio peruenit ad Deum: quem omni gra-
 tiarū & laudum honore prosequitur, quod summis
 ab eo beneficijs affecta sit: tū vero singulari adhibi-
 ta pietate ac veneratione, quasi filius vnicus charis-
 simo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter ex-
 ponit. Quē precandi modum effundendi voce, expri-
 mūt diuinæ literæ: inquit enim Propheta: Effundo
 in conspectu eius orationem meā & tribulationem
 meam ante ipsum pronuncio. Quæ vox eam vim ha-
 bet, vt nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat om-
 nia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens
 insinuum amātissimi parentis Dei. Ad id enim nos
 doctrina cœlestis hortatur illis verbis: Effundite
 coram illo corda vestra. Et: Iacta super Dominum
 curā tuam. Hunc autem precationis gradum signi-
 ficat S. Augustinus, Cum inquit in eo libro, qui in-
 scriptus est Enchiridion: Quod fides credit, spes &
 charitas orat. Alius est eorū gradus, qui mortiferis
 peccatis oppressi fide tamen ea quæ mortua dicitur
 nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed
 propter intermortuas vires, summāque fidei imbe-
 cillitatem, se altius à terra tollere non possunt: ve-
 runtamen sua peccata recognoscentes, & eorum
 conscientia ac dolore cruciati, humiliter ac demisse,
 ex illo maxime longinquo loco pœnitentes, scelerū

Psal. 141.

Psal. 61.

Psal. 54.

S. Aug. En-
chi. cap. 7.

à Deo veniam & pacem implorant. Horum oratio suum obtinet locum apud Deum. Nā eorum preces audiuntur: imo vero huiusmodi homines liberalissime misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ex horū hominum numero fuit ille Publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exiit tamē, inquit, è templo magis iustificatus, quā Pharisæus. Est præterea eorū gradus, qui nondum fidei lucem acceperant, veruntamen diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumē accendente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemque veritatis: quam ut doceātur, summis precibus petunt. Qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo Cornelij Centurionis cōprobatum videmus. Nemini enim, id ex animo petēti: clausæ sunt fores diuinæ benignitatis. Postremus est gradus eorum, quos non modo facinororum ac flagitiorum non pœnitentes, sed etiā sceleribus scelera cumulant, tamen nō pudet, sœpe à Deo petere peccatorū veniā, in quibus volunt perseuerare: qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. Horum oratio à Deo non auditur, sic enim de Antiocho scriptum est. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Quare vehementer hortandi sunt, qui in graui illa miseria versantur, ut abiecta peccandi voluntate, ve-

Matt. 11.

Luc. 18.

Acto. 10.

2. Macha. 6

re, & ex animo se conuertant ad Deum.

Deijs, quæ petenda sunt.

Sed quoniam in singulis petitionibus, quid postulandum, quid non, suo loco dicitur: satis hic erit fideles vniuersæ illud admonere, vt, quæ iusta, quæque honesta sint, à Deo petant homines: ne, si, contra quæ deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur: Nescitis, quid petatis. Quidquid autem recte optari potest, petere licet. Quod illa Domini vberissima promissa testantur: Quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis. Omnia enim se concessurum pollicetur. Quare primum optatum ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, vt ad Deum, qui summum est bonum, summum studium desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cū Deo nos maxime coniungant: quæ vero nos inde seiungant, aut causam aliquam asserant disiunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra remouenda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum & perfectum bonum, quomodo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & à parente Deo postulanda. Nam hæc corporis quæ vocant, & externa bona: vt, sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem ac materiam sæpe dant peccato, (quare fit, vt non omnino pie ac salutariter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, vt hæc vitæ commoda postulentur necessitatis causa. Quæ precandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus

Matth. 20.

Ioan. 15.

- Genes. 28.** *cibus petere, quæ & Iacob, & Salomon postularunt. Ille enim in hunc modum: Si dederis mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum. Salomon his verbis: Tribue tantum victui meo necessaria. Cum vero nobis Dei benignitate suppeditetur ad victum & ad cultum, par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari: Qui enim tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur: præterit enim figura huius mundi. Item: Diuitiæ si affluant, nolite cor appondere. Quarum fructum & usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum cæteris communicemus, ab ipso doctore Deo didicimus. Si valeamus, si reliquis externis & corporis bonis abundamus: eo illa nobis tributa esse meminerimus, ut & facilius Deo inservire possimus & proximo omnia eius generis commodare. Ingenij autem bona & ornamenta, cuius generis sunt artes, atq; doctrina petere non licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione, aut conditione optandum, querendum, postulandum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illi bono coniungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.*

Pro quibus orandum sit.

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem

autem oratio petitionē & gratiarum actionē: quare prius de petitione dicamus. Orādum igitur est pro omnibus sine vlla exceptione, vel inimicitiarū vel gentis, vel religionis. Nā siue hostis sit, siue alienus siue infidelis, proximus est: quē quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque (quod amoris officium est) pro eo facere oporteat. Nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio: Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Quam oratione primum petenda sunt, quae salutem animae complectuntur, deinde quae corporis. Debemus autem hoc precationis officium primū Pastoribus animarū tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. Scribit enim is ad Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostiū sermonis. Quod item facit ad Thessalā. Est praeterea in Actis Apostolorū: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. Cuius etiā officij à D. Basil. in libris de moribus admonemur. Pro ijs enim orandum esse, inquit, qui praesunt verbo veritatis. Secūdo loco pro principibus nos precari oportet ex eiusdem Apostoli sententia, quanto enim publico bono principibus pijs & iustis utamur, nemo ignorat. Itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet qui reliquis hominibus praesint. Extant exempla sanctorum hominum, quibus monemur, ut pro bonis etiam pijsq. deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorū. Quod diuinitus factū est, ne superbia efferantur dum intelligunt se inferiorum suffragijs indigere. Matth. 5.

Iussit

S. Aug. epi.
107. ad Vit.
& li. 2. de bo
no. pseuer.
ca. 23.

Insuper præterea Dominus precari pro persequen-
tibus, & calumniantibus nos. Illud etiam Sancti
Augustini testimonio celebratum est, hanc esse
acceptam consuetudinem ab Apostolis pro ijs, qui
ab Ecclesia sunt alieni, preces & vota faciendi,
ut infidelibus donetur fides: ut idolorum cultores
ab impietatis errore liberentur, ut Iudæi dis-
scussa animorum caligine lucem veritatis acci-
pant: ut heretici redeuntes ad sanitatem, catho-
lica doctrina præceptis erudiantur: ut schismatici,
à qua desciverunt sanctissima parentis Eccle-
siae communionem, cum ea iterum veræ charita-
tis modo iuncti copulentur. Quantam autem vim
habeant preces pro huiusmodi hominibus factæ
ex animo, constat, tam multis exemplis omni-
um hominum generis, quos quotidie ereptos à pote-
state tenebrarum transfert Deus in regnum filij
charitatis suæ, & ex vasis iræ, facit vasa mise-
ricordie. In quo plurimum valere piorum obse-
rationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare po-
test. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut
ab igne Purgatorij liberentur, ex Apostolorum
doctrina fluxerunt. Quæ de re satis dictum est,
cum de sacrificio Missæ loqueremur. In ijs au-
tem qui peccare dicuntur ad mortem, vix quid-
quam precibus, votisque proficitur. Verumtamen
est Christianæ charitatis, & precari pro illis, &
lacrymis contendere, an eis possint reddere paca-
tum

Colof. 1.
Oradū pro
defunctis.
2. Mach. 12
Au. de verb.
Apost. ser.
34 & li. 21.
de ciul. Del.
c. 24.
Concil. III.
Cart. cā. 79
Isido. lib. 1.
de offic. Ec-
cle. c. 18. Dio
ny. c. 7. Ec-
cle. Hierar.
& Clemens
ad fratrem
Domini.

tum Deum. Execrationes vero sanctorum hominum,
 quibus in impios vtuntur ex patrum sententia, con-
 stat esse vel pradictiones eorum, quæ illis euen-
 tura sunt, vel adhibitæ contra peccatum, vt sal-
 nis hominibus, peccati vis intereat. In altera pre-
 cationis, maximas Deo gratias agimus pro divi-
 nis eius, immortalibusque beneficijs, quibus &
 semper affecit, & quotidie afficit humanum ge-
 nus. Maxime autem fungimur hoc munere gra-
 tiarum actionis sanctorum omnium causa, quo
 in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eo-
 rum victoriæ & triumphi, quem de omnibus &
 intimis, & externis hostibus eius benignitate de-
 portarunt. Huc pertinet primæ illa pars Angeli-
 cæ salutationis, cum ea ad precandam vtimur:
 Ave Maria, gratia plena: Dominus tecum. bene-
 dictatu in mulieribus. Nam Deum summis & ha-
 bendis laudibus, & gratijs agendis celebramus,
 quod sanctissimam virginem omni celestium dono
 tum munere cumulavit: ipsique virgini singularem
 illam gratulamur felicitatem. Iure autem sancta
 Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam
 & implorationem sanctissimæ Dei matris adiunxit,
 qua pie atque suppliciter ad eam confugeremus,
 vt nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret
 Deum, bonaque tum ad hanc, tum ad æternam vitam
 necessaria impetraret. Ergo nos exules, filij Eue,
 qui hanc lacrimarum valem incolimus, assidue mi-

Aug. ser. 2
 de annûcia,
 Dom. Iaco-
 bus & Chry
 in Liturgijs
 Ephræm. do
 laudib. Ma-
 riæ, & in ora
 ad eandem:
 Item in la-
 mēt B. Virg
 Gre. Nazia.
 in Cypria-
 num. & in
 Trægœdia.
 Christus pa-
 tiēs. Irane?
 li. 5. aduers.
 hæres. Acha-
 na. inferm.
 super Euag.
 de S. nostra
 Dei par. Ber-
 serm. 1. de.
 Assu. B. Ma-
 riæ & ser. 2.
 Dō. 1. post.
 oct. Epip.
 ser. 2. In ad-
 ven. & ser. 8
 Nat. Mariæ

serico-

sericordie matrem, ac fidelis populi aduocatam inuocare debemus, vt oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem & auxilium implorare, cuius & prestantissima merita apud Deum esse, & summam voluntatem iuuandi humanum genus, nemo nisi impiè & nefariè, dubitare potest.

Quis orandus sit.

Psalm. 49.

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocadū, ipsa loquitur natura vis insita in hominū mentibus, non solū tradūt diuina litera, in quibus licet audire imperantē Deū: Inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet. Secundo loco cōfugimus ad auxilia sanctorum, qui in calo sunt: quibus etiā preces esse faciendas, ita certū est in Ecclesia Dei, vt pijs nulla de eo dubitatio possit accidere. Quæ res quia separatim suo loco est explicata, eo & Parochos, & ceteros transmittimus, sed vt tollatur omnis error imperitorum, operæ precium erit docere fidelē populū, quid intersit inter hāc inuocandi rationē: nō enim eodē modo Deū.

**Discrim. En-
ter inuoca-
tionē Dei &
sanctorum.**

& sanctos imploramus. Nam precamur Deū, vt ipse vel bona det, vel liberet à malis: à sanctis autē quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, vt nostri patrociniū suscipiant, vt nobis à Deo impetret ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas modo differentes. Ad Deum enim proprie
dici.

dicimus, Miserere nobis, Audi nos: ad sanctum, O-
ra pronobis. Quamquam licet etiam alia quadā ra-
tione petere à sanctis ipsis; vt nostri misereantur:
sunt enim maxime misericordes. Itaque precari pos-
sumus eos, vt, conditionis nostræ miseria permoti,
sua nos apud Deum gratia ac deprecatione inuenti.
Quo loco illud maxime cauendum est omnibus, ne,
quod Dei proprium est, cuiquā præterea tribuant:
imo vero: cum ad imaginem sancti alicuius quid
dominicā orationē pronūciat, ita tum sentiat, se ab
illo petere, vt secum oret, sibi que postulet ea, quæ do-
minicæ orationis formula continentur, & sui deni-
que sit interpret & deprecator ad Deū. Nā eos hoc
fungi officio docuit S. Ioan. Apostolus in Apocaly.

Apoc. 8.

De præparatione adhibenda.

Ecc. 1. 2.

Est in diuinis literis: Ante orationem præpara
animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat
Deum. Tentat enim Deum is qui cum bene orat, ma-
le agit: & cum loquatur cū deo, à precibus animi
eius aberrat. Quare cum tãti intersit, quo quisque
animo Deo preces faciat, tradent Parochi vias præ-
parationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus
ad orationem erit, vere humilis ac demissus animus
scelerum quoque recognitio: quibus sceleribus in-
telligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum
non esse, qui quidquid impetret à Deo, sed qui ne in
eius quidē cōspectū veniat oraturus. Huius præpa-
rationis sæpissime mentionem faciunt diuine li-

M m

ter d

Psal. 101.

Eccle. 35.

Luc. 18.

Luc. 7.

Esaï. 1.

1. Tim. 3.

tere, quæ & illud loquuntur: Respexit in orationem humiliū, & nō spreuit preces eorū. Item, Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam sententiā conueniant: quāobrem plurimum non necessaria commemoratione super sedemus, tantum vero, quæ alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposta ad hanc rationē, duo illa exēpla pratermittemus.

Publicanus est ille notissimus, qui longe consistens, oculos humo tollere non audebat. Est etiā mulier illa peccatrix, quæ dolore commota lacrymis pedes Christi Domini perfudit. Vterq; quantum asserat orationi pondus humilitas Christiana, declarauit. Sequitur angor quidā in recordatione delictorum: vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus: quorum utrumq; vel certe alterum nisi à penitente adhibeatur, venia impetrari non potest. Sed quia sunt quedam scelera, quæ maxime obstant, quo minus in precatione Deus postulationi nostræ concedat, vt cedes & illata vis, manus abstinenda sunt ab hac crudelitate & violentia. De quo facinore sic Esaia ore loquitur Deus: Cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus enim vestre sanguine plene sunt. Fugienda est ira ac dissidium: quæ magnopere etiā impediūt, ne preces audiātur. De quibus est illud Apostoli: Volo viros orare in omni loco, lenantes puras manus

manus sine ira & disceptatione. Videndum est præter
ea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniu-
riam: nam sic affecti Deum precibus adducere non
poterimus, ut nobis ignoscat. Cum enim stabitis, in- Matt. 1.
quit, ipse, ad orandū, dimittite si quid habebitis: & si
nō dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet
vobis peccata vestra. Cauendū quoq; est, ne duri si- Matth. 6.
mus & inhumani egētibz. Nā in eiusmodi homines
illud dictū est: Qui obturat aurē suā ad clamorē pau-
peris, & ipse clamabit, & nō exaudietur. Quid dice- Prou. 21.
mus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, Iacob. 4.
testis est illa vox: Deus superbis resistit, humilibz au- 1. Pct. 5.
tem dat gratiam. Quid de contemptione diuinorū Prou. 28.
oraculorū: in quam extat illud Salomonis: Qui decli-
nat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit exe-
crabilis. Quo tamē loco non excluditur deprecatio
facte iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illibera-
litas in pauperes, nō superbia, nō despicientia diui-
ne orationis, non denique reliquorum scelerum, si
ignoscendi venia petatur. Est vero ad hāc quoq; præ-
parationē animi fides necessaria: quæ si desit, neque
de summi Patris omnipotētia, neque de illius miseri-
cordia, vnde tamen orātis fiducia oritur, habetur co-
gnitio: quemadmodū docuit ipse Christus Dominus:
Omnia, inquit, quacūque petieritis in oratione cre- Matt. 21.
dentes accipietis, De huiusmodi fide scribit S. Aug. S. Aug. ser.
de verbis Domini: si fides defecit, oratio perijt. Ca- 36. de ver-
put igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est bis Domini.

Roma. 1.

vt fide firmi ac fixi simus. Quod Apostolus ex contrario ostendit. Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Itaque credamus oportet, vt & orare possimus & ne nos fides ipsa deficiat, quia salutariter oramus. Fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, vt omni dubitatione sublata stabilis ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod velimus à Deo, maximum primum affert fides & certa spes impetrandi. Quod monet S. Iacobus: Postulet, in fide nihil habens.

S. Ignat. cpi.
10. ad Hie.
Iacob. 1.

Multa sunt, quibus nos considerare oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta voluntas ac benignitas, cum iubet nos se patrem appellare, vt eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Est summus ille deprecator, qui nobis semper praesto est Christus Dominus, de quo sic est apud S. Ioan. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum, iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Item Paulus Apostolus: Christus Iesus, qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

1. Ioan. 2.
Rom. 8.

1. Tim. 2.
Heb. 1.

Item ad Timotheum. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Tum ad Hebraeos: Vnde debuit per omnia fratribus assimilari, vt misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum.

Quare

Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis ac deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, concessurum Deum. Denique nostræ auctor est precationis Spiritus sanctus: quo duce preces nostras audire necesse est. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Qui quidem Rom. 8. Spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: imo vero, inquit ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quod si qui titubant interdum, nec se satis esse firmos in fide sentiunt, utantur illa voce Apostolorum: Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac voluntatem, omnem mentem, Ioan. 15. actionem, & orationem nostram conformabimus. Si manseritis enim, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis & fiet vobis: quanquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & benivolentia ac benefica voluntas in proximos.

Quæ ratio in orando requiritur.

Maxime autem refert, quo modo sacris precibus utamur. Nam & si precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest.

Iacob. 4.

Quod enim petimas, sepe non assequimur, vt S. inquit Iacobus ob eam causam, quia male petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit optima ratio bene petendi, & priuatim ac publice orandi.

Ioan. 4.

Quæ præcepta Christiana orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplina. Est igitur orandum in spiritu & veritate. Nam celestis pater tales querit, qui adorent eum in spiritu & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum ac flagrans animi studium adhibet, à qua spiritali precandi ratione vocalem non excludimus: verum tamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam Deus, cui patent occulta hominum cogitationes, audit etiam si non ore profertur. Audiuit Anna, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas preces: de qua illud legimus, fletentem orasse, & tantum labia mouentem. Oravit hoc modo Dauid: inquit enim: Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris passim legentibus occurrunt. Habet autem vocalis oratio propriam vtilitatem & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionem orantis inflamat.

1. Reg. 1.

Psal. 26.

S. Aug. epif.

Quod ad Probam scripsit sanctus Augustinus hoc modo: Nonnunquam verbis & alijs signis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi acius excitamur. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate & pietate, verbis asserre sententiam. Nam exultante animo letitia, par etiam est, linguam exultare. Et
vere

vere decet nos cumulatim illud sacrificium facere
 & anime & corporis. Quem Apostolorum orandi
 morem fuisse, ex Actis, & ex Apostolo multis locis
 cognoscimus. Sed quoniam duplex precandi ratio est:
 priuata, & publica, priuata orationis pronuntiatio
 ne vtimur, vt intimum studium & pietatem adiu-
 uet: in publica, que ad incitandam fidelis populi re-
 ligionem instituta est, certis, statisque temporibus
 lingue officio supersederi nullo modo potest. Hanc ve-
 ro spiritu orandi consuetudinē, propriam Christia-
 norum hominum, infideles minime colunt: de qui-
 bus ita licet Christum Dñm loquentē audire: Oran-
 tes nolite multum loqui sicut ethnici faciunt: putāt
 enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite
 ergo assimilari eis, scit enim pater vester, quid opus
 sit vobis ante, quam petatis eum. Cū autem probi-
 beat loquacitatem, longas tamen preces, que à ve-
 hementi ac diuturno animi studio proficiantur, tan-
 tum abest, vt rejiciat, vt etiam suo exēplo nos ad eā
 rationem cohortetur, qui non modo noctes in preca-
 tione consumpsit, sed ter eundem sermonem repe-
 tit. Tantum igitur statuendum est, inani verborum
 sono minimē exorari Deū. Nec verò ex animo orant
 hypocritæ, à quorū nos consuetudine deterret Chri-
 stus Dñs in hanc sententiam: Cum oratis, non eritis
 sicut hypocritæ qui amant in synagagis, & in angu-
 lis platearum stantes orare, vt videantur ab homini-
 bus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

Multi lo-
 quū in ora-
 tione vitan-
 dum.

Matth. 6.

Lucæ. 6.

Matth. 26.

Matth. 6.

Tu autē cū oraueris, intra in cubiculū tuū, & clauso ostio ora patrē tuū in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest: quod non satis est ingredi: sed præterea occludi oportet, ne quid irrupat, vel influat in animas extrinsecus, quo precatationis integritas violari possit. Tū enim celestis pater, qui omnium mentes & occultas cogitationes maxime perspicit, orantis postulationi concedit. Requirit præterea oratio assiduitatem: quæ quantū vim habeat, iudicis illius exēplo, Dei filius ostendit: qui cū nec timeret Deū, nec hominē reuereretur, victus assiduitate ac diligētia vidue, eius postulationi cōcessit. Itaque assidue deo precēs faciendæ sunt: nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orātes, nisi quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. Nulla enim huius officij lassitudo esse debet quod nos Christi domini & Apostoli docet auctoritas, quod si interdum voluntas in eo defecerit, precibus à Deo petamus: perseuerandi vim. Vult etiam dei filius orationem nostram ad patrem suo nomine peruenire: quæ eius merito & gratia deprecatoris id pondus assequitur, vt à celesti patre audiatur: est enim eius illa vox apud S. Ioannem: Amen amen dico vobis. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: vsque modo non petistis quidquā in nomine meo: petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum, Et iterum: Quodcunque petieritis patrem

Orandum
assidue.

Ier. 18.

Ioa. 18.

Ioa. 14.

trem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens
sanctorum hominum studium, quod in orando adhi-
beant. Gratiarum autem actionem cum precatio- Coloss. 1.
ne iungamus, Apostolorum exemplo: qui hanc con-
suetudinem perpetuo seruauerunt. Quemadmodum Philip. 4.
apud Apostolum licet videre. Ieiunium vero & elee-
mosynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium qui-
dem certe maxime est cum oratione sociatum. Nam
qui cibo & potu sunt onusti, horum mens oppressa
est sic, ut neque Deum intueri, neque quid sibi velit
oratio, cogitare possint. Sequitur eleemosyna: quæ
magnâ & ipsa cum oratione societate habet. Quis
enim cui facultas sit benigne faciendi ei, qui aliena
misericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fra-
tri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo
ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium im-
plorabit? nisi cum peccati veniam precatur, simul
& à Deo suppliciter postulat charitatem. Qua-
re diuinitus factum est, ut saluti hominum tri-
plici hoc remedio subueniretur, cum enim pec-
cando vel offendamus Deum, vel proximos vio-
lemus, vel nos ipsos ledamus, sacris precibus pla-
catum reddimus Deum: eleemosyna redimimus
hominum offensiones: ieiunio proprias vite sor-
des eluimus. Et quanquam singula prosint ad om-
nium scelerum genera, tamen proprio singulis
in peccatis, quæ diximus, apposita & accommoda-
ta sunt,

DE ORATIONE DOMINICA.

PATER NOSTER, QUI
ES IN CÆLIS.

V M hac formula Christiane pre-
cationis, à Iesu Christo tradita, eam
habeat viam, & ante quam ad pre-
ces postulationesq; veniamus, cer-
tis verbis loco prociui nobis vtendum sit, quibus
pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere
possimus, parochi officium est, illa distincte diluci-
deg; declarare, vt alacrior pius populus ad preces
adeat, seque cum patre Deo acturum intelligat.
Prociuium autem si spectes verba, breuissimum est:
si res aestimes, grauissimum mysteriorumq; plenissi-
mum. Ac prima quidem vox, qua Dei iussu & insti-
tutione vtimur in hac precatatione, est Pater. Nā etsi
Saluator noster diuinā hanc orationem pratexere
potuit aliquo verbo, quod plus maiestatis haberet:
exempli causa, Creatoris, aut Dñi, tamen hac omi-
sit, quæ timorē simul nobis afferre possent, illud autē
adhibuit quod orātibus & aliquid à Deo petētib;
amorem fiduciamq; conciliat. Quid enim iucundius
est patris nomine, quod indulgentiam sonat & cha-
ritatem? Quibus autem rationibus patris nomen
Deo conueniat, supeditabit facultas docendi fide-
lem populū ex locis creationis, gubernationis, ac re-
dem-

demptionis. Nam cum Deus hominem creauerit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus imperauerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infidelium Pater in diuinis scripturis appellatur. A gubernatione vero sumere poterit argumentum, quod prospiciendo & consulendo utilitati hominum, precipuo quodam cura & prouidentia modo nobis præstat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur. Est enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præsto sint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. Nam ut parentes, si infesta, & periculosa via filiis iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic cælestis parens in hoc itinere, quo ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis proposuit angelos, quorum ope ac diligentia recti furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, usque, ducibus rectum iter teneremus, ne obiectus aliquis error à fallaci aduersario nos de via posset deducere, quæ ducit ad cælum. Quam vero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura ac prouidentia singularis, cuius munus & administratio mandata est angelis,

Quibus rationibus
Christus appellatur pater.

Per Angelos quomodo custodiatur homines.

quo-

quorum inter Deum & homines media est & inter
iecta natura, patet exemplis, quorum copiam suppe-
ditant diuinæ literæ, quæ testantur, sepe Dei beni-
gnitate factum esse, ut inspectantibus hominibus an-
geli mirabiles res efficerent, quibus moneremur in-
numerabilia eius generis, quæ sub oculos non cade-
rent, à custodibus nostræ salutis angelis effici vtili-
ter ac salutariter. Raphael angelus, Tobie comes &
dux itineris diuinitus adiunctus, illū duxit & redu-
xit incolumem, cui & adiumento fuit, ne ab imma-
ni pisce deuoraretur: & quanta esset in eius piscis ie-
core felle, & corde vis, demonstrauit. Ille demonium
expulit, eiusque impedita & colligata potestate, ne
Tobia noceret, effecit. Ille verum & legitimum ma-
trimoniū ius & vsum adolescentem edocuit. Ille To-
bia patri oculis capto, lumina restituit, Angelus itē
ille, Principis Apostolorum liberator vberem præbe-
bit materiam ad erudiendum pium gregē de admi-
rabili fructu cune custodiæq; angelorum, cum demō-
strabunt Parochi angelum carceris tenebras illu-
strantem, & Petrum tacto eius latere è somno ex-
citantem soluentem cathenas: dirumpentem vincu-
la monentē, ut surgeret, seq; sumptis caligis, & reli-
quo vestitu sequeretur: cum docebunt ab eodē ange-
lo Petrum per custodias libere eductum è carcere,
& aperta deniq; ianua in tuto collocatū. Huius ge-
neris exemplorū, quemadmodū diximus, referta est
sanctarum literarum historia, quibus intelligimus
quan-

quanta sit vis beneficiorum, quæ cōfert in homines. Deus angelis interpretibus & internūcijs, nec solum certa aliqua & priuata de remissis, sed à primo ortu nostræ cure præpositis, & in singulorum hominū salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa vtilitas consequetur, vt audientium mētes erigantur, & ad agnoscendam ac venerandā Dei paternam de se curam ac prouidentiam excitentur. Cōmendabit autem hoc loco Parochus, in primisq; prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum, quem cum à primo parente nostri generis & peccati, vsque ad hanc diem offenderimus flagitijs ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum obliuisci amens est, & in Deum iacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur cœlesti ope desertam esse. Est enim in Exod. Tentauerunt Dominus dicentes: Est ne Deus in nobis, an non? Et apud Ezech. 8. Ezechielem succenset eidem populo Deus, quod dixerat: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus à nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse, vt Deum capiat hominū obliuio. In quā sententiā audire licet cōquerentē de Deo apud Isaiam Israeliticum populū, contrariū Deum stultam eius querimoniam benigna similitudine refellentem. Est enim ibi: Dixit Sion: Isa. 49.

Dere-

Dereliquit me Dominus: & Dominus oblitus est mei. Cui Deus: Nunquid obliuisci potest mulier infantem suū, vt non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Quibus locis quanquā id liquido confirmatur, tamen, vt penitus, fideli populo persuaideatur, nullū posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia: Parochi rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, post neglectum violatumq; Dei iussu, cum acerbius accusatos, & horribili illa sententia cōdemnatos audis: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terre: cum vides ē paradiso expulsos, & vt omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu paradisi collocatum legis Cherubin flammæum tenentem, & versatilem gladium: cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis & externis molestijs conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? an non credas nō modo diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuius iniuriæ propositum? Veruntamē in tantis diuinæ iræ & ultionis indicijs, oborta est lux quedam Dei in eos charitatis: Fecit enim, inquit, Dominus Deus Adæ & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo vquam tēpore defuturum Deū. Huius etiam sententiæ vim,

Genes. 3.

Genes. 3.

Genes. 3.

vim, non exhauriri Dei amorē vlla hominū iniuria Psal. 76.
David expressit illis verbis: Nunquid continebit
Deus in ira sua misericordias suas? Hanc Habacuc Abacuc. 3.
Deum affatus exposuit, dū inquit: Cum iratus fue-
ris misericordiæ recordaberis. Hanc sic Michæas Michæ. 7.
aperuit: Quis Deus similis tui? qui aufers iniquita-
tem, & transfers peccatum reliquiarum heredita-
tis tue: nō immittet vltra furorē suū, quoniā volens
misericordiā est. Omnino res ita se habet: cum maxi-
me perditos nos, & Dei presidio spoliatos arbitra-
mur tū maxime pro immensa sua bonitate, nos que-
rit & curat Deus: sustinet enim in ira gladiū iusti-
tiæ nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ
thesauros. Magnā igitur vim habet ad declarandā
præcipuā Dei rationē in amando tuendōq; hominū
genere, creatio & gubernatio. Sed tamen illud opus
redimēdi hominem sic eminet inter duo superiora,
vt beneficentissimus Deus parensq; noster summam
in nos benignitatē tertio hoc beneficio cumulatam
illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Paro-
chus, & assidue eorum auribus inculcabit hanc præ-
stantissimā Dei erga nos charitatē, vt intelligant se,
quia redempti sint, admirabilem in modum Dei fi-
lios euasisse: Dedit enim, inquit Ioannes, eis potesta-
tem filios Dei fieri, & ex Deo nati sunt. Quam ob Ioan. 1.
causam baptisimus, quod primum redemptionis pi-
gnus & monumentum habemus, sacramentum re-
generationis dicitur: inde enim nascimur Dei filij.

Nam

Ioan. 3.

1. Petr. 1.

Rom. 8.

1. Epist. 3.

Nam inquit ipse Dominus: Quod natum est ex spiritu, spiritus est: & oportet vos nasci denuo. Item Petrus Apost. Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei viui. Huius ponderare redemptionis & Spiritum sc̃tū accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere Dei filij adoptamur quēadmodum ad Romanos scripsit Apost. Paulus: Nō accepistis spiritum seruitutis iterū in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Cuius vim & efficaciam adoptionis explanat S. Ioannes ad hunc modum: videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & simus. His expositis: admonendus est fidelis populus, quid ipse vicissim debeat amantissimo patri Deo, vt intelligat, quē amorem ac pietatē, quam obediēciam ac venerationē creatori gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe ac fiducia illū inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum vitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis & calamitatibus, cum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ à nobis diuinæ voluntatis: demonstrandum erit, cum tangit nos manus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, verum percutiendo sanare, & plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim

Iacob. 19.

pcc-

peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & presentiam aduersione redimat ab exitio sempiterno. Nā visitat quidē in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra; misericordiam autē suam non auferit a nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriā Dei charitatē agnoscant, & illud apud patientissimum Iob in memoria & in ore habeant: Ipse vulnerat, & medetur: percussit, & manus eius sanabūt: Ut illud usurpēt, quod sub persona Israelitici populi scripsit Hieremias.

Psal. 88.

Iob. 5.

Castigasti me & eruditus sum, quasi iuenculus in domitus cōuerte me: & cōuertar: quia tu Dominus Deus meus. Ut Tobie exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cecitatis paternā Dei manū cadentem sensisset clamauit: Benedico te Dñe Deus Israel quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deū id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite vestro non peribit: imo vero se ipsi illo diuini oraculi solatio consolentur. Quod in Apocalypsi dictum est. Ego, quos amo, arguo & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos: Filii noli negligere disciplinam Domini, neque fari gremium ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis & non filij. Patres quidē carnis nostræ erudito-

Hier. 31

Tob. 11.

Luc. 21.

Apoc. 3.

Heb. 12.

res habuimus, & reuerabamur eos, non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & viuemus: Noster.

- Perditio- Cum patrem inuocamus singuli, & nostrum ap-
nem noster pellamus, docemur ex dono ac iure diuinae adoptio-
quid signifi nis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes
ecur. & inter se fraterne amare debeant. Omnes, enim, in
Matt. 23. quit, vos fratres estis, vnus est enim pater vester,
qui in coelis est. Quare etiā in epistolis, fideles omnes
Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur
illa consecutio necessaria, ut eadē adoptione Dei non
solū inter se fideles vniuersi fraterna necessitudine
coniungantur, sed quia homo est vnigenitus Dei fi-
lius fratres etiā eius & nominentur: & sint. Nā in
epistola ad Hebraeos, cum de filio Dei loqueretur,
Heb. 1. scripsit Apostolus: Non confunditur fratres eos vo-
care, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis.
Psal. 21. Quod tanto ante Dauid de Christo Dño. pradi-
xerat. Ipse vero etiā Christus sic apud Euangelistam lo-
quitur ad mulieres: Ire, nunciate fratribus meis, ut
eant in Galileā, ibi me videbūt. Quod tū ab eo dictū
Matt. 28. esse cōstat, cū iā excitatus à mortuis immortalitātē
esset cōsecutus, ne quis existimet fraternā hāc cognā-
tionē eius resurrectione & in coelū ascensu dissolu-
tam esse. Tantum enim abest, ut hanc coniunctio-
nem & charitatem Christi resurrectio diremerit,
Matt. 25. ut ex illa maiestatis & glorie sede, tum cum de om-
nibus omnis memoria hominibus iudicabit, fide-
lium

Uiam minimos ab eo, fratrum nomine appellandos acceperimus. Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cuius coheredes dicimur? Est enim, primo genitus ipse, constitutus haeres vniuersorum: nos vero secundo loco geniti, coheredes eius, pro modo celestium donorum pro ratione charitatis, qua praeberimus nos ministros, & coadiutores Spiritus sancti, quo auctore ad virtutem salutare scilicet actiones impellimur & incendi mur, ut eius freti gratia in certamine salutis fortiores descendamus, quo sapienter constanterque confecto, decursoque huius vitae spatio, iustum coronae premium capimus à celesti parente omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum.

Nō enim, ut ait Apostolus, iniunctus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri & dilectionis. Quam vero hanc ex animo vocem, Noster, proferre debeamus, S. Chrysost. sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire nō solum pro se, sed pro altero deprecantem, quod pro se orare, natura est: pro altero, gratiae: pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. Quibus illa subiunxit: Iucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat quam ea, quae necessitate pronuntiatur.

In hac tanta materia salutis orationis, monere & hortari debet Parochus omnes omnis aetatis generis, ordinis, ut communis huius fraternae necessitudinis memores, comiter & fraterne se gerant neque se alijs alij praeferant insolentius. Nam et si in

Rom. 8.

Heb. 5.

Hebr. 6.

Oratio enim
munis Deo
quā sit gra-
tia.

Homil. 14.

Operis im-
perfectio in
Matth.

Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamē illa varietas graduum & munerum fraternae necessitudinis coniunctionem minime tollit: quemadmodū in hominis corpore varius vsus, & diuersa functio membrorum nihil agit, quamobrem hac vel illa corporis pars, membri munus & nomen amittat. Propono tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christiana fidei communionē continētur? maxime: quid ita? quia nō est Deus alius is, ex quo diuites & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes & qui in regū potestate sunt, extiterunt, sed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium. Itaq; vna spiritalis ortus omnium nobilitas, vna cōginitas, vnus splendor generis: cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filij Dei, & eiusdem hereditatis coheredes. Nec vero alij Christum Deum habent copiosi & potentes homines alium tenuiores & infirmi, non alijs sacramētis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni cōlestis expectant. Fratres sumus omnes, & vt inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod idem in epistola ad Galatas significat Apostolus: Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu: quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: nō est Iudaeus, neque Graecus non est seruus, neque liber, non est masculus, neque foemina: omnes enim vos vnū estis in Christo Iesu. Hae autem accurate versandae res

Ephes. 5.

Galat. 3.

est Pastoribus animarum, & sciēter illis in hac sententia commorandum : est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos & excitandos inopes & abiectos homines quam ad coercendam depressamq; arrogantiam locupletum, atq; potentium. Cum hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & incalcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es Christiane, memineris te tanquam filium ad patrem Deum accedere: Itaq; cum precationem ordiris, & illud Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut seruum ad Dominum adire inuitū, ac timidum, sed ut ad patrem filium voluntarium, securumq; confugere iusserit, Qua in memoria & cogitatione, quo vicissim studio & pietate tibi orandum sit, consideranda enim est tibi opera, te ut talem prebeas, qualem esse decet Dei filiū, id est, ut oratio & actiones tue non indignæ sine diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apostolus cohortatur, cum Ephes. 5. ait: Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi: ut vere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses: Omnes vos filij lucis estis, & filij Dei. 1. Thess. 5.

Qui es in cælis.

Constat inter omnes, qui recte de Deo sentiunt, ubiq; locorum & gentium esse Deum, quod non ita intelligendū est, quasi ipse distributus in partes, vna Deus ubi- que sit.

Hier. 23.

parte locum vnum, alia alium occupet ac teneatur. Nā Deus spiritus est omnis expers diuisionis: Quis enim audeat Deum, tanquam in vestigio positū, loci alicuius finibus circumscribere, cum ipse de se dicat: Nunquid non cælū & terrā ego impleo? Quod rursum sic accipiendum est, Deum cælum ac terrā, quæ celo ac terra comprehensa sunt, vi sua ac virtute cōplecti, nō autē ipsum villo loco contineri. Adest enim rebus omnibus Deus, vel creans ipsas, vel conseruans creatas, nulla regione, nullis finibus vel circumscriptus vel ita definitus quo minus & naturā & potestatem suā præsens ubiq; constituat. Quod B. David expressit illis verbis: Si ascendero in cælū, tu illic es. Verum etsi præsens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, vt diximus, terminis definitus, tamen in diuinis scripturis sepe dicitur habere domicilium suum in cælo. Quod ideo factum videmus, quod cæli, quid suspicimus, sunt nobilissima mundi, pars, & cūq; nancnt incorrupti, præstantes, vi, magnitudine, & pulchritudine cæteris corporibus certisq; ac stabilibus motibus præditi. Ergo vt excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem ac maiestatem, quæ maxime elucet, in opere calorū, se in diuinis scripturis habitare testatur in cælis: sepe etiam, quod res est, declarat nullam esse mundi partem, quæ non præsentī Dei natura & potestate comprehensa sit.

Quanquam in hac cogitatione fideles non solum

communis omnium parentis imaginē sibi proponent, sed etiam in cælo regnantis Dei, ut oraturi meminerint mentē animūque esse referendū ad cælum: quantumque spei ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Christianæ humilitatis ac pietatis adiungat præstans illa natura ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cælis. Quæ verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendū sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius vitæ usum ac necessitatē pertineat, nisi cum cælestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finē dirigatur, inanis est & indigna Christiano. Quare monentur pios auditores Parochi de hac ratione præcationis: & admonitionē illa Apostoli auctoritate comprobabunt: Si consurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt, querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Coloſ. 3.

Sanctificetur nomen tuum.

Quid à Deo petendum, quoue ordine id agendum sit, Magister, ipse ac Dominus omniam docuit & imperauit. Nam cum studiū & desiderij nostri nuncia sit & interpret oratio, tum recte & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera charitas, totum ut animū ac studiū conferamus in Deum: qui quoniam solus est in se ipso summum bonum, iure est præcipuo quodā ac singulari amore diligendus. Nec vero ex animo & vnice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus eius honor

& gloria preponatur. Bona enim & nostra, & aliena, & omnino omnia, quaecunque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de summo bono principē & caput constituit petitionum reliquarum, docēs nos prius, quam ea, quæ nobis aut proximo cuique opus sunt, postulemus, quæ propria sint Dei glorie, petere debere, ipsique Deo studium & desiderium eius rei nostrū exponere. Quo factō, manebimus in officio charitatis, quæ docemur, & plus Deū, quā nos ipsos diligere: & primum petere, quæ Deo cupimus: deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam desiderium & petitio sunt earū rerum, quibus caremus: nec vero Deo, id est, eius natura fieri accessio potest, aut augeri vlla re diuina substantia, quæ inexplicabile in modum est omni perfectione cumulata: intelligendū est, extra hæc esse, quæ à Deo, ipsi Deo petimus, & ad externā eius gloriam pertinere. Cupimus enim, & petimus ut Dei nomē notius sit gentibus: ut eius regnum amplificetur: ut plures quotidie obediāt diuino numini. Quæ tria, Nomē, Regnū, Obedientia, non in illo ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Verū ut hæ petitiones, quā vim habeant, & quid valeāt, planius intelligatur, Pastoris erunt partes, monere fidelē populum verba illa, Sicut in cœlo & in terra, ad singulas referri posse primarum trium postulationum, Sanctificetur nomen tuum, si-

cut

eat in cælo, & in terra: itē. Adueniat regnū tuum si-
cut in cælo & in terra: similiter, Fiat voluntas tua
sicut in cælo & in terra. Cum autem petimus, vt
sanctificetur nomen Dei: id sentimus, vt augeatur
sanctitas & gloria diuini nominis. Quo loco Pa-
rochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non
id dicere Saluatorē, vt eodem modo sanctificetur in
terra: quo in cælo, id est, vt amplitudine terrestris
sanctificatio cœlestem exæquet: hoc enim fieri nullo
pacto potest: sed vt ex charitate ex intimo animi stu-
dio indagatur, et si verissimum illud est, sicuti est, diui-
num nomen per se sanctificatione nō egere, cum san-
ctum & terribile sit, quemadmodum ipse Deus sua-
pte natura sanctus est: neque ei vlla sanctitas, qua ab
omni eternitate præditus non fuerit, possit accede-
re, tamen, quod in terris longe minori honore affi-
citur, quam par est, nonnunquam etiam maledictis
& nefarijs vocibus violatur, propterea cupimus ac
petimus, vt laudibus, honore & gloria celebretur, ad
exemplū laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cœ-
lo tribuuntur: id est, vt sic honor & cultus in men-
te, in animo, in ore versetur, vt omni veneratione &
intima, & externa prosequamur, omni celebritate
excelsū, purum, & gloriosum Deum ad imitatio-
nē supernorum ac cœlestium ciuū complectamur.
Vt enim cœlites summa consensione gloria, & præ-
dicatione offerūt Deū, sic precamur, vt idē cōtingat
orbis terrarum, & omnes gentes Deum cognoscant,

Primæ peti-
tionis sentē-
tia.

Psal. 110.

Ephes. 5.

colant, & venerentur, vt nulli plane martiales reperi-
antur, qui non & suscipiant Christianam religio-
nem, & se totos Deo dicantes, credant ex eo om-
nem sanctitatis fontem existere, neque quidquid es-
se parum aut sanctum, quod non à sanctitate diuini
nominis oriatur. Testatur enim Apostolus mun-
datam esse Ecclesiam in lanacro aquæ, in verbo vita.
Significat autem verbum vita, nomen patris, & fi-
lij, & spiritus sancti in quo baptizamur & sanctifi-
camur. Itaque quoniam nulla cuiusquam expiatio,
nulla munditia & integritas esse potest, super quo
non sit inuocatum diuinum nomen, cupimus & peti-
mus à Deo, vt omne hominum genus, relictis impu-
ræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis il-
lustratū, huius vim nominis agnoscat, sic, vt in eo ve-
rā querat sanctitatē & in nomine sanctæ & indiui-
duæ Trinitatis baptismi sacramentum suscipiens,
ipsius Dei dextra perfectam vim sanctitatis cōsequa-
tur. Pertinet vero optatum & postulatio nostra non
minus etiam ad eos, qui flagitijs & sceleribus con-
taminati, puram baptismi integritatem & innocen-
tiæ stolam amiserunt: quare factum est, vt in illis mi-
serrimis suam iterum sedem impurissimus spiritus
collocarit. Optamus igitur & precamur à Deo, vt
in ipsis etiam sanctificetur nomen eius: vt ad cor, &
ad sanitatem redeuntes sacramento pœnitentiæ re-
diment pristinam sanctitatem, seque ipsos purū ac
sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant O-
ramus

ramus deniq³, lumen vt suum Deus praeferat omnium
 mentibus: quo videre possint, omne datum optimum **Iacob. 1.**
 & omne donum perfectum, descendens à patre lu-
 minum, ad nos diuinitus esse delatum, quo tempera-
 tiam, iustitiam, vitam, salutem, omnia deniq³, animi
 corporis, externa, vitalia ac salutaria bona illi acce-
 pre referant: à quo quemadmodum praedicat Eccle-
 sia, bona cuncta procedūt: si quid luce sua sol, si quid **In orat. Do-**
 reliqua sidera motu & cursu prosunt hominum ge- **min. 5. post**
 neri: si circumfuso hoc alimur spiritu. Si terra fru- **pascha.**
 gum & fructuum vbertate vitam sustinet omnium
 si opera magistratuum, quiete ac tranquillitate frui-
 mur: & hac & huius generis bona innumerabilia
 nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin
 etiam, quas philosophi secundas causas appellant,
 interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdam
 & ad usum nostrum accommodatas Dei manus, qui
 bus nobis sua bona distribuit, ac longe lateq³, dis-
 fundit. Quod autem maxime rem continet in hac
 petitione, illud est, vt omnes, agnoscant, & veneren-
 tur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & paren-
 tem nostram Ecclesiam: in qua vna est fons ille am-
 plissimus atque perpetuus ad eluendas & expian-
 das omnes peccatorum sordes, vnde hauriuntur vni-
 uersa salutis & sanctificationis sacramenta: quibus
 quasi caelestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille
 sanctitatis ros & liquor effunditur, ad quam solam
 & ad eos, quos suo sinu & gremio cōplexa est, perti-
 net

net diuini illius imploratio nominis, quod unum sub
 celo datum est hominibus, in quo oporteat nos sal-
 uos fieri.

Acto. 4.

Verum Parochi maxime hunc locum urgere de-
 bebunt boni esse filij, non solum patrem Deum orare
 verbis, sed re etiam & actione conari, vt eluceat in
 ipso sanctificatio diuini nominis. Vt inam non essent,
 qui cum oratione hanc Dei nominis sanctificationē
 assidue postulent, factis, quantū in ipsis est, illud vio-
 lant atq; contaminant: quorum culpa interdum ipsi
 etiam Deo maledicatur. In quos dictum est ab Apo-
 stolo: Nomen Dei per vos blasphematur inter gētes.

Roma. 1.

Ezech. 36.

Et apud Ezech. legimus: Ingressi sunt ad gentes, ad
 quas introierunt, & polluerunt nomen sanctū meū:
 cum diceretur de eis: Populus Domini iste est, & de
 terra eius egressi sunt. Qualis enim est vita, & vt
 sunt eorum mores, qui religionem profitentur, si de
 religione ipsa, deq; eius auctore religionis multitu-
 do imperita iudicare solet. Quare qui viuūt ex Chri-
 stiana religione, quā susceperunt, & ad eius regulā
 orationem & actiones dirigunt suas, magnam facul-
 tatem præbent alijs laudandi nomen cælestis paten-
 tis, & omni honore & gloria celebrandi. Nobis enim
 ipse has partes imposuit Dominus, vt illustribus vir-
 tutis actionibus excitemus homines ad laudem &
 prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in
 hunc modum apud Euangelistam. Sic luceat lux re-
 stra corā hominibus, vt videāi opera vestra bona, &
 glorifi-

Matth. 5.

glorificet patrem vestrum, qui in caelis est. Et Princeps Apostolorum: Conuersationem vestram inter gentes, habentes bonam. ut ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum. Adueniat regnum tuum. 1. Pet. 2.

Regnum coeleste, quod altera hac petitione postulamus, eiusmodi est, ut eo referatur ac terminetur omnis euangelij praedication. Nam & inde exorsus est ad penitentiam cohortari sanctus Ioannes Baptistam dum penitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum caelorum. Nec aliunde fecit initium suae praedicationis Saluator humani generis: & in illo salutari sermone, quo beatitudinis vias discipulis in monte monstrauit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit à regno caelorum. Nam, Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum caelorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessariae perfectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me Euangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum. Hoc idem postea regnum praedicare insit Apostolos: & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dicebat, respondit: Tu vade, annuncia regnum Dei. Cum vero resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc secundae postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione vis ac necessitas, intelligant. Primum autem ipsis ad rem sciē-

Matth. 3.

Matth. 4.

Matth. 5.

Luc. 4.

Matt. 10.

Luc. 8.

Act. 1.

ter subtiliterq; explicandam magnam facultatē dabit ea cogitatio, quod, & si hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamē separatim etiā adhiberi iusserit à cæteris, vt quod petimus, summo studio quæramus: inquit enim: *Quærite primū regnū Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis.* Et quidem tanta vis & copia cælestium munerum hac postulatione continetur, vt omnia completatur, quæ ad corpoream & spiritualem vitam tuendam sint necessaria. Quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea cura non sint, quæ regni salutem contineant? Quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regem regum omnium cura & prouidentia tueri credendum est & vitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitio ne comprehensa sunt omnia, quibuscunq; in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus, quæ concessurū se Deus benigne pollicetur. Nam statim illa subiunxit: *Et hæc omnia adiicientur vobis.* Quibus omnino declarauit, se eum esse regem, qui generi hominum copiose omnia, largēq; suppeditat: in cuius infinite benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit: *Dominus regit me: & nihil mihi deerit.*

Psal. 121.

Non tātum regnum petendū esse, sed etiam in eo quærendo operam imponendā esse.

Verum minime satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tanquam instrumēta, quibus illud queritur & inuenitur. Nam & quinque fatuæ virgines studiose illa quidem petierunt. ad hunc modum

Domine

Domine Dñe aperi nobis: veruntamen, quod illius Matt. 23.
 postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt:
 nec iniuria: est enim illa Dei ore pronuntiata senten-
 tia: Non omnis: qui dicit mihi, Domine Dñe, intra- Matt. 7.
 bit in regnum cœlorum. Quâobrem hauriet animarum
 curatores sacerdotes ex vberrimis diuinarum litera-
 rum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium studiūque
 commoueat regni cœlorum, & calamitosum status no-
 stri conditionem illis ob oculos ponat: quæ sic eos affi-
 riant, vt respicientes & colligentes se, in memoriam
 redeant summae beatitudinis & inexplicabilium bo-
 norum, quibus redundat æterna Parentis Dei domus. Misera vite
 Exules enim sumus, & plene eius loci incolæ, in presentis cō-
 quo habitant demones: quorum odium in nos nulla ditio.
 ratione mitigari potest. Nam sunt infestissimi & im-
 plabiles in genus humanum. Quid domestica inte-
 stinaque prælia, quæ inter se corpus & anima, ca-
 ro & spiritus assidue gerunt? quibus perpetuo ti-
 mendum est, ne concidamus: timendum autem, imo ve-
 ro statim concideremus, nisi propugnaculo diuine
 dextere defenderemur. Quam vim miseriarum cum
 sentiret Apostolus, Infelix, inquit, ego homo, quis Rom. 7.
 me liberabit de corpore mortis huius? Hac infeli-
 citas nostri generis, quanquam per se cognoscitur,
 tamen ex contentione reliquarum naturarum &
 creaturarum rerum facilius intelligi potest. In illis
 siue rationis siue etiam sensus expertibus raro fie-
 ri videmus, vt aliqua natura à proprijs actionibus
 à sen-

à sensu, vel motu insito declinet sic, ut à proposito & constituto fine defleat. Hoc apparet in bestijs agrestibus, nantibus, volucris, ut res declaratione non egeat. Quod si cælum suspexeris, nonne verissimū id esse intelligis, quod à David edictū est: In æternū, Dñe, verbū tuum permanet in cælo: Nempe illud

Psal. 118.

continenti motu & perpetua conuersione fertur, ut ne minimum quid à præfinita diuinitus lege discedat. Si terram & reliquam vniuersitatem consideres, facile videras aut nullam, aut exigua ex parte desicere. At miserrimum hominum genus, sepius labitur, raro, quæ recte sunt cogitata, persequitur plerumque susceptas bonas actiones abiicit atque contemnit, quæ modo placuerat optima sententia, subito displicet, & illa reiecta ad turpia consilia, sibi que perniciosissima delabitur. Quenam igitur est huius inconstantiæ miseriæque causa? Contemptio plane diuini afflatus. Claudimus enim aures Dei monitis, oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lamina diuinitus proferuntur, nec cælestem patrem salutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miseris oculis subiiciant fidelis populi, & commemorent causas miseriarum, & remediorum vim ostendat, quæ omnium illis facultas non deerit, cōparata ex viris sanctissimis, Ioāne Chrysostomo & Augustino, maxime vero ex ijs, quæ in Symboli expositione posuimus. Nam illis cognitis, quis erit è facinororum hominum

num numero, quin adiumento Dei gratia praeuentis, Luc. 1. 9.
 euangelico illo prodigi filij exemplo conetur exur-
 gere & erigere se, atque in caelestis regis patrisq;
 conspectum venire?

His explicatis, quae sit fidelium fructuosa petitio, De quatuor
 aperient, quid sit, quod his verbis à Deo postulemus regni Dei si-
 praesertim cum vocabulum regni Dei multa signifi- gnificationi-
 cet: quorum declaratio & ad reliquam scripturae in bus.
 telligentiā non erit inutilis, & est ad huius cognitio-
 nem loci necessaria. Communis igitur quaedam regni

Dei significatio, quae frequens est in diuinis literis,
 est non solū eius potestatis, quam habet in omnē ho-
 minē rerumque vniuersitatē, sed etiam prouidentia
 qua cuncta regit & moderatur. In manu enim eius

inquit Propheta, sunt fines terra. Quibus finibus Psal. 94.
 intelliguntur etiā, quae occulta sunt & abdita in inti-

mis terra ac rerū omnium partibus. In hanc senten-
 tiā Mardocheus loquebatur illis verbis: Dñe Deus
 rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt po- Hester. 1. 3.

sita, & non est, qui possit tuae resistere voluntati Dñs
 omnium es, nec est, qui resistat maiestati tuae. Item Dei
 regno declaratur praecipua illa ac singularis proui-
 dentia ratio, qua Deus pios & sanctos homines tue- Secunda.

tur & curat. De quo propria & eximia quaedam Dei
 cura dictū est illud à Dauide: Dñs regit me, & nihil Psal. 22.

mibi deerit. Tū ab Isaiā: Dñs, rex noster, ipse salua-
 bit nos. In qua Dei regia potestate etsi praecipua Isa. 33.

ratione sunt in hac vita ij, quos diximus, sancti ac

Iban. 18.

pij homines: tamen monuit Pilatum ipse Christus Dñs, regnū suū non esse ex hoc mundo, hoc est, nime ex hoc mundo, qui & conditus est, & interiturus, orū habere. Nā eo, quē diximus, modo dominatur imperatores, reges respublice, duces, omnesque ij qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt ciuitatibus atque prouincijs: vel per vim & iniuriam dominatū occuparūt: Christus autē Dñs constitutus est rex à Deo, vt ait Propheta: cuius regnū, ex Apost. sentētia, iustitia est: inquit enim: Regnū Dei est iustitia, & pax, & gaudiū in spū sancto. Regnat autē in nobis Christus Dñs per vitutes intimas, fidem,

Tertiā.

Psal. 1.

Rom. 14.

spē, charitatē, quibus virtutibus regni quodā modo partes efficiuntur, & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum ac venerationē cōsecramur: vt, quēadmodū dixit Apost. Vno autē iā nō ego: viuit vero in me Christus, ita nobis dicere liceat: Regno ego, iam non ego: regnat vero in me Christus. Id autē regnū iustitia dicitur, qui à Christi Dñi iustitia cōstitutū est. Ac de hoc regno sic loquitur apud

Galas. 2.

S. Lucā Dñs: Regnū Dei intra vos est. Nam etsi Iesus Christus per fidē regnat in omnibus qui gremio ac sinu sanctissimæ matris Ecclesie continentur, precipuo tamē modo regit eos, qui præstanti fide, spē, &

Luc. 17.

charitate præditi, se, tanquā pura quadam & viuā membra Deo præbuerunt, & in his Dei gratie regnum esse dicitur. Est vera etiā Dei glorie regnum illud, de quo Christum Dominum apud sanctam

Quartā.

Mat.

Mattheum loquentem audimus: Venite benedicti Pa- Matth. 22.
 tris mei, possidete paratum vobis regnum à constitu-
 tione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud sanctū
 Lucā latro admirabiliter, sua scelera recognoscens Luc. 23.
 experebat in hunc modum: Domine memento mei
 cum veneris in regnum tuum. Sanctus etiā Ioannes
 meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit ex
 aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei Ioan. 3.
 Meminit item Apostolus ad Ephesios: Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorū ser- Ephes. 5.
 uitus) non habet hereditatem in regno Christi &
 Dei. Eodem pertinet aliquot similitudinis Christi
 Domini, loquentis de regno celorum. Necessesse est au-
 tem, prius ponere regnum gratiæ. Neque enim fieri Matth. 13.
 potest, ut in illo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gra-
 tiæ in illo regnarit. Est vero gratia ipsius sententia
 Salvatoris fons aquæ salientis in vitam eternā. Glo- Ioan. 4.
 riam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quan-
 dam perfectam & absolutam: quamdiu enim fragi-
 li hoc & mortali corpore vestiti sumus, dum in hac
 ceca peregrinatione & exilio vagi & imbecilles ab-
 sumus à Domino sæpe labimur & cadimus, abiecto
 regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cū autē re-
 gni gloriæ, quod perfectū est, lux nobis illuxerit, fir-
 mi ac stabiles per petuo cōsistemus. Omne enim & vi-
 tiū & incommōdū exhauriatur, omnis infirmitas con-
 firmata & corroborabitur: ipse deniq; nostra in anima &
 in corpore regnabit De⁹. Quæ res vberius in Symbolo

tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur.

Quæ hac pe-
nitentia po-
stulantur.

His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hac petitio proprie velit, dicendum est. Petimus autem à Deo ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, ut se ad fidem Christi Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudei, & schismatici, ac heretici redeant ad sanitatem & ad Ecclesie Dei communionem, à qua desciiuerunt, reuertantur ut compleatur & ad exitum perducatur, quod Isaie ore dixit Dominus: Dilata locum tētorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida, ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia dominabitur tui qui fecit te. Et idem. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & vide omnes isti, congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longe venient, & filiae tue de latere surgent. Verum quia sunt in Ecclesia, qui verbis consistentes Deum, factis negantes deformatam fidem præ se ferant, in quibus propter peccatum daemon habitat, ac dominatur tanquam in proprijs domicilijs: petimus etiam, ut ad eos veniat regnum Dei, quo illi, peccatorum discussa caligine, & radijs diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem, ut omnibus è suo regno, cœlestis parens, sublati hereticis atque schismaticis, eicctisq; offensionibus, ac scelerum causis,
aream

Isal. 54.

Isal. 60.

Tit. 1.

are, et purget Ecclesia, quæ Deo cultum pie sancteq;
adhibendo quæta ac tranquilla pace persruatur. Pe-
timus denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet
Deus: ne sit post hæc morti locus, sed ut illa absorbea-
tur in victoria Christi Domini nostri, qui disiecto, 1. Cor. 15.
ac dissipato omni hostium principatu, potestate &
virtute suo omnia subijciat imperio.

Erit autem curæ Parochis, ut (quod postulat hu-
ius ratio petitionis) fidelem populum doceant, qui-
bus cogitationibus & meditationibus instructus, hæc
pie Deo preces facere possit. Ac primum hortan-
buntur, ut vim ac sententiã intueatur illius similitu-
dinis à Salvatore introductæ: Simile est regnum ce-
lorum thesauro abscondito in agro: quem qui inue-
nit homo, abscondit & præ gaudio illius vadit, & ven-
dit vniuersa, quæ habet, & emittit agrum illum. Nam
qui nouerit Christi Domini diuitias, is præ illis om-
nia contemnet, huic facultates, opes potentia sorde-
scent, nihil enim est quod illi summo pretio comparari
imò vero quod in conspectu eius stare possit. Quare
quibus id nosse cõrigerit, exclamabũr illi, ut Aposto-
lus: Omnia detrimentũ feci, & arbitror ut stercora, Philip. 3.
ut Christũ lucrificiã. Hæc est illa insignis Euãgelij
margarita, in quã qui pecuniã, ex omniũ bonorum
redactione redactam, erogarit, is beatitudine fruatur
sempiterna. O nos felices, si tantum luminis nobis
preferret Iesus Christus, ut illam videre possemus
diuinæ gratiæ margaritam, quæ ipse regnat in suis. Matth. 13.

- Nam & nostra omnia, & nos ipsos vendidavimus
 ut emptam illam tueremur. Tunc enim denique nobis
 id non dubitantes dicere liberet: Quis nos separabit
 à charitate Christi? præstantem vero regni gloria ex-
 cellentiam, si qua sit scire volumus, eandem de illa &
 Propheta & Apostoli vocem atque sententiam au-
 diamus: Oculus non vidit, neque auris audiuit, neque
 in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus ijs qui
 diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxi-
 me, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum repete-
 mus, id est, Adam progenies iure e paradiso eiectionis
 & exules, quorum indignitas ac perversitas summum
 Dei odium, ac sempiternas penas postularet, Qua-
 re demisso tum & abiecto animo simus oportet. No-
 stra etiam erit plena Christiana humilitatis oratio:
 & omnino nobis ipsi diffidentes illius more Publica-
 ni confugiemus in Dei misericordiam: totumque eius
 benignitati tribuentes ipsi gratias agemus immor-
 tales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo fre-
 ti clamare audeamus, Abba pater. Suscipiemus etiam
 illam curam & cogitationem, quid agendum, quid
 contra vitandum sit, ut ad cæleste regnum perveni-
 re possimus. Non enim à Deo ad otium & ad iner-
 tiam vocati sumus: quinimo inquit: ^a Regnum celo-
 rum vim patitur, & violenti rapiunt illud: & ^b Si
 vis ad vitam ingredi, serva mandata. Itaque non est
 satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium
 & operam adhibeant homines. Nam adiutores sint
 oportet

Rom. 8.

Isa. 64.

1. Cor. 2.

Luc. 18.

Rom. 8.

a Matt. 11.

b Mat. 19.

oportet & administri Dei gratia in eo tenēdo cur-
su, quo peruenitur in cœlum. Nunquam nos deserit
Deus, qui nobiscum se futurum perpetuo pollicitus
est, unum, ut nobis videndum sit, ne Deū & nos ipsos
deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesia reg-
no omnia, quibus & vitam tuetur hominum, & sa-
lutem perficit sempiternam, & quæ sub aspectum
non cadunt, angelorum copia, & plenissimum vir-
tutis cœlestis visibile hoc munus sacramentorum.
In his tantum nobis praesidiū est diuinitus constitu-
tū, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tu-
ti esse sed ipsum etiam tyrannū, eiusque nefarios fa-
tellites prosternere & conculcare possimus. Qua-
re vehementer ad extremum petamus à dei spiritu,
nos ut omnia iubeat è sua voluntate facere: Satana
tollet imperium, nullum ut in nobis summo illo die
potestatem habeat: ut vincat & triumphet Christus
ut vigeant eius leges toto orbe terrarum, ut decreta
seruentur: nullus ut proditor aut desertor eius sit sed
tales se praebeant omnes, ut in regis Dei conspectum
non dubitantes veniant, & constitutā illis ex omni
aeternitate possessionem aduāt regni cœlestis, ubi bea-
ti cum Christo sempiterno auro fruantur.

Fiat voluntas tua.

Cum à Christo Domino dictum sit: Non omnis
qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum
cœlorum: sed qui facit voluntatem patris mei, qui
in cœlis est, ipse intrabit in regnū cœlorū: quicūq;

1. Cor. 3.

Matt. 28.

Matt. 7.

in illud cœleste regnū peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, vt fiat voluntas eius. Quamobrē hac

Necessitas
huius peti-
tionis.

loco posita petitio est statim post regnū cœlestis postulatiōe Vt autē intelligāt fideles, quā necessariū id nobis sit, quod hac prece postulamus, quantūque vim salutariū munerū ex eius impetratiōe cōsequamur, demonstrabunt Parochi, quibus miseris & aīnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatū primi parentis. Nam à principio Deus proprii boni appetitiōe creatis rebus ingenerabit, vt naturali quadam propensione suū quærerent & expeterent finē, à quo illa nunquā, nisi obiecto extrinsecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deū, suæ beatitudinis auctorem parentemque, eo præclarior & præstantior vis, quod is compos esset rationis atque consilij. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ natura rationis expertes conseruassent, quæ vt initio procreata fuerunt natura bonæ, sic in eo statu & conditione māsferunt, hodieque manēt: miserū hominū genus cursum nō tenuit: nō solū enim illa bona iustitiæ originalis amisit, quibus à Deo supra natura suæ facultatē auctū ornatūque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Nō est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Nam sensus & cogitatio humani cordis in malū prona sunt, ab adolescentia sua: vt inde facile intelligi-

Psal. 53

Gene. 8.

intelligi possit, neminem per se salutariter sapere,
sed omnes ad malū esse propensos, innumerabilesque
esse hominū prauas cupiditates, dum proclives sunt
& flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad
superbiam, ad ambitionem, ad omne fere malorū ge-
nus. Quibus in malis quanquam assidue versemur Rom. 7.
tamen, quæ summa est nostri generis miseria, per-
multa ex illis sunt, quæ nobis minime mala videan-
tur, quæ res insignem arguit hominum calamitatē,
qui cupiditatibus ac libidinibus obcecati non videant
quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera,
imo vero ad illa pernicioſa mala, tanquam ad op-
tabile & expetendum bonum rapiantur precipi-
tes, ab ijs, quæ vere bona sunt & honesta, tanquam
à contrarijs rebus abhorreant. Hanc opinionem, cor- Isa. 5.
ruptumque iudiciū detestatur Deus illis verbis: Vae
qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponen-
tes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes a-
marum in dulce, & dulce in amarū. Itaque nostris
vt subiciant oculis nostras misérias, comparant nos
diuina litera ijs, qui verum gustandi sensum amise-
runt: quare fit, vt à salubri victu alieni sint, appetāt
quæ contrarium. Cum agrotis præterea nos confe-
runt, vt enim illi nisi morbū depulerint, sanorū &
integrorū hominū officia ac munera obire non pos-
sunt: sic nos actiones, quæ Deo gratae sint, suscipere
sine diuina gratiæ adiūmēto nequimus. Quod si qua-
dā sic affecti assequimur, leuia illa sunt, & quæ ad cō-
sequen

sequendam coelestē beatitudinē parum vel nihil momenti habent. At Deum, vt par est, amare, & colere, quod maiusquiddam & altius est, quā vt nos humistrati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo diuinae gratiae subleuemur.

Quamquam aptissima est etiam illa cōparatio ad significandam miseram humani generis conditionē, quod similes esse dicimur puerorum, qui suo relictū arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri inquit sumus & imprudentes ludicris sermonibus & inanibus actiōibus dediti si à diuino praesidio deseramur.

Prouer. 1.

Sic enim nos obiurgat Sapientia: Vsq̃uequo paruuli diligitis infantia & stulti ea quae sibi sunt noxia cupient? Et in hunc modum hortatur Apostolus, Nolite pueri effici sensibus.

3. Cor. 14.

Et si maiori in inanitate & errore versamur, quam illa puerilis aetas: cui tantū abest humana prudentia, ad quam tamē per se tēpore potest peruenire: cū ad diuinā prudentiā, quae ad salutē necessaria est, nos nisi Deo auctore & adiutore, aspirare non possimus. Nisi enim praesto nobis sit Dei auxilium, reiectis ijs, quae vere sunt bona ad interitum ruinas voluntarium. At si quis, discussa diuinitus animi caligine has videat horarum miseriae, & sublato stupore sentiat legem membrorum, ac sensus cupiditates, spiritui regnantes recognoscat, omneq̃ despiciat naturae nostrae propensionem ad malum: qui poterit non ardētī studio opportunitate tanto huic malo, quo naturae vitio premimur, reme-

dium

diam querere, salutaremq; illam regulam expetere ad quam Christiani hominis vita dirigenda & conformanda sit?

Hoc igitur illud est, quod imploramus, cū ita precamur Deum, Fiat voluntas tua. Cum enim obiecta obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has miseras inciderimus, vnum illud tantorum malorū remedium nobis diuinitus propositum est, vt ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus, aliquando viuamus, omnesq; cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur: quod vt assequi possimus, suppliciter illud à Deo petimus. Fiat voluntas tua. Id vero illud etiam vehemēter petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati: cuius gratie beneficio, Dei obtemperant voluntati. Quibus licet ita comparatis Luc. 1. & 4. proprie tamen cupiditates aduersantur propter procliuatatem ad malum, insitam in hominum sensibus vt etiam si tales finis magnum tamen hoc loco nobis periculum sit à nobis ipsis, ne abstracti & illucti à concupiscentijs, quę militant in membris nostris, iterum de salutis via desleētamur. De quo Matt. 10. nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Nō enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita dominos habere carnis affectus, vt nunquam illi postea excitentur.

Roma. 7.

excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, nō etiam carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio enim, quia non habitat in me hoc est, in carne mea bonū. Nam vt semel primus homo iustitiam originalem, quōtāquam frano quodam cupiditates regebantur, amisit, minime ea postea ratio ita continere potuit in officio, vt ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, id est, peccati fomitē habitare scribit Apostolus, vt intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem diuersari apud nos. sed quam diu viuimus tanquam incolam nostrī corporis in domicilio membrorum herere perpetuo. Ergo domesticis & intestinis hostibus assidue oppugnati facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumq; vt fiat in nobis voluntas eius.

Voluntatis Iam vero faciendum est, vt sciant fideles, quæ sit
 nomineque huius petitionis vis, quo loco, multis omis-
 hoc loco cō- etoribus scholasticis de Dei voluntate vtiliter & co-
 prehendan- piose disputantur, voluntatem hic accipi dicimus
 tur. pro ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo,
 quod Deus à nobis fieri aut cauēri iusserit aut monuerit. Quare voluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt vniuersa, quæ nobis ad cœlestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineāt: omnia denique, quæcunque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de
 qua

qua voluntate ita scribit Apostolus: Nolite fieri im- Ephes. 5.
 prudentes: sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei. 1. Pet. 2.
 Cum igitur illud precamur, Fiat voluntas tua:
 petimus in primis nobis, ut Pater cælestis facultatē
 concedat obtemperandi diuinis iussis & inseruiendi
 ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris:
 ut ad nutum & voluntatem eius omnia faciamus: ut
 ea colamus officia, de quibus in sacris literis admo-
 nemur: ut ipso duce & auctore reliqua omnia præ-
 stemus, quæ eos decent, qui non ex voluntate carnis
 sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini se- Ioan. 1.
 cuti, qui factus est obediens vsque ad mortem, mor- Phillip. 2.
 tem autem crucis, ut parati simus omnia perpeti po-
 tius, quam vel minimum ab eius voluntate discede-
 re. Nec vero quisquam est, qui huius studio & amo-
 repetitionis flagret ardentius, quam is, cui conces-
 sum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur,
 qui Deo obediunt. Idem enim illud verissime dici
 intelligit: Seruire Deo & illi obedire, regnare esse.
 Quicumque, inquit Dominus, fecerit voluntatem Matth. 23.
 patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror,
 & mater est, hoc est, cū illo sum omnibus amoris &
 benevolentiae vinculis coniunctissimus. Nemo fere
 est ex viris sanctis, quin præcipuum huius petitio-
 nis munus à Deo vehementer postularit: ac præcla-
 ra quidē omnes, sed varia per sepe oratione vsi sunt:
 in quibus mirificum & suauissimum Dauidem vide Psal. 118.
 mus illud variè postulantem. Modo enim inquit:

Vtinam

Vtinam dirigantur via mea ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum: Deduc me in semitam mandatorum tuorum, Nonnunquam: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Iudicia tua doce me: Da mihi intellectum, vt sciam testimoniata tua. Sape alijs verbis eadem tractat versatq; sententiam. Qui loci diligenter animaduertendi sunt, & fidelibus explicandi, vt quanta sit in prima huius petitionis parte vis & copia salutarium rerum omnes intelligat.

Galat. 3.

Rom. 8.

Secundo loco, cum illud precamur, Fiat voluntas tua: detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: Manifesta sunt autem opera carnis: quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Et Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Petimusq; ne sinat Deus ea nos perficere, quae sensus, quae cupiditas, quae imbecillitas nostra suaferit, sed vt nostram voluntatem sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac voluntate voluptarij homines, qui in terrenarum rerum cura & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine praecipites ad potiendum, quod concupierunt, & in illo fructu prae cupiditatis felicitatem ponunt, vt beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus à Deo, vt ait Apostolus, ne carnis curam faciamus in desiderijs, sed vt fiat voluntas eius. Et si non facile adducimur, vt precemur Deum, vt cupiditatibus nostris

Rom. 13.

nostris non satisfaciat. Habet enim difficultatē hęc animi inductio: quod ipsi quodāmodo, id petētes, nos videmur odisse: quod etiā stultitia tribuunt ij, qui toti herent in corpore, sed nos stultitia famam subeamus libenter Christi causa, cuius est illa sentētia: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, praesertim cū sciamus, multo prestare id optare, quod rectum, iustumque sit, quam illud assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus sit alienū: & certe deteriore loco is est, quicumque ad id peruenit, quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quā qui, optime quod optauit, non assequitur. Quāquā nō id modo petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studiū nostrū deprauatū esse constat, sed ne id etiā detur, quod suafore, & impulsore Damone, simulato lucis angelo, tanquā bonū interdū postulamus. Rectissimum illud Principis Apostolorum studiū videbatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum à consilio proficiscēdi ad mortem auocare conabatur, & tamen eum, qui humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amentius in Dominum videtur eo postulari potuisse, quod sancti viri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, quō magistrum hospicio accipere nolissent, ab eo petierunt, ut iuberet ignē e cœlo descendere, qui duos illos, & in humanos absumeret: At à Christo Dño reprehensi sunt illis verbis: Nescitis, cuius spiritus estis. Luc. 9. Filius

Luc. 9.

Filius enim hominis non venit animas perdere, sed saluare. Neque vero solū, cū, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, vt fiat voluntas eius, sed etiam, cum re vera malum non est: veluti cū voluntas sequitur primā illam naturā inclinationem, vt appetat ea, quæ naturā conseruant: & reiiciat, quæ ei contraria videantur. Quo circa, cum in eum locum ventum est, vt aliquid petere velimus huius generis: tum vero dicamus ex animo, Fiat voluntas tua, imitemur illum ipsum, à quo salutem & salutis disciplinā accepimus: qui cū naturaliter insito cruciatuum, & acerbissime mortis timore cōmoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei patris retulit voluntatem: Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cum vim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque diuinæ voluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo à malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum à Deo, vt in nobis ipse instituta perficiat, vt exultantes cupiditatis motus cōprimat, vt appetitus rationi obediens efficiat, vt nos denique totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiam, vt Dei voluntatis cognitionē totus orbis terrarum accipiat: quo diuinum mysterium, absconditum à seculis & generationibus, notū ac per uulgatum sit apud omnes.

Luc. 22.

Colof. 1.

Formam præterea & præscriptionem huius obedientie postulamus ut videlicet ad eam regulam dirigatur, quæ in cælo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus, ut quæadmodum illi sponte & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maxime vult, libentissime pareamus & vera in opera & studio, quod Deo nauamus, summum à nobis amorē Deus, & eximiam charitatē requirit, ut, etiā si spe cælestium premiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit diuine maiestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedē amoris nostro proposuit eternā beatitudinē. Sunt enim qui amanter aliis cui seruiant, sed tamē pretij causa, quo amorē referunt. Sunt præterea qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operā nihil spectant, nisi illius bonitatem atque virtutē, cuius cogitatione & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium præstare possint: & hanc habet sententiā illa appositio, Sicut in cælo & in terra. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obediētes, quemadmodum beatas mentes esse diximus, quorum laudes in illo summa obedientie munere obediendo, eo psalmo persequitur David: Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui faciatis voluntatē eius. Quod si quis S. Cyprianus secutus, sic illa interpretatur, ut dicat: In cælo

Psal. 112.

Alia B. Cyprianus. horum verborum interpretatio. a S. Cyprianus.

In orationē in bonis & p̃ijs: in terra, in malis & impijs: nos vera
 dominicam etiam eius sententiā comprobamus: vt pro cælo spi-
 ritus pro terra caro intelligatur: vt & omnes, & om-
 nia in omnibus Dei voluntati obediant. Gratiarum
 itē actionem continet hæc petitio. Veneramur enim
 eius sanctissimā voluntatē, & maximo perfusi gau-
 dio summus laudibus & gratulationibus omnia eius
 opera celebramus, qui certo sciamus eū omnia bene-
 fecisse. Cum enim constet, esse omnipotentē Deū: ne-
 cessario sequitur, vt omnia eius nutu facta esse intel-
 ligamus: cum vero etiam ipsum sicuti est, summū bo-
 num esse affirmemus, nihil ex eius operibus non esse
 bonū, cum omnibus ipsi suā impertiuērit bonitatē,
 Rom. 11. consistemur. Quod si in omnibus diuinam rationem
 non assequimur, in omnibus tamen & ambigui cau-
 sa neglecta & reiecta omni hesitatione, illud Aposto-
 li profitemur inuestigabiles esse vias eius. Sed ob id
 maxime etiā Dei volūtatem colimus, quod ab eo cœ-
 lesti lumine dignati sumus. Ereptos enim de potesta-
 te tenebrarū, trāstulit in regnū filij dilectionis suæ.
 Colof. 1. Sed vt extremo loco id explicetur, quod ad medita-
 tionem pertinet huius petitionis, redeundū est ad id
 quod initio attigimus, debere fidelē populū in huius
 pronuntiatione petitionis esse demisso & humili a-
 nimo, reputantem secum eam, quæ in natura est in-
 sita, cupiditatum vim, diuinæ voluntati repugnan-
 tem, cogitantē se in eo officio vinci à naturis omni-
 bus: de quibus ita scriptum est: Omnia seruiunt tibi:
 maxi-

maximeq; imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, sed ne instituere quidē possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam vero nihil magnificentius est, nihil praestantius, quam ut diximus, Deo seruire, & vitā ex eius lege ac praeceptis agere: quid optabilius esse potest homini Christiano, quam ambulare in vijs Domini, quam nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à diuina voluntate abhorreat? ut vero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem, omnia male ceciderunt. Moneatur postremo fideles, ut in simplici & absoluta Dei voluntate acquiescant: ferat a quo animo conditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quam eius dignitas postulet: ne deserat ordinem suum, sed in ea vocatione maneat, in qua vocatus est, & proprium iudicium subiciat Dei voluntati, qui nobis melius consulit, quam ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus si alijs molestijs & angoribus premimur, certo statuendum est, nihil horum sine Dei voluntate, quae summa omnium ratio est, nobis accidere posse: ideoq; non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini voluntas fiat: & illud beati Iob: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie.

Quarta petitio, & reliqua deinceps, quibus anima & corporis subsidia proprie ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur, Habet enim hunc ordinē ac rationē precatio dominica vt postulationem rerū diuinarū consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitā tuendā pertinent. Nam vt ad Deū, tanquā ad vltimū finē, referuntur homines: sic humanæ vitæ bona ad diuina eadē ratione diriguntur. Quæ quidē ideo optāda ac petēda sunt, vel quod ita diuinus ordo postulat, vel quod illis adinmētis ad diuinorū bonorū adeptiōnē indigemus, vt ijs adminiculis propositū finē cōsequamur qui regno & gloria celestis patris, atque ijs præceptis colendis seruandisq; continetur, quæ Dei voluntas esse non ignoramus, quare omnem vim & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstābunt igitur suum officium Pastores fidelibus auditoribus, vt intelligant in ijs petendis, quæ ad vsum ac fructum pertinent rerū terrenarum, esse intendendum animum ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde vlla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus: Quid oremus, sicut oportet nescimus: maxime peccatur his postulationibus terrenarum & caducarū rerum. Ergo petenda sint bona hæc, vt oportet: ne perperā aliquid postulantes, responsum illud à Deo

fere-

Rom. 8.

feramus: Nescitis quid petatis. Erit autem certa in
dicandi nota, quæ praua sit, quæ uero recta petitio, con-
siliū & propositum posulantis. Nam si quis terre-
na petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, &
in illis tanquam in optato sine conquiescens, nihil
præterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet.
Non enim, inquit ^a S. August. petimus temporalia
hec tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria
nostra, Apostolus etiam in epistola ad ^b Corinthios
docet, omnia, quæ spectant ad vsu vitæ necessarios,
ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manda-
catis, inquit, siue bibitis, siue aliud quid facitis, om-
nia in gloriam Dei facite.

Matth. 20.

a S. Aug. li.
2. de ser. Do-
mi. in mon-
te. c. 24. &
ep. 121. c. 6
& 7.

b 1. Cor. 1.

Sed ut videant fideles, quantam habeat hæc peti-
tio necessitatem: cōmemorabunt Parochi quanta ad
victum & ad vitam colendam indigētia sit externa
rum rerum, Quod magis intelligent, si cōparatio fiet
eorum, quæ primo illi parenti nostri generis, & reli-
quis deinceps hominibus fuerunt ad viuendū neces-
saria. Nam et si ille in amplissimo innocentia statu,
vnde & ipse, & eius culpa omnis posteritas corrui-
t necesse habuisset adhibere cibū ad reficiendas vires:
tamen inter illius & nostræ vitæ necessitates multū
interest. Non enim ei vestibus ad tegumentū corpo-
ris opus fuisset, non tecto ad perfugiū, non armis ad
defensionē, non remedijs ad valetudinē, non alijs mul-
tis, quorū subsidio nos ad hanc nature imbecillitatē
ac fragilitatē tuendā egemus, satis ei fuisset ad im-

Quæ neces-
saria sit hæc
petitio.

mortalem vitam ille fructus, quem felicissima vita arbor nullo eius aut posterorum labore praeuisset. Neque vero futurus erat homo in tantis paradisi delicijs otiosus quæ ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset tulisset ille perpetuo suauissimos fructus ex cultura felicitum hortorum nec cum vnquam opera aut spes fellisset. At posterorum proles non solum fructu priuata vitalis arboris, verum etiam horribili illa sententia cõdemnata est: Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vite tue: spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in puluerem reuerteris. Nobis agitur cõtra euenerunt omnia, atque illi & posteris contigisset, si Dei dicto audiens fuisset Adam. Itaque versa sunt omnia & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauisimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sepiissime nullus fructus cõsequitur: cum fruges datae in deteriore segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimantur, vel nimbis, vëto grandine, vredine, rubigine perculse ac prostratae intereunt: vt omnis anni labor, exiguotẽpore, aliqua celi vel terre calamitate recidat ad nihilũ. Quod accidit immanitate nostrorũ scelerũ, à quibus auersus Deus nostris minime bñdicat oporibus

Gene. 3.

ribus: sed horrenda manet sententia, quam de nobis initio pronunciauit. Ergo Pastores in huius loci tractationem incumbet, ut sciat fidelis populus, sua culpa homines in has angustias & misérias incidere, ut intelligat desudandum quidē & elaborandū esse in parandis ijs, quæ ad viuendū sunt necessaria: veruntamen nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacē spē, & inanem fore omnē contentionē. Nā neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Et nisi Dñs edificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui edificant eā. Docebunt igitur Parochi, esse res pene innumerabiles, quæ si nobis desint, vel vitam amittimus, vel agimus insuauem. Hac enim cognita rerum necessitate naturæque imbecillitate, Christianus populus cœlestem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena & cœlestia bona suppliciter petere. Imitabitur prodigum illum filium, qui cum in regione loginqua cœpisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret, aliquando ad se rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nusquam nisi à patre esse expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandum fidelis populus, si in cogitatione diuina benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiarum vocibus. Nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea se recte potentibus abunde largiturū pollicetur. Docendo enim quomodo petamus: hortatur hortando, impellit impellendo.

1. Cor. 3.

Psal. 126.

Luc. 15.

spondet spondendo, nos in spem certissimam impetrationis inducit.

Excitatis igitur & inflammatis animis fidelis populi, sequitur, ut quid hac petitione postuletur, declarandum sit: primum quis sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in diuinis literis hoc panis nomine multa quidem significari, sed illa duo precipue, primum quidquid in victu, ceterisque rebus, ad corpus vitæque tuæ adhibemus. Deinde quidquid nobis ad spiritus & animæ vitæ ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vitæ subsidia sanctorum Patrum ita sententiarum auctoritate. Quæobrem minime sunt audiendi, qui dicunt non licere Christianis hominibus à

Gen. 18. Deo petere terrena huius vitæ bona. Nam huic aduersantur errori, præter consentientem Patrum sententiam exempla per multa tam veteris, tum noui testamenti. Iacob enim vouens, sic orabat: Si fuerit Dominus mecum & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum: reuersusque fuero prospere ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum & lapis iste, quem erexit in titulum, vocabitur domus DEI: cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi Salomon etiam certum petebat huius vitæ subsidium, cum illud precabatur:

Prouer. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue autem victui meo necessaria. Quid, quod Saluator hu-

mani generis illa iubet petere, quæ ne mo negare audeat ad corporis vsum pertinere? Orate, inquit, ut non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. Quid dicemus de sancto Iacobo? cuius illa sunt: Tristatur aliquis vestrum? oret: equo animo est? psallat. Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: Osecro vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum & per charitatem sancti spiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudea. Quare cum & diuinitus concessum sit fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & perfecta hæc à Christo Dño tradita sit orandi formula: ne illud quidē dubium relinquatur, vnā ex septem hanc esse petitionem.

Matt. 24.

Iacob. 5.

Rom. 15.

Panis nomen
nequid significetur.

Petimus præterea panem quotidianum, id est, victui necessaria: ut panis nomine, quod satis sit, & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcumque aliud intelligamus. Videmus enim vsum esse hoc loquendi modo Eliseum, cum Regem moneret, ut præberet panē militibus Assyrijs, quibus magna ciborum copia data est. Illud etiam de Christo Domino scriptum scimus. Ingressus est in domum cuiusdam principis Phariseorum Sabbatho manducare panem. Quæ voce, quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent significari videmus. Ad huius petitionis absolutam significationem præterea animaduertendum est, hoc panis, vocabulo non abundantem &

4. Reg. 6.

Luc. 14.

exquisitā ciborum ac vestium copiā, sed necessariam ac simplicem intelligi debere: quemadmodū scripsit Apostolus: *Habentes alimenta, & quibus tegamur* 1. Tim. 6. *his contenti simus.* Et Salomon, ut diximus: *Tribue tantum victui meo necessaria.* Huius quoque frugalitatis & parsimonie illi voce, quæ proxime sequitur, admonemur. Cum enim, *Nostrum*, dicimus, panem illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non enim *Nostrum* dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possumus: (est enim apud Davidem: *Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiēte te manū tuam, omnia implebuntur bonitate.* Et alio loco: *Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno*) sed quia necessarius est, & à parente omnium Deo, qui omnes sua providentia alit animantes, nobis attributus. Ob eam quoque causam panis noster appellatur, quod iure est à nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. Quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est vel adeptio, vel possessio, vel certe iactura. Contra vero honestis ac laboriosis piorū hominū lucris, ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. *Labores enim, inquit, manū tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Iam vero ijs, qui iusto labore victum querunt, fructum suæ benignitatis eo lo-

Psal. 127.

copollicetur Deus: Emittet Dominus benedictionem Deute. 28.
super cellaria tua, & super omnia opera manuum tua-
rum, benedicetque tibi Neque solum petimus à Deo, no-
bis ut illo uti liceat quod nostro sudore ac virtute pe-
perimus eius adiumento benignitatis: id enim vere
dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postula-
mus, ut recte partis, recte item ac prudenter uti pos-
simus. Quotidianum, huic etiam voci subiecta est
ea notio frugalitatis ac parsimonie, quam proxime
diximus: non enim multiplicem aut delicatum ci-
bum postulamus, sed eum qui nature necessitati sa-
tisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio commu-
nis cibi & potionis, conquistissima escarum ac vino-
rum genera persequuntur. Nec minus hac quotidia-
ni voce improbantur ij, quibus horrendas illas mi-
nas proponit Isaias: Vae, qui coniungitis domum ad Isaiæ. 5.
domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum
loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terra? Et-
enim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de
quibus illud scriptum est à Salomone: Avarus non Eccles. 5.
implebitur pecunia. Ad quos dictum etiam illud 1. Tim. 6.
pertinet Apostoli: Qui volunt diuites fieri, incidunt
in tentationem & laqueum Diaboli. Quotidianum
præterea panem appellamus, quod vescimur eo ad
reficiendum vitalem humorem, qui quotidie con-
sumitur vi naturalis caloris. Est denique illa huius
ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac
consuetudine amandi & colendi Deum retinea-
mur:

mur: nobisque omnino persuadeamus, id quod est, vitam ac salutem nostram ex Deo pendere.

Da nobis.

*Quid per
vocem, Da
significetur*

Luc. 4.

1. TIm 6.

Hom. 14.

*Operis im-
perfecti in
Matth.*

Quantam haec duae voces materiam praebeant ad cohortandū fideles, ut infinitā Dei potentiā pie sancteq; colāt & venerētur, in cuius manu sunt omnia, & ut nefariā illā Satanae ostentationē detestentur: Mihi tradita sunt omnia, & cui volo, do illa: nemo non videt. Nam vnius nutu Dei distributa cūcta & conseruantur & augentur. Sed quae diuitibus haec est imposita necessitas, dixerit quispiam, petēdi quotidianū panē, cum rebus omnibus abundēt? Haec illis necessitas est orādi in hunc modum, nō ut dentur eis quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne, quae abunde illis adsunt, amittāt. Quamobrem, ut scribit Apostolus: Hinc discant diuites non sublime sapere neque in incerto diuitiarum sperare, sed in Deo viuo qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius autem necessariae petitionis hanc causam affert sanctus Chrysostomus, non solum, ut nobis suppetat cibus, sed ut eum nobis suppetitet Domini manus, quae salubrem atque adeo salutarem vim inferēs pane quotidiano, efficit, ut & cibus corpori pro sit, & corpus animae seruiat. Sed quid est, quamobrem, Da nobis, numero multitudinis dicimus, nō autem, mihi? Quia proprium illud est Christiana charitatis, non ut quisque de se vno sollicitus sit, sed ut praeterea de proximo laboret, & in cura suae utilitatis

litatis meminerit etiā aliorū. Accedit eo, quod quæ
 alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tri-
 buuntur, vt solus is ea possideat, vel in illis luxurio-
 se viuat, sed vt cum alijs communicet, quæ necessita-
 ti supersuerint: nā, inquiunt, sancti Basilias & Am-
 brosius: Esurientium panis est, quem tu detines: nu-
 dorum indumentum est, quod tu recludis: miserorū
 redemptio est & absolutio, pecunia, quā tu in terram
 defodis, Hodie, Admonet nos hæc vox communis
 infirmitatis. Quis enim est, qui si minus sua vnius
 opera prouidere se posse sperat in longinquum tem-
 pus necessarios vitæ sumptus, saltem in diem victus
 subsidia paraturum non confidat? Sed ne huius qui-
 de fiducie facultas nobis à Deo permittitur, qui nos
 singulorum etiam dierum cibum à se petere iussit.
 Quæ sententia habet illam necessariam rationem,
 quia quotidie panē egemus omnes, quotidie etiam
 Dominica precatione singulis vtendum esse. Hæc de
 pane, qui ore perceptus, corpus alit atque sustentat,
 qui communis fidelium & infidelium piorum & im-
 piorum, admirabili Dei bonitate, qui solem suum ori
 reficit super bonos & malos, pluit super iustos & in-
 iustos, omnibus impertitur.

Reliquus est spiritualis panis: quem etiam hoc De pane spi-
 loco petimus. Quo significantur omnia, quæcunque rituali.
 in hac vita, ad spiritus & animæ salutem & inco-
 lunitatem requiruntur. Vt enim multiplex est ci-
 bus, quo corpus alitur & sustentatur: sic non est
 vnius

Basil. ho. 6.
 in ditescen-
 tes, & aua-
 ros, & Amb;
 ser. 81.

Matth. 5.

Proucr. 9.

nus generis esca, quæ spiritus & anima vitam continet. Nam & verbum Dei cibus est anima. Sapientia enim inquit: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miscui vobis. Huius autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum: sic enim est

Amos. 8.

apud Amos: Emmittam famem in terram, non sumem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Vt autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possint homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere: sic magnam est desperatæ salutis argumentum, cum vel non querunt verbum Dei, vel si adsit, non sustinent, & illam impietatis vocem in Deum effundunt: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. In hoc furore animi & mentis cecitate versantur illi, qui neglectis ijs, qui legitime eis præsunt,

Iob. 21.

catholicis, & Episcopis, & sacerdotibus, & à sancta

Ioan. 6.

Romana Ecclesia desciscientes, corruptoribus Dei verbi hæreticis se in disciplinam tradiderunt. Tam vero panis est Christus Dominus, animæ cibus: inquit enim ipse de se: Ego sum panis viuus, qui de celo descendi. Incredibile est, quanta voluptate ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis molestiis & incommodis conflantur. Exemplo nobis est sanctus ille chorus Apostolorum de quibus extat: Illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij. Referti sunt eiusmodi exemplis

Act. 5.

libri

libri de vita sanctorum hominum: & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus: *Vincenti dabo manna absconditum.* Precipue autem panis noster est ipse Christus Dominus noster, qui in sacramento Eucharistie substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad patrem de quo dixit: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite & manducate.* Hoc est, corpus meum. Ea petit Parochi, quae ad fidelis populi utilitatem pertinebunt ex eo loco, quo separatim huius sacramenti vis ac ratio continetur. Et verè dicitur hic panis noster, quia fidelium modo hominum est, id est, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, poenitentiae sacramento sordes eluunt peccatorum, qui non dimittentes memoriam se Dei filios esse diuinum sacramentum sumunt & colunt, quanta maxima possunt sanctitate ac veneratione. Quotidianus vero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quod in sacris Christianae Ecclesiae mysterijs quotidie & offertur Deo, & datur pie sancteque postulanti bus: altera, quod quotidie sumendus est, vel certe ita vivendum, ut quotidie, quo ad eius fieri possit, digne sumere queamus. Audiant, qui contra sentiunt, nisi longo intervallo salutaribus his epulis animae vesci non oportere, quid sanctus dicat Ambrosius: Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? Sed in hac petitione ad illud precipue cohortandi sunt fide-

Apoc. 2.

Ioan. 6.

Matt. 26.

1. Cor. 11.

S Amb. in l.

5. de sac. c. 4

Psal. 54.

Aug. epi. 12
c. 14.

1. Tim. 6.

fideles, vt, cum recte & consilium & industriam suā posuerint in comparandis rebus vitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad eius referant voluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationē iusto. Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur: vel non concedet, & id erit certissimum argumentum nec salutare illud esse nec utile, quod p̃s à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quàm illis ipsis. Quæ locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus Parochi, quæ à S. Augustino in epistola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, vt meminerint diuites facultates suas & copias Deo acceptas referre, cogitent q̃ se idcirco illis bonis esse cumulatos, vt illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt quæ in prima Epistola ad Timotheum ab Apostolo differuntur: vnde magnam vim Parochis petere licebit diuinorum præceptorum ad hunc locum utiliter ac salutariter illustrandum.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Cum ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam cum pari sapientia ac bonitate coniunctam significant, vt, quocunque oculos cogitationemque conuerteris certissima signa immense potestatis ac benignitatis occurrant: nihil profecto est, quod summum eius amorem & admirabilem in nos charitatem

tatem magis declaret, quam inexplicabile mysteriū
 Iesu Christi passionis, vnde perennis ille fons ad elu-
 endas peccatorū sordes erupit: quo perfundi &
 expiari, Deo duce ac largitore, exoptamus, cū illud Summa hu-
 ab eo petimus: Dimitte nobis debita nostra, ius petitiōis
 Continet autē hæc petitio summā quandā eorum bo-
 norum, quibus per Iesum Christū cumulātū est hu- Esai. 27.
 manū genus. Id enim docuit Esaias: Dimittetur, in-
 quit, iniquitas domui Iacob: & iste omnis fructus, vt
 auferatur peccatū eius. Quod David etiā ostendit, Psal. 31.
 beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum
 percipere potuerūt, his verbis: Beati quorum remis-
 se sunt iniquitates. Quare est accurate ac diligen-
 ter Pastoribus huius postulationis animaduertenda
 & exponenda sententia, quam ad cœlestem vitam
 consequendam tantum valere intelligimus. Ingredi-
 mur autem nouam precandi rationem. Nam hæte-
 nus à Deo non solum æterna & spiritualia bona,
 sed caduca & quæ ad hanc vitam pertinent, commo-
 da petiimus: nunc vero mala deprecamur & ani-
 me, & corporis, & huius, & sempiterna vite.

Sed quoniam ad impetrandum, quod postula-
 mus, requiritur recta postulandi ratio: quo modo Quomodo
 affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare ve- quisque in
 lint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi hac præcatio-
 fidelem populum, primum necesse esse, vt is, qui ad ne affectus
 hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum a- esse debeat,
 gnoscat: deinde, vt eius sensu ac dolore commovea-

Gene. 4.

Matt. 27.

Psal. 13. &

52.

Eccle. 7.

Prou. 20.

1. Ioan. 1.

Hier.

tur, tum vt sibi omnino persuadeat. Deum in hac esse voluntate, vt ijs, qui peccauerunt, ita vt diximus, affectis & cōparatis ignoscat. ne forte acerbam delictorum recordationem ac recognitionem illa venie desperatio consequatur, quæ olim Cain & Iudæ animum occupauit: qui Deum modo vindicem & ultorē, non etiā mitē & misericordem existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus oportet, vt dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum tanquā adparentem, non quasi ad iudicem cōfugiamus à quo non vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus. Facile autē adducemur, vt peccatū nostrū agnoscamus si ipsum audierimus Deū nos in sacris literis huius rationis admonentem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerunt si mul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, nō est vsque ad vnum. In eādē sententiā loquitur Salomon: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & nō peccet. Quo illud etiam pertinet: Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Quod item à S. Ioanne, ad deterrendos homines ab arrogantia, scriptum est: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nō est. Et à Hieremia: Dixisti absque peccato & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me: ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris, non peccavi. Quorum sententias omnium idem, qui eas illorum

ore protulerat, Christus Dñs hoc petitionis præfori-
pro confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri.
Id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Mi-
leuitani Concilij in hunc modum: Placuit vt, quicū-
que verba ipsa Dominica orationis, vbi dicimus, *Di-*
mitte nobis debita nostra, ita vult à sanctis dici,
vt humiliter, non veraciter hoc dicatur: anathema
sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed
ipsi Dño mētientem, qui labijs sibi dicit dimitti vel-
le, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita, nō ha-
bere? Verum in necessaria recognitione peccatorum
nō est satis, illa leuiter recordari. Nam, vt acerba na-
bis sit ea memoria, vt cor pangat, animum stimulet,
& dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabūt
locum hunc diligenter Parocho, vt non solum facino-
rum ac flagitiorum suorum meminerint fideles au-
ditores, sed vt moleste dolenterq; meminerint, vt
cum agantur intimis sensibus, conferant se ad patrē
Deum, à quo, vt inherentes euellat scelerum acu-
leos, suppliciter petant. Nec vero solum erratorum
turpitudinem studebunt subycere oculis fidelis popu-
li, verum etiam indignitatem ac sordes hominū qui
cū nihil simus nisi putrida caro, nisi summa seditas
incomprehensibilem illam Dei maiestatem & inex-
plicabilem præstantiam incredibile in modū audea-
mus offendere, præsertim à quo procreati liberatē,
innumerabilibus maximisq; beneficijs aucti sumus:
vt quid? vt ab alienati à patre Deo, qui summum

Mileusian.
Cōc. 8. & re-
peritur in
Cō. Tri. ses.
6. c. 12.

bonum est, turpissima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miserrimam seruitutem. Neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorū animis, qui repulso suauit iugo Dei, ruptoq; charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimū descuerunt quico nomine^a princeps & rector mūdi, & princeps tenebrarū, & rex super vniuersos filios superbia dicitur in diuinis literis. In eos autē, qui demonis tyrannide opprimuntur, vere conuenit illa vox Isaia: Domine Deus noster, possederunt nos Domini absque te. Hæc si nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certe calamitates & ærumnae, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim sanctitas animæ, quā Christo despōsam esse scimus. Profanū fit illud idē tēplum Dñi, quod qui contaminat, in eos dicit Apostolus, Si quis autē templum Dei violauerit, disperdet illū Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum inuehūt in hominem, quam pene infinitam pestem David his verbis expressit: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ non est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ vim, cum nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. Peruaserat enim in ossa peccati virus, id est, rationē & voluntatem, quæ maxime solide sunt animæ partes, infecerat. Hanc late patentem vēstem indicant sacrae literæ, cum peccatores claudos, surdos, mutos, cecos, & omnibus

membris

^a Ioan. 12.

& 14.

b Ephes. 6.

Iob. 41.

Isa. 26.

1. Cor. 3.

Psal. 37.

membris captos appellant. Sed præter dolorem, quæ ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam augebatur David ex ira Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorū sceleribus incredibiliter offenditur: inquit enim Apostolus: Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Nam etsi transferit actio peccati, tamen peccatum macula & reatu permanet: cui semper imminens ira Dei illud insequitur, tãquam umbra corpus. Cum igitur David bis vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur: cuius & exemplum doloris & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo eius Psalmo depromptam proponunt Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione & ad doloris sensum, id est ad veram penitentiam, & ad veniæ spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus: illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad poenitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur: Vide enim, inquit, quia nialum & amarum est, reliquistis te Dominum Deum tuū, & non esse timorem meum apud te, dicit Dominus Deus exercituum. Qui carent necessario hoc recognitionis ac doloris sensu, ut apud prophetas, Esaiam, Ezechielem, & Zachariam videtur durum, lapideum, & adamantinum habere

Rom. 2.

Hier. 2.

Esa. 46.

Ezech. 36.

Zach. 7.

dicuntur. Sunt enim, instar lapidis, nullo dolore moliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

Peccatoris
animus quo
pacto ad spem
veniæ sit eri-
gendus.

Sed ne peccatorum gravitate deterritus, se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debebunt his rationibus, quod & Ecclesia Christus Dominus potestate dedit remitti ed peccata, quæ admodum sacrosancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas ac liberalitas in genus humanum. Nisi enim proptus esset ac paratus Deus ad condonandum peccata penitentibus, nunquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset: Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere. Nam omnino sub hac petitione illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut vere penitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem abiecta obedientia peccamus: cuius ordinem sapientie perturbamus, quantum est situm in nobis, quem offendimus, quem facis, dictisq; violamus. Verum idem est ille beneficentissimus parens, qui cum possit omnia condonare, non modo se id velle declaravit sed etiam impulit homines, ut a se veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore: in nostra potestate sit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensa ad ignoscendum

dum diuinæ voluntatis fidem auget, spem alit, charitatem infamat: opere pretium est, ornare hunc locum nonnullis diuinis testimonijs, & hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pœnitentibus Deus veniam concesserit. Quam sententiã quoniam persecuti sumus, quãtum res ferebat, in proœmio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ est de remittendis peccatis, inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur, reliqua hauriẽt ex diuinarum literarum fontibus: tum vero eodem vtantur instituto quo in ceteris petitionibus vtendum duximus, vt intelligant fideles, quid hic, Debita, significant, ne forte decepti ambiguo aliud ab eo, quam quod petẽdum sit, posulent,

Primum autem scire oportet, minime petere nos, nobis vt remittatur amor ex toto corde ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria. Neque vero, quia debiti nomine, etiã obedientia, cultus, veneratio, & cetera huius generis officia cõtinẽtur, postulamus, vt non amplius ea debeamus, sed precamur, vt liberet à peccatis: sic enim S. Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit, ob eam causam, quod illis cõmittendis rei efficiamur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciẽdo, vel patiẽdo pendimus. Huius generis debitum fuit: quod Christus Dominus locutus est ore

Debita quæ d
significant,

Luc. 11

Psalm. 68.

Propheta: *Quæ non rapui, tunc exolvebam. Quæ Dei verbi sententia licet intelligere, non solū nos debitores esse, sed etiam non esse soluendo, cum peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiā: cui quia par iustitiæ responder, cuius est retinens sumus Deus, utendum erit deprecatione, & patrocinio passionis Dñi nostri Iesu Christi: sine qua nemo unquā veniā delictorum impetravit à qua omnis & satisfaciendi vis & ratio tanquā ex fonte profluxit. Nam pretium illud in cruce à Christo Domino persolutum, & nobiscum per sacramenta, re vel studio, ac desiderio adhibita, cōmunicatum, tanti est, ut nobis impetret & conficiat quod hac petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur. Quo loco non id modo pro leuibus erratis & facillimis ad impetrandam veniā, sed pro grauibus & mortiferis peccatis deprecamur: quæ precatio in scelerum gravitate pondus non habebit, nisi id à pœnitentiæ sacramento, re vel certe desiderio suscepto, ut iam dictum est assumperit. Dicimus autem, Debita nostra, longe aliter, atque, Panem nostrum, antea diximus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorū culpa residet in nobis: nā nostra volūtate suscipiūtur: quæ peccati vim nō haberent, nisi essent voluntaria. Nos igitur eā culpā sustinentes & confitētes, ad expiandū peccata necessariā Dei clementiam imploramus. In*

quo

quo nō vtimur excusatione cuiusquam nec causam
 in quenquam transferimus, vt primi homines Adā *Gen. 3.*
 & Eua fecerunt: ipsi nos indicamus, illam, si sapi-
 mus, Prophetæ precationem abhibentes: Non de- *Psal. 140.*
 clines cor meum in verba malitiæ ad excusandas ex-
 cusationes in peccatis. Nec vero dicimus. Dimitte
 mihi, sed nobis, quod fraterna necessitudo & chari-
 tas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis sin-
 gulis postulat, vt de communi proximorū salute sol-
 liciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam
 deprecemur. Hunc orandi morē à Christo Dño tra-
 ditū, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuoq;
 seruatum, ipsi & maxime tenuerunt Apostoli, &
 vt ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autē
 flagrantis studiū & cupiditatis in deprecando pro
 salute proximorum, habemus in utroque testamen-
 to, sanctorum Moſis & Pauli præclarum exemplū: *Exod. 32.*
 quorum alter sic Deum precabatur. Aut dimitte eis
 hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo:
 alter in hunc modum: Optabam ego ipse anathema
 esse à Christo pro fratribus meis. *Rom. 9.*

Sicut & nos dimittimus debitori-
 bus nostris.

Illud. Sicut, dupliciter intelligi potest: nam &
 similitudinis vim habet, cum videlicet à Deo peti-
 mus, vt quemadmodum nos iniurias & contume-
 lias remittimus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis
 peccata condonet. Est præterea conditionis nota: in

Matt. 6.

quam sententiam Christus Dñs eā formulam interpretatur: Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Verum habet vterque sensus eandē ignoscendi necessitatē: vt si volumus Deū nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus iniuriā accepimus. Sic enim Deus obliuionē iniuriarū mutuumque studium & amorem requirit à nobis, vt eorū, qui in gratiam non sunt reconciliati, dona ac sacrificia reijciat & aspernetur. Est etiā natura lege sancitum, vt tales nos alijs praebeamus, quales eos in nos esse cupimus: vere & impudentissimus ille sit, qui postulat à Deo, vt sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximū animum retineat armatum. Quare parati & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus imposita sunt iniuriæ: cum & vrgeantur hac precandi formula: & apud sanctum Lucam id inbeat Deus: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pœnitet me dimitte illi. Et in Euangelio sancti Matthai sit: Diligite inimicos vestros: & Apostolus, & ante eum Salomon scripserit: Si esurierit inimicus tuus, cibum illi: si sitit, potum da illi: & sit apud sanctum Marcum Euangelistam: Cum stabitis ad orandum

Lucæ. 17.

Matt. 5.

Rom. 12.

Proue. 25.

Marc. 11.

dum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: ut
& pater vester, qui in celis est, dimittat vobis pec-
cata vestra. Sed quoniam deprauata natura vitio
nihil agrius sit ab homine, quam ut inferenti con-
donet iniurias, omnem conferant Parochi animi &
ingenij vim ad commutandos & flectendos animos
fidelium ad hanc lenitatem & misericordiam, Chri-
stiano homini necessariam. Commorentur in tra-
ctatione diuinorum oraculorum, in quibus audire li-
cet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Pra-
dicent id, quod verissimum est, magno esse argumen-
to hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant
iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim
in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quadam
cum parente Deo, qui sibi inimicissimū & infestis-
simum genus hominum, filij sui morte ab eterno exi-
tio redemptum, reconciliauit. Sit autem huius co-
hortationis & precepti clausula illud imperium
Christi Domini, quod recusare non possumus sine

Matth. 5.

Verum hoc loco non vulgaris pastorum pruden-
tia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate
ac necessitate precepti, salutem desperet. Sunt enim,
qui, cum se debere intelligant conterere iniurias
obliuione voluntaria, & eos diligere, qui leserunt,
id cupiunt, & pro viribus faciunt, sed vniuersam
memo-

memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. Nam resident in animo quadā reliquæ similitatis: quamobrem magnis agitantur conscientie fluctibus, verentes, ne, parum simpliciter & candide positis inimicitijs, Dei iussu non obediant. Hic igitur Pastores contraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindicationem proclivis, huius ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuā turbā ad rixam existere: quare salutiminime dissidendum esse demonstrabunt, reclamantibus & aduersantibus rationi, corrupta natura, appetitionibus modo spiritus perstet in officio & voluntate remittendi iniurias, proximumq; diligendi. Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui cum nondū animum inducere possint, vt obliti iniurias ament inimicos, propterea deterriti ea, quam diximus, conditione huius petitionis, Dominica precatione non vtantur: duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quivis vnus ē fidelium numero preces has facit totius Ecclesie nomine, in qua pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur, debita remisertunt. Accedit eo, quod id à Deo petentes, vna etiam petimus, quidquid ad illud impetrandū in eā petitionem à nobis necessario conferendum est. Petimus enim & veniam peccatorū, & donum veræ penitentiae: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, vt à peccatis abhorrere, & illa sacerdoti vere

ac pie

ac pie confiteri possimus. Itaque cum necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnum aut malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani & prauo illo timore commouentur, ne sibi Deum reddant offensiorē hac precatione, contraq; etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo à parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut ijs, qui laeserint, ignoscant & inimicos diligant.

Sed ut precatio omnino fructuosa sit primum hac De usu huius petitionis.
in ea est cura, meditatioq; adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur, nisi penitenti: itaque nos ea charitate & pietate praeditos esse oportere, quæ pœnitentibus conueniat: conuenire autem maxime ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia atque facinora lacrimis expiare, Cum hac cogitatione cōiūgēda est cāutio in posterū earū rerū, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possit ad offendēdū parētem Deū. Psal. 50.
In his curis versabatur Dauid, cum diceret: Et peccatū meū contra me est semper: Et alio loco: Lauabo Psal. 6.
per singulas noctes lectum meū, lacrymis meis stratum meū rigabo. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimū orandi studium eorum, qui à Deo precibus impetrauerunt veniam delictorū, ut Publicani illius, qui longe consistens præ pudore ac dolore

- Luc. 18.** & oculis humi defixis, tātum pulsabat pectus, eā habens orationem: Deus propitius esto mihi peccatori.
- Luc. 7.** Tū illius peccatricis mulieris, quæ Christo Dño, retro stans, rigatos à se eius pedes, capillis etiam absterfos osculabatur: Petri denique Principis Apostolorū qui, egressus foras, fleuit amare. Deniq; cogitandū est, quo infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamētis indigere. Sunt autem egrotæ animæ remedia: Pœnitentia & Eucharistia. Hæc igitur sepiſſime adhibeat fidelis populus: deinde eleemosyna, quemadmodū tradunt diuinæ literæ medicina est accōmodata sanandis animæ vulneribus. Quare, qui pie ac prece uti cupiunt, pro viribus benigne faciāt egentibus. Quātā enim vim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia angelus Domini sanctus Raphael, cuius est illa vox: Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata & facit inuenire misericordiā, & vitā eternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Optima autem largitio, & impertiende misericordiæ ratio, est oblitio iniuriarum, & bona voluntas erga eos, qui rē vel existimationē, vel corpus tuum tuorumq; violarint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericorde Deū, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libenter

beniſſime deprecetur, omnem captans occaſionem
de illis iſſis bene promerendi. Sed quoniam hoc ar-
gumētum explicatum eſt, cum homicidij locum tra-
ſauimus, eo reijcimus Parochos, qui tamē hanc pe-
titionem hoc ſine cōcludant, nihil iniuſtius eſſe aut
ſingi poſſe, quam eum, qui cum hominibus durus ſit,
vt nemini ſe det ad lenitatem, idem poſtulet, vt in ſe
ſit mitis, & benignus Deus.

Eccle. 18.

Et ne nos inducas intentationem.

Neceſſitas
hulus peti-
tionis.

Non dubium eſt, quin filij Dei poſt impetratam
delictorum veniam, cū incenſi ſtudio adhibendi Deo
cultū & venerationē, cōleſte regnum exoptant, &
omnia diuino numini tribuentes pietatis officia to-
ti pendent à paterna eius voluntate ac prouidentia,
tū eo magis humani generis hoſtis omnes aduerſus il-
los artes excogitet, omnes machinas paret, quibus
oppugnētur ſic, vt verendū ſit, ne labefactata & mu-
tata ſentētia, ruruſum in vitia delabātur, longeq; de-
teriores euadāt, quā antea fuerint. De quibus illud
Principis Apoſto. iure dici poſſit: Melius erat illis,
non cognoscere viā iuſtitie, quā poſt agnitionem re-
troſum conuerti ab eo, quod illis traditum eſt, ſan-
cto mandato. Quare nobis à Chriſto Domino datū
eſt huius petitionis præceptum, vt quotidie nos Deo
commendemus, eiꝰque patriam, curam & præſi-
dium imploremus, minime dubitantes fore, vt ſi deſe-
ramur diuino patrocinio, vaſerrimi hoſtis laqueis
inretiti teneamur. Neque vero ſolum in hac orandi

1. Pet. 2.

regni

regulā iussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem. sed in illa etiam oratione quā ad sacros Aposto. habuit sub ipsum mortis tempus, cū quidem ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his ver-

Ioā. 3. & 15.

Matt. 16.

bis admonuit: *Orate, vt non intretis in tentationē. Quæ iterum à Christo Dño adhibita admonitio magnum diligentie onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentē huius vsum precationis, vt, cum tanta hominibus ab hoste diabolo in singulas horas pericula huius generis intendantur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud*

Humanæ naturæ imbecillitas.

asidue, Ne nos inducas in tentationem, Intelliget autē fidelis populus, quantum opere egeat diuini huius adiumenti, si suæ imbecillitatis inscitiaq; minerit: si recordabitur illā Christi Dñi sententiā:

Matt. 16.

Spiritus quidē promptus est, caro autē infirma: si ei venerit in mētē, quā graues sint & exitiales homini casus impellēte damone, ni sustineātur dextera celestis auxilio. Quod illustrius esse possit humane infirmitatis exēplum: quā sacer ille chorus Apostolorum, qui magno antea animo cum essent, primo quo

Ibidem.

que obiecto terrore, relicto Saluatore, diffugerunt? Et si illustrius etiam est illud principis Apostolorum, qui in tanta professione singularis & fortitudinis & amoris in Christum Dominum, cum paulo ante

Matt. 16.

sibi bene fidens, ita dixisset: Si oportuerit me mori tecum, non te negabo: statim vnius voce muliercule perterritus, se Dominum non nosse iurciurando as-
firma-

firmavit. Nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quod si viri sanctissimi humane nature fragilitate, cui confidebant, graviter peccaverunt: quid non timendum est ceteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissime? Quare proponat fidei populo Parochus praelia ac pericula, in quibus assidue versamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnat. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit quotusquisque est, qui magno suo malo non experi-ri cogatur? Quis non his lacebitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subiectis non vritur ardentibus facibus? & quidem tam varij sunt ictus, tam diuersae petitiones, ut difficillimum sit gravem aliquam plagam non accipere. Ac praeter hos inimicos, qui habitant & viuunt nobiscum sunt praeterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est:

Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & impressiones demonum, qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, vix ut ab illis cauere possimus. Illos & principes appellat Apostolus propter naturae excellentiam: (nam natura hominibus & ceteris, quae sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates vocat, quod non so-

Christiani
hominis mi-
litia.

Ephes. 6.

Ibidem.

lum nature vi, sed potestate etiā superāt: & rectores nominat mūdi tenebrarū: nō enim clarū & illu-
stre mundū regūt, id est, bonos & pios, sed obscurum
& caliginosum, nēpe eos, qui flagitiosa, & facinoro-
sa vite sordibus, ac tenebris obcecati, duce tenebra-
rū diabolo delectantur. Nūcupat etiā demones spiri-
tualia nequitie: est enim & carnis, & spiritu nequi-
tia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incēdit appetitū
ad libidines & voluptates, quæ percipiūtur sensibus.
Spiritualia nequitia, sunt mala studia & prauæ cu-
piditates, quæ ad superiorē pertinet animæ partē: quæ
tāto peiores sunt, quā reliquæ, quanto mens ipsa &
ratio altior est atque præstantior. Quæ Satane ne-
quitia, qui maxime spectat illuc, vt cœlesti nos hæ-
reditate priuet: propterea dixit Apost. In cœlesti-
bus. Ex quo licet intelligere, magnas esse hostium vi-
res, inuictū animū, immane in nos & infinitū odiū:
beliū etiā perpetuū eos gerere nobiscū, vt nulla pax
esse cū illis, nulla induciā fieri possint. Quantum ve-
ro audeant, declarat Satane apud Prophetā vox: In
cælum conscendā: aggressus est primos homines in pa-
radiso: adortus est Prophetas, appetiuit Apostolos vt
quæadmodum loquitur apud Euangelistam Dñs, cri-
braret eos sicut triticum: ne ipsum quidem Christi
Domini os erubuit. Itaque eius inexplebilem cupi-
ditatem & immensam diligentiam sanctus Petrus
expresit, cum dixit: Aduersarius vester Diabolus,
tanquam leo rugiens, circuit, querens quem deuo-
ret,

Esal. 14.

Lucæ. 11.

Pct. 5.

ret. Quanquam non vnus modo tentat homines Sa-
 tan, sed gregatim interdum demones in singulos im-
 petum faciunt: quod ille confessus est demon, qui roga-
 tus à Christo Domino, quod sibi nomen esset, respon-
 dit: legio mihi nomen est: nempe demonum multitu-
 do, quæ miserum illum diuexarat. Et de alio scriptum
 est: Assumit septem alios spiritus secum nequiores se,
 & intrantes habitant ibi. Multi sunt, qui quod im-
 pulsus atq; impetus demonum in se minime sentiunt,
 totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à de-
 monibus non oppugnari mirum non est, quibus se spo-
 te dediderunt. Non est in illis pietas, non charitas,
 non virtus illa Christiano homine digna: quare fit,
 vt toti sint in potestate diaboli: nec ullis tentationi-
 bus opus est ad eos euertendos, in quorum iam ani-
 mis ipsis libentibus commoratur. At vero, qui se Deo
 dicauerunt, in terris caelestem vitam agentes, ij ma-
 xime omnium Satanae incurfibus petuntur, hos acer-
 bissime odit, his in singula temporis momenta struit
 insidias. Plena est historia diuinarum literarum san-
 ctorum hominum, quos presenti etiam animo stantes,
 vel vi, vel fraude peruerit. Adam, David, Salomon,
 alijq; quos enumerare difficile sit, experti sunt de-
 monum violentos impetus & callidam astutiam, cui
 resisti non possit consilio: aut hominum viribus. Quis
 igitur se suo presidio satis tutum existimet? Itaque
 pie casteq; petendum à D E O est, ne nos tenta-
 re sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam

Luc. 8.

Marc. 6.

Matth. 12.

cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Verum hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate aut rei ignorance demonū vim perhorrescūt, vt ipsi tentationum fluctibus agitati, in hūc precatōnis portum confugiant. Non enim Satan in tanta & potentia & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quam diu vult, tētare nos aut vexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu & permissu gubernatur. Notissimum est exemplum Iob: de quo nisi Diabolo dixisset Deus: Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: nihil eius Sathanas attigisset, contra vero nisi addidisset Dominus: Tantum, in eum ne extendas manū tuam: vno Diaboli ictu cum filijs ipse facultatibusq; concidisset. Ita autem alligata est demonum vis, vt ne porcos quidem illos, de quibus scribunt Euangelistæ, non permittente Deo inuadere potuisset.

Iob. 1.

Matth. 8.

Marc. 5.

Luc. 8.

Tentatio
quid significet.

Sed ad intelligendam huius petitionis vim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item induci in tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, qui tentatur, vt ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minime cadit. Quid enim est, quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda & aperta sunt oculis eius. Est alterum tentandi genus, cum longius progrediendo, aliud queri solet in bonam vel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur aliquis cuius virtus: vt illa perspecta & cognita, is commodis

Hebr. 4.

dis & honoribus augeatur, eiusque exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur. Quae tentandi ratio sola conuenit in Deum. Huius exemplum tētionis est illud in Deuteron. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrū diligatis eum, an non. Quomodo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit, quod probāda eorum patientiae causa facit, & vt alijs documentū sint Christiani officij. In hac partē legimus Abraham esse tentatum vt filium immolaret. Quo facto, fuit is obediētie & patientiae exēplum singulare ad memoriā hominum sempiternam. In eandem sententiam dictum est de Tobia: Quia acceptus eras Deo necesse fuit, vt tentatio probaret te. In malam partē tentātur homines, cum ad peccatū aut exitiū impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatque praecipites: Quamobrem Tentator in diuinis literis appellatur. In ijs vero tentationibus modo intimos nobis admouens stimulos, animae affectiones & commotiones adhibet administras: modo nos exagitas extrinsecus, externis rebus vititur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos aduersis: nonnunquā habet emissarios & excursores perditos homines in primisque haereticos, qui sedentes in cathedra pestilentiae, malarum doctrinarum mortifera semina dispergūt, vt illos, qui nullum delectum aut di-

Deut. 15.

Genes. 22.

Tob. 12.

Matth. 4.

scrimen habent virtutis & vitiorum, homines per se proclives ad malum, nutantes, ac precipitantes impellant.

In tentatio Dicimur autem induci in tentationem, cum ten
nē quot mo tationibus succūbimus. Inducimur vero in tētationē
dis induca- dupliciter: primū, cum de statu dimoti, in id ruimus
mur. malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At

Psal. 5.

nemo quidē à Deo hoc modo in tētationē inducitur quia nemini est peccati auctor Deus, imo vero odit omnes qui operantur iniquitatem. Sic vero etiā est

Iacob. 1.

apud sanctum Iacobum: Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui st si nō tentat, ipse, neque operam dat, quo tētemur, tentare tamen dicitur: quia cū possit prohibere, ne id accadat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos & pios tentari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustē-tatos non deserit. Nec vero non interdum iusto & occulto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulan-tibus, nobis ipsi relictī, concidimus. Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius benefi-cijs, quæ nobis ad salutē dedit, abutimur ad perniciē

Luc. 15.

& patris substantiā, vt prodigus ille filius, dissipamus viuēdo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit

Roma. 7.

Aposto. Inuentū est mihi mādatū, quod erat ad vitā, hoc esse ad mortē. Opportunū rei exemplū est Hiero-

soly-

solyma, teste Ezechiele: quam Deus omni ornamento. Ezec. 16.
 torum genere lucupletarat ut eius ore Prophetæ di-
 ceret Deus: Perfecta eras in decore meo, quæ posue-
 rā super te: & tamē illa ciuitas diuinis cumulata bo-
 nis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti
 Deo gratiā habens, cœlestibus beneficijs ad beatitu-
 dinē consequendam, cuius gratia ea acceperat, ut ere-
 tur ut ingratiſſima in parentē Deū, abiecta spe co-
 gitatione cœlestium fructuum, tantū presenti abun-
 dantia luxuriose ac perditè frueretur. Quod Eze-
 chiel eodē capite pluribus verbis persecutus est. Qua-
 re sunt eodē loco ingrati in Deū homines, qui prebi-
 tā sibi ab eo diuinitus vberē materiā recte factorum
 ad vitia, illo permittēte, cōuertunt. Sed oportet hūc
 diuinæ scripturæ morem diligenter attendere, quæ
 Dei permissionem ijs interdum verbis significat, quæ
 proprie si accipiantur, tanquā actionē in Deo signi-
 fican. Nam in Exodo sic est: Indurabo cor Pharao-
 nis: & apud Esaiam: Excæca cor populi huius: & ad
 Romanos scribit Apostolus: Tradidit illos Deus in pas-
 siones ignominie, & in reprobū sensum. Quibus in
 locis, alijsq; similibus, nō id omnino esse actum à Deo
 sed permissum, intelligendum est.

His positis nō erit difficile scire, quid in hac pre-
 cationis parte postulemus. Nec vero petimus, ne om-
 nino tentemur. Est enim hominum vita, tentatio
 super terram. Est autem ea res utilis & fructuosa Iob. 7.
 hominum generi. Nam in tentationibus nos ipsos,

id est, vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiā humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, expectamus immarcescibilem coronā gloriā. Nam & qui certat in agone, nō coronatur, nisi legitime certauerit: & vt inquit S. Iacobus: Beatus vis, qui suffert tentationem: quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitę, quam repromisit Deus diligentibus se. Quod si vrgemur nonnunquā hostiū tentationibus, magnā nobis erit leuationi illa cogitatio habere nos adiutorē pontificē, qui possit cōpati infirmitatibus nostris, tentatū ipsum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino presidio deserti, tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflictī, vt presto sit nobis Dei gratia, quę, cum defecerint nos proprię vires, in malis recreet ac reficiat. Quare & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tētationibus & nominatim cū singulis affligimur, ad precatōnē cōfugere oportet. Quod à Dauide factum legimus pene in vnoquoque tentationū genere: nā in mendacio sic precabatur: Ne auferas de ore meo verbum veritatis vsque quāq; In auaritia ad hunc modū: Inclina cor meum in testimoniā tua, & non in auaritiā. In rebus vero inanihus huius vitę, & illecebris cupiditatū, hac prece utebatur: Auerte oculos meos, ne videant vanitatē. Ergo postulamus, ne morē geramus cupiditatibus neue defatigemur in tētationibus sustinēdis, ne declinemus de via Domini, vt tā in rebus incōmodis quā

1. Pet. 5.

2. Tim. 2.

Iacob. 1.

Heb. 4.

Psal. 118.

Ibidem.

Ibidem.

disquam in prosperis, æquitatē animi constantiam-
que seruemus, & nullam nostri partem Dei suatu Rom. 16.
rela vacuum relinquat. Petimus demique vt Satanā
conterat sub pedibus nostris.

Reliquum est, vt fidelem populum ad ea Paro-
chus cohortetur, quæ in hac precatione maxime co-
gitare & meditari oporteat. In qua erit illa optima
ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligen-
tes viribus nostris diffidemus, & omni spe nostræ
incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti
patrocinio, vel in maximis periculis magnum ani-
mum habuerimus, præsertim cogitantes, quam mul-
tos hac spe atq; hoc animo præditos exhiantibus Sa-
tanæ faucibus liberarit Deus. An non Ioseph vndiq; Gen. 39. &
circūdatū ardētibus insanæ mulieris facibus, è sum-
mo ereptū periculo ad gloriā extulit? nō Susannam,
à Satanæ ministris obsessam, tū, cū nihil propius es-
set, quā vt nefarijs sententijs interficeretur, serua-
uit incolumē? neque mirū: erat enim, inquit, cor eius
fiduciam habens in Domino. Insignis est laus & glo-
ria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit.
Plurima sunt huius generis exempla, quibus Pa-
rochus diligenter pium populum ad eam spem fidu-
ciamque cohortari debebit. Cogitent etiam fide-
les, quem in hostium tentationibus ducem habeant,
nempe Christum Dominum, qui victoriam ex illo
certamine retulit. Vicit ipse Diabolum. Est is ille
fortior, qui superueniens fortem superauit arma- Luc. 11.

Ioan. 16.

Apoc. 5. 6.

Heb. 11.

1. Ioan. 2.

Matt. 16.

Iacob. 4.

tum: quē & armis nudauit & spolijs. De eius victo-
 ria, quā de mundo reportauit: est apud S. Ioannem:
 Confidite, ego vici mundum. Et in Apocalypsi dici-
 tur. Ipse leo vincens, & exisse vincens, vt vinceret:
 quia in victoria suis etiam cultoribus facultatē vin-
 cendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena
 victorijs sanctorum hominum, qui persidē denicerūt
 regna, obturauerunt ora leonum: & quæ sequuntur
 Ex his vero, quæ sic acta legimus, eas victorias co-
 gitatione complectamur, quas quotidie reportant
 ex intimis & externis demonū pralijs homines fi-
 de, spe, & charitate præstantes: quæ tam multa sunt
 tamque insignes, vt, si sub aspectū caderent oculorū,
 nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil glorio-
 sius: de quorū hostiū clade his verbis scripsit S. Ioan-
 nes: Scribo vobis, iuuenes, quoniam fortes estis
 & verbum Dei manet in vobis: & viciſtis mali-
 gnum. Vincitur autem Satanas non otio, somno,
 vino, comessatione, libidine, sed oratione, labore,
 vigilia, abstinentia, continentia, castitate. Vigila-
 te, & orate, inquit: vt iam diximus: vt non intretis
 in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam
 vtuntur, in fugam conuertunt aduersarios: qui e-
 nim resistunt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen
 sanctorū hominū victorijs quas diximus, nemo sibi
 placeat, nemo se efferrat insolentius, vt se suis viribus
 hostiles demonum tētationes, impetusque sustinere
 posse cōſidat. Nō est hoc nature nostræ, non huma-

ne imbecillitatis. He vires, quibus prosternimus Satanæ satellites dantur à Deo, qui ponit, ut arcum arcum, brachia nostra: cuius beneficio arcus fortium superatus est: & infirmi accincti sunt robore: quidat nobis protectionem salutis: cuius nos dextera suscipit: qui docet manus nostras ad praelium, & digitos nostros ad bellum, ut uni Deo pro victoria sint agenda, & habende gratia, quo vno & auctore & adiutore vincere possumus: quod fecit Apostolus: inquit enim Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Eundem auctorem victoriae predicat celestis illa vox in Apocalypsi: Facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, Christi Domini partem ex mundo carneque, victoriam eo loco: Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos. Hec de causa, & de modo vincendi. Quibus expositis, proponunt fideli populo Parochi à D E O paratas coronas, & constitutam victoribus sempiternam premiorum amplitudinem. Quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia. Qui vicerit, non ledetur à morte secunda. Et alio loco: Qui vicerit sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitae. Et Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Et paulo post Deus ipse, ac Dominus noster ita

1. Reg. 3.

Psal. 17.

1. Cor. 15.

Apoc. 12.

Apoc. 17.

Apoc. 23.

Apoc. 3.

ita loquitur ad Ioannem: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Denique cum sanctorum gloriam & perpetuam illam bonorum vim, quibus in celo fruuntur, exposuisset adiunxit: Qui vicerit, possidebit hæc.

Apoc. 21.

Sed libera nos à malo.

Ioan. 17.

Postrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem cōclusit: cuius etiam vim & pondus ostendens, ea vsus est orandi clausula, cū ē vita migraturus, Deū patrem pro hominum salute deprecaretur: Rogo enim, inquit, vt serues eos à malo: Ergo hæc precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmauit, quasi quadam epitome summam cōplexus est vim & rationem cæterarum petitionū. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, auctore S.

S. Cyp. ser.
6. de orat.
Domin.

Cypriano, remanet, quod vltra adhuc debeat postulari: cū semel protectionem Dei aduersus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, que diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quare cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debet Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa vitatōē culpæ, hæc pœnæ liberationem postulamus. Quare nō iam monēdus est fidelis populus,

populus, quantopere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & caelestis egeat adiumenti. Nā quot & quantis miserijs proposita sit hominum vita, præterquam quod & sacri & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime persecuti, nemo fere est, quin intelligat & suo & alieno periculo. Persuasum enim est omnibus, quod exēplū patiētiae Iob me Iob. 14. moriæ prodidit: Homo natus de muliere, breui viues tēpore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquā in eodem statu permanet. Nec vero vllum præterire diē, qui propria aliqua molestia aut incommodo notari nō possit, testis est illa Christi Domini vox: sufficit diei malitia sua. Et si cōditionem humana vitæ Matth. 6. declarat ipsius Domini monitum illud, quo crucem Luc. 9. quotidie sumi, seqq. docuit sequi oportere. Vt igitur quisque sentit, quam laboriosa sit & periculosa hæc viuendi ratio, ita facile persuadebitur fideli populo, malorum liberationem à Deo implorādam esse, præsertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premūtur aut, quæ impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, vt in malis statim ad Dei auxiliū confugiant. Qua de re illud scriptum: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Sed si il. Psalm. 82. lud fere sua sponte faciunt homines, vt in periculis & calamitatibus inuocet Deum: certe, quomodo id recte

Psalm. 49.

recte facere possint, ab ijs, quorū fidei, ac prudentie commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Nō enim desunt, qui contra Christi Domini iussu praeposito vtantur ordine precatōnis. Nam qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis praescripsit: voluit enim, vt prius quam precaremur, vt nos liberaret à malo petere-
mus vti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum peruenitur. Sed quidā, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si mina, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis, medijs, Dominica precatōnis gradibus tantū petūt, vt ex illis eripiantur malis. Huic consuetudini repugnāt Christi Domini iussu: Querite primum regnum Dei. Itaq, qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulsio-
nem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David illi precatōni: Domine ne in furore tuo arguas me: subiecit rationem, qua se Dei gloriae cupidissimū ostendit inquit enim: Quia non est in morte, qui memor sit tui, in Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem cum oraret Deum, sibi vt misericordiam impertiret, subiungit illud. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orādi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetae incitandi sunt fideles auditores, & simul docendi, quātum intersit
inter

Matth. 6.

Psalm. 6.

Psalm. 50.

inter infidelium & Christianorum hominum preces
 Petunt vehementer illi etiam à Deo ut possint ex
 morbis, vulneribusque conualescere, sibi ut ex vrgēti-
 bus, vel imminētibus malis euadere liceat: sed tamē
 illius precipuā spem liberationis ponunt in reme-
 dijs, natura vel hominū industria comparatis: quin
 etiā sibi datū à quouis medicamentū etiā si cantioni-
 bus, si veneficijs, si demonū opera confictum sit, sine
 ulla religione adhibēt, modo aliqua valetudinis spes
 ostendatur. Longe alia est ratio Christianorum: qui
 in morbis, & in omnibus aduersis rebus habēt sum-
 mū perfugiū & presidium salutis Deū, vnum illum
 omnis auctore boni & liberatorem suum agnoscunt
 ac venerantur, remedijs vero, que inest ad sanandū
 vis, insitam à deo esse pro certo habent, tantumque
 illa agrotis prodesse existimant, quantū ipse volue-
 rit Deus. Est enim à Deo data hominum generi me-
 dicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesie-
 stici vox: Altissimus creauit de terra medicinam, &
 vir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Iesu
 Christo nomen dederunt, non in illis remedijs sum-
 mam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed
 ipsi medicine auctori Deo maxime confidunt. Qua-
 re etiam in diuinis literis reprehenduntur ij, qui,
 medicine fiducia, nullum Dei auxilium requirunt:
 imo vero, qui vitam agunt ex diuinis legibus, ab-
 stinent omnibus remedijs, quacunque ad curatio-
 nem à Deo non adhibita esse constet. Quod si etiam
 eorum

Christianorū preces ab
 infidelium
 precibus.
 quid differant.

Eccle. 38.

2. para. 16.

eorum vsu medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab ijs, vt cantionibus & demonum artificijs abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, vt Deo confidant: ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, vt in eo ipso quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris literis huius rei exempla, vt qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorū multitudine confidere cogantur. Abraham, Iacob, Loth, Ioseph, Dauid sunt in oculis, locupletissimi testes diuinæ benignitatis. Sacra noui testamenti litera tā multos enumerat, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, vt res exemplorum cōmemoratione non egeat. Vna igitur illa Propheta sententia contenti erimus, quæ vel infirmisimū quemque cōfirmare potest. Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dñs exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorū liberauit eos. Sequitur huius vis & ratio petitionis, vt fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, vt à malis omnibus liberemur. Sunt enim quedam, quæ cōmuniter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur. vt ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, vt Dei gratia adiuuante virtus in infirmitate perficeretur. Hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, vt à Deo petant, vt auferantur. Quare tantum ea mala de precamur, quæ nullam animæ utilitatem

Psal. 33.

2. Cor. 12.

litate afferre possunt, reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fructus existat. Omnino igitur huic voci ea subiecta vis est, vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis externisque malis eripiamur: vt tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure, ne grande noceat frugibus: ne annonae caritate, seditionibus, bello laboremur petimus à Deo: vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exiliū proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri ac premi solet hominū vita: omnes denique flagitiorum & facinorū causas auertat, neq; hæc solū, quæ omnium cōsensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiā, quæ pene omnes bona cōfitentur, diuitias, honores, valetudinē, robur, hanc ipsam vitā petimus, in quā, ne ad malū & ad animæ nostræ exitiū hæc cōuertātur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina: ne in nos irā Dei cōcitemus: ne quæ impios manent supplicia subeamus: ne igne purgatorij torqueamur: à quo vt alij liberētur, pie & sancte precamur. Hanc petitionē & in Missa, & in Litanys sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari. Non vno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cades. Extat enim illud, Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi per

qui recedentes. Et quidē beati omnes, qui cum Chri-
sto Domino in cœlis regnant, omnibus malis Dei o-
pe liberati sunt. Nos autem, qui in hac peregrina-
tione versamur, ab omnibus incōmodis solutos esse
minime vult, sed eripit à quibusdam, etsi sunt instar
liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat in-
terdum Deus ijs, qui rebus premūtur aduersis. His
se consolabatur Propheta, cū illa dicebat: Secundū
multitudinem dolorum meorū in corde meo conso-
lationes tue letificauerunt animā meam. Præterea
à malis homines liberat Deus, cum illos in summum
discrimen adductus, integros seruat & incolumes:
quod & pueris illis in ardentem fornacē coniectis, &
Danieli contigisse legimus, quē leones nihil laferunt
quemadmodum neque pueros flamma violauit. Ma-
lus vero etiam ex sententiā sanctorum Basilij magni,
Chrysostomi, & Augustini præcipue dicitur de-
mon, quod hominum culpæ, id est, sceleris & pec-
cati author fuit: quo etiam ministro vtitur Deus in
repetendis pœnis à sceleratis & facinorosis: dat
enim Deus omne malum hominibus quod illi pecca-
ti causa patiuntur, in quam sententiam loquuntur
diuine literæ illis verbis. Si erit malum in ciuita-
te, quod Dominus non fecerit? Item, Ego Dominus
& non est alter formans lucem & creans tenebras:
faciens pacem & creans malum. Malus quoque
dicitur demon ob eam causam, quod etsi eum ni-
hil laferimus, tamen perpetuum bellum nobis in-
fert,

Psal. 93.

Dan. 3. 6.

Demon cur
maius dica-
tur.

Chry hō. 20
in Matth. &
20. 5 in hō.
de orat. dō.
Au. de salu-
tan, docum.

53

Amos. 3.
Esa. 45.

fert, & capitali nos insectatur odio. Quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacunque potest ratione diuexandi. Quamobrem Deū precamur, vt nos à malo liberare velit. Dicimus autem à malo non à malis, ob id quod mala, quæ in nos à proximis proficiſcuntur, illi assignamus, tanquā authori & impulsori. Quo minus etiā proximis irasci debemus: quin odiū & iracundiam in ipsum Satanā conuertere oportet, à quo homines ad inferendam iniuriā impelluntur. Itaque si te aliquare leſerit proximus, cū preces facis parenti Deo pete, vt non modo te liberet à malo, id est, ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs: sed illum ipsum eripiat proximum ex diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudē inducuntur. Illud denique sciendum est, si in precibus & votis non liberamus à malis debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, vt tolerāter ea patiamur. Quare minime nos indignari aut dolere par est, qđ preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet, existimantes id vtile, id esse salutare quod Deo placet, vt ita sit non autem id, quod secus nobis videatur. Postremo docendi sunt pī auditores, dum in hoc vite curriculo versamur, eos ad omne incommodorum & calamitatum genus non solum equo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. Omnes

Aduersa, æquo animo ferenda, si in precibus ab eis non liberemur.

2. Tim. 3. enim, inquit, qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Item, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rursum: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriã suã? Nō enim æquum est, seruum maiorem esse Dño suo: sicuti turpe est, è sententia S. Bernardi, mēbra esse delicata sub spinoso capite. Præclarū illud est exēplum Vrie propositū ad imitandum, qui, adhortate Dauide: domi vt se contineret, inquit Arca Dei & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus ac meditationibus si ad orandum veniemus, illud assequemur, vt, si minis vndique cincti, malisque circumdati, quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne sic nos inuiolati seruemur: certe, vt Machabei, casus aduersos cōstanter ac fortiter feramus. In cōtumelijs & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, qui casi verberibus, vehemēter letabantur, quod digni habiti essent, qui pro Christo Iesu contumelias paterentur. Sic nos ita comparati canemus illa summa animi voluptate: Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum: labor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa

Amen.

S. Hieronim
c. 6. Matth.

Hanc vocem, sicuti est, signaculum orationis Dominice appellat sanctus Hieronymus in Commentarijs in Mattheum. Quare vt admonuimus
antea

antea, si leles de preparatione, quæ adhibenda sit prius, quã aggrediatur ad diuinã precationẽ sic nũc. faciendũ duximus, vt clausulæ ac finis ipsius precationis causam rationẽque cognoscant. Nõ enim plurius est diuinas preces diligenter ordiri, quã religiose absoluerẽ. Sciat igitur fidelis populus multos esse & eos vberes fructus, quos ex Dominicæ orationis sine percipimus: sed omniũ vberimus ac letissimus fructus est eorũ impetratio, quæ postulauimus, de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, vt nostræ preces audiantur, sed quedam etiam maiora ac præclariora, quam vt verbis explicari possint. Nam cum orando homines cũ Deo colloquantur, vt S. Cypri. Cypri. circa ait sit quodã inexplicabili modo oranti diuina maiestas propior, quã cæteris: quem præterea singulæ de orat. Do. ribus ornat muneribus. vt qui pie Deum orant, quodammodo cum ijs qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calefcunt, si calenti, æstuant: sic illi assistentes ad Deum pro modo pietatis ac fidei, ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulantur diuinis muneribus, est enim illud proditum sanctis literis: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Exe Psal. 14. plo est omnibus magnus ille Moyses, qui à Dei congressu & colloquio digrediens, diuino quodam fulgore collucebat sic, vt Israelitæ eius oculos, & os Exod. 34. intue-

Psal. 5.

intueri non possent. Omnino qui vehemēti illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruuntur, Mane astabo, inquit Prophetā, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hec quo magis noscunt homines, eo Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur, eo etiam sentiunt iucundius, quā suavis sit Dñs, & quā vere beati sint omnes, qui sperant in eo: tam vero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas considerant. Est enim illa Sancti. August. regula. Nouerim, me. Itaque sit ut suis viribus diffidentes, totos se committāt Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos paternā

illa sua & admirabili charitate cōplexus, abundanter is omnia suppeditet, quae sint ad vitam & salutē necessaria, hinc se ad agendas Deo gratias conuertant, quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione cōplecti: quod magnum Dauidē fecisse legimus: quicquid ita precationē instituisse. Salutē me fac ex omnibus persequentibus me, sic eam absoluit. Confitebor Domino secundum iustitiā eius, & psallā nomini Domini altissimi. Sunt eiusmodi sanctorū preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonae letitiaeque referta: sed mirabile est, quam eo in genere eniteant Dauidis ipsius precationes: nam cum metu perturbatus sic orare esset exorsus, Multi insurgunt aduersum me, multi dicunt animae meae, non est salus ipsi

Psal. 7.

Psal. 3.

ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque
 persusus, sublanxit paulo post, Non timebo milia po-
 puli circumstantis me. Alio etiā psalmo, suā cum de-
 plorasset miseriam, ad extremū Deo confisus, incredi-
 biliter latatur spe sempiternæ beatitudinis, In pa-
 ce, in idipsum, inquit, dormiā & requiescā. Quid il-
 la: Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua
 corripis me, quāto cū tremore & pallore Prophe-
 tã dixisse credendū est? contra que deinceps sequun-
 tur, quā fidenti ac latanti animo? Discedite à me: in-
 quit, omnes qui operamini iniquitatē, quoniā exau-
 dit Dominus vocē fletus mei. Cum vero Saulis irā
 furorēque pertimesceret, quā humiliter ac demisse
 Dei opem implorabat: Deus in nomine tuo saluum
 me fac, & in virtute tua iudica me, & tamen hila-
 re ac fidenter in eodem Psalmo subiicit, Ecce enim
 Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est anime
 meæ. Quare qui se cōfert ad sacras preces fide spe-
 que munitus, parentem adeat Deum, ut se id con-
 sequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat:

Sunt autem in extremo hoc divinæ precati-
 onis verbo, Amen, multa quasi semina quedam ca-
 rum rationum cogitationumque, quas duximus, &
 quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in o-
 re Saluatoris, ut spiritui sancto placuerit, ut in Ec-
 clesia Dei retineretur, cui voci illi quodammodo
 subiecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces.
 Habet enim vim respondentis, & illum, qui pre-
 cibus,

cibus, quod velit impetrar, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesia Dei cōsuetudo comprobauit, quæ in sacrificio Misse, cum pronuntiatur oratio Dominica, non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere, Sed libera nos à malo, attribuit hanc vocem, Amē, sed ipsi sacerdoti, accomodatam, reseruaui, qui cum Dei & hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respondet. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cum in cæteris ministrorum sit munus respondendi, Amen, sed proprius Dominicæ orationis, nā in alijs precibus consensus modo desideriumque significat, in hac responsio est. Deum orantis postulationi consensisse. Ac varie quidē à multis est interpretatū hoc verbum, Amen. Septuaginta interpretes verterunt, fiat: alij reddiderūt, vere: Aquila fideliter, cōuertit, sed parui refert hoc, an illo modo sit redditum: modo habere intelligamus eā vim, quā diximus, confirmantis sacerdotis concessum id esse, quod petebatur, cuius sententia testis est Apostolus ad Corinthios. Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt in illo est, ideo & per ipsum Amē Deo, ad gloriam nostrā. Est etiā hac nobis accomodata vox, in qua inest cōfirmatio quedam earū petitionū, quas adhuc adhibuimus, quæ etiam eos reddit attētos, qdāt operā sacris precib⁹: sit enim sepe, ut in precatione distracti homines varijs cogitationibus, alio traducātur, imo vero summo studio

petimus

2. Cor. 1.

petimus hac ipsa voce, ut omnia fiant, id est, concedatur, quæ antea petimus, vel potius intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentientes præsentem vim diuini auxilij, illud vna cum Propheta canimus: Ecce enim Deus adiuvat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, & verbo, quo sæpissime is vsus est, moueatur Deus, qui semper, ut ait Apostolus, exauditus est pro sua reuerentia.

ss 5

INDEX

INDEX EORVM, QVÆ In hoc Tridentinæ Synodi Cate- chismo annotatu digna visa sunt.

A BBATIBVS permis- sam est ut interdū minores ordines admini- strent. pagina. 272	Adam non indignisset mul- tis rebus quibus non indi- gemus, si nō peccasset. ibi.
Ablutio trina in baptismo an sit necessaria. 186	Adam posteritas fructu vita- lis arboris priuata, & hor- ribili sententia maledi- cta. 598
Abrabæ peregrinatio. 405	Adam & Christi compara- tio. 50
Accidētia in Eucharistie sa- cramēto manent sine sub- iecto. 265	Aduentus Christi ad iudi- cium. 88
Actiōes Deo gratas sine ad- iumento diuinæ gratiæ su- scipere nō possumus. 585	Adulterium quid. 480
Actiō gratiarum est oratio- ni iungenda. 553	Adulteriꝝ interdicto quæ pec- cata prohibeantur. 480 & 481
Adam sibi & posteris donum iustitiæ originalis amisit. 597	Adulteriꝝ detestatio. 480
Adam cibo indigebat in sta- tu innocentie ad reficien- das vires. ibid.	Adulterium quare prohibi- tum. 281
	Adulterorum supplicia & pœnæ. 484
	Adulti an statim baptizan- di

I N D E X.

di. 197
 Affinitas patrinorum cū qui
 bus contrahatur. 193
 Amen quid significet. 644
 Amen cur in sacrificio misse
 reseruatur sacerdoti mis-
 se nunciandum. 647
 Amorem patrium rebus etiā
 aduersis erga nos conser-
 uat Deus. 639
 Angelorum creatio. 29
 Angeli sapientia & potentia
 ornatī. ibid.
 Angelice salutationi adiun-
 xit Ecclesia preces & im-
 plorationem beate virgi-
 nis. 545
 Angelorum plurimi ex cele-
 stibus sedibus deturbati.
 29
 Angeli quare virtutes dicti,
 ibidem.
 Angeli honorandi & inuocā-
 di. 411. & 412
 Angeli quare humana specie
 effignantur. 417
 Angelica salutatione Deus
 laudatur. 543

Angelica salutatio est actus
 gratiarum, ibid.
 Per Angelos quomodo hu-
 manum genus custodia-
 tur. 555
 Angelorum obedientia erga
 Deum. 583
 Angelorum opera quotidie à
 maximis periculis libera-
 mur. 411
 Ab anima Christi nūquā se-
 parata est diuinitas. 60
 Anima Christi re & presen-
 tia ad inferos descendit.
 70
 Anima Christi descendens
 ad inferos communicabit
 meritum passionis anima-
 bus patrum ibid.
 Anima est immortalis. 130
 Animæ piorum ante Christi
 mortem ad sinum abra-
 he deferebantur. 72
 Anima quæ peccauerit, quo-
 modo moriatur. 523
 Anima separata à corpore
 propensionem habet ad
 corpus. 132

Anima

I N D E X.

<i>Anima duabus alis ad calū</i>	<i>Quartus.</i> 54. <i>Quintus.</i> 68
<i>peruenit.</i> 537	<i>Sextus.</i> 80. <i>Septimus.</i> 87
<i>Apostoli quare à Chro dati.</i> 2	<i>Octauus.</i> 95. <i>Nonus.</i> 104
<i>Apostoli duodecim articulis</i>	<i>Decimus.</i> 122
<i>distinctum symbolum cō</i>	<i>Vndecimus.</i> 129
<i>posuerunt.</i> 12	<i>Duodecimus.</i> 124
<i>Apostoli ceremoniarum in-</i>	<i>Ascendit Christus vt homo</i>
<i>stitutores.</i> 213	<i>corpore & anima in ce-</i>
<i>Apostoli à Domino Chrisma</i>	<i>los.</i> 83
<i>tis compositionem didi-</i>	<i>Ascendens Christus in calū</i>
<i>cerunt.</i> 224	<i>sedet ad dexteram patris</i>
<i>Appetitus proprij boni rebus</i>	<i>& quomodo intelligatur</i>
<i>oībus ingeneratur.</i> 283	<i>ibidem.</i>
<i>Appetere Deum à principio</i>	<i>Ascēdit Christus propria vir</i>
<i>homini datum. ibi.</i>	<i>tute. ibid.</i>
<i>Appetitionibus corruptæ na-</i>	<i>Ascensio Christi est rāquam</i>
<i>turæ etiam reclamanti-</i>	<i>finis ad quem cetera my-</i>
<i>buis & aduersantibus vo-</i>	<i>steria referuntur. ibid.</i>
<i>luntas remittendi iniu-</i>	<i>Ascensionis Christi in calum</i>
<i>rias sufficit.</i> 620	<i>causa, commoda, & fru-</i>
<i>Aqua cur baptismi materia</i>	<i>ctus.</i> 85
<i>instituta sit, & qualis ne</i>	<i>Assentatio vitium deterri-</i>
<i>cessaria.</i> 181	<i>mun.</i> 509
<i>Artibus malis quæ acquirun-</i>	<i>Astus hæreticorum hodierno</i>
<i>tur nostra non sunt.</i> 602	<i>rum quantus.</i> 3
<i>Articuli quare dicti.</i> 13	B.
<i>Articuli fidei, primus.</i> 13	B APTISMI cognitio
<i>Secundus.</i> 32. <i>Tertius.</i> 44	<i>maxime necessaria.</i> 76

Baptismi

Baptismi vox quid significet

177

Baptismi sacramentum quibus nominibus significetur.

178

Baptismi ut sacramentum est, definitio.

178

Baptismi susceptio tam adultis, quam infantibus necessaria.

195

Baptismi materia.

179

Baptismi figura.

180

In Baptismo quare chrisma addatur.

182

Baptismi forma.

183

Baptismus in nomine Iesu.

184

In Baptismo vnica an trina ablutio fiat, nihil refert.

186

Ad Baptismi aquam consecrandam certi dies expectantur.

214

De Baptismi ceremonijs.

213

Baptismus à poenis ciuilibus non liberat.

Baptismus à Christo Domino institutus, & quando

166. & 167

Baptismi lege quo tempore homines teneri cœperunt

188

Baptismi ministri.

189

Ordo inter Baptismi ministros obseruandus.

191

Baptismus infantum nõ deferendus.

197

In Baptizadis adultis diuersa ratio est seruanda ab ea, quæ in pueris.

197

Baptismus adultis an sit statim conferendus.

197

Baptizandi quomodo affecti esse debeant.

199

Baptismus eorum, quos incertum est esse baptizatos.

211

Baptismi sacramento omne peccatum cõdonatur.

202

In Baptismo prorsus tolluntur peccata, & radicitus euelluntur.

203

In Baptizatis concupiscentia remanet, sed peccatum non est.

203

Baptismi proprius effectus peccatorum omnium remissio

missio

I N D E X.

missio. 202 Post Baptismum quare non restituamur in statum naturæ integræ. 206 Baptismi fructus. 208 Baptismus characterem imprimit. 210 Baptismus iterari sine sacralégio non potest. 210 Baptismus calicis aditum patefacit. 212 Baptismi fontis consecratio. 214 Baptismus post hanc vitam liberat à pœnis purgatorij 205 In baptizando quid primum requiratur. 199 Baptizatis quæ nomina imponenda. 218 Beatitudo essentialis in quo sita. 146 Beati lumine gloriæ eleuantur ad diuinam essentiã videndam. 148 Beatitudinis ornamiēt. 149 Beatitudo accidentalis in quo consistat. 248	Blasphemare nomen Dei & sanctorũ, detestabile scelus. 438 Bona humana vitæ quare optanda & petenda. 596 Bona temporalia quomodo petenda. 596 Bona humane vitæ ad bona diuina dirigunt. ibid. Bona humane vitæ adiumentata sunt ad diuinorum bonorum adeptiōem. ibid. C. CATECHISMI necessitas. 26 Catechismi doctrina ad capitulum cuiusque accommodata. 7 Character trium sacramentorum effectus. 173 Character quid sit. 174 Characterem imprimit confirmatio. 233 Charitatis præcepta duo. 455. Charitas proxima charitate Dei ortum habet. ibid. Castitas non solum virginibus,

- bus, sed qui cœlibem vitam agunt: & ijs qui matrimonio iuncti sunt: conuenit. 482
- Castitatis remedia quæ in actione consistunt. 485
- Cautio adhibenda in peccatorum occasionibus vitandis. 633
- Ceremoniæ & ritus, quibus sacramentum confirmationis consecratur. 233
- Ceremoniæ quæ ad pœnitentiæ sacramentum adhibentur. 298
- Ceremoniæ, quæ in sacramento extremae unctionis adhibentur. 345
- Cibus multiplex & delicatus nõ postulãdus à Deo. 603
- Cibus multiplex aîe. 606
- Clerici nomen vnde deductum. 361
- Clericorum corona vnde ortum habuerit, & quid significet. 352
- Ante communionem præparatio qualis esse debent, & quã sit necessaria. 272
- Communicandi consuetudinem sub vna specie quare Ecclesia approbat. 279
- Communicare sub vtraque specie Laici an possint. 278
- Clauium necessitas in ecclesia 124
- Clauium dignitas & amplitudo. 124. & 125
- Concupiscentia in renatis remanet, sed peccatum non est. 203
- Concupiscentia praua stirps malorum omnium. 516
- Concupiscentia rerum alienarum & vxorum quid inter se differant. 517
- Concupiscentia quid. 519
- Concupiscendi vis non semper in vitio ponenda. 520
- Concupiscendi vis recta, Deo authore, à natura nobis insita est. 520
- Cõcupiscentia primorũ parẽtũ peccata deprauata. ibi.
- Concupiscentiæ vis si moderata est, quas nam utilitates afferat.

- afferat. 520
 Concupiscentia quo sensu à Paulo peccatum sit dicta 520
 Concupiscere alienam uxore quā periculosum sit. 524
 Concupiscendi vitio qui maxime laborent. 527
 Confessio peccatorū, & eius necessitas. 312
 Confessio à quo, & quare instituta. *ibid.* & 314
 Confessionis utilitas. 312
 Confessio accusatio dicitur & quare. 314
 Confessionis figura. 315
 Confessionis legi quinam parere debeat. 318
 Confessio qualis esse debeat. 322.
 Confessio quo tempore puero indicta. 318
 Confessio quando iteranda. 321
 Confessionis minister idoneus & legitimus. 323
 In confessione scelera nō excusanda. 327
 Confessor quādo à se poenitentes dimittere debeat. 327
 Confirmationis sacramentū 218.
 Confirmationis nomen. 219
 Confirmatio est vere sacramentum. 220
 Confirmationis sacramentū à baptismo quid differat. 221
 Confirmationis sacramenti origo. 223
 Confirmationis sacramenti Christus author est. *ibid.*
 Confirmationis materia. *ibid.*
 Chrisma quare ex oleo & balsamo conficiatur. 226
 Chrisma quibus ceremoniis & quādo cōficiatur. 225
 Confirmationis sacramenti forma. *ibid.*
 In confirmatione tria observanda. 226
 Confirmationis sacramenti minister proprius. *ibid.*
 Ad confirmationē quare patrinus vocatur. 228
 Confirmandorum etas & dispositio

spositio. *ibid.*
 Confirmationis sacramentū
 quō sit necessarium. 229
 Confirmationis sacramētum
 ad vniuersos fideles æque
 pertinet. *ibid.*
 Cōfirmationis sacramētū su-
 scipiētes adulti dolere de-
 bent de peccatis. *ibid.*
 Confirmationis vocabulum
 vnde deductum. 231
 Cōfirmationis effectus. 230
 Confirmatio non potest ite-
 rari. 233
 Confirmationis sacramenti
 ceremoniæ & ritus. *ibid.*
 Contritio quid. 302
 Contritionis vis & efficacia.
 303
 Contritionis proprius dolor
 ad singula peccata morta-
 lia adhibendus. 307
 Ad contritionem veram que
 sint necessaria. 308
 Creatiōis opus ab ijs facilius
 creditur, qui de Dei om-
 nipotentia non dubitant.
 27

Creatura noua in Christo
 que. 402
 Verbi huius, Credo, in mate-
 ria fidei euāgelicæ accep-
 tio, & professio. 14
 Credere quis dicitur. *ibid.*
 Credens acquirendi curio-
 sitate est liber. 14
 Credendum esse Deo. 16
 Credens interiore fidei actū
 aperta fidei professione
 proferre debet. *ibid.*
 Chrisma Christianorum om-
 nium vnus spiritalis or-
 tus. 564
 Christiani hominis scientia
 vno capite comprehendi-
 tur. 46
 Christiani doctoris opera in
 quo præcipue versari de-
 beat. 6
 Christiani vita nō in otio de-
 genda. *ibid.*
 Christiana Philosophia à se-
 culi sapientia quo disse-
 rat. 16
 Christus quid significet. 37
 Christianus homo quantum
 Ti Christo

I N D E X.

Christo debeat.	43	cantur.	114
Christi regnū spirituale.	48	Christus quomodo in nobis re-	
Christus quare Dominus no-		gnet.	587
ster dicendus.	42	Christi causa libenter stulti-	
Christus non est dicendus fi-		tie fama subeunda.	591
lius Dei adoptione, sed natu-		Clericorum corona quid sig-	
ra.	49	nificet.	362
Christus à Danide originem		Concio sacra à fidelibus attē-	
traxit s'cundū carnē.	49	tē audienda.	451
Christus quare nouissimus		Creatio omnibus p'sonis Tri-	
Adam appellatus.	50	nitatis communis	32
Christus nascens saluari do-		Crucis Christi pretium quā-	
ctrina nos instituit.	52	ti sit.	616
Christus quare ratione sit in sa-		Cultus sabbathi quo tempo-	
cramento.	255	re tollendus erat.	442
Christus qua ratione pēni-		Cultus diei festi quare insti-	
tentia sacramentum insti-		tutus. ibidem.	
tuerit.	294	Cupiditas quæ prohibita.	52
Christi & eius matris & san-		Cupiditas vitiosa quare pro-	
ctorū imagines pingi non		hibeatur.	502
interdicitur precepto le-		Cupiditates propriæ etiam	
gis.	438	iustis aduersantur.	587
Christus frater noster.	41		
Christi diuinitas nunquam			
à corpore seiuncta.	55		
Christus pro peccatoribus pas-			
sus.	62		
Christiani quare sancti di-			

D.

D AEMONVM Odiū	
in homines.	575
Demonum externi impetus,	
& impressiones.	625
Dæmones	

I N D E X.

Demones quare principes ap- pellati, & rectores mundi tenebrarum. <i>ibid.</i>	plures, cōsistendum est. 19
Demones perpetuum bellum nobiscum gerunt. <i>ibid.</i>	De ⁹ quare pater vocatur. 20
Demon quare malus prae- cipue dicatur. 637	Deus omnium creator. 28
Debita, quae dimitti postula- mus quae sint. 615	Deum amare facile est. 401
Cuius debiti solutio sit ad sa- lutem necessaria. <i>ibid.</i>	Deus quare zelotes appella- tus. 421
Debita quare dicantur nostra 616	Deus quare poenam ad ter- tiam & quartam genera- tionem cōminetur. 424
Decalogi praecepta. 397	Dei bonitas superat eiusdem iustitiam. 423
Decalogi legum omnium sum- ma & epilogus. 398	Dei nomen quomodo honore- tur. 426
Decalogi praecepta decem ex duobus charitatis pendēt. <i>ibidem.</i>	Deo multa imposita nomina <i>ibidem.</i>
Decalogi Deum esse authorem credere maximā vim ha- bet ad eam legem obser- uandam. 399	Deus quibus modis laudan- dus. 427
Decalogi lex quanta mai- estate data. 400	Deus non habebit infontem eum, qui nomen eius fru- stra assumpserit. 439
Detractionis vitium quā de- testabile. 507	Deus primus diligendus, de- inde parentes. 457
Deum unum solum esse, non	Deus omnium hominum pa- ter vocatur. 554
	Dei providentia erga homi- nes. 555
	Deus hominum non obliui- citur. 557

I N D E X.

<p>Dei manus cum nos tangit
id non hostiliter facit, sed
amanter. 560</p> <p>Deus quare castigat quos a-
mat. 560. & 561</p> <p>Deus calamitates nostras nō
ignorat ibid.</p> <p>Deus omnium Deus. 564</p> <p>Deus est ubique, & quomodo
565</p> <p>De^o quomodo ex animo ama-
tur. 567</p> <p>A Deo quid primo petēdum
568</p> <p>Dei gloria quomodo petatur
ibidem.</p> <p>Dei nomen quomodo sancti-
ficari petamus. ibid.</p> <p>Dei nomen sanctum & terri-
bile sanctificatione non
eget. 569</p> <p>Dei nomen re, non verbis tā-
tū sanctificandum. 572</p> <p>Dei providentia erga homi-
num salutem. 574</p> <p>Deus nos non ad otium & in-
erit iam vocavit. 582</p> <p>Deus nūquā nos deserit. 58</p> | <p>Deus adminicula nobis cōce-
dit ad regnum calorū con-
sequendum. 582</p> <p>Deum amare, ut par est, sine
diuinæ gratiæ adminicu-
lo non possumus. 588</p> <p>Deus in iustificatis mentem
sanat, non carnem. 589</p> <p>Deus requirit summum amo-
rem in opera & studio,
quod ei nauamus. 593</p> <p>Dei opera omnia bona. 594</p> <p>Deus omnib⁹ operib⁹ suis suā
bonitatē impertiuuit. ibid.</p> <p>Dei voluntatem quare maxi-
me colamus. 596</p> <p>Dei viæ inuestigabiles. 594</p> <p>Ad Dei gloriā omnia ad vsū
vitæ necessaria sunt rese-
renda. 596</p> <p>Deus promptus, & paratus
ad condonandum pecca-
ta pœnitentibus. 614</p> <p>Deus iustitiæ retinētissimus.
616</p> <p>Deus quomodo tentet suos.
629</p> <p>Deus quomodo tentari sinit
bonos</p> |
|--|--|

- bonos. 630
 Deus quomodo nos intenta-
 tionē inducere dicitur. ibi.
 Deus dat vires ad Satanam
 prosternendum. 635
 Deus dat solatia ijs, qui ad-
 uersis premuntur. 638
 Deus utitur demone mini-
 stro in repetendis pœnis à
 sceleratis. ibid.
 Diaboli crudelis dominatus
 612
 Diaboli proprium officium.
 639
 Diabolus quo animo tentet
 homines. ibid.
 Diabolus quare tentator di-
 catur. ibid.
 Diabolus quibus modis utan-
 tur ad tentandum. ibid.
 Die dominica quid agere &
 à quibus abstinere fideles
 oporteat. 444
 Diuitie non amanda. 525
 Diuites quare panem quoti-
 dianū petere debēt. 604
 Diuites facultates suas Deo
 acceptas referant. 608
 Diuites quare bonis cumulā-
 tur à Deo. 604
 Doctoris legitimi fidelis ope-
 ra necessaria. 2
 Doctrina catechis. ad captū
 cuiusque accommodata. 7
 Doctrina fidei catholica qui-
 bus rebus contineatur. 7
 Doctrina Christiane capita
 quatuor. 11
 Dolores peccatorum cogni-
 tione. 613
 E.
ECCLESIA in fidei
 ac morum discipli-
 na nō potest errare. 117
 Ecclesia nomine quid sit pro-
 prie intelligendum. 165
 Ecclesia & synagoga differē-
 tia. 106
 Ecclesia multis nominibus vo-
 catur. ibid.
 Ecclesie militans & trium-
 phas quare dicatur. 107
 Ecclesie duæ partes. ibid.
 Ecclesie militantis & trium-
 phantis differentia. ibid.
 Ecclesie figura & similitudi-
 nes.

I N D E X.

nes.	117	Eleemosyna necessitas.	497
Ab Ecclesia quinam excludātur.	109	Ad Eleemosynam faciendam cohortatio.	497
Ecclesia catholica proprietates & prerogatiua.	111	Eleemosyna medicina est ac commodata sanandis animarum vulneribus.	622
Ecclesiae visibilis caput.	ibid.	Escaurū conquistissima genera petere non licet.	601
Ecclesiae vnitas	ibid.	Eucharistiae institutio.	235
Ecclesia sancta appellatur.	114	Eucharistiae dignitas & excellentia.	234
Ecclesia catholica.	115	Eucharistiae sacramentum pluribus nominibus appellatum.	237
Ecclesiae verae dignoscenda à falsa certissima regula.	116	Eucharistia quare dicatur communio.	237
Ecclesia est Apostolica.	117	Eucharistiam post cibum & potum sumere non licet.	238
Extra Ecclesiam verus cultus non reperitur.	117	Eucharistia vere est sacramentum, & vnum ex septem.	238
Ecclesia originem suae veritatis traxit ab Apostolis.	118	Eucharistiae sacramentū quādo, quoties, & à quibus sumendum.	275
Ecclesiam vniuersalē omnes tenere debent, qui salutē consequi cupiunt.	116	In Eucharistia sacramento panis, & vini symbola quid significant.	245
Ecclesiae author Deus.	118		In
Ecclesiam clauēs regni caelorum habere fide intelligimus.	118		
In Ecclesia quomodo omnia sunt communia.	119		
Ecclesiam quomodo credimus.	117		

I N D E X.

- In Eucharistie sacramēto ad
oramus corpus & sangui-
nem Christi. 239
- Eucharistie à ceteris sacra-
mentis differentia. ibid.
- Eucharistie sacramētū per
sectum facit materia con-
secratio. 239
- Eucharistia est vnum tātum
sacramentum, & non plu-
ra. ibid.
- Eucharistie sacramenti ma-
teria. 241
- Aqua vino quare admiscea-
tur. 243
- Eucharistie sacramenti for-
ma. 245
- Forma consecrationis panis.
246
- Forma cōsecrationis vini &
eius declaratio. 248
- In sacramento Eucharistie
tria sunt maxime admi-
randa. 252
- In Eucharistia verū corpus
Christi & sanguinem con-
tineri. 152
- Eucharistie sacramētū non
est tantum signum corpo-
ris Christi. 253
- Eucharistie fructus. 266
- In Eucharistie sacramento
totus Christus cōtinetur.
258
- Eucharistie sacramētū quid
significet. 240
- In Eucharistie sacramento
que sint ex concomitan-
tia. 258
- In quavis vtriusque species
particula Eucharistie to-
tus Christus continetur.
259
- Cur vtraque species consecre-
tur. ibid.
- Eucharistie sacramētum nō
curiose scrutādum. 264
- Qua ratione Christus sit in
eucharistie sacramēto. ibi.
- Eucharistie sacramētū qua-
re sub panis & vini specie
administrari Christus in-
stituerit. 240
- Eucharistia fons omnium gra-
tiarum. 266
- Eucharistia quomodo gratiā
It 4 tribuat

- tribuat. 267
- Eucharistia omnium sacramentorum finis. 267
- Eucharistie utilitates. 166
- Eucharistie sacramenti sumendi tres rationes. 271
- Eucharistiam accipere nemi nilicet ante sacramentalem confessionem, si sacerdotis facultas data sit, si peccatum mortale conscientiam stimulet. 274
- Ad Eucharistia sacramentum ieiunium accedere debemus. 238
- Eucharistie communio sepius iteranda. 275
- Eucharistie sacramento quotidie alenda est anima. 276
- Eucharistiam olim fideles quotidie sumebant ibid.
- Ab Eucharistie communione excipiuntur, qui per aeternam rationis usum non habent. 277
- Eucharistia quare infantibus negetur. 278
- Eucharistie sacramentum amantibus non datur. 278
- Eucharistiam sub utraque specie Laicis sumere non licet. 278
- Eucharistia sacramentum conficiendi potestas solum sacerdotibus tradita est. 280
- Eucharistia est sacrificium. 281
- Eucharistia victima Deo gratissima. 282
- Eucharistia à Christo instituta duabus de causis. ibidem.
- Eucharistia, ut sacramentum est, non solum merendi sed etiam satisfaciendi vim habet. 283
- Eucharistie sacrificium quando institutum. ibid.
- Eucharistie figura & oracula. 285
- Eucharistie sacramentum inexplicabile pignus charitatis. 607
- Eucharistie sacramentum quare dicatur panis noster. ibidem.

- Eucharistia sacramentū qua
redicatur quotidianus pa-
nis ibid.
- Extrema vnctio. 341
- F
- FALSVM testimonium
quid. 504
- Falsum testimonium non so-
lum in iudicio sed extra
iudicium vitetur 506
- Falsa in testimonium dicere
contra se, non licet. 505
- In falsis testimonijs menda-
cium numeratur 505
- Festus dies quare ab Ecclesia
institutus. 443
- Festorum dierum preceptū
440.
- Festi dies præter sabbatū alijs
apud Iudeos. 447
- Festi dies præter diē domini
cū quare instituti ab Ec-
clesia. 448
- Festis diebus quibus operibus
Christiani se exercere de-
beant. 450
- Fides quid. & cur ad salutē
cōsequēdē necessaria. 11
- Fidei multi gradus. 12
- Fides de omnipotētia Dei quā
necessaria & utilis. 25
- Fides redēptionis ad salutē ne-
cessaria semper fuit. 33
- Fides veterū & nostra eadē.
35.
- Fides penitentiam antecedit
oportet. 291
- Fides nō vere dicitur pars pe-
nitentia. 291
- Fides necessaria in oratione.
548
- Fiducia de Deo vnde ortū ha-
beat. 548
- Figura cōceptionis & nati-
uitatis Iesu Christi. 51
- Figura crucis Christi. 57
- Figura confessionis 315
- Filijs spiritualibus quæ sint
tradenda. 194
- Filiū Dei profiteri, quam sit
fructuosum & utile. 33
- Filius Dei quomodo genera-
tur. 40
- Fornicationis peccati calami-
tas propria. 483
- frugalitati consulendū, 498

fructus arboris vite. 598
 Furti precepto dei benignitas erga nos maxime percipitur. 488

Furti preceptum in duas partes diuisum. 489

Furti nomine quid intelligatur. *ibid.*

Furtū quam graue scelus sit. 409.

Furti immanitatē declarant quæ furtū cōsequuntur. 491

Furtorū multa genera. 491

Furti, excusationem nullā accipit Deus. 506

Fur diuinum nomen dedecorat, 501

G

GLORIA quid 579

Gradus quibus adorationem accedimus. 535

Gratiam quomodo Eucharistia conferat. 269

Gratiarum actio cum oratione iungenda. 553

H

HÆRETICORVM

quos sunt vsi ad im-

pie dogmata fundenda. 3
 Hæreticorum pestis quo irrepsit. 4

Hæreticus quis dicendus. 104

Hebræorū gētem quare Deus delegerit. 405

Hebraici populi liberatio ab Aegypto. 405

Hebræos durissima seruitute premi quare Deus premi-

serit. 406

Hebræo populo promissa præstita post. 300. annos quare.

406

Homicidij varij mōdi & quæ homicidia sint prohibita.

468. 469. & sequent.

Homo ad imaginem & similitudinē Dei formatus. 30

Homo postremo creatus non in natura sed diuino beneficio immortalis. 30

Hominis prima ruina. 33

Homo Christianus quantum Christo debeat. 43

Hominū miseria propter peccatū primi parentis. 584

Homo quæ bona per peccatū amisit

I N D E X

amiserit. 584
 Homines comparatur agris
 & ijs, qui gustum amise-
 runt. 585
 Homo pueris cōparatur. 586
 Homo etiam iustificatus nō
 ita habet domitos carnis
 affectus, ut illi postea ex-
 citari non possint. 587:
 Homines voluptuosi à diui-
 na voluntate alieni. 590
 Hominis instabilitas. 575.
 Hominis imbecillitas. 595
 Homo qua maledictione con-
 demnatus post Adā pecca-
 tum. 598
 Hominis inscitia & imbecil-
 litas. 624
 Honor. re quam vim habeat
 457
 Honoris vox rite in precepto
 posita. 457
 Honorādi à nobis patres cu-
 iuscūque generis. 458
 Honoris officia, quæ in paren-
 tes conferri debent. 459
 Honor mortuis parētibus tri-
 buendus. 461

Hostes humani generis, om-
 nes aduersus nos artes ex-
 cogitant. 623
 Hypocritæ animo non orant
 551
 Hypocritarum mos in orādo
 fugiendus. 551

I

IEIV NIV M cū oratio-
 ne coniugandum. 559
 Ieiuni ad Eucharistia sacra-
 mentū accedere debemus
 328

Iesus quid significet. 37
 Iesus Christus. Rex, sacerdos
 & propheta supremus. 37
 Iesus filius Dei & verus De⁹
 39

Imagines Christi & Sancto-
 rum in Ecclesia habere li-
 cet, honorēque illis exhi-
 bere. 418

Imagines qua ratione prohi-
 bitæ. 415

Imaginum vsus primo Deca-
 logi precepto non aduersa
 tur. 411. 415.

Imaginum, vsus corrigēdus,
 earum-

I N D E X

earumque legitimus vsus explicandus	418	Deum.	631
Imago Dei & sanctissima Trinitatis quomodo exprimitur.	418	Inhumanitas in egenos fungienda ab eo, qui à Deo vult exaudiri.	548
Incarnatio verbi.	45	Iniuriæ remittēda ab eo, qui vult, vt Deus sibi ignoscat	ibid.
Incarnationis mysteriū non vna persona confecit.	45	Iniuriarum obliuionē à nobis requirit Deus.	618
Incarnationis opus quare spiritui ui sancto peculiariquādā ratione tribuitur.	47	Iniurias condonare nolentes in quæ incommoda incidunt.	477
In Incarnationis mysterio quādā supranaturæ ordinem, quādā naturæ vi effecta. ibi		Inimicis parcendum si volumus nobis peccata dimitti.	621
Incarnationis Iesu Christi mysterium quanto pietatis studio recolēdū.	51	Inimici diligendi.	618
Incommoda omnia æquo animo ferenda.	639	Inimici inuisibiles.	625
Indignari non debemus, cū nostras preces nō exaudit Deus ibid.		Instrumēta, quibus queritur & inuenitur regnū dei.	574
Infantes an baptizādi.	195	Iudicium priuatum.	88
Infelicitas hominis quomodo cognosci possit.	575	Iudicium generale.	89
Inferni significatio.	69	ad Iudiciū dum Christus cur venturus.	91
Ingratitudo hominum, erga		Iudicij generalis necessitas.	ibid.
		Iudex omnīū Christus quare futurus.	91
			indi

Iudicij precedentia signa.

92

Iudicij forma & ratio. ibi.

Iudicantis Christi sententia

verba.

93

Iudicij memoria quam uti-

lis.

95

*Iudicij vniuersalis articulus
quam utilis ibid.*

*Iudicia forensia iure & ex
legibus administranda.*

49

*Iustificari nō potest, qui non
est paratus ad omnia dei
praecepta seruanda. 403*

*Iustitia originalis superna-
tura facultatem homini
à Deo data. 30*

*Iuradi frequens vsus mini-
me laudandus. 428*

Iurandi genera, 430

Iurare quid. 429

*Iusuradum assertorium &
promissorium. 430*

*Iusurandum vt rectum san-
ctumque sit, quae requirā-
tur. ibid.*

Iuraturus quae cōsiderare de

beat.

41

*Iusurandum non exigitur à
pueris ante pubertatem.*

432

*iustificatur impius per sacra-
menta tanquā per instru-
menta, 125*

*Iustitia maxime in promissis
requiritur. 432*

*Iurando peccat qui iniustū
aliquid promittit. ibid.*

Iurare cui liceat. 432

*Iusuradi à fide originem du-
cit. 433*

*Iusurandum ad quem finē
tendere oporteat. ibid,*

*Iurandi necessitas excusatio-
nem habet. 434*

*Iurare falsum prohibitū est
secundo praecepto. 435*

*Iurare falsum, est peierare,
& quot modis peierāt ho-
mines. 436*

L

LACRYMÆ in pœni-
tētia summo opere optan-
da. 306

Legis author est deus. 399

Lex

Lex in decalogo contenta nō
est noua lex, sed natura
lex illustrata. ibid.
Legis iussa difficultatem nō
habent. 401
Legi obtemperandū. 399
Legis obseruatiā fruct⁹. 403
Lex omnis ad praecepta seruā
da homines premio aut
pena inducit. 419
Legis seruanda modus & ra
tio. 424
Lege nō concupiscendi prae
scripta quid à deo proui
sum. 518
Lex dei intimo animi sensu
seruanda. 519
Lex diuina ab humana quid
differat. 519
Lex diuina quasi speculum
quoddam est in quo natu
rae nostrae initia intuemur
519
Loquacitas vitanda. 514
Liberum arbitriū homini da
rum 30
Linguae vitium communissi
mum. 504

MAGISTRATVS
seculares quomodo
honorandi ysdēque obedi
endum. 463
Mala quadam, quae commu
niter mala putantur, sunt
tamen fructuosa. 640
Mala quae in nos à proximis
proficiuntur, demoni as
signanda. 638
Malorum liberatio à Deo im
petranda. 639
Mala quae deprecanda. 640
Maria Dei & hominis mater
vere & proprie dicit. 47
Maria vere mater Dei quare
50.
Marta virgo permāsit in par
tu. 49
Maria in partu Spiritus san
ctus affuit. ibid.
Maria cū Eua confertur. 50
Maria ex regibus orta. 49
Mariae felicitatē gratulamur
cum eam angelica saluta
mus. 541
Mariā iure oramus, ut nobis
peccata

peccatoribus veniā suā in
tercessione conciliet. 543
Maria mater misericordiae.

544

Maria aduocata nostra ibid.
Mariae merita apud Deū pra
stantissima. 544

Mariae summa volūtas adiu
uādi humanū genus. 544

Maledictio, qua condemna
tus est homo post. Adā pec
catum. 598

Matrimonii vnde dictū. 378

Matrimonij sacramentū va
rijs nominibus appellatū
378

Matrimonij definitio eius de
claratio. 378

Matrimonium inire non pos
sunt, qui legibus à matri
monij consortio excludun
tur. 379

Matrimonij vis & natura in
quo consistat. 379

Matrimonij consensus verbis
p̄sentis tēporis exprimēd⁹
, & an necesse sit, vt cōsen
sus semper exprimam⁹. 279

Matrimonij duplex ratio, vt
est officium natura, & vt
est sacramentum. 381

Matrimonium, vt est sacra
mentum, ad quem finem
referatur. 385

Matrimonii, vt est officiū na
turae, à Deo institutū, 382

Matrimonium indissolubile
382

Matrimonii quibus de ca^us
sis ineundum, 383

Matrimonii sacramētū esse,
& vnum de septem legis
Euangelicae sacramentis.
386

Matrimonij sacramentum à
Christo institutum. 782

Matrimonium gratiam sig
nificat & tribuit. 387

Matrimonij sacramētū quā
tum praestet matrimonijs
ante legem. 387

Matrimonia Iudeorū. 787

Quare antiqui patres plures
simul vxores ducerēt. ibid

Matrimonii duorum tan
tū & non plurium con
iun-

I N D E X

- iunctiōe definitur.* 388
Matrimonij vinculum nullo diuortio dissolui potest
 389
Matrimonia fidelium perfectione & nobilitate gentium & Iudaeorum matrimonys longe praestant.
 391
Matrimonij bonatria: 391
Matrimonia clandestina neque vera, neque rata esse
 396
Matrimonij impedimenta.
 395
Matrimonium contrahētes quomodo affecti esse debeant. 395
Matrimonij vsus. 396
Matrimonium non contrahendum inuitis parentibus. 396
In Matrimonio cōtrahendo qui rit⁹ obseruatur. 394
Medicina à Deo hominibus data. 639
In Medicina remedijs quomodo spes ponēda. 639
Mendacio fallere ioco & officij causa, indignum est
 509.
Mendacij miseria & turpitudō quanta, 512
Mendacij pater demon. 512
Mendacij vitium latissime patet. 514
Mēdacio nemo studeat. 505
Mens bona à Deo postulanda
 603
Meritum nostrū diuina gratia adiunatur. 336
Meritum premiij gloriae immortalis operibus nostris tribuitur. 336
Meritum nostrū non obscurat Christi passionem, sed multo clariorem reddit.
 336
Merendi amplacotasio, patienti animo labores & incommoda ferre. 338
Mereri possumus cū diuina gratia vitā eternā. 336
Missa sacrificium à quo institutum. 283
Missa sacrificium quam gratum

tum & acceptum sit Deo.

282.

Misse sacrificium idem est
cū eo, quod in cruce obla-
tū est.

285

Misse sacrificium nō est nu-
da commemoratio sacrifi-
cij in cruce peracti, sed ve-
re propitiatorium.

286

Misse sacrificium pro mor-
tuis offertur, & illis pro-
dest.

287

Misse omnes communes di-
cenda. ibid.

Mulier quare ex latere viri
formata, non ex pedibus,
aut ex capite.

393

N

NECCESSITATI no-
stra, quæ supersunt, cū
alijs cōmunicanda.

605

Nequiti a carnis & spiritus.

626

Nomen Dei Tetragramma
ton non pronunciare, ina-
nis est superstitio.

426

Nomini diuino quomodo ve-
rus honor attribuitur.

426

Nomen clerici vnde deductū

361

Nomen Dei quomodo san-
ctificari petatur.

569

Nomen Dei sanctum & ter-
ribile sanctificatione non
eget ibid.

Nomen Dei: re non verbis tā-
tū sanctificandum.

573

Nota certa iudicandi quæ sit
praua, quæ recta petitio.

597.

O

Obedire debēt omnia di-
uinae voluntati.

595

Obtrectatio vitium pessimū

507

Obtrectatorum multa sunt
genera.

507

Opera, quæ sine fide & chari-
tate fiunt: grata esse non
possunt.

337

Operibus nostris vitam eter-
nam consequi possumus.

336.

Orandus primo Deus: deinde
Sancti.

544

Orandi optimus modus.

536

Vv

pro

Pro quibus orandum.	540	lucem acceperunt.	538
Orandi sancti: & qua ratio- ne.	544	Oratio quorum non exaudia- tur a Deo. ibid.	
Orandi ratio.	549	Orationes pro impijs facien- da.	542
Orandum est in spiritu & ve- ritate.	550	Orationis necessitas.	529
Orandi spiritu consuetudi- nem infideles non habent	551	Orationes promortuis in pur- gatorio ab Apostolis flu- xere.	541
Orandum in nomine Christi	552	Oratio dubitationem non ad- mittit.	548
Orantes Deo honorem habe- mus.	530	Oratio mentalis vocalem nō excludit.	550
Oranti maiestas diuina sit propior.	647	Oratio mentalis principē lo- cum tenet.	550
Orantes cū Deo colloquun- tur. ibid.		Orationis vocalis propria uti- litas & necessitas. ibid.	
Orantium fructus & mune- ra. ibid.		Oratio priuata & publica.	551
Orationis utilitas & fructus	525	Orationis dominica exposi- tio.	554
Oratio cū cæli clauis.	531	Oratio facta pro altero oran- ti prodest.	563
Orationis vis & utilitas.	530	Oratio ne inanis sit, quid re- quirat	567
Oratio quibus partibus con- sistat.	535	Orationes sunt arma contra sathanam.	634
Orationis partes precipue duæ.	533	Ordo quid.	359
Oratio eorū, qui nondū fidei		Ordi-	

I N D E X

Ordinis sacramentum multos habet gradus & varias functiones. 390

Ordo sacer inter ecclesie sacramenta quare enumerandus. 359.

Ordo sacer characterem imprimit. 360.

Ordines septem. 361

Ordines alij maiores, alij minores. 361

Prima tonsura. 361

Ordo ostiarij, munus. 363

Ordo lectoris, officium. ibid.

Ordo exorcistarum, munus. 364

Ordo Acolytorum munus. ibid.

Ordo subdiaconi, officium. 165

Ordinibus sacris lex perpetuae continentiae imponitur, 365

Ordo diaconi munus. 366.

Ordo sacerdotij. 367

Ordines sacri quibus sint dandi. 373

Ordinis sacramenti effectus, 375.

Ordinis sacramentum pueris & furiosis non conferendum 375.

Ordinis sacramentum gratia confert. ibid.

Ordinis sacramentum characterem imprimit. 376

P

PANIS nomine multa in diuinis literis significari. 600

Panis ad necessitatem, non ad luxuriam petendus. 601

Panis à nobis iure acquirendus non iniuria vel fraud. 602

Panis quare quotidianus appellatus. 603

Panis assidue à Deo petendus quare. 603

Panem quotidianum quomodo diuites petere debeant 604

Panis spiritualis quid significet. 605

Panis spiritualis petendus, 605

Panis, qui Christus est, incredibili latitia perfundit piorum animos. 606

- Patres naturales quomodo
 obseruandi. 459
 Parentum in filios officia. 465
 Paruuli an habeant fidem. 196
 Patris noster Christus in Eu-
 charistia sacramento sub
 stantialiter continetur. 607
 Passionis Christi mysterium
 maxime Dei potentiam & be-
 nignitatem ostendit. 600
 Passionis Christi tempus qua-
 re obseruatur. 55
 Passionis Christi causa. 62
 Passionis Christi acerbiores
 quam Sanctorum. 66
 passio Christi quae commo-
 da nobis conferat. 65
 Passio Christi nobis veniam
 peccatorum impetrat. 67
 Patris vox quid in Deo signi-
 ficet. 20
 Pater quare dicatur prima
 persona in diuinis. 22
 Patris nomine qui vocentur.
 457
 Patres cuiusque generis
 a nobis honorandi. 458
 Pater quare in principio ora-
 tionis positum. 554
 Pater omnium Deus. 555
 Patrini baptizandorum. 191
 Patrini quare adiuncti ad ba-
 ptismi praefer sacramen-
 ti ministros. 192
 Patrinorum affinitas cum qui-
 bus contrahitur. 193
 Patrinorum officium. 193
 Patrinus quare al confirmatio-
 nem vocetur. 228
 Patrini confirmationis quam af-
 finitatem contrahant. 228
 Patroni causarum officia. 511
 Patriarcharum gradus. 571
 Peccatum & peccati poena ex
 Adae ad nos permanauit. 33
 Peccata quaedam remitti non
 posse, quomodo intelliga-
 tur. 299
 Peccata cogitationis confite-
 ri debemus. 320
 Peccata diligenter peruesti-
 ganda. 326
 Peccati fomes. 519
 Peccatum & peccati fomes
 ubi habitet. 588
 Peccatorum nostrorum im-
 ma

I N D E X

- manitate auersus à nobis*
Deus operibus nostris non
benedicit. 598
Peccatorum recognitio qua
lis esse debeat. 611
Peccatorum turpitudine. 611
Peccati pestis. 612
Peccatum semper insequitur
ira Dei. 613
Peccatorum dolor & sensus
quā sit necessarius. 613
Peccata pœnitentibus con-
donare semper promptus
est & paratus Deus. 614
Peccata quare debita dicantur. 615
Peccata sine Dei auxilio vi-
tare nō possumus. 592
Peieratus, qui iurando iusti-
tiā deserit. 436
Peierare varijs modis sole-
mus. 436
Prophetarum falsorum im-
pietas quam longe sit pro-
gressa. 4
Purgatorius ignis ante Chri-
sti aduentum. 72
Pena grauissime qua Chri-
stus perpeffus est. 65
Penitentia vsu carere, pluri-
ma damna affert. 175
Penitentia sacramenti neces-
sitas. 288
Penitentiā reiterari potest. 195
Penitentia secunda naufra-
gi tabula. 288
Penitentia varia notio & po-
testas. 289
Penitentia multiplex. 289
Penitere Deum per transla-
tionem dicimus. 290
Penitentia varie significatio-
nes in quo differāt. 290
Penitentiam fides antecedit
291
Pœnitentia intima quare sit
virtus. 291
Penitens vere quid sibi pro-
ponat. 292
Quibus gradibus ad pœnitē-
tiā licet ascendere. 292
Pœnitentia externa vere est
sacramentum. 294
Penitentia sacramenti ma-
teria & forma. 296
Penitentia sacramentū qua

- re Deus instituerit. 294.
- Penitentia caremonia & ritus. 297 & 298.
- Penitentia sacramenti fructus. 298
- Penitentia nos in Dei gratiam restituit, 299
- Penitentia partes integrales. 300
- Penitentia publica quare publico peccato indicitur. 334.
- In Penitentia duo animaduertenda. 335
- Penitentia poena à nobis suscepta Dei animaduersio nem anteuerit. 334
- Petrus summus pontifex, & caput omnium Apostolorum. 11
- Petrus à Christo caput Ecclesie constitutus. 113
- Petri successor eandem cum Petro potestatem habet, ibidem.
- Personarum diuinarum proprietates. 22
- Petere quid primum à Deo Debeamus. 567
- Petere regnum Dei non salutis est ad illud acquirendum 574
- Petere, ut Deus nostris cupiditatibus non satisfaciat difficilius animum inducimus. 590
- Petere non debemus abundantem & exquisitam copiam ciborum. 602
- Petere subsidia rerum humanarum à Deo possumus. 600
- Petere non sibi sed omnibus est proprium Christianae charitatis. 604
- Petere dimitti debita, quid sibi velit. 609
- Potentibus pijs hominibus si quid negat Deus, argumentum est, id eis utile non fuisse. 664
- Petitio de regno Dei cum omnibus coniungenda & separatim facienda. 574

- Petitiones quibus corporis
 & animæ subsidia petū-
 tur. 596
 Philosophia Christiana à se-
 culari sapientia quid disse-
 rat. 20
 Philosophi quid de Deo sen-
 serint. 18
 Pontifex Romanus catho-
 licæ Ecclesiæ pontifex.
 371.
 Pontifici Romano summa di-
 gnitas & iurisdictio diui-
 nitus data. 372
 Pontifex Romanus modera-
 tor vniuersalis Ecclesiæ.
 Petri successor & Christi ve-
 rus & legitimus Vicarius
 372.
 Precations dominica sin-
 guli quotidie vti debent.
 605
 Precantes omnes ecclesiæ no-
 mine precantur. 620
 Præceptum primum decalo-
 gi. 404
 Præceptorum ordinis ratio.
 409
 Præceptum duplex contine-
 tur in verbis primi præce-
 pti. 409
 Præceptum omnium primū
 & maximum, 410
 Præcepti primi transgresso-
 res. 610
 Præceptum primum quare
 à secundo separatum.
 425
 Præcepti secūdi lex quid pro-
 hibeat, & quid iubeat.
 425
 Præcepti de diligendis paren-
 tibus vsus latissime patet
 454
 Præcepta decalogi duabus ta-
 bulis incisa, & quare. 455
 Præceptum de diligendis pa-
 rentibus quare matrem
 explicat. 459
 Præcepta vitima duo quare
 simul coniuncta. 517
 Præceptorum duorum vlti-
 morum duplex necessitas
 517
 Preces etiam pro proximis
 faciendæ.
 VV 4 Preces

Preces Christianorum ab in-
fidelium in quo differant

639

Preces cum non audit Deus,
inaignari non debemus.

634

Preces quæ in litanijis sunt.
quare institutæ. 637

Predicatio diuini verbi nun-
quam intermittenda. 4

Predicare non debet aliquis
nisi mittatur. 2

Predicatio verbi Dei fidem
nobis acquirit. 1

Predicantium verbum Dei
auctoritas. 3

Premia victoribus proposita.
635

Prophetarum falsorum im-
pietas, quam longe sit pro-
gressa. 5

Providentia erga homines.
555. & 574

Proximus quis. 504

Pudicitia & continentia om-
ni studio colenda. 482

Purgatorius ignis. 69

Purgatorius ignis ante Chri-

sti aduentum.

69

R.

RAPINAE & quot ea-
rum genera. 493

Regnum cœleste. 563

Regnum Dei ante omnia po-
stulandum 574

Regni Dei postulatio magnā
donorum vim continet.

574

Regni Dei multe significatio-
nes. 577

Regnum Christi non est de
hoc mundo. 578

Regnum Dei quid sit. 578

Regnum Christi quare iusti-
tia dicatur. 587

Regnum gratie Dei in qui-
bus sit. 578

Regnum glorie Dei quid.
578

Regnum Christi quod est ec-
clesia. 580

Regni Ecclesie propagatio.
580

Regnum Dei quomodo ve-
niat in peccatores. 580

Regnum Christi quomodo
petatur.

petatur. 581
 Regni calorum excellentia. 581
 Regni calorum consequendi
 adminicula à Deo nobis
 concessa. 596
 Remedia aduersus noxias cu-
 piditates. 525
 Remedia aduersus libidinem
 484
 Remedia agrotantis animæ,
 pœnitentia & Eucharis-
 tia.
 Remissio peccatorum in ec-
 clesia reperitur. 123
 Remissionis peccatorum be-
 neficium quanto studio
 fit suscipiendum. 128
 Remittendi peccata potesta-
 te Christus episcopis & sa-
 cerdotibus in Ecclesia con-
 cessit. 127
 Remissionem peccatorum ne-
 mo sine pœnitentia con-
 sequitur. 300
 Restitutio pœnitenti est ne-
 cessaria. 495
 Resurrectio Christi, & de

eius glorioso mysterio.
 72
 Resurrectionis bñficio Chri-
 stus primus omnium est
 affectus. 74
 Resurrexisse Christum tertia
 die quomodo intelliga-
 tur. 74
 Resurrectionis Christi myste-
 rium maxime necessariū.
 76
 Resurrectionis Christi finis
 & utilitas. 76. & 77
 Resurrectio Christi quæ no-
 bis exempla sumenda pro-
 ponat. 79
 Resurrectionis mortuorum fide
 nostra innuitur.
 129
 Resurrectio hominis quare
 resurrectio carnis dica-
 tur. 130
 Resurrectio carnis exemplis
 & testimonijs comproba-
 tur. 131
 Resurgentium varia condi-
 tio. 134

Sabbathi celebritas quare in sacris literis sepius me percipitur. 441
 Sabbathum quid significet. 444
 Sabbathum signum fuit. 446
 Sabbathi sanctificatio quid. 445
 Sabbathum quare Domino consecratum. 446
 Sabbathum celeste. 447
 Sabbathum quare in diem dominicum translatum. 448
 Sabbathum qua ratione colendum. 449
 Sacerdotibus solis data est facultas sacramentū Eucharistie conficiendi. 280
 Sacerdotes quando Christus instituerit. 285
 Sacerdos peccata in confessione audita silentio compri-
 mat. 125
 Sacerdotes Dei & angeli vo-

cantur. 314
 Sacerdotes novi testamenti ceteris omnibus prestantiores. 354
 Sacerdotes cur presbyteri appellati. 367
 Sacerdotum potestas maxima. 154
 Sacerdotes unde dicti. 368
 Sacerdotalis ordo tametsi vnus est, varios tamen & dignitatis & potestatis gradus habet. 370
 Sacerdotes simplices. ibid.
 Sacerdotibus vite necessaria suppeditanda. 463
 Sacerdos quam cognitionem habere debeat. 374
 Sacerdotij duo munera. 374
 Sacerdotij dignitas. 354
 Sacerdotij onus nemini temere imponendum. 355
 Sacerdotij potestas duplex. 357
 Sacerdotum nouae legis maior potestas, quam veteris legis. 229

Sacer-

- Sacerdotij euāgelici potestas
 à Christo ortū habet. 359
 Sacerdotium duplex. 368
 Sacerdotij munus. 369
 Sacerdotij functio præcipua
 370
 Sacramenti nomen quomo-
 do accipiat. 152
 Sacramentum quid. 154. &
 158
 Sacramētis salus & iustitia
 comparatur. 154
 Sacramēta sunt signa à Deo
 tradita. 157
 Sacra res est gratia Dei. 158
 Sacramentum sanctitatem.
 Significat & efficit. 158
 Sacramenta legis Euangeli-
 cæ quare instituta. 160
 Sacramentum quodlibet ex
 duobus conficitur, ex ma-
 teria & forma. 162
 Sacramentorum ceremonie
 sine peccato prætermitti
 non possunt. 163
 Sacramēta quare solēnib⁹ cæ-
 remonijs ministrēt. ibi.
 Sacramētorū numerus. 166
 Sacramentorum differentia
 inter se. 167
 Sacramentorū author Chri-
 stus. 168
 Sacramenta quare per homi-
 nes Deus administrari vo-
 luerit. 169
 Sacramentorū ministri Chri-
 sti personam gerunt. 69
 Sacramenta nouæ legis impu-
 ra conscientia ministrare
 quā perniciosum sit ipsis
 ministris. 170
 Sacramentorū effectus. ibid.
 Sacramenta gratiam iustifi-
 cantem conferunt. 172
 Sacramentorum nouæ legis
 excellentia ad vetera cō-
 paratorum. 173
 Sacramentorum vsu Chri-
 stianum ædificium fulci-
 tur. 175
 Sacramentū Eucharistiæ soli
 sacerdotes cōficiunt. 281
 Sacramenti & sacrificij diffe-
 rentia. 383
 Sacrificium vni Deo, & non
 sanctis offertur. 184
 Sacrifi-

- Sacrificium vnum sunt cruce
 ta & incrueta hostia.* 385
*Sacrificiū idem est, quod in
 Missa, & quod in cruce
 oblatum est.* 285
Sancti quō invocandi. 544
*Sanctorū cōmunio quā utilis
 & quid significet.* 120
*Sanctorum communione om-
 nes Christiani vnum cor-
 pus fiunt.* ibid.
*Sanctorum cultu in sanctis
 venerādis dei gloria non
 minuitur, sed augetur.*
 411. & 412.
*Sanctorum patrocinium nō
 est superuacaneum.* 413
*Christus etsi mediator propo-
 situs sit, non propterea se-
 quitur, quin ad sanctorū
 gratiam cōfugere liceat.*
 414
*Sanctorum imagines pingi,
 nō prohibetur diuino pre-
 cepto.* 411. & 415
*Satane incurſibus qui maxi-
 me omnīū petantur.* 627
*Satan nō potest tentare quā-
 do & quantum vult, sed
 quando & quantū à Deo
 permittitur.* 628
Satan quibus rebus vincatur
 634
Satisfactionis necessitas. 331
Satisfactionis nomen vnde.
 329
*Satisfactio nostra quid effi-
 ciat.* 336
*Satisfactio qua nobis Deū pla-
 catū reddit. quæ sit.* 130
Satisfactio canonica. 130
*Satisfactio quæ est sacramen-
 ti pars.* 331
*Satisfactionis definitio & ne-
 cessitas.* 329
Satisfactionis vis. 331
*Satisfactio nostra Christi sa-
 tisfactionem non obscu-
 rat, sed multo clariorem
 reddit.* 336
*Ad satisfactionē veram quæ
 requirantur.* 337
*Satisfaciendi vim habent in
 cōmoda, & labores à Deo
 immissi, si patienti animo
 ferantur.* 338
 Satis-

Satisfactorum se proximo, si
quid de re aut existima-
tione detraxerit, pollice
ri debet pœnitens prius-
quam à peccatis absolua-
tur. 340

Satisfactionis modum culpæ
ratio temperabit. 340

Satisfactionis opera à sacer-
dote indita pœnitens se-
pe etiam ultro suscipiat.
340

Sanctiones Ecclesiastica sa-
cerdotē cōfessionis mini-
strā esse declarant. 323

Scriptura sacra non deprava-
anda. 437

Scriptura Christi cur fiat ex-
pressa mentio. 60

Signa alia naturalia, alia ab
hominibus data. 156

Signaculum totius orationis
dominice. 644

Spes impetrandi maximum
pondus ad impetrandum
affert. 548

Spes in tentationibus ex qui-
bus nascatur. 633

Spes habendi cum tentamur
in Dei patrocínio. 633

Superbia magnopere Deum
offendit. 348

Spiritus sancti propria signi-
ficatio. 96

Spiritus sanctus patri et filio
in omnibus æqualis. 98

Spiritus sanctus est Deus. 98

Spiritus sanctus à patre filio-
que procedit. 101

Spiritus sancti admirandi ef-
fectus. 101

Spiritus sanctus quare Domi-
nus appellatus. 101

Symbolum ab Apostolis com-
positum, & quare sic ap-
pellatum. 13

Symbolum in quot partes di-
tributum. 14

T.

Tentatio quid. 628

Tentandi genera mul-
ta. ibid.

Tentator quare diabolus di-
catur. 629

In tentationem quot modis
inducamur. 630

In

- In tentationem quando inducitur. 630
 Tentat qui non impedit tentationem. 630
 Tentatio est vita hominis super terram. 631
 Tentationes aequo animo ferenda. 631. & 632
 Terra in media mundi parte consistit. 30
 Terra creatio. 30
 Testimonij falsi non dicendi praeceptum. 504
 Testimonij falsi non dicendi praeceptum linguae vitii cohibet. 504
 Testimonij falsi non dicendi praecepto duae leges continentur vna iubens, altera prohibens. 504
 Testem iuratū index reijcere non potest. 504
 Testimonium falsum in se dicere non licet. 505
 Testimoniū falsum quid sit. 504.
 Testimonij falsi damna. 505
 Testimonium falsum non solum in iudicio, sed extra iudicium vetatur. 506
 Testimonium est confessio laudis Dei. 511
 Testimonij veri in rebus humanis maximus usus. 511
 Tondendi caput in corona speciem consuetudinem Petrus primus induxit. 362
 Traditione Apostolica declaratur purgatorius ignis. 69
 Traditione patrum peruenire ad nos formam verborum extremae vntionis. 344
 Traditione Apostolica capilli in corona speciem clericis tondentur. 362
 Traditio Apostolorum, qua episcopus a tribus episcopis consecratur. 372
 Traditio de numero sacramentorum. 166
 Traditione Apostolica episcopus est minister ordinandi ad sacros ordines. 172

V.

VERBA pastorum ecclesiae tanquam Dei verba

I N D E X.

- verba recipienda. 2
 Verbi diuini predicatio nun-
 quam intermittenda. 3
 Verba inter omnia signa ma-
 ximam vim habent. 164
 Verbi predicatione & sacra-
 mentorū vsu Christianū
 aedificium fulctur. 175
 Verbi incarnatio. 45
 Verbum Dei, cuius est anima
 606
 Verbi Dei fames quare à Deo
 mittatur. 606
 Verum confiteri debet rei &
 fontes, cum ex iudiciū for-
 ma interrogantur. 511
 Verum tacere interdū licet
 sed extra iudiciū. 511
 Vigilia tentationes vincunt
 634
 Vir quare uxorem diligere
 debeat. 386
 Viri officiū erga uxore. 393
 Vita aeterna quid significet.
 143
 Vita aeterna magis explicat
 hominis felicitatem, quā
 beatitudo. 143
 Vita hominis tentatio. 631
 Vita & salus nostra ex Deo
 pendet. 604
 Vita presentis conditio. 575
 Vnctionis extreme sacramen-
 tū, quare sic dictum. 342
 Vnctionis extreme sacramen-
 to in assidua mortis medi-
 tatione versamur. 341
 Vnctio extrema est vere sa-
 cramentum. 343
 Vnctio extrema est vnum sa-
 cramentū tantum. 343
 Vnctiois extrema materia et
 forma & ritus. 344. 345
 Vnctionis extrema sacramen-
 tum quibus sit conferen-
 dum. 346
 Vnctionis extrema sacramen-
 tum à Christo institutū.
 346
 Vnctionis extrema sacramen-
 tum quo tempore adhi-
 beat. 347
 Vnctionis extrema sacramen-
 tū suscipere apti nō sunt q-
 rationis vsu carent. ibid.
 Quae partes corporis sint vn-
 genda.

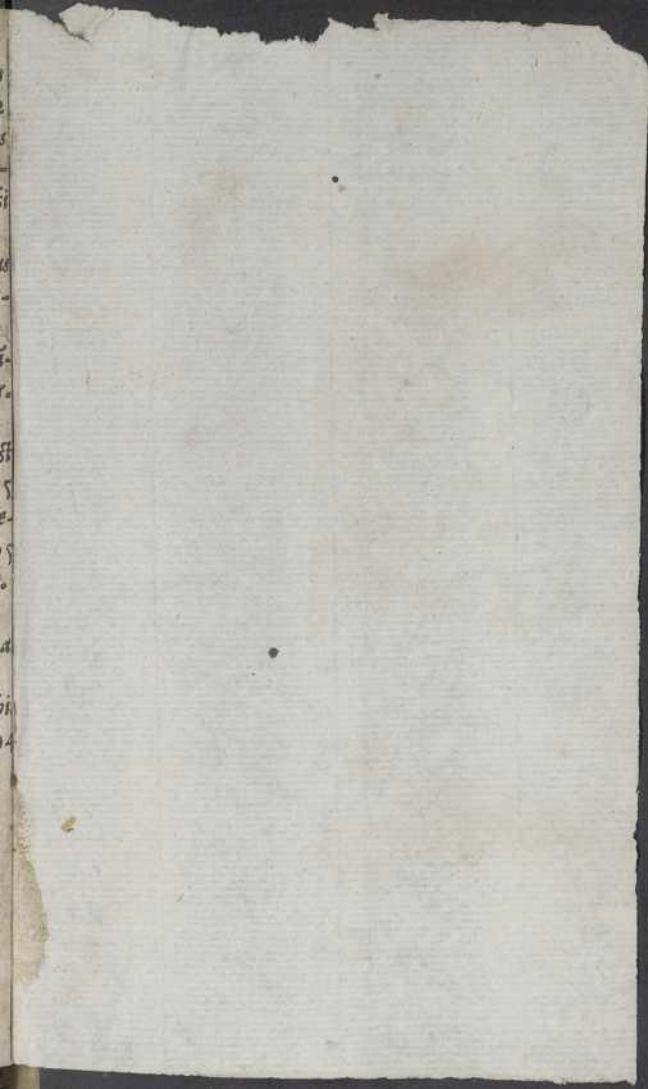
- genda. 348
 Vnctionis extrema sacramē-
 tum potest iterari. 349
 Vnctionis extrema prepara-
 tio. 349
 Vnctionis extrema minister
 349
 Vnctionis extrema effectus
 & fructus. 350
 Vnctionis extrema sacramē-
 tum suscipientes agroti
 quare non sanentur. 352
 Vnctionis extrema tempus
 opportunissimum. 350
 Voluntas Dei ut fiat, quare
 petamus. 587
 Voluntas Dei: quam fieri pe-
 titimus, est voluntas signi.
 588
 Voluntas signi quæ. 588
 Voluntas Dei ut fiat, maxi-
 me desiderandum. 591
 Voluntas tua fiat, quomodo
 Deo ex aīo dicendū. 592
 Voluntatem suam Christus
 ad patris voluntatem re-
 tulit in maximo acerbissi-
 me mortis dolore. ibid.
 Voluntatem diuinam totus
 mundus cognoscere de-
 bet. 592.
 Voluntas Dei in terra seruā-
 da sicut in celo seruatur.
 593
 Voluntate Dei summa est
 omnium ratio. 595
 Voluntate Dei omnia eue-
 niunt. 598
 Vxorem vir diligere debet.
 386
 Vxoris & viri mutua officia
 393
 Vxoris partes erga virū. ibi
 Vxor viro subdita sit. 494

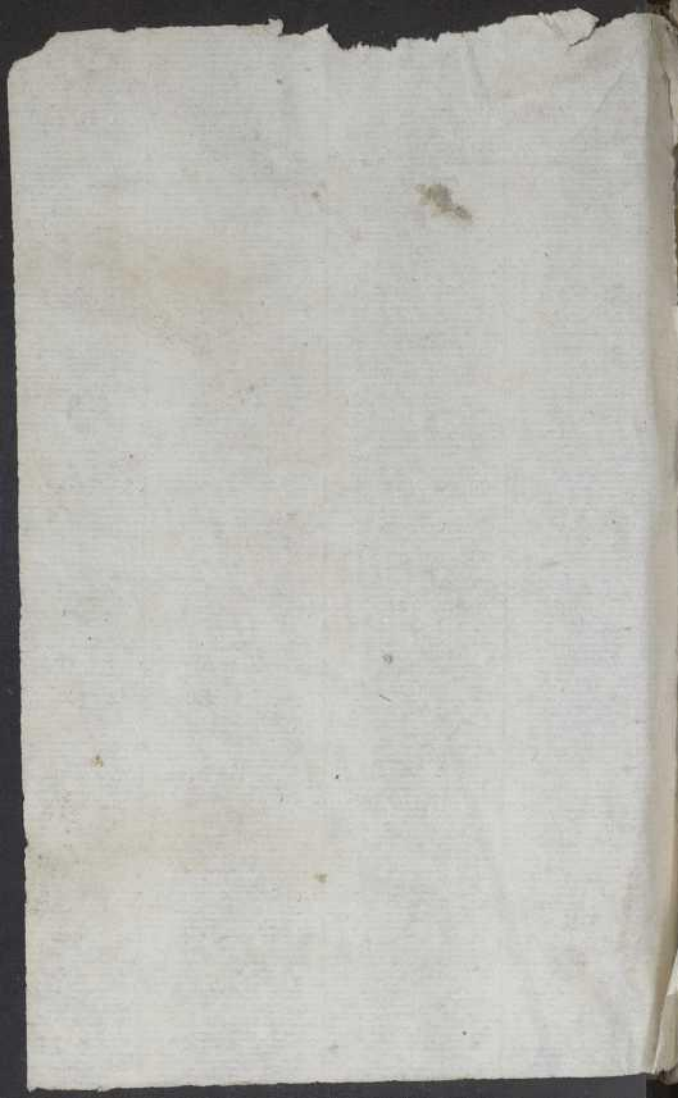
F I N I S.

S A L M A N T I C Æ.

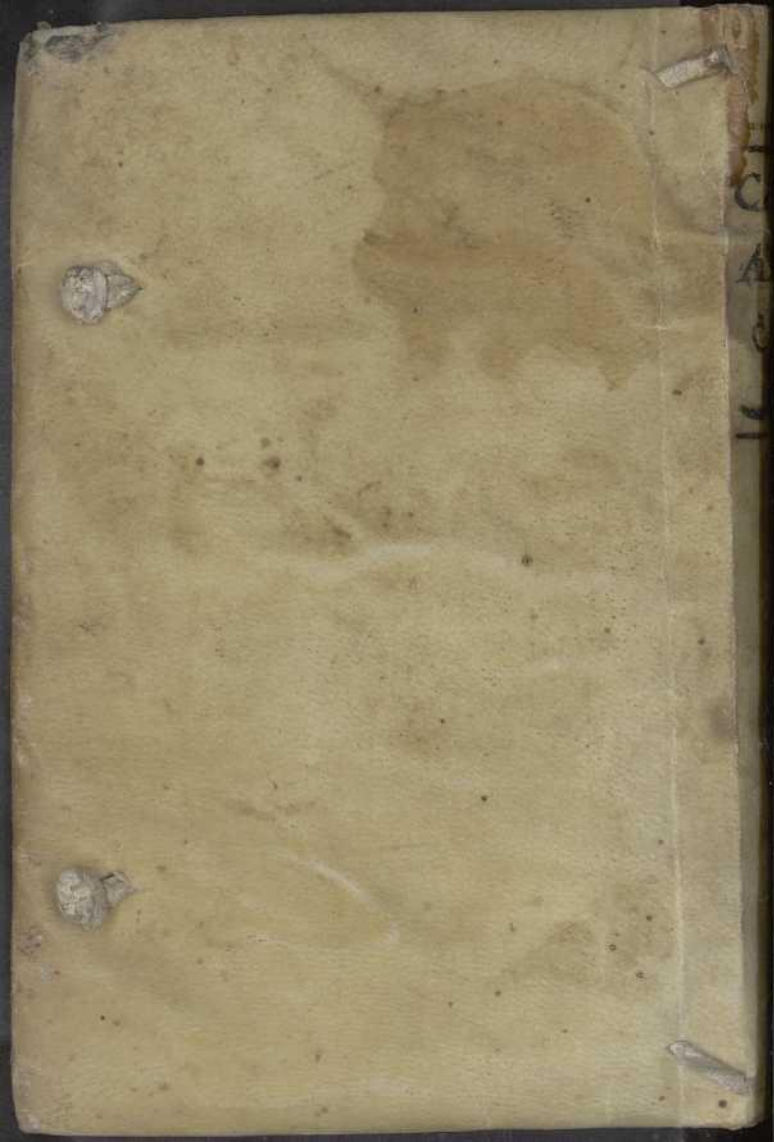
Ex officina Ildefonsi à Terranova y Neyla.

M. D. LXXX.

ATECHISMU
O PAROCHIO
ONCILLI TRI
DENTINI

45
374

5.540